Abraham Verghese
AUTORUL BESTSELLERULUI SĂ TAI ÎN PIATRĂ VIE
Legământul apei
„Un roman amplu și intens, scris din adâncul inimii...
O realizare splendidă.“
Washington Post
AUTOR PUBLICAT ÎN PESTE 30 DE ȚĂRI
CĂRȚI VÂNDUTE ÎN PESTE 2 MILIOANE DE EXEMPLARE
LITERA

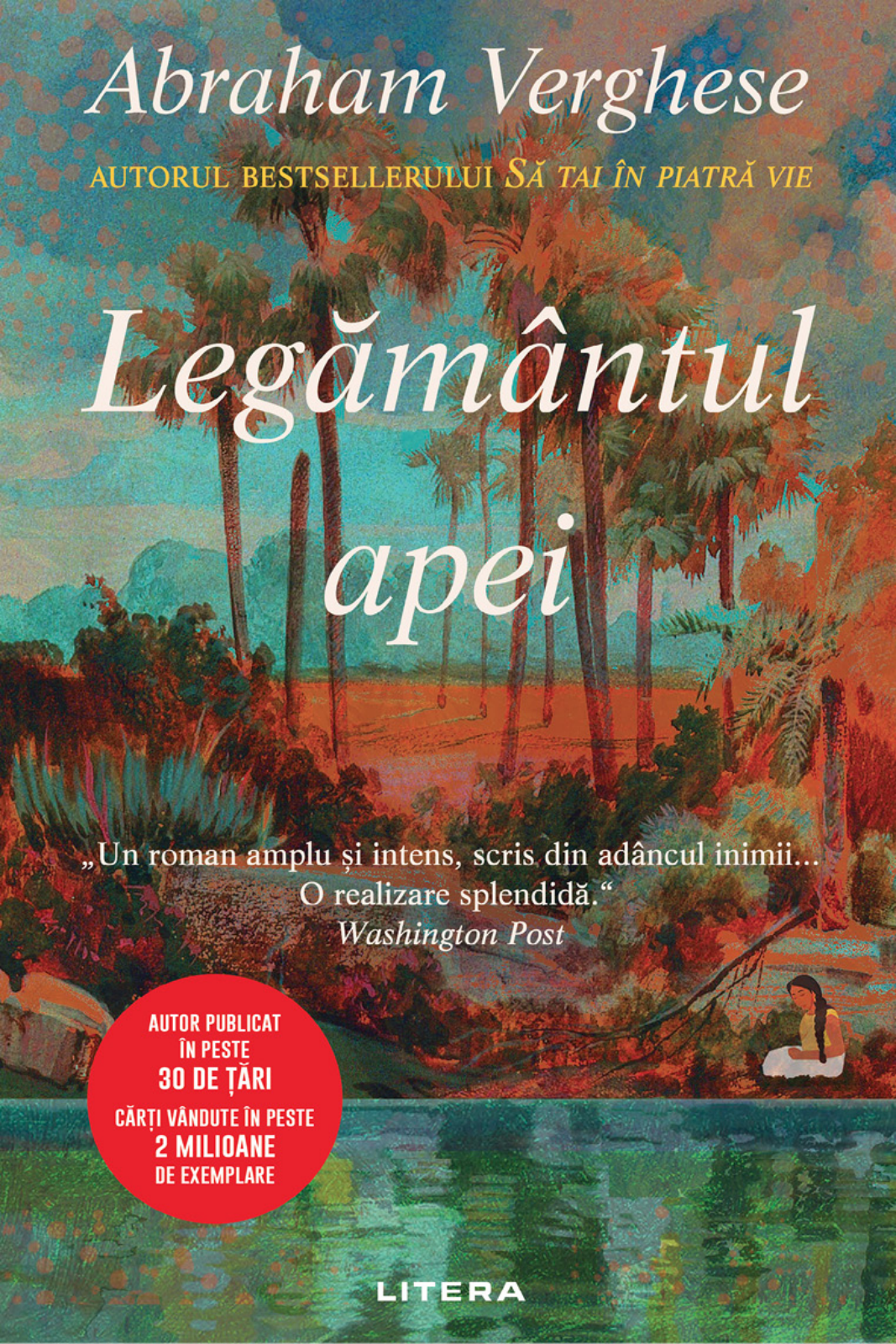
Abraham Verghese
AUTORUL BESTSELLERULUI SĂ TAI ÎN PIATRĂ VIE
Legământul apei
„Un roman amplu și intens, scris din adâncul inimii...
O realizare splendidă.“
Washington Post
AUTOR PUBLICAT ÎN PESTE 30 DE ȚĂRI
CĂRȚI VÂNDUTE ÎN PESTE 2 MILIOANE DE EXEMPLARE
LITERA

clasici contemporani
LITERA

Clasici contemporani Litera
pune laolaltă scriitori contemporani laureați
sau nominalizați ai unor prestigioase premii literare
care le prefigurează statutul de „clasici".
Operele de ficțiune cele mai noi, cele mai vândute,
cele mai iubite din zilele noastre –
cărți pe care abia aștepți să le citești.

Abraham Verghese (n. 1955) este profesor de teoria şi practica medicinei la Stanford University. Născut din părinți indieni, profesori în Etiopia, a crescut în apropiere de Addis Abeba, unde și-a început pregătirea medicală, definitivată ulterior la Madras Medical College. Asemenea multor absolvenți, și-a efectuat rezidențiatul în Statele Unite, unde a continuat să-și consolideze cariera medicală. Prima sa carte, *My Own Country: A Doctor's Story*, o lucrare dedicată impactului epidemiei de SIDA într-o mică localitate din Tennessee, a apărut în 1994, a intrat în topul revistei *Time* al celor mai bune cinci cărți ale anului și a fost ecranizată. Al doilea volum de nonficțiune, *The Tennis Partner*, a fost publicat în 1997 și a devenit repede bestseller național. Eseurile şi povestirile sale au apărut cu regularitate în *The New Yorker*, *The New York Times*, *Granta*, *The Wall Street Journal* şi în alte publicații. *Să tai în piatră vie* (*Cutting for Stone*, 2009), primul său roman, s-a bucurat de una dintre cele mai longevive prezențe în topul *New York Times* al celor mai bine vândute cărți. În 2015, Abraham Verghese a primit National Humanities Medal din partea președintelui Barack Obama. Cel mai nou roman al său este *Legământul apei* (*The Covenant of Water*, 2023).

Abraham Verghese

Legământul apei

Traducere din limba engleză și note
ADRIANA BĂDESCU

LITERA
București

The Covenant of Water
Abraham Verghese
Copyright © 2023 Abraham Verghese
Toate drepturile rezervate

Design și grafică copertă: Kelly Winton
Grafica copertei adaptată după acuarela *Palmyra Palm Trees*
de H. Schlagintweit, 1855 (domeniul public / Wellcome Collection)

Editura Litera
tel.: 0374 82 66 35; 021 319 63 90; 031 425 16 19
e-mail: contact@litera.ro
www.litera.ro

Legământul apei
Abraham Verghese

Copyright © 2024 Grup Media Litera
pentru ediția în limba română
Toate drepturile rezervate

Conţinutul acestei lucrări electronice este protejat prin copyright şi este destinat exclusiv utilizării în scop privat pe dispozitivul de citire pe care a fost descărcat. Orice altă utilizare, incluzând împrumutul, schimbul, reproducerea integrală sau parţială, multiplicarea, închirierea, punerea la dispoziţia publică, prin internet sau prin reţele de calculatoare, stocarea permanentă sau temporară pe dispozitive sau sisteme cu posibilitatea recuperării informaţiei, altele decât cele pe care a fost descărcată, vânzarea sub orice formă sau prin orice mijloc, fără consimţământul editorului, este strict interzisă. Dreptul de folosinţă al prezentei lucrări nu este transferabil. Drepturile de autor pentru versiunea electronică în formatele existente ale acestei lucrări aparţin companiei Grup Media Litera SRL.

Editor: Vidrașcu și fiii
Redactor: Alexandra Diaconescu
Corector: Ionel Palade
Prepress copertă: Flori Zahiu-Popescu
Tehnoredactare și prepress: Ofelia Coșman

Seria de ficțiune a Editurii Litera este coordonată
de Cristina Vidrașcu Sturza.

ISBN 978-630-319-711-1
ISBN EPUB 978-630-319-993-1

Pentru Mariam Verghese
In memoriam

„Și din Eden ieșea un râu care uda raiul.“

Facerea 2:10

„Nu loviturile barosului, ci dansul apei încântă pietrele către perfecțiune.“

Rabindranath Tagore

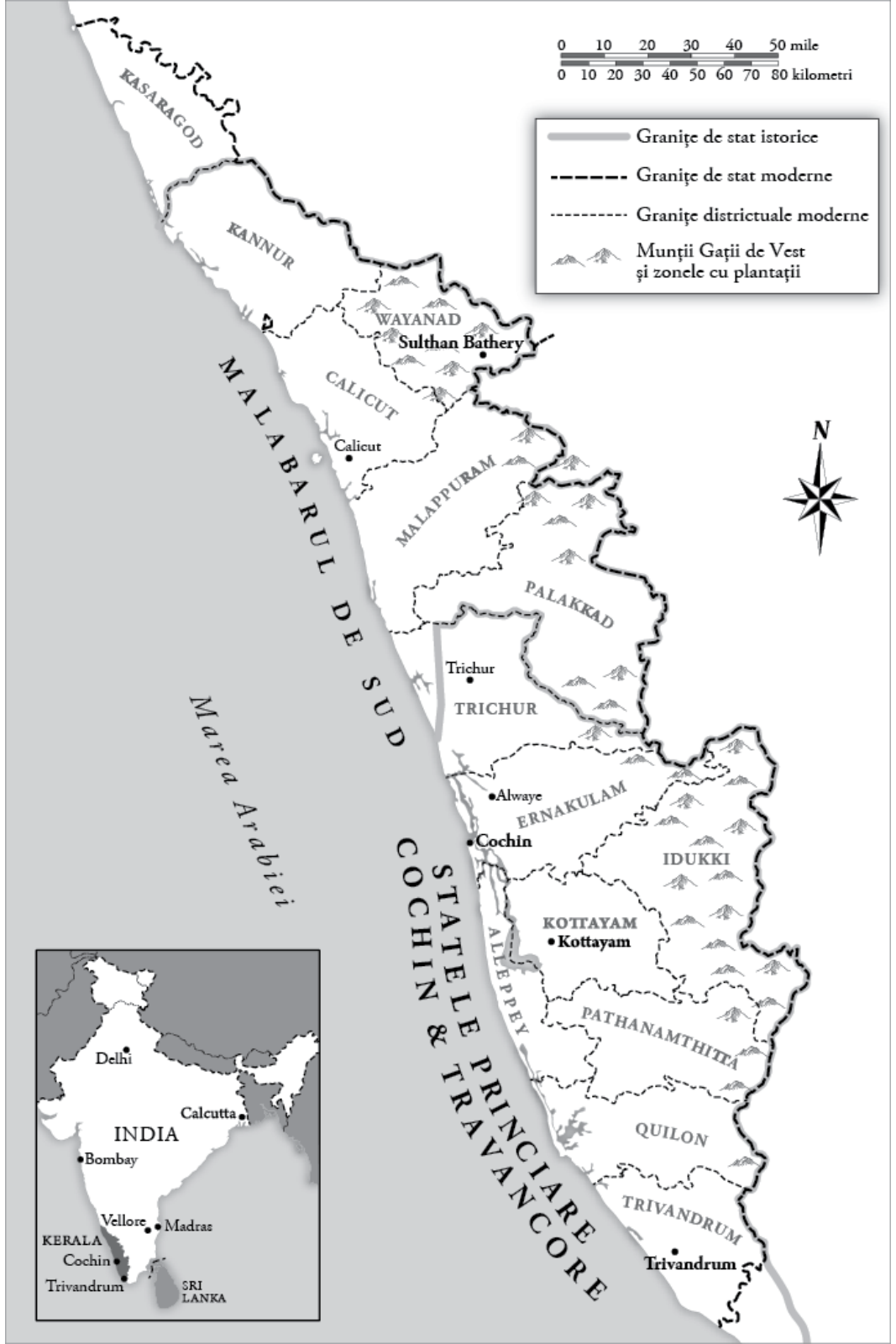
0 10 20 30 40 50 mile
0 10 20 30 40 50 60 70 80 kilometri
Granițe de stat istorice
Granițe de stat moderne
Granițe districtuale moderne
Munții Gații de Vest și zonele cu plantații
N
KASARAGOD
KANNUR
WAYANAD
Sulthan Bathery
CALICUT
Calicut
MALAPPURAM
PALAKKAD
Trichur
TRICHUR
ERNAKULAM
Alwaye
Cochin
IDUKKI
KOTTAYAM
Kottayam
ALLEPPEY
PATHANAMTHITTA
QUILON
TRIVANDRUM
Trivandrum
MALABARUL DE SUD
Marea Arabiei
STATELE PRINCIARE COCHIN & TRAVANCORE
Delhi
Calcutta
INDIA
Bombay
Vellore
Madras
KERALA
Cochin
Trivandrum
SRI LANKA

PARTEA ÎNTÂI

CAPITOLUL 1. Întotdeauna

1900, Travancore, India de Sud

Are doisprezece ani și dimineață va fi o femeie măritată. Mama și fiica stau întinse pe rogojină, cu obrajii umezi strâns lipiți.

– Cea mai tristă zi din viața unei fete este cea în care se mărită, spune mama. După aceea, cu voia Domnului, e mai bine.

În scurt timp aude suspinele mamei stingându-se, lăsând loc răsuflării liniștite și apoi celui mai slab sforăit, care în mintea fetei pare să impună ordine asupra sunetelor împrăștiate ale nopții, de la pereții din lemn ce emană căldura zilei până la foșnetele câinelui afară, în curtea acoperită cu nisip. Un cuc șoimar strigă: *Kezhekketha? Kezhekketha? Încotro e răsăritul? Încotro e răsăritul?* Își imaginează pasărea privind în jos, spre rariștea în care, sub acoperișul dreptunghiular din stuf, se află casa lor. Vede laguna din față, pârâul și orezăria de după el. Pasărea poate să strige așa ore bune, tulburându-le somnul… dar deodată tace, ca și când ar fi înhățat-o o cobră. În liniștea care se așterne, pârâul nu îngână un cântec de leagăn, ci doar bolborosește peste pietrele lustruite.

Se trezește înaintea zorilor, când mama ei încă doarme. Dincolo de fereastră, apa ce acoperă orezăria scânteiază ca argintul bătut. Pe veranda din față, *charu kasera*, șezlongul ornamentat al tatălui ei, șade gol și uitat. Ridică tăblia de scris sprijinită pe brațele lungi ale scaunului și se așază. Simte urma fantomatică a tatălui ei imprimată în țesătura din trestie.

Pe malurile lagunei, patru cocotieri au crescut pieziș, aplecați asupra apei de parcă și-ar fi studiat reflexiile în oglinda ei înainte de a se ridica la loc, spre ceruri. *Adio, lagună! Adio, pârâu!*

– *Molay!* o strigase cu o zi în urmă singurul frate al tatălui ei – ceea ce o mirase, fiindcă în ultimul timp nu mai obișnuia să i se adreseze cu numele de alint *molay,* fiică. Ți-am găsit o partidă grozavă! îi spusese pe un ton unsuros, de parcă ar fi avut patru ani, nu doisprezece. Mirele tău pune preț pe faptul că vii dintr-o familie bună, că ești fiica unui preot.

Știa că unchiul ei căuta de la o vreme s-o mărite, și totuși avea impresia că se grăbise aranjându-i acea căsătorie. Ce-ar fi putut spune ea? Asemenea lucruri erau hotărâte de adulți. I se făcuse rușine văzând expresia de neajutorare de pe fața mamei. Îi era milă de femeia care-i dăduse viață, când tot ce voia era s-o respecte. Mai târziu, când rămăseseră singure, mama îi spusese:

– *Molay*, casa aceasta nu ne mai aparține. Unchiul tău…

Vorbise pe un ton rugător, de parcă fiica ei ar fi protestat deja. Nu-și mai sfârșise cuvintele, iar privirea îi zvâcnea de colo-colo, cu nervozitate. Șopârlele de pe pereți purtau cu ele povești.

– Cât de diferită de cea de-aici poate fi viața acolo? Veți sărbători Crăciunul, veți posti înainte de Paște… veți merge la biserică duminica. Aceeași împărtășanie, aceiași cocotieri, aceiași arbuști de cafea. E o partidă bună… El e un om avut.

De ce s-ar însura un om avut cu o fată săracă, o fată fără zestre? Ce anume îi ascund oare? Ce cusururi are bărbatul acela? Vârsta, în primul rând, căci are

patruzeci de ani. E deja tatăl unui copil. Cu câteva zile în urmă, după ce venise peștitorul și apoi plecase, îl auzise pe unchiul ei mustrându-i mama:

– Și ce dacă mătușa lui s-a înecat? Doar nu-i același lucru cu un trecut de nebunie în familie! Cine a auzit vreodată de o istorie de înecuri în familie?! Nu-s puțini cei invidioși pe o partidă bună, și întotdeauna vor găsi un motiv pe care să-l exagereze.

Așezată pe șezlong, mângâie brațele din lemn lustruit și se gândește o clipă la antebrațele tatălui ei; la fel ca mai toți bărbații malayali[1], era ca un fel de urs blând și bun, cu păr pe piept, pe brațe și chiar pe spate, astfel că nu-i puteai atinge niciodată pielea decât prin blănița aceea moale. Acolo, în scaunul acela, pe genunchii lui, deprinsese literele. Când venise cu note bune de la școala de la biserică, el îi spusese: „Ai o minte bună. Dar și mai important e să ai o fire curioasă. Vei merge la liceu. Și la colegiu apoi! De ce nu? N-o să te las să te măriți de tânără, ca mama ta!“

Episcopul îl transferase pe tatăl ei la o biserică cu probleme în apropiere de Mundakayam, care nu avea un *achen*, un preot stabil, din cauza tulburărilor cauzate de negustorii musulmani. Nu era un loc potrivit pentru o familie: cețurile dimineții zăboveau încă până la genunchi la amiază și urcau până la bărbie pe înserat, iar umezeala din aer aducea cu ea astm, reumatisme și febre. La nici un an după ce-și luase postul în primire, se întorsese acasă scuturat de frisoane, cu pielea fierbinte la atingere și urina de culoare neagră. Înainte ca soția lui să poată chema ajutoare, încetase să mai respire. Când mama ei îi pusese o oglindă deasupra buzelor, aceasta nu se aburise. Răsuflarea tatălui ei devenise acum aer gol.

Aceea fusese cea mai tristă zi din viața fetei. Cum putea fi căsătoria mai rea de atât?

Se ridică de pe șezlongul din trestie pentru ultima dată. Scaunul și patul din lemn de tec ale tatălui sunt aidoma unor relicve sacre; păstrează în ele esența lui. Dacă le-ar putea lua la noul ei cămin…!

Casa începe să freamăte.

Se șterge la ochi, își îndreaptă spatele și ridică bărbia, înălțând-o către ceea ce-i va aduce ziua care începe, către durerea despărțirii, către ruperea de o casă care nu-i mai e acasă. Haosul și suferința din lumea creată de Dumnezeu sunt mistere de nepătruns, însă Biblia o învață că dincolo de ele există o ordine. Așa cum ar spune tatăl ei: „Credința înseamnă să știi că există un rost în toate, chiar dacă rostul e nevăzut“.

– Totul o să fie bine, Appa, rostește, închipuindu-și durerea lui.

Dacă el ar trăi, ea nu s-ar mărita astăzi.

Își imaginează și răspunsul lui: *Grijile unui tată iau sfârșit când apare un soț bun. Mă rog ca el să fie un soț bun. Însă un lucru știu: același Dumnezeu care a vegheat asupra ta aici îți va fi alături și acolo,* molay. *Așa ne făgăduiește El în Evanghelii: „Cu voi sunt în toate zilele, până la sfârșitul veacului.“*

CAPITOLUL 2. La bine și la rău

1900, Travancore, India de Sud

Drumul până la biserica mirelui durează aproape o jumătate de zi. Barcagiul îi conduce printr-un labirint de canale necunoscute, străjuite de hibiscuși de un roșu înflăcărat. Casele se află atât de aproape de marginea apei, încât ar putea să întindă mâna și s-o atingă pe o femeie care cerne orezul mișcând repede un coș puțin adânc. Aude un băiat citindu-i din ziarul *Manorama* unui bătrân lipsit de vedere, care își freacă fruntea de parcă știrile l-ar durea. O casă după alta, fiecare dintre ele este un mic univers, unele având în prag copii de vârsta ei care privesc grupul din barcă.

– Unde vă duceți? vrea să știe unul cu pieptul gol, rostindu-și întrebarea printre dinții înnegriți, cu arătătorul negru și el – periuța lui de dinți – încremenit în aer.

Barcagiul se încruntă spre el.

Canalele au rămas în urmă acum, iar ei înaintează pe un covor de nuferi și lotuși atât de gros, încât l-ar putea traversa cu pasul. Florile sunt deschise ca inima unui om bun. Dintr-un impuls, culege una, prinzând-o de tulpina cu rădăcini în adânc. Floarea se desprinde cu un mic pleoscăit, un giuvaier roz, un miracol prin faptul că ceva atât de frumos poate să crească din ape atât de nămoloase. Unchiul se întoarce și privește intens către mama ei, care rămâne tăcută, deși își face griji că fiica sa își va murdări *mundu*[2] și bluza albă, *kavani*, cu bordura ei de un auriu palid. Un parfum fructat învăluie barca. Fata numără douăzeci și patru de petale. Înaintând pe covorul de lotuși ajung pe lac atât de vast, încât malul celălalt nu se vede, iar oglinda apei e netedă și liniștită. Se întreabă dacă așa arată și oceanul. Aproape c-a uitat de nuntă. La un ponton aglomerat, coboară din barcă și urcă pe o luntre uriașă, ale cărei capete sunt răsucite ca tecile de fasole uscate; niște bărbați supli și musculoși o manevrează cu câte o pagaie. Vreo douăzeci de pasageri stau în picioare, în mijloc, sub umbrele care să-i apere de soare. Fata își dă seama că destinația ei este atât de departe, încât nu-i va fi ușor să mai revină acasă.

Imperceptibil, lacul se îngustează, devenind un râu lat. Luntrea prinde viteză, dusă de curent. Într-un târziu, pe o culme din depărtare se vede o cruce masivă din piatră care stă de veghe asupra unei bisericuțe, brațele ei proiectând o umbră pe apa râului. Este una dintre cele șapte biserici și jumătate fondate de Sfântul Toma după sosirea lui în India. La fel ca toți copiii de la școala de duminică, și ea le poate rosti numele pe de rost: Kodungallur, Paravur, Niranam, Palayoor, Nilackal, Kokkamangalam, Kollam și micuța jumătate de biserică din Thiruvithamcode; dar acum, că vede una pentru prima dată, i se taie răsuflarea.

Pețitorul din Ranni pășește de colo-colo prin curte. Petele umede care-i marchează *juba* la subsuori i se unesc pe piept.

– Mirele ar fi trebuit să fie de mult aici, spune el.

Șuvițele de păr pe care și le pieptănase peste țeastă i-au căzut peste ureche, ca penele din creasta unui papagal. Înghite în gol cu nervozitate și un pietroi i se mișcă în sus și-n jos în gât. Solul din satul în care se află e renumit atât pentru cele mai bune orezării, cât și pentru guși ca a lui.

Grupul mirelui e format doar din sora lui, Thankamma. Femeia, vânjoasă și

zâmbitoare, ia mânuțele viitoarei cumnate într-ale ei și le strânge cu afecțiune.

– Vine și el, îi spune.

Preotul își pune patrafirul ceremonial peste veșmântul obișnuit și își leagă brâul brodat. Întinde o mână cu palma în sus, ca pentru a întreba fără cuvinte: „Ei bine?“ Nimeni nu-i răspunde.

Mireasa tremură, cu toate că e arșiță. Nu e obișnuită să poarte și *chatta* și *mundu*. De azi înainte, gata cu fustele lungi și bluzele colorate. Se va îmbrăca la fel ca mama și ca mătușa ei, în această uniformă purtată de toate femeile măritate din lumea Creștinilor Sfântului Toma3, în care albul e singura culoare. *Mundu* e ca acela bărbătesc, însă legat într-un mod mai sofisticat, cu marginea liberă încrețită, cutată de trei ori și apoi pliată în forma unui evantai, pentru a ascunde posteriorul purtătoarei. Același rol de a ascunde are și *chatta* albă – bluza informă, cu mâneci scurte și decolteu în V.

Lumina care pătrunde în felii prin ferestrele înalte aruncă umbre oblice. Mirosul de tămâie o înecă ușor. La fel ca în biserica ei, nici aici nu sunt strane, doar covorul aspru din fibră de cocos pe pardoseala roșie, și numai în partea din față. Unchiul ei tușește. Sunetul reverberează în incinta goală.

Sperase că la nuntă va veni și verișoara ei primară – și, totodată, cea mai bună prietenă a ei. Se măritase cu un an în urmă, pe când avea tot doisprezece ani, cu un băiat de aceeași vârstă cu ea, dintr-o familie bună. La nuntă, mirele-băiețandru păruse la fel de anost ca o găleată, mai interesat să se scobească în nas decât să participe la ceremonie; preotul fusese nevoit să întrerupă *kurbana* și să-i șoptească: „Nu te mai scormoni! N-o să găsești aur acolo!“ Verișoara îi scrisese că la noua ei casă se juca și dormea cu celelalte fete din familia unită și că era mulțumită fiindcă nu trebuia să aibă deloc de-a face cu soțul ei enervant. Când citise scrisoarea, mama ei spusese cu un aer cunoscător: „Ei bine, într-o zi, asta se va schimba“. Mireasa se întreabă dacă deja s-a schimbat și ce anume poate însemna asta.

Ceva face să vibreze aerul din biserică. Mama o împinge în față, după care se retrage.

Mirele se apropie de ea, și preotul începe imediat slujba. „Oare îi fată vaca, de-i dă atâta zor?“, se întreabă în timp ce privește drept înainte.

Observă o reflexie în lentilele murdare ale ochelarilor preotului: o siluetă masivă, conturată în lumina ce pătrunde pe ușă, și o alta mititică alături: ea însăși.

Oare cum e să ai patruzeci de ani? E mai bătrân decât mama ei. Un gând îi vine în minte: dacă e văduv, de ce nu s-a însurat cu mama ei? Dar știe de ce: soarta unei văduve este doar cu puțin mai bună decât cea a unui lepros.

Preotul se oprește brusc din psalmodiere, fiindcă viitorul ei soț s-a răsucit ca s-o studieze, stând astfel cu spatele – incredibil! – către *achen*. Îi examinează chipul, răsuflând ca un om care a mers mult timp cu pași repezi. Ea nu îndrăznește să ridice privirea spre el, însă îi simte mirosul de pământ. Nu-și poate controla tremurul. Închide ochii.

– Dar e o copilă! îl aude exclamând.

Când deschide ochii, îl vede pe unchiul ei ridicând un braț pentru a-l opri pe mirele care se îndepărtează deja – doar pentru a-i fi dat la o parte ca o furnică de pe o rogojină de dormit.

*

Thankamma aleargă afară după mirele fugar, șorțul de grăsime al pântecului

legănându-i-se încolo și-ncoace, deși îl ține strâns cu mâinile. Îl ajunge din urmă în dreptul unei pietre de povară – o lespede orizontală sprijinită la înălțimea umărului pe doi stâlpi din piatră înfipți în pământ: un loc în care călătorul să-și poată așeza bocceaua purtată pe cap și să se odihnească puțin. Thankamma își apasă palmele pe pieptul lat al fratelui ei, încercând să-l oprească în timp ce merge cu spatele înaintea lui.

– *Monay*, îi spune gâfâind, fiindcă el e mult mai tânăr decât ea, îi e mai degrabă ca un fiu. *Monay*!

Ceea ce tocmai s-a întâmplat e treabă serioasă, însă i se pare comic felul în care fratele ei o împinge de parcă el ar fi un plugar, iar ea, plugul, așa că nu-și poate stăpâni râsul.

– Uită-te la mine! îi poruncește Thankamma, încă zâmbind.

De câte ori nu i-a văzut expresia aceea încruntată, chiar și când era abia un bebeluș? El avea doar patru ani când mama lor se prăpădise, iar ea îi preluase rolul. Îi cânta și-l legăna ca să-i descrețească fruntea. Mult mai târziu, când fratele lor mai mare îl jefuise de casa și de proprietatea care ar fi trebuit să-i revină lui, doar Thankamma îi luase partea.

Acum, el încetinește. Îl cunoaște ea bine pe acest avar la vorbă. Dacă, prin cine știe ce minune, Dumnezeu i-ar desclești fălcile, ce-ar spune oare? „*Chechi*, când m-am văzut lângă fătuca aia care tremura toată, mi-am zis: «Cu ea ar trebui eu să mănsor?» Ai văzut cum îi tremura bărbia? Am și eu acasă copilul meu pentru care trebuie să-mi fac griji. Nu-mi mai trebuie altul.“

– *Monay*, înțeleg, spune ea, ca și când el chiar ar fi rostit cuvintele. Știu cum pare. Dar nu uita că și mama și bunica ta s-au măritat pe când aveau doar nouă ani. Da, erau copile încă, și au continuat să fie crescute într-o altă casă, până când nu au mai fost copile. Oare nu așa iau naștere cele mai solide și mai mulțumitoare căsnicii? Dar hai să lăsăm toate astea deoparte și să ne gândim o clipă la biata fată. Părăsită în fața altarului în ziua nunții ei? *Ayo*, ce rușine! Cine o s-o mai ia de nevastă după așa ceva?

El continuă să meargă.

– E o fată bună, insistă Thankamma. Dintr-o familie foarte bună! Micul tău JoJo are nevoie de cineva care să-l îngrijească. Ea va fi pentru el ce-am fost eu pentru tine când erai mic. Las-o să crească în casa ta! Are nevoie de Parambil tot atât cât Parambilul are nevoie de ea.

Se împiedică. El o prinde, iar ea izbucnește în râs.

– Chiar și elefanților le e greu să meargă cu spatele! exclamă; doar ea ar putea interpreta vaga asimetrie a feței lui drept un zâmbet. *Eu* ți-am ales fata asta, *monay*. Nu-i da pețitorului mai mult credit decât merită. *Eu* m-am întâlnit cu mama, *eu* am văzut fata, chiar dacă ea n-a știut că o văd. N-am ales oare bine întâia oară? Prima ta soție, Dumnezeu să-i odihnească sufletul, ar fi de acord. Așa că încrede-te încă o dată în *chechi* a ta.

Pețitorul discută cu *achen*, care bombăne:

– Ce fel de treabă mai e și asta?

„Domnul este întărirea mea şi scăparea mea şi izbăvitorul meu.“[4] Tatăl ei a învățat-o ce să spună când îi e frică de ceva. „Întărirea și scăparea mea.“ O energie misterioasă, ce emană dinspre altar, o învăluie ca o cotă preoțească, așternând asupra ei o pace adâncă. Biserica aceasta a fost sfințită de unul dintre cei doisprezece apostoli; el însuși a stat pe locul pe care stă ea acum, singurul ucenic care a *atins*

rănile lui Isus. Simte o conștientizare dincolo de orice putere a imaginației, un glas care-i vorbește fără sunet ori mișcare. Și-i spune: *Sunt alături de tine, de-a pururea*.

Picioarele goale ale mirelui reapar lângă ea. „Cât de frumoase sunt picioarele celor ce vestesc pacea, ale celor ce vestesc cele bune“[5], îi vine în minte. Cele de aici sunt însă grosolane, bătătorite, de nepătruns pentru spini, capabile să doboare o buturugă putrezită și destoinice la cățăratul pe trunchiurile palmierilor. Știind că sunt astfel judecate, picioarele lui se mișcă. Neputându-se stăpâni, ridică o privire spre el. Are nasul ascuțit ca o lamă, buzele pline și bărbia ieșită în afară. Părul îi e negru ca funinginea, fără un fir alb, ceea ce o miră. La piele e mult mai închis decât ea, dar arătos. E uimită de intensitatea privirii lui îndreptate spre *achen*: ca aceea a unei manguste așteptând lovitura șarpelui, ca să se poată eschiva, să se răsucească apoi și să-l înhațe de gât.

Slujba trebuie să fi continuat mai repede decât și-a dat ea seama, fiindcă deja mama ei îl ajută pe mire să-i ridice voalul. El face un pas în spatele ei. O apasă ușor pe umeri în vreme ce-i prinde firavul *minnu* din aur în jurul gâtului. Degetele lui atingându-i pielea se simt fierbinți ca jăraticul.

Mirele își trece semnătura greoaie în registrul bisericii și apoi îi dă ei tocul. Ea își scrie numele, adăugând ziua, luna și anul, 1900. Când ridică privirea, el iese deja din biserică. Preotul îi privește silueta care se îndepărtează și exclamă:

– Ce? O fi lăsat orezul pe foc?

Soțul ei nu se află la ponton, unde o barcă se leagănă trăgând nerăbdătoare de frânghie.

– Încă de când era mic copil, îi spune noua ei cumnată, prefera să meargă pe jos. Eu, nu! De ce să merg, când pot să plutesc pe apă?

Râsul Thankammei le îndeamnă și pe ele să i se alăture. Însă acum, la malul apei, mama și fiica trebuie să se despartă. Se agață una de cealaltă – cine știe când se vor mai revedea? Acum are un nume nou și o casă nouă, nevăzută, căreia îi aparține. Trebuie să se desprindă de cea veche.

Și ochii Thankammei sunt umezi.

– Să nu te neliniștești, îi spune ea mamei copleșite de mâhnire. O să-i port de grijă ca și când ar fi a mea. O să rămân la Parambil vreme de două sau trei săptămâni. Până atunci, își va ști noua casă mai bine decât își știe Psalmii. Nu-mi mulțumi. Copiii mei sunt mari cu toții. O să rămân atât de mult, încât soțului meu să-i fie dor de mine!

Genunchii tinerei mirese tremură când se desprinde din îmbrățișarea mamei. Ar putea să cadă din picioare dacă Thankamma n-ar aburca-o pe un șold, ca pe un bebeluș, pășind apoi în barcă. Își înfășoară instinctiv picioarele în jurul taliei robuste a cumnatei și își îngroapă fața în umărul ei cărnos. De acolo se uită spre silueta oropsită care-și flutură mâna pe ponton, mică pe fondul uriașei cruci din piatră care se profilează în spatele ei.

Casa tinerei mirese și a mirelui ei văduv se află în Travancore, în capătul sudic al Indiei, între Marea Arabiei și Gații de Vest – lungul șir muntos care se întinde paralel cu țărmul vestic. Pământul e modelat aici de apă, iar oamenii sunt uniți de aceeași limbă: malayalam. Acolo unde marea întâlnește plaja albă, își întinde pe uscat degetele și le împletește cu râurile care coboară șerpuit pe pantele înverzite ale munților. E o lume desprinsă parcă din fanteziile unui copil, cu pâraie și canale, cu o dantelărie de lacuri și lagune, un labirint de golfulețe și helești cu lotuși verzi: un

vast sistem circulator, deoarece, așa cum îi spunea adesea tatăl ei, toate apele sunt legate între ele. O lume care a clădit oameni – malayali – la fel de mobili ca mediul lichid care-i înconjoară, cu gesturi fluide, cu părul în vânt, gata să reverse râsete în vreme ce plutesc de la casa unei rude la cea a alteia, pulsând și forfotind aidoma globulelor din sânge în vene și artere, îmboldiți de inima viguroasă a musonului.

Pe acest tărâm, cocotierii și palmierii-evantai sunt atât de mulți, încât noaptea siluetele lor franjurate continuă să fluture și să ți se legene în dosul pleoapelor închise. Visele de bun augur trebuie să aibă în ele frunze verzi și apă; absența acestora e totuna cu coșmarul. Când malayalii spun „pământ", ei includ aici și apa, fiindcă separarea celor două e tot atât de lipsită de sens ca separarea nasului de gură. Cu bărci, luntri, barje și bacuri, malayalii și bunurile lor călătoresc pretutindeni în Travancore, Cochin și Malabar, cu o iuțeală pe care prizonierii uscatului nu și-o pot închipui. În absența unor drumuri bune, a podurilor și a unui transport regulat cu autobuzele, apa rămâne calea principală de deplasare.

Pe vremea tinerei noastre mirese, familiile regale din Travancore și Cochin – dinastii ale căror origini datează din Evul Mediu – sunt supuse Coroanei britanice, țările lor fiind „state princiare". Sunt mai bine de cinci sute de state princiare sub jugul britanic – jumătate din suprafața terestră a Indiei –, cele mai multe fiind mărunte și fără nici o putere. Maharajahii statelor princiare mai mari, sau „state onor" – Hyderabad, Mysore și Travancore –, au dreptul să primească onoruri sub forma a nouă până la douăzeci și una de salve de tun, numărul reflectând importanța maharajahului în ochii britanicilor (deseori fiind egal cu numărul de Rolls-Royce-uri din garajele regale). În schimbul dreptului de a-și păstra palatele, automobilele și statutul social și de a guverna semiautonom, maharajahii le plătesc britanicilor un tribut prelevat din taxele pe care le impun supușilor.

Mireasa noastră din satul ei aflat în statul princiar Travancore n-a văzut niciodată un soldat sau un funcționar britanic, ceea ce nu se întâmplă în „președințiile" Madras sau Bombay, teritorii administrate în mod direct de britanici, unde aceștia trăiesc în număr mare. Cu timpul, regiunile de limbă malayalam, Travancore, Cochin și Malabar, se vor uni formând statul actual Kerala – un teritoriu costier de forma unui pește în vârful peninsulei indiene, capul peștelui fiind îndreptat spre Ceylon (astăzi Sri Lanka), iar coada spre Goa, în vreme ce ochii lui privesc cu jind peste ocean, către Dubai, Abu Dhabi, Kuweit și Riad.

Înfige o cazma oriunde în solul din Kerala, și apa ruginie țâșnește aidoma sângelui sub un bisturiu, un elixir bogat în laterit care hrănește tot ce e viu și respiră. Sigur, putem contrazice afirmațiile că avortonii viabili îngropați în solul acesta se dezvoltă și devin oameni sălbatici, dar nimeni nu poate contesta faptul că mirodeniile și condimentele cresc aici cu o abundență fără pereche oriunde altundeva în lume. Cu secole înainte de Cristos, navigatori din Orientul Mijlociu prindeau vânturile de sud-vest în pânzele felucilor ca să ajungă pe „Țărmul mirodeniilor" și să cumpere piper, cuișoare și scorțișoară. Când vânturile își schimbau direcția, se întorceau și ei în Palestina, unde vindeau mirodeniile, în schimbul unor mici averi, negustătorilor din Genova și Veneția.

Patima mirodeniilor făcea ravagii în Europa aidoma sifilisului ori ciumei bubonice, având aceiași mijlocitori: corăbiile și marinarii. Dar această contagiune era una benefică: mirodeniile și condimentele prelungeau viața alimentelor și a celor care le consumau. Mai erau și alte avantaje. În Birmingham, un preot care mesteca scorțișoară pentru a-și masca mirosul de vin din respirație devenise irezistibil pentru

enoriașele sale, astfel că a scris anonim o broșură care s-a bucurat de multă popularitate: *Sosuri noi, dulci și iuți: vesel miscelaneu de împreunări dezmățate și plăcute pentru om și soața lui.* Spițerii proslăveau tămăduirea ca prin minune a unor boli ca dropica, guta și lumbago cu ajutorul unor poțiuni cu piper, curcuma și kokum. Un doctor din Marsilia a descoperit că frecarea cu ghimbir a unui penis mic și flasc rezolva ambele neajunsuri, iar partenerei îi oferea „așa o plăcere, încât protestează când respectivul vrea să se dea jos de pe ea". În mod straniu, bucătarilor occidentali nu le trecuse niciodată prin minte să prăjească și să macine împreună boabe de piper, semințe de fenicul, cardamom, cuișoare și scorțișoară și apoi să presare amestecul în ulei alături de usturoi, semințe de muștar și ceapă pentru a prepara sosul masala, baza oricărui curry.

Firește, cum prețul mirodeniilor în Europa îl egala pe acela al giuvaierelor, marinarii arabi care le aduceau din India au ținut secretă sursa lor vreme de secole. Dar deja la începutul secolului al XV-lea, portughezii (și mai târziu olandezii, francezii și englezii) porniseră în expediții pentru a găsi pământul pe care creșteau neprețuitele condimente. Acești aventurieri erau asemenea holteilor ațâțați care au prins mirosul unei femei ușoare. Încotro o fi? Spre est, întotdeauna undeva spre est.

Vasco da Gama a pornit însă spre vest din Portugalia, nu spre est. A navigat de-a lungul coastei vest-africane, a ocolit pe la extremitatea de sud a continentului și a urcat de-a lungul celeilalte coaste. Undeva în Oceanul Indian a capturat și torturat un navigator arab, care l-a dus în cele din urmă la Țărmul Mirodeniilor – în actualul stat Kerala –, unde a acostat în apropiere de orașul Calicut; fusese cea mai lungă călătorie pe ocean întreprinsă vreodată.

Zamorinul[6] din Calicut n-a fost deloc impresionat de Vasco da Gama și nici de monarhul portughez, care i-a trimis în dar alamă și corali, când zamorinul primea de obicei rubine, smaralde și mătăsuri. I s-a părut ridicolă ambiția lui da Gama de a le vesti păgânilor iubirea lui Cristos. Oare idiotul acela nu știa că în urmă cu mai bine de o mie patru sute de ani, înainte chiar ca Sfântul Petru să fi plecat spre Roma, un altul dintre cei doisprezece ucenici, Sfântul Toma, ajunsese deja pe țărmul indian cu o felucă arabă comercială?

Legenda spune că Sfântul Toma a sosit în India în anul 52 d.Hr., debarcând nu departe de actualul oraș Cochin. Acolo a întâlnit un băiat care se întorcea de la templu. „Dumnezeul tău îți aude rugăciunile?", l-a întrebat el, iar băiatul a zis că da, cu siguranță, Dumnezeul lui i le auzea. Atunci, Sfântul Toma a aruncat în sus puțină apă, iar picăturile au rămas suspendate. „Dar Dumnezeul tău poate face una ca asta?" Prin intermediul unor asemenea exemple – fie ele magie ori miracole – a convertit la creștinism câteva familii de brahmani; mai târziu, a fost martirizat la Madras. Acei primi convertiți – Creștinii Sfântului Toma – și-au păstrat credința și nu s-au căsătorit cu persoane din afara comunității lor. Cu timpul, numărul lor a sporit, uniți fiind prin tradițiile și bisericile lor.

Aproape două milenii mai târziu, doi descendenți ai acelor primi convertiți, o copilă de doisprezece ani și un văduv de vârstă mijlocie, s-au căsătorit.

„Ceea ce s-a întâmplat e bun întâmplat", va spune tânăra noastră mireasă peste ani, când va deveni bunică și când nepoata ei – purtând același nume ca ea – o va ruga să-i povestească despre înaintașii săi. Fata va fi auzit vorbindu-se că arborele lor genealogic este unul plin de secrete și că printre strămoșii lor se numără proprietari și negustori de sclavi, asasini și un episcop răspopit. „Copilă, trecutul e trecut și, în plus, e altfel de fiecare dată când mi-l amintesc. Mai bine să-ți spun despre viitor,

despre cel pe care *tu* îl vei clădi.“ Dar fata insistă.

Cu ce ar trebui să înceapă povestea? Cu Toma „Necredinciosul“, care a vrut neapărat să vadă rănile lui Isus înainte să creadă? Cu alți martiri ai credinței? Copila însă dorește să afle povestea familiei lor, a casei văduvului cu care se măritase bunica ei – un lăcaș pe uscat într-un tărâm al apelor, o casă plină de mistere. Dar asemenea amintiri sunt țesute din fire ca de funigei; timpul mușcă și lasă găuri în pânza diafană, iar ea trebuie să le cârpească folosindu-se de fantezii și fabulații.

Bunica știe câteva lucruri dincolo de orice îndoială: o poveste care-și impresionează ascultătorul spune adevărul despre felul în care trăiesc oamenii și, astfel, în mod inevitabil, trebuie să vorbească despre familii, despre victoriile și durerile lor și despre cei plecați dintre vii, inclusiv despre fantomele care încă zăbovesc pe aici; trebuie să ofere sfaturi cu privire la viața pe acest pământ al lui Dumnezeu, unde bucuriile nu cruță pe nimeni de tristețe și regrete. O poveste bună nu se mărginește la ceea ce e dispus să facă un Dumnezeu iertător: ea readuce familii împreună și le despovărează de secrete care au o putere de a lega mai mare decât aceea a sângelui. Dar când sunt dezvăluite, ca și atunci când sunt păstrate, secretele pot să destrame o familie.

CAPITOLUL 3. Lucruri nespuse

1900, Parambil

Noua soție visează că se bălăcește în lagună împreună cu verii ei, lăsându-și greutatea pe schiful lor îngust, răsturnându-l în mod voit și cățărându-se iar pe el, în vreme ce râsetele lor răsună între maluri.

Se trezește derutată.

Alături de ea, o movilă sforăitoare se umflă și se dezumflă iar. Thankamma. Da. Prima ei noapte la Parambil. Numele i se freacă stângaci pe limbă, ca marginea unui dinte ciobit. Din camera cealaltă, a soțului ei, nu se aude nimic. Trupul Thankammei ascunde un băiețel – nu-i vede decât părul ciufulit de pe cap și o mână cu palma în sus.

Ascultă. Lipsește ceva. Absența este deconcertantă. Și își dă seama: nu se aude apa. Îi lipsește glasul ei murmurat, alinător, și de aceea l-a plăsmuit în vis.

Ieri, *vallum*-ul, o bărcuță scobită dintr-un trunchi de copac și întărită cu câteva scânduri de-a latul, le-a dus pe ea și pe Thankamma până la un mic ponton. De acolo au traversat un câmp întins, presărat cu cocotieri înalți, încărcați de fructe. Patru vaci pășteau, legate cu câte o funie lungă. Au străbătut șiruri de bananieri ale căror frunze pleoștite se foiau și se loveau între ele. Mănunchiuri de banane roșii atârnau pe crengi. Aerul era înmiresmat de un arbore *chempaka*. Trei pietre tocite și lustruite de vreme serveau drept podeț peste un pârâu puțin adânc. Mai departe, albia lui se lățea transformându-se într-un iaz ale cărui maluri erau acoperite de arbuști pandanus și palmieri pitici *chenthengu*, încărcați cu nuci-de-cocos portocalii. O lespede înclinată, pentru spălarea rufelor, se afla aproape de o margine a iazului; Thankamma i-a spus că acolo va trebui să vină să facă baie. Clipocitul pârâului era un sunet de bun augur. Se uitase în jur după casă când ajunseseră la ponton. Cum nu era acolo, la râu, sigur că trebuia să fie lângă pârâu… dar nu văzuse nimic nici acolo.

– Tot pământul ăsta, mai bine de cinci sute de acri[7], îi spusese Thankamma cu mândrie, gesticulând în stânga și-n dreapta, este Parambil. În cea mai mare parte e nedesțelenit, cu hârtoape, lăsat pârloagă. Iar din cel desțelenit, doar o parte este cultivat. Înainte ca soțul tău să-l îmblânzească, tot ce vezi aici era junglă, *molay*.

Cinci sute de acri! Pământul care-i fusese casă până ieri abia dacă măsura doi.

Își continuaseră drumul pe o potecă printre rânduri de manioc. Și în sfârșit zărise casa, sus, pe o culme, profilată pe fundalul luminos al cerului. Privise îndelung ceea ce avea să-i fie cămin pentru restul vieții. Acoperișul avea șaua familiară în mijloc, curbându-se în sus la margini; streșinile lungi și joase țineau adăpost de soare și umbreau veranda… însă ea nu avusese decât un gând: „De ce acolo, sus? De ce nu pe malul pârâului? Sau lângă râul pe apele căruia sosesc vizitatorii, veștile și toate celelalte lucruri bune?“

Acum, întinsă cu fața în sus în pat, studiază încăperea: pereții lustruiți, ca unși, sunt din lemn de tec, nu din dafin sălbatic, cu deschideri în formă de cruce în partea de sus, prin care să iasă aerul cald; tavanul fals este și el din tec, ca să țină căldura departe; barele înguste din lemn de-a latul ferestrelor îngăduie aerului să circule liber; și, firește, e și o ușă olandeză[8] care dă spre verandă; jumătatea de sus este deschisă acum, ca să lase adierea vântului să pătrundă, iar cea de jos e închisă, ținând departe găinile și diversele creaturi fără picioare; seamănă bine cu casa pe

care abia ce a lăsat-o în urmă, doar că e mai mare. Fiecare *thachan*, sau dulgher, folosește aceleași reguli *Vastu* străvechi, de la care nu se abat nici hindușii, nici creștinii. Pentru un *thachan* bun, casa e mirele, iar pământul e mireasa, iar cei doi trebuie potriviți cu aceeași grijă cu care astrologul potrivește horoscoapele. Când asupra unei locuințe planează un blestem ori se abate o tragedie, oamenii zic că motivul e amplasarea ei nefavorabilă. Și de aceea iar se întreabă: „De ce aici, departe de apă?“

Un foșnet de frunze și un tremur transmis prin podea îi fac inima s-o ia la goană. Ceva aproape de ușă blochează lumina stelelor. Să fie oare o fantomă a casei care vine să i se prezinte? Apoi, un tufăriș frunzos pare să pătrundă în cameră prin jumătatea de sus a ușii. În jurul tufărișului se încolăcește un șarpe uriaș. Tânăra soție nu poate nici să se miște, nici să țipe, deși știe că ceva groaznic e pe cale să i se întâmple în casa aceasta misterioasă, din mijlocul uscatului… Dar o fi mirosind oare moartea a iasomie?

Un mănunchi de iasomie scoasă din pământ plutește deasupra patului, ținut strâns de trompa unui elefant. Florile se leagănă asupra celor ce dorm și se opresc apoi în dreptul ei. Simte pe față o răsuflare caldă, umedă, veche de când lumea. Firișoare mici de țărână îi cad pe gât.

Teama îi dispare. Șovăielnic, întinde mâna spre ofrandă. E surprinsă constatând că nările par atât de umane, mărginite de o piele mai deschisă la culoare, pistruiată, delicată ca a buzelor, și totuși vârful trompei e la fel de agil și de îndemânatic ca degetele; îi adulmecă pieptul, îi gâdilă cotul și apoi îi mângâie fața. Își stăpânește un râs mic. Răsuflări fierbinți pufăie asupra ei ca tot atâtea binecuvântări. Miroase a ceva ce amintește de Vechiul Testament. Fără nici un zgomot, trompa se retrage.

Se răsucește și descoperă că are un martor uimit. Micul JoJo, de doi ani, s-a ridicat în șezut și se uită la ea peste abdomenul Thankammei, cu ochii mari. Ea zâmbește larg, se ridică la rândul ei, îi face semn să vină și îl aburcă pe un șold, după care ies din cameră, pe urmele apariției.

Simte spiritele pretutindeni în Parambil, la fel cum le simte în orice casă. Unul pășește de colo-colo în *muttam*, curtea. Întunericul palpită de suflete nevăzute, multe precum licuricii.

Într-un răriș, lângă un palmier înalt, plutind deasupra unui morman de frunze de cocotier, sclipirea retinală a unui ochi se leagănă ca un felinar în adierea vântului. Pe măsură ce vederea i se obișnuiește cu întunericul, începe să se contureze o frunte ca un munte, apoi două urechi ce flutură alene… o sculptură cioplită în piatra neagră a nopții. Elefantul este real, nu-i o fantomă.

JoJo o ține cu un braț pe după gât, jucându-se absent cu lobul urechii, confortabil așezat pe șoldul ei, de parcă acela i-ar fi locul de când se știe. Îi vine să râdă; nu mai departe de ieri, *ea* ședea astfel agățată de Thankamma. Stau nemișcați, doi copii pe jumătate orfani. Spiritele își primesc poruncile de la dătătorul de iasomie și se retrag în penumbrele care lasă treptat loc zorilor.

În scurta ei viață de până acum, a văzut elefanți la temple, veneraţi și răsfățați cu delicatese; a văzut elefanți de povară, străbătând ulițele satelor către păduri. Dar fără îndoială, dihania asta care blochează lumina stelelor e cel mai mare elefant din lume. În timp ce-l privește cum mestecă placid, cu trompa ducând frunze într-un dans grațios la gura ce pare că surâde, se simte alinată.

Alături de elefant, imediat după brazda de pământ care formează un șănțuleț în jurul fiecărui cocotier ca să împiedice scurgerea apei și a bălegarului, un bărbat

doarme într-un pat de frânghie.

Coatele și genunchii soțului ei ies în afara cadrului din lemn. În poziția brațului său stâng musculos, îndoit ca o pernă sub obraz, cu degetele strâns împreunate, vede o reflexie a oaspetelui aducător de iasomie.

CAPITOLUL 4. Inițierea noii stăpâne a casei

1900, Parambil

În bucătărie, podeaua din pământ bătătorit îi răcorește tălpile. Pereții sunt înnegriți de la fum și închid între ei arome apetisante; se simte imediat acasă în acest sanctuar umbrit. Aplecată din șale, Thankamma suflă printr-un tub larg din metal și obrajii i se umflă în vreme ce retrezește la viață tăciunii rămași peste noapte în *aduppu*. Dintre cele șase ochiuri de cărămidă ale vetrei înălțate, patru sunt acoperite de oale. O miră cât de repede se mișcă Thankamma pentru o femeie atât de mare – mâinile abia dacă i se mai văd pe când robotește, ici împingând coji de cocos uscate sub tigaia în care se prăjește ceapă, colo domolind jăraticul pentru ca orezul să fiarbă încetișor. Apoi îi toarnă tinerei soții cafea fiartă în lapte și îndulcită cu jaggery[9].

– Am făcut *puttu*, îi spune scoțând din forma de lemn, pe farfuria ei din frunză de bananier, un cilindru buretos și aburind din făină de orez.

Pe al lui JoJo îl pasează cu banană și miere. A încălzit tocana de vită – *erechi olarthiyathu* – și curryul picant din pește – *meen vevichathu* – rămase din ajun.

– Nu-i așa că peștele e mai gustos dimineață? Uite de ce-i bună oala asta de lut! Ai grijă de ea și să n-o folosești niciodată pentru altceva decât pentru *meen vevichathu*, bine? An de an, curryul tău va deveni tot mai bun. Dacă mi-ar lua casa foc și ar trebui să aleg între oala de lut și bărbatul meu… ei bine, tot ce pot să spun e că omul a avut până acum o viață frumoasă! Curryurile pe care le-aș mai prepara în oala mea de lut mi-ar alina văduvia!

Râsul Thankammei răsună în bucătărie. Tânăra soție șade cu picioarele încrucișate, năucită, contemplându-și primul mic-dejun la Parambil: bogat și mai hrănitor decât ce mâncau ea și mama ei într-o săptămână întreagă.

– Soțul tău a mâncat fără să se așeze la masă, ca de obicei. A plecat deja la câmp.

Thankamma insistă că o tânără soție nu trebuie să facă nimic altceva decât să se lase răsfățată. Ea încearcă, dar e împotriva firii ei. Urmărește degetele cumnatei, străduindu-se să țină socoteala ingredientelor pe care le aruncă în curry, însă e greu, fiindcă niciodată nu-s mai puțin de două feluri preparate în același timp. Probabil că mâinile Thankammei au o memorie a lor, își spune, căci femeia nu le acordă nici o atenție în timp ce sporovăiește întruna. JoJo o trage după el, mândru să-i fie ghid, plimbând-o prin fiece încăpere și uitând că abia ce-a făcut același lucru cu două ore în urmă. Casa e construită în forma literei L, un braț fiind casa veche, inițială, înălțată de la pământ pe o plintă groasă, și are în mijloc încăperea fortificată, *ara*, care adăpostește avuția familiei – bani, giuvaiere și orez. Sub *ara* se află pivnița, iar de o parte și de alta sunt un dormitor nefolosit și o cămară încăpătoare; lângă cămară e bucătăria. Brațul mai nou al casei e mai aproape de pământ, cu o verandă largă și primitoare pe trei laturi. Cuprinde o cameră de zi, rareori folosită, două dormitoare mari alăturate – al soțului ei și cel în care dorm ea, *thamb'ran* și JoJo – și o altă încăpere folosită pentru depozitare.

Cele două brațe încadrează o *muttam*, o curte dreptunghiulară acoperită cu pietricele albe, galbene și aurii aduse din albia unui râu. În fiecare dimineață, o femeie *pulayi*, Sara, deretică prin *muttam* cu un târn, îndepărtând frunzele uscate și lăsând în urmă un model ca de evantai în stratul nivelat de pietricele. În *muttam* sunt întinse rogojinile pe care se usucă orezul fiert, acolo sunt atârnate rufele pe o

frânghie și tot acolo se joacă JoJo cu mingea.

După prânz, ea, JoJo și Thankamma se bucură de o siestă prelungită. Soțul ei nu doarme niciodată după-amiaza și își petrece mai tot timpul afară, muncind pământul. Când îl zărește în treacăt, la câmp, întotdeauna e însoțit de câțiva *pulayari*[10], distingându-se între ei prin înălțime și pentru că, în comparație cu a lor, pielea lui e mai deschisă la culoare. Seara stau toți trei în adierea vântului, afară din bucătărie, iar Thankamma, odihnindu-și picioarele, le povestește vrute și nevrute, răsfățându-i pe ea și pe JoJo cu bunătăți aduse din pivniță. De curând și-a dat seama că poveștile Thankammei sunt o formă de educație și încearcă să și le amintească seara, când se culcă, dar și atunci când dorul de casă îi frământă măruntaiele și fiece gând i se îndreaptă spre locul de baștină. Afecțiunea pe care i-o arată Thankamma seamănă atât de mult cu cea a mamei, încât îi adâncește tristețea. Și își dă voie să plângă abia după ce e sigură că toți cei din casă au adormit.

În a doua ei dimineață, când aud în depărtare strigătul negustoresei de pește, Thankamma îi cere tinerei soții s-o cheme. Cinci minute mai târziu, femeia stă în fața bucătăriei; izul râului plutește în jurul ei. Thankamma o ajută să-și dea jos de pe cap coșul greu.

– *Aah*, deci ea e mireasa! spune negustoreasa scuturându-și solzi de pește de pe antebrațe și lăsându-se pe vine. Pentru ea și numai pentru ea am adus azi un *mathi* special.

Și ridică pânza care acoperă coșul, de parcă ar dezvălui niște giuvaiere prețioase.

Thankamma adulmecă o sardină, o strânge între degete și apoi o lovește de suratele ei.

– Numai pentru mireasă, zici? Păstrează-l, dacă-i așa special. Ce-i sub pânza aia? *Aah*! Ia te uită! Acel *mathi* pentru cine e? S-a mai căsătorit cineva și nu știu eu? Dă-l încoa! Să n-aud un cuvânt!

A doua zi, tânăra soție îl vede în *muttam* pe un pulayar, Shamuel, cocoșat sub coșul larg cu nuci-de-cocos pe care îl duce pe cap. Thankamma i-a spus că el este vătaful de la Parambil și umbra de nedespărțit a soțului ei; Sara, care mătură prin *muttam*, e soția lui. Familia lui Shamuel muncește pentru ei de generații, i-a mai zis cumnata; în vremurile străvechi, probabil că strămoșii lui fuseseră muncitori neplătiți în slujba familiei, înainte ca această practică să fie scoasă în afara legii. Casta pulayarilor e cea mai de jos în Travancore, membrii ei rareori deținând pământ; chiar și colibele în care locuiesc îi aparțin proprietarului. Simpla lor vedere e suficientă pentru a murdări un brahman, care trebuie să facă apoi o baie ritualică.

Sub greutatea coșului, mușchii de la gâtul și de la brațele lui Shamuel par niște funii pe trupul mărunt și îndesat. Gâfâie, și, pe pieptul lui gol, coastele par că-i sunt pe jumătate ieșite din piele; corpul îi e aproape lipsit de păr, cu excepția țepilor de pe obraji și de deasupra gurii și a părului scurt de pe cap, încărunțit la tâmple. Pare de vârsta soțului ei, deși Thankamma zice că e mai tânăr.

Când o vede, un zâmbet larg îi transformă fața. Pomeții îi lucesc ca niște dâmburi de abanos, iar dinții albi îi subliniază trăsăturile fine. E ceva copilăros în încântarea cu care o întâmpină pe tânăra soție.

– *Aah!* începe el, dar trebuie să rezolve mai întâi o chestiune de ordin practic: *Molay*, poți s-o rogi pe *chechi* Thankamma să vină afară? Coșul ăsta e prea greu ca să mă ajuți tu cu el.

Odată ce femeia mai vârstnică îl ajută să coboare coșul, el își ia de pe cap *thorthu*[11] încolăcit, îl scutură și își șterge fața, continuând să zâmbească fără ca privirea să i se îndepărteze de la tânăra soție.

– Mai vin și alte coșuri. Ne-am cățărat toată dimineața, *thamb'ran* și cu mine.

Face un semn cu degetul, iar ea își vede soțul în depărtare, stând cu brațele încrucișate, călare pe trunchiul unui cocotier acolo unde acesta e îndoit aproape orizontal. Pare pierdut în gânduri, cu picioarele atârnându-i neglijent. Fata, care se teme de înălțimi, e străbătută de un fior. Nu-și poate imagina cum un proprietar de pământ își poate risca viața așa, când are pulayari care să-i facă treaba.

– Cum de-l lași pe *thamb'ran* să urce acolo, sus, atât de curând după ce s-a însurat? îl mustră Thankamma, prefăcându-se supărată. Uite care-i adevărul: dacă urcă el, ție-ți rămâne de făcut jumătate de muncă.

– *Aah*, încearcă matale să-l oprești. E la fel ca micul *thamb'ran* de aici, zice Shamuel înghiontind ușor burta lui JoJo. Se simte mai bine în aer decât pe pământ.

JoJo se bucură auzind că i se spune „micul stăpân".

Pieptul gol al lui Shamuel e împestrițat cu scoarță de cocotier. Încă zâmbind către soția lui *thamb'ran*, își împăturește cu gesturi elaborate *thorthu* pe lung și apoi și-l trece pe după umărul stâng. Ea devine deodată sfioasă și își pleacă ochii, moment în care observă că degetul mare de la piciorul lui drept e deformat, aplatizat ca o monedă, iar unghia nu mai există.

– *Aah*, Shamuel, spune Thankamma, te rog să ne descojești trei nuci-de-cocos. Pe urmă, spală-te și vino să mănânci ceva. Noua ta stăpână o să te servească.

Shamuel are propriul lui castron de lut, atârnat de un cârlig sub streașină în partea din spate a bucătăriei, și acolo o să mănânce, pe trepte. Pulayarii nu intră niciodată în casă. Sara îi gătește la ei în colibă, dar o masă la stăpâni înseamnă economie la rezerva lui de orez. După ce-și clătește castronul, îl umple cu apă, bea și pe urmă se așază pe vine pe trepte. Tânăra soție îl servește cu *kanji* – orez în apa în care a fiert – în care pune o bucată de pește și niște limetă murată.

– Așa, și-ți place aici? o întreabă el, cu obrazul umflat de la o gură zdravănă de orez.

Timidă, ea înclină din cap. Cu degetul, trasează fără să se gândească semnul ആ, prima literă din *ãna*, adică elefant, una care i se pare ei că seamănă oarecum cu animalul în sine.

– Eu eram mai mic decât tine când am venit la Parambil. Doar un băietan eram, spune Shamuel. Pe atunci casa nici nu exista. Mi-era teamă că vom fi călcați în picioare în somn. Casa te apără. Secretul e în acoperiș, știai asta? De ce-ți închipui că-l construim întotdeauna așa?

Ei i se pare că acoperișul e la fel ca oricare altul. Doar frontonul – partea din față a casei, cu modelul de deschizături sculptate în lemn – e specific fiecărei case. La toate însă, stuful se întinde în afară la streșini, de parcă acoperișul ar avea de gând să înghită casa cu totul. Shamuel îi arată cu degetul:

– Când căpriorii ies în afară așa, elefantul nu are o suprafață plată de care să se rezeme. Sau în care să împingă.

Seamănă cu JoJo în felul în care se mândrește instruind-o. Iar ei începe să-i placă de Shamuel.

– Elefantul a venit să mă salute în prima mea noapte aici, murmură.

– Așa a făcut? Damodaran! exclamă el râzând și clătinând din cap. Flăcăul ăla vine și pleacă după cum are chef. Tocmai mă lua somnul, când am simțit că se cutremură pământul. Am știut că e el. Am ieșit și l-am văzut pe Unni în spinarea lui, bombănind fiindcă Damo a venit de la pădure abia când se întunecase deja. *Aah*, dar Unni nu s-a plâns prea mult. Fiindcă ori de câte ori Damo e aici, Unni primește o

seară liberă ca să stea acasă cu nevasta. Iar *thamb'ran* doarme lângă Damo. Stau de vorbă.

Ea a auzit că e scump să întreții un elefant. Pe lângă plata pentru Unni, care trebuie să fie mahout-ul[12], mai trebuie puse la socoteală și costurile hrănirii lui.

– Damodaran este al nostru?

– Al nostru? Este oare soarele al nostru? întreabă Shamuel și apoi așteaptă, ca un învățător la școală, ca ea să clatine din cap în semn că nu. *Aah, aah*, la fel ca soarele, Damodaran își este singur stăpân. Eu glumesc cu Unni și-i zic că Damo e cu adevărat mahout-ul, chiar dacă îl lasă să se urce în spinarea lui, prefăcându-se că-l mână. Nu ți-a povestit nimeni despre Damo? *Aah*, las' că-ți spune Shamuel. Cu mult înainte să fie construită casa asta, într-o noapte, când *thamb'ran* și tatăl meu dormeau sub cerul liber, au auzit țipete cumplite. Ca de trâmbiță. Pământul se zguduia! Copacii trosneau ca tunetele. Tata a crezut că venise sfârșitul lumii. În zori l-au găsit pe Damodaran uite colo, culcat pe o parte, cu un ochi scos, însângerat, cu un fildeș rupt înfipt între coaste. Masculul care-l atacase trebuie să fi fost în musth[13]. *Thamb'ran* a legat o funie de fildeșul acela și, stând departe de

elefant, a tras de el și l-a scos. Ai văzut fildeșul? E în camera lui *thamb'ran.* Damodaran a urlat de durere. Din rană îi curgea o spumă sângerie. *Thamb'ran* – ca să vezi cât e de curajos – a urcat pe el și i-a astupat gaura cu frunze și nămol. A turnat apă puțin câte puțin în gura lui Damodaran și a rămas lângă el, vorbindu-i, toată ziua și toată noaptea. I-a spus atunci lui Damodaran mai multe decât le-a spus tuturor oamenilor din viața lui luați împreună – așa mi-a povestit tata. După trei zile, Damodaran s-a ridicat. O săptămână mai târziu, a plecat. Au mai trecut câteva zile, și o dată, când tata și *thamb'ran* tăiaseră un copac mare, un tec, și încercau să-l ducă în luminiș, Damodaran s-a ivit din pădure și l-a împins în locul lor, uite-așa! Elefanților le place să muncească. Și a devenit foarte priceput cu bușteniі. Acum muncește în pădurile de tec cu tăietorii de lemne, dar numai când are el chef. Atunci când vrea, se întoarce aici. Și a venit s-o vadă pe noua soție a lui *thamb'ran*. Asta cred eu.

Sub îndrumarea Thankammei, se obișnuiește treptat cu noua ei viață la Parambil. Cu fiecare zi care trece, casa pe care a lăsat-o în urmă pare să i se șteargă din minte, ceea ce nu face decât să-i sporească dorul. Nu vrea să uite. După masa de dimineață, cumnata îi spune:

– M-am gândit că am putea face azi halva de jaquier[14] împreună. Mie și lui JoJo tare ne mai e poftă! În timp ce JoJo bate din palme, Thankamma continuă: *Molay*, dulceața vieții e dată de numai două lucruri: dragostea și zahărul. Dacă n-ai destul din cea dintâi, ia mai mult din al doilea!

Cumnata ei a fiert deja bucățile de jaquier și acum le pasează cu jaggery topit.

– Să-ți spun un secret: când pasezi jaquierul, închide ochii și gândește-te la un lucru pe care-l vrei de la soțul tău.

Thankamma închide ochii și-i strânge bine, buzele întinzându-i-se din cauza efortului și lăsând la vedere strungăreața dintre dinții din față.

– Și acum un praf de cardamom, sare și o linguriță de ghee[15]. Gata! Trebuie să stea la răcorit. Ia gustă! Nu-i o bunătate? Vorbesc serios, *molay*, adaugă ea coborând glasul, asta e cheia unei căsnicii fericite. Pune-ți o dorință și pe urmă dă-i soțului tău să mănânce halvaua asta. Orice ai vrea se va împlini!

Mândria pe care o simte familiarizându-se cu ritmurile gospodăriei, preparând câteva feluri de mâncare sub privirile atente ale Thankammei, e contrabalansată de gândul că în scurt timp cumnata ei va trebui să plece. Strălucește de mândrie când

Thankamma îi laudă curryul de pui, dar în clipa următoare se agață de ea, îngropându-și fața în umărul ei generos pentru a-și ascunde lacrimile. „Te rog, rămâi! Nu pleca niciodată!“ Dar o iubește deja prea mult ca să-i spună asta. Thankamma are propria ei gospodărie de care trebuie să se îngrijească și un soț care o așteaptă.

– N-o să uit toată viața cât de bună ai fost cu mine. Cum aș putea să-ți mulțumesc vreodată?

– *Aah*, când vei avea și tu o noră, să te porți cu ea la fel cum te-ai purta cu un giuvaier prețios. Așa poți să-mi mulțumești.

Cu o zi înainte să plece, Thankamma iese din bucătărie și privește în sus, spre soare, care e chiar deasupra capului.

– *Molay*, taie o frunză de bananier și împachetează în ea prânzul pentru soțul tău. Dă-i să guste din *thoren*-ul tău de fasole și din *mathi* pe care l-am prăjit amândouă. Pune-i orez din belșug. E pe undeva pe afară cu Shamuel, sunt sigură, veghindu-și pământurile. Vezi cocotierul acela înalt? Pe-acolo pe undeva trebuie să fie.

Tânăra soție pune supusă mâncarea pe o frunză de bananier, o împăturește și o leagă cu o sforicică: ia pe urmă un vas mic cu apă *jeera* – apă în care au fiert semințe de chimen – și se așterne la drum. E îngrijorată de apropiata plecare a Thankammei. În dimineața aceea a descoperit că la Parambil nu există nici hârtie și nici vreun creion ori toc. Speranțele ei de a nota câteva dintre rețetele cumnatei se spulberă. Dacă le va uita?

Poteca e mărginită de ierburi înalte care-i ajung până la umăr; Thankamma i-a povestit că odată era atât de năpădită, încât prin desiș n-ar fi putut trece nici lumina și nici Dumnezeu, iar dedesubt pământul colcăia de scorpioni, cobre, șobolani uriași și centipezi mușcători.

– Ce hindus ori creștin ar fi atât de smintit ca să-și ridice gospodăria într-un asemenea loc? exclamase cumnata. Soțul tău a venit aici când fratele nostru cel mare l-a înșelat și l-a dat afară din casa părintească după ce l-a convins să facă un semn pe o bucată de hârtie.

Tatăl lui Shamuel, pulayarul Yohann, îl însoțise, considerând că e de datoria lui să-l slujească pe moștenitorul de drept; mai târziu, Yohann își adusese soția și copilul. Cei doi bărbați ridicaseră un adăpost improvizat.

– Poți să-ți închipui că fratele meu a dormit sub același acoperiș cu niște pulayari? Că a mâncat laolaltă cu ei? Toate barierele de castă dispar atunci când ajungi în iad, nu crezi? Doar sfinții din ceruri i-au ținut în viață. În prima săptămână, un tigru le-a furat singura capră. Au zăcut bolnavi mai multe zile decât au fost sănătoși. Dar au săpat, au secat mlaștina și au curățat terenul. *Molay*, îți spun toate astea nu doar fiindcă sunt mândră de fratele meu mai mic, ci și ca să știi că el nu e ca toți ceilalți. Yohann i-a fost ca un tată. Și la fel ca el, fiul lui, Shamuel, va fi aici totdeauna, pentru tine și familia ta.

Thankamma i-a mai povestit că soțul ei convinsese un fierar și un *thachan* hindus priceput să se mute în zonă, oferindu-le parcele de teren defrișat lângă pârâu și având grijă ca toate colibele pulayarilor să fie ridicate în aval de ele, pentru ca meșteșugarii să nu se poată plânge de poluarea ritualică. Mai târziu au venit un olar, un aurar și un zidar. După ce a construit casa, soțul ei le-a dat câtorva rude parcele de teren de unu până la doi acri. Odată ce-și cultivau pământul și vindeau recolta, rudele puteau cumpăra de la el mai mult pământ, dacă doreau.

– Înțelegi ce-ți spun eu aici, *molay*? Le-a *dat* pământul pentru totdeauna! Iar ei îl pot lăsa moștenire copiilor lor. A vrut ca zona asta să devină prosperă. Și încă n-a

terminat. Cine știe, poate că data viitoare când vin pe-aici o să găsesc și un drum adevărat, depozite, o școală…

– O biserică? a sugerat ea, dar Thankamma n-a mai zis nimic.

Își găsește soțul uitându-se în sus, la un copac; pieptul îi e plin de scoarță, iar la brâu îi atârnă un *vettukathi*[16] fioros, cu vârful îndreptat spre spate. E mirat să o vadă. Ia mâncarea din mâinile ei.

– Draga de Thankamma!

Zâmbetul i se citește în glas, nu pe față. Se așază rezemându-se de copac, dar nu înainte să-și întindă *thorthu* pe jos, ca să șadă și ea. Înfulecă mâncarea. Ea nu spune nimic. E uluită să constate că e și el la fel de timid.

Când termină, se ridică și spune:

– Te conduc înapoi.

Aude strigăte și râsete. În stânga lor, în depărtare, un buștean traversează un pârâiaș pe care nu l-a mai văzut până acum. Pe malul celălalt, într-o poiană, se află ditamai piatra de povară. Aceste structuri necizelate străjuiesc aidoma unor monumente primitive drumurile intens circulate; călătorul obosit își poate sprijini de lespedea orizontală povara pe care o duce pe cap, odihnindu-se o vreme. Un tânăr împinge și zgâlțâie piatra în timp ce doi amici îl încurajează. Toți trei au pe frunte dungi desenate cu pastă de santal. Cel care împinge e vânjos, iar capul îi e ras complet, cu excepția unui moț înnodat pe frunte. Grinda din piatră cade de pe suporturile ei și se lovește de pământ, stârnind un nor de praf roșiatic. Chipul netrebnicului e împurpurat de mândrie și încântare.

Ea și-l imaginează pe Shamuel întorcându-se de la moară, purtând pe cap un sac greu cu făină de orez și gândindu-se la piatra de povară în dreptul căreia își va putea îndoi ușor genunchii, pentru ca sacul să alunece pe lespede. Acum va fi nevoit să meargă mai departe sau să lase sacul jos, pe pământ, și să aștepte până când va apărea cineva care să-l ajute să și-l pună la loc pe cap. Într-o țară în care mai totul este transportat așa, fiindcă drumurile sunt distruse de apă în mod regulat sau au prea multe gropi pentru carele trase de boi, și doar potecile pe care le străbați cu piciorul sunt sigure, un asemenea loc de popas devine o binecuvântare.

Tinerii tac atunci când îi zăresc apropiindu-se. Par bine hrăniți, genul de tineri care nu trebuie niciodată să care greutăți și deci n-au nevoie de pietre de povară. După cum arată și cum sunt îmbrăcați, ea crede că sunt nairi. O familie numeroasă de nairi trăiește la marginea de vest a Parambilului. Nairii sunt o castă de războinici, de generații în slujba maharajahilor din Travancore, ca apărare împotriva invadatorilor. Prietenul nair al tatălui ei avea o înfățișare pe măsură: corp bine clădit și mustață belicoasă. Sub administrația britanică, maharajahul avea protecția asigurată, astfel că armata de nairi nu-i mai era necesară. Govind Nair exclamase cu amărăciune:

– Cum se poate considera el conducător în Travancore? E doar o marionetă care strânge taxe de la noi și le dă mai departe britanicilor. Și de ce anume îl „protejează“ britanicii? Oare inamicul nu e deja în interiorul cetății?

Soțul ei își înnoadă *mundu* la un capăt, lăsându-și genunchii la vedere în vreme ce pășește spre bușteanul ce stă punte peste pârâiaș, dar când ajunge la el, îl traversează cu mare grijă. Tinerii rânjesc văzându-l, și totuși se îmbățoșează la apropierea acestui elefant mai bătrâior. Fetei i se strânge stomacul. Spre uimirea ei însă, el îi ignoră și se lasă pe vine lângă piatra de povară.

– Deci sunteți destul de puternici ca s-o dați jos. Sunteți însă destul de puternici ca s-o puneți la loc?

– De ce n-o pui tu? replică unul dintre băieți cu un aer obraznic, dar cu un anume tremur în glas.

Soțul ei își strecoară degetele sub un capăt al pietrei lungi, o ridică până la nivelul taliei și o așază în picioare. Apoi o lasă să se încline și o aburcă pe șaua umărului, unde se leagănă în echilibru. Coapsele tremurânde îi sunt ca niște trunchiuri de copaci, iar mușchii gâtului sunt aidoma unor frânghii groase în vreme ce potrivește mai întâi un capăt al grinzii și apoi pe celălalt pe stâlpii verticali. Când termină, se reazemă de piatra de povară reconstituită, ca să-și recapete suflarea. În clipa următoare, cu o îmbrâncitură bruscă, o dărâmă iar. Lespedea se izbește de pământ cu un bufnet și se rostogolește spre tineri, care se văd nevoiți să facă un salt înapoi. Ridicând din sprâncene, el îl provoacă pe cel mai înalt dintre ei: „E rândul tău acum“.

O tăcere nefirească plutește deasupra luminișului, ca o curgere de apă rămasă în aer. Într-un târziu, el se întoarce către ea și-i spune:

– Doar sunt îmbrăcați ca niște bărbați. Eu și tatăl celui de-aici am ridicat piatra asta de povară înainte ca el să vină pe lume. Acum, la bătrânețe, Kuttappan Nair trebuie să curețe mizeria lăsată de vițelul lui, însă tot ar ridica piatra asta ca pe-o scobitoare.

Apoi se întoarce cu spatele spre ei și reface drumul invers.

Moțul de pe frunte îi vine în față când tânărul se apleacă și încearcă să ridice piatra strâmbându-se, cu venele ieșindu-i în relief ca niște șerpi pe tâmple. Când izbutește s-o ridice în picioare, mușchii îi cedează și prietenii lui dau fuga s-o țină, ca să nu-l strivească. Iar când se străduiește să și-o urce pe umăr, lespedea se leagănă ca smintită. Ceilalți o stabilizează, însă par toți trei zdruncinați și răniți, iar umărul celui mai înalt dintre ei sângerează. Soțul ei nu vede nimic din toate astea; vine lângă ea cu fața neagră de mânie, ceea ce o înspăimântă. Cu o înclinare scurtă a capului, îi arată că-i mulțumește pentru prânz și că trebuie să se întoarcă la treabă. Ea fuge înapoi acasă.

Thankamma aruncă o privire scurtă spre chipul ei și îi spune să se așeze.

– Băieții ăia au noroc că și-a stăpânit mânia, exclamă după ce află ce s-a întâmplat.

Cuvintele ei nu au însă nici pe departe darul de a o liniști. Cana cu apă din mâinile tinerei soții tremură.

– *Molay*, nu-ți face griji! Niciodată nu se va mânia fără un motiv bun. Și niciodată nu se va mânia pe tine. Nu-ți va face rău niciodată, o asigură cumnata luând-o pe după umeri. Știu că totul e nou și înfricoșător pentru tine. Când m-am măritat, și eu și soțul meu abia dacă împliniserăm zece ani. El era doar un țânc neastâmpărat. Nici nu ne dădeam atenție. Nu eram decât doi copii într-o casă mare, printre mulți alții la fel ca noi. Toți băieții erau răi. Odată l-am văzut șezând pe un buștean, uitându-se la pârâu. M-am apropiat pe furiș și l-am împins în apă!

Râsul Thankammei e molipsitor, și tânăra soție nu-și poate stăpâni un zâmbet.

– Chiar și acum îi place să-mi amintească de ziua aceea! Da, nu ne sufeream unul pe celălalt. Dar vezi tu, lucrurile se schimbă. Deci nu-ți face griji, o îndeamnă Thankamma. Fără a-și lua privirea de la ea, continuă vorbind apăsat: Ceea ce încerc să-ți spun e că fratele meu seamănă cu o nucă-de-cocos. E dur numai pe dinafară. Ești soția lui și ține la tine la fel cum Thankamma ține la tine. Înțelegi?

Încearcă să înțeleagă. Deși cuvintele nu-i lipsesc niciodată, cumnata ei pare stânjenită chiar și de puținele pe care tocmai le-a rostit.

– Tu nu ai nimic de făcut, adaugă ea. Nu te îngrijora. Totul o să se întâmple când vine vremea.

CAPITOLUL 5. Gospodărie

1900, Parambil

După plecarea Thankammei, asupra casei se așterne liniștea – o senzație că ești cufundat în apă și prea puțină lumină pătrunde până la tine. Neliniștit, JoJo e tot timpul cu ochii pe mama lui vitregă; chiar și în somn, degetele lui mici sunt strânse pe șuvițele părului ei. În prima noapte după ce au rămas singuri, e trează nu din cauza sforăielilor soțului ei în dormitorul alăturat, ci fiindcă n-a mai dormit niciodată fără un adult alături. Sforăitul lui este liniștitor, întrerupt din când în când de o tuse urmată de un hârâit morocănos, de parcă cineva ar zgândări un tigru adormit. El vorbește în somn, cu mai multe cuvinte decât i-a adresat ei de când a venit aici. Văzând că e atât de jucăuș cu Damodaran, care a plecat la fel de misterios pe cât a sosit, știe că soțul ei are o latură copilărească. Totuși, nu îndrăznește să-i vorbească decât pentru a-i spune că e gata cina.

Shamuel vine de mai multe ori pe zi ca s-o întrebe dacă are nevoie de ceva și e dezamăgit dacă ea îi spune că nu; grija lui e mișcătoare.

– Shamuel, am nevoie de ceva.

– *Ooh-aah*, orice!

– Hârtie, un plic și un toc ca să-i scriu mamei.

Zâmbetul zelos de pe chipul lui pălește.

– *Aah.*

Evident, nu are experiență cu asemenea produse. Totuși, o surprinde când se întoarce de la piață și scoate cu mândrie, din săculețul turtit de pe cap, plicuri, hârtie și un toc.

Draga mea Ammachi,

Fie ca scrisoarea mea să te găsească sănătoasă. Thankamma a stat aici tot timpul până acum. Eu mă descurc bine. Gătesc mai multe feluri.

După moartea tatălui, mama ei și-a pierdut stăpânirea asupra bucătăriei; se tot plângea că nu și-a învățat fiica să gătească înainte de a se mărita.

Acum am rămas doar eu și JoJo. El e umbra mea. Dacă n-ar fi el, cred că mi-ar fi și mai dor de tine. Necazuri îmi face doar când vreau să-l îmbăiez.

Când încercase prima dată, JoJo se opusese cu înverșunare. Se încăpățânase să-i toarne apă peste păr, dar imediat el se albise la față, pleoapele îi fluturaseră ca aripile unui fluture și ochii i se dăduseră peste cap. Fusese îngrozită, crezând că e gata să intre în convulsii. De atunci s-a mulțumit să-i spele fața și părul cu o cârpă. Chiar și așa, tot duce o mică luptă în fiecare zi. Înțelege acum că e în desfășurare un război între bărbații de la Parambil și apele din Travancore. Dar nu-i va spune asta bietei sale mame. Sau poate că știe deja?

Cum pot fi o gospodină mai pricepută, o mai bună stăpână a casei?

Își dorește să poată șterge această propoziție, fiindcă mama ei nu mai este doamna sau stăpâna casei. Necazurile sale în familia lărgită au început la scurt timp după ce a rămas văduvă, când purtarea fratelui și a cumnatei s-au schimbat. Foarte probabil, mama ei doarme acum pe verandă, fiind hărțuită și tratată ca o servitoare – pe când ei nu-i lipsește nimic la Parambil; orezul mai are puțin și dă pe afară în *ara*, iar casa de bani nu duce niciodată lipsă de monede.

Când mă rog, seara, îmi spun: „Și Ammachi a mea se roagă acum". Așa, mă simt mai aproape de tine. Mi-e foarte dor de tine, dar plâng numai noaptea, când JoJo nu poate să mă vadă. Îmi doresc să-mi fi adus și Biblia. Aici nu e nici una. Știu că Parambil e departe, dar te rog, Ammachi, vino să mă vizitezi! Vino să stai aici câteva nopți. Soțului meu nu-i place să călătorească pe apă. Dacă nu poți să vii tu, poate o să încerc eu să vin. O să încerc să-l aduc și pe JoJo…

Și-o imaginează pe mama citind scrisoarea, își imaginează lacrimile sale pătând hârtia, la fel ca ale ei. Și-o închipuie împăturind-o și punând-o sub pernă, apoi păstrând-o alături de puținele ei bunuri în așternut. Pe urmă, cu ochii minții vede o mână – mâna mătușii – scormonind în așternuturi când mama ei face baie. De asta n-o întreabă în scrisoare dacă mănâncă mai bine acum, că e o gură mai puțin de hrănit în casă. O parte din ea vrea ca ochii aceia băgăcioși să citească rândurile astea și să recunoască micimea și nedreptatea din sufletele fratelui și cumnatei. Dar știe că asta n-ar face decât să îngreuneze situația mamei sale.

Răspunsul îi vine peste trei săptămâni, prin intermediul preotului care a cununat-o și care se duce la birourile diocezei din Kottayam de două ori pe lună; acolo expediază și preia corespondența, atunci când există. Un băiat i-a adus scrisoarea acasă. În ea, mama o copleșește cu dragoste și cu sărutări și scrie că e mândră închipuindu-și cum fiica ei și-a preluat rolul de stăpână a casei, sub instruirea Thankammei. La final, insistă categoric și cu totul neobișnuit ca fiica ei să vină s-o viziteze, fără să-i dea nici o explicație. Și nu răspunde la rugămintea fierbinte de a veni ea însăși la Parambil. Așa se face că scrisoarea îi sporește îngrijorarea pentru soarta mamei.

Litaniile Thankammei îi roiesc frenetic în minte, aidoma unor șuvițe de păr desprinse din împletitură. *Rândul de jos al unui mănunchi de banane are întotdeauna un număr par de fructe, pe când cel de deasupra e impar.* Dacă cineva ar încerca s-o tragă pe sfoară cu una singură, Thankamma ar ști; pentru a păstra aparențele, ar trebui ca respectivul să șterpelească două banane, câte una de pe fiecare rând, ceea ce s-ar vedea imediat. Dar pe de altă parte, cine să fure? *Fii atentă la ce se petrece în jur* – asta trebuie să fi fost lecția transmisă de Thankamma. Dar în dimineața asta, nu e atentă. Ignoră cotcodăcelile insistente ale unei găini pestrițe și incursiunile ei repetate în bucătărie, de unde ea o tot gonește.

– E gata să facă un ou, Ammachi! îi explică JoJo.

Băiețelul chiar i-a spus „Ammachi"? *Mămicuță?* I se umflă inima în piept de mândrie și îl îmbrățișează.

– Ce m-aș face eu fără tine, micuțule?

Ia găina și o așază pe un sac în cămară, iar peste ea pune un coș cu gura în jos. Din întuneric, găina îi aruncă priviri indignate.

– Iartă-mă! O să fiu atentă să văd când ești gata, promit!

Se simte foarte singură, deoarece nu prea are musafiri. Visează cu ochii deschiși, și-o închipuie pe mama ei apropiindu-se dinspre ponton și luând-o prin surprindere cu o vizită; atât de des vede în minte această imagine, încât de mai multe ori pe zi se pomenește privind către râu.

Singurii cu care a făcut cunoștință sunt Georgie și Dolly, care locuiesc în căsuța aflată cel mai aproape de Parambil, pe latura sudică a domeniului. Pe Thankamma au venit s-o vadă – o singură dată. Georgie e fiul fratelui soțului ei, cel care l-a văduvit de dreptul lui din naștere. Casa lor e situată pe terenul de doi acri pe care soțul ei i l-a dăruit nepotului său, fiindcă până la urmă tatăl lui Georgie a murit sărac lipit, lăsându-și gemenii înglodați în datorii. Pe Dolly *Kochamma* a plăcut-o imediat. (Cum Dolly e cu cel puțin cinci ani mai vârstnică decât ea, i se adresează folosind apelativul *kochamma*.) Are pielea deschisă la culoare și ochi de porumbiță – o femeie tăcută, care nu simte imboldul de a vorbi și are mereu o expresie de răbdare îngerească. Georgie, un tip plin de viață, gregar, a surprins-o pe tânăra soție prin faptul că-i place să stea în bucătărie alături de femei – un lucru pe care soțul ei nu-l face niciodată. Oare de ce l-a ajutat cu generozitate, se întreabă ea, și totuși are atât de puțin de-a face cu el? Shamuel zice că Georgie nu e un fermier grozav, nu ca *thamb'ran*; dar dacă standardul e soțul ei, atunci nimeni nu se ridică la aceeași înălțime. Poate că Georgie nu se simte demn de darul oferit de unchiul lui.

JoJo n-o scapă din ochi pe „Ammachi" a lui decât atunci când ea se duce la pârâu să se îmbăieze sau când merge puțin mai departe, la râu, în apropiere de ponton, unde îi place să se bălăcească. JoJo o așteaptă acasă, nerăbdător. Pentru el, orice formă de „baie" rămâne o luptă zilnică. Ei îi place locul de scăldat, acolo unde albia pârâului se lărgește și formează un mic lac, iar apa curge atât de lin și e așa de limpede, încât vede peștișori înotând în unde – și totuși e adâncă de abia ajunge cu picioarele pe fund. Piatra de spălat, înclinată, stă pe mal la umbra unui rambutan ale cărui fructe roșii, păroase, atârnă ca niște ornamente.

Parambilul e doldora de mango. Pulayarul Shamuel și ajutoarele lui aduc coș după coș plin cu fructe, formând un adevărat munte în holul de lângă bucătărie. Chiar și după ce trimite pungi pline către colibele pulayarilor, meșteșugarilor și rudelor, tot mai rămân o grămadă. Soiul dulce și cărnos, în nuanțe de galben, portocaliu și roz, revarsă în bucătărie un parfum fructat. JoJo are bărbia roșie de la sucul care i se scurge când mănâncă. Tânăra soție încearcă să paseze cât mai mult, pentru siropuri și dulcețuri. Din ceea ce rămâne prepară *thera*, mango confiat. Mai întâi gătește fructele cu zahăr și făină de orez prăjită. Întinde apoi pasta obținută pe o rogojină țesută, lată și lungă cât o ușă, și o lasă să stea la soare. JoJo are misiunea de a alunga păsările și insectele. După ce pasta se usucă, adaugă peste ea mai multe straturi, așteptând ca fiecare dintre ele să se întărească înainte de a întinde altul, până ce obține o grosime de două degete, care poate fi tăiată fâșii. E încântată să-l vadă pe soțul ei luând cu el câte o bucată de *thera* după micul-dejun și după prânz, ca să roadă la ea în timp ce muncește.

Ca o mică tratație pentru JoJo, taie un mango necopt în felii pe care le răsfrânge ca pe o floare de lotus – un truc învățat de la mama ei – și presară deasupra sare și pudră de ardei iute. JoJo înfulecă totul, până la ultima bucățică acră și picantă, după care se îndepărtează trăgând aer printre buzele țuguiate, cu gura toată o usturime, și totuși jinduind la mai mult.

Ara – încăperea fără ferestre din mijlocul părții vechi a casei – e construită ca o

fortăreață. Ușa dintr-o singură bucată de lemn e de trei ori mai groasă decât una normală și e prevăzută cu un lacăt uriaș, a cărui cheie stă la ea. Pragul e atât de înalt, ca să nu se reverse orezul în afară, încât trebuie să-l escaladeze. Înăuntru, picioarele i se afundă în orez până la genunchi. Deschide *ara* cel puțin o dată pe săptămână, ca să ia monede din casa de bani, și mai rar ca să aducă ori să scoată orez. Sub *ara*, coborând pe o scară îngustă din dormitorul alăturat, nefolosit, se află o pivniță întunecoasă și umedă, în care își păstrează conservele în borcane înalte din porțelan. Firișoare de lumină înguste ca lama pătrund prin grila de ventilație decupată în lemn. Fiecare casă își are fantomele sale din interior și de afară, iar cele de la Parambil îi sunt încă necunoscute. Decide să-i vorbească celei care sălășluiește în pivniță, fiindcă are motive s-o suspecteze de o teribilă poftă de dulce. O simte ascunzându-se în colț, dincolo de pânzele de păianjen, blândă, tristă și poate speriată – în orice caz, mai speriată decât ea.

– Servește-te din tot ce poftești. Eu nu mă supăr; doar să pui capacul bine la loc, îi spune, stând curajoasă în fața fantomei.

Avusese de gând să adauge: „Te rog să nu încerci să mă tulburi“, dar tocmai atunci răsună glasul indignat al lui JoJo:

– Ammachi? Unde ești? Când ne jucăm de-a v-ați ascunselea, trebuie să te ascunzi acolo unde pot să te văd; altfel nu-i cinstit!

Ea nu-și poate stăpâni râsul. O bruscă senzație diafană în aerul închis al pivniței îi arată că fantoma râde și ea. Doar după ce urcă în încăperea de sus se întreabă dacă nu cumva spiritul cu pricina este cel al mamei răposate a lui JoJo.

Când vine musonul și zăgazurile cerului se deschid, o cuprinde o bucurie nemărginită. În casa părintească, ea și verișoara ei își ungeau părul cu ulei și ieșeau apoi în ploaie cu săpunul și măcinișul din fibră de cocos, încântate de potop. Așteptau musonul cu aceeași nerăbdare cu care se gândeau la apropierea Crăciunului: era o perioadă de curățare deopotrivă pentru corp și suflet. Praful și resturile de insecte lipite pe mlădițe sunt spălate de ploaie, frunzele căpătând un luciu strălucitor. În lipsa musonului, acest tărâm al cărui drapel e verdele naturii și a cărui monedă e apa ar înceta să mai existe. Când oamenii se plâng de revărsări de ape, de crize de gută și reumatism, o fac întotdeauna cu un zâmbet pe față.

Ploaia nu e o opreliște pentru nimeni. Umbrela devine un halou care o însoțește ori de câte ori iese din casă, lipăind veselă cu picioarele prin bălți. Shamuel își croiește un soi de șapcă din scoarță de palmier, de pe care apa se scurge ca o perdea. Pe soțul ei, pe de altă parte, ploaia îl îngrădește într-un fel care i se pare de neînțeles; dar nu are curajul să-l întrebe. Cu timpul, se obișnuiește să-l vadă șezând cu orele, uneori chiar ziua întreagă, pe verandă, ca un copil căruia i s-a interzis să iasă la joacă, abătut, încruntându-se la nori de parcă așa i-ar putea convinge să se întoarcă din drum. Companie îi ține JoJo, fiindcă băiatul îi seamănă leit. Într-o zi, o aversă neașteptată l-a surprins pe soțul ei fără umbrelă, pe când se apropia de casă; picurii de ploaie păreau să-l destabilizeze, picioarele îi tremurau moi în vreme ce alerga să se adăpostească, de parcă pietre, nu apă i-ar fi căzut asupra capului. Într-o altă seară, îl vede așezat lângă puț, unde se îmbăiază săpunindu-și și clătindu-și corpul pe bucăți. El n-o zărește și n-o aude; tânăra soție ar vrea să fugă, dar se uită ca hipnotizată la felul în care i se mișcă trupul. E frământată de emoții: vinovăție fiindcă îl spionează; o poftă nebună de a chicoti; stânjeneală, de parcă ea ar fi dezbrăcată; și fascinație la vederea corpului întreg, dezgolit al soțului ei. Niciodată nu i s-a părut mai puternic și mai înspăimântător, cu toate că această îmbăiere pe

bucățele îi dă aerul unui copil. Reticența lui în fața apei are o eleganță și o lejeritate exersată, dar ceea ce-i lipsește din mișcări este plăcerea.

În fiecare dimineață, când reaprinde tăciunii din vatră, bucătăria o întâmpină ca o soră fără secrete, iar asta o face fericită. A ajuns să creadă că motivul este prezența binevoitoare a mamei lui JoJo. Chiar dacă pivnița e sălașul ei preferat și, totodată, locul în care tot ce e amorf se apropie cât mai mult posibil de a prinde formă fizică, fantoma răposatei urcă și în bucătărie, atrasă de trosnetul focului din vatră sau de glasul copilului ei vorbind cu noua sa Ammachi. Cum altfel se explică faptul că mâncărurile tinerei soții sunt mai gustoase decât ar fi fost de așteptat, dat fiind că rețetele Thankammei i s-au încurcat cu totul în minte? Nu poate pune totul pe seama oalelor din lut. Nu, e astfel răsplătită fiindcă are grijă cu drag de JoJo. Se simte una cu ritmurile casei și are convingerea că o gospodărește bine.

CAPITOLUL 6. Cupluri

1903, Parambil

În cei trei ani de când a venit la Parambil, a transformat tinda din fața bucătăriei în spațiul ei personal; are acolo un pat de frânghie în care ea și JoJo își fac somnul de după-amiază și tot acolo îl învață pe băiatul de cinci ani să scrie și să citească. Astfel poate ține sub observație oalele de pe vatră și orezul care se usucă pe rogojini în *muttam*. Când JoJo doarme, ea stă pe pat și recitește singura tipăritură din casă: un exemplar vechi din *Manorama*. Nu-i vine să arunce ziarul. Dacă ar face-o, n-ar mai avea nimic, nici un cuvânt pe care să i se oprească privirea. S-a plictisit să se tot mustre fiindcă n-a luat o Biblie cu ea la Parambil; preferă să-și îndrepte iritarea spre mama lui JoJo. E inacceptabil ca într-o casă creștină să nu existe o Carte Sfântă.

Băiatul se mișcă în somn în clipa în care ea îl vede pe Shamuel întorcându-se de la piață, de la cumpărături, cu un sac pe care îl ține în echilibru pe cap. Se lasă pe vine în fața ei și golește sacul, după care îl împăturește și își șterge fața pe *thorthu*. Privirea îi cade pe ziar.

– Ce zice? întreabă arătând cu bărbia în vreme ce își netezește *thorthu* și apoi și-l trece peste umăr.

– Crezi cumva că ceva nou a apărut în el de ultima dată când ți l-am citit?

– *Aah, aah!* exclamă el și sprâncenele lui cărunte se ridică deasupra ochilor care, la fel ca ai unui copil, nu-și pot ascunde dezamăgirea.

Săptămâna următoare, când se întoarce de la magazin și își golește sacul, Shamuel enumeră ca de obicei:

– Chibrituri. Al doilea e uleiul de cocos. Al treilea e dovleacul amar. Usturoiul, al patrulea. *Malayala Manorama*…

Și pune ziarul pe jos, de parcă ar fi doar o altă legumă. Abia dacă-și poate disimula încântarea când ea înșfacă ziarul și-l strânge la piept entuziasmată.

– O să vină săptămânal, îi spune el, mândru că i-a făcut o plăcere.

Ea știe că doar soțul ei ar fi putut să aranjeze așa ceva.

Mai târziu în aceeași dimineață, îl zărește nu departe de casă, dar la trei metri de pământ, așezat între crengile unui *plavu*, sau jaquier, cu spatele lipit de trunchi și picioarele în lungul unei ramuri și cu o scobitoare în colțul gurii. E tentată să fluture ziarul spre el, ca să-i arate cât îi e de recunoscătoare. Încă se miră că el preferă să se odihnească așa, la înălțime, în loc să-și întindă picioarele pe brațele lungi ale scaunului său, *charu kasera*; scaunul are dimensiuni neobișnuite, fiindcă a fost lucrat pe măsura lui, și totuși stă pe verandă, neocupat. Îl studiază cum stă acolo, sus; văzută din profil, fața îi e frumoasă, își spune. Sub el, un pulayar pe care ea nu-l poate vedea spune ceva la care soțul ei își scoate scobitoarea din gură și zâmbește arătându-și dinții egali și puternici. „Ar trebui să zâmbești mai des“, îl mustră ea în gând. El cască și se întinde, își schimbă poziția, iar ei i se strânge inima. O căzătură chiar și de la înălțimea aceea nu prea mare ar fi catastrofală. Ori de câte ori îl vede atât de sus într-un copac din depărtare încât se mai distinge doar ca o gâlmă informă pe trunchiul altfel neted, simte că nu se mai poate uita. Shamuel spune că de acolo, de la înălțime, își descifrează pământurile, stabilește direcția canalelor de irigație sau amplasarea noilor câmpuri de orez.

Seara, după ce așază masa și în timp ce soțul ei mănâncă, îi citește din *Manorama*. El nu pune niciodată mâna pe ziar. Deși îi înseninează zilele, nu reușește să-i aline singurătatea adâncă pe care se rușinează să o recunoască. Thankamma, care îi promisese că se va întoarce, i-a scris că soțul ei a căzut la pat, astfel că e nevoită să-și amâne vizita pe termen nedefinit. Cât despre mama ei, musonul a venit și s-a dus de trei ori, iar ele tot nu s-au revăzut. Mama îi cere să nu vină acasă. Chiar dacă ar vrea să se ducă, o femeie tânără nu poate face o asemenea călătorie de una singură. JoJo, care stă lipit de ea ca o brățară pe mână, refuză să se apropie de ponton, și cu atât mai mult să urce într-o barcă. Iar ea bănuiește că soțul ei ar refuza cu hotărâre.

După ce își termină rugăciunile de seară, poartă o conversație cu Dumnezeu. „Mă bucur foarte mult că primesc ziarul. E limpede că soțul meu se îngrijește de nevoile mele. Să mai pomenesc și de cealaltă chestiune? Nu vreau să mă plâng, dar dacă asta e o casă de creștini, de ce nu mergem la biserică? Știu că ai mai auzit asta și înainte. Dacă mama ar putea veni aici, nu te-aș mai plictisi pe tine. Aș vorbi cu ea.“

Poate ca răspuns la rugăciunile ei neîncetate, după luni de tăcere primește în sfârșit o scrisoare de la mama ei. Shamuel trece pe la biserică în drum spre moară și de data asta se întoarce entuziasmat, ținând scrisoarea cu ambele mâini, fiindcă știe cât este de prețioasă; surescitarea lui aproape că o egalează pe a ei.

Fiica mea dragă, comoara mea, scrisoarea de la tine mi-a încălzit inima. Nici nu pot să-ți spun de câte ori am sărutat-o. Verișoara ta, Biji, se mărită. Eu mă duc la biserică în fiecare zi. Trec pe la mormântul tatălui tău și mă rog pentru tine. Cele mai dragi amintiri ale mele sunt cele cu el, și apoi cele cu tine. Ceea ce vreau să spun e că te rog să prețuiești fiecare zi a căsniciei tale. Să fii soție, să ai grijă de soțul tău, să ai copii – există oare ceva mai valoros? Pomenește-mă în rugăciunile tale!

Recitește de multe ori scrisoarea în zilele care urmează, sărutând-o de fiecare dată ca pe un obiect sfânt. Dar ori de câte ori îi parcurge rândurile, îngrijorarea nu i se atenuează. Acceptă cu greu această realitate a vieții: o femeie măritată se desprinde pentru totdeauna de casa copilăriei, iar soarta unei văduve este aceea de a rămâne în casa răposatului ei soț.

Calendarul de pe perete – o foaie decupată din ziar – arată ca un tabel matematic combinat cu o hartă astronomică. Arată fazele lunii și orele din fiecare zi în care e neprielnic să pleci la drum. Acum citește în el că începe postul Paștelui, cele cincizeci de zile rămase până la Vinerea Neagră. Va renunța la carne, lapte și pește, dar în prima zi nu mănâncă absolut nimic.

Când soțul ei se așază seara la masă, îi pune în față frunza de bananier proaspăt culeasă și apa *jeera*. El netezește frunza. Ea repetă în minte cuvintele pe care le-a pregătit. Dar când deschide gura să vorbească, el izbește cu pumnul nervura frunzei – *poc! poc!* – făcându-i inima să tresară. Apoi toarnă apă *jeera* pe suprafața verde lucioasă și șterge excesul cu latul palmei, spre *muttam*. Clipa a trecut. Tăcută, îi servește orezul, murătura, iaurtul… și apoi se apropie de masă cu carnea, așteptând să vadă dacă el o va refuza în prima zi a postului. Dar nu, e nerăbdător s-o mănânce. Oare de ce și-a închipuit că anul acesta va fi altfel decât anteriorii?

În zilele care urmează, nu pune gura nici pe carne, nici pe pește; îi lipsește un tovarăș de post în casă, dar această singurătate nu face decât să-i consolideze hotărârea.

– Ar trebui să mănânci mai mult, îi spune Shamuel pe la jumătatea perioadei de

post. Ai slăbit prea mult, adaugă el în mod necuviincios. Așa zice *thamb'ran*. E îngrijorat.

Se simte ca oamenii aceia în greva foamei pe care i-a văzut în ziar, stând în fața Secretariatului[17]: împuținându-se la trup pentru a fi luată în seamă.

– Dacă așa crede *thamb'ran*, atunci ar trebui să mi-o spună el.

În seara aceea își amână rugăciunile și își face de lucru cu diverse treburi. Într-un târziu, când i se face somn, își acoperă capul și se oprește în fața crucifixului de pe peretele estic al dormitorului ei, așa cum cere tradiția, fiindcă Mesia a intrat în Ierusalim venind dinspre răsărit. Dar nici o rugăciune, nici un cuvânt nu-i ies de pe buze. Oare Dumnezeu nu-i simte dezamăgirea? În cele din urmă, rostește:

– Doamne, eu n-o să te mai rog de acum înainte. Tu vezi obstacolele din calea mea. Dacă mă vrei în biserică, trebuie să mă ajuți. Asta e tot ce-ți spun. Amin.

Thankamma spusese că, pentru a primi de la soțul tău tot ce dorești, secretul e să-ți pui dorința în timp ce prepari halvaua de jaquier. Dar nu halvaua e cea care deschide ușa, ci *erechi olarthiyathu*. Îl gătește dimineață, prăjind și apoi măcinând în mojar semințe de fenicul și coriandru, piper, cuișoare, cardamom, scorțișoară și anason stelat; cu acest amestec uscat freacă bine cubulețele de carne de oaie, ca să se marineze. După-amiază călește ceapă cu fâșiuțe de cocos proaspăt, semințe de muștar, ghimbir, usturoi, ardei iute verde, curcuma și frunze de curry, în care adaugă încă puțin din amestecul uscat de mirodenii, apoi pune și carnea. Domolește focul și ia capacul de pe oală, pentru ca lichidul să scadă și să acopere fiece cub de carne cu un sos gros și închis la culoare. Seara, după ce îl trimite pe JoJo să-i spună tatălui său că orezul e servit, *choru vilambi*, încheie prepararea prăjind încă o dată carnea în ulei de cocos cu frunze proaspete de curry și cubulețe de cocos. Mâncarea încă sfârâie când o aduce la masă, uleiul împroșcând suprafața înnegrită a cărnii. Înainte de a apuca să pună câteva linguri pe frunza lui de bananier, el a și dus la gură o bucată; nu se mai poate abține.

Stă în picioare tăcută în timp ce el mănâncă, într-o parte, dar mai aproape decât de obicei. Deja i-a citit ziarul în ultimele seri și acum trebuie să aștepte să apară numărul următor. Deodată, Dumnezeu îi dă curajul de a vorbi.

– E bună carnea? îl întreabă, știind că niciodată n-a avut un gust mai savuros.

Cuvintele i s-au revărsat de pe buze ca apa din ciocul lung al unui *kindi*[18]. Le urmărește sosind în ceașca urechii lui. Parcă altcineva a vorbit, nu ea.

Exact când își spune că îndrăzneala ei l-a enervat, el clatină capul dintr-o parte în alta, lăsând de înțeles că da. Un val de bucurie o cuprinde, și îi vine să bată din palme și să danseze. De data aceasta, el rămâne așezat la masă după ce termină de mâncat, în loc să se ridice și să-și clătească mâinile cu apa din *kindi*.

Oare aude cum îi bubuie ei inima în piept?

JoJo, care se uită la ei pe după un stâlp, e uluit auzind-o că-i vorbește tatălui său. Și șoptește mult prea tare:

– Ammachi, nu-i spune! Promit că mâine fac baie.

Ea își duce repede o mână la gură, dar nu înainte să-i scape un chicotit.

Urmează o pauză teribilă și apoi o explozie stranie: un hohot de râs neașteptat și imposibil de răsunător din partea soțului ei. Nedumerit, JoJo iese la lumină. Când își dă seama că râd de el, se repede la mama lui vitregă și-i arde o pălmuță peste coapsă, cu furie și cu lacrimi, după care fuge înainte ca ea să-l poată opri. Asta nu face decât să sporească hohotele soțului ei, care se lasă pe spate în scaun. Râsul îl transformă, scoțând la iveală o fațetă a lui rămasă până atunci nevăzută.

Cu mâna stângă, încă zâmbind, el se șterge la ochi.

Iar cuvintele continuă să se rostogolească din gura ei. Îi spune că după-amiază, când venise ora ca JoJo să facă baie, îl căutase peste tot și îl găsise în cele din urmă sus, în jaquier, printre crengi. Zâmbetul larg al soțului ei încă nu a dispărut. Așa că îi povestește mai departe: JoJo învață literele și cifrele, dar numai dacă îl mituiește cu mango presărat cu pudră de ardei iute. Ea preferă soiul de banane plantain[19] pe care le-a adus Shamuel azi… Se aude turuind și se oprește. Cântecul greierilor umple golul lăsat, iar o broască se alătură corului lor.

Apoi soțul ei o întreabă ceva ce ar fi putut s-o întrebe cu mult, mult timp în urmă:

– *Sughamano?* E totul bine în ce te privește?

Se uită direct la ea. E pentru prima dată când o privește atât de atent de când au stat alături în biserică, în urmă cu aproape trei ani.

Ea încearcă să-i susțină privirea; în ochii lui e o forță la fel de intensă ca aceea a altarului din biserica în care s-au căsătorit. Își amintește cuvintele rostite de preot: „Așa cum Cristos e capul Bisericii, la fel soțul e capul gospodăriei".

Deodată, înțelege de ce a păstrat distanța față de ea din ziua cununiei, vorbindu-i foarte puțin, dar veghind de departe ca ea să aibă tot ce-i trebuie și ce dorește; nu a fost indiferență, ci dimpotrivă. Și-a dat seama că foarte ușor i-ar putea stârni frică.

Își pleacă privirea. Puterea de a vorbi i s-a spulberat. Numai că el i-a pus o întrebare. Și acum așteaptă.

Picioarele au început să-i tremure. Simte un straniu impuls să se apropie de el, să-i mângâie cu degetele antebrațul musculos. E o nevoie de afecțiune, de atingere umană. Acasă avea parte zilnic de sărutări și îmbrățișări, iar noaptea trupul mamei era cald lângă ea. Aici, dacă n-ar fi JoJo, s-ar ofili de tot.

Aude scaunul lui scrâșnind pe podea, depărtându-se de masă, fiindcă el a renunțat să mai aștepte un răspuns. Atunci se încumetă să murmure:

– Mi-e dor de mama.

El ridică sprâncenele, poate nesigur că a auzit sau și-a imaginat șoapta ei.

– Și mi-ar plăcea să mă duc la biserică, adaugă ea cu o voce nefiresc de sonoră.

El pare să analizeze ideea. Apoi își clătește mâinile cu apa din *kindi*, iese în *muttam* și dispare. Ei i se strânge inima în piept. „Ce neghiobie, ce neghiobie să-i fi cerut atât de mult!"

Mai târziu în seara aceea, după ce JoJo a adormit, se duce în bucătărie să facă curat și să acopere jarul cu o coajă de cocos, astfel încât să reziste până a doua zi. Apoi, cu inima grea, se întoarce în camera în care doarme împreună cu JoJo.

E uimită să vadă pe podea un cufăr metalic deschis. Teancul de haine albe împăturite dinăuntru trebuie să fi aparținut mamei lui JoJo. Ea n-a venit la Parambil decât cu *chatta* și *mundu* de nuntă plus încă trei seturi, toate de un alb strălucitor – veșmintele tradiționale ale femeilor din comunitatea creștinilor Sfântului Toma. A lăsat deja în urmă demisariurile colorate și fustele copilăriei. *Chatta* pe care le-a adus cu ea îi sunt strâmte la umeri și îi conturează vag sânii abia înmuguriți, deși veșmântul inform e menit să sugereze că nu se află nimic sub el. De aceea s-a obișnuit să poarte o *chatta* și un *mundu* rărite și prea mari pentru ea, pe care le-a lăsat Thankamma în urmă când a plecat. Dar toate *chatta* din cufăr, care trebuie să fi fost ale mamei lui JoJo, i se potrivesc perfect. Corpul i se schimbă deja: e mai înaltă și a luat în greutate. Cu mai bine de un an în urmă a sângerat pentru prima dată. S-a speriat, deși mama ei îi spusese la ce trebuie să se aștepte. Și-a făcut ceai de ghimbir pentru crampe și și-a croit cârpe de menstruație, amintindu-și de cele pe care le

văzuse întinse pe sârma de rufe de acasă. Când și-a pus-o pe a ei la uscat, a ascuns-o printre prosoape și așternuturi. Timp de patru zile s-a simțit inconfortabil, cu mintea împrăștiată, în timp ce se străduia să-și vadă de treburi. Nu a avut pe nimeni care s-o aline, și nici alături de care să se bucure, de altfel. Chiar și acum, acele patru sau cinci zile sunt un chin.

Dedesubt, pe fundul cufărului, găsește o Biblie. „Ai avut tot timpul ăsta o Biblie și mie nu mi-ai spus?!“ E atât de entuziasmată de această descoperire, încât supărarea i se stinge rapid, dar hotărăște să pomenească despre ea data viitoare când se va duce în pivniță.

Duminică este surprinsă văzându-l pe soțul ei în *mundu* și *juba* albe – hainele lui de la nuntă. S-a obișnuit să-l vadă cu pieptul gol, cu *mundu* prins la jumătate și cu un *thorthu* trecut peste umărul stâng, la fel ca pulayarii care lucrează pentru el. Doar trupul înalt și masiv îl deosebește de ei, semn că a crescut într-o casă în care mâncarea era din belșug. Acum strigă către Shamuel:

– Spune-i Sarei să vină să stea cu JoJo până ne întoarcem noi de la biserică.

Ea se grăbește să se îmbrace.

– Doamne, o să-Ți mulțumesc cum se cuvine când voi fi în casa Ta.

Pornesc la drum pe jos, în direcția opusă pontonului. Ea își strânge Biblia la piept, pe jumătate alergând ca să țină pasul cu el. E atât de bucuroasă, încât simte că tălpile abia îi ating pământul. După o vreme ajung la un pârâu traversat de un buștean lunecos din cauza mușchiului crescut pe scoarță.

– Treci tu prima, îi spune, iar ea aleargă până pe malul celălalt.

O urmează și el, punând de fiecare dată piciorul cu grijă, strângând din dinți. Odată ajuns în partea opusă, se sprijină cu o mână pe piatra de povară, adunându-și forțele înainte de a porni mai departe. Drumul până la biserică e mult mai lung decât ar fi fost dacă ar fi luat o barcă; într-un târziu, traversează și râul pe o punte suficient de lată pentru o căruță.

Imaginea oamenilor care se îndreaptă spre biserică o entuziasmează, deși nu cunoaște pe nimeni.

– Eu aștept aici, îi spune el arătând spre un pipal[20] cu coroana bogată, ale cărui rădăcini aeriene atârnă ca niște mustăți peste cimitirul bisericii.

E prea surescitată pentru a face orice altceva, așa că își trage *kavani* pe cap și intră în biserică. Uitase cum e să se roage împreună cu atât de mulți oameni, să le simtă trupurile pretutindeni în jur, să fie și ea parte din țesătură, nu doar un fir desprins.

Bărbații stau în partea stângă și femeile în dreapta, separate de o linie imaginară. O încântă frazele familiare ale Euharistiei. Când *achen* ridică vălul și îl scutură ușor în mâini, ea simte prezența lui Dumnezeu, simte Duhul Sfânt revărsându-se asupra ei val după val, ridicând-o parcă de la pământ. Lacrimi de bucurie îi tulbură vederea.

„Sunt aici, Doamne! Sunt aici!“, strigă în sinea ei.

După ce slujba s-a încheiat și iese din biserică, își zărește soțul venind din cimitir, mohorât la față. Râsete și conversații animate răzbat până la ei dinspre ponton și de pe bac. Pornesc spre casă în tăcere.

– Sunt cinci ani de când a murit…, spune el deodată, cu glasul încărcat de emoție.

Mama lui JoJo. E ciudat să-l audă vorbind despre ea cu atâta sentiment. Oare invidie să fie ceea ce simte? Speranța că, într-o zi, va vorbi și despre ea cu aceeași pasiune? Rămâne tăcută, de teamă să nu-i întrerupă șirul cuvintelor.

– Cum poți să ierți un Dumnezeu care îi răpește unui copil mama?

Spațiile dintre fraze par să fie la fel de întinse ca albia unui râu. De data asta, când ajung la bușteanul de peste pârâu, el trece primul. O așteaptă pe malul celălalt, studiindu-și tânăra soție îmbrăcată în hainele celeilalte, de parcă atunci ar vedea-o pentru prima dată.

– Aș vrea să ne poată vedea și ea, spune, rămânând nemișcat. Aș vrea să vadă câtă grijă ai de JoJo. Ce mult te iubește el. Ar fi fericită, dacă ar ști. Mi-aș dori să poată vedea asta.

Năucită de laudele lui, strânge în mâini Biblia care i-a aparținut odinioară predecesoarei sale. Înaintează până aproape de el și își lasă capul pe spate ca să-i poată vedea fața, având impresia că din clipă în clipă va cădea.

– Eu *știu* că ne vede, spune cu convingere în glas; i-ar putea dezvălui și de ce crede asta, dar el nu are nevoie de explicații, ci doar de adevăr. Ne veghează mereu, în tot ce facem. Îmi oprește mâna când vreau să pun mai multă sare. Îmi atrage atenția când orezul fierbe prea mult.

Sprâncenele lui se arcuiesc, apoi trăsăturile i se destind. Oftează.

– JoJo nu-și amintește nimic despre mama lui.

– Nu-i nimic. Cu binecuvântarea ei, eu sunt mama lui acum. Nu e nevoie ca el să-și amintească ori s-o plângă.

Nu s-au urnit din loc. El se uită în jos, spre ea, cu intensitate în priviri. Ea nu se clintește. Și vede cum ceva cedează în el, ca și cum ușa încuiată către *ara*, către fortăreața trupului său, tocmai s-a deschis. Expresia feței i se schimbă într-una de mulțumire. Umbra unui zâmbet pare să semnaleze sfârșitul unui îndelung chin lăuntric. Atunci când își reiau drumul, o fac cu un pas mai ușor, soț și soție în tandem.

În duminica următoare bărbatul îi propune să se ducă singură la biserică, luând barca; el nu merge, așa că ea nu are de ce să facă drumul lung pe jos. O însoțește până la ponton, unde s-au strâns deja alte femei și câteva cupluri. Când vâslașii împing barca de la mal, ea privește înapoi și își vede soțul în mijlocul unui pâlc de palmieri areca, trunchiurile lor subțiri și deschise la culoare contrastând cu al lui, solid și brun. Pare înrădăcinat în pământ mai ferm decât orice copac. Nici chiar Damodaran nu l-ar putea clinti din loc.

Privirile li se întâlnesc. În vreme ce barca se îndepărtează, expresia lui i se întipărește în minte: tristețe și invidie. O doare sufletul pentru el – un om care nu călătorește pe apă, care poate că n-a auzit niciodată susurul apei tăiate de prova unei ambarcațiuni, care n-a simțit niciodată euforia de a te lăsa dus de curent și nici stropii fini iscați de afundarea vâslelor în unde. Un om care nu va cunoaște niciodată senzația revigorantă a plonjonului cu capul înainte în râu, vuietul în urechi la intrarea în apă, urmat de liniștea absolută. Toate apele sunt unite între ele și lumea lor e nemărginită. Iar el rămâne mereu la marginea lor.

În ziua în care împlinește șaisprezece ani, aude zgomot în afara bucătăriei și glasuri de copii surescitate. Rațele culcușite pe treptele din spate măcăne și se străduiește să-și ia zborul, uitând că vârfurile aripilor le-au fost retezate. Știe cine e înainte să audă zăngănitul lanțului greu, înainte să se întoarcă și să vadă ochiul bătrân care privește înăuntru, prin fereastra bucătăriei. Începe să râdă.

– Damo! De unde ai știut?

Iată o senzație nouă: să te uiți la ochiul acela fără să fii distras de trupul imens. Se minunează văzând genele ciufulite și irisul cu desen delicat, în culoarea scorțișoarei.

Dintr-odată, simte că privește în sufletul lui Damo… iar el, într-al ei. Îi simte dragostea și grija la fel ca atunci când a salutat-o în prima ei noapte ca soție.

– Stai puțin! Am ceva bun pentru tine.

Prepară *meen vevichathu* și a ajuns într-o etapă delicată. Pune ușor fileurile de macrou în sosul roșu condimentat care fierbe în oala de lut. Culoarea lui aprinsă e dată de pudra de ardei iute, iar consistența groasă, de ceapa, ghimbirul și condimentele călite. Dar cheia aromei tipice de *meen vevichathu* e kokumul, sau tamarindul de Malabar. Trebuie să guste de mai multe ori pentru a echilibra gustul acru cu cel sărat, adăugând apă de kokum dacă nu e suficient de acrișor și scoțând bucățele de kokum dacă e prea acru.

Nerăbdător, uriașul bate cu piciorul în pământ, stârnind un nor de praf de pe grinzile acoperișului.

– Încetează! Dacă nu-mi iese curryul cum trebuie, o să-i spun lui *thamb'ran* cine e de vină.

Iese din bucătărie cu o găleată în care a amestecat în grabă orez și ghee. Zâmbetul lui Damo îi amintește de JoJo când face năzdrăvănii. Caesar, câinele paria[21], țopăie nerăbdător, având însă grijă să stea departe de picioarele uriașului. Damodaran prinde cu trompa marginea găleții, o ia din mâinile ei și-i răstoarnă conținutul în gură de parcă ar fi un degetar. Apoi îi șterge marginea cu limba, o lasă jos și caută cu trompa eventuale resturi care au mai rămas.

Cocoțat pe ceafa lui Damo, cu picioarele goale proptite în spatele urechilor lui uriașe, Unni seamănă cu o mâță care nu se mai poate da jos dintr-un copac. Expresia încruntată e greu de distins pe fața închisă la culoare, cu urme de vărsat, dar sprâncenele groase îi sunt împreunate în mijlocul frunții.

– Uite! exclamă Unni arătând spre harababura din *muttam*. Am încercat să-l mân către locul lui de lângă copac, dar a vrut musai să vină mai întâi la bucătărie.

Ea pune o mână pe trompa lui Damo.

– A venit pentru că e ziua mea. Nimeni de aici nu știe despre asta; doar el, habar n-am cum. Fii binecuvântat pentru că ai venit, dragul meu Damo!

Deodată, simte o sfială – soțului ei nu-i vorbește atât de tandru. Damo își încovrigă trompa în chip de salut.

Când termină cu treaba la bucătărie, se duce la Damo, care e în locul lui obișnuit, lângă cel mai bătrân palmier. Unni i-a legat un picior din spate de un ciot, dar legătura e mai degrabă de atenționare, decât de imobilizare. Elefantul o poate rupe cu aceeași ușurință cu care un copil ar frânge o nuielușă – și deseori chiar asta face. Ca de obicei, toți copiii de la Parambil au venit în fugă, odată ce s-a răspândit vestea că Damo e acasă. Cei foarte mici poartă doar strălucitorul *aranjanam*[22] în jurul taliei, câtuși de puțin jenați de propria goliciune, dar temători la vederea pahidermului, de care se feresc ascunzându-se în spatele copiilor mai mari. Îl vede și pe JoJo, cu un braț pe după umărul băiatului fierarului; acesta din urmă are tot șase ani, dar e cu un cap mai mic decât fiul ei vitreg. Stă deoparte și studiază scena, intrigată deopotrivă de copii și de elefant.

Damo își vâră trompa în găleata cu apă și își stropește privitorii. Cei mici fug și se împrăștie, țipând veseli. Când se întorc, elefantul repetă isprava.

Damo e mofturos. Spre deosebire de vaci și capre, el nu mănâncă atât timp cât în jur sunt excremente de-ale sale. Dacă vrea să-l țină într-un loc, Unni trebuie să strângă mereu tot ce-i cade din posterior. Pentru *mahout* e o misiune fără sfârșit, și o sursă de fascinație la fel de inepuizabilă pentru tânărul său public.

– Ce-i aia? întreabă fiica fierarului arătând spre ciomagul gros și curbat care atârnă sub burta lui Damo, cu vârful bont de un verde ca mușchiul; fata are doar șapte ani. E o altă trompă?

– Nu, fraiero, răspunde fratele ei pe un ton atotștiutor, cu toate că e mai mic decât ea cu un an. E țuțulica-mica lui.

Băieții izbucnesc în râs, iar cei mici, care nu înțeleg termenul, râd cel mai tare.

– Ha! exclamă fata cu țâfnă. Numai că nu-i chiar mică, nu-i așa? Dacă mă-ntrebați pe mine, trompa lui seamănă mai mult cu o țuțulică-mică decât chestia aia.

Se așterne liniștea, câtă vreme copiii cântăresc ideea în minte. Fratele se întoarce și-l studiază pe nepotul în vârstă de doi ani al aurarului, un țânc crăcănat, nedumerit și cu burta mare, care se scobește în nas cu un deget; toți cercetează penisul necircumcis al copilului, care se termină cu un soi de țugui cutat, și îl compară cu trompa lui Damodaran.

– Păi, cred că da, spune în cele din urmă fiul fierarului.

Trompa lui Damo pare să existe într-un fel independent de animalul în sine, mișcările ei fiind cât se poate de omenești. În timp ce elefantul ține o ramură de cocotier sub un picior din față, capătul ca o pensetă al trompei smulge frunzele dintr-o singură mișcare plină de grație. Le lovește de trunchiul copacului, ca să alunge insectele, după care le duce la gură. În timp ce mestecă, trompa coboară iar, însă, aidoma unui școlar neastâmpărat, înșfacă prosopul de pe umărul lui Unni și-l flutură în aer, înainte ca băiatul să și-l ia înapoi.

– Ei, dacă țuțulica-mica *mea* ar putea face tot ce face trompa lui, îl aude ea murmurând pe fiul fierarului, aș ridica-o și aș culege cu ea mango și chiar nuci-de-cocos!

Se uită la JoJo și-l vede ascultând atent, cu o mână între picioare, pipăindu-se discret. Se retrage în bucătărie ducându-și palma la gură și, când e sigură că el n-o mai poate auzi, izbucnește într-un râs nestăpânit.

Seara, îi pune soțului ei pe masă *meen vevichathu*. El înclină din cap aprobator după ce gustă. Mai e puțin și se fac cinci ani de când e aici, însă ea tot își face griji pentru felul în care gătește.

– În timp ce-l preparam, a venit Damo și s-a uitat cu un ochi în bucătărie.

El râde și clatină din cap.

– Ai niște orez cu ghee, să-i duc în seara asta? o întreabă, și expresia de pe chipul lui seamănă cu cea pe care o are JoJo când cere încă o porție de mango condimentat.

– Dar i-am dat o găleată când a venit.

– Ah, da? Păi, atunci…

– Dar pot să mai aduc.

El pare mulțumit. Își drege glasul.

– Damo n-a mai venit niciodată la bucătărie până acum. Asta înseamnă că te place, îi spune cu o privire sfioasă și totodată amuzată.

Ea lasă ziarul din mână și se duce la bucătărie, să pregătească orezul cu ghee.

„Da, știu că Damo mă place. A venit să mă salute de ziua mea. Știu bine ce e în mintea lui. Ceea ce nu știu este ce gândești *tu*.“

Când revine cu orezul cu ghee, soțul ei nu se uită la găleată. Cu o mișcare a sprâncenelor, o invită să se așeze și pune în fața ei, pe masă, o punguță din pânză legată cu șnur. Dinăuntru, ea scoate o pereche de cercei mari și grei din aur, două toarte măiestrit lucrate pe dinafară, dar goale la interior – altfel, greutatea lor i-ar rupe urechile. Un mic manșon filigranat ascunde tija și șurubelul. Se holbează,

nevenindu-i a crede. Chiar ai ei să fie acești *kunukku*? Deci de asta l-a tot văzut pe aurar venind și plecând iar și iar în ultima lună! De când se știe i-au plăcut *kunukku*. Nu se prind pe partea cărnoasă a urechii, ci pe marginea ei de sus, acolo unde se subțiază ca buza unei cochilii. Va trebui să străpungă cartilagiul și apoi să lărgească gaura îndesând-o cu frunze de areca până ce va fi suficient de mare pentru tijă și șurubel. Multe femei le poartă de obicei doar pe acestea din urmă, iar la ocaziile speciale, când prind de ele toartele, acestea ies în afara urechii ca două mâini făcute căuș.

Spre deosebire de alte mirese, care au ca zestre și bijuterii, ea are doar verigheta, firavul *minnu* din aur pe care i l-a legat el la gât în cadrul ceremoniei de nuntă, și doi cerculești mici pe care îi poartă de când i-au fost făcute găuri în lobul urechii, la vârsta de cinci ani.

Nici nu-i vine să creadă că și-a amintit de ziua ei, dat fiind că până acum n-a mai făcut-o niciodată. Acum ea e cea care a rămas fără cuvinte. Soțul ei nu pune niciodată mâna pe ziar, dar ca fermier, cunoaște foarte bine datele și anotimpurile. În depărtare aude frunze lovite de trunchiul unui copac: Damo mănâncă. Nu pentru prima dată, se întreabă dacă cei doi uriași sunt în cârdășie.

Când cutează să-i întâlnească privirea, vede că soțul ei zâmbește. Se ridică și pleacă fără un cuvânt, luând găleata cu el; va dormi pe patul de frânghie lângă Damo, în timp ce Unni se va duce acasă, la nevasta lui.

Când Damo e la Parambil, pământul vibrează sub pașii lui. Sunetele pe care le scoate când mănâncă – trosnetul ramurilor, frunzele strivite – îi aduc alinare. Dar câteva zile mai târziu, elefantul se întoarce în pădure, la tăietorii de lemne; la fel ca *thamb'ran*, e fericit atunci când muncește. În lipsa lui, liniștea de la Parambil pare exagerată.

În seara aceea, când e gata s-o ia somnul, își face apariția soțul ei. Se ridică în capul oaselor, alarmată, întrebându-se dacă nu cumva s-a întâmplat ceva rău. Silueta lui umple cadrul ușii, blocând lumina de afară. Are o expresie calmă, liniștitoare. Totul e bine. Într-o mână ține o lampă mică cu ulei, iar pe cealaltă o întinde în direcția ei.

Ea se desprinde de trupul adormit al lui JoJo, îi ia mâna, iar el o ridică în picioare fără efort. Degetele îi rămân cuibărite în palma lui când ies din cameră. E o senzație nouă, aceea a mâinilor strânse una în cealaltă; nici unul din ei nu și-o retrage. Dar încotro merg? Intră în camera lui.

Deodată, inima îi bubuie atât de tare în piept, încât e sigură că răsună sub grinzile acoperișului și că-l va trezi pe JoJo. Sângele îi năvălește în brațe și în picioare, ca și când trupul ei ar ști ce urmează, cu toate că mintea i-a rămas cu cinci pași în urmă. În clipa aceea nu are habar cât de prețioase îi vor deveni nopțile în care soțul ei va veni în tăcere și o va lua cu el; nu știe că, în loc ca trupul să-i tremure ca acum, în loc ca buzele să-i palpite, în loc ca inima și stomacul să i se strângă și picioarele aproape să-i cedeze sub ea, va simți un val de excitare și de mândrie, un jind când îl va vedea stând în pragul ușii, cu mâna întinsă, dorind-o.

Acum însă nu simte decât panică. Abia a împlinit șaisprezece ani. Are o idee vagă despre ceea ce ar trebui să se întâmple în continuare, chiar dacă e mai mult instinctivă, conturată observând animalele în natură… dar tot e nepregătită. Cum anume se petrec lucrurile, mai exact? Dacă ar fi îndrăznit să pună o asemenea întrebare, cui ar fi adresat-o? Chiar și față de mama ei s-ar fi simțit teribil de stânjenită.

El o îndrumă cu blândețe să se întindă alături, pe patul lui din lemn de tec; își dă seama că e speriată, că tremură, că e în pragul lacrimilor și că dinții îi clănțăne. În loc să-i spună ceva liniștitor, o strânge lângă el, strecurându-și un braț sub capul ei, cuprinzând-o la pieptul lui, îmbrățișând-o. Atâta tot. Rămân așa, întinși, un timp îndelungat.

În cele din urmă, răsuflarea ei se domolește. Căldura trupului lui îi alungă tremurul. Oare la asta se referă Biblia? *Iacov* s-a culcat *cu Lia. David* s-a culcat *cu Batșeba*. Noaptea e tăcută. La început, nu aude altceva decât zumzetul stelelor. Apoi un porumbel care uguie pe acoperiș. Aude strigătul în trei note al păsării bulbul. Foșnetul slab din *muttam* și ușorul lipăit trebuie să fie Caesar alergând după propria-i coadă. Și mai e un răpăit repetitiv, a cărui sursă n-o poate identifica. Și apoi își dă seama: sunt bătăile inimii lui, puternice, aproape sincronizate cu ale ei.

Acel ticăit înăbușit o liniștește, îi aduce aminte că se află în brațele celui cu care s-a măritat cu aproape cinci ani în urmă. Se gândește la felul discret în care s-a îngrijit de nevoile ei, de când a aranjat să-i fie adus ziarul până la faptul că a însoțit-o în primul ei drum la biserică, iar acum o conduce până la ponton în fiecare duminică. Își exprimă afecțiunea indirect, prin intermediul acestor gesturi afectuoase, prin felul în care o privește cu mândrie în vreme ce ea stă de vorbă cu JoJo sau când îi citește ziarul. Doar că în seara asta, la cină, și-a exprimat sentimentele direct, dar fără cuvinte, grație cerceilor prețioși, care sunt apanajul unei femei mature, al unei soții înțelepte. Acest moment ar fi putut surveni oricând în anii care au trecut, însă el a așteptat.

După un timp, el își desprinde obrazul de pe pernă ca s-o privească; ridică din sprâncene și înclină capul ușor, întrebător. Ea înțelege: o întreabă dacă este pregătită. Adevărul e că nu știe. Știe însă că are încredere în el; are încredere că, dacă a adus-o aici, e convins de faptul că e pregătită. De data asta, nu-și ferește privirea; se uită drept în ochii lui, văzându-i cu adevărat sufletul pentru prima dată în cei patru ani de când sunt căsătoriți. Înclină din cap în semn că da.

„Doamne, sunt gata.“

El se apleacă asupra ei, îndrumând-o pentru a-l primi. Ea își mușcă buzele, înăbușind strigătul care îi scapă de pe buze. El se oprește și se retrage, îngrijorat, însă ea îl trage în jos, ascunzându-și fața în valea dintre umărul și pieptul lui, ca să nu-i vadă tulburarea, surprinderea față de ce se petrece. Până în clipa în care a întins mâna spre ea și a condus-o aici, în camera lui, nu s-au atins niciodată, nici măcar întâmplător. Nici faptul că l-a ținut de mână și nici îmbrățișarea lui nu au pregătit-o pentru asta. Se simte netoată și rușinată fiindcă n-a știut, fiindcă nu și-a imaginat niciodată că asta trebuia să se „întâmple când va veni vremea“, așa cum îi spusese Thankamma la un moment dat, referindu-se la acceptarea lui deplină înăuntrul ei. Se simte trădată de toate femeile care i-au ascuns aceste lucruri, care ar fi trebuit s-o pregătească. Blândețea lui desăvârșită, considerația pe care i-o arată sunt contrabalansate nefiresc de acea primă durere arzătoare și apoi de disconfortul surd care îi ia locul. Zvâcnelile lui repetitive devin mai intense, în ritm mai accelerat. Cum se va termina totul? Ea ce trebuie să facă? În clipa în care se teme că o va rupe, în momentul în care vrea să țipe cerându-i să se oprească, trupul lui devine rigid, spinarea i se arcuiește, iar expresia de pe chip îi devine de nerecunoscut, chinuită – de parcă, fără să vrea, l-ar fi rănit. Ea e doar o participantă neștiutoare și o observatoare îngrozită. El încearcă să-și înăbușe un geamăt agonizant, dar nu izbutește… după care un fior îi scutură trupul și rămâne încremenit. Zace deasupra ei stors de vlagă, cu pielea udă de transpirație.

Gândurile îi roiesc în minte, dar în cele din urmă se bucură când înțelege că a supraviețuit chinului. Îi vine să râdă văzându-se astfel imobilizată ca urmare a bruștei lui neputințe. Nu doar că a rezistat încercării, dar trupul ei, contribuția ei la ceea ce s-a petrecut – ele l-au lăsat fără puteri, lipit de ea. Într-un târziu, pe măsură ce-și vine în fire, înțelege că a devenit, cum-necum, femeie cu adevărat. Secundele se scurg, iar greutatea lui o strivește, de-abia mai poate respira; și totuși, în mod paradoxal, nu vrea ca el să se clintească, nu vrea ca senzația ei de forță, de mândrie și de putere asupra lui să dispară.

În anii următori, în rarele ocazii în care apariția lui în pragul ușii cu mâna întinsă va fi inoportună pentru ea, niciodată nu-l va refuza, fiindcă în îmbrățișarea lui tandră și în actul nedelicat care urmează el exprimă ceea ce nu poate rosti în cuvinte, ceea ce ea are nevoie să audă și ceea ce începe să simtă pentru prima dată acum, pironită sub el: că e parte integrantă din lumea lui, așa cum *el* este însăși lumea ei. Nu-și poate închipui în acest moment că plăcerea pe care o vede pe chipul lui va fi senzația pe care și ea o va resimți din când în când, sau că va găsi, fără să caute neapărat, modalități de a-l ghida într-un mod care să-i facă și ei plăcere. Deocamdată însă e atât de plină de el, încât are impresia că a frânt-o în două, și totuși, pentru prima dată de când s-au căsătorit, se simte întreagă, desăvârșită.

Treptat, devine conștientă de o relaxare, de o descleștare a lui în ea, și în sfârșit el se rostogolește pe o parte, rămânând doar cu bușteanul unei coapse peste ale ei. Retragerea lui o lasă expusă, cu vintrele dureroase, și-i creează un gol între picioare, într-un loc înainte vreme inaccesibil lumii de afară. Nu mai e sigură de această parte intimă a ființei sale, pe care o simte schimbată pentru totdeauna. Ceva umed i se scurge pe coapsă. Ar vrea să se spele, și totuși, în ciuda durerii ascuțite, nu-i vine să se ridice din pat, savurând senzația pe care i-o dă soțul ei dormind adânc, cu fruntea rezemată de a ei, cu un braț peste pieptul ei, așa cum doarme și fiul lui.

În zilele care urmează simte că-i poate vorbi mai mult la masa de seară, nu doar despre ce s-a mai întâmplat în gospodărie, ci și despre gândurile și sentimentele ei, chiar și despre unele amintiri, fără să se teamă de răspunsul lui. Pentru el, a vorbi înseamnă a asculta; atenția pe care i-o acordă are o anume elocvență; e rară, și totuși este generos cu ea. Dintre toți cunoscuții ei, doar el își folosește urechile și gura exact în această proporție. Îl iubește într-un fel în care înainte n-ar fi crezut că-l poate iubi. Dragostea, își spune, nu înseamnă posedare, stăpânire, ci sentimentul că, acolo unde trupul ei se sfârșea cândva, începe de fapt din nou, în el, astfel că forța, încrederea și capacitatea ei de cuprindere devin mai vaste. Și, la fel ca orice lucru atât de rar și de prețios, dragostea aduce cu ea și o nouă anxietate: teama de a-l pierde, teama că inima aceea va înceta să mai bată. Asta ar însemna sfârșitul ei.

La Parambil, viața continuă în ritmul obișnuit: guri de hrănit, mango de pus la murat, orez de vânturat, Paștele, Festivalul Recoltei, Crăciunul… un ciclu pe care-l cunoaște foarte bine și după care își măsoară zilele. Pentru un observator de afară, totul pare la fel. Dar după noaptea aceea, orice distanțare dintre soț și soție a dispărut.

– Doamne, îți mulțumesc…, exclamă ea în rugăciuni. Nu mai menționez detaliile. La urma urmei, există ceva ce nu știi tu despre viața mea aici, pe pământ? Dar am o întrebare. Când soțul meu a fugit din fața altarului, în urmă cu patru ani, ți-am auzit vocea spunându-mi: „Sunt alături de tine, de-a pururea“. I-ai vorbit cumva și lui? L-ai îndemnat: „Întoarce-te“? I-ai spus: „Ea e cea pe care am ales-o pentru tine“?

Așteaptă. Iar apoi adaugă:

– Fiindcă sunt, Doamne. Eu sunt aceea.

CAPITOLUL 7. O mamă știe

1908, Parambil

Într-o dimineață, în al nouăsprezecelea an al vieții ei, se trezește neodihnită, incapabilă să se ridice din pat, copleșită de melancolie. JoJo încearcă s-o înveselească, țesându-i o minge din frunze de cocos.

– Pe deasupra, pe dedesubt, pe deasupra, pe dedesubt, și apoi pe *dedesubt* și pe deasupra, pe *dedesubt* și pe deasupra, bine? spune el, de parcă a uitat cine l-a învățat. Are zece ani și deja e mai înalt decât Ammachi a lui, care în curând va avea de două ori mai mulți ani decât el; ori de câte ori sunt singuri însă, se poartă din nou ca un copil. Îngrijorat, JoJo o ajută în bucătărie, dar până și simpla încercare de a sufla în tăciuni îi taie respirația.

După prânz, se retrage în dormitorul ei și se trezește abia când mâna rece a soțului îi mângâie fruntea. E șocată văzând că soarele a apus deja. N-a pregătit nimic pentru cină; izbucnește în lacrimi. El face semn din priviri către JoJo să iasă din cameră.

„De ce plângi?“, o întreabă prin intermediul sprâncenelor.

Ea clatină din cap. El insistă.

– Trebuie să mă ierți. Nu știu ce mi s-a întâmplat.

Expresia lui sugerează că știe că asta nu e tot.

De la consumarea mariajului, ea i se destăinuie fără opreliști despre orice subiect, în afară de cel al mamei sale. S-ar rușina ca el să știe ce viață săracă a dus înainte de căsătorie. Când avea șaisprezece ani, își făcuse la un moment dat curaj și îl rugase pe Shamuel s-o însoțească într-o vizită la mama ei; îl auzise apoi vorbind cu *thamb'ran* și cerându-i permisiunea, iar acesta acceptase. Apelase la Shamuel fiindcă nu dorise să-și pună soțul în situația de a o refuza. Îi scrisese mamei, anunțând-o despre data vizitei. Hotărâse s-o aducă la Parambil dacă vedea că e nefericită. Putuse doar să spere că bărbatul ei s-ar fi arătat înțelegător; la urma urmei, soțul nu are nici o obligație de a se îngriji de soacra lui. Cu două zile înainte de data programată a plecării primise scrisoarea de răspuns, prin care mama îi interzicea cu fermitate să vină, susținând că vizita ei n-ar face decât să înrăutățească lucrurile. Și, adăuga ea, cumnatul ei îi promisese că vor veni cu toții la Parambil în foarte scurt timp. Dar sigur că nu veniseră.

– Sunt îngrijorată pentru mama, spune ea în cele din urmă, continuând să plângă, dar ușurată la gândul că în sfârșit îi mărturisește o temere pe care i-a ascuns-o atât de mult timp. Știu sigur că e oropsită, că suferă chiar de foame. După ce a murit tata, unchiul meu nu s-a purtat bine cu noi. În scrisorile pe care mi le trimite, mama vorbește despre orice altceva, dar nu despre ea însăși. Totuși, simt că suferă.

Mâinile ca niște nicovale nu se dezlipesc de fruntea ei, însă pe față nu i se poate citi nimic.

A doua zi, el și Shamuel pleacă de acasă înainte să se trezească ea. Nu e nici urmă de ei toată ziua, iar la căderea serii încă nu s-au întors. Nici nu mai știe ce să facă de îngrijorare.

În după-amiaza următoare, o căruță trasă de un bou se apropie pe poteca dinspre ponton, pe lângă rândurile dese de manioc. Shamuel stă pe capră, lângă vizitiu, iar de după umărul lui privește un chip familiar.

Uitase fruntea înaltă și nasul ascuțit al mamei sale, ambele părând acum supradimensionate din cauză că e foarte slabă; părul îi e albit, iar obrajii par supți fiindcă nu mai are măsele. Parcă de când a văzut-o ultima dată au trecut cincizeci de ani, nu opt. Coborând din căruță cu mișcări țepene, mama ei își strânge în mâini puținele bunuri: o Biblie, o cană din argint și o boccea cu haine. Mama și fiica se agață una de cealaltă; rolurile li s-au inversat: mama revine în siguranța oferită de brațele fiicei, plângând la pieptul ei fără să-și mai ascundă suferințele trăite în ultimii ani.

– *Molay*, rostește mama într-un târziu, când poate vorbi, Domnul să-l binecuvânteze pe soțul tău! Întâi, când l-am văzut, am crezut că ți s-a întâmplat ceva. Dar lui i-a fost de ajuns o singură privire împrejur ca să înțeleagă. „Vino, să mergem“, mi-a spus. *Molay*, mi-a fost atât de rușine, fiindcă unchiul tău nu s-a purtat frumos… nu i-a oferit nici măcar apă. Iar pe urmă a apărut *ea* în spatele lui și a început să spună că le datorez bani pentru… pentru că am respirat, probabil. Soțul tău a ridicat doar un deget. (Ridică și ea unul, ca pentru a vedea de unde bate vântul.) „Să nu mai aud nici un cuvânt“, le-a zis. „Nu așa se cuvine să trăiască mama soției mele.“ Mi-am scuturat praful lor de pe tălpi și nu m-am mai uitat înapoi.

Shamuel zâmbește larg, dar se întoarce spre fiică și o mustră:

– De ce nu i-ai spus nimic lui *thamb'ran* mai înainte? Mama ta trăia ca femeile acelea care așteaptă pomeni la ușa bisericii! Nu avea decât un colțișor pe verandă în care să-și aștearnă rogojina de dormit.

Rușinată, mama ei își pleacă fruntea.

– Soțul tău ne-a urcat în barcă. A zis că el vine pe alt drum.

În camera pe care o vor împărți de-acum înainte, o vede pe mama ei privind în jur, la *almirah*-ul din lemn de tec în care își va putea pune hainele, la biroul de scris și la măsuța de toaletă cu oglindă. Văzându-și chipul reflectat, își așază stânjenită părul alb pe după urechi. În bucătărie, fiica îi pregătește un ceai și apoi macină în grabă niște nucă-de-cocos, aduce ouă din cămară, încălzește un pește și un curry de găină, mărunțește fasolea pentru *thoren* și-i spune lui Shamuel să nu plece înainte să mănânce.

– Oh, copila mea! exclamă mama când ea îi pune mâncarea în față; lacrimile îi șiroiesc pe obraji. Când am mai văzut eu carne și pește și ouă împreună pe aceeași frunză?!

Mai târziu, mama șade pe patul de frânghie și o privește cum aleargă de colo-colo.

– Oprește-te! îi spune ea și o prinde de braț. Gata cu halvaua, gata cu *laddu*, gata cu tot! Nu mai vreau nimic! Stai doar aici, cu mine, și lasă-mă să te văd, lasă-mă să te țin în brațe, odorul meu!

După felul în care o privește mama, își dă seama cât de mult s-a schimbat ea însăși: nu mai e mireasa copilă de când s-au văzut ultima dată; acum e mama vrednică a lui JoJo și stăpâna de la Parambil. Mama își trece degetele prin părul des al fiicei sale, pe care i-a fost atât de dor să-l pieptene și să-l împletească; îi întoarce fața într-o parte și-n alta, la lumina lămpii.

– Fetița mea e femeie acum…

Brusc, se trage înapoi, ridicând sprâncenele atunci când remarcă petele decolorate de pe obraji și de la rădăcina nasului, ca niște aripi de liliac pe fața fiicei. Cu ochii mari, exclamă:

– Doamne, *molay*! O să ai un copil!

Își dă imediat seama că mama ei are dreptate. Poate că nu este chiar ciudat că inima ei a jinduit la apropierea mamei tocmai acum, când e și ea pe cale să devină

mamă.

La miezul nopții pășește de colo-colo pe verandă, bucuroasă de regăsirea la care a visat atât de mult, dar totodată făcându-și griji și rugându-se. La ora unu zărește în zare strălucirea palidă a unei torțe încropite din frunze de palmier uscate și strânse mănunchi.

Aleargă în întâmpinarea soțului de parcă ar fi lipsit ani întregi de acasă. Nu se poate stăpâni și i se aruncă în brațe ca un copil, încolăcindu-și picioarele pe trupul lui pe care îl simte ca pe un cuptor supraîncins, după două zile de mers pe jos. El aruncă din mână torța care se stinge căzând la pământ. O strânge lângă el, iar ea își îngroapă fața la pieptul lui, ușurată peste măsură. Și se roagă în sinea ei: „Să nu îmbătrânești niciodată, să nu mori niciodată“, deși știe că cere astfel mult prea mult. „Stânca mea, fortăreața mea, salvatorul meu!“

El se spală lângă puț. Își simte pleoapele grele în timp ce mănâncă. Îi povestește despre drumul pe care l-a făcut, iar ea îi trasează conturul în palmă; a mers peste optzeci de kilometri, vreme de optsprezece ore.

Se duce apoi să se culce, prea obosit ca să-și mai ia măcar lampa. Ea îl urmează în camera lui. Rareori intră acolo fără să fie poftită. Acum se întinde alături de el. Îi ia mâna, o așază pe pântecul ei și zâmbește. El e nedumerit. Apoi, încet, foarte încet, o expresie de înțelegere i se așterne pe chipul ostenit, și zâmbește la rândul lui. Îl aude scoțând un mic strigăt gutural. O strânge în brațe, dar pe urmă își ia seama, temându-se că a fost prea brutal. Dacă Dumnezeu i-ar oferi o singură clipă pe care s-o poată prelungi tot restul vieții, pe aceasta de acum ar alege-o.

Îi aude răsuflarea devenind mai adâncă, mai regulată. În somn are încă o expresie bucuroasă, și mâna i se odihnește pe abdomenul ei, ocrotindu-și copilul. În acel culcuș ferit și sacru dintre brațul și pieptul lui, ea se simte împăcată. „Iartă-mă, Doamne!“ Crezuse că rugăciunile ei au rămas fără răspuns. Însă timpul lui Dumnezeu nu este același cu timpul ei. Calendarul lui Dumnezeu nu e acela agățat pe peretele bucătăriei. *Toate își au vremea lor și orice lucru de sub ceruri își are ceasul lui.*

Nu are nici un rost să se certe singură fiindcă nu și-a salvat mai devreme mama. „Ce s-a întâmplat e bun întâmplat“, își spune. Trecutul e înșelător, numai viitorul este sigur, și trebuie să privească spre el cu încrederea că tiparul îi va fi dezvăluit.

Tânăra care tremura în fața altarului, care e întinsă acum lângă soțul ei purtându-i copilul, nu știe că într-o zi va deveni decana de vârstă respectată a familiei de la Parambil. Nu știe că, în timp, își va câștiga apelativul pe care i l-a dat JoJo, primul cuvânt în engleză pe care l-a desprins băiețelul și i l-a atribuit fără întârziere – nu ca s-o tachineze pentru că-i atât de micuță, cât mai degrabă ca un tribut: „Mare“. El i-a spus „Ammachi Mare“. Nu știe că în curând va deveni Ammachi *Mare* pentru toți și pentru fiecare.

CAPITOLUL 8. Până când moartea ne va despărți

1908, Parambil

Odată cu nașterea fetiței, viața pe care a dus-o până atunci se spulberă. Trupul ei e la mila și îndurarea unui mic și mult iubit tiran care o trezește din somn fără menajamente, îi solicită prezența și-i suge cu forță lapte din sâni, care sunt atât de umflați, de-i vine greu să creadă că sunt ai ei.

Aproape că nici nu-și mai amintește acele nopți în care erau doar ea și JoJo, dormind lipiți unul de altul, el cu degetele în părul ei ca să se asigure că nu-l va părăsi, lăsându-l pradă coșmarului des repetat, în care plutea în derivă pe râu. Chiar a existat o vreme în care avea trei oale pe foc, cu o ureche era atentă la găina care stătea să ouă, iar cu cealaltă la primele semne ale ploii, pentru ca orezul întins la uscat să poată fi adus înăuntru la timp? Și toate astea în timp ce se prefăcea că e un tigru, pentru a-l amuza pe JoJo? În zilele astea abia dacă mai iese din vechiul dormitor de lângă *ara*, unde s-a mutat atunci când au început durerile facerii. Legătura ei cu Parambilul pare acum dublu cimentată, grație unei fiice pentru care asta va fi casa părintească – cel puțin până când se va mărita.

Fără să-i fi cerut cineva, Dolly *Kochamma* s-a mutat la ei în ultima parte a lăuziei, ca să dea o mână de ajutor cu treburile gospodărești și cu JoJo. Tăcută și fără pretenții, Dolly nu vorbește niciodată de dificultățile prin care trec ea și Georgie. Pe micul lui petic de pământ, Georgie ar trebui să poată cultiva suficiente banane, cocos și manioc pentru a se întreține și a face chiar un mic profit, și totuși abia dacă reușesc să se descurce. Shamuel zice că de vină e planificarea ineficientă, dar și slăbiciunea lui pentru idei precum plantarea grâului în loc de orez fiindcă necesită muncă mai puțină, doar ca să constate pe urmă că grâul crește greu și că piața pentru el e mică. Georgie știe, fără îndoială, că e o dezamăgire pentru unchiul lui, așa că stă departe de el, dar în fiecare dimineață, când fetița adoarme după suptul de la ora zece, Dolly *Kochamma* îi unge tinerei mame părul și o masează cu ulei de cocos parfumat. Când Ammachi Mare îi mulțumește din suflet, ea răspunde:

– Soțul tău ne-a salvat atunci când nu aveam de nici unele, iar eu eram însărcinată cu primul copil. Mama lui JoJo m-a ajutat așa. Acum, tu îmi faci o favoare, lăsându-mă să-ți fiu de folos.

Tot Dolly o încurajează să se ducă la pârâu ca să se îmbăieze cum trebuie.

– Nu-ți face griji! Bebe *Mol* – deocamdată copilul nu are alt nume decât „Bebelușa“ – nu va înceta să respire în lipsa ta.

Între timp, mama ei a luat în stăpânire bucătăria. Femeia slabă, cu părul cărunt, care a coborât cu sfială din căruța trasă de bou, are de împărtășit gânduri strânse în minte vreme de zece ani, chiar dacă nu mai e la fel de energică precum era odinioară.

JoJo nu înțelege de ce Ammachi Mare a lui petrece atât de mult timp cu bebelușul și nici de ce trebuie să facă liniște atunci când fetița doarme. Într-o dimineață, gelozia îl împinge să se cațăre până sus în *plavu* și să strige de acolo după ajutor, ca și când nu s-ar mai putea da jos din copac. Când ceilalți îl ignoră, se înfurie, coboară, își înfășoară ce are mai de preț în *thorthu* și anunță că se mută de-a binelea acasă la Dolly *Kochamma*. Dolly și Georgie îi fac jocul; copiii lor întind și pentru el o rogojină lângă ale lor. Așa își petrece JoJo prima noapte departe de Parambil, rugându-se ca

toată casa să cadă în ruină în lipsa lui.

Când aude a doua zi că lui Ammachi Mare îi e dor de el, o ia la fugă înapoi, dar încetinește pașii când ajunge în pragul ușii, prefăcându-se că se întoarce doar fiindcă e obligat. Mama îl acoperă cu sărutări, până când e silit să renunțe la prefăcătorie.

– Tu ești bărbățelul meu! Cum să cobor în pivniță după murături fără tine? Fantoma aceea mă privește cu ochi buni doar cât ești și tu cu mine acolo.

Bărbățelul ei își invită noii prieteni acasă, și în scurt timp în *muttam* răsună râsete de copii jucându-se; larma îi amintește de copilăria ei, marcată de glasurile mereu prezente ale verilor și vecinilor. Din fericire, Bebe Mol doarme în ciuda gălăgiei. Din când în când, în vreme ce fetița suge, îl aude pe unul dintre copii plângând. Înainte vreme ar fi dat fuga să vadă ce se petrece, dar acum își spune doar: „Un copil care plânge e un copil care respiră".

După o lună se mută înapoi în dormitorul ei, preferând familiaritatea rogojinii de bambus pe care o întinde pe podea patului înalt din camera de lângă *ara*, în care a născut. Bebe Mol doarme lângă ea pe un prosop împăturit, iar JoJo și mama ei se culcă pe rogojinile lor, de cealaltă parte. Dimineața, fiecare rogojină e rulată în jurul pernei, și toate sunt puse una peste alta pe o margine ridicată.

Seară de seară, după ce face baie, soțul ei își face apariția în prag. Dacă e acolo, mama ei pretinde că are ceva de făcut în bucătărie și dispare. Muntele de om mai rostește și el un cuvânt, două, dar numai atunci când e singur cu soția lui. Bicepsul i se umflă când duce la piept bocceluța de carne și rufărie care e copilul lui, iar tânăra mamă privește mirată cum Bebe Mol pare că se pierde în mâinile lui mari și bătătorite.

– Mănânci bine? îl întreabă ea.

– Da, Ammachi Mare, răspunde el tachinând-o. Dar *erechi olarthiyathu* pe care-l face mama ta nu-i la fel de bun ca al tău.

Nu-și dă seama că i-a făcut un compliment pe care ea îl prețuiește mult.

Își aduce aminte ce i-a spus Thankamma, că fratele ei e ca o nucă-de-cocos: fibroasă și dură pe dinafară, dar cu straturi prețioase la interior; apa din ea alină colicile bebelușilor, iar miezul alb și moale e esențial pentru toate preparatele din bucătăria malayali; din același miez, uscat și presat – copra – se obține uleiul de cocos; resturile rămase după presare sunt hrană pentru vite; coaja tare servește ca *thavi*, sau polonic; iar din firele groase care o acoperă, uscate și toarse, se împletesc funii. Fără nucile-de-cocos, viața n-ar fi posibilă în Travancore, așa cum totul la Parambil ar înceta dacă soțul ei n-ar mai fi. Dar remarca lui, că *erechi olarthiyathu* preparat de mama ei „nu-i la fel de bun ca al tău", e felul lui de a-i spune că îi e dor de ea.

Seara, după ce culcă bebelușul, cu bluza udă și mirosind a lapte, se întreabă dacă nu cumva soțul ei vine câteodată noaptea, când ea doarme. Oare o atinge, o zgâlțâie încercând s-o trezească? Sau poate că, la vederea mamei sale și a celor doi copii, se oprește în prag? Adevărul e că deocamdată nu este gata să-l primească. Chinul nașterii îi e prea proaspăt în memorie. A rămas cu o ruptură care în sfârșit o doare mai puțin, dar trupul ei încă este o sursă de stânjeneli care, din fericire, par să se atenueze odată cu scurgerea timpului. Dar va mai trece o vreme până ce se va vindeca pe deplin. În fiecare lună ajung până la ea vești despre o naștere care s-a terminat urât, o femeie care a sângerat până la moarte sau un prunc care s-a înțepenit la ieșire – o situație fatală atât pentru el, cât și pentru mamă. „Îți mulțumesc, Doamne, pentru că m-ai ajutat s-o scot la capăt nevătămată." Nu-i

mărturisește lui Dumnezeu că îi lipsește apropierea de soțul ei, emoția care o cuprinde când se întinde pe patul lui, bătăile repezi ale inimii ei și cele ale lui, pe care le aude la fel de repezi. „Ei bine, n-o poți avea pe una fără cealaltă“, își spune sieși, și nimănui altcuiva. Sunt unele lucruri pe care nu e nevoie să i le spună lui Dumnezeu.

Ritmul vieții la Parambil e constant, dar se produc permanent schimbări. JoJo o înștiințează surescitat că fratele geamăn al lui Georgie, Ranjan, soția și cei trei copii ai lui și-au făcut apariția noaptea, cu toate bunurile lor pământești. Ammachi Mare înțelege în ce situație dificilă e Dolly, cu atâtea persoane înghesuite în casa ei oricum neîncăpătoare. La fel ca Georgie, nici Ranjan n-a primit nimic de pe urma tatălui său. Își găsise un loc de muncă decent, ca asistent de administrator pe o plantație de ceai din Coorg. Salariul era bun, dar duceau o viață singuratică în zona dealurilor Pollibetta. Ceva se întâmplase însă, ceva ce o determinase pe soția lui să-și lege bărbatul cu frânghie, să-l urce într-o căruță, să coboare cu toții de pe coasta de deal și să se oprească la Georgie și Dolly *Kochamma*. Soția, o femeie robustă, cu maxilarul pătrățos și obiceiul de a strânge tare din ochi înainte de a vorbi, pare formidabilă – cu atât mai mult cu cât poartă un crucifix mare din lemn căruia i-ar sta mai bine agățat pe perete într-un cui decât la pieptul ei. Ține strâns în mână o Biblie, de parcă s-ar teme că i-o smulge cineva. Copiii lui Dolly au botezat-o în secret „Cuviință *Kochamma*“, fiindcă (după spusele lui JoJo) totul i se pare necuviincios. Dacă nu tună și fulgeră împotriva vreunui păcat comis de copii, înfierează unul pe care sunt pe cale să-l comită.

Câteva zile mai târziu, Ammachi Mare îi vede pe gemeni îndreptându-se spre unchiul lor ținându-se de mână, așa cum fac prietenii buni. Sunt identici, dar Ranjan pare mai asprit de încercările vieții. Are același neastâmpăr copilăresc ca al fratelui său, ca și când o rotiță excentrică s-ar tot învârti în interiorul lui, soldându-se cu un dans permanent al buzelor, ochilor, sprâncenelor, mâinilor și picioarelor, care îi afectează mersul. Ambii au aceeași expresie de optimism nețărmurit, în ciuda circumstanțelor în care se află – o trăsătură admirabilă. Se străduiesc amândoi să adopte o atitudine solemnă înainte să intre în casă pentru a vorbi cu soțul ei, dar când ies sunt entuziasmați, sărind și îmbrâncindu-se ca școlarii abia ieșiți din clasă. Află mai târziu că soțul ei i-a dăruit lui Ranjan un lot mic de pământ nedesțelenit, în pantă, lângă cel al lui Georgie. Probabil că hotărâse acest lucru atunci când a auzit de întoarcerea celuilalt nepot, astfel că acum le-a asigurat viitorul ambilor frați. Ea îi admiră generozitatea, dar lui îi e foarte greu să însoțească gestul cu o purtare călduroasă ori cu genul de sfaturi înțelepte care i-ar putea ajuta pe nepoții lui să se descurce mai bine. Asta nu îi stă în fire.

JoJo aduce vestea că gemenii au decis să dărâme casa mică a lui Georgie și Dolly și să construiască o locuință comună, folosind cel mai bun lemn și armături de calitate – casa pe care o merită mult-încercata Dolly *Kochamma*; totul e posibil însă doar datorită faptului că Ranjan și Cuviință *Kochamma* contribuie cu economiile lor de-o viață. Noua fundație va fi săpată în cea mai mare parte pe parcela lui Georgie, care are puț și cea mai bună scurgere; aproape tot terenul lui Ranjan va fi sacrificat pentru construirea unui drum de acces nou și pentru a cultiva *kappa*[23] și bananieri plantain. Între cele două aripi ale casei se va afla bucătăria. Ammachi Mare nu poate să nu-și facă griji pentru Dolly *Kochamma*.

JoJo e deja prea mare pentru a mai sta pe acasă. Cum evită apa, nu se poate lua

la întrecere cu ceilalți copii la înot sau scufundări, așa că e stăpânul înălțimilor. Copacii sunt domeniul lui, și îi depășește pe toți ceilalți în nesăbuință și îndrăzneală. Face maimuțele de rușine prin felul în care se deplasează pe crengile înalte, sare de pe una pe alta sau coboară legănându-se pe o liană și făcând un salt peste cap înainte de a ateriza în stratul de frunze moarte de dedesubt. Această din urmă cascadorie îl transformă într-un erou al celor mici.

Într-o zi de marți, după ce ploaia i-a ținut în casă două zile, copiii mai mari dau fuga să înoate în râu. Doar țâncii de doi-trei ani îi mai servesc drept public când se cațără pe trunchiul unui copac, înșfacă o liană și își face vânt cu ea. Dar mâinile îi alunecă pe vița udă, dezechilibrându-i saltul înapoi. E mult prea aplecat în față când aterizează, elanul forțându-l să se repeadă înainte și să se prăbușească cu fața într-un canal de irigații puțin adânc, dar plin cu apă de ploaie. Țâncii îi aplaudă pleoscăitul, dar și alegerea lui comică de a nu se ridica în picioare, rămânând să se zvârcolească în baltă ca un pește în cârligul undiței. Cei mici râd isteric, ținându-se cu mâinile de burtă. „Ce figură e JoJo! Ce năzdrăvănii știe să facă!“ Dar când el tot nu se mișcă, în cele din urmă se plictisesc și se îndepărtează rând pe rând.

– JoJo se ascunde în apă și nu vrea să se mai joace, îl pârăște unul dintre ei lui Ammachi Mare.

Captivată de Bebe Mol, care suge la sân, ea zâmbește.

Peste câteva secunde își smulge de la piept fetița ale cărei brațe zvâcnesc în lături, ca pentru a frâna o cădere. O lasă jos.

– Ce apă? strigă. Arată-mi! Unde?

Speriat, copilul arată spre canalul de irigații, iar ea o rupe la fugă.

Vede omoplații și ceafa lui JoJo ieșind la suprafață, cu părul ud, lucios – păr pe care cu atâta greutate i-l spală. Se aruncă în apa tulbure din canal, lovindu-se la spate din cauza adâncimii mai mici decât s-ar fi așteptat – abia dacă-i ajunge la genunchi –, și îl trage pe uscat întorcându-l cu fața în sus. Când îl apasă pe stomac, din gura lui țâșnește nămol.

– Respiră, JoJo! îi strigă, apoi urlă de-a dreptul: JOJO, PENTRU NUMELE LUI DUMNEZEU! RESPIRĂ!

Glasul ei străpunge aerul, purtat de vânt până departe. Aude pași venind în goană pe frunzele ude. Soțul ei se prăbușește în genunchi, alături de ea. Strânge în mâini coastele fiului său, îl apasă pe abdomen. Vine și Shamuel cu răsuflarea tăiată și se lasă în genunchi de partea cealaltă a lui JoJo, înfigându-și degetele în gura lui pentru a scoate noroiul, mult noroi, însă el tot nu respiră. Georgie îl ține atârnat de glezne, iar Ranjan îi flexează brațele în sus și-n jos; din el se scurge apă, dar tot nu respiră. Ranjan își pune gura peste a lui și-i suflă aer în plămâni în timp ce JoJo atârnă cu capul în jos, cu brațele moi pe lângă urechi, ca un pește cântărit… dar nu respiră. Îl întind pe jos și îi suflă cu rândul în gură, bătându-l pe spate, apăsându-l pe burtă. Ea se învârte în jurul lor ca o nebună, smulgându-și părul din cap, hohotind șocată și urlând la ei: „Nu vă opriți! Nu vă opriți!“ Dar încăpățânat în viață, JoJo e și mai încăpățânat în moarte, și refuză să respire pentru ea, pentru tatăl lui, pentru Shamuel și pentru toți ceilalți care se străduiesc; refuză să respire și să le cruțe inimile frânte. Eforturile lor par să-i agreseze trupul moale. Într-un târziu, soțul ei îi împinge pe toți la o parte și își ia fiul în brațe, gemând, cu trupul scuturat de fiori.

Ea aude ca prin vis un vaier îndepărtat care golește o pereche de plămâni micuți, apoi un icnet când aerul e tras în piept și încă un vaier. A uitat complet de Bebe Mol! „Dacă plângi, înseamnă că trăiești.“ Se trage înapoi, temându-se să-l părăsească pe JoJo. Se repede în camera ei și ia copila în brațe. Își ridică *chatta* și își împinge

sfârcul către gura ei, speriind-o cu bruschețea gestului și stârnindu-i din nou plânsul. Studiază chipul fetiței, gingiile goale, masca urâtă a nemulțumirii; o irită nevoia ei orbească de a primi sânul. În cele din urmă, îl ia.

Cu copilul la piept, fuge iarăși afară, să-l vadă pe JoJo al ei, umbra ei credincioasă vreme de opt ani din cei zece ai lui, bărbățelul ei, întins de tatăl lui pe băncuța de pe verandă, cu abdomenul grotesc de umflat. Zdrobit de durere, soțul ei se întoarce și își sprijină brațele ridicate de un stâlp, ca pentru a-l doborî la pământ, dar stâlpul e singurul care-l mai ține în picioare. Fața lui JoJo are o expresie de nedumerire. Ea se lasă pe vine lângă băiatul ei, îi pune o mână pe fruntea rece și hohotește. Bebe Mol face ochii mari de spaimă și mușcă tare sfârcul. „Doamne“, rostește Amachi Mare în sinea ei, „îți dau de bunăvoie această nouă viață, dacă mi-l dai înapoi pe JoJo al meu.“ Gândul rușinos o readuce cât de cât la normalitate. Întinde o mână către soțul ei, care e încă lipit de stâlp, la fel de tăcut în suferință pe cât e în bucurie.

CAPITOLUL 9. Credința în lucrurile mărunte

1908, Parambil

„Înecat pe uscat“ – așa se gândește ea la ceea ce s-a petrecut. De atunci are un coșmar care se repetă: își duce pe cap copiii, mama și soțul împleticindu-se sub greutatea lor, riscând să se afunde în pământ dacă se oprește, cu gura plină de noroi. Când ajunge la piatra de povară, lespedea orizontală e căzută pe jos, inutilă. Se uită într-o parte și-n alta pe drum, după un ajutor, dar nu e nimeni.

Cumva, reușește să meargă mai departe, pentru ca și Parambilul să-și continue existența. Dacă tatăl ei ar fi aici, ar încuraja-o să fie „credincioasă în lucrurile mărunte“. Pe el nimic nu-l tulbura, nici măcar propria-i suferință. Dar ea se opune acestui îndemn. E furioasă pe Dumnezeu. „Cum pot să fiu eu credincioasă în lucrurile mărunte, când tu nu ești în cele mari?“

E surprinsă constatând că resimte furie față de soțul ei îndurerat. Sentimentul a tot crescut în inima ei. La început, ca un cuib de viespi, nu e mai mare decât un strop de noroi pe o scândură din lemn. Dar apoi crește, apar tuneluri și în scurt timp un zumzet constant se aude înăuntru. Se roagă ca furia să-i fie alungată din suflet. Se roagă, cu toate că Dumnezeu a dezamăgit-o, fiindcă ce altceva pot face oamenii în asemenea împrejurări, decât să se roage? „Nu l-am văzut niciodată atingându-se de băutură. Nimeni nu-l poate acuza de lenevie ori de zgârcenie. N-a ridicat niciodată mâna asupra mea și nici n-o va face. Doamne, nu merită să sufere furia mea. Și el și-a pierdut copilul. Și atunci, de ce mă simt așa?“

După ce el se îmbăiază, își lasă fetița în grija mamei sale și se duce în camera lui. La ora asta, înainte de cină, de obicei e întins în pat, cu o mână de-a latul frunții, de parcă baia l-ar fi istovit. Îi cunoaște idiosincraziile, dar nu știe nicidecum ce înseamnă ele cu adevărat.

Spre surprinderea ei, acum nu e culcat, ci șade pe marginea patului, cu umerii trași spre spate, cu capul ridicat, de parcă i-ar fi așteptat venirea și s-ar fi oțelit pentru ceea ce va urma.

– Trebuie să știu, îi spune simplu, stând în picioare în fața lui, cu ochii la același nivel.

El înclină urechea dreaptă spre ea. Și-a dat seama de la o vreme că nu aude bine, dar tăcerea lui obișnuită face ca defectul să fie mai puțin evident. Pronunță cuvintele din nou. El îi privește buzele, ca să vadă dacă mai urmează ceva.

Oricine altcineva ar fi întrebat: „Ce să știi?“ Dar el, nu. Ea nu mai așteaptă.

– Trebuie să știu despre… despre Tulburare, rostește frângându-și mâinile, pradă disperării.

Numele i-a venit acum în minte. Sigur că ăsta este primul pas. A numit problema a cărei existență a sesizat-o încă de când s-a pus problema căsătoriei: șoaptele despre înecuri repetate în familie, casa construită departe de apă, dezgustul pe care-l resimte el față de ploaie, modul lui straniu de a se îmbăia… aceleași lucruri care îl caracterizau și pe fiul lui. *Tulburarea*. Nu poți întreba cum să vânezi un șarpe dacă nu ai un nume pentru el.

Soțul ei nu se preface că nu știe despre ce vorbește, dar rămâne nemișcat. Chiar și așezat, tot e mai înalt decât ea, însă ei diferența de vârstă i se pare acum mai mică decât oricând.

– De dragul fiicei noastre, insistă ea. Ca s-o pot proteja. Și pentru ceilalți copii pe care o să-i avem, dacă va voi Dumnezeu. Trebuie să aflu ce știi tu. De ce se temea JoJo de apă? De ce tu, soțul meu, nu urci niciodată pe o barcă? Are și Bebe Mol Tulburarea?

El se ridică în picioare cât e de înalt, iar inima ei începe să bată mai repede. Niciodată n-a lăsat măcar de înțeles că ar amenința-o. Strânge din dinți, pregătindu-se, dar bărbatul pășește pe lângă ea și întinde brațul ca să ia un pachet înghesuit pe grinda aflată imediat sub tavan. Aplecându-se în afara camerei, suflă praful de pe el.

– Era a ei, spune ca și când altă explicație n-ar mai avea rost.

Se așază lângă ea și desface țesătura aspră de cânepă rărită care înfășoară pachetul. Sub ea e pânza fină a unei *kavani*. Emană parfumul unui ev trecut, al unei alte femei, același parfum pe care îl simte uneori în pivniță și care se ridica din hainele pe care i le-a dat el când a dus-o prima dată la biserică. Mama lui JoJo. În pachet se află o punguță din bumbac subțire în care se văd o verighetă și un *minnu* – micul pandantiv din aur în forma unei frunze de tulsi cu mărgeluțe din aur în formă de cruce. El a prins bijuteria la gâtul răposatei lui soții când s-au căsătorit, așa cum i-a pus și ei un *minnu* în jurul gâtului în ziua nunții.

Dă punguța deoparte și îi întinde o bucată mică de hârtie pătrată: certificatul de botez al lui JoJo. E sfâșiată de vină când îl vede, ca și cum tocmai i-ar da mamei lui JoJo vestea că i-a murit copilul. Încearcă să-și stăpânească lacrimile. Nu îndrăznește să ridice privirea spre soțul ei. Mânia i s-a spulberat.

Mai departe, mâna lui ridică un teanc de hârtii împăturite, mototolite la margini. Lepismele le-au mâncat pe la colțuri, iar gândacii de hârtie au ros în ele găurele ca niște mici semiluni. Cu grijă, despăturește pergamentul fragil. Este o hartă sau o diagramă supradimensionată, confecționată din mai multe bucăți de hârtie lipite pe latura lungă, dar lipiciul pe bază de orez, o delicatesă pentru lepisme, aproape că a dispărut. El întinde harta pe genunchii amândurora. Scrisul de pe ea s-a decolorat. Peste numai câțiva ani, hârtiile acelea vor deveni praf și pulbere.

Un copac. Trunchiul gros, închis la culoare, e scâlciat, iar pe crengi sunt doar câteva frunze. Pe frunze sunt scrise nume, date și alte însemnări. Își amintește de un arbore genealogic similar desenat de tatăl ei. Așezată pe genunchii lui, îi ascultase explicațiile. „Matei ne-a lăsat genealogia lui Isus începând de la Avraam. Paisprezece generații până la David, alte paisprezece de la David până la robia babiloniană și încă paisprezece din exil până la nașterea lui Isus.“ Tatăl ei era convins că evanghelistul Matei omisese două generații. „El era perceptor; îi plăcea simetria numărului paisprezece repetat de trei ori. Numai că e incorect!“

Copacul din poala ei nu e simetric, dar e cutremurător de corect. Înțelege imediat că are în față un dosar al bolii care a devastat familia de la Parambil, dar spre deosebire de Evanghelia lui Matei, cel de aici este un document secret, ascuns în grinzile acoperișului, destinat exclusiv membrilor familiei, și numai în caz de strictă necesitate. A fost oare nevoie de moartea fiului lor pentru ca ea să câștige acest drept la cunoaștere? Doar are un copil cu omul ăsta! Între ei e o legătură de sânge, și totuși el i-a ascuns această informație.

Aduce lampa atât de aproape de hârtie pe cât îndrăznește. Fără îndoială, scrisul mai recent, care consemnează nașterea lui JoJo, trebuie să fi fost al mamei lui; *ei* de ce i s-a permis să vadă arborele genealogic? A știut oare deja despre Tulburare și a cerut să-l vadă? Alte mâini, unele bătrâne și tremurânde, așa cum o arată frânturile de la buclele, codițele și piciorușele scrierii malayalam, au notat de asemenea nume și date. Ale mamei ori bunicii soțului ei, poate? Și ale altcuiva înaintea lor. În

interiorul diagramei împăturite sunt și foi mai mici de hârtie veche, aspră.

El le privește peste umărul ei, cu pumnii încleștați.

Pornind de la numele lui JoJo înscris pe o ramură ca punct de reper, vede că genealogia celor de la Parambil coboară înapoi în timp cale de cel puțin șapte generații (fără a mai pune la socoteală foile de hârtie separate) și urcă înainte cu două. Iată că intră deci în ape tulburi, necunoscute. Trecutul e la fel de neclar ca urmele palide de cerneală și ca hârtia gata să i se destrame în mâini. Printre strămoșii de demult se numără negustori de sclavi, doi asasini și preotul apostat Pathrose – așa scrie pe hartă. Alături de un nume distinge cuvintele: „La fel ca unchiul lui, dar mai tânăr“ – se chinuiește să deslușească literele atât de înghesuite unele în altele – „și deci niciodată căsătorit“. O însemnare lângă numele Pappachen, cu trei generații înainte de soțul ei, menționează: „Tatăl lui, Zachariah, de asemenea surd și împleticit când a răposat, la vârsta de patruzeci de ani“. Altundeva, departe de oricare dintre nume, scrie: „Băieții sunt afectați mai des decât fetele. Atenție la copiii exuberanți, care nu se tem de nimic altceva decât de apă. Până când ajung să fie duși la râu, voi, toate mamele, veți ști“.

Textul îl descrie pe JoJo. Care dintre mame o fi scris acest avertisment?

Se întoarce cu privirea la arbore și la un simbol care apare pe unele ramuri.

– Ce reprezintă liniile ondulate de sub crucea asta ciudată?

– Nu sunt cuvinte? răspunde el încet, cu o întrebare.

Se întoarce către el, stupefiată. De atâția ani îi citește ziarul seara, la masă, însă pe el nu l-a văzut niciodată citind. A presupus că nu-l interesează. Dar nu știe să citească! Nu înțelege cum de nu și-a dat seama până acum. Inocența întrebării lui îi amintește de JoJo atunci când l-a văzut prima dată, și se străduiește să-și stăpânească lacrimile.

Clatină din cap.

– Nu, nu e un cuvânt.

– Atunci, seamănă cu apa. Cu o cruce deasupra.

Omul ăsta o uluiește. E analfabet, și totuși și-a dat seama ce e semnul, așa cum recunoaște un strat de mucegai pe trunchiul unui copac.

– Într-adevăr, confirmă ea încet. O cruce pe apă. Un semn că au murit înecați.

– E și Shanthama acolo? Sora mai mare a tatălui meu?

Ea îi găsește numele și i-l arată: și lângă el e o cruce pe apă.

– S-a înecat înainte să mă nasc eu.

Care dintre mamele copleșite de durere o fi născocit acest simbol? În lumina dănțuitoare a lămpii, crucea de deasupra liniilor ondulate seamănă cu un copac desfrunzit la căpătâiul unui morman de pământ: un mormânt.

– Au existat morți prin înec în fiecare generație, constată ea urmând numele cu degetul. Alte câteva cruci au însemnări lângă ele, și le citește cu glas tare: În lac… la pârâu… râul Pamba…

Soțul ei arată cu bărbia spre sursa durerii lor.

– Canal de irigații.

Ei îi revine datoria de a scrie aceste cuvinte.

Oare cât de multe știuse pețitorul despre Tulburare? Dar mama ori unchiul ei? Știuseră și păstraseră secretul față de ea? Sau ignoraseră situația? Dar sigur că soțul ei știuse. Nu vrea să-l urască pe omul pe care-l iubește. Dar trebuie să-și ia piatra de pe inimă.

– Aș fi vrut să-mi fi spus tot ce știai, îi reproșează. Am fi putut să-l protejăm pe JoJo, să-i interzicem să se legene pe vițele acelea, să se urce în copacii aceia…

– Nu! exclamă soțul ei cu atâta vehemență, încât ea aproape că scapă hârtiile din mână.

El se ridică în picioare. A mai văzut genul acesta de furie îndreptat asupra altora, niciodată asupra ei.

– Nu! Asta a făcut mama. M-a ținut captiv pe proprietatea noastră, când tot ce voiam eu era să alerg, să sar, să mă cațăr. Și după ce a murit ea, Thankamma și frații mei au procedat la fel. Când mă uit la asta, continuă el împungând hârtiile cu un deget, nu văd decât niște mâzgăleli. Și știi de ce? Nu m-a lăsat niciodată să mă duc la școala de la biserică, pentru că era dincolo de râu. Nu voia să mă lase nici să merg pe lângă mal. Tot ce știu acum e că există întotdeauna o cale de a ajunge undeva, doar că e mai lungă. Frații și surorile mele nu au nici o problemă cu apa. Ei au mers la școală. Într-o zi am fugit de acasă. Frații mei și Thankamma m-au încuiat după aceea înăuntru. Din dragoste, au susținut ei! Dar era din cauza fricii. Din ignoranță! Mama și Thankamma au avut intenții bune, adaugă pe un ton mai blând. Au vrut să mă protejeze așa cum ai vrut și tu cu JoJo. Dar toate astea m-au făcut un om mai slab. Fratele meu m-a tras pe sfoară fiindcă nu știu să citesc. Crede-mă, nimeni n-a trebuit să-mi spună mie sau lui JoJo să ne ferim de apă. Dacă nu putem înota, putem face o sumedenie de alte lucruri. Mergem pe jos. Ne cățărăm. Crezi că eu nu-mi plâng unicul fiu? Dar dacă mi s-ar oferi șansa s-o iau de la capăt, nu aș schimba nimic. Nu l-am ținut pe JoJo în lesă. Copilul meu a trăit ca un tigru în puținii ani de viață pe care i-a avut. S-a urcat în copaci. A alergat. A compensat astfel singurul lucru pe care nu-l putea face.

Vocea i se frânge. Dar își recapătă stăpânirea de sine și continuă:

– N-am ascuns nimic. Am presupus că știai. Unchiul tău știa, cu siguranță. Îmi pare rău dacă ție nu ți-au zis. Trebuia doar să întrebi. Dar eu nu umblu cu un clopot atârnat la gât ca un lepros, ca să anunț pe toată lumea. Neputința asta face parte din mine. Ca soția fierarului, care are fața ciupită de vărsat, sau ca fiul olarului, cu piciorul strâmb. Așa sunt eu. Asta e ceea ce sunt.

Ea a uitat parcă să și respire. I-a spus într-o singură seară mai multe cuvinte cu miez decât în toți cei opt ani de când sunt împreună. Persoanele din interiorul lui – băiețelul, tatăl, soțul – clocotesc de furie și plâng împreună.

Expresia de pe chipul lui se mai destinde.

– Te-ai fi putut mărita cu cineva mai bun.

Întinde brațul ca să-l ia de mână, dar el se ferește și iese din cameră.

Mintea îi e ca un furnicar. Până acum, nimic nu sugerează că lui Bebe Mol îi e frică de apă. Chiar dacă ea nu are Tulburarea, tot va fi considerată întinată, capabilă să transmită sămânța veninoasă.

Cu o mână tremurândă, notează anul în care a murit mama lui JoJo. Desenează apoi o ramură nouă, pornind de la numele soțului ei. Își trece propriul nume și data căsătoriei, apoi trasează de acolo o altă ramură pe care scrie „Bebe Mol“; va boteza

fetița după ce va împlini șase luni și atunci îi va nota numele propriu-zis și data nașterii. Câte ramuri noi vor porni de la Bebe Mol după ce ea se va mărita?

– Acum sunt și eu înăuntru, Doamne, rostește ea. Tulburarea e deopotrivă a mea ca și a lui. Cum pot învinovăți eu pe cineva?

Sub numele lui JoJo notează anul morții lui. Desenează trei linii ondulate, ceea ce nu-i e deloc greu, dat fiind cât de tare îi tremură mâna. Cât de crud, cât de cumplit de nedrept e faptul că JoJo a murit din cauza singurului lucru pe care s-a străduit atât de mult să-l evite! Deasupra liniilor vălurite desenează crucea care arată ca un copac pe culmea Golgotei, cele trei puncte ale sale ramificându-se în subramuri ce amintesc de crucea Sfântului Toma, dar care arată totodată precum niște crengi desfrunzite, din care au rămas doar vârfurile ascuțite îndreptate spre cer. Acum plânge împreună cu mama lui JoJo. „Știu că era al tău, dar a fost și al meu, iar eu l-am avut mai mult decât tine. Și l-am iubit atât de mult!“ Tocul ei atinge hârtia, străduindu-se să înghesuie buclele, codițele și cârligele scrierii malayalam în spațiul redus pe care îl are la dispoziție: ÎNECAT ÎN CANALUL DE IRIGAȚII. În minte i se perindă imagini cu JoJo când era mic, cu zâmbetul plin de locuri goale; dacă ar fi păstrat măcar un dinte de lapte, ar mai avea și ea ceva de pe urma lui! El insistase să-i planteze, ca să crească din ei un fildeș ca de elefant, și pe urmă uitase unde-i îngropase.

Când termină, rămâne cu privirea pironită pe pergament; Copacul Apei, așa i-ar putea spune. Să fie Tulburarea un blestem? Sau o boală? Și chiar există o diferență între ele? Cunoaște o familie ai cărei copii au oase care se rup ușor, iar albul ochilor lor are o tentă albăstruie. Dar le trece cu timpul, și la maturitate arată aproape normal. Însă când doi veri primari au fugit de-acasă și s-au căsătorit, copilul lor a suferit fracturi la ieșirea din uter, iar în al doilea an de viață picioarele îi semănau cu cele de broască, pieptul îi era aplatizat și avea coloana vertebrală răsucită. A murit înainte de a împlini trei ani.

Strânge hârtiile la un loc și le leagă cu o panglică în locul sforii. Ia Copacul Apei și îl duce în camera ei. Îi aparține acum. Ea va fi de azi înainte cea care va corecta și va păstra această genealogie, care va face însemnări și apoi o va da mai departe.

La cină, când îi pune mâncarea în față, el n-o privește în ochi. Mama ei a gătit un curry cu ouă într-un sos roșu gros, crestând în trei ouăle fierte, pentru ca sosul să pătrundă în ele. Deși are ochii înroșiți, mama nu întreabă un cuvânt măcar despre glasurile răstite care au răsunat dincolo de ușa închisă.

În seara aceea, mama și fiica se roagă împreună.

– Fie ca viii și morții să strige împreună: „Binecuvântat este cel ce a venit și va fi să vină și să readucă morții la viață!“

După ce își descoperă capul și se culcă lângă Bebe Mol, simțind doar pustiu în locul în care ar fi dormit JoJo, se simte îndreptățită să-i vorbească sincer lui Dumnezeu.

– Doamne, poate că nu vrei să tămăduiești boala asta din motive pe care eu nu le înțeleg. Dar dacă Tu nu vrei sau nu poți, atunci trimite-ne pe cineva care poate!

Partea a doua

CAPITOLUL 10. Un pește sub masă

1919, Glasgow

Sâmbăta, mama îl duce pe Digby la varieteu la Gaiety, unde e cea mai grozavă distracție din Glasgow. Ani mai târziu, când își va aminti de după-amiezile acelea, va simți mâncărimi de nas, de parcă ar trage în piept vaporii de dezinfectant care se ridică din scaune. Dar nici aceștia nu reușeau să mascheze duhoarea de tutun stătut care emana din pereți și podele.

Ochii lui Johnny, vânzătorul de bilete, se uită în direcții diferite, ceea ce i se trage de pe vremea în care boxa în ring. Nu mai observă acum că un băiat de zece ani nu are ce să caute la un spectacol de varieteu. Reprezentația începe cu șirul de dansatoare, iar mâna mamei rămâne lipită ferm pe ochii lui până când pe scenă apare magicianul. Privirea lui Digby se limpezește abia la numărul următor, care e susținut ori de înghițitorul de săbii, ori de jongler.

Publicul e mai zgomotos și mai exigent după pauză, odată ce a dat de dușcă halbe de bere neagră. Pâcla din sală e mai deasă decât ceața dimineții pe fluviul Clyde. Comicii vin din culise asemenea gladiatorilor, mânuind însă țigări, nu ghioage. Opt minute, atât durează până ce chiștocul începe să-i ardă la degete, și atât timp trebuie să rămână pe scenă. Majoritatea o șterg după numai cinci minute, în huiduielile publicului.

Mama lui are tot timpul o expresie împietrită, cu gândurile duse undeva departe, ceea ce pe Digby îl îngrijorează mereu. Își amintește oare de vremea în care era și ea pe scenă aici? A renunțat la cariera teatrală – și la celebritate, poate – fiindcă era însărcinată cu el. Ori se gândește la bărbatul pe care l-a întâlnit aici și care a distrus totul? Băiatul îi studiază pe actorii de pe scenă. Nu și-a cunoscut tatăl niciodată, însă Archie Kilgour era la fel ca ei, călătorind dintr-un oraș în altul, frecventând aceleași cârciumi în fiecare dintre ele (Sarry Heid aici, în Glasgow), chipul cârciumarului fiindu-le mai cunoscut decât propriile progenituri și fiind găzduiți în pensiuni precum cea a doamnei MacIntyre. Mama i-a povestit la un moment dat lui Digby că Archie Kilgour a bătut în cuie o scrumbie afumată pe partea de dedesubt a mesei atunci când doamna MacIntyre nu l-a lăsat să stea la ea pe datorie. Digby a întrebat-o de ce anume pe partea de dedesubt.

– Ia gândește-te, Digs. Ăla-i ultimu' loc în care ar căuta orișicine ceva puturos. Așa e el. Așa-i de lunecos, că se poate furișa sub burta unui șarpe cu giobenu' pe cap.

Unii spun că Archie a traversat oceanul spre Canada, alții zic că n-a ieșit din țară. Adevăratul talent al lui Archie Kilgour era acela de a dispărea. Tot ce știe Digby despre el e că-i genul de om care plantează un pește sub masă și că l-a plantat pe el, Digby, în pântecul mamei lui. Și-i imaginează pe frații pe care nu se îndoiește că-i are în celelalte orașe de pe traseul turneului: Edinburgh, Stirling, Dundee, Dumfries, Aberdeen…

Spectacolul se încheie întotdeauna în acordurile antrenante ale cântecului „There's a Girl for Every Soldier"[24], care continuă să-i răsune băiatului în urechi când ies din sală. E exaltat, are impresia că plutește și tare ar vrea ca și mama lui să se simtă la fel.

Digby nu-și poate imagina că ar exista altă o epocă mai interesantă în care să trăiești. Frații Wright au reușit primul zbor cu un aparat mai greu decât aerul în

1903, însă, așa cum știe fiecare școlar din Scoția, frații Barnwell au realizat același lucru doar puțin mai târziu, la Causewayhead. Visează și el să piloteze un biplan, să devină mai ușor decât aerul! O să-și ducă mama în zbor peste Glasgow, și mai departe de atât. O să-i pună un zâmbet pe buze. O s-o facă mândră de el.

Miercurea își oferă amândoi o tratație la mijloc de săptămână: ceaiul la Gallowgate. Digby așteaptă ca miile de „Singeri“[25], printre care se află și mama lui, să se reverse pe porțile fabricii la sfârșitul turei. Protestanții ies primii. Catolicii ca mama lui vin abia pe urmă; ei fac cele mai grele munci și sunt plătiți cel mai prost. Șeful ei e protestant și suporter al echipei Rangers, firește. La fel ca majoritatea orașelor scoțiene, și Glasgow este împărțit în două tabere religioase. Bunicii lui au fost în valul de irlandezi care a venit în Scoția după Marea Foamete[26], transformând zona East End într-un bastion catolic (și în cartierul general al echipei de fotbal Celtic Glasgow).

Lui Digby îi place să se uite la turnul cu ceas pătrățos, înalt cât șase etaje. Clădirile fabricii se întind de o parte și de alta ca niște vagoane de tren, cale de aproape doi kilometri. Pe fiecare față a turnului – cel mai cunoscut monument al orașului – există un cadran de ceas masiv, de două tone, deasupra căruia stă scris cu litere uriașe SINGER; ceasul e vizibil de oriunde din oraș. Digby învățase să spună SINGER pe litere înainte chiar de a ști să-și scrie numele. Stând acum atât de aproape și privind în sus, are impresia că se află în prezența lui Dumnezeu, al cărui nume e SINGER. Dumnezeu are propriile lui trenuri și o gară, pentru a duce piese și componente de la turnătorie la Helensburgh, Dumbarton sau Glasgow. Dumnezeu produce un milion de mașini de cusut în fiecare an și are cincisprezece mii de angajați. Dumnezeu îi dă mamei lui posibilitatea să cheltuiască pe hârtie de desen și acuarele pentru Digby. Dumnezeu le-a permis lor să se mute din casa lui Buni și să locuiască singuri, să-și facă de cap și să vorbească tare și să mănânce gem la ceai în fiecare zi dacă așa au chef – și au.

Răpăitul sutelor de bocanci cu ținte continuă în vreme ce lucrătorii coboară treptele fabricii. Curând o zărește pe mama lui, frumoasă, cu părul roșu. Bărbații se uită la ea într-un fel care lui îi stârnește o mânie protectoare.

– Gata! Am terminat-o cu bărbații, Digs, i-a spus ea după ce a refuzat un pretendent. O gură-n plus de mâncat și de-nșirat minciuni, atâta e!

Nu zâmbește când se apropie de el.

– Au redusără număru' d-asamblori la numa' doișpe, iar noi, restu', tre' să tragem și pentru ăilalți. Am zis că crăp – nici de pipi n-avusei timp. Și totu-i pentru „eficiența industrială“.

Deci în seara asta nu vor bea ceai. Colegii se adună în jurul mamei lui, la masă, punând la cale o grevă. Digby îi aude spunând că Dumnezeu – domnul Isaac Singer – e de fapt diavolul. Dumnezeu e un poligam cu douăzeci și patru de copii făcuți cu diverse neveste și amante. Dumnezeu pare că seamănă tare bine cu Archie Kilgour. În săptămâna care urmează, mama lui pleacă în fiecare seară la întruniri, căutând susținători, întorcându-se acasă târziu, cu ochii strălucind, dar albă la față de oboseală.

Taie pâine pentru ceai când aude pașii ei pe scară mult prea devreme. Are un presentiment cumplit.

– M-au lăsatără pe drumuri, Digs. O dădură pe mamă-ta afară. Au găsitără ei motiv.

Dacă se așteaptă ca prietenii ei să intre în grevă în semn de susținere, se înșală. Și

cum nu mai e angajată, nici nu va fi plătită din fondul greviștilor.

Nu au încotro și se mută înapoi cu Buni, o ipohondră flatulentă care-și face cruce când aude clopotele bătând la biserică și-i zice lui Digby „bastardul“. El și mama lui dorm în camera din față – nu mai mănâncă gem, și uneori nici pâine. Când pleacă la școală, mama lui are pătura trasă până peste cap, și tot așa o găsește când se întoarce. Ochii ei terni îi amintesc de eglefinii înșirați pe gheață la piața de pește din Briggait.

– N-ai să vezi în veci ceva bun ieșit de la Gaiety, îi spune Buni fiicei cu satisfacție în glas.

Așa se prăbușește lumea unui băiețel. Pe drumul înapoi de la școală, monstrul cu patru ochi din turn îi urmărește fiece mișcare. Acum nu-i mai stăruie în minte nici o melodie din spectacol. El și mama lui sunt nepoftiți într-o casă care duhnește de ultimele vânturi ale unei „cusurgioaice bătrâne și fățarnice“, cum obișnuiește mama lui să spună.

Doctorul care a venit în apartamentul jalnic a zis despre mama lui că e „catatonică“. Când s-a mai întremat, Digby a mers cu ea la fabrici, birouri administrative și spițerii. Munca, orice muncă, ar fi vindecat-o. Însă la fel de bine ar fi putut să poarte la gât o pancartă pe care să scrie: AGITATOARE IRLANDEZĂ ROȘCOVANĂ. Așa a strigat la ea un măcelar. Face curat în casele altora atunci când poate; ea însăși o invalidă, e angajată cu ziua să îngrijească invalizi.

Iarna e atât de frig, încât Digby stă și în casă cu căciula pe cap, dar mănușa trebuie să și-o scoată de pe o mână, ca să-și facă temele. Buni își hăituiește fiica.

– Ieși dîn casă! N-avem cărbuni, iar mâncarea-i tare puțină! Dacă tre’ să cerșești, dacă tre’ să-ți desfaci picioarele, fă-o! Doar așa ai ajuns în mizeria d-acu’.

*

La șapte ani după ce a fost concediată, tot la Buni locuiesc. După școală, Digby își veghează mama, desenând lângă ea pe registrele pătate de apă pe care i le-a dat un vecin. Făurește, cu tocul și cerneala, o lume bogată și senzuală. Femei frumoase cu pantofi ale căror tocuri înalte le transformă gambele în pilaștri erotici, femei cu umeri înguști și șolduri generoase, cu pălării elegante și etole din blană. Ici și colo, câte un sân se ițește dintr-o bluză. Reclamele din ziare sunt numai bune pentru exersarea formelor. Se pricepe tot mai bine la desenarea ochilor; pătrățelul de lumină reflectată din iris îi aduce creațiile la viață, oferindu-le posibilitatea de a-și privi creatorul. Când descoperă o carte de anatomie la Biblioteca Clydebank de pe Dumbarton Road, femeile din desenele lui încep să aibă o transparență a pielii care le dezvăluie oasele și articulațiile. Îl liniștește și-l reconfortează gândul că, oricât de dezamăgitori ar fi oamenii, oasele, mușchii și viscerele sunt mereu loiale și consecvente, o arhitectură interioară imuabilă… cu excepția „organelor genitale externe“. Părțile intime ale femeii sunt mai puțin decât s-ar fi așteptat el să poată vedea: un dâmb păros, un portal bilobat care mai degrabă ascunde decât arată, lăsându-l cu și mai multe întrebări.

Mama lui a fost cândva cea mai fermecătoare femeie din câte a cunoscut. Acum însă, la atâția ani după ce și-a pierdut slujba, aproape că nu mai face nici un efort, nu mai vorbește deloc și continuă să petreacă ore întregi în pat. Chiar și așa, în conturul brațului ei adus peste obraz, în unghiul dintre antebraț și încheietură și din nou între palmă și degete, există încă o grație înnăscută. Părul ei roșu nu mai pare înflăcărat, iar pata cenușie a buclei de pe frunte arată că s-a atins de niște vopsea neuscată. Uneori se uită fix la Digby, pedepsindu-l cu o privire care-l face să se simtă

răspunzător pentru toate problemele ei. A îmbătrânit, însă nu-și poate imagina că va ajunge vreodată să arate ca Buni, cu acele crăpături inflamate din colțul buzelor, ca niște opreliști pentru o gură spurcată.

Singura dată când mama se înfurie pe el este atunci când Digby sugerează să renunțe la școală, ca să muncească.

– Fă asta și-o să mă vezi moartă! se răstește mânioasă. Numa' că te știu în fruntea clasei, numa' asta mă mai ține-n iadu' ăsta. Visez la succesu' tău. Să nu mă dezamăgești!

În cele din urmă, ea e cea care-l dezamăgește pe el. Doar că acum e aproape bărbat, cu o bursă la Colegiul Carnegie, pe care a obținut-o în ciuda șanselor aproape infime. Intenționează să studieze medicina, atras fiind de corpul omenesc și de funcționarea lui.

Când ajunge acasă într-o duminică, după o zi întreagă de meditații, Buni e plecată. Deasupra biroului, mama lui scoate limba la el într-un mod obscen, o limbă de trei ori mai mare decât normal, și albastră. Ochii ei holbați, ca de broască, își râd de el. Mirosul din cameră îi semnalează că s-a scăpat pe ea. Atârnă de o grindă, iar degetele de la picioare sunt la nici o palmă de podea. Cravata lui de școală mușcă în carnea vineție a gâtului ei.

Digby se prăbușește în spate, peste ușă, scăpându-și cărțile din mână. De asta a tot vegheat-o. De asta s-a temut, deși niciodată n-a îndrăznit să-și transpună frica în cuvinte. E prea îngrozit ca să se apropie de corpul ei și să-l dea jos.

O lasă pe bătrână să facă singură descoperirea. Buni urlă, hohotele ei revărsându-se din încăpere. Cei de la *polis* coboară cadavrul. Vecinii se zgâiesc la silueta acoperită cu un cearșaf. Sufletul mamei lui era mort de ani mulți, iar acum i-a călcat și trupul pe urme.

Digby iese din casă. E douăzeci și doi mai, s-a scurs un sfert din noul secol, au trecut zece ani de la măcelul cumplit al războiului. Încă o moarte aproape că nu mai contează, însă contează pentru el. Picioarele îl poartă singure departe de casă. Vrea să găsească oameni, lumini, râsete. În scurt timp ajunge într-o cârciumă doldora de petrecăreți. Trebuie să strige la barmaniță ca să-și primească halbele.

– Pentru tataia și amicul lui, spune, dând din cap spre capătul sălii.

Gustul e oribil. Se gândește la Archie Kilgour. „Bei și tu în seara asta, pilangiule? Ești văduv acu', știai?“ Cât despre mama lui, pentru ea nu are lacrimi, numai cuvinte pline de furie. „La mine te-ai gândit, mamă? Ce-ți închipui, că te-ai dus într-un loc mai bun?“

E dat afară din cârciumă; nu știe bine de ce. Mai departe, ajunge într-o berărie mică și întunecoasă, unde clienții beau din greu, în tăcere. Se înghesuie și el lângă un grup de tineri care-i aruncă priviri încruntate.

– Două halbe pentru tataia! cere el din nou, dar nu se sinchisește să se așeze la o masă, și bea prima halbă acolo, la bar.

Vede fanioanele alb cu albastru de pe peretele din față, apoi își dă seama că aceleași culori se repetă pe fularele morocănoșilor din jur. „Dracu' să mă ia, sunt într-o crâșmă a Rangers-ilor!“ Se străduiește să nu râdă, însă nu se poate stăpâni.

– Să-mi bag în ei de Rangers!

Clatină din cap. A zis-o oare cu glas tare?

Un ins îi cere să vină afară. Digby are o idee mai bună: o să bea a doua halbă chiar acolo unde e.

Un pumn îl izbește în ureche. O sticlă e spartă și ceva ascuțit îi zvâcnește în colțul

gurii. Barmanul iese de după tejgheaua stropită cu bere și-l târăște afară, aruncându-l pe asfalt.

– Șterge-o până nu-ți stâlcesc ei rânjetu' ăla, și pe tine odată cu el!

Digby se împleticește după un colț, trezit la realitate de gândul că indivizii aceia tăcuți s-ar amuza poate mai mult omorându-l pe el decât sugând din bere.

La chioșcul de ziare, o sută de fețe arătoase, identice, zâmbesc triumfător. MOMENTUL DE GLORIE AL LUI LINDBERGH[27] titrează ziarul. EROUL AMERICII. Chestia umedă care îi șiroiește în gură are un gust vag dulceag, vag metalic. Mâneca îi e roșie. Ochii refuză să focalizeze. Chiar e posibil ca un om să fi zburat peste Atlantic? Da! Așa scrie, cu litere mari. Cu un avion pe nume *Spirit of St. Louis*. Lindbergh a aterizat, mama lui s-a înălțat. El nu simte nici o durere.

CAPITOLUL 11. Castă

1933, Madras

„Călătoriile îmbogățesc mintea și șubrezesc mațele.“ Un kebab de miel de la un vânzător ambulant din Port Said îl îngenunchează, și Digby rămâne închis în cabină două zile – timp suficient pentru a aprecia la justa lor valoare cuvintele rostite de profesorul Alan Elder la despărțire, în Glasgow. Când își revine, au ieșit din Canalul Suez și trec prin Bab-el-Mandeb, Poarta Lacrimilor. Această strâmtoare lată de nici treizeci de kilometri leagă Marea Roșie de Oceanul Indian. În largul unui bord se vede Djibouti; dincolo de celălalt e Yemenul. Cu excepția celor trei luni la post în Londra, și-a petrecut cei douăzeci și cinci de ani de viață în Glasgow, și poate că ar fi rămas pentru totdeauna acolo, fără să vadă vreodată această confluență a apelor, fără să descopere cu ochii lui că, în ciuda personalităților diferite, Canalul Mânecii, Mediterana, Marea Roșie și Oceanul Indian sunt de fapt una. Toate apele sunt unite între ele; numai pământul și oamenii sunt discontinui. Iar pământul pe care a trăit el e unul pe care nu mai poate rămâne.

Sub picioarele lui, vaporul e viu, geme și oftează. Pășește încolo și încoace pe punte, cu capul acoperit de o pălărie cu bor lat, deși nici ea nu poate împiedica lumina soarelui să se reflecte în apă și să-i bronzeze fața, subliniind cicatricea palidă, în zigzag, care-i crestează obrazul stâng din colțul gurii până la ureche. Toanele și culorile schimbătoare ale Mării Arabiei – azuriu, albastru și negru – oglindesc fluctuațiile gândurilor lui. Orizontul se înalță și apoi coboară; stropii fini ai mării îi răcoresc fața; are impresia că stă în loc, în timp ce se avântă spre viitor.

Aruncă o privire în salonul de la clasa întâi, rușinat de curiozitatea lui și înmărmurit la vederea canapelelor și a fotoliilor luxoase, a draperiilor din brocart gros și a ușilor glisante care le permit cameristelor și valeților să-și servească stăpânii. La bordul navei se află un maharajah: el și suita sa au închiriat tot spațiul de la clasa întâi. Digby are o cabină minusculă, pe puntea de dedesubt. Mai sunt alte două clase sub puntea lui, dar segregarea este totală, astfel că poate doar să-i audă, nu să-i și vadă pe cei de acolo.

Hula îi stârnește ori un acces de rău de mare, ori o recidivă a suferinței de după kebabul de miel. Medic fiind, nu poate fi obiectiv în privința propriilor simptome. Când lipsește de două ori din sala de mese, Banerjee, care are loc la aceeași masă cu el, vine să vadă ce-a pățit.

Îngrijorat când constată că Digby abia poate să-și ridice capul de pe pernă, pleacă și se întoarce apoi cu supă și o loțiune analgezică. Mirosul de camfor și anason se răspândește în cabină și îi liniștește stomacul. Banerjee – sau Banny, așa cum îl roagă să-i spună – are aproape treizeci de ani, o față copilărească și tenul unui băiețel crescut cu lapte și smântână, care n-a pus vreodată gura pe carne; pielea lui măslinie, pe care și-o protejează de soare cu asiduitate, e mai deschisă la culoare decât cea bronzată a lui Digby. Banny pare prea tânăr pentru a fi avocat, așa cum e, intrat în barou după patru ani de studii în Londra. Calea pe care și-a ales-o amintește mult de cea a lui Gandhi la finele secolului anterior – o remarcă pe care Banerjee o face pe

un ton scăzut, dar cu mândrie.

Când Digby revine la masă, doamna Ann Simmonds, soția unui perceptor districtual din Provincia Madras, anunță: „Rață în seara asta“, de parcă n-ar ști că Digby a lipsit în serile precedente. Fața ei latră nu are muchii și colțuri, amintindu-i scoțianului de cea a unui buldog, iar tabloul e completat de ochii umezi, cu pleoapele lăsate. Încă din prima zi a preluat comanda asupra mesei, purtându-se ca un pasager de la clasa întâi care catadicsește, din pură generozitate, să mănânce alături de mase. În vreme ce o ascultă turuind, așa cum a făcut în fiecare seară, Digby reflectează la cele trei luni în care a lucrat la Spitalul Saint Bart din Londra – premiul câștigat pentru un examen dificil luat cu brio în Glasgow, în al treilea an de facultate. Înainte să intre în saloanele de la Bart, nu știa că vorbește cu accent și nici că din cauza acestuia colegii presupuneau că e prostănac și de la țară. A fost pentru el un adevărat șoc. Nu putea scăpa complet de accent, însă îl putea atenua, și se străduise din greu să evite cuvintele, expresiile și pronunțiile care îi puneau o anume etichetă. Dar firește că aceste eforturi nu aveau cum s-o inducă în eroare pe doamna Simmonds, care în cea mai mare parte a timpului l-a ignorat. Acum o aude adresându-i-se pasagerului așezat vizavi de ea: „Noi, englezii, știm ce-i mai bine pentru India. Când vei ajunge acolo, vei vedea și dumneata.“

Mai târziu pe seară, Digby se plimbă pe punte împreună cu Banny. Cu toate că s-au apropiat unul de altul, n-au vorbit despre politică. Digby își mărturisește ignoranța cu privire la lumea de dincolo de Glasgow, ba chiar și cea din afara spitalului.

– Am locuit la infirmerie în ultimii ani. Nu aveam motiv să citesc vreun ziar, decât dacă apărea pe sub un pansament sau în abdomenul pe care-l operam.

Compensează acum studiind ziarele din biblioteca navei. Titlurile se referă la intenția Germaniei de a se reînarma, în ciuda prevederilor din Tratatul de la Versailles. Un nou cancelar belicos promite să scoată țara din marasmul economic. Despre India sunt însă puține știri.

– Ai putea s-o întrebi pe doamna Simmonds.

– Nu, mulțumesc, replică Digby.

Banny își lustruiește zâmbind lentilele ochelarilor și se uită la el cu ochii mijiți.

– De ce te duci în India, Digby?

El vede nori în depărtare, dispuși parcă de-a lungul unui fir de plumb. Își imaginează tărâmul de dincolo de ei. Navighează pe lângă țărmul de vest al Indiei, trecând prin dreptul orașelor Calicut sau Cochin.

– Mă tem că e o poveste lungă, Banny. M-am îndrăgostit de chirurgie. Am fost un student bun și apoi un rezident bun. Entuziast. Devotat. Când nu eram de gardă, îmi făceam de lucru la unitatea de Traume, sperând să operez și eu în cazurile de accident. Dar când a venit vremea selecției pentru un post de chirurg în Glasgow, s-a dovedit că nu eram ceea ce le trebuia. Iar în afara orașului nu aveam nici o șansă. Așa că am intrat în Serviciul Medical Indian, sperând să mă perfecționez ca chirurg.

– Fiindcă ești catolic, nu? Dar de unde au știut? întreabă Banerjee. După nume?

– Nu. Numele meu poate aparține la fel de bine unui protestant sau unui catolic. Patrick, Timothy sau David ar fi sugestiv. Dar am învățat cu bursă la colegiul St. Aloysius, o instituție iezuită. Nu aveam cum să ascund asta. Chiar și fără ea însă, se pare că emit un fel de semnale secrete, spune Digby uitându-se la camaradul lui cu o privire nesigură. Sunt sigur că nu e ceva ușor de înțeles.

Banerjee râde.

– Ba deloc. Situația mi-e foarte cunoscută.

Digby se simte stânjenit. Ce prostie să-i spui așa ceva unui om care a trăit toată viața sub jugul stăpânirii britanice! Dar Banny poate părea, după vorbă și înfățișare, mai britanic decât el însuși.

– Îmi pare rău…

– De ce să-ți pară rău? Ești o victimă a sistemului de caste. De secole noi așa ne tratăm unii pe alții în India. Drepturile inalienabile ale brahmanilor. Lipsa oricărui drept în cazul celor de neatins. Și toate celelalte straturi intermediare. Toți cei care sunt priviți de sus pot privi și ei pe alții de sus. Cu excepția celor aflați jos de tot. Britanicii n-au făcut decât să vină și să ne coboare pe toți cu câte o treaptă.

Vaporul înconjoară extremitatea sudică a Indiei și urcă apoi paralel cu Coasta Coromandel. La miezul nopții, Digby e singur pe punte. Valurile negre capătă o tentă verde-albăstruie, de parcă în adâncurile oceanului ar arde un foc. El e singurul martor al unui spectacol splendid, și totuși misterios. (Abia a doua zi va afla de la un steward că a avut parte de o imagine rară – plancton fosforescent.) Pentru Digby, pare să sublinieze faptul că în cursul acestei călătorii pe mare s-a desprins de trecutul său așa cum te-ai descotorosi de o mănușă murdară. Mai mult decât oricând, s-a detașat de un Glasgow zdruncinat de Marea Criză, s-a dezbărat de argoul lui, de ultima sa rudă în viață – s-a detașat de tot, cu excepția rănii purulente pe care i-a lăsat-o orașul. Singurul domeniu care prosperă în Glasgow este violența. Se revărsa din zona Gorbals, în spatele spitalului, și de pretutindeni în oraș; apărea la unitatea de Traume în fiecare noapte. Ca rezident, Digby cosea fețe sfâșiate profesionist de bandele rivale înarmate cu brice, purtând denumiri precum Billy Boys sau Norman Conks – de fiecare dată două tăieturi simetrice întinse de la colțurile gurii până la urechi, care marcau victima pe viață cu un „zâmbet de Glasgow“. Digby se simte norocos, fiindcă cicatricea lui e numai pe o parte a feței; sticla spartă nu a fost la fel de tăioasă ca un brici și l-a lăsat cu o gropiță neregulată alături de cea naturală. E un stigmat palid al unei vieți pe care vrea s-o uite. Ar fi putut ierta orașul pentru cicatrice, pentru dezamăgirile suferite, pentru sinuciderea mamei. Astea nu erau motive ca să plece; chiar și nefericirea, atunci când devine familiară, oferă un anume confort. Ceea ce n-a putut ierta e faptul că după cât a muncit, după devotamentul total, obstinat pentru chirurgie, când a ajuns la ușa de intrare i s-a refuzat parola de acces. Mentorul lui, profesorul Elder – un om aflat dincolo de sistemul de caste, cu toate că provenea din elita Edinburgh-ului –, a făcut tot ce i-a stat în puteri ca să-l ajute, sugerându-i o cale de ieșire. „Știu un loc unde vei câștiga o experiență uriașă și, cu puțin noroc, vei găsi mentori excelenți în chirurgie. Te-ai gândit la Serviciul Medical Indian?“ „Ce-i al tău e pus deoparte“, își spune el. Era o expresie pe care o repeta mama lui: ceea ce-i e scris i se va întâmpla orice ar fi.

Când debarcă la Madras, are impresia că a ajuns pe o altă planetă. Orașul are o populație de șase sute de mii de oameni, și mai toți sunt strânși pe chei, sau așa i se pare lui din cauza agitației, a haosului și a căldurii. Simte în aer mirosuri de piele tăbăcită, de bumbac, de pește uscat, de tămâie și de apă sărată, notele de vârf ale parfumului străvechi al acestei civilizații antice.

Hamalii se revarsă din cala navei ca un șir de furnici, cu spinările negre lucindu-le de sudoare, cocoșați sub greutatea sacilor din iută ținuți pe umăr cu ajutorul unui cârlig dublu. Femeile strânse în dreptul birourilor vămii formează un buchet de sariuri verzi, portocalii și roșii în nuanțe aprinse și imprimeuri îndrăznețe. E hipnotizat de micile semne de punctuație corporală: o pietricică strălucitoare în nas,

un punct roșu pe fruntea lucioasă, aur atârnând la urechi, în tandem cu marginile ornate ale țesăturilor. Ricșele și căruțele înșirate afară sunt vopsite în toate culorile curcubeului. Paleta coloristică vibrantă, dezinhibată a Madrasului este o revelație. Ceva încleștat în interiorul lui se desface.

În baraca vămii privește cum doamna Ann Simmonds salută un bărbat scund, dar robust, probabil soțul ei, perceptorul districtual; revederea stârnește în ambii un dram de bucurie. Cu bărbia ridicată, cu nasul cârn îndreptat către Westminster și cu o expresie regală pe chip, ea pornește spre o mașină micuță.

– *Oi!* Am spus nu! *Babu* obraznic! Vrei să pun să fii biciuit?

Digby se răsucește pe călcâie și vede un englez roșu la față ridicându-se de la biroul vămii și aplecându-se spre Banerjee. Imaginea îi stârnește un fior – recunoașterea dureroasă a faptului că este și el, în virtutea sosirii sale, unul dintre ocupanți; deține dreptul inalienabil de a coborî primul de pe pasarelă, de a primi rapid ștampila necesară pe acte și de a nu i se vorbi în acest mod.

În baraca jilavă a vămii, limbile ceasului s-au oprit, așteptând să vadă ce va urma. Digby simte cum respirația i se accelerează în aerul înăbușitor și, din reflex, face doi pași în față ca să intervină.

În aceeași clipă, un oficial al vămii are o idee similară. Tot ce dorește Banerjee este să debarce în cele douăsprezece ore cât stă nava la ancoră, pentru a-și vizita un prieten din Madras, iar apoi să-și continue drumul spre Calcutta. Șeful îi aruncă o privire agasată subordonatului său, ștampilează hârtiile indianului și-l lasă să plece. Privirea lui Banny se oprește o clipă asupra lui Digby. Ochii lui cu pleoape grele au căpătat o duritate de piatră, exprimând resentimentele neclintite și hotărârea inflexibilă a unei națiuni care își așteaptă clipa. Apoi expresia aceea se spulberă. Banny îi oferă lui Digby un surâs stoic și se îndreaptă spre ieșirea destinată celor de culoare. Nu-și flutură mâna în semn de rămas-bun.

CAPITOLUL 12. Două din cele mari

1933, Madras

Funcționarul de la spital care-l așteaptă în port e șocat văzând că Digby are doar o servietă jerpelită pe post de valiză. Călătoresc cu o ricșă trasă nu de un animal de povară, ci de un om. Căldura și un ușor *mal de débarquement*[28] îi dau lui Digby o stare de confuzie când vede o vacă păștind agale pe mijlocul drumului, amestecul de fețe închise la culoare în stânga și-n dreapta lui, cizmarul care muncește șezând în praful de pe jos, clădirile scunde, văruite, cu firme scrise de mână, și îngrămădeala de cocioabe de la marginea unui ochi de apă stătută. Opresc în fața unui bungalow nu departe de port, lângă Spitalul Longmere, noul lui loc de muncă.

Un bărbat mic de înălțime, cu pantaloni albi, cămașă albă și picioarele goale, așază o ghirlandă de iasomie la gâtul lui Digby și apoi face o plecăciune, cu palmele împreunate în dreptul bărbiei. Muthusamy va fi bucătarul și omul lui de serviciu. Cum pentru el micul-dejun, prânzul și cina sunt sinonime cu o biată conservă de sardine, ideea unui bucătar propriu i se pare de neconceput – și cu atât mai mult a unuia care îi pune ghirlande la gât. Dinții albi lucesc ca un far pe fața neagră ca tăciunele a lui Muthu; pe frunte i se întind trei dungi orizontale de cenușă – un *vibuthi*, așa cum va afla Digby mai târziu, un însemn hindus sacru pe care îl va vedea aplicându-și-l în fiecare dimineață după ce va aprinde o bucățică de camfor și se va ruga în fața icoanei unui zeu ascunse pe un raft din bucătărie. Părul cărunt al lui Muthu e uns cu ulei și pieptănat spre spate, cu cărare la mijloc; chipul lui radiază bunătate.

Digby face o baie și apoi se așază la masă; Muthu i-a pregătit orez cu ceea ce el spune că e „korma de pui" – carne de pui într-un sos portocaliu. Îi e foame, iar korma amestecată cu orez e delicioasă – o efervescență de arome necunoscute. Termină aproape tot din farfurie înainte să-și dea seama că-l ustură gura și că pe frunte i-au apărut broboane de sudoare. După ce stinge usturimea cu apă cu gheață, se întinde în pat, sub ventilatorul care se rotește leneș pe tavan. Cu un ultim gând înainte să adoarmă, își spune că trebuie să-i ceară lui Muthu s-o lase mai moale cu ingredientele picante până când se va mai obișnui cu ele. Doarme neîntors timp de unsprezece ore.

A doua zi dimineață, medicul civil adjunct Digby Kilgour se înființează la Spitalul Longmere, un complex alcătuit din câteva clădiri văruite cu două etaje. Portul e suficient de aproape pentru ca izurile de sare și gudron să pătrundă până în saloane. Se duce să i se prezinte medicului civil Claude Arnold, care, constată el, nu e adeptul punctualității. Trece astfel o oră, timp în care administratorul lui Arnold îi repetă periodic o frază bizară: „Domnul doctor Arnold este în prezent pe drum să vină direct, domnule".

Administratorul și, alături de el, secretara anglo-indiană și îngrijitorul desculț îi zâmbesc afabil.

– Beți un ceai, domnule doctor? Sau o cafea gradată?

Cafeaua gradată se dovedește a fi dulce și delicioasă; e de fapt cafea fiartă în lapte spumat. Numele îi provine – află Digby – de la marcajele de pe densimetrul sau lactometrul folosit pentru a împiedica diluarea excesivă a laptelui cu apă.

Ventilatorul din tavan flutură marginile libere ale hârtiilor care sunt ținute în loc cu câte o piatră. Nimic altceva nu se clintește. Cei trei angajați demonstrează o măiestrie aparte în arta de a nu mișca nici măcar un mușchi în căldura sufocantă. Genele secretarei drăguțe flutură de fiecare dată când Digby se uită spre ea – ca un fel de cod Morse, își spune el. Brațele ei frumos modelate sunt închise la culoare, dar fața, sub un strat gros de pudră, e albă precum creta și contrastează cu rujul roșu-sângeriu și părul negru vopsit. Imaginea ei îi amintește de o dansatoare sub luminile rampei.

Aproape de ora amiezii, angajații încep deodată să mute hârtiile pe birou; administratorul se ridică în picioare. Au receptat un semnal secret. Câteva minute mai târziu, un englez blond, trecut de patruzeci de ani, cu un costum elegant din in alb și pantofi maro lustruiți ca oglinda, își face apariția în pragul ușii, iar administratorul îi ia repede casca din mâna întinsă. Nou-venitul ia act de prezența lui Digby ridicând o sprânceană. Umerii lui lați sugerează că a făcut cândva sport; e arătos, dar tenul pământiu și ochii umflați și injectați duc cu gândul la depravare. Mustăcioara lui, mai închisă la culoare decât părul, i se pare lui Digby ușor ridicolă.

Medicul civil senior Claude Arnold își studiază subordonatul recent sosit și vede un tânăr cu părul des rărit spre tâmple, o ciudată adâncitură neregulată pe obrazul stâng, un sacou boțit atârnat pe un braț și pantaloni din lână pe care numai un masochist i-ar purta în Madras. Digby se crispează sub privirea lui cercetătoare. Claude Arnold are încrederea în sine a unui elev de la o școală de prestigiu în fața unuia situat mai jos pe scara socială. În timp ce examinează documentele lui Digby, hârtiile îi tremură ușor în mână. Îi oferă o țigară; sprânceana îi țâșnește din nou în sus când Digby o refuză politicos, de parcă noul lui subaltern ar fi picat la încă un test. În cele din urmă, după ce își bea cafeaua, Arnold se ridică și îi face semn să-l urmeze.

– Te vei ocupa de două saloane de chirurgie. Sub supravegherea mea, desigur, spune vorbind peste umăr. Amândouă le sunt destinate nativilor. Așa îți ispășești păcatele, bătrâne! Eu mă ocup de salonul anglo-indian și de cel britanic. Doi practicieni licențiați vor lucra pentru tine, Peter și Krishnan. Trage cu sete din țigară, ca pentru a-i arăta lui Digby ce ratează, și continuă: Eu n-am ce face cu practicienii licențiați. Prefer un medic adevărat, nu un simulacru *babu*.

Digby știe că practicienii medicali licențiați urmează un curs scurt, de doi ani, și obțin o diplomă care le permite să practice medicina.

– Dar suntem în India, știi? adaugă Arnold. Nu se poate fără ei, sau așa ni se spune.

Se oprește în pragul salonului pentru bărbații nativi.

– Unde-i sora-șefă Honorine? o întreabă cu iritare în glas pe asistenta cu ten măsliniu care se grăbește să-i întâmpine cu un zâmbet prompt.

Sora-șefă s-a dus la farmacie.

Pacienții ocupă paturile înșirate de o parte și de cealaltă a unei încăperi lungi, cu tavan înalt, iar alții zac pe rogojini, printre paturi. Dincolo de salon se află o verandă acoperită, pe care și mai mulți stau întinși pe rogojini. Un bărbat cu pântecul umflat grotesc și tras la față astfel încât pomeții îi ies în relief șade pe marginea unui pat, sprijinindu-se în brațele subțiri ca niște bețe. La vederea lui Digby, zâmbește, însă chipul îi este atât de ofilit, încât pare mai degrabă să rânjească. Digby îl salută cu un semn din cap. Imaginea suferinței îi este familiară; limbajul ei transcende orice granițe. Salonul femeilor native este vizavi pe culoar; și el e la fel de plin.

În salonul anglo-indian al doctorului Arnold se află un singur pacient, plus un

stagiar care-l supraveghează. Celelalte paturi atent înfățate sunt goale. Arnold nu-l conduce și la aripa destinată britanicilor. Așa cum va afla Digby mai târziu, aceasta e formată din șase saloane private la etaj, toate fiind neocupate. Pacienții anglo-saxoni și cei britanici care știu cum merg lucrurile preferă să se ducă la Spitalul General de lângă gară sau la Spitalul Royapettah, atunci când au nevoie de o intervenție chirurgicală.

La etaj, în prelungirea zonei chiuvetelor, sunt două săli de operații.

– Azi e zi de intervenții pentru saloanele tale, îl înștiințează Arnold. Marțea și vinerea sunt zilele tale. Nativii n-au mai avut chirurg de ceva vreme. Mă rog, au practicienii licențiați. Dacă le-am permite, ar face și ei unele operații de amploare. Dar pe urmă, cât ai zice pește și-ar deschide cabinet în vreun oraș mai mic și s-ar declara chirurgi. Citește acolo, adaugă Arnold arătând spre avizier, după care se face nevăzut.

Lista intervențiilor chirurgicale pe ziua respectivă e impresionant de lungă: două amputări, un șir de hernii și cazuri de hidrocel, plus patru I&D – incizarea și drenajul abceselor tropicale. Nu apare însă nici o intervenție majoră. Claude Arnold revine cu ochii sticlind; Digby sesizează la el un damf medicinal.

– Deci, ești chirurg, constată Arnold brusc, întorcându-se spre subalternul lui cu un șarm neașteptat și cu o părere de zâmbet.

– Ei, nu chiar, domnule doctor. Am făcut doar un an și…

– Aiurea! Ești chirurg! Și, apropo, spune-mi Claude.

Noul lui ton amabil este cel al căpitanului unei echipe de crichet care are nevoie ca ultimul om la bătaie să înscrie zece puncte.

– O să înveți tăind. Nu uita, Kilgour, oamenii ăștia au de ales doar între tine și nimic altceva. Fii îndrăzneț! îl îndeamnă Claude, și colțurile gurii i se ridică de parcă i-ar împărtăși lui Digby un secret profesional, ori poate o glumă. Ai face bine să începi. Apoi, către băiatul care deservea sala de operații: Dă-i doctorului Kilgour un vestiar și tot ce mai are nevoie.

Alte îndrumări nu mai urmează.

*

Înainte să-și dea seama bine ce i se întâmplă, Digby e spălat pe mâini, îmbrăcat cu halatul și i se pun mănușile. Mirosul sălii de operații, la un continent depărtare de Glasgow, îi e familiar: eter, cloroform, fenol și izul persistent, putrid al unui abces drenat recent. Dar orice asemănare cu Glasgow se oprește aici. Digby rămâne cu privirea pironită pe cea mai uluitoare imagine încadrată de fețe chirurgicale: un scrot mai umflat decât un pepene, ajungând până la genunchii posesorului. Penisul e îngropat în umflătură ca un buric în abdomenul unui obez. Nu asta își închipuise când citise „hidrocel“ pe lista intervențiilor chirurgicale. Se așteptase să vadă o acumulare modestă de fluid în spațiul cuprins în *tunica vaginalis*, care acoperă testiculele. Operase un hidrocel unilateral la un copil – o procedură necomplicată. Dar umflătura aceea cuminte, cât o lămâie, pe care și-o amintește nu are nici o legătură cu monstruozitatea maronie și încrețită pe care o vede aici. În sala alăturată se desfășoară o amputare. Va trece un timp până ce practicianul de acolo îl va putea ajuta, iar Claude a dispărut. Digby trăiește coșmarul repetitiv al oricărui chirurg: pacientul e anesteziat, cavitatea organică e deschisă, dar anatomia i se pare imposibil de recunoscut. Își simte picioarele moi.

Asistenta de origine tamilă de pe partea opusă a mesei îi zâmbește prin mască.

– E… mare.

Atât izbutește Digby să îngaime, cu mâinile împreunate ca ale unui prelat.

– *Aah*, da, doctore… Doar mare, spune ea pe un ton afabil, care sugerează că „doar mare“ e un lucru de apreciat, și că unul mic n-ar fi demn de sala ei de operații.

Mișcările pe care le face cu capul, la fel ca acelea ale lui Muthu, îl derutează: ceea ce indică „nu“ în Scoția înseamnă aici „da“, cu condiția să fie însoțit de un mic zvâcnet și o ușoară răsucire a capului.

– Dar numai deasupra de genunchi, adaugă asistenta, cu o notă de ușoară dezamăgire. Digby are nevoie de o secundă pentru a înțelege că aici cazurile de hidrocel (la fel ca herniile inghinale, cum va afla mai târziu) sunt clasificate aici în „deasupra genunchiului“ și „dedesubtul genunchiului“, și că numai cele din urmă merită cu adevărat să fie numite „doar mari“. Dacă hidrocelul cu pricina ar fi un pește, asistenta l-ar arunca înapoi în râu.

Digby e leoarcă de transpirație. O mână îi tamponează fruntea înainte ca sudoarea să-i picure pe pacient: e infirmierul care se ocupă de masca de eter. Asistenta dezvelește tava cu instrumentarul, așteptându-i ordinele.

– De fapt, n-am mai văzut ceva atât de mare, spune el, încă ezitând.

– Doar mare, repetă femeia, cu mai puțin entuziasm de data asta, nedumerită că medicul nu trece la treabă.

Omoloagele ei versate din Glasgow i-ar fi răspuns poate cu un: „Mda, e o grozăvie de scrot, ai zis-o deja de două ori, da’ n-o să-l micșorezi parlamentând despre el, așa că pune mâna pe cuțit și dă-i bătaie!“

CAPITOLUL 13. Amplificare

1933, Madras

O femeie albă voinică dă buzna în sală, apăsându-și pe față cu degetele rășchirate o mască chirurgicală pe care, în graba ei, n-a mai stat s-o lege. Din boneta chirurgicală care-i stă strâmbă pe cap se ițesc fire de păr cărunt.

– Io-s sora-șefă Honorine Charlton. Nu te-am mai prins la salon, rostește cu răsuflarea tăiată. Oh, după cum văd, Claude te-a pus la treabă direct. Fir-ar! Ar fi putut să te lase să-ți vii în fire mai întâi.

Vorbește cu un accent gutural, familiar, care o arată imediat ca fiind din zona de nord-est a Angliei.

El face un pas înapoi de lângă masa de operații.

– Soră-șefă, am…

Ochii ei albaștri înconjurați de o rețea de riduri fine absorb întreaga imagine. Se apropie de el și întreabă cu glas șoptit:

– Și? E totul în regulă?

– Da, da! Mulțumesc. De fapt, nu… Am o mică problemuță, răspunde el, tot în șoaptă. Aș fi vrut să pot examina pacientul mai întâi. Dacă aș fi avut posibilitatea să mă gândesc la intervenție, să recapitulez pașii… Am mai operat cazuri de hidrocel, dar ăsta… nici nu știu bine de unde să încep.

– Așa e, sigur, replică ea înțelegătoare. Te-ar fi putut învăța Peter sau Krishnan, dar sunt amândoi ocupați. Da' să-ți spun eu cum facem… Nici n-ai *nevoie* de asistentă, dar asta fiind prima ta zi, dacă nu te deranjează, mă pregătesc eu.

Ar fi în stare s-o sărute de bucurie, însă ea a și plecat. Reușește să-și descleștеze mâinile și rearanjează fețele chirurgicale în jurul pepenelui maro, ca să nu stea degeaba. Asistenta înclină din cap aprobator. Digby nu e obișnuit cu atâta deferență din partea personalului. La Glasgow era tiranizat de asistenta din sala de operații, fiind ciuca bătăilor pentru rezidenți și consultanți. Hărțuirea nu avea legătură cu religia, ci doar cu ierarhia medicală, deși nu se sfiau să-l întrebe: „Ce școală ai făcut?“ sau să-i sondeze loialitatea în ale fotbalului cu chestionări de tipul: „Cu cine ții?“ Îi e rușine când își dă seama că aici, în India Britanică, faptul că e alb îl poziționează pe o treaptă superioară față de toți cei care nu sunt așa. Iar asistenta nu va face nici un gest sau comentariu care să-i sporească stânjeneala.

– Zece-unsprezece-doisprezece, domnu' doctor? întreabă ea politicos.

– Zice că dorește bisturiul de unsprezece, soră, mulțumesc.

Sora-șefă a apărut de cealaltă parte a mesei la timp pentru a-i descifra întrebarea, rostind de data aceasta cuvintele cu un accent demn de BBC.

Honorine prinde scrotul cu ambele mâini, ca și când ar așeza mingea de rugby pe linia de țintă.

– Avem în Madras o sumedenie de infecții cu filaria, care înfundă vasele limfatice. Picioarele umflate – elefantiazisul – primesc toată atenția, dar pentru fiecare picior umflat avem cincizeci de frumuseți ca asta de-aici, explică sora-șefă în timp ce strânge scrotul pentru a întinde pielea. Eu aș face mai întâi o incizie verticală lungă, aici.

Și arată cu degetul chiar în dreapta rafeului median, fâșia întunecată de pe sept care împarte scrotul în două compartimente.

Pielea se deschide sub lama bisturiului și la marginile ei începe să izvorască sânge. Digby își intră în ritm ligaturând vasele. Bătăile inimii i se liniștesc. Ordinea e reinstaurată.

La sfatul sorei-șefe, își înfășoară tifon pe deget și împinge pielea scrotului de pe mingea tensionată, pe toată circumferința, până ce sacul plin cu fluid este eliberat complet din jumătatea respectivă de scrot, ca un ou Fabergé uriaș și lucios.

– Acum îl poți drena. Aduc un lighean, spune ea și se întoarce cu spatele.

Dar el a înțepat deja mingea. Un jet de lichid galben, limpede, țâșnește și-l lovește în față înainte să-și poată trage capul înapoi. Honorine înșfacă scrotul și îndreaptă jetul spre lighean.

– Ei, tocmai ce-ai fost botezat, dragule! râde ea.

Infirmierul îi șterge ochii.

Odată ce mingea s-a dezumflat, Digby ajustează sacul testicular tăind surplusul și lăsând doar o margine, după care coase tăietura.

– Poți să croiești din asta o cămașă în toată regula, constată Honorine ridicând în aer țesutul excizat.

El repetă procedura la cealaltă jumătate a scrotului și închide ambele incizii.

– Vă rămân recunoscător. Nu știu ce-aș fi făcut fără dumneavoastră.

– Spune-mi Honorine, dragule. Te-ai descurcat de minune. E aceeași operație pe care ai făcut-o în Scoția, doar că patologia aici e amplificată.

Cuvântul închide în el prima impresie pe care și-a făcut-o Digby despre India. E un termen pe care îl va folosi deseori, în cazul unei maladii familiare care capătă la tropice proporții grotești: amplificat.

În fiecare zi, Digby vine la lucru cu bicicleta, fiindcă nu suportă ideea de a fi dus cu ricșa, când e întreg la trup. În această dimineață, pe străduța din fața bungalow-ului său găsește un covor de flori căzute dintr-un arbore-de-foc. Cotește pe strada asfaltată și lasă în urmă un dhobi[29] care transportă în coșul bicicletei un balot de rufe uriaș. La umbra banianului de pe traseul lui, activitatea e frenetică. Învățatul care scrie scrisori e deja la treabă: șade cu picioarele încrucișate, cu o bucată de carton pătrată sprijinită pe coapse în chip de birou, iar o femeie îi dictează de zor. Un negustor ambulant își întinde brățările din plastic pe o pânză așternută pe pământ. Cel care scoate dopurile de ceară din urechi își așteaptă clienții. De cealaltă parte a copacului, ghicitorul în straiul lui de culoarea șofranului își întinde cărțile, gata de treabă, având alături obișnuita colivie. Digby a văzut cu ceva vreme în urmă cum iese papagalul și alege cartea care dezvăluie soarta clientului, iar pe urmă, cu o ocheadă nostalgică spre cer, se întoarce în colivie.

Pe când trece pe lângă o tarabă cu ceai, remarcă un bărbat care mijește ochii ca să distingă ceva în ciuda corneelor lăptoase. Îi studiază partea de jos a frunții, proeminentă, și puntea adâncită a nasului, ca o șa: omul are sifilis congenital, fără nici o îndoială. Dacă ar avea cui să scrie acasă, ar putea trece în revistă aceste imagini matinale, i-ar putea descrie pe tamilii mici de statură, frumoși, cu trăsături romane, ochi scânteietori și zâmbete largi. În comparație ei, el pare palid, umflat și mult prea vulnerabil la lumina soarelui.

Digby se cufundă în gestionarea saloanelor de nativi. Practicienii lui, Peter și Krishnan, sunt maeștri ai intervențiilor mărunte: cazuri de hidrocel, circumcizii, amputări, stricturări uretrale, drenarea abceselor, extirparea chisturilor și lipoamelor. Și îi împărtășesc cu generozitate priceperea lor. El îi imită și în alte

privințe, bând litri de apă în fiecare zi și luându-și pastila de sare sau iaurtul sărat. Căldura și umiditatea sunt permanente. Există un scurt anotimp ploios, așa i s-a spus, deși rareori își merită numele.

Înainte de sosirea lui, pacienții nativi care aveau nevoie de intervenții chirurgicale de amploare – tiroidectomii, mastectomii, chirurgia ulcerului duodenal și rezecții de tumori la cap și gât – erau trimiși la Colegiul Medical din Madras și la Spitalul General. Acum, Digby preia doar câteva dintre intervențiile majore și se simte confortabil ducându-le la bun sfârșit; dintre acestea, operația de tratare a ulcerului peptic este cea mai obișnuită. Nu are rost să prescrie tratament antiacid zilnic unui pacient cronic care abia câștigă suficient cât să mănânce. În cadrul intervenției, Digby lasă ulcerul în duodenul afectat și îndepărtează o bucată din partea stomacului care produce acid, realizând o gastrectomie parțială. Apoi conectează restul stomacului cu un cot al jejunului, izolând astfel ulcerul. Simte privirea profesorului Elder ațintită asupra lui și-i aude glasul la fiecare pas în vreme ce suturează intestinul: „Dacă arată bine, înseamnă că e prea strâns. Dacă pare prea larg, înseamnă că e bine.“ Rezultatele sunt extraordinare, pacientul scăpând rapid de dureri și putând să mănânce. În zilele de operații se ocupă rapid de trei dintre aceste intervenții și abia apoi trece la altceva.

Unul dintre pacienții cu ulcer peptic încă nu are scaun în a patra zi după operație.

– Nu înțeleg! îi spune Digby lui Krishnan. Nu înțeleg. Operația a decurs bine, pulsul și temperatura sunt normale, incizia arată bine. De ce intestinele lui sunt atât de blegi?

– Poate că are nevoie de cuvinte liniștitoare din partea dumneavoastră, domnule. Vorbiți-i din inimă. Traduc eu.

Sceptic, Digby se lasă pe vine lângă patul omului.

– Senthil, am vindecat ulcerul. Totul arată perfect în interiorul tău.

Privirea bolnavului e pironită de buzele lui, ignorându-l pe Krishnan, ca și când cuvintele în tamilă ar curge de pe ele.

– În scurt timp vei putea să mănânci orice.

Senthil pare ușurat; soția lui încearcă să atingă picioarele lui Digby, iar el se simte nelalocul lui.

La finalul zilei, când Digby, Peter, Krishnan și Honorine își beau ceaiul în biroul ei, stagiara își strecoară capul pe ușă și anunță:

– Soră-șefă! Pacientul Senthil a dat doar gaze!

– Slăvit fie Domnul! exclamă Honorine. Cel ce trage pârțuri trăiește!

Digby tușește în ceașca lui de ceai.

Arnold e scump la vedere, iar saloanele lui sunt în mare parte goale. Când, la sfârșitul unei zile grele, el și sora-șefă sunt singuri în biroul ei, odihnindu-și picioarele, Digby nu se poate stăpâni și întreabă:

– Honorine, nu înțeleg ce-i cu Claude. Adică… Nu înțeleg. De ce salonul lui… Vreau să zic, de ce nu…? Altfel spus…

Honorine așteaptă, încântată de stinghereala lui.

– Ei! Ai așteptat mult până să pui întrebarea, nu-i așa, Digby Kilgour? Și da, o să afli destul de curând, sigur. Dar s-ar putea să auzi și niște exagerări. Ce-i cu Claude Arnold? Cine ar putea răspunde mai bine decât el însuși? Știai că-i cel mai mare dintre trei frați, toți aflați în India? Mezinul e guvernator în nord; omul stăpânește peste un teritoriu mai mare decât Anglia, Scoția și Irlanda la un loc. Cel mijlociu e prim-secretarul viceregelui. Cu alte cuvinte, sunt amândoi în eșalonul cel mai înalt al

SCI.

Serviciul Civil Indian, SCI, este mașinăria prin intermediul căreia doar o mie de administratori britanici controlează un popor de trei sute de milioane – un miracol managerial.

– Cât despre motivul pentru care Claude n-a ajuns și el pe aceleași culmi, ei bine, ăsta-i un mister pentru noi toți. Alcoolul joacă un rol important, deși e posibil ca problema asta să fi apărut mai târziu. Toți trei frații au studiat la Eton, ori la Harrow… ori la ceva la fel de vechi și prestigios. Altfel zis, băiat de școală privată, mândru ca păunul, doar că nu i-a mers la fel de bine pe cât ar fi trebuit, murmură ea cu accentul acela nordic la care revine când sunt doar ei doi. Educația în școlile private e însuși sufletul Indiei Britanice. Tu ai învățat la școala privată, dragule?

Digby râde.

– Nu m-ai întreba dacă ai bănui că da.

– Mă crezi sau nu, aproape că m-am logodit cândva cu un absolvent de Rugby[30]. Școala privată le oferă băieților trei atuuri, Digby: cunoaștere, solemnitate și sport. Hugh al meu îi știa pe clasici, știa latină, știa bine *Istoria Războiului Peloponesiac*. Dar tot trebuia să-și stoarcă mintea ca să deseneze o hartă și să pună pe ea orașul nostru, Newcastle! Acolo nu contează decât: „Trebuie să ne străduim, trebuie să câștigăm!“ Copiii ăia învață că destinul lor e să stăpânească lumea. Uite ce clădiri splendide avem aici! Sau îți amintești durbarul[31] pentru celebrarea reginei Victoria ca împărăteasă a Indiei? Nu că ea ar fi venit să participe, totuși! Toate astea fac minuni pentru subjugarea localnicilor. Dar funcționează numai fiindcă toți tipii ăia de la SCI, până la unul, *cred* cu adevărat că fac un lucru bun. Că civilizează lumea.

Digby e șocat de furia ei față de misiunea Imperiului Britanic. Când acceptase postul, nu se gândise mai deloc la această misiune, însă chiar de la început simțise o anume vinovăție din cauza noului său statut privilegiat. N-o mai întreabă pe Honorine nimic despre Hugh al ei, și nici ea nu mai vorbește despre el; starea de spirit i-a devenit posomorâtă.

Sora-șefă scoate o sticlă de sherry și, ignorând sprânceana ridicată a lui Digby, umple două pahărele. Dulceața și aroma de nucă și caramel sunt o revelație pentru el. În scurt timp, paharul lui e gol.

– Dar, Honorine, oare nu facem totuși și *ceva* bine aici? o întreabă cu glas moale.

Ea îl privește blând.

– Ba da, flăcău, tu, da! Noi, toți de aici, da! Spitalul, calea ferată, telegraful. Facem multe lucruri bune. Dar e pământul *lor*, Digby, iar noi li-l luăm, luăm tot. Luăm ceaiul, cauciucul, le luăm războaiele de țesut, iar ei sunt nevoiți să cumpere bumbacul nostru la un preț de zece ori mai mare…

– Pe vapor am întâlnit un tânăr avocat indian. Un om minunat, care a avut grijă de mine când m-am simțit rău. El a spus că plecarea noastră din India e inevitabilă.

Honorine își privește țintă paharul, ca și cum nu l-ar fi auzit.

– Ei, vezi, asta-i! spune după o vreme. Și acu', șterge-o! adaugă, luându-i paharul din mână. Nu, să n-aud nimica. Nu po' să plec acasă, dacă tu mai stai p-aci. Ți-ai făcut treaba pe azi. Dă o raită pe la club, ca un sahib bun ce ești. Meriți un pahar – unul cum se cuvine.

CAPITOLUL 14. Arta meșteșugului

1934, Madras

Dimineață, când Digby intră în salonul nativilor, în față îi apare o gușă uriașă. Se revarsă din guler până la bărbie, înghițind toate detaliile gâtului. Deasupra ei, fața e ca un bob de mazăre pe o ciupercă. Aavudainayaki e o femele slăbuță, cu un zâmbet larg care compensează grosolănia gușii. Cu palmele împreunate, îl salută rostind: „*Vanakkam*, domnule doctor!“ Când a venit prima dată la spital, gușa hiperactivă îi provoca palpitații și tremurături, cauzându-i totodată intoleranță la căldură. După două săptămâni de picături orale cu soluție saturată de iodură de potasiu – SSKI – simptomele i-au dispărut, iar femeia este încântată. Dar SSKI nu a avut nici un efect asupra enormei umflături bulboase care îi întinde excesiv pielea gâtului, scoțând la iveală rețeaua de vase sanguine proeminente de pe suprafața gușii.

– *Vanakkam*, Aavudainayaki!

E stânjenit fiindcă nu poate – sau nu e suficient de temerar – să se ocupe de gușa ei, însă s-a străduit să-i învețe numele formidabil. Ar avea nevoie de un chirurg experimentat care să-l învețe cum să-i extirpe gușa. Tot de asta ar avea nevoie și ca să se ocupe de mult prea desele cazuri de cancer al limbii sau al laringelui, cauzate de neplăcutul obicei de a mesteca *paan*. A trimis-o pe Aavudainayaki la Colegiul Medical din Madras, însă ea a refuzat. N-o poate opera decât „doctorul Jigiby“, care i-a dat picăturile miraculoase. Krishnan a tradus pentru el:

– Zice că are încredere doar în dumneata și va aștepta până când vei accepta.

– Honorine, spune el când intră în salon, nu mai hrăni gușa aia. Jur că a mai crescut peste noapte.

– Și n-o să se micșoreze dacă te plângi. Ți-am anulat cazurile la clinică de marți. Ne întâlnim cu Ravi. Dr. V.V. Ravichandran de la Spitalul General. E un medic strălucit. Primul profesor de chirurgie indian de la Colegiul Medical din Madras. Când guvernatorul a avut nevoie de o operație, soția lui, fără să facă vâlvă, a trimis după Ravi. Toată lumea știe că e cel mai bun, dar în plus e și un om minunat și un dascăl bun. Îl știu de când am lucrat amândoi în Tanjore.

– Măi să fie! Ce-i asta?

Un indian în pantaloni albi și o cămașă albă cu mâneci scurte intră în birou urmat de trei medici tineri, râsul său ascuțit precedându-l atunci când exclamă:

– Ajutorul lui Claude Arnold vrea să învețe? Ce miracol! Cei mai mulți nu vor decât să fugă de Claude!

Atitudinea lui entuziastă e cea a unui om aflat mereu în pragul râsului isteric, cu ochii înfundați în pomeții rotunzi și zâmbitori. Digby constată că zâmbește și el. Dr. Ravichandran dă mâna cu el și cu Honorine în același timp. Părul lui încărunțit prematur e pieptănat lins, spre spate, și a început să rărească. Pe fruntea înaltă are un *namam* vertical – un trident cu dintele central roșu, iar celelalte două, albe. Însemnul arată că e un vaishnavit, un credincios pentru care zeul suprem este Vishnu.

Ravichandran dă drumul mâinii lui Digby, dar nu și celei a lui Honorine; buzele pline îi sunt întinse într-un zâmbet dezarmant care, înțelege Digby, îl caracterizează

permanent.

– Doctore Digby, fără doamna aceasta remarcabilă m-aș fi prăbușit și aș fi fost incinerat în Tanjore, atât de pline îmi erau zilele, de dimineață până seara.

Cadența cu care rostește cuvintele îi amintește lui Digby de vecinul lui, profesorul de muzică tradițională carnatică[32], cel care își deprinde elevii cu numeroasele note intermediare între do-re-mi-urile occidentale.

– Dar doamna Honorine aici de față și-a spus cuvântul, fără alte discuții. Mi-a făcut un program, care includea ceaiul luat împreună la ora patru și jumătate, în fiecare zi, orice-ar fi fost. Iar pe urmă trebuia să plec acasă. Consultațiile private nu puteau începe decât la șapte seara. Mai mult decât atât, a decretat că trebuie să am cabinetul departe de casă, așa încât să pot și dormi.

– Și ce mare brânză am făcut cu asta, Ravi, când tu le dădeai tuturor pacienților adresa ta de acasă!

El râde de propria-i neajutorare.

– *Ayo*, Honorine, pacienții aceia din Tanjore vin și azi cale de trei sute cincizeci de kilometri până la mine, cu toate că încerc să-i descurajez!

Vanitatea lui profesională are în mod straniu un anume șarm.

Servitorul așază pe masă ceaiul și pâinea prăjită cu unt; stenograful îi întinde un teanc de formulare, pe care Ravi le semnează fără să se uite la ele. Un bărbat desculț în uniformă albastră, cu un ușor șchiopătat – despre care Digby va afla mai târziu că e Veerappan, șofer și fost pacient al lui Ravi –, pune pe biroul oricum aglomerat al profesorului un colosal sufertaș din argint, cu șase vase. Îl deschide desprinzând mânerul lung din inele și apoi întinde vasele unul câte unul pentru ca Ravi să le inspecteze și să le adulmece, după care le reașază unul peste altul și iese cu ele, lăsând în încăpere arome de chimen, coriandru și linte.

– Văd că unele lucruri nu s-au schimbat, constată Honorine. Ia zi, mama ta ce mai face?

– Mama e bine, slavă Cerului! Digby, nimeni altcineva decât mama nu-mi prepară mâncarea, eu fiind unicul ei vlăstar, spune Ravi și chicotește poznaș. Dacă ar ști ea că le-o dau pacienților mei din secția septică, ar distruge toate vasele de gătit, s-ar îmbăia la templu de trei ori pe zi și ar mânca timp de cinci zile doar orz și unt clarifiat. Dar are bănuielile ei. Când ajung acasă, mă întreabă cum a fost castravetele amar, deși știe bine că n-a pus în mâncare nici un castravete amar! Veerappan ține în mașină un al doilea sufertaș, despre existența căruia mama nu știe. Mănânc din el mai târziu, când plec pentru vizitele la domiciliu. Mă las pradă slăbiciunii mele pentru korma de oaie cu paratha[33]. Draga de Honorine a fost cea care m-a ispitit și corupt. Așa a început viața mea de consumator de carne, cu budinca ei de mazăre și șuncă. Într-o zi, îmi voi ispăși păcatul dăruindu-mi toate bunurile; o să îmbrac o robă de culoarea șofranului, o să mă duc la Benares și o să mă retrag din lume.

În timp ce Ravi vorbește, tinerii doctori îl urmăresc din ochi, iar un băiat îi întinde un teanc de chitanțe; el izbutește să-și arunce privirea pe fiecare, fără să-și piardă șirul gândurilor.

– Din Glasgow, deci? Oh, Digby, ce mult mi-am dorit să-l vizitez! Glasgow! Edinburgh! Orașe sfinte pentru chirurgi, nu-i așa? Ce minunat ar fi fost să-mi dau examenele acolo! Să-mi atașez la nume inițialele magice FRCS…! Fellow of the Royal College of Surgeons[34]! *Ayo*, îmi luasem chiar și biletul de vapor!

– Și ce te-a împiedicat? întreabă Digby puțin ezitant.

– Trei mii de ani de istorie, răspunde Ravi pe un ton solemn. Noi, brahmanii, credem că oceanul este poluat, că dacă-l traversăm către o altă țară, sufletul ni se

pervertește și suntem damnați pentru vecie…

– Spune-i adevărul, Ravi! intervine Honorine. Mama ta a fost cea care te-a oprit.

El izbucnește în râs.

– Adevăr grăiește Honorine. *Ayo*, mama mea cea sfântă… Ar muri. Dacă aș pleca pe mare, ar fi ca și cum aș ucide-o. Iar în eventualitatea că ar supraviețui, unicul ei vlăstar ar reveni acasă atât de murdar, încât nu ar mai putea vorbi cu el în veci, nici măcar dacă ar sta departe de privirile ei. Așa că am rămas. Dar spune-mi, Digby, pe *tine* ce te-a determinat să riști damnarea eternă călătorind pe apă? Tu de ce-ai fugit? Sau către ce?

Sângele năvălește în cicatricea de pe obrazul lui. Privirea zâmbitoare a lui Ravichandran se îndreaptă spre ea cu compasiune și curiozitate. Digby își caută cuvintele.

– Un chirurg care roșește e mai bun decât ceilalți, îi spune Ravi lui Honorine. Nu voi spori eu disconfortul cuiva care îl are deja ca șef pe Claude Arnold. Digby, știai că în fața casei lui Claude e parcat un Rolls-Royce? De ce l-a cumpărat? Fiindcă am eu unul! Rollsul meu a fost primul din Madras, și de atunci e un ghimpe în coasta compatrioților tăi! „Câtă impertinență din partea acestui *babu*!“, exclamă Ravi, încercând să imite accentul englez afectat. Râsul îi întrerupe explicația, pe care o reia în cele din urmă: Guvernatorul a trebuit să-și ia și el unul. Mult mai târziu, Claude Arnold n-a mai putut nici el fără un Rolls. Numai că al lui nu se mișcă din loc. E o decorațiune pentru casă, așa cum e *pottu* pe fruntea mamei mele. Digby, eu sunt necăsătorit. Muncesc foarte mult. De dragul profesiei, renunț la multe dintre cele ce-mi sunt necesare, dar ar trebui oare să renunț și la lux? În țara mea, pe pământul meu, n-am oare dreptul să fac așa cum poftesc?

Deodată, Ravi strigă la cineva, peste umărul lui Digby, în ceea ce pare a fi o limbă tamilă aspră și vulgară, și zâmbetul îi dispare.

– Oameni fără răbdare! spune apoi, surâsul revenindu-i încet pe față. Totdeauna se grăbesc. Eu am rămas atât de în urmă, încât ziua de ieri își dă mâna cu cea de mâine. Oricum, Digby, dacă sfânta Honorine te place, atunci te plac și eu. Vino! Primul caz e o rezecție de stomac din cauza probabilă a unui cancer gastric. Dacă nu e prea avansat.

În sala de operații, Digby îl asistă, anticipând gesturile lui Ravichandran, având însă grijă să nu-i stea în drum. E o masă de țesut tare ca piatra în partea inferioară a stomacului, chiar deasupra pilorului – un loc în care chiar și o tumoră de mici dimensiuni atrage atenția pacientului, fiindcă se simte plin după numai câteva înghițituri. Ravi își trece palma pe suprafața ficatului și apoi scoate intestinul subțire, pe toată lungimea lui de șase metri, parcurgându-l cu mâinile în căutarea metastazelor. Pe urmă inspectează pelvisul.

– Nu s-a răspândit. Voi face o gastrectomie distală. Schimbăm locurile. Eu voi fi umilul tău ajutor.

Digby rezecă jumătate de stomac. Faptul că-l are pe Ravichandran ca asistent priceput, îmbunătățindu-i în moduri subtile accesul și vederea, îi dă impresia că e un chirurg mai bun decât este în realitate. Când e gata, pacientul rămâne cu un ciot de duoden – în care se varsă bila și sucurile pancreatice – și cu ciotul de stomac.

– Și acum ce facem, tinere prieten?

– Voi coase duodenul, lăsând un ciot închis. Apoi conectez o ansă a jejunului cu ceea ce a rămas din stomac.

E aceeași procedură pe care o urmează pentru ulcerele peptice la Longmere.

– O gastrojejunostomie, da? De ce să nu unești stomacul direct cu duodenul? O procedură Billroth Unu? De ce să nu păstrezi continuitatea normală? Așa n-ai mai lăsa ciotul duodenal care riscă să aibă scurgeri.

Digby își lipește palmele una de alta în mănușile pline de sânge până dincolo de încheieturile degetelor; abdomenul deschis îi așteaptă decizia.

– Sincer să fiu, bâiguie el, am făcut mult mai multe gastrojejunostomii la Longmere. Mi-ar fi mai dificil să conectez ceea ce a rămas din stomac cu duodenul închis, decât să fac ceea ce cunosc și știu că pot să fac fără probleme. Da, aș lăsa în urmă un ciot duodenal închis, dar așa riscul de scurgere e mai mic decât dacă aș încerca să unesc stomacul cu duodenul. Dacă aș face-o eu.

– Bun răspunsul! Cea mai bună operație posibilă pentru tine nu e totuna cu cea mai bună operație posibilă! Sigur, dacă va recidiva cancerul, toate astea nu mai au nici o relevanță. Continuă!

Operațiile făcute săptămânal împreună cu Ravichandran la Spitalul General îi asigură exact acea educație chirurgicală pe care și-a dorit-o când a venit în India. Strânge cu aviditate fiece perlă pe care i-o oferă strălucitul chirurg și rămâne lângă el pentru a privi atunci când Ravi operează împreună cu alții. Între timp, Aavudainayaki așteaptă, neclintită în hotărârea ei ca „doctorul Jigiby“ să-i extirpe gușa. Își asigură șederea în spital ajutându-le cu dragă inimă pe sora-șefă și pe celelalte asistente și sprijinindu-i pe noii pacienți. Deja a devenit parte din familie.

La cinci săptămâni după prima lui întâlnire cu Ravichandran, devreme într-o dimineață, Digby o ia pe Aavudainayaki și se duc împreună, cu o ricșă, la Spitalul General. Ravi o salută cordial în tamilă. După ce îi palpează gușa, îi cere să ridice brațele și să le țină așa, cu bicepșii încadrându-i obrajii. În scurt timp, femeia începe să gâfâie și fața ei devine congestionată, pământie.

– Vezi asta, Digby? Eu îi zic „semnul lui Ravi“. Înseamnă că gușa îi coboară în piept. Dacă nu putem ajunge la ea pe sus, va trebui să tăiem și să ne facem loc prin stern. N-o să fie nimic de rutină în intervenția asta, pot să te asigur.

Neliniștită, pacienta îi spune ceva în tamilă lui Ravi, care o liniștește. Apoi traduce scurt pentru Digby:

– Am asigurat-o că numai omul alb o va opera. Eu doar îl voi asista pe marele doctor Jigiby.

După ce pacienta e anesteziată, Ravi are tot felul de pretenții, cerând mai întâi un săculeț cu nisip mai mare care să fie așezat între omoplații ei, așa încât gâtul să îi fie mai bine expus, și apoi ca piciorul mesei să fie coborât mai mult, pentru ca vasele sanguine de la gât, congestionate, să aibă un drenaj mai bun.

– Lucrurile mărunte au o importanță mare, Digby. Dumnezeu e de găsit în detalii.

La scurt timp după ce încep, câmpul de lucru e plin e hemostate, așa că se întrerup ca să ligatureze toate vasele. Așa cum a prevăzut Ravi, gușa lui Aavudainayaki se extinde în jos, în piept; nici măcar degetele lui lungi n-o pot prinde.

– Lingura lui Ravichandran, te rog, spune el întorcându-se către asistentă.

Instrumentul lunguieț pe care i-l întinde ea îi este necunoscut lui Digby. Ravi îl introduce pe sub stern. În orb, doar pe pipăite, ridică polul inferior al gușii din piept.

– Recunoști instrumentul ăsta, Digby? Este lingura care trece prin orificiile laterale ale sufertașului meu și blochează vasele unul peste altul. Mama dă vina pe șoferul nostru fiindcă ne pierde lingurile. E un instrument polivalent, nu ți se pare? Mănânci cu el curry de pește sau pescuiești guși!

Odată intervenția finalizată, Ravi își exprimă îngrijorarea.

– Prima noapte este cea mai riscantă. E imperios necesar să ai pregătite la patul pacientei o tavă de traheostomie și o asistentă.

Îngrijorarea lui nu e lipsită de motive: inelele cartilaginoase ale traheii țin în mod normal calea aeriană deschisă, dar cele ale lui Aavudainayaki sunt subțiate în urma presiunii exercitate mult timp de gușă. Inflamația postoperatorie aduce pericolul real al colapsului inelelor.

Digby a avut la Longmere o zi lungă de consultații și vizite în saloane. După cină însă, își ia bicicleta și pleacă din nou la Spitalul General. Sunt deja câteva săptămâni de când zâmbetul lui Aavudainayaki îl întâmpină în fiecare dimineață. În ciuda încrederii ei nestrămutate în doctorul Jigiby, el e îngrozit de posibilitatea ca totul să se sfârșească rău.

Noaptea, spitalul e învăluit într-o tăcere mormântală, întreruptă doar de câteva gemete și accese ocazionale de tuse. Pașii lui Digby răsună pe holuri în vreme ce trece prin fața saloanelor. O asistentă așezată la lumina palidă a unei veioze ridică privirea surprinsă și îi surâde timid. Zâmbetul ei i se întipărește în minte; îi e dor să fie aproape de o femeie.

Aavudainayaki doarme liniștită, cu o trusă de traheostomie pe noptieră; nici o asistentă nu este însă pe aproape. O stagiară înceată și șleampătă apare după o oră, uimită să-l vadă pe Digby. O lasă să plece; va rămâne el de veghe. Ca să-i treacă timpul mai repede, încearcă să schițeze în carnețel etapele intervenției.

Digby se trezește pe fondul sonor al unui șuierat ascuțit și o vede pe Aavudainayaki chinuindu-se disperată să tragă aer în piept. Sunetul acela înfricoșător – stridor – semnalează o obstrucție a căilor aeriene. Se repede la ea, rușinat fiindcă a adormit. Chipul ei marcat de teroare nu exprimă nici urmă de bucurie la vederea doctorului Jigiby; femeia simte că e în pragul morții. Digby desface trusa de traheostomie și strigă după ajutor. E cel mai negru coșmar al lui: o traheostomie în condiții de lumină slabă, la o pacientă care se zvârcolește. Îi smulge pansamentul și e uluit să constate că gâtul nu-i mai este flasc, ca după operație, ci umflat de parcă gușa i-ar fi reapărut și mai înverșunată. Taie trei suturi ale pielii, și un cheag de sânge uriaș i se scurge printre degete pe cearșaf – un gogoloi gelatinos, sfidător. Imediat, starea lui Aavudainayaki se îmbunătățește. Vin și alții în goană și o lanternă luminează plaga, în care nu se vede nici o hemoragie activă. Traheea e expusă și ar putea face ușor o traheostomie. Însă nu vede alte sângerări, iar respirația pacientei e regulată, chipul ei are o expresie calmă. Face chiar o încercare de a zâmbi.

Ar trebui s-o ducă din nou în sala de operații și să exploreze plaga sub anestezie, să găsească vasul care încă sângerează, dacă este unul. Dar e ora patru a dimineții. Ar fi nevoie de o minune dumnezeiască pentru a i se permite unui medic din afara spitalului să folosească o sală de operații la ora aceea. Și nu-i vine deloc să-l sune pe Ravi. Lasă marginea plăgii să cadă la loc fără s-o sutureze; o acoperă doar lejer cu niște pansament. „Dacă apare chiar și cel mai vag semn de sângerare proaspătă, o s-o duc înapoi în sală."

Dimineață, echipa de chirurgi vine la ora de vizită, condusă de Ravi. Privirea lui se oprește pe cheagul de sânge care se lichefiază în tăviță. Zâmbetul a revenit pe fața lui Aavudainayaki, dar doctorul V.V. Ravichandran nu zâmbește. Examinează plaga. Internii și chirurgii din jurul lui își schimbă greutatea de pe un picior pe altul, cu nervozitate.

– Care dintre voi a trecut azi-noapte pe la această pacientă?

Liniște.

– Bine că ai fost tu aici, Digby. Dar când a apărut cheagul acela, trebuia să fie dusă în sala de operații. Ar fi trebuit să mă chemi imediat.

– Respirația i s-a ameliorat. Dacă…

– Fără dacă și fără parcă, și *baingan bhartas*! îl întrerupe Ravi tăios. Pentru binele unui pacient, poți să ne trezești și pe mine și pe Isus Cristos însuși! Ca să-l trezești pe anestezist, ai avea nevoie de o intervenție divină. Dar du pacienta în sală. Fără discuții!

Continuă să se încrunte la Digby vreme de câteva secunde, apoi expresia i se îndulcește. Ridică de pe noptieră carnețelul deschis al scoțianului.

– *Aah*, ce drăguț! Manualele alea chirurgicale nu sângerează niciodată, așa-i?

Pe când se pregătește să iasă din salon împreună cu echipa lui, Ravi se oprește și se întoarce pe călcâie atât de brusc, încât medicii care-l urmează se lovesc unii de alții. Glasul lui răsună în încăpere.

– Doctore Kilgour, chirurgii buni pot face orice operație. Chirurgii mari rezolvă toate complicațiile care apar.

Digby roșește la auzul laudei.

CAPITOLUL 15. O bună reușită

1934, Madras

– Niciodată n-am mai văzut atâtea uniforme în oraș, spune Honorine.

Ea și Digby s-au refugiat de soarele arzător la noul cinematograf Elphinstone. Publicul matineului de sâmbătă e o mare de uniforme kaki și tunsori militare.

– Speram că Longmere va fi ultimul meu post. Dacă începe un nou război, ne vor muta de la departamentul civil la cel militar. Firește că-mi voi face datoria. Dar lumea a luat-o razna, dacă mă întrebi pe mine. Japonia să invadeze China? Și dacă vor decide că după China urmează India? Ca să nu mai zic de nemți și de noul lor cancelar! Eu, una, n-am încredere în el.

– Dacă citești ziarele, pare inevitabil. La război mă refer.

Digby a fost uluit să afle că un milion de soldați indieni au luptat în Marele Război și, dintre ei, o sută de mii au murit. Editorialiștii sunt de părere că, dacă vor fi recrutați în Armata Indiei Britanice ca să lupte din nou, indienii nu vor accepta în schimb nimic altceva decât libertatea.

– Inevitabil? Nu, să nu spui una ca asta! exclamă ea. Începe să scotocească în schimb în geanta ei din rafie, dar în cele din urmă renunță, ia batista pe care i-o întinde el și își șterge ochii. Frații mei mai mari au murit în ultimul război. Asta a ucis-o și pe biata mea mamă. Iar politicienii? Sunt doar niște șarlatani, Digby! adaugă ea cu amărăciune. Dacă femeile ar fi la putere, n-ai vedea-o pe nici una trimițând băieți la moarte.

Dacă va izbucni un război, Digby va fi trimis la o unitate militară. Își amintește spusele profesorului Elder din Glasgow, că războiul e singura școală adevărată pentru un chirurg. Dar asta e o idee pe care nu are de gând să i-o împărtășească lui Honorine.

Seria de trei filme se încheie cu *Luminile orașului*. Comedia cu accente fizice a lui Chaplin le-a stârnit hohote de râs isterice. Romantismul nostalgic al poveștii – un vagabond care se îndrăgostește de o fată oarbă și strânge bani pentru operația care să-i redea vederea – este antidotul ideal la vorbăria despre război.

Ies din sală după ceea ce pare a fi o veșnicie. Deși a început să se întunece, e toropitor de cald, fără nici o adiere în aer. Digby simte imediat transpirația umezindu-i buza de sus și fruntea. În ciuda mirosului de *vada* prăjită de la o tarabă de pe marginea drumului, arșița i-a tăiat pofta de mâncare.

– Spre Marina Beach, îi cere Honorine pe un ton ferm vizitiului unei *jatka*, ai cărui dinți lungi, pătați de betel, seamănă cu cei ai mârțoagei lui; nici omul, nici calul nu sunt foarte bucuroși că trebuie să se urnească din loc. Chaplin spală păcatele omenirii, spune sora-șefă, deja mai binedispusă. Dragostea adevărată învinge totul. L-aș lua cu mine dacă aș putea.

– Deși nu e tocmai un maestru în arta conversației, nu-i așa?

– Și ce bine este că-i așa!

Pe Wallajah Road, calul nechează și mărește pasul. Vizitiul se ridică în picioare. Honorine închide ochii și trage aer în piept. Digby simte primele împunsături de foame.

Așa, prin intermediul unor asemenea indicii subtile, ca o orchestră care-și acordează instrumentele, se anunță evenimentul zilnic care constituie esența vieții pe Coasta Coromandel: briza de seară. Vântul înserării în Madras are o consistență anume, atomii care-l alcătuiesc sunt astfel împletiți încât creează ceva substanțial, care mângâie și răcorește pielea ca o băutură rece, savuroasă, ori ca plonjonul într-un râu de munte. Suflă pe un front larg, într-o parte și-n alta a țărmului; fără grabă, mereu de încredere, și nu slăbește până după miezul nopții, când îi va fi ademenit pe toți la somn. Nu știe de caste ori privilegii, alinându-i deopotrivă pe expatriați în conacele lor ferecate, pe funcționarul cu pieptul gol care stă cu soția lui pe acoperișul casei cu o singură cameră și pe cerșetori în cocioabele de pe marginile drumurilor. Digby l-a văzut pe veselul Muthu devenind pe jumătate absent, vorbind în doi peri în vreme ce așteaptă alinarea care vine dinspre Sumatra și Malaya, strângându-și forțele peste Golful Bengal și purtând cu ea parfum de orhidee și sare – un opiaceu pe aripi de vânt care te destinde, te detensionează și te ajută să uiți de vipia brutală de peste zi. „Da, da, aveți voi Taj Mahalul, aveți Turnul Eiffel și Templul de Aur“, ar spune un indian educat din Madras, „dar nimic nu se compară cu briza noastră de seară!“

Plaja de nisip care îi apare în față este atât de largă, încât albastrul oceanului pare doar o panglică îngustă care se confundă cu orizontul. Se apropie de locul în care britanicii au pus piciorul prima dată în India, sub forma unui mic post comercial – avanpremiera Companiei Britanice a Indiilor de Est. Deja la începutul secolului al XVII-lea, postul avea nevoie de un fort militar – Fortul Saint George – pentru a depozita mirodeniile, mătasea, giuvaierele și ceaiul care așteptau să plece spre casă și pentru a nu le lăsa să cadă în mâinile căpeteniilor locale, ale francezilor și ale olandezilor. Orașul Madras s-a dezvoltat de o parte și de alta a fortului. Digby începe să-l cunoască mai bine, explorându-l pe bicicletă și încercând să-i descifreze cartierele. Vechiul „Blacktown“ de lângă fort și-a schimbat între timp numele în Georgetown, când a venit în vizită prințul de Wales. Anglo-indienii locuiesc preponderent în Purasawalkam și Vepery, în timp ce străinii preferă Egmore sau suburbia mai elegantă, Nungambakkam. Mylapore este o enclavă a brahmanilor, iar populația musulmană este concentrată în apropiere de Spitalul Gosha și de Triplicane. El și Honorine au ajuns acum la portul din Madras, construit și botezat de un fost guvernator cu bizarul nume Monstuart Elphinstone Grant Duff. Promenada largă se întinde cale de kilometri în ambele direcții.

De-a lungul portului, cu fața spre mare, se află un șir de clădiri impunătoare, construite să dureze veacuri întregi. Liberi, grație distanței, de constrângerile impuse de Whitehall[35], arhitecții s-au lăsat pradă – i se pare lui Digby – propriilor fantezii orientale și au construit veritabile temple ornamentate ale Imperiului. Coboară amândoi când ajung la clădirea Senatului Universității. Minaretele sale înalte pare că s-au împerecheat și au dat naștere unei sumedenii de spire și fleșe mai mititele, toate încununate cu o glazură albă. Digby vede elemente renascentiste, bizantine, musulmane și gotice amalgamându-se în una și aceeași clădire. Au fost astfel construite pentru a-i copleși pe localnici, își spune el. Aidoma turnului cu ceas de la fabrica Singer.

– Ar trebui să detest clădirile astea, spune Honorine. Însă o să-mi fie dor de ele când o să plec, zău c-o să-mi fie.

Digby e nedumerit. Honorine a trăit mai mult în India decât în Anglia. Văzându-i expresia, ea izbucnește în râs.

– Oh, Digby, îmi place orașul ăsta. Îmi place să locuiesc aici. Dar țara va fi în curând liberă. Nu vorbesc despre asta fiindcă ar fi totuna cu o erezie, nu crezi? Sigur,

dacă indienii o să ne mai lase să stăm aici, o să rămân.

Formează o pereche ciudată, plimbându-se cu picioarele goale prin nisip: femeia masivă, greoaie, cu păr cărunt, la brațul unui tânăr sfrijit, al cărui păr întunecat are nuanțe roșiatice, de parcă și l-ar fi frecat cu henna. Cicatricea din obraz îi dă un aer copilăresc. Se așază și se uită împreună la mare. Trei pescari fumează stând pe vine la umbra unui catamaran, cu spatele spre apă.

– Mi-e și rușine de cât de puține știam despre India când am acceptat postul, mărturisește Digby pe neașteptate. Singurul lucru la care m-am gândit a fost să capăt experiență în chirurgie, de parcă Serviciul Medical Indian exista pentru a mă servi pe mine. E nevoit să ridice glasul, ca să se facă auzit peste mugetul valurilor care se lovesc de țărm: Nu cred că mă voi obișnui cu privilegiile pe care le am aici. Mă tem de ceea ce s-ar întâmpla dacă aș face-o.

Doi tineri îmbrățișați trec pe lângă ei. Iasomia din părul fetei lasă o dâră de parfum în aer. Sora-șefă îi privește și oftează.

– Tu ce cauți de te ții după bătrâna Honorine, Digby? Doar știi că toate asistentele mele sunt cu ochii pe tine.

El râde stingherit.

– Nu sunt pregătit pentru asta. E prea complicat.

– Ah, da, bine, cu mine ești în siguranță.

– Vreau să spun că…

– Să-ți povestesc eu despre fetele mele anglo-indiene, Digby, despre asistentele mele și despre secretare? Vai de capul lor. Unele par mai albe decât tine și decât mine, dar asta nu le ajută cu nimic. Își închipuie că, dacă s-ar mărita cu cineva ca tine, ar *deveni* și ele britanice. Dar adevărul e că ai avea mari dificultăți în a le aduce în Clubul din Madras. Iar copiii voștri ar fi tot anglo-indieni și s-ar lovi de aceleași obstacole. Ai un aer de pasăre rănită, flăcău, și ești un chirurg bun. Asta te face atrăgător. Ai grijă, e tot ce-ți spun.

Digby râde cu nervozitate, bucuros că, în lumina palidă a asfințitului, ea nu-l poate vedea roșind.

– N-ai de ce să-ți faci griji, Honorine. M-am obișnuit cu singurătatea. Pare mai sigură decât…

Nici nu poate rosti alternativa.

Pe chipul ei apare o expresie de tristețe… ori poate de milă?

– Iart-o, Digs! Las-o să se ducă!

Preț de câteva clipe, nu știe ce să creadă. Honorine e singura persoană din Madras căreia i-a povestit despre moartea mamei lui și despre anii grei de dinainte și de după sinuciderea acesteia. Secretele își au sălașul în aceleași încăperi ca singurătatea. Secretul lui – și totodată slăbiciunea lui – e că după trădarea mamei, nu mai poate risca să iubească.

– Am iertat-o, Honorine.

– Ah, bine, răspunde ea cu privirea pierdută pe mare, în timp ce vântul îi suflă părul spre spate. Nu pe mine trebuie să mă convingi, nu-i așa, flăcău?

Înainte de Crăciun, Digby se pregătește să plece spre casă, când Honorine dă buzna în salonul lui, urmată de un bărbat alb, înalt și vânjos.

– Digby, vino cu noi! El e Franz Mylin. Doctorul Arnold i-a internat soția în urmă cu două zile. Femeia nu e deloc bine.

Mylin e clădit ca pentru a juca rugby, cu gâtul și pieptul foarte late. Are părul morcoviu, și acum fața lui crispată de furie e la fel de roșie. Urcă toți trei la etaj, în

timp ce Honorine îi relatează esențialul, îndulcindu-și cuvintele de dragul soțului: soții Mylin abia ce s-au întors cu vaporul din Anglia. În ultimele trei zile ale călătoriei, Lena Mylin a acuzat dureri abdominale și vomă, simptomele agravându-se. Când au debarcat, au venit direct la Longmere. Diagnosticul pus de Claude Arnold la internare a fost dispepsie.

– Asta se întâmpla în urmă cu treizeci și șase de ore, precizează Honorine.

Mylin nu se mai poate stăpâni:

– Abia dacă a atins-o când am venit. Iar de atunci nu l-am mai văzut! Soția mea zace în pat și starea ei se înrăutățește cu fiecare oră care trece.

Salonul britanicilor e pustiu, cu excepția Lenei Mylin, slabă ca o păsăruică, nemișcată în pat, cu respirația precipitată. Șuvițe de păr negru ondulat îi sunt lipite de frunte. Privește cu neliniște apropierea lui Digby.

– Vă rog să nu-i zdruncinați patul, cere Franz. Chiar și cea mai slabă mișcare îi intensifică durerile.

Chiar și numai această ultimă afirmație sugerează o peritonită din cauza unei catastrofe abdominale, iar examinarea pe care o face Digby confirmă diagnosticul; partea dreaptă a abdomenului Lenei este rigidă. Limba îi e uscată, buzele sunt arse, corneea e îngălbenită și pielea, jilavă la atingere. Când îi cere să tragă adânc aer în piept și o palpează ușor sub coaste, în partea dreaptă, ea se crispează și răsuflarea i se taie. Vezica biliară inflamată a ajuns sub degetele lui Digby. El nu stă să-și mai caute cuvintele.

– Sunt aproape sigur că un calcul obstrucționează vezica biliară, care este acum plină de puroi.

Evită totuși termenul „cangrenos“, ca să nu-i sperie și mai rău.

– Trebuie s-o operăm de urgență, adaugă el.

– Ticălosul a zis că are rău de mare! exclamă Franz mânios. Unde-i acum? Comportamentul lui e criminal!

În sala de operații, imediat ce deschide abdomenul, Digby vede ceea ce se temuse că va vedea: un colecist dilatat, inflamat, cu pete întunecate de cangrenă. „Uite-ți dispepsia, Claude!“ Face un mic orificiu în săculețul umflat. Un mic val de puroi galben, bilă verde și pietricele pigmentate se revarsă pe bucățile de pansament și apoi în aparatul de sucțiune. Deschide o porțiune cât mai mare din vezică, lăsând doar partea conectată de ficat. Evită ductul cistic, pe unde se varsă bila. Ar fi riscant să taie acolo, cu toată acea inflamație. Țesuturile Lenei sângerează abundent. Înainte să închidă abdomenul, lasă un dren din cauciuc lângă loja hepatică. După operație, Lena Mylin e foarte palidă, iar tensiunea sangvină i-a scăzut. Digby se grăbește spre „banca de sânge“ – un dulap prevăzut cu un frigider, de fapt – și, folosind ser de identificare, stabilește că Lena are grupa sangvină B, una rară. Banca de sânge este o inovație – unul dintre domeniile în care ei au luat-o înaintea celorlalte spitale din oraș. După o jumătate de litru de sânge transfuzat, tensiunea pacientei crește și culoarea îi revine în obraji.

– Al cui a fost sângele? întreabă Franz.

– Al meu, răspunde Digby, care, grație grupei lui de sânge, e donator universal.

Din fericire, avea stocate două unități din sângele propriu, exact pentru o nevoie de acest fel.

– Îi voi mai da încă o sticlă.

Digby rămâne apoi lângă patul Lenei, împreună cu Franz. Află astfel că cei doi soți au o proprietate pe cealaltă coastă, în apropiere de Cochin. Trăsăturile lui Franz se relaxează când descrie casa pe care o au de mulți ani în Gații de Vest, unde cultivă

arbori-de-ceai și mirodenii.

– Trebuie să ne faceți o vizită, domnule doctor.

La amiază, Digby se întoarce și-l găsește pe Claude Arnold la picioarele patului, studiind fișa pacientei, în vreme ce Franz stă încruntat, cu brațele încrucișate, abia stăpânindu-și vorbele. Lena își ține fața întoarsă.

– Ei bine, spune Claude la intrarea lui Digby, se pare că dr. Kilgour este eroul zilei.

Și cu asta, trece pe lângă el și iese din salon înainte ca oricine să poată rosti vreun cuvânt. Digby încearcă să-l calmeze pe Franz, care a devenit aproape apoplectic.

Mai târziu, când Digby însuși părăsește salonul, Claude se apropie din spatele lui; probabil că așteptase în spatele unei coloane. Dacă își închipuise cumva că superiorul lui se va arăta spăsit, sau chiar recunoscător, constată rapid că adevărul e cu totul altul.

– Trebuia să-i pui doar un dren și să pleci. Dar să tai bucăți din colecist? Asta nu-i nicidecum o practică standard, spune Claude stând cu spatele spre ușa salonului, astfel că nu-l vede pe Franz ivindu-se lângă el. Mi se pare o iresponsabilitate și o nesăbuință, Digby.

Înainte ca el, siderat, să se poată gândi la o replică, Claude se îndepărtează. De data asta însă, Franz face un pas înainte și, cu o înjurătură, își pune mâna musculoasă pe umărul doctorului, răsucindu-l cu fața spre el. Expresia arogantă a acestuia din urmă e înlocuită de una de surprindere și teamă. Digby se repede între ei exact când Franz își balansează brațul, astfel că pumnul lui își schimbă traiectoria și îl lovește pe Claude în piept. Arnold fuge. Franz strigă în urma chirurgului-șef de la Longmere:

– Întoarce-te, laș nenorocit! Pe cine faci tu iresponsabil? Nu ești chirurg nici pe jumătate cât e Kilgour!

Cuvintele lui răsună în salonul pustiu al lui Claude. Cât timp mai rămâne Lena în spital, Arnold nu se mai arată la față.

Doamna Mylin se dovedește a fi jumătatea mai sociabilă și mai vorbăreață a cuplului. Cunoaște numele tuturor stagiarilor, iar ei se întrec care să-i fie de folos. Drenul îi e scos după trei zile, iar peste încă șapte, e gata să fie externată.

Când vine timpul să-și ia la revedere, Franz își pune mâinile pe umerii lui Digby și se mărginește să-i strângă; e prea emoționat ca să poată vorbi.

Lena îi ia mâinile într-ale ei.

– Digby, exclamă apoi, iar el e surprins s-o audă spunându-i pentru prima dată pe numele mic. Cum te-aș putea răsplăti? Mi-ai salvat viața. Ne vom simți jigniți, dacă nu vii să ne vizitezi la moșie. Ai nevoie de o vacanță. Te rog, promiți că vii?

Răspunsul lui bâlbâit nu e deloc convingător, așa că ea continuă:

– Digby, ai rude în India?

– Nu, nu am.

– Oh, ba da! Între noi e o legătură de sânge acum.

CAPITOLUL 16. Meșteșugul artei

Crăciunul 1934, Madras

Nungambakkam, unde locuiește Claude Arnold, este o viziune a Angliei redată pe pânza Indiei de Sud. Străzile largi, mărginite de copaci, poartă nume precum College Road, Sterling Road și Haddows Road. Vegetația de pe peluzele caselor și bungalow-urilor e tunsă în stilul englezesc clasic, cu forme ca „pasărea în vârf de piramidă", „glob peste glob" și „iepurașul", cu mici variațiuni; cel mai popular model este al iepurașului. Digby își spune că, probabil, e rezultatul muncii unui *maali* itinerant, fie și pentru simplul motiv că fiecare urecheat aduce oarecum cu o mangustă.

Imitația de Belgravia[36] din Madras trebuie să ignore însă realitatea reprezentată de leșul unui câine paria care zace în mijlocul drumului, pe College Road; trebuie să facă efortul de a-și aminti că este a opta zi de la Crăciun, în ciuda umidității din aer, care le-ar descuraja pe cele opt fete să mulgă opt vaci[37], și a căldurii atât de intense, încât câinele paria nu e mort, după cum se dovedește, ci doar a căzut doborât de insolație. Acum se ridică împleticit, silindu-l pe Digby să tragă de ghidonul bicicletei ca să-l ocolească.

Casa albă ca porțelanul a lui Claude se profilează pe fondul roșu al aleii circulare de la intrare, plină ochi de mașini. Lămpile cu ulei amplasate între balustradele balconului de la etajul al doilea și între coloanele de la parter îi conferă o strălucire siderală, pe măsură ce soarele coboară spre linia orizontului.

– Dacă ai arăta tot atâta atenție la detalii și în activitatea de la spital, Claude! murmură Digby.

S-a gândit mult dacă să vină sau nu la petrecerea de Crăciun; în cele din urmă și-a spus că, dacă ar refuza, n-ar face decât să tensioneze și mai mult relația dintre ei, și așa încordată.

Un Rolls-Royce strălucitor, verde cu negru, e parcat sub portic. Înainte ca Digby să-și poată sprijini bicicleta de un perete, un servitor pune mâna pe ea și-l asigură cu un zâmbet c-o va ascunde rapid și nimeni nu va ști de ea.

Camera de zi e ticsită. Un brad de Crăciun se înalță asupra mării de capete; pe ramurile lui, „zăpada" din vată picură în aerul umed. Femeile sunt îmbrăcate în rochii lungi, unele fără spate, toate fără mâneci, cu șaluri din mătase drapate pe umeri.

Transpirat după drumul pe bicicletă, Digby nu-și dorește nimic mai mult decât să-și scoată sacoul pe care l-a îmbrăcat înainte să intre. Trece pe lângă trei femei ale căror parfumuri florale amintesc de Paris sau Londra. Aude glasul lui Claude, împleticind ușor cuvintele:

– … bancheta din spate era singurul loc în care putea maharani[38] să bea, ascunsă în dosul perdelelor, în timp ce șoferul dădea ocol proprietății iar și iar.

O femeie întreabă ceva ce Digby nu distinge, însă aude răspunsul lui Claude:

– Rollsul nu se strică niciodată, draga mea. Rareori se întâmplă să nu pornească.

Digby trece pe lângă o vitrină plină de trofee sportive și fotografii înrămate în care apar doi băieți la vârste diferite, până în adolescență. Un servitor îi oferă whisky; el ia în schimb un șervet. Se strecoară în sufragerie și își tamponează discret

fața și gâtul; se simte ponosit și nelalocul lui. Masa grea din stejar, paharele și tăvile din metal îi amintesc de cavalerii regelui Arthur. Întoarce spatele festivităților ca să privească trei peisaje de mari dimensiuni, continuând să transpire abundent. E furios pe el însuși fiindcă a venit.

„Bine, Digs. Peste două minute intri la loc, îi strângi mâna mizerabilului, îi urezi ăl mai fericit Crăciun între Crăciunuri și, cum n-o să-l mai vezi în spital până la Revelion, mai adaugi și un toate cele bune și un an nou nemaipomenit pentru el și-ai lui. Dar mai întâi răcorește-te, Digs, șterge-ți fruntea și ceafa, sub guler. Admiră-i pictura sclivisită – e păsune, Claude? Spune «foarte drăguț» despre lăcușorul lui cu flori sălbatice. Nu, nimeni nu s-a mai gândit înainte la remarca asta. Iar ultimul tablou… o pădure întunecată, zici tu? O… groapă de gunoi întunecată, zic eu. Sunt gunoaie toate, mulțumesc frumos. Rame aurite, fandosite, care urlă că locul lor e într-un muzeu… dar nu sunt decât gunoaie și asta vor fi mereu. Oricât de tare ar striga cineva…“

– Nu-s cine știe ce, așa-i? rostește un glas feminin gutural.

Digby se întoarce și constată că lângă el, inconfortabil de aproape, se află o femeie. E remarcabilă, puțin mai înaltă decât el. Amândoi fac câte un pas în spate. Mireasma moscată a uleiului ei de trandafiri cu note de santal și civilizații pierdute e la polul opus față de parfumurile pariziene. Se simte transportat în budoarul unei maharani.

– Servitorul a spus că n-ai vrut whisky. Ți-am adus suc de rodie. Eu sunt Celeste, îi spune ea zâmbind.

„Oh, nu! Să nu fie soția lui!“

– Sunt soția lui Claude.

Ține câte un pahar în fiecare mână. Părul castaniu îi e prins spre spate cu o bentiță argintie și strâns într-un coc pe ceafă. Are fața triunghiulară și dinții de sus ușor ieșiți în afară, ceea ce îi dă o înfățișare bosumflată. La prima vedere, are trăsături frumoase, vag androgine. E de aceeași vârstă cu Claude, puțin peste patruzeci de ani. Trei rubine îi coboară de-a lungul sternului, lănțișorul de care sunt prinse abia fiind vizibil peste clavicule.

– Digby Kilgour, se prezintă el și-i întinde mâna, dar cum ale ei sunt ocupate, ia un pahar.

– Claude spune că ești un adevărat artist.

„De unde mama naibii știe el?“ Ea îi așteaptă replica.

– Mai degrabă sunt un admirator al artei, spune în cele din urmă și își simte obrajii arzând. Încerc și eu să imortalizez ceea ce văd.

Ochii ei mari de culoarea castanelor sunt încălziți de strălucirea rubinelor. Dacă Claude e un tip distant, rece, ea este opusul lui, cu o privire directă și curioasă. Dar distinge în jurul gurii ei o duritate care dispare atunci când zâmbește.

– În ulei?

– Acuarelă, răspunde el. Cum ea nu face nici un comentariu, adaugă: Îmi… ăăă… îmi place misterul, caracterul imprevizibil a ceea ce prinde contur.

– Faci și portrete? întreabă ea lăsându-și capul pe un umăr.

Își dă seama oare că pozează? Nu vrea să provoace disconfort, ci să-l atenueze.

– Uneori, da. Sunt… sunt atâtea lucruri de văzut în Madras. Fețe pe stradă, femeile în sariuri… Baniani, peisaje…? bâiguie arătând spre tablourile înrămate.

Ea se apleacă spre el și-i șoptește:

– Digby, spune-mi părerea ta sinceră despre picturile asta.

– Ah, păi… nu-s chiar atât de rele.

– Deci îți plac?

Ochii castanii nu-l scapă din priviri. Nu poate s-o mintă.

– Ei, n-aș merge chiar atât de departe.

Ea râde veselă.

– Au fost ale părinților lui Claude. Mie-mi repugnă. Picturile, înțelegi tu.

Pentru prima dată în seara aceea, se simte în largul lui. Ea își înclină din nou capul pe un umăr.

– Pot să-ți arăt ceva?

Se pune în mișcare fără să mai aștepte răspunsul lui. El o urmează, cu ochii ațintiți spre ceafa ei, unde niște fire subțiri de păr formează o mică rețea. În salonul de lângă scări se află o pictură simplă, pe o pânză bej. Măsoară poate treizeci de centimetri pe patruzeci și e încadrată într-o ramă din lemn nefasonată. Înfățișează o indiancă șezând, cu capul întors într-o parte și umerii în cealaltă. Stilul e copilăresc, simplu și totuși artistic. Nu încearcă să fie realist sau corect din punct de vedere anatomic, și totuși e cât se poate de convingător. Îl studiază pe îndelete.

– E extraordinar! exclamă într-un târziu. Adică din doar acea linie a nasului și din ovalele ochilor… din curbele care redau sariul, postura corpului – își folosește mâna pentru a trasa contururile în aer – și din numai trei culori, prinde formă o femeie! E necomplicat, dar dovedește un talent deosebit. Dumneata ai pictat-o?

Din nou răsună râsul acela vesel. Curbura gâtului ei o reflectă pe cea a femeii din pictură. Impresia de înălțime pe care o lasă e dată exact de acea linie și de brațele zvelte. Grația ei frizează stângăcia, ceea ce lui i se pare superb.

– Nu, n-am pictat-o eu. Dar e a mea. A trebuit să mă zbat ca s-o pot pune pe perete. E o pictură *kalighat* – un stil pe care l-am văzut când eram mică, la Calcutta. Cei de acolo le fac ca pe bandă pentru pelerinii care vin la temple de la mare depărtare. De obicei înfățișează un personaj din *Mahabharata* sau din *Ramayana*. Dacă ar fi după mine, aș arunca toate monstruozitățile alea și aș pune în loc așa ceva. Când se opresc amândoi din râs, ea continuă: Da, mi-ar plăcea să am o cameră plină cu *kalighat*.

Și ridică un braț, zvâcnind din încheietură cu degetele răsfirate, ca și când ar arunca pe pereți un kalighat după altul. Privirea lui alunecă pe curbura tricepsului ei, pe antebraț, pe încheietura lăsată pe spate, pe rotunjimea falangelor și pe unghiile lucioase, oprindu-se apoi pe perete. Cu ochii minții, vede o încăpere ticsită cu aceste portrete deosebite, pline de viață.

Se forțează să-și îndrepte atenția spre tablou. Trasează cu un deget conturul siluetei, încercând să și-o întipărească în memorie.

– Se simte un lirism aici, spune el. Chiar dacă artistul le lucrează ca pe bandă. Au un vocabular simplu, dar elocvent.

– Exact! Mi se pare fascinant că un sătean pleacă într-un pelerinaj o dată în viață și apoi își cheltuiește banii câștigați cu greu pe un suvenir care își are originea chiar în satul lui! Este un meșteșug rural, ca împletitul coșurilor din nuiele, dar meșteșugarul ăsta s-a mutat la oraș, ca să facă comerț cu pelerinii. Și așa se face că își vinde produsele fostului său vecin, iar ele sunt agățate pe un perete în satul în care a început totul!

– Sau sunt expuse în salonul unei englezoaice cât se poate de… cultivate, replică Digby roșind.

Cuvântul „superbă“ plutește în aer.

– Cred că încerci să mă flatezi, Digby, susură ea.

Nu e deloc nemulțumită. Se așterne o tăcere care se prelungește.

– Am și alte picturi *kalighat*. Dar nu merită să le expun pentru cei de aici; le-ar percepe ca pe o ostentație din partea mea. Își flutură mâna afabil către cineva, însă duritatea aceea îi revine în jurul gurii. Și? Îți place în Madras? îl întreabă.

– Da! Experiența pe care o capăt în chirurgie e extraordinară. Iar oamenii sunt calzi și amabili.

Se gândește la Muthu, care are grijă de el cu o afecțiune și o mândrie care se reflectă chiar și în cele mai mărunte gesturi. După câteva luni, omul și-a adus, cu sfială, soția și doi copii mici ca să-l salute. Acum îi sunt ca o familie.

Soția lui Claude îl privește meditativ.

– Digby, ai fost vreodată la Mahabalipuram?

– Am auzit numele. Sunt temple rupestre, nu-i așa?

– Oh, e ceva dificil de descris…, răspunde ea și întoarce privirea. E locul meu preferat acolo. Știu că și tu l-ai aprecia. Mă crezi?

– Da.

– Imaginează-ți o plajă de nisip lungă și minunată, începe ea, conturând din nou imagini cu mâinile în aer. Și deodată dai peste o formațiune naturală din piatră. Stânci mai mari decât încăperea asta și altele de douăzeci de ori cât casa întreagă. Unele dintre ele cufundate în nisip, celelalte înșirate pe plajă. Meșterii de demult au cioplit temple în rocă, unele mici cât o casă de păpuși, altele cât un teatru cu tot cu locurile pe scaune. Săpate în stâncă, îți dai seama? Se crede că era un fel de tabără de instruire a sculptorilor. Mahabalipuram e un adevărat dicționar al simbolurilor și imaginilor din temple. Fiecare gest are o anumită semnificație. Și toți zeii sunt prezenți acolo: Shiva dansând, Durga și Ganesha[39]… Lei, tauri, elefanți… mai multe animale decât la grădina zoologică!

Se simte transportat pe plaja aceea, vede parcă briza fluturându-i părul de pe ceafă și, în spatele ei, templele străvechi profilate pe cerul asfințitului; simte stropii fini, sărați pe față, mirosul oceanului amestecat cu parfumul ei. Inspiră adânc.

– Le văd, rostește.

– Da? Nu-ți dezlipi privirea de pe linia de unde se retrag valurile. Vezi forma aceea întunecată din apă? Alte temple, Digby! Un șir de temple. Ascunse de apa mării. De timp. Lucrurile au ele felul lor de a reveni, deși le credem dispărute pentru totdeauna.

O explozie de râsete dezlănțuite îi readuce în prezent; nisipul lasă loc podelei din lemn și camerei de zi, în care, în jurul bradului de Crăciun, India Britanică se veselește, paharele de whisky sunt umplute de purtători de turbane și nimeni nu-și poate închipui că petrecerea se va sfârși vreodată.

– A fost o excursie frumoasă, doamnă Arnold.

– Celeste, te rog! „Doamna Arnold“ îmi dă senzația că sunt mai bătrână decât un templu submarin. Trebuie să te ducem acolo cât mai curând. Specimenele de aici n-ar merge în ruptul capului la Mahabalipuram. Se întoarce spre el, privindu-l cercetătoare. Mă bucur mult că îți place aici. Nu e de bonton să spui că-ți place, nu știu bine de ce. Mult timp am crezut că vom rămâne aici doar temporar. Claude era sigur că va fi transferat la Calcutta, unde am copilărit eu. Sau la Delhi. De asta nu m-am grăbit să mă aranjez aici.

Casa pare mai mult decât bine aranjată. Dar ei nu i se potrivește, își spune Digby. Ar vedea-o mai degrabă într-un mic palat Chettinad: o curte interioară și un bazin ornamental înconjurat de câteva băncuțe din piatră pe care să te relaxezi, un leagăn din tec pentru doi, dormitoare răcorite de briză…

– Se fac în curând douăzeci de ani, știi?

– Sunt sigur că va primi în curând un alt post, bâiguie el.

– Doamne ferește! Poate că mi-aș fi dorit asta la început. Dar îmi place mult aici. Pentru copiii mei, aici e acasă, chiar dacă vin doar o dată la doi ani. De ce să plecăm? Și dacă am face-o, Claude ar rămâne tot Claude, iar eu aș…

Se răsucește și studiază din nou pictura, de parcă ea ar fi invitata căreia gazda îi arată colecția sa de artă.

Digby îi memorează chipul și silueta: fruntea, nasul, curba buzei de sus, ca arcul lui Cupidon răsfrângându-se peste rubiniul buzei de jos, apoi cartilagiul tiroidian, cricoidul și adâncitura moale de deasupra sternului. Și-ar dori să-i urmeze contururile cu degetul.

Celeste se întoarce la timp pentru a-i vedea roșeața din obraji. Privirea îi zăbovește asupra feței lui, cu o expresie indescifrabilă. Zgomotele petrecerii se învolburează în jur, dar nu izbutesc să pătrundă în coconul lor. Îl zăresc amândoi pe Claude, roșu la față, cu pleoapele îngreunate.

– De ce-ți spun toate astea, tinere Digby Kilgour? murmură ea într-o șoaptă răgușită.

Așteaptă răspunsul cu sprâncenele ridicate.

– Fiindcă știai că îmi pasă, rostește el simplu.

O dilatare scurtă a pupilelor ei. Rubinele de pe piept se înalță. Ochii îi strălucesc. După o pauză lungă, îl întreabă:

– Nu vei face și tu greșeala mea, așa-i?

Privirea îi e catifelată, zâmbește din nou, iar expresia melancolică i-a dispărut.

– Despre ce greșeală vorbești… Celeste?

– Greșeala, Digby, de a alege să vezi la viitorul tău partener de viață mai mult decât sugerează deja evidența.

CAPITOLUL 17. La o rasă distanță

1935, Madras

Owen și Jennifer Tuttleberry sunt prieteni anglo-indieni ai lui Honorine și acum ai lui Digby; Jennifer e centralistă, iar soțul ei e mecanic de locomotivă. Owen își petrece zilele pe platforma lui Bessie, magnifica lui „doamnă" șuierătoare, în fața sumedeniei de cadrane și manete: un băiețel al cărui vis a devenit realitate. Traseul Shoranur pe care-l parcurge îi oferă puține ocazii de a se așeza. „Văd soarele răsărind în Golful Bengal și apoi îl văd apunând pe Marea Arabiei", spunea Owen la un moment dat. „Nu-i așa că-s cel mai norocos om din lume?"

Digby a început să-și dorească modalități mai bune de transport. O mașină ar fi prea scumpă, dar nu și o motocicletă la mâna a doua. Owen i-a trimis vorbă că are una disponibilă, la un preț care ar fi pe placul lui Digby, așa că el și Honorine au plecat cu o *jatka* spre Colonia Feroviară Perambur. Această enclavă anglo-indiană înconjurată de ziduri, aflată la marginea orașului, seamănă cu un sătuc de jucărie, cu case mici, identice. Pe terenul viran din centru, câțiva băieței joacă crichet folosind o minge de tenis. Adolescenții stau strânși în jurul leagănelor, sub privirile atente ale adulților. Nu se văd nici un sari și nici un *mundu* – doar rochii, pantaloni lungi și pantaloni scurți.

În fața casei soților Tuttleberry e parcată o mașină de o marcă imposibil de identificat, nevopsită, cu punctele de sudură ale caroseriei vizibile. Honorine intră în casă, iar Owen îl conduce pe Digby în curtea din spate ca s-o vadă pe Esmeralda – care, spune el, poate fi a lui pentru o sumă modestă. Prețul chiar *e* unul foarte bun, însă Digby se îndoiește că motocicleta e „o bijuterie sută la sută sigură", așa cum pretinde Owen. Noul lui prieten i-a promis că-l va ajuta să-și dezvolte cunoștințele în domeniul mecanic, ca o contrapondere la ceea ce știe despre funcționarea corpului omenesc. Esmeralda a fost la origine marca Triumph, însă Owen recunoaște că rezervorul de combustibil, ghidonul, furca din față, suportul motorului, șasiul, țeava de eșapament și atașul din lemn au fost fabricate, toate, în atelierele feroviare Perambur, așa că din punct de vedere tehnic, motocicleta e parțial locomotivă. Doar motorul cu un cilindru e original.

– E cam neprietenoasă până ce ajungi s-o cunoști, recunoaște Owen. Dar îți va fi mai loială decât poți să-ți închipui. Eu țin la ea atât de mult, încât sunt de acord să fiu mecanicul tău pe viață. Promit!

Cu Owen în ataș dându-i instrucțiuni, Digby încalecă și începe să dea tururi prin enclavă. Când revin acasă, e deja cucerit.

– Mi-e ca o rudă, Digby. Dacă n-aș avea mașina, aș păstra-o. Ai văzut automobilul meu? E o frumusețe, nu? Trebuie doar să-l vopsesc.

El și Honorine *trebuie* să rămână la cină, „fără nici o discuție". Ea e așezată la masă lângă un tânăr cu umeri lați, cu pantaloni negri călcați la dungă și o cămașă albastră imaculată, cu mânecile suflecate suficient de mult deasupra coatelor pentru a-i lăsa bicepșii la vedere. Jennifer îl prezintă ca fiind fratele ei, Jeb. Are pielea mai deschisă la culoare decât sora lui și părul castaniu-deschis. Prinde mâna lui Digby într-o strânsoare puternică și spune:

– Doctore, cumnatul meu te place cu adevărat, dacă e dispus să se despartă de Esmeralda pentru dumneata.

Owen îi explică:

– Să știi, doctore, că dai mâna cu un viitor olimpic, ia seama la spusele mele. Dacă Jeb n-o să ajungă în echipa națională de hochei, înseamnă că eu nu mai știu pe ce lume sunt.

– Nu cobi, pentru numele lui Dumnezeu! exclamă Jeb.

– Fratele meu nu face deosebirea între un bilet de tren și o vânătă, dar e controlor de bilete, intervine Jennifer cu un zâmbet încadrat de buzele rujate cu roșu. Îi dau să mănânce ouă crude în fiecare dimineață, friptură de oaie la prânz, și joacă hochei ziua întreagă. O viață cocoloșită, nu?

Contrastul între coloritul deschis al lui Jeb și tenul întunecat al cumnatului său e frapant. Owen, cu mâinile lui arse de soare și un strat permanent de unsoare încadrându-i unghiile, e, totodată, un om mult mai simplu.

Jeb locuiește cu mama lui, la câteva case distanță. În scurt timp li se alătură și ea, împreună cu mătușa lui Owen, cei doi copii ai soților Tuttleberry și o nepoată. Familia se înghesuie în jurul mesei alături de cei doi oaspeți. Digby e fermecat de acest tablou al vieții familiale: copii șezând în poala adulților, unchiul Jeb turnând în pahare lichior de casă care te lasă lat mai repede decât ar face-o o locomotivă, Jennifer servind tocănița pe care ea o numește „pish-pash“, cu orez, carne de oaie, cartofi, mazăre și condimente gătite toate la un loc – un preparat savuros.

Owen privește mândru către soția lui.

– E o partidă bună, nu-i așa, doctore? Cine ar fi crezut că se va mărita cu un negrotei ca mine?!

Odată ce trec de zidurile coloniei, Esmeralda îi duce pe lângă mănunchiuri de colibe și magherniță jalnice. Digby e uimit de contrastul evident: o enclavă pentru anglo-indieni din care nativii sunt excluși, dar ai cărei locuitori sunt ei înșiși excluși de nația conducătoare de partea căreia se află. Doar că și el se află în aceeași situație. Darby Kilgour: oprimat în Glasgow, opresor aici. Ideea îl deprimă.

CAPITOLUL 18. Temple din piatră

1935, Madras

Șoferul lui Celeste oprește mașina în dreptul locuinței lui Digby. Din casa învecinată, un glas tremurat de bărbat vârstnic dă tonul unui cor de fetițe care cântă „Suprabhatam“. Ritmul, melodia și tonalitatea imnului religios fac parte din ființa ei, se gândește Celeste. Janaky, doica tamilă care-i este alături încă din copilăria petrecută la Calcutta, cânta la fel în vreme ce-i peria părul. Cântecul este intonat pentru a-l trezi la viață pe Venkateswara, divinitatea de la celebrul templu din Tirupati.

După ce i-au murit părinții, singura familie a lui Celeste a rămas Janaki. Ani mai târziu, când, în ciuda protestelor ei, Claude i-a dus pe cei doi băieți ai lor, copii încă, la școala cu internat din Anglia, Celeste a simțit că orice urmă de viață s-a scurs din casă. Ca s-o scoată din depresia în care căzuse, Janaki a dus-o la Tirupati. Desculțe, s-au alăturat miilor de oameni care urcau treptele lustruite de milioane de pelerini înaintea lor, și atunci a auzit din nou imnul „Suprabatham“. Solidaritatea atâtor credincioși, fiecare cu necazurile lui, i-a dat putere. Când Janaki și-a ras părul ca să-l dăruiască templului, Celeste i-a urmat exemplul. Pe măsură ce șuvițele îi cădeau la pământ, durerea din suflet și-a slăbit strânsoarea. După ore petrecute la coadă, când privirea i s-a oprit în sfârșit asupra zeului Venkateswara, a simțit că i se face pielea de găină pe brațe. Statuia înaltă de trei metri, bătută cu pietre prețioase, nu era doar un idol, doar o simplă reprezentare, ci încarnarea lui Vishnu însuși, radiind o forță atât de puternică, încât Celeste a simțit muntele cutremurându-i-se sub picioare și viața ei a luat o altă întorsătură.

La revenirea acasă, Claude ar fi putut afla despre transformarea prin care trecuse soția lui, despre devotamentul ei față de *seva* – dacă ar fi întrebat. Dar s-a mărginit să se uite la capul ei ras, fără să scoată un cuvânt. *Seva* însemna ștergerea conștiinței de sine prin slujire. Pentru ea, slujirea a luat multe forme, una dintre ele fiind voluntariatul în fiecare zi a săptămânii la Orfelinatul din Madras.

Digby iese din casă având pe umăr un *sanji* din pânză – o desagă pe care puțini britanici ar accepta s-o poarte. Urcă în mașină cu un aer emoționat și surescitat. Ca un școlar la plecarea într-o excursie, se gândește Celeste.

O mână închisă la culoare le întinde o cutie din tablă prin geamul deschis al portierei.

– *Saar* uitase de samosa[40], spune Muthu.

– Pot să iau una? întreabă Celeste și deschide capacul, apoi ia o samosa aburindă și mușcă din ea. Delicioase! exclamă aplecându-se ca să nu-i cadă firimituri pe *kurta* portocalie. Sunt cele mai bune pe care le-am mâncat vreodată.

– Dacă domnița place, fac o mulțime, o asigură Muthu.

Mașina demarează, iar Celeste izbucnește în râs.

– Mi-a zis „domniță“. De parcă aș fi o fetiță de școală.

Digby zâmbește, neputând să scoată o vorbă.

La periferia Adyarului, în vreme ce traversează râul și zona larg deschisă a

smârcurilor, spune, bolborosind cuvintele:

– Recunosc că noaptea trecută n-am dormit.

– De ce?

– Mi-a fost teamă că te-am făcut să crezi, fără să vreau, că știu ceva despre artă. N-am avut parte de educația de care îmi imaginez că te-ai bucurat tu. N-am văzut marile muzee ale Europei, și așa mai departe. În cele câteva luni în care am lucrat în Londra, n-am ieșit nici măcar o dată din spital. Gata! Trebuia să-mi iau piatra asta de pe inimă!

Mărturisirea îi aduce un val de sânge în obraji.

– Digby, o să te dezamăgesc. N-am vizitat mari muzee în copilărie, te rog să mă crezi. Părinții mei erau misionari în Calcutta. Locuiam într-o casă cu două camere și aveam o doică, nu zece servitori, ca alții pe care îi cunoșteam. N-ai de ce să fii atât de îngrijorat, a fost o binecuvântare! Fiindcă ai mei erau prea săraci ca să mă trimită în Anglia, am fost cruțată de durerea de a fi expediată de acasă la vârsta de cinci ani. Așa e regula, știi doar. Copiii sunt trimiși peste ocean la școli cu internat. Așa a făcut Claude cu băieții mei. La fiecare doi ani, un copil și mai înalt coboară de pe vapor. Nu-ți vine să crezi că-i al tău. Îți strânge mâna și spune: „Bună ziua, mamă“, fiindcă amintirea lui „mami“ s-a șters deja.

Suspensiile elastice ale Fordului model T îi leagănă la unison – un ritm care predispune la mărturisiri.

– Am noroc că mai vin totuși acasă. Unii copii își petrec toate verile în Ealing, Bayswater sau în vreun alt oraș englez, cu „bunica“ Anderson ori „tușica“ Polly, care contra unei sume preiau rolul tău. E o cruzime incredibilă.

– Și atunci, de ce se întâmplă asta?

– De ce? Fiindcă în conformitate cu opiniile medicale reputate, dacă rămân în India, copiii vor muri răpuși de febră tifoidă, de lepră sau de variolă. Iar dacă vor supraviețui, vor fi plăpânzi, leneși și mincinoși. Nu contează că atât de mulți dintre noi am supraviețuit și suntem bine. Vei găsi ideea asta în manualul serviciului civil! „Calitatea sângelui se deteriorează“, susține Sir Cutare, FRCS. Școlile de aici sunt cât se poate de bune, dar bieții mei băieți ar fi fost nevoiți să învețe alături de anglo-indieni. Ar fi avut un accent corcit, ca mama lor, și li s-ar fi strigat pe la spate „cinșpe anna“[41], chiar dacă nu sunt anglo-indieni.

Erau șaisprezece anna într-o rupie, iar Celeste era o „cincisprezece“. Dacă pe el amărăciunea din glasul ei îl uimește, și ea rămâne surprinsă. I se pare că Digby o ascultă cu toată ființa, oferindu-i o pânză goală pentru gândurile sale. „Doamne, îmi pare îndrăgostit până peste urechi. Fii blândă cu el!“

– Habar n-am avut, spune el. Ești englezoaică și n-ai pus niciodată piciorul în Anglia!

Când Claude i-a vorbit despre noul chirurg, i-a spus că era un catolic din Glasgow. Dar bărbatul de lângă ea este mult mai mult decât atât. Fără să se gândească bine, întinde mâna și-i atinge cicatricea crestată de pe obraz. Fața lui se înroșește de parcă Celeste tocmai ar fi dezvăluit cine știe ce lucru grotesc despre el, cu toate că intenția ei fusese cu totul alta. Ca să mascheze surprinderea amândurora, ea începe imediat să vorbească.

– Dar am văzut patria-mamă. Un prieten al părinților mei mi-a finanțat călătoria când am terminat școala. Eram curioasă.

Își amintește sosirea vaporului în portul rece și încețoșat din Tilbury și momentul în care a zărit prima dată Londra. Clădirile maiestuoase pe care și le închipuise erau cenușii, sufocate de fumul focurilor de cărbune. În celelalte orașe din țară, case mici,

cu pereți comuni, se înghesuiau unele în altele ca bucățile de halva în prăvăliile cu dulciuri. Chiar și rufele întinse la uscat pe frânghii erau cenușii.

– Primisem o bursă la o școală în care fetele se pregăteau pentru a deveni misionare. Nu știu dacă mă crezi sau nu, dar speram să urmez facultatea de medicină. Pe urmă însă, la câteva luni după ce părăsisem India, au murit părinții mei. Holeră, explică ea pe un ton cât se poate de firesc.

Își îndreaptă privirea spre oceanul care a devenit vizibil în stânga lor. O mașină se apropie din sens opus și ambele vehicule sunt nevoite să se tragă cu grijă într-o parte, ca să nu rămână împotmolite în nisip.

Când se întoarce spre el, constată că Digby o studiază așa cum și-ar analiza un artist modelul.

– Și eu am rămas orfan, îi spune cu timiditate.

La Mahabalipuram, Celeste îl conduce printre dune. În fața lor, panglica alb-lăptoasă a plajei este întreruptă de stânci închise la culoare, ca epavele unor corăbii.

– Cele cinci sculpturi lucrate fiecare din câte o singură rocă se numesc *ratha*, îi explică ea, fiindcă au forma unor care. Un convoi. Și… Își dă seama ce face și se oprește. Apoi spune: Nu-i nimic mai rău decât un ghid turistic. Digby, du-te și explorează! Ne întâlnim la a cincea sculptură, cea cu elefantul din piatră alături. O s-o vezi.

El pleacă fără să stea pe gânduri. Celeste e puțin dezamăgită fiindcă n-a protestat deloc.

În fața primei *ratha* stau de strajă două siluete feminine uriașe; o fâșie de pânză abia dacă le ascunde sfârcurile și o alta le acoperă zona pubiană. Celeste îl vede pe Digby scoțându-și caietul de schițe. Oare ce crede acel copil orfan din lumea catolică a Glasgowului – ce sumbru sună această sintagmă! – despre asemenea sculpturi senzuale pe un monument sacru?

Se așază la umbra celei de-a cincea ratha și își scoate ochelarii cu lentile colorate ca să admire capodopera de formă semicirculară. După prima ei vizită aici, s-a străduit să afle cât mai multe despre arta templelor, iar mai târziu a organizat o expoziție cu lucrările pictorilor din sudul Indiei. Negustorul de artă maghiar care a achiziționat mai multe dintre piesele expuse i-a admirat priceperea în domeniu și a sfătuit-o să cumpere ceea ce îi place și ce-și poate permite. Așa a devenit ea colecționar de artă. „De asta am venit aici? Să-l colecționez pe Digby?“

După un timp îndelungat îl zărește ieșind din cea de-a patra *ratha*, ca un iepure dintr-un joben. O vede și el, și o tresărire de îngrijorare îi marchează zâmbetul: a lăsat-o cumva să aștepte prea mult? Se îndreaptă amândoi spre nord printre dune, spre locul în care șoferul îi așteaptă, cu un coș de picnic, la umbra unui copac. Ea întinde o pătură pe jos. În fața lor se înalță o stâncă din gresie înaltă de cincisprezece metri și de două ori mai lungă, pe a cărei suprafață se derulează o poveste cu zei, oameni și animale. Digby privește siluetele în timp ce înfulecă sendvișurile cu chutney și roșii, în sfârșit relaxat.

– Și ce reprezintă asta? întreabă cu gura plină.

– „Coborârea Gangelui“. Despicătura aceea este Ganga, care curge la vale ca răspuns la rugăciunile regelui, dar dacă ar cădea direct pe pământ, ar zdrobi lumea întreagă, așa că Shiva îi permite să curgă prin părul lui… Îl vezi acolo, cu tridentul? Cuplurile acelea în zbor de sus sunt preferatele mele. *Gandharva*. Semizei. Îmi place cum plutesc fără nici un efort. Și îi vezi pe salahori, pe pitici, pe *sadhu*…? Vezi pisica aceea care stă pe labele din spate, prefăcându-se că e un înțelept? Și șoarecii care vin

să i se închine? Scena are umor, are dramatism, parcă e ceva nou de fiecare dată când o privesc.

Digby își termină sendvișul în grabă și întinde mâna după caietul de schițe.

– Putem să mai stăm aici puțin?

– Sigur. Eu mi-am luat cartea cu mine.

Se reazemă de trunchiul copacului și-și deschide romanul.

Simte privirea lui Digby când se trezește. Oare când a adormit? Se ridică în capul oaselor și întinde o mână spre el.

– Îmi dai voie?

El ezită, dar până la urmă îi dă caietul. A schițat în el câteva impresii în grabă, trei sau patru pe fiecare pagină. Ochiul lui de artist și cunoștințele anatomice îi permit să imortalizeze cu exactitate ceea ce vede.

– Ei, dar știu că ai fost darnic! Scuze, *harnic*! Pe cuvânt, asta am vrut să spun, harnic.

N-a fost mai generos în redarea sânilor mai mult decât fuseseră sculptorii, dar, oricum, creionul lui pe fondul alb al hârtiei i-a favorizat. A surprins toate gesturile mâinilor, mudrele – un vocabular al dansatorilor.

– Digby, am rămas fără cuvinte! Cât talent!

Răsfoiește până la o pagină pe care e desenată o femeie cu ochelari de soare și buzele abia întredeschise, printre care cerne aerul în timp ce doarme. Se simte ca un voyeur ce trage cu ochiul la un hedonist odihnindu-se într-un templu. Imaginea ei pe hârtie alături de siluetele săpate în piatră a contopit veacurile. Își studiază acest alter ego. „Flatare“ nu e cuvântul potrivit pentru portretul pe care-l privește. E vorba aici despre empatie, aceeași trăsătură care se regăsește la sculpturile din jurul lor. Artiștii din vechime erau, mai presus de toate, pasionați. Dacă nu și-ar fi iubit subiectele reprezentate, ar fi fost doar niște cioplitori; adorația lor este cea care le aduce la viață. Simte cum obrajii i se înroșesc. Digby are o anume inocență, însă e priceput la redarea siluetei feminine, după ore de privit atent, conjugate cu intimitatea macabră pe care i-o oferă profesia lui.

El o scrutează neliniștit.

– Îmi place, spune ea cu un ton pe care abia și-l recunoaște. Ai un har…

Claude i-a oferit oare vreodată un asemenea tribut? E copleșită de o nevoie imperioasă de a se rupe de viața pe care o duce în prezent.

– Evadare, îl aude pe Digby spunând de parcă i-ar fi citit gândurile, și roșește.

– Poftim?

– E o evadare. Nu un har. În copilărie desenam lumi pe care mi le închipuiam mai fericite decât a mea. Chipuri. Posturi. Exact ceea ce văd aici.

Oare dorința de a crea e însoțită de cea de a distruge? Și de a reface totul la loc?

– Evadare din ce, Digby?

Trăsăturile lui devin neclintite, ca de gresie. De parcă ea i-ar fi atins din nou cicatricea de pe față. Într-un târziu răspunde pe un ton prea vesel, care previne din capul locului orice alte întrebări:

– Nu erau deloc sfioși în privința corpului, nu-i așa? E neîndoielnic. Se simțeau bine în propria lor piele.

Și o privește drept în față.

Ea încuviințează.

– E foarte adevărat. Am vizitat templele Khajuraho, din nord, împreună cu doica mea, Janaki. Sunt acolo sculpturi uluitoare ce reprezintă cupluri în posturi intime, curtezane… Ei bine, să spunem că n-au lăsat nimic la voia imaginației. Pelerinii

veniți acolo ar fi fost scandalizați să vadă acele imagini pe afișele cinematografice. Dar pe zidurile unui templu… sunt sacre. Sculpturile nu fac altceva decât să redea grafic scripturile hinduse. „Asta e viața“ e mesajul pe care-l transmit.

– N-ar da bine deloc în Biserica Mare din Glasgow, asta-i sigur! spune Digby cu un accent intenționat mai gros decât de obicei, pentru care e răsplătit cu un hohot de râs. Serios! Niciodată nu mi-a plăcut faptul că, încă de la început, creștinismul ne spune că suntem păcătoși. Dacă aș avea câte un bănuț pentru fiecare dată când bunica mea mi-a zis că toți băieții sunt hoți și mincinoși, și că eu nu-s o excepție… Scuză-mă, Celeste! Sper că credința mea, ori lipsa ei, nu ți se pare jignitoare.

Ea clatină din cap. Cum și-ar fi putut păstra credința după moartea părinților? Ea și Digby sunt înconjurați de fantome, și nu doar de cele ale sculptorilor antici care și-au lăsat amprenta în piatră.

– Digby, părinții tăi cum au murit?

Întrebarea ei plutește în aer asemenea unei *gandharva*. Chipul lui se întunecă; un băiețel străduindu-se să se arate stoic în fața a ceea ce nici măcar nu poate fi rostit.

– Oh, uită că te-am întrebat așa ceva, te rog! Uită!

Buzele lui se întredeschid ca pentru a vorbi. Apoi se închid la loc, ferm.

Pe drumul de întoarcere sunt amândoi tăcuți. Ea simte aura călătoriei înapoi în timp, un dar pe care îl oferă Mahabalipuramul vizitatorilor săi. Își face griji pentru Digby. Amândoi sunt croiți din țesătura pierderilor. Se uită la el pe furiș, la bărbia lui fermă, la umerii puternici, musculoși. „Doar nu-i făcut din porțelan, ce naiba! N-a pățit nimic!“

– Celeste…, rostește Digby când ajung acasă la el, și glasul îi e asprit de tăcerea acumulată pe drum.

Ea întinde mâna și i-o cuprinde pe a lui înainte să mai poată adăuga ceva.

– Digby, îți mulțumesc mult pentru această zi minunată.

– Exact asta voiam eu să spun!

Celeste zâmbește, deși e copleșită de tristețe și de un dor straniu. Îi strânge degetele, ținându-și trupul în frâu, drept. Coboară privirea spre mâinile lor.

– Ești un om nemaipomenit, Digby. Rămas-bun! Iată, am spus-o eu pentru amândoi.

CAPITOLUL 19. Pulsatil

1935, Madras

Digby își jură că nu se va gândi la ea. Și se gândește tot timpul. E dăltuită în memoria lui ca o sculptură în piatră. Gândurile la ea supraviețuiesc unui anotimp ploios care nu-și merită numele, unui taifun care și-l merită și unei „primăveri" care s-a sfârșit într-o clipită. Încă simte izul mării, gustul sendvișurilor cu chutney, iar în fața ochilor îi apare chipul lui Celeste dormitând – un chip care lasă să se vadă prin ce a trecut, chiar dacă cicatricile ei nu sunt la fel de vizibile ca a lui.

O singură consolare are: Esmeralda. Până acum nu a dezmințit lauda lui Owen, potrivit căreia e „o bijuterie sută la sută sigură". Are o sumedenie de idiosincrazii, dar răsplătește răbdarea proprietarului. În weekenduri îl conduce spre noi priveliști, testând periferiile orașului: Muntele Saint Thomas, plaja Adyar și chiar Tambaram.

Deși raza de deplasare i s-a extins față de zilele în care își folosea bicicleta, cercul de prieteni i-a rămas la fel de mic: Honorine, familia Tuttleberry și Ravichandran. Lena Mylin îi scrie misive flecare; ea se recuperează bine, iar Franz îi trimite salutări. Include în plic și o fotografie îmbietoare a casei lor de oaspeți de la proprietatea AllSuch, unde – spune ea – Digby poate să picteze și să se odihnească. El i-a promis că îi va vizita vara viitoare, când în Madras va deveni insuportabil.

Digby și Honorine sunt invitați de cei doi Tuttleberry la Balul de Toamnă al Institutului Feroviar, despre care Jennifer susține că e un „eveniment „de neratat" – și se pare că nimeni din comunitatea anglo-indiană nu l-a ratat. Bunicii și bunicile cu păr cărunt, alături de copiii mici, moțăie prin colțuri, netulburați de formația Denzil and the Dukes care interpretează pe scenă toate melodiile posibile, de la swing la polci. O solistă senzuală se alătură orchestrei la piesele „April Showers" și „Stardust". Digby privește un cuplu de vârstă mijlocie care se strecoară printre perechile care dansează; cei doi sunt căsătoriți de atâta vreme, încât trupurile lor s-au mulat unul pe celălalt.

Jennifer îl ridică de pe scaun, ignorându-i protestele.

– Te învăț eu, nici o grijă! Nu poate fi mai greu decât chirurgia.

Digby ar prefera totuși o gastrectomie.

– Condu din mișcările șoldurilor, îi spune ea încurajator.

Sosirea fratelui ei, Jeb, împreună cu un mic grup de amici arătoși stârnește agitație.

– Prințul din Perambur ne onorează cu prezența în seara asta, comentează Jennifer încruntându-se.

În aceeași clipă, o tânără își împinge scaunul în spate și iese din sală, urmată de părinții și de frații și surorile ei, toți aruncându-i lui Jeb priviri mânioase. Jeb stă nemișcat – umil, politicos, cu ochii îi podea. Jennifer clatină din cap și îi explică lui Digby:

– Mary și Jeb au fost promiși unul altuia încă din copilărie. El i-a dat chiar un inel. Și deodată, în urmă cu câteva zile, fratele meu a părăsit-o. Încă sunt supărată pe el.

Așezat înapoi pe scaunul lui, Digby îl privește pe Jeb deplasându-se prin sală

aidoma unui candidat la o funcție publică, schițând un salut către Denzil and the Dukes, care îi răspund ca unui cap încoronat. Apoi trece pe lângă Jennifer, care strâmbă din nas la apropierea lui, însă el se strecoară în spatele ei, o ridică de la podea și o conduce pe ringul de dans. Orchestra atacă o piesă cha-cha-cha; ochii tuturor urmăresc perechea alcătuită din frate și soră, Jeb conducându-și abil partenera cu fine apăsări ale degetelor și mișcări din șolduri. Digby e invidios pe acest talent pe care știe că nu-l va stăpâni niciodată. E din nou frapat de contrastul dintre ochii albaștri și părul castaniu al lui Jeb și privirea ca de tăciune și pletele negre, tunse bob, ale lui Jennifer. Cu sariul pe care îl poartă, vopseaua roșie care-i marchează cărarea din păr și micul pottu de pe frunte, ar putea fi confundată cu o tamilă, în vreme ce Jeb poate trece drept un englez bronzat, abia întors după o vară petrecută în Italia.

Fratele se desparte de sora lui zâmbitoare așezând-o pe scaun cu o piruetă și apoi se oprește în fața unei tinere frumuseți sfioase într-o rochie albă impresionantă, cu trandafiri roșii supradimensionați și un decolteu ce-i evidențiază pieptul generos. Dar nu: cea vizată este mama corpolentă a fetei. În pantalonii săi cu talie înaltă și cămașa albă cu volane, Jeb seamănă cu un matador ce-și conduce expert mătușica pe ringul de dans, prefăcându-se uluit de talentele ei ascunse care demonstrează că, în urmă cu douăzeci de ani, era regina balului… în timp ce fiica timidă devine tot mai emoționată pe scaunul ei, fiindcă știe ceea ce numai Digby înțelege acum: că din clipa în care Jeb a pășit în sală, totul a fost doar un paravan, oglinzi și fum înșelător, fiindcă zarurile fuseseră deja aruncate, iar pentru el nu exista pe lume decât o singură fată: drăguța fiică a mătușicii, în rochie albă decorată cu trandafiri – dragoste la prima vedere, draga mea, iubita mea, uită de toate aiurelile pe care le-ai auzit despre mine, că-s doar născociri defăimătoare ale afurisitei de Mary și ale fraților ei hăndrălăi, niște provinciali, numai minciuni, prostii, iar ei nu-s decât niște broscoi într-o găleată care încearcă să tragă înapoi bravul suflet ce năzuiește să vadă lumea…

Digby e doar ușor surprins când află de la Owen că pe noua drăguță a lui Jeb o cheamă Rose. Nu poate să nu se gândească la cât de încântată ar fi Celeste de tot acest spectacol și de dedesubturile lui. Însă Celeste e doar un vis cu ochii deschiși, în timp ce femei în carne și oase, învăluite în nori de parfum, trec prin fața lui, invitându-l din priviri să pornească în aventură. O oră mai târziu, când pleacă însoțit de Honorine, dansul e încă în toi.

Digby își conduce motocicleta cu viteză mică, singura pe care o poate atinge Esmeralda cu pasager în ataș, mergând adică doar puțin mai repede decât o bicicletă. Briza mării e mângâietoare, purificatoare. Digby își ridică pe frunte ochelarii de motociclist, iar Honorine zâmbește, cu părul fluturând în jurul capului.

– Totul e trandafiriu pentru Jeb, îi strigă Digby peste umăr, având încă în minte imaginea rochiei albe cu trandafiri roșii.

Ar vrea să vorbească despre Celeste, dar sigur că n-a pomenit nimic despre ea și nici despre excursie, nu i-a rostit numele în fața nimănui.

Honorine râde și strigă la rândul ei:

– Trandafirii ar fi doar niște buruieni nesuferite, dacă florile lor nu s-ar ofili niciodată. Frumusețea e dată de conștientizarea faptului că nu durează.

„Ei, Jeb știe asta, fără îndoială“, își spune Digby. „Dar o știe oare și Rose? Și dacă frumusețea e dată de efemeritate, cum rămâne cu lucrurile frumoase pe care nu le poți avea? Poate că genul acela de frumusețe rezistă pentru totdeauna.“

Sosirea zilelor toride de vară marchează începutul unui an nou la Longmere; Muthu consemnează momentul în calendarul din bucătărie.

Trece pe lângă anticamera sălii de operații și, ștergându-și sudoarea cu batista, recunoaște pacientul întins pe o targă. Ochii albaștri și pielea ușor bronzată îi dau o înfățișare de britanic – o raritate printre clienții secției de chirurgie de la Longmere.

Aruncă o privire listei de pacienți a lui Claude și vede un singur nume, pe cel al lui Jeb.

– E o nimica toată, spune acesta, stânjenit să dea ochii cu Digby. Un amărât de abces, explică arătând o umflătură roșie de pe gât. Mi-am zis că e bine să-l dreneze dr. Arnold. Claude e un sportiv entuziast, știi doar. Vine la fiecare meci pe care-l jucăm în oraș.

– De când îl ai? întreabă Digby, deși ceea ce ar vrea să spună de fapt e: „Nu l-aș lăsa pe Claude nici să-mi desprindă o lipitoare de pe spate“.

Și se uită mai îndeaproape la umflătură.

– O, de luni bune, aș spune. Dar acum afurisenia a început să mă deranjeze.

Când vine brancardierul lui Claude să-l ducă în sala de operații, Jeb își flutură voios mâna în semn de rămas-bun.

„De luni bune?“ Gândul nu-i dă pace. Apoi începe să-l îngrijoreze.

Trimite un stagiar s-o roage pe Honorine să vină în sala de operații, dacă poate. Își pune salopeta chirurgicală și intră în sală ca să se mai uite o dată. Cloroformul și-a făcut treaba: ochii lui Jeb sunt închiși. Umflătura e roșie, de un roșu-aprins, semănând foarte bine cu un abces. „Poate că m-am înșelat“, își spune Digby. Dar când pune degetele pe ea, nu e caldă, cum ar trebui să fie un abces. Așa cum se temea, e pulsatilă, palpitând sub degetele lui.

– Măi să fie, iată-l chiar pe dr. Kilgour! exclamă Claude venind din spatele lui, spălat și îmbrăcat în salopeta chirurgicală, în clipa în care Honorine intră, lipindu-și masca de față.

Mai e mult până la ora prânzului, însă lui i se pare că simte în răsuflarea lui Claude metabolitii alcoolului.

– Nu-ți dăm destul de lucru cu băștinașii? Ai venit să tragi cu ochiul?

Dacă întrebarea lui e însoțită de un zâmbet, masca i-l ascunde, iar în priviri nu i se citește câtuși de puțin.

– Oh, scuze! Doar că îl cunosc pe Jeb. E fratele unei prietene. L-am zărit întâmplător în anticameră. Mă întreb…, rostește coborând glasul. Sunt îngrijorat, doctore Arnold. E posibil cumva să fie un anevrism, și nu un abces?

Privirea lui Claude devine ca de gheață. Ura evidentă din ochii lui îi stârnește lui Digby un fior. Pentru o clipă se întreabă dacă nu cumva motivul e Celeste, doar că singurul păcat pe care l-a comis e cel din mintea lui.

Claude își recapătă controlul.

– Aiurea, băiete! Sunt sigur că ești pe-aici de destulă vreme ca să poți recunoaște un abces atunci când îl vezi. E plin de puroi. Pulsațiile sunt date de vasele din spatele lui. Suntem la tropice. Abcesele piogene sunt mai dese aici decât acneea.

Cuvintele nu sunt îngălate, ci pronunțate cu atenție. E posibil să aibă dreptate.

– Doar că nu e cald, insistă Digby. Poate inserarea mai întâi a unui ac ar clarifica…

– E un abces plin cu puroi, îl întrerupe Claude pe un ton plat. Eu drenam așa ceva când tu încă învățai să mâzgălești pe hârtie! Stai deoparte și uită-te!

Dr. Claude Arnold face o incizie cu scalpelul în umflătură înainte ca antisepticul să apuce să se usuce. Puroiul se revarsă, gros și vâscos, iar Claude se întoarce spre

Digby gata să spună „Vezi?!“, dar o secundă mai târziu un jet de sânge roșu-deschis, arterial, îl împroașcă în față. Sare înapoi uluit, dar nu destul de repede, fiindcă îl lovește următorul, țâșnind iar și iar, cu fiecare bătaie a inimii lui Jeb.

Când se trage în spate, Claude dărâmă un taburet. Digby face un pas în față și înșfacă un tifon chirurgical cu mâinile fără mănuși ca să apese anevrismul, fiindcă exact asta e: o zonă slăbită a peretelui arterei carotide. Honorine își lasă masca să cadă și se apropie să dea o mână de ajutor.

Incizia făcută de Claude e atât de lungă și de adâncă, încât compresia nu poate stăvili jetul. Tifoanele se înroșesc, la fel ca degetele lui Digby; sângele se scurge de pe masă, băltind pe podea. Digby cere un ac de sutură. Deja fața lui Jeb a devenit de un alb fantomatic. Când îndepărtează tifoanele, sângele țâșnește mai puțin viguros din incizia lată. Coase vasul în grabă, rudimentar, însă inima lui Jeb s-a oprit deja, fiindcă nu mai are suficient sânge pe care să-l pompeze. Pacientul este exsangvinat. Ochii lui sunt pe jumătate deschiși și Digby îi simte ațintiți asupra lui, ca pentru a-l întreba: „De ce l-ai lăsat să-mi facă una ca asta?“

Zgomotul făcut de taburetul răsturnat i-a atras pe toți cei aflați în preajmă. Un mic grup s-a strâns în sală, privind spectacolul sinistru.

– Ei, naiba să mă ia! exclamă Claude de la doi metri distanță, spărgând tăcerea așternută.

E aproape la fel de palid ca Jeb, cu excepția sângelui care l-a stropit pe față. Toate privirile sunt fixate asupra lui, așa lamentabil cum arată.

– Amărâțenia aia l-ar fi omorât oricum, spune el. Nu s-a întâmplat nimic, mai bolborosește și iese din sală, împleticit.

CAPITOLUL 20. În case din sticlă

1935, Madras

Pe fereastra bisericii, Digby vede cimitirul învecinat. „Claude, câte suflete ai trimis deja aici?“ Individul a revenit la „lucru“ a doua zi, ca și cum nimic nu s-ar fi întâmplat. Își scutură un fior în vreme ce un glas interior îl avertizează: „Fii precaut, Digby! Nici un chirurg nu este infailibil.“

Serviciul religios a trebuit mutat de la Perambur într-o biserică mai mare din Vepery. A venit întreaga comunitate anglo-indiană, femeile purtând pălării și văluri negre. Abia poate zări altarul dincolo de coroanele și jerbele îngrămădite lângă sicriu. O fotografie înrămată cu un Jeb chipeș, rezemându-se într-o crosă de hochei, îi amintește lui Digby de Rudolph Valentino[42]. Aerul din biserică e fierbinte, slujba e lungă, iar în atmosferă plutește greu parfumul gardeniilor.

Colegii de echipă ai lui Jeb, în tricouri albastre și pantaloni albi, poartă sicriul în lungul navei, în timp ce vaierul unei femei străpunge liniștea și hohote de plâns umplu treptat biserica.

Afară, Digby își aude numele strigat de cineva. Owen îl prinde de mână. E aplecat de spate, nedormit.

– Doctore, știm ce s-a întâmplat în sala de operații. Știm. Eu știu că ai încercat să-l oprești.

Digby n-a spus nimic, nimănui din afara spitalului.

– Vreau să te anunț că am vorbit cu superintendentul spitalului, continuă Owen îndreptându-se de spate. Ticălos cu două fețe! Tot ce-l interesa era să-l protejeze pe Arnold. Însuși marele șef al Căilor Ferate a înaintat guvernatorului o petiție în numele familiei. Guvernatorul l-a chemat la el pe directorul Serviciului Medical Indian și a promis că se va face o anchetă. Nu vom lăsa lucrurile așa, Digby. Știu că e șeful tău, și așa mai departe, adaugă Owen scrutându-i fața. Dar, doctore, nu-l proteja pe ticălosul ăla!

– Owen, dacă voi fi întrebat, voi spune adevărul, răspunde el simplu.

Celălalt încuviințează, apoi continuă:

– Jeb nu era vreun sfânt. Încă nu terminase de zburat din floare-n floare. Dar nu merita așa ceva.

Digby îi pune întrebarea care-l tot frământase.

– Owen, de ce nu s-a dus Jeb la Spitalul Căilor Ferate?

Motivul s-a dovedit a fi noua lui pasiune, Rose.

– Rose e fiica superintendentului spitalului. Știi că el era un fel de Romeo. Ei, și Rose a devenit geloasă peste poate când a aflat că el curta alte fete încolo și-ncoace. S-a băgat și taică-său. Partea cea mai neplăcută e că omul locuiește chiar vizavi de noi. A venit acasă, a făcut o scenă și pe urmă fiul lui a început să strige că familia noastră e așa și pe dincolo, și nici una, nici două, s-a iscat o bătaie în toată regula, cu crose de hochei, pietre, bâte și toate cele. Chiar și mama mea a tras câteva șuturi. Așa că înțelegi, doctore. De asta nu s-a dus Jeb la Spitalul Căilor Ferate.

În atenția redactorului-șef, The Mail*:*

Moartea lui Jeb Pellingham, tânără speranță a hocheiului olimpic, este o tragedie

națională. Dar modul în care e tratată familia lui constituie o rușine națională. Domnul Pellingham a murit ca urmare a neglijenței unui chirurg de la Spitalul Longmere, însă în ciuda promisiunilor făcute de guvernator, de a se iniția o anchetă, au trecut două luni și încă nu s-a stabilit o dată pentru proces. Între timp, familia și delegații comunității anglo-indiene nu reușesc să obțină o copie a raportului anatomopatologic.

Domnul Pellingham a avut ghinionul să ajungă pe mâna unui chirurg a cărui reputație este atât de proastă, încât a fost dat afară de la Spitalul General Guvernamental. Nici un european nu dorește să fie tratat de el. Și totuși chirurgul respectiv rămâne la Longmere, unde e plătit bine pentru a face foarte puțin, iar puținul pe care îl face este periculos. Curioși, cetățenii ar putea întreba: motivul să fie oare acela că unul dintre frații lui este secretarul principal al viceregelui, iar celălalt e guvernatorul unui teritoriu din nord? Altfel, de ce este protejat acest criminal?

Odinioară, noi, anglo-indienii, eram mândri fii și fiice de britanici, cu toate privilegiile care decurg din cetățenie. Acum s-a schimbat situația. Dacă autoguvernarea Indiei devine o realitate, fără îndoială că vom ajunge și mai lipsiți de drepturi. Și totuși țara se bazează pe noi pentru buna funcționare a aparatului de stat. A venit vremea ca întreaga comunitate anglo-indiană să-și reconsidere susținerea neclintită acordată guvernului încă de la revolta din 1857, când băieții de la Colegiul La Martinière din Lucknow au rezistat pe baricade, sau de pe vremea lui Brendish și Pilkington, care au izbutit, în ciuda riscului considerabil, să le semnaleze britanicilor din biroul de telegraf din Delhi că răsculații au pătruns în oraș. În marele război mondial, trei sferturi dintre anglo-indienii eligibili au luptat cu onoare. Dar nu mai putem rezista.

India a pierdut un om bun în persoana lui Jeb Pellingham, și odată cu el, poate cea mai bună șansă de a cuceri o altă medalie de aur la hochei. Indiferența față de moartea lui și lipsa unei anchete constituie lovituri date în inima comunității anglo-indiene. Nu ne vom opri aici.

Cu sinceritate,

Veritas

Celeste lasă ziarul să cadă pe masă. Deodată, parcă se află într-o casă din sticlă și întregul Madras privește înăuntru. Secțiunea din *The Mail* dedicată scrisorilor primite este mai populară chiar decât prima pagină. În lunile precedente, cititorii au fost captivați de dezbaterea pe tema angajării indienilor calificați în Serviciul Civil Indian. Modificarea acestei reglementări era menită să potolească spiritele indienilor, însă ofițerii britanici din vechea gardă a SCI spumegau, înfuriați de o asemenea „diluare“ a cadrelor cu nativi. „Fără «Cadrul de Oțel» al SCI britanic, India se va prăbuși“, scria autorul unei scrisori, în vreme ce altul susținea că „e bine cunoscut faptul că brahmanii dau rateuri când sunt acceptați la cele mai înalte niveluri“. Fuseseră primite atât de multe scrisori de la ofițeri ai SCI (care semnau doar cu o inițială), încât se vorbea despre o „revoltă a albilor“, spre iritarea viceregelui.

Scrisoarea semnată Veritas poartă marca adevărului chiar și atunci când îl acuză pe soțul ei nici mai mult, nici mai puțin decât de crimă. Un om care e indiferent la rugămințile soției lui și care-i smulge copiii de la sân sigur își transpune această cruzime și la locul de muncă. Secretul bunelor îngrijiri ale pacientului, a citit ea undeva, este acela de a-ți păsa de el, și dacă acest adagiu este adevărat, atunci Claude nu poate decât să eșueze în profesia lui. Și el s-a născut în India, dar într-o familie de militari. Mult timp ea a crezut că rana din sufletul lui a fost cauzată de faptul că atunci când era foarte mic a fost smuls din brațele doicii și trimis departe de casă, în Anglia. Dar același lucru li s-a întâmplat și fraților lui, iar ei au devenit

oameni amabili, generoși, de succes. Claude părea la fel când l-a cunoscut ea; s-a îndrăgostit de înfățișarea lui, de încrederea în sine și de tenacitatea cu care îi făcea curte. A avut nevoie de timp pentru a-și da seama că-i lipsea ceva; piesa aceea lipsă l-a împiedicat să aibă o căsnicie fericită și o carieră prosperă.

În seara asta, Celeste e în camera de zi când Claude revine acasă în costumul alb de tenis. Privirea i se oprește asupra ziarului *The Mail*, aflat pe masă în fața ei. Nu se uită la ea. În fața tăvii cu băuturi, își toarnă una mică.

– Peluza pare foarte uscată. Vrei tu să vorbești cu *maali*, draga mea? rostește pe tonul lui de zi cu zi, binedispus.

Se îndreaptă spre biroul lui cu paharul în mână, nereușind să ascundă cu trupul decantorul de whisky pe care l-a subtilizat de pe tavă.

A doua zi la micul-dejun, Claude are ochii mai încețoșați decât de obicei. Se întrerupe deodată în vreme ce își curăță oul de coajă, apoi se ridică și iese din încăpere. Ea își închipuie că ceva din ziarul *New India*, așezat lângă farfuria lui, l-a tulburat. Dar nu, motivul este telegrama de sub ziar.

SCRISOAREA VERITAS PUBLICATĂ ÎN BOMBAY CHRONICLE STOP CONSULTAT TOBY STOP NU CONTACTA REPET NU CONTACTA TOBY SAU PE MINE LA BIROU STOP

E de la fratele său Everett, guvernatorul Provinciei Bombay. Toby, celălalt frate menționat în telegramă, este secretarul principal al viceregelui.

În zilele care urmează, rubrica de corespondență din *The Mail* menține în actualitate problema morții lui Jeb. Numele lui Claude nu e menționat – spre deosebire de vicerege, de secretarul său principal și de guvernatorul teritoriului Bombay, fapt care nu poate fi pe placul lor.

Două săptămâni mai târziu, viceregele vine la Madras, într-o vizită planificată pe care nu şi-ar fi dorit-o pe agenda lui. Când vagonul special intră în Gara Centrală, viceregele îmbrăcat doar pe jumătate trage perdelele compartimentului său și e îngrozit văzând o mulțime de jucători de hochei în uniformă, cu panglici negre de doliu, stând tăcuți în poziție de drepți. În spatele lor sunt strânse aproape o sută de persoane care țin în mâini pancarte cu numele lui Jeb și cuvintele EMITEȚI RAPORTUL AUTOPSIEI! Și ele păstrează o tăcere mormântală.

Alb la față, viceregele trage perdelele la loc. Exact de acest lucru se temuse, așa că ordonase ca vagonul lui să fie decuplat la depou, cu mult înainte de peron. Dar printr-un mister, mecanicul locomotivei nu a primit mesajul și, în mod miraculos, n-a întâlnit în cale în timpul nopții nici un semnal roșu, grație tuturor șefilor de gară anglo-indieni de pe traseu. Așa se face că trenul ajunge la ora șase a dimineții, în loc de ora opt, prevăzută. Brigada de poliție menită să-l escorteze pe vicerege nu se vede pe nicăieri și, oricum, ar fi așteptat în alt loc decât cel în care a ajuns el.

În mulțime se află fotografi și reporteri de la toate ziarele indiene. În cele din urmă, roșu la față, cu un strop de cremă de ras încă lipit de vârful unei urechi, viceregele își face apariția în ușa vagonului, se apleacă și scoate capul în afară, dar nu coboară. Primește afabil petiția mamei lui Jeb. Își drege glasul pentru a ține un discurs, dar când rostește cuvântul „audieri“, un glas din spate urlă:

– Haa! Pe asta am auzit-o deja, nu-i așa, băieți?

O femeie strigă „RUȘINE, RUȘINE, RUȘINE“, iar mulțimea îi preia scandările. Blițurile aparatelor de fotografiat scânteiază, iar viceregele se retrage înăuntru, fără a

scăpa însă de umilința croselor de hochei care bat în peretele vagonului, asurzindu-i pe cei din interior. Ziarele descriu scena cu detalii generoase însoțite de fotografii relevante.

În seara aceea, secretarul principal al viceregelui își face apariția acasă la soții Arnold, luând-o pe Celeste prin surprindere. Toby este cel mai chipeș dintre frați, fiind însă mai scund decât Claude. Îl ignoră pe acesta din urmă și își sărută cumnata, întinzându-i un mic dar legat cu o panglică. Ea îl deschide imediat.

– E o cutie de bijuterii de epocă, din fildeș, îi explică Toby. Am luat-o din Jaipur și am știut imediat că i-o voi dărui cumnatei mele preferate.

– *Singurei* tale cumnate, Toby. Oh, dar asta…

– Celeste, o întrerupe Claude, cere-i băiatului să aducă tava cu băuturi. Noi mergem în birou…

– Care-i graba, Claude? îl interpelează enervat fratele lui. Și lasă tava cu băuturi!

Claude tace, deși surâsul îi e încremenit pe față ca gălbenușul de ou. Când se strâng împreună, frații îi permit să joace rolul de frate mai mare, iar ea se întreabă acum dacă o fac din milă, fiindcă ei s-au descurcat în viață mult mai bine decât el.

Toby continuă să-i țină mâna într-a lui.

– Celeste, transmite-i, te rog, salutările mele lui Janaki.

După toate aparențele, secretarul viceregelui nu dorește să se retragă în birou, deoarece, când ajunge în capătul scărilor, Celeste îl aude vorbind pe un ton cu totul diferit de cel în care i s-a adresat ei:

– Ce lucru imbecil ai făcut, Claude! Chiar ți-ai închipuit că viceregele vrea să audă și versiunea ta? Chiar nu-ți dai seama că ar fi și mai stânjenitor pentru el? Și pentru mine?

Răspunsul lui Claude e inaudibil.

– Nu, *tu* să mă asculți! exclamă Toby. Nu! Exact invers. Am venit să te anunț că, din ordinul viceregelui, se va face o anchetă. Mâinile noastre sunt legate.

Celeste nu aude replica bâiguită a lui Claude, pe care Toby i-o întrerupe:

– Oprește-te! Nici un cuvânt în plus! Vreau să pot jura liniștit că am venit s-o văd pe Celeste și că n-am discutat cu tine despre caz. Nici viceregele și nici frații tăi nu vor interveni. Nu ne scrie și nu trimite telegrame. Să-ți intre bine în cap, Claude: nu va fi o formalitate. Viceregele vrea să se afle *adevărul*.

Urmează o tăcere îndelungată, după care îl aude spunând cu blândețe în glas:

– Îmi pare rău, Claude. Situația asta va pune reflectoarele pe tine. Trecutul va ieși la iveală. Uită-te bine la tine însuți. Și, pentru numele lui Dumnezeu, stai departe de tava cu băuturi până când se sfârșește chestia asta!

Toby aruncă o privire spre ușă și o vede pe ea, încremenită pe palier. Fața lui are o expresie dureros de tristă.

Ziarele scriu că viceregele a autorizat plata unor despăgubiri pentru familia Pellingham și a numit o comisie din care fac parte un fost guvernator, doi reprezentanți ai comunității anglo-indiene, șeful Serviciului Medical Indian și doi distinși profesori de chirurgie de la colegiile medicale din Bombay și Calcutta. Data este stabilită pentru două luni mai târziu. Comisia poate să cheme martori, iar concluziile sale vor avea efect obligatoriu.

În zilele următoare, cei doi își văd de viețile lor separate. Dacă ea însăși este stresată, Celeste nu poate decât să-și imagineze cum se simte Claude. El își petrece

mult timp la club, cu toate că acolo este subiect de bârfe. Poate că i-ar fi mai greu să stea acasă și să dea ochii cu ea; la club se refugiază în câte un ungher întunecat, ori singur, ori cu parteneri de pahar prea cherchelițI ca să-l mai judece aspru.

La sfârșitul săptămânii, când se întoarce acasă pe seară, e surprinsă să-l găsească pe Claude acolo. El se ridică în picioare cu o mișcare elegantă și, înainte să apuce ea să-și scoată boneta, trimite să li se aducă ceaiul. Are deja câteva pahare de gin la bord.

– Draga mea, audierile vor începe în curând, îi spune, iar ea rămâne tăcută, cu mâinile nemișcate în poală. E o chestie politică, știi tu. La urma urmei, în sala de operații se petrec și lucruri neplăcute. Nutresc speranța că voi avea câștig de cauză. Am un plan.

Omul trebuie să aibă credință, adaugă zâmbind larg. Să nu renunțe niciodată.

Sub ochii lui sunt pungi care nu erau acolo înainte. Rețeaua fină de capilare de pe nas și obraji este mai proeminentă. I-ar fi milă de el dacă ar arăta că are remușcări și dacă nu s-ar strădui atât de tare să-și disimuleze frica.

– Dar, draga mea, lucrurile *pot* lua o întorsătură urâtă. Asta dacă prietenul tău, Digby, decide să mă vorbească de rău.

– E colegul *tău*, Claude, replică ea iritată. L-am dus o dată la Mahabalipuram, cu mult timp în urmă, și ți-am spus înainte.

– Păi, cine crezi că e autorul scrisorii ăleia? Veritas! El trebuie să fi fost!

Ea face ochii mari.

– Ești smintit! De ce s-ar da drept anglo-indian?

E prima dată când discută împreună despre problema lui. Poate că din acest motiv simte ea cum începe să clocotească de furie.

– Ei bine, draga mea, uite de ce. Din invidie, de ce altceva? Râvnește la postul meu. Oare din pură *întâmplare* și-a băgat nasul în sala de operații când a… când a apărut o complicație? Iar pe urmă a interpretat greșit ce-a văzut, și moara zvonurilor a început să împrăștie o poveste falsă. Cu asta mă lupt eu acum. Iar dacă el nu renunță la versiunea lui, corabia noastră se poate duce la fund.

Tace și așteaptă. Celeste pare gata să-i râdă în față. Lustrul lui de afabilitate începe să crape.

– Pentru numele lui Dumnezeu, Celeste, cum îți închipui că pot să mențin totul pe linia de plutire? Ai trăit atâția ani în confort. Dar rezervele ar putea fi mai firave decât crezi tu…

Ea vede aievea chipurile băieților; și-i imaginează întorcându-se din Anglia fiindcă tatăl lor nu le mai poate plăti taxele școlare. Dar gândul e unul fericit, nicidecum ce și-a dorit Claude.

– Dacă sunt dat afară din Serviciul Medical Indian, dacă îmi pierd pensia… la naiba, Celeste, ăsta ar fi sfârșitul!

„Și odată ce copiii mei se vor întoarce, nu voi mai avea nici un motiv să rămân cu tine, Claude.“

– Chestia, draga mea, e că trebuie să fiu sigur că tânărul Digby nu va depune mărturie falsă.

– Și ce vrei, Claude? întreabă ea abia auzit. Pentru numele Domnului, spune-o și gata!

– Nimic! Nu… nu vreau nimic de la tine, biata mea dragă. Dar trebuie să-ți spun… Îi voi da de știre lui Digby că-l voi numi copârât în procesul de divorț.

La început cuvintele lui par să nu aibă nici un sens. Apoi însă înțelege.

– Claude, cum îndrăznești să mă folosești în felul ăsta? Ca monedă de schimb în

mica ta stratagemă sordidă?

– Dar ascultă-mă, draga mea, nu se va ajunge la așa ceva! Digby își va schimba melodia după care joacă. Trebuie doar să-i amintesc care e locul lui. Cine ar avea încredere în cuvântul unui ins care se coboară într-atât încât să se culce cu soția superiorului său?

– Să se culce cu… cu *mine*?

Calmul de care dă dovadă o surprinde și pe ea. Vorbele lui sunt atât de mârșave și de demne de dispreț, încât strigătele ei revoltate ar fi o reacție mult prea generoasă. De aceea se mărginește să se uite fix la el vreme îndelungată, să-l urmărească zvârcolindu-se.

– Claude, am suportat multe din partea ta în decursul anilor. Iar acum vrei să-ți salvezi pielea cu o minciună care ar face din mine o adulterină? Doar de atâta ești în stare? Lasă-l la o parte pe Digby, deocamdată; chiar te deranjează atât de puțin să mă calomniezi? Sau să apari ca un încornorat? Ori să-mi târăști fiii prin toată mizeria asta? Chiar nu există în tine nici un dram de onoare și de decență, când te uiți dincolo de suprafață? Asta e deci piesa lipsă. Frații tăi o au și pentru ei a însemnat totul, nu vezi?

Menționarea fraților lui ca etalon are rolul de a-l întărâta. Și e o dovadă a stării lui jalnice faptul că nu reacționează, nu tresare, ci doar se uită la ea rugător.

– Dar te asigur că nu se va ajunge la așa ceva, Celeste. E doar o stratagemă, spune el pe un ton jalnic. La naiba, Celeste, ai tu un plan mai bun? La viitorul copiilor mă gândesc. La viitorul nostru…

Ea îl privește cu dezgust.

– Și ultima dată când m-ai amenințat cu divorțul, tot „pentru copii“ a fost. Ce proastă am fost, să te las să mă obligi să-i trimitem departe! Dar a doua oară n-o mai fac!

Se ridică și se întoarce să iasă din cameră. El o prinde de încheietura mâinii. Ea se smulge din strânsoarea lui și se rotește pe călcâie, privindu-l în față. Claude se chircește.

În primele ore ale unei seri de sâmbătă, Muthu apare cu ochii mari în pragul dormitorului lui Digby. El stă în capul oaselor în pat și citește. Și-a petrecut după-amiaza pictând apatic și trăgând apoi un pui de somn lung.

– *Saar*, oaspete! Domnița, *Saar*! rostește Muthu, după care se îndepărtează grăbit.

Ce domniță? Nedumerit, Digby se spală și îmbracă o cămașă curată. Afară, pe verandă, zărește o bicicletă de damă.

În camera de zi, când vede despre cine e vorba, regretă că nu și-a schimbat pantalonii stropiți de vopsea. Simte un val de adrenalină și fiece zgomot cât de mic îi pare amplificat, de la clinchetul vaselor în bucătărie până la ciripitul unui sticlete afară. Ea stă cu spatele spre el. Oare ce crede despre decorațiunile de aici, se întreabă Digby, despre herghelia de cai din teracotă de pe verandă? Văzuse și el versiuni gigantice ale acestora când călătorise cu Esmeralda prin sate: ofrande aduse lui Aiyanar, divinitate protectoare împotriva foametei și a bolilor. Pe podeaua camerei lui de zi e întins un preș din iarbă-de-mătase țesută de mână, din Pattamadai. Dar firește că privirea ei s-a oprit pe singurul perete ce duce lipsă de ferestre și care e acoperit, din podea până în tavan, cu picturi *kalighat* în rame din lemn rudimentare, nici una mai mare decât o carte poștală. Un sat întreg de tablouri *kalighat* îi stă în față. Ea a rămas cu mâinile la piept, încremenită în acel prim moment de surprindere.

După un timp îndelungat, se întoarce spre el.

Lui i se taie respirația. E chiar mai frumoasă decât și-o amintea. Strălucirea portocalie a soarelui la asfințit îi luminează partea stângă a feței ca unui personaj dintr-o pictură de Vermeer. Își amintește despărțirea de ea în mașină, cu atâtea luni în urmă și atât de categorică.

Vorbește el primul, ca s-o scutească pe ea de povară.

– Le-am cumpărat din Calcutta, spune și se apropie, oprindu-se în spatele ei. Am fost delegat s-o însoțesc pe soția guvernatorului din Bengal, care s-a îmbolnăvit acolo. Mi-am petrecut doar o noapte în Calcutta, dar m-am dus la templul lui Kali de pe…

– De pe malul fluviului, șoptește ea. Eu am crescut în apropiere de locul acela.

– Vânzătorii ambulanți îi îmbiau pe pelerini să cumpere picturile. Eu însumi eram pelerin.

„Voiam să vizitez casa în care ai crescut, vechea ta școală, mormintele părinților tăi…“

Ea încuviințează în vreme ce strânge în mâini batista brodată.

E îmbătător să se afle în prezența ei, să-i simtă uleiul parfumat.

– Am vizitat atelierele artiștilor. Repertoriul lor nu se limitează la imagini religioase. Acela, de exemplu, continuă el, arătând unul dintre tablouri. Un delict notoriu ce implică un soldat britanic și pe iubita lui indiancă. Sau această serie de tip teatrul vieții. Vezi cortina unui teatru occidental? Dar cu Shiva dansând. Orientul și Occidentul în câteva tușe de penel.

Au ajuns la pragul acela dincolo de care cuvintele își pierd utilitatea. Să stea atât de aproape de ea, în casa lui… Nu-și mai dorește să rostească nimic altceva decât numele ei. L-a pronunțat în întuneric, ascultându-i ecoul când se lovea de pereți și de tavan. *Celeste. Celeste*. Ultima silabă persistă în unghere aidoma unei șoapte captive. Își dorește să-l rostească acum, cu glas tare. Mâna i se mișcă încet, cu de la sine putere parcă, întinzându-se spre a ei. Nu are cum să știe că în urmă cu câteva ore soțul ei a făcut același gest, iar ea s-a ferit.

– Celeste, spune lungindu-i numele. Celeste, mai sunt și alte picturi pe care trebuie să le vezi.

Degetele ei își găsesc refugiu în ale lui.

Mână în mână, se lasă condusă de el în camera alăturată, „atelierul“ lui, fosta sufragerie. Picturile, terminate sau nu, au aceleași dimensiuni modeste ca ale celor *kalighat*, dar subiectul lor e unul singur: aceeași femeie. E conturată cu o frugalitate a liniilor și culorilor: ochii căprui; părul castaniu bogat; curbura gâtului lung; dinții ușor proeminenți reliefați de buza de sus, care lui i se pare cel mai frumos lucru din lume. Celeste a văzut modelul când a schițat-o atunci, la umbra stâncii de la Mahabalipuram. Artistul vede în protagonista lui o frumusețe mai mare decât cea pe care o recunoaște ea însăși în propriile-i trăsături.

Mâna ei palpită în a lui. Digby o conduce spre dormitor.

Într-o țară în care papagali cu aripile retezate prezic viitorul cu ajutorul unor cărți de joc și în care căsătoriile sunt decise grație horoscopului, faptul că știe la ce va duce asta – nu doar în minutele următoare, ci în zilele și săptămânile ce vor veni – o determină să încerce să-și desprindă mâna dintr-a lui, însă e deja prea târziu. Digby o poartă înăuntru, o strânge lângă el și, cu un suspin, ea se lasă pradă trupului lui.

Nici unul din ei nu știe că, de fiecare dată când se vor căuta unul pe altul pe ascuns, în arșița după-amiezii târzii, vor începe la fel ca astăzi, în fața peretelui cu portrete, fiecare figură înrămată îngânând o notă, o *raga* care este numai a lor. Limba

lui va coborî de pe buzele ei pe bărbie, pe mijlocul gâtului dincolo de tiroidă, de cartilagiul cricoid, până în mica adâncitură din capul sternului. Odată ce o va dezbrăca, va face un pas înapoi și o va învârti asemenea unui dansator, răsucind-o și admirând-o ca pe un piedestal rotitor. Îi va privi silueta înaltă și zveltă, sânii mici, mica proeminență de sub ombilic, deschiderea oaselor pelviene ce par niște aripi fluturând deasupra picioarelor lungi, ca de gazelă, gleznele fragile și, la urmă, degetele cu strungăreața dintre cel mare și cel de-al doilea. Va privi totul pe îndelete, memorând fiece detaliu…

Celeste a avut un soț și un amant, acesta din urmă la fel ca ea, un pribeag în pustiul unei căsnicii nefericite, iar relația nu l-a ajutat pe nici unul din ei să-și găsească direcția în viață. Acum se lasă pradă lipsei de ironie și de egotism, o inocență și o puritate care îi conferă autoritate, asemenea tușelor îndrăznețe pe care le trasează. Pasiunea pe care o nutrește bărbatul acela pentru ea îi înfierbântă pielea, o retrezește la viață. Cine nu și-ar dori să fie iubit astfel?

Acum nu mai poate pomeni despre motivul vizitei ei. A venit *nu* pentru a-i cere să tacă, așa cum ar fi vrut Claude, ci ca să-l prevină cu privire la o acuzație perfidă și neadevărată despre care va afla în curând: anume, că sunt iubiți.

Dacă nu-i spune, dacă nu se opresc… atunci acuzația nu va mai fi neadevărată. Dar de ce nu vorbește? El de ce nu întreabă?

Trebuie să-i spună. Trebuie.

CAPITOLUL 21. Avertizat

1935, Madras

La patru zile după ce devin amanți, Celeste pleacă din nou spre casa lui Digby. Traversează șinele de tren spre Kilpauk, scurtcircuitând centrul orașului. Ocolește o vacă și depășește un muncitor care împinge cu greu un cărucior plin cu fiare vechi. Privește Madrasul cu ochi noi; e o altă Celeste decât cea din urmă cu cinci zile.

Câțiva bărbați indieni cu figuri grave se holbează la ea. Stau în fața unei clădiri înalte și înguste de pe Miller Road, Satkar Lodge. Probabil că sunt funcționari sau studenți, îmbrăcați în veșminte „moderne“: un dothi alb legat printre picioare și un sacou din tweed – o alegere absurdă, dată fiind vremea, dar nu mai absurdă decât costumele din in și cravatele ofițerilor din Serviciul Civil Indian. Bonetele lor tip Gandhi, cu vârfurile orientate spre înainte și spre înapoi, simbolizează dorința de autoguvernare. Unul dintre ei strigă: „*Vande Mataram*“ – Slavă ție, Patrie Mamă –, sloganul aflat pe buzele întregii țări. Uriașul adormit se trezește.

„*Vande Mataram* și ție“, ar vrea ea să urle. „Eu m-am născut aici. Asta e și țara mea.“ Dar nu cumva e o minciună? Contează cu adevărat că se simte mai mult indiancă decât britanică, dacă are toate privilegiile britanicilor? Viața alături de Claude e cea mai mare minciună dintre toate. Teama de a-și pierde copiii a paralizat-o, a împiedicat-o să-l părăsească. A transformat-o în altceva decât este ea de fapt, și nu mai poate suporta asta. Și totuși, într-un fel sau altul, minciuna crasă, detestabilă a lui Claude, menită să-i salveze pielea, a devenit adevăr: ea chiar are o relație cu Digby. De ce? Poate trupul ei să explice asta? Poate mintea ei să ofere motive post-factum? Îi e recunoscătoare lui Digby fiindcă a trezit acea parte din ea care dormita, cea mai autentică parte a ei. A făcut-o adorând-o în portretele realizate, ajutând-o să se simtă din nou o ființă umană, *iubind-o*. Dar are oare nevoie de validarea lui, sau a oricui altcuiva, ca să existe? Dacă ar fi s-o ia de la capăt și dacă ar fi mai tânără, Digby ar fi alesul ei. Dar acum…? Dragoste?

Pedalează mai rapid. Fuge de ceva, sau către ceva? Când ajunge la el acasă, bluza îi e leoarcă de transpirație. Câteva minute mai târziu, cufundându-se în el, mișcându-se una cu el, se întreabă cum a supraviețuit atât de mult timp într-o căsnicie marcată doar în răstimpuri scurte de așa o intimitate. Atingerea lui Digby e ca un drog; naturalețea și ardoarea lui îi sporesc forța îmbătătoare. Nevoia lor reciprocă tot mai intensă e ca o sculptură în nisip pe care o modelează împreună. Ea n-o recunoaște pe femeia impudică și nesătulă care îi poruncește tânărului ei amant, rostogolindu-l când pe o parte, când pe alta, mușcându-l chiar în focul pasiunii.

Dar după ce se desprind unul de altul, sculptura se prăbușește. Lumea și suferințele ei reapar. Mai devreme sau mai târziu, trebuie să se așeze la masa consecințelor. Cu picioarele tremurându-i, se ridică și se îmbracă. Digby rămâne în pat, privind-o, implorând-o din ochi să nu mai plece niciodată, să rămână pentru totdeauna. Nici unul nu rostește numele soțului ei. Abia dacă vorbesc. El nu întreabă când o va revedea.

În curând devin nesăbuiți. În zilele în care ea nu poate veni, lui i se pare că-și pierde mințile. Nu poate sta locului și se duce la Clubul Adyar să joace tenis – o obsesie recentă. Claude își petrece timpul la Clubul Madras. La Adyar, după ce revine

de pe teren, găsește scrisoarea pe care cineva i-a pus-o în buzunarul pantalonilor lăsați în vestiar.

Kilgour: Te rog să ierți modalitatea aceasta de a-ți transmite o anumită informație. Poți face cu ea așa cum dorești. Este deja știut că mărturia ta îl poate condamna pe Claude Arnold, iar autorul acestei misive nu va vărsa nici o lacrimă pentru el. Dar trebuie să știi că Arnold intenționează să intenteze divorț și să te numească în proces copârât. Desigur, e absurd. Dar numindu-te astfel, face ca mărturia ta să devină îndoielnică. Nu există motive pentru a crede că doamna Arnold e părtașă la această tactică. Femeia este o doamnă. Bănuiala mea e că nu știe ce face soțul ei. Asta îți arată ce ticălos e individul. Intenția lui este să te determine să dai înapoi. Dacă n-o vei face, probabil că va fi suficient de josnic încât să-și pună planul în aplicare. Trebuie să știi că e genul de om care nu se va sfii să fabrice dovezi. Dacă vei fi găsit vinovat, tribunalul îți poate cere să plătești daune considerabile. Praemonitus, praemunitus[43].

Cineva care consideră că e bine să știi.

Avertizat înseamnă pregătit, da. Dar cum să abordeze el această avertizare? Și de ce o scrisoare anonimă? Care dintre cunoștințele pe care și le-a făcut la club a scris acest mesaj?

Împăturește hârtia și o pune la loc în buzunar. Indignarea pe care o simte e temperată de conștiința faptului că acuzația lui Arnold e adevărată. În drum spre casă, analizează biletul din toate unghiurile posibile. Pentru o clipă se întreabă dacă nu cumva a scris-o Claude și a pus pe cineva să i-o trimită. Dar nu. Ar fi mult prea exagerat.

Pe când se apropie de casă, rostește cu glas tare, adresându-se autorului scrisorii:

– Am de gând să depun mărturie. Nu am de ales. Știu bine ce-am văzut. Și nu-mi pasă de numele sau de cariera mea, și nici de ceea ce cred oamenii.

„Iar dacă Claude divorțează de Celeste, ea va fi doar a mea.“

CAPITOLUL 22. Natură moartă cu mango

1935, Madras

La ora patru și jumătate, în timp ce-și bea ceaiul în răcoarea bibliotecii, lângă camera de zi, Celeste vede Fordul Model T oprind în fața casei. Claude coboară din el îmbufnat, se lovește de Rollsul parcat și din el e proiectat peste ghiveciul cu iasomie, pe care îl răstoarnă în încercarea de a intra în casă. Bea cu și mai multă uitare de sine, începând chiar din momentul trezirii, bănuiește ea. Când o vede, Claude o privește surprins. Încearcă în zadar să-și recapete stăpânirea de sine, cu ochii apoși.

– Cum ți-a fost ziua de azi? o întreabă rostind cuvintele cu mare grijă și totuși îmbufnat; ea nu-și poate ascunde repulsia. La ce mama dracului te uiți? exclamă apoi pe un ton hain, renunțând la orice aparență de politețe, fără să aștepte măcar ca șoferul să plece.

În trecut se putea baza pe buna lui cuviință, în orice împrejurări. Oare nu era ăsta semnul bunei educații *englezești* – spre deosebire de educația ei corcită? Chiar dacă visa s-o omoare și s-o taie în bucăți, până când avea s-o facă, tot îi trăgea scaunul când se așezau la masă.

– Adu-mi de băut, Celeste! îi cere, aplecându-se deasupra ei.

Absența obișnuitului „draga mea“ vine ca o ușurare. Se ridică pentru a se îndepărta de el, dezgustată să-l simtă lângă ea. Claude presupune că se duce să-i pregătească o băutură și adaugă mărinimos:

– Toarnă-ți și ție un pahar.

– Nu, e mult prea devreme. Vino-ți în fire, Claude! Nu-ți mai trebuie nimic de băut.

La fel de bine ar fi putut să-l pălmuiască.

– Celeste! strigă el răsucindu-se pe călcâie și întinzând un deget bâjbâitor în direcția ei. Trebuie să știi…

Dar își pierde echilibrul și cade, lovindu-se cu capul de măsuța de cafea. Își duce o mână la frunte; pe vârfurile degetelor are sânge.

– Oh, Doamne! exclamă apoi, speriat, după care vomită pe măsuță.

Ridică spre ea o privire jalnică, în vreme ce un fir de salivă i se scurge de pe buze.

Ea izbucnește într-un râs amar.

– Claude, singurul tău talent real era acela de a ține la băutură. Nu știu de ce am rămas cu tine atâta timp.

Iese apoi din casă și își ia bicicleta. Există o altă persoană față de care trebuie să fie sinceră.

Se înserează când intră în apartamentul lui Digby, luându-l prin surprindere. El e în atelier, fără cămașă, spălându-și pensulele în terebentină. O lumânare din parafină învăluie într-o lumină palidă scena cu natură moartă pe care a pregătit-o: un vas din lut descentrat și trei fructe de mango pe masa din lemn. Alături de vas, un sari verde-smarald pare aruncat la nimereală pe masă, astfel că o parte a lui atârnă pe lângă un picior ca o cascadă, materialul adunându-se pe podea aidoma unui buchet dezordonat.

Ea dă pe gât un pahar de apă. Când privește apoi spre chipul lui, sesizează că ceva

s-a schimbat. „Oare s-au luat de el?“ Se uită în jur cu atenție, îndelung, ca pentru a memora totul, și se întoarce spre Digby.

*

El îi vede expresia și înțelege imediat că a venit ca să-și ia rămas-bun. Inima îi încremenește. Are senzația că i-a fost înfipt un par sub coaste, în plexul solar. Face și ea parte din complot?

Într-un târziu, cu lacrimi în ochi, Celeste îngaimă:

– Digby, eu…

– Nu! Încă nu. Așteaptă… nu-mi spune!

Se apropie de ea inspirându-i parfumul, văzându-i fruntea umezită și adâncitura lăsată de pălărie. În facultate văzuse un spectacol în care Harry Alienistul chema pe scenă oameni din public și apoi, ducându-și un deget la tâmplă, începea să dezvăluie informații personale despre ei.

– Ai hotărât să rămâi împreună cu Claude, nu-i așa? întreabă neputând să-și stăpânească amărăciunea din glas.

– Nu. Dimpotrivă.

E luat prin surprindere și nu mai știe ce să spună. Fața i se luminează.

– Digby, am venit să-ți spun că Claude intenționează să intenteze divorț și să te numească…

– Știu.

E rândul ei să fie surprinsă.

– Poftim? De unde?

– Am primit o scrisoare anonimă în care eram avertizat. La Clubul Adyar. De la cineva care nu-l are la inimă pe soțul tău. Dar ceea ce aș vrea *eu* să aflu, Celeste, e de unde știe Claude.

Râsul ei răsună ca plesnetul unei cravașe.

– Nu știe despre noi, Digby! E doar o stratagemă. Cum nu te poate amenința pe tine în mod direct, e dispus să mă sacrifice pe mine ca să te doboare.

– Stai…! De asta ai venit aici prima dată când…? În ziua aceea în care ai apărut pe neașteptate? Ai venit ca să mă îndemni în numele lui să nu depun mărturie?

– Dumnezeule, nu! Am venit ca să te *previn*. În clipa în care mi-a spus ce are de gând – să mă arate pe mine ca pe o adulterină ca să-și îndeplinească el scopurile –, m-am înfuriat. Am plecat de acasă. Mi-am luat bicicleta doar ca să merg undeva. Și am ajuns aici. Da, intenționam să te avertizez. Dar dacă-ți amintești, adaugă ea cu o izbucnire de mânie în glas, nu am mai apucat s-o fac.

Cuvintele lui Digby sunt încărcate de venin:

– De ce nu mi-ai spus? Ai decis cumva că, dacă tot e să plătești oala spartă, de ce să nu le zobești și pe celelalte? Ți-ai zis cumva: „Ia să mă culc eu cu amicul Digs înainte să fie redus la tăcere“? Poate că și acum ești tot de partea lui, continuă el ridicând și mai mult glasul.

– Termină, Digby! îl întrerupe ea pe un ton calm, poruncitor și totodată rănit. Dacă ai de gând să strigi la mine, plec. Mi-a ajuns deja pe ziua de azi.

Stă dreaptă, cu fruntea ridicată, cu unghiile albite, în timp ce-și strânge în mâini poșeta de parcă ar crede că ea îi asigură libera trecere către ce va urma. În lumina lumânării din parafină, seamănă cu modelul unui pictor. Iar pictorul rămâne cu privirea ațintită asupra ei.

– Îmi pare rău, murmură el spășit.

– Claude ar face orice ca să scape cu fața curată, inclusiv să mă sacrifice pe mine.

Ar face *orice* ca să te discrediteze pe tine. Dar crede că nu se va ajunge aici; că dacă te numește copârât la divorț, vei ceda. Eu mă rog să n-o faci. Poate a crezut că *eu* voi ceda și voi veni să te implor. Dar nu merge așa, nu cu mine. Eu *vreau* divorțul…

Să îndrăznească oare să se bucure? De ce figura ei nu oglindește entuziasmul pe care-l resimte el?

– Celeste… Atunci, nimic nu ne poate opri… Putem fi împreună.

Ea clatină din cap.

– Nu înțeleg, Celeste… Te iubesc! N-am spus asta nimănui până acum, cu excepția mamei. Te iubesc.

– Digby, aș spune că și eu te iubesc. Doar că n-am idee cine este acest „eu". Și trebuie să aflu. Vreau să am o viață a mea, pentru mine, ca să pot afla.

Privirea lui este imploratoare, ca a unui copil. Ea întinde mâna să-i mângâie obrazul, dar el se retrage.

– Unde o să te duci?

Ea oftează.

– M-am tot gândit la asta, deși nu știam că plecarea mea va lua această formă. Mi-am pus deoparte ceva bani. Nu e mult, dar după aproape douăzeci de ani de căsnicie, nu e nici puțin. Am bijuteriile pe care mi le-a dăruit în primii ani împreună. Am un depozit plin cu opere de artă și știu care piese valorează ceva astăzi și care vor valora mai mult în viitor. Voi închiria o cameră la Societatea Teozofică. Dacă e să fim doar noi două, eu și Janaki putem trăi foarte simplu, fericite. Singura pârghie pe care o avea asupra mea era aceea a copiilor, dar sper că ei sunt deja destul de mari ca să-l vadă așa cum e. Cred că sunt destul de mari pentru a-și dori să mă cunoască într-adevăr. Odată ce aflu eu cine sunt.

Digby încearcă să-i asimileze cuvintele. Nu are nevoie de el – oare nu asta spune de fapt? E furios pe sine însuși pentru că și-a lăsat visurile să zboare atât de departe față de ale ei.

Ușa se deschide și intră Muthu, care e în mod vizibil surprins să-i vadă stând față în față, ca doi combatanți. Își lipește palmele una de alta în fața pieptului.

– Buna seara, domnița. Nu auzit tu când ai venit.

– Muthu, îl salută ea fără să-și ia ochii de la Digby.

Omul se uită când la ea, când la el.

– Digby *Saar*… Eu merge acasă la mine. Așa cum spus înainte? Doar două zile merge.

Digby încă privește spre Celeste, așa că Muthu se întoarce spre ea.

– Domnița dorește ceva mănânce înainte plec eu? Să face eu samosa?

– Muthu, oftează ea cu glasul dintr-odată foarte ostenit, foarte aspru. Domnița dorește un whisky dublu, te rog. Adu unul și pentru domnul.

– Da, domnița, răspunde Muthu automat, însă nu se mișcă din loc.

Într-un târziu, ea se întoarce spre el, cu sprâncenele ridicate.

– Muthu?

– Scuze, domnița… whisky nu avem.

– Atunci, gin?

El clatină din cap.

– Doctor *Saar* nu bea…

– Oh, pentru numele lui Dumnezeu, Digby! exclamă Celeste cu o voce ridicată care-i uimește pe toți trei.

– Dar whisky vine repede, domnița! se grăbește Muthu să adauge, siderat de faptul că Digby a dat de necaz din pricina lui.

Și iese în fugă pe ușa din spate.

Rămân amândoi în picioare. Aud de afară glasuri răstite, pe Muthu vorbind pe un ton care nu-i stă în fire. Apoi se întoarce, puțin răvășit, ducând o tavă cu două pahare, un vas cu gheață, un sifon și o sticlă cu whisky pe trei sferturi plină, de parcă ar fi luat-o chiar de după ușă. Așază totul pe masă, evitând privirea uimită a lui Digby.

– Bravo, Muthu, îl laudă Celeste, bănuind că omul s-a dus acasă la vecini și le-a luat tava cu băuturi.

– Da, domnița, spune îngrijitorul și, pășind prin spatele ei, deschide sertarul în care ține Digby banii – un lucru pe care nu l-a mai făcut niciodată.

Numără câteva bancnote și i le arată lui Digby.

– *Saar*, explic pe urmă. Rog să lasă tavă și tot pe veranda de la față, *Saar*. Eu întorc în două zile.

Iese apoi pe ușa din față. Imediat după aceea aud un bărbat strigând ceva în tamilă, glasul răstit al unei femei și pe Muthu încercând să-i liniștească. Strigătele se domolesc, lăsând în loc doar bombăneli.

Celeste toarnă în pahare și îi întinde unul lui Digby. Au rămas în tot acest timp în picioare.

Rănit, incapabil s-o privească în ochi, ia paharul. Până în urmă cu câteva minute, nu și-ar fi putut imagina viața fără Celeste. Și totuși, uite că ea își imaginează o viață fără el, una în care el nu există. Cum e posibil ca un vis ce implică două persoane să fie susținut de una singură?

Cu întârziere, atinge paharul ei cu al lui. Apoi bea cu înghițituri mari. Lichidul îl arde pe gât. Ce straniu e să încerci să stingi durerea cu foc. Fruntea și obrazul ei stâng sunt iluminate de flacăra lumânării, o strălucire portocalie ca filtrată prin straturi de muselină, producând tonuri de ocru și mușchi ce se preling pe laterala feței și se cufundă în orbitele întunecate ale ochilor. Pare pe punctul de a spune ceva, însă el nu vrea să audă. Și-i oprește buzele cu ale lui.

Încet, îi desface nasturii rochiei acolo, înaintea șevaletului, de parcă ar fi gata s-o țintuiască de el. În fața frumuseții ei goale, mesajul pe care i-l aduce își pierde din importanță. Ea nu e doar Celeste ale cărei cuvinte îl îndurerează, ci e totodată un miracol al fiziologiei, un trup magnific ce adăpostește, în interiorul pielii, constelații de organe. În comparație cu emoțiile lor turbulente, corpul este întotdeauna statornic, liniștitor.

Își înmoaie arătătorul în vopseaua nediluată de pe paletă: roz madder[44]. Celeste își ține răsuflarea când degetul lui îi zăbovește deasupra pieptului. Ochii ei se măresc. Oare o va face? Suspină când degetul lui o atinge. Da, o va face. Îi va trasa contururile organelor, încet, pentru a amâna inevitabilul: faptul că îl va părăsi. Îi conturează ventriculul stâng ivit din spatele sternului, până la sfârc. Ar fi trebuit oare să folosească galben? Pentru inima ei de trădătoare? Nu, ar fi prea aspru. În plus, în ciuda încărcăturii ei metaforice, inima este un organ cât se poate de neimaginativ: două pompe înseriate, una care împinge sângele spre plămâni, iar cealaltă, către restul corpului. Inima ei nu se deosebește prin nimic de a lui.

Ea i se poate opune, dacă ar vrea, dar nu vrea, captivă în venerația lui fiind, conștientă de suferința pe care i-a provocat-o și ușurată pentru că au trecut dincolo de cuvinte. Soarbe din pahar privindu-l. El îi urmărește cu degetul arcul aortei. Îi ia apoi paharul din mână și, zâmbind, o întinde ușor pe prelata de pe podea. Își sprijină paleta pe pelvisul ei, pe muntele lui Venus, unde se clatină periculos. Lumina

proiectată de lumânare tremură pe pielea ei. El îi conturează ficatul, sus, sub coastele din dreapta, traversându-i sfârcul la cel de-al cincilea spațiu intercostal. Ei i s-a făcut pielea de găină și sfârcul e întărit. Răsuflarea i se accelerează. Urmează splina, apoi rinichii.

Digby privește capodopera care e trupul ei și pe care l-a ornamentat el. Ori l-a pângărit? I-a întors interiorul în afară. Deodată, se simte copleșit de remușcări. A mers prea departe. Whiskyul să fie de vină? Nu e obișnuit cu alcoolul.

– Iartă-mă! E dureros să mă gândesc că poate nu vom avea o viață împreună. Dar asta nu mă împiedică să te iubesc.

Îi gustă lacrimile de pe buze, lacrimi care ar putea la fel de bine să fie ale lui.

Celeste ridică fruntea ca să se uite la opera lui, pânza care a devenit ea. Clatină din cap uimită și șoptește:

– M-ai ajutat să mă găsesc, știi asta?

„Și atunci de ce mă părăsești? Ți-aș adora corpul pentru tot restul vieții.“ O iubește însă suficient de mult pentru a nu rosti cuvintele cu glas tare. E hotărâtă deja. El se simte deopotrivă excitat și frustrat fiindcă e dispusă să renunțe la tot ce au împreună. Citindu-i gândurile, Celeste îl trage în jos, spre ea. Îl trage în ea.

După aceea se prăbușesc amândoi, scăldați într-o sudoare colorată, descătușarea fiind un drog care nu-i lasă să se mute de pe prelată pe podeaua tare și apoi în patul lui. Ațipesc cu trupurile lipite unul de altul – o pânză vopsită.

„De ce îl părăsesc?“ Un motiv a existat, dar somnul o cotropește înainte să și-l poată aminti. Se întoarce pe o parte, înfrigurată acum, că transpirația se evaporă. Trage sariul de culoarea smaraldului de pe masă – la naiba cu natura lui moartă! – și se învelește cu el.

Când se trezește, Digby simte că îi bubuie capul; i se pare un efort uriaș chiar și să deschidă ochii. În cameră e o lumină neobișnuit de puternică, o aură eterică, dănțuitoare. E o explozie de pigmenți pe trupul lui gol, iar violența imaginii e deconcertantă.

Simte miros de fum. Întoarce capul, și misterul e elucidat: probabil că în somn au dărâmat lumânarea din parafină. Bâjbâie în jur ca s-o găsească, dar remarcă apoi, ca de la mare depărtare, o iluzie optică: mâna lui e albastră și pielea îi atârnă, ca mierea scursă de pe o lingură. Totul e albastru: podeaua, prelata pe care doarme, șevaletul și pânza de pe el. Îi vine să râdă de bizareria imaginii. Să râdă incredul. Parafina topită a curs peste un morman de cârpe îmbibate în terebentină și flăcări albăstrui se preling pe pereți.

Se întoarce și dă peste o scenă și mai stranie: sariul din mătase pe care-l folosește ca fundal se află pe podea, însă e viu și se zvârcolește. Are nuanțe de coral, galben-ghimbir și oliv, iar dedesubt o observă în sfârșit pe Celeste, care se zbate ca să se elibereze. Se repede la sari și-l trage în vreme ce mătasea topită, arzândă, i se lipește de carne, dar refuză să-i dea ei drumul. Dacă va putea să-l smulgă, să repună țesătura splendidă acolo unde fusese înainte, lângă vasul de lut alături de fruct, faldurile ei căzând pe podea, dacă poate reface scena așa cum era, așa cum trebuie să fie – *Natură moartă cu mango* –, atunci totul va fi bine. E sigur de asta.

Partea a treia

CAPITOLUL 23. Ce știa Dumnezeu înainte de a ne naște noi

1913, Parambil

După moartea lui JoJo, Ammachi Mare se simte azvârlită de pe roata vieții și nu reușește să-și găsească ritmul. Cocoșul cântă în fiecare dimineață înainte să se poată trezi ea; bărbierul vine acasă înainte să-și poată aminti ea că e data de întâi a lunii. Dacă n-ar avea mama ei grijă de bucătărie, și-ar căuta cu toții de mâncare pe afară, ca găinile din curte.

Parambilul și-a pierdut unicul moștenitor de sex masculin, a pierdut copilul pe care ea încă îl consideră primul ei născut, cu toate că nu a venit pe lume din pântecul ei. Dar ea nu e singura care l-a pierdut. Prima dată când coboară în pivniță, un vas de murături gol cade de pe un raft aflat deasupra capului ei, fără să-l fi atins nimeni. L-a zărit cu colțul ochiului și s-a tras într-o parte la timp, astfel că vasul s-a făcut cioburi pe podea, la picioarele ei. Fuge în sus pe scări și în capătul lor dă peste figura speriată a soțului ei neînfricat, care privește în jos pe lângă ea, în pivniță. „Deci ai știut tot timpul că ea este acolo?“ Expresia de pe fața lui o înfurie la culme. Cum îndrăznește spiritul ăsta, cu care ea a fost atât de ospitalieră, să-i intimideze bărbatul? Ammachi Mare se repede înapoi pe scările abrupte ignorând cioburile care-i înțeapă tălpile. Înșfacă un vas gol cu o forță pe care nu știa că o are și-l azvârle spre unul dintre colțurile întunecate ale pivniței.

– JoJo a fost și al meu, știi? strigă într-acolo. Eu l-am avut mai mult timp decât tine! Dacă poți să faci un vas să cadă peste mine, de ce nu l-ai scos pe JoJo când a căzut în apă?

I se pare că aude hohote de plâns firave. Mânia i se domolește. Iese din pivniță. Dar lucrurile nu se sfârșesc aici. Peste câteva zile găsește un borcan cu sirop răsturnat, iar pivnița colcăie de furnici roșii mari, ale căror înțepături sunt cumplit de dureroase. Ammachi Mare își înfășoară tălpile în cârpe, aprinde o torță încropită din frunze uscate de palmier și gonește furnicile cu flacăra ei, fiind cât pe ce să dea foc pivniței înainte să stingă torța într-o găleată cu apă. Mătură apoi podeaua și o spală cu kerosen.

– Continuă tu așa, că o să-l chem pe *achen*! Așa vrei să rămâi în memoria noastră? Nu ca o mamă bună, ci ca un strigoi pe care a trebuit să-l gonim?

În pivniță intră în vigoare un armistițiu, dar în bucătărie, curryul pe care îl gătește în oalele ei bune de lut are un gust ciudat. Laptele pe care-l pune în fiecare seară la prins ca să facă iaurt se brânzește. Rabdă toate aceste provocări până când, treptat, se potolesc. Dar inima Parambilului continuă să bată neregulat. Nici rugămințile, nici lacrimile și nici mersul la biserică nu izbutesc să-i restabilească ritmul.

În această perioadă instabilă, mult prea curând după pierderea suferită, soțul se ivește într-o noapte la ușă, tăcut, în timp ce mama și fiica ei dorm. Ea îl simte și se ridică în capul oaselor, surprinsă. Încă nu e gata. Mirosul lui JoJo e încă foarte puternic în cameră, iar forma trupului lui încă persistă pe saltea, alături de ea. Și soțul ei pare nesigur. Nu întinde mâna, ci stă neclintit în cadrul ușii. Ea nu se mișcă. Prezența lui acolo pare un sacrilegiu. El pleacă. A doua zi o ignoră. Pe urmă, Ammachi Mare înțelege: Parambilul are nevoie de un moștenitor de sex masculin.

Chiar și așa, ea tot are nevoie de timp.

Își găsește alinarea și sănătatea minții în grădina din spatele bucătăriei. Când a venit la Parambil, a văzut cum iedul ei ronțăia boabele din tufișul sărăcăcios care creștea pe lângă treptele din spate și devenea apoi vizibil mai energic. S-a apucat să cerceteze, iar mirosul boabelor i-a oferit răspunsul. După ce l-a copilit cu grijă și i-a pus îngrășământ, tufișul a devenit acum mai înalt decât un stat de om, oferindu-le celor de la Parambil cafea. Lichidul întunecat are o lucire uleioasă deasupra și un gust intens neașteptat; e un memento al faptului că dulceața vieții e mereu însoțită de amărăciune. Dar bananierii sunt adevărata ei încântare. Totul a început cu un puiet mic din soiul *poovan*[45], primit de la Dolly *Kochamma*. Acum are pâlcul ei personal de plante fructifere, udate de apa care se scurge de pe acoperișul bucătăriei. Frunzele țin umbră în soarele după-amiezii și flutură în vânt cu un foșnet care îi aduce alinare. Culege mănunchiurile de banane cât sunt verzi încă, lăsându-le să se coacă în răcoarea cămării. Mini-bananele sunt un deliciu pentru fiica ei; tatăl copilei poate să mănânce și zece odată. Ei i se pare miraculos faptul că pământul le oferă așa un belșug, primind în schimb doar soare, apă și dragoste. Fiecărui bananier îi vine la un moment dat ziua în care trebuie tăiat, trunchiul fiind dat vacilor și caprelor. Din puzderia de lăstari care cresc în jurul ciotului rămas, îi taie pe toți, cu excepția unuia singur, norocos, cu care miracolul vieții începe din nou, purtând în el amintirea strămoșilor.

Încă n-a botezat-o pe Bebe Mol. Evită subiectul în dialogurile ei cu Dumnezeu, dar Îi simte dezaprobarea. Într-o seară, abordează chestiunea frontal:

– Cum te aștepți să trec pe lângă mormântul unui copil și să intru ca să botez un altul?

În plus, are dubii cu privire la un ritual menit să pogoare asupra pruncului pronia divină, care pentru ea nu înseamnă altceva decât iubirea, bunăvoința și iertarea lui Dumnezeu.

– Pronia divină nu l-a salvat pe JoJo.

Dumnezeu rămâne tăcut.

Într-o noapte, se trezește și-l vede din nou pe soțul ei în prag, tăcut, ca să nu le trezească pe mama ei și pe Bebe Mol. Oare de când stă acolo? Întinde mâna și, de data asta, ea se ridică. Simte familiara acuitate a simțurilor când el o ridică în picioare, tot fără a vorbi. Nici nu și-a dat seama ce mult i-a lipsit această intimitate. Unirea lor e deopotrivă tandră și imperioasă.

Paisprezece luni trec, și multe vizite în dormitorul soțului ei, până când în sfârșit nu mai sângerează. Apoi pierde sarcina. E împietrită. O asemenea posibilitate nu i-a trecut prin minte. A presupus că va veni un alt copil, chiar dacă va necesita un timp, dar nu așa ceva, niciodată! Are senzația că propriul ei trup a trădat-o. Soțul e dezolat, chiar dacă nu deschide subiectul.

„Să nu crezi despre nici un lucru că ți se cuvine dacă nu vrei să afli ce înseamnă să-l pierzi“, îi amintește Dumnezeu. Dar ce poți face altceva, decât să mergi mai departe? Și pierde o altă sarcină. Când se întremează, caută pe cineva pe care să dea vina: ar putea fi cumva mâna spiritului din pivniță? Să fie oare atât de răzbunător? Coboară și se așază pe un vas gol, adulmecând aerul și privind în jur. Spre surprinderea ei, simte că spiritul o compătimește. Când urcă, mânia i s-a domolit. Numai Dumnezeu știe de ce avortează. Numai Dumnezeu știe… dar alege să nu spună.

Când Bebe Mol are cinci ani, aproape că o pierd din cauza tusei convulsive care se instalează după ce se vindecă de rujeolă. Îndată ce-și revine, Ammachi Mare face aranjamentele pentru botez, temându-se pentru sufletul copilei. O roagă pe Dolly *Kochamma* să fie naşă. Dolly înclină din cap în semn că e de acord şi faţa i se luminează, încântată de onoarea care i se face, însă nu scoate nici un cuvânt. Când îi povesteşte soţului ei episodul la masa de seară, Ammachi Mare spune:

– Tu şi Dolly sunteţi la fel. Zgârciţi la vorbă, niciodată nu bârfiţi şi nu-i vorbiţi de rău pe alţii.

El scoate un „îhm“ drept răspuns.

– Sigur, cumnata lui Dolly o să bombăne fiindcă n-am rugat-o pe ea să fie naşă.

În anii care au trecut de la sosirea intempestivă a familiei ei la Parambil, Cuviinţă *Kochamma* s-a ridicat din plin la înălţimea poreclei sale; dar lăcomia la mâncare nu se numără printre păcatele pe care le înfierează, căci între timp femeia a devenit de două ori mai grasă: gâtul aproape că i-a dispărut, iar corpul a luat forma unui butoi. Crucifixul mare care înainte vreme se îndrepta acuzator către interlocutori s-a ridicat pe pieptul ei tot mai voluminos, astfel că acum stă orizontal, cu faţa spre cer. În ciuda problemelor cu imposibila ei cumnată şi cu familia acesteia, Dolly *Kochamma* şi-a păstrat neschimbate silueta tinerească, faţa încă neridată şi atitudinea prietenoasă, care, probabil, cumnatei sale i se par total inacceptabile.

– Cuviinţă *Kochamma* e convinsă că ea e cea mai cucernică dintre ele două, sunt sigură, adaugă Ammachi Mare.

Soţul ei murmură ceva ce ea izbuteşte să desluşească abia după ce el se ridică deja de la masă:

– Numai dacă măsori cucernicia cu tonele.

Şi îşi dă seama că soţul ei tocmai a făcut o glumă!

La botez, Bebe Mol e încântată să simtă apa şiroindu-i pe cap – un lucru pe care JoJo nu l-ar fi tolerat cu nici un chip. Ammachi Mare aude cum preotul rosteşte numele pe care ea însăşi l-a ales, iar Dolly *Kochamma* îl repetă conştiincios. Pentru urechea ei însă, numele pare strident, în vreme ce pe limbă îl simte fărâmicios ca orezul nefiert.

Când se întorc de la biserică, soţul ei aşteaptă. Îşi aruncă fiica în sus şi o prinde, iar copila scoate un ţipăt răguşit de încântare.

– Bun, şi cum te cheamă? întreabă el.

– Bebe Mol, răspunde fetiţa.

El priveşte întrebător către soţia lui.

– Aşa e. Am scris celălalt nume în registrul naşterilor şi acolo va rămâne.

La cinci ani de la tragedie, trăieşte cu durerea morţii lui JoJo aşa cum se împacă cineva cu vederea tulbure din cauza cataractei sau cu durerea unui şold artritic. Dar recent botezata Bebe Mol e salvarea lor; chiar şi tatăl ei, care s-a depărtat cu mult înainte de Dumnezeu, recunoaşte divinul în zâmbetul ei larg şi în firea generoasă. E comoara de preţ a tuturor. Când era sugar, îi plăcea la culme să fie ţinută în braţe şi să stea în micul ei hamac. Acum, că a mai crescut, se bucură să şadă cu orele pe băncuţa din verandă pe care a pus stăpânire. Din acea poziţie dovedeşte o stranie abilitate de a anunţa sosirea oricărui vizitator înainte ca acesta să-şi facă apariţia. „Uite că vine Shamuel!“, strigă ea la un moment dat, şi cu toate că nimeni nu se vede în jur, trei minute mai târziu se iveşte însuşi Shamuel. Mamei sale i se pare cu totul remarcabil că Bebe Mol plânge foarte rar. Singura dată când îşi aminteşte să fi plâns

a fost în ziua aceea cumplită în care a urlat până ce s-a învinețit la față, ziua în care Ammachi Mare și-a dorit… Dar e mai bine să nu-și readucă în memorie ce și-a dorit atunci. Înțelege că pierderile survenite violent atrag după ele și mai multă violență.

Când vine musonul în acel an, sunt toți doborâți de febră. În vatră focul rămâne stins ziua întreagă, fiindcă nu are cine să-l aprindă. Mama ei își revine ultima; e mereu ostenită, se culcă devreme seara și se trezește abia la amiază. Îi e greu să se ridice de pe rogojina ei, iar părul îi e nearanjat, fiindcă brațele îi obosesc în încercarea de a se pieptăna. Când vine în sfârșit în bucătărie, abia se mișcă, e prea slăbită ca să dea o mână de ajutor. Cel mai îngrijorător e faptul că nu mai vorbește întruna, ca mai înainte. Așa că trimit după *vaidyan*, care îi ia pulsul și-i examinează limba, după care îi prescrie obișnuitele tonice și uleiuri de masaj, însă acestea n-o ajută cu nimic. Starea i se agravează. Iar fiica ei nu mai prididește în strădania de a-și îngriji mama și de a se ocupa de gospodărie.

Binecuvântările vin în feluri și forme diferite, dar cea care ajunge la ei în perioada festivalului Onam e de un tip aparte, cu picioarele ca niște paranteze. Bebe Mol îi anunță sosirea – „vine o doamnă bătrână“ – cu câteva minute înainte ca Odat *Kochamma* să-și facă apariția cu mersul ei crăcănat, de parcă ar fi auzit un strigăt mut de ajutor. Oricât și-ar apropia picioarele femeia cu nasul coroiat și părul cărunt, Bebe Mol tot e în stare să treacă printre genunchii ei. E verișoară de departe cu „Appachen Mare“, așa cum îi spune Bebe Mol tatălui ei (un supranume pe care, treptat, îl preiau cu toții atunci când vorbesc despre el). Ammachi Mare va afla mai târziu că bătrâna se perinda pe la casele diverșilor ei copii, stând câteva luni la unul și mutându-se apoi la altul. Însă la Parambil avea să rămână.

– Unde ții ceapa? întreabă Odat *Kochamma* intrând în bucătărie și vorbind din colțul buzelor pentru ca ghemotocul de tutun pe care-l mestecă să nu-i cadă din gură. Și dă-mi cuțitul! De când mă știu mă rog de ceapă să se toace singură și să se arunce apoi în oală, dar știi ce? (Se uită la toți cei din jur, pe rând, cu pleoapele strânse și cu o figură cât se poate de serioasă.) Până acum, nici una n-a făcut-o!

Apoi masca de seriozitate i se frânge, fața i se împânzește de riduri, iar surâsul ei dezarmant e urmat de un hohot de râs atât de neașteptat și de lipsit de griji, încât alungă toți norii întunecați din bucătărie. Bebe Mol e încântată, bate din palme și râde la unison cu ea.

– Dumnezeule mare! exclamă Odat *Kochamma* când vede că orezul dă în fiert. Încearcă să ridice mâinile spre ceruri, însă spatele adus nu-i permite să le înalțe decât până la nivelul feței. Mai are cineva grijă de bucătăria asta? continuă, dar mustrarea este atenuată de sclipirea din privirea ei și de tonul glumeț. Cine se ocupă de ea, pisica?

Își trage *thorthu* de pe umăr și-l folosește ca să ia oala de pe foc, apoi scoate capul pe ușa din spate, duce două degete la buzele strânse și scuipă un jet de zeamă de tutun. Se întoarce la timp ca să zărească pisica furișându-se spre peștele prăjit. Prinsă asupra faptului, mâța încremenește. Buza de sus a lui Odat *Kochamma* se ridică încet și dă la iveală un șir de dinți grosier ciopliți în lemn, ca niște colți maronii, pe care și-i împinge în afară. E deja prea mult pentru mâță, care se răsucește și o ia la fugă. Dinții se retrag la locul lor și râsul bătrânei răsună iar.

– Apropo, șoptește ea cu un aer conspirativ, privind în jur ca să se asigure că n-o aud urechi străine, ăștia nu-s dinții mei. Un *appooppan* abia ce i-a lăsat pe pervazul ferestrei.

– Ce bătrân? întreabă Ammachi Mare.

– Ha! Amărâtul de tată al nurorii mele! Cine altcineva? Tocmai plecam de acasă

după ce ea m-a făcut „capră bătrână“. Am văzut dinții și mi-am zis: „*Aah*, dacă-s capră bătrână, n-am eu oare mai multă nevoie de dinții ăștia decât el? Și dacă i-a lăsat acolo, înseamnă că nu-i trebuie, *illay*?“

Încearcă să-și ia un aer nevinovat, dar în ochi îi joacă o privire năzdrăvană. Ammachi Mare nu-și poate stăpâni râsul, și toate grijile i se spulberă.

Odat *Kochamma* e tonicul de care au nevoie cei de la Parambil. Bătrâna robotește continuu. În decurs de o săptămână, Ammachi Mare se obișnuiește să fie ținta grijilor ei, să i se spună să stea jos și să se odihnească sau să râdă la glumele ei atât de tare, încât trebuie să fugă să facă pipi. Singurul lucru care nu-i place e că Odat *Kochamma* îmbracă întotdeauna, după baie, același *mundu* pătat de curcuma, deși neagă cu tărie că așa face.

– Dar abia ce l-am schimbat ieri!

În toiul nopții, Ammachi Mare își dă seama ce se întâmplă și se înfurie pe ea însăși: Odat *Kochamma* are un singur rând de haine. A doua zi îi oferă două seturi noi și-i spune:

– Anul trecut nu ne-am văzut de Onam, așa că hainele astea erau pregătite pentru tine.

Odat *Kochamma* se preface indignată, se încruntă și pipăie țesătura care nu va mai fi niciodată la fel de albă ca acum. Dar ochii o trădează.

– *Oho!* Ce-i asta? Ți-ai pus în gând să mă măriți, la vârsta mea? *Aah, aah!* Dacă aș fi știut, n-aș fi venit niciodată aici. Ia să-mi gonești pretendentul! Nu vreau să-l văd. Are el o problemă, și nu vrei să-mi spui. E orb cumva? Face crize? Am terminat-o cu bărbații! Oala asta e mai deșteaptă decât un bărbat!

Și tot timpul împinge hainele înapoi spre Ammachi Mare, fără să le dea însă drumul din mâini.

Bebe Mol aleargă spre tatăl ei ori de câte ori îl vede. El are mai multă răbdare cu ea decât avea cu JoJo, care era întotdeauna înmărmurit de mărimea și de tăcerea lui; Bebe Mol nu se lasă impresionată. Îi arată lui Appachen Mare panglicile și păpușile ei. Într-o după-amiază cu ploaie, când e nevoită să stea în casă, întrerupe pașii surescitați ai tatălui ei pe verandă și îl trage să se așeze pe ceea ce a devenit băncuța *ei*.

– Stai aici! îi poruncește, iar el se așază cu supunere. De ce cade ploaia pe pământ și nu în sus, spre cer? De ce…?

El îi ascultă nedumerit ropotul de întrebări. Bebe Mol nu așteaptă să primească răspunsuri. Urcă în picioare pe băncuță ca să-și încununeze tatăl cu o pălărie din frunze verzi de cocotier pe care a confecționat-o cu ajutorul lui Odat *Kochamma*. Mulțumită de efectul obținut, bate din palme. Apoi își înfășoară brațele grăsuțe pe după gâtul lui și-și lipește obrazul de al lui, tare de tot.

– Acum poți să pleci, îi spune. Pălăria asta o să te apere de ploaie.

El clatină din cap recunoscător. Ammachi Mare își mușcă buzele ca să nu izbucnească în râs când își vede soțul masiv, cu pielea asprită de soare, purtând în creștet o pălărioară mică și strâmbă. Odată ce fiica lui nu-l mai poate vedea, își ia pălăria de pe cap și o studiază.

– Niciodată nu credeam c-o să trăiesc să văd așa ceva, remarcă Ammachi Mare către Odat *Kochamma*.

– *Aah*. De ce nu? O fiică are mereu deschisă o ușă în inima tatălui ei.

„Am avut și eu un rol în asta“, își spune ea. „L-am mai înmuiat puțin. L-am ajutat să-și ușureze povara secretelor.“

Tânărul *chemachen* care vine într-o dimineață să ceară un obol e doar un băiețandru, cu câteva tuleie mijite pe buza de sus, atât de rare, încât fiecare ar putea fi numit după unul dintre apostoli. Glasul abia ce i s-a îngroșat. În sutana albă, mult prea mare pentru el, și cu o tocă neagră care-i înghite toată fruntea, pare costumat ca pentru un rol de preot într-o piesă școlară. Fără îndoială că familia lui l-a „dăruit" Bisericii încă de când era mic copil, astfel încât să fie crescut (și hrănit) de seminar – o mană cerească atunci când orezul e pe sponci. Toți băieții de felul lui ajung să fie hirotoniți, dar Ammachi Mare are îndoieli cu privire la adevărata lor chemare.

Zevzecul *chemachen* a petrecut minute întregi studiindu-l pe Damo, până când Unni l-a alungat. Acum e prea ocupat să se zgâiască la Bebe Mol pentru a-și aduce aminte de ce a venit, dar în cele din urmă Ammachi Mare îl întreabă despre registru. Ochii lui cu privire copilăroasă se întorc spre ea, nedumeriți.

– Chestia aceea pe care o ții la subraț, adaugă ea arătând cu degetul.

El îi întinde caietul și apoi întreabă cu solicitudine:

– Ce necaz are cea mică?

Ea tresare și îi urmărește privirea către locul în care Bebe Mol șade pe băncuță, așa cum face ore întregi în fiecare zi, legănându-și picioarele.

– Cum adică, ce necaz are? N-are nimic!

Trec câteva secunde până ce băiatul înțelege că a zis o prostie cât el de mare. Dă să plece retrăgându-se cu spatele, dar își amintește de registru și întinde timid mâna spre el, temându-se că stăpâna casei o să i-l trântească în cap înainte să poată fugi.

Furioasă, Ammachi Mare își studiază fetița. Oare ce-a văzut nătăfletul acela? Limba fetei, cumva? Familia s-a obișnuit cu obiceiul copilei de a-și ține limba pe buza de jos, de parcă n-ar avea loc suficient în gură pentru ea. Fața îi e lată, sau poate că doar fruntea proeminentă o face să pară așa. Porțiunea moale pe care nou-născuții o au în creștet a rămas vizibilă sub piele, deși mai are puțin și împlinește șase ani. Trăsăturile nu îi sunt clar definite, într-adevăr. Spre deosebire de părinții ei, are nasul cârn, care pe fața ei pare o căpșună pe o farfurioară.

Ammachi Mare simte pământul cufundându-se sub picioarele ei și întinde mâna să se sprijine de un stâlp al verandei. Abia la trei ani a reușit Bebe Mol să meargă în picioare fără să se țină de ceva, iar propoziții a început să lege după vârsta de patru ani. Ammachi Mare a fost prea bucuroasă să aibă un copil căruia nu-i place să se dea în leagăn agățat de viițe și liane, pentru ca aceste lucruri să-i dea de gândit.

Se duce după Odat *Kochamma*.

– Fii cinstită, ce părere ai?

Femeia se uită atentă o vreme la Bebe Mol.

– E posibil să aibă ceva nelalocul lui. Vocea îi e foarte răgușită. Și pielea ei e altfel, mai umflată.

Bătrânei îi e greu să rostească aceste cuvinte, dar Ammachi Mare știe că are dreptate.

– Dar ce importanță are? adaugă Odat *Kochamma*. Fata e un îngeraș!

Ammachi Mare îl cheamă pe *vaidyan*, care, după ce aruncă o privire fugară către pacientă, scoate o sticluță cu tonic.

– Dă-i asta de trei ori pe zi, cu apă caldă, recomandă el pe obișnuitul său ton maiestuos.

– Stai! Ce problemă crezi că are? întreabă ea, ignorând tonicul.

– *Aah, aah,* asta ar trebui să dea rezultate, răspunde el fără să se uite la ea sau la fetiță, continuând să-i întindă sticluța.

– Dar e același tonic pe care i l-ai dat și când a avut tuse convulsivă.

– Păi, și de ce nu? Tusea i-a dispărut, nu-i așa?

Ammachi Mare îl lasă să plece și se duce să discute cu soțul ei. El o ascultă nemișcat și, într-un târziu, încuviințează.

În aceeași seară, stăpânul de la Parambil îl cheamă pe Ranjan și-i cere să-i însoțească soția și fiica la Cochin; dintre cei doi frați, el a călătorit cel mai mult și cunoaște orașul. După cum îi informează Dolly, Cuviință *Kochamma* a făcut o criză de nervi din cauza plăcerii evidente resimțite de soțul ei la ideea unei misiuni în care ea nu va fi cu ochii pe el. Acum îl silește să îngenuncheze, îl unge cu ulei sfințit și-l amenință că-l va jupui de viu dacă nu se va purta cum trebuie.

Ammachi Mare o roagă pe mama ei să le însoțească, în speranța că deplasarea o va scoate din starea de letargie. Pleacă la drum înainte de ivirea zorilor, în cele mai bune haine ale lor, cu umbrele și mâncare la pachet. Entuziasmul pe care-l manifestă Bebe Mol le asigură buna dispoziție. Un barcagiu le duce pe râu și apoi prin încrengătura de canale și golfulețe, până când ajung pe Lacul Vembanad, al cărui mal l-a văzut Ammachi Mare ultima dată în a doua cea mai tristă zi din viața ei, când era o mireasă de doisprezece ani. Traversează lacul într-o barcă mai mare.

Se înserează când ajung la Cochin și străbat orașul până la un han. Mama ei se duce direct la culcare, însă la insistențele lui Ranjan, Ammachi Mare și Bebe Mol ies din cameră ca să vadă pentru prima dată oceanul. Apa se izbește cu zgomot de țărm; sună ca atunci când Caesar bea din găleata lui, numai că de o mie de ori mai tare. Lacul Vembanad pare o bălticică pe lângă ocean. La țărm e ancorat un vapor atât de mare, încât ea nu poate pricepe cum de plutește. Străzile sunt pline de oameni, iar în magazine e încă lumină ca ziua, datorită curentului electric. În rugăciunile ei din seara aceea, Ammachi Mare mărturisește: „Doamne, iartă-mă, dar uneori mi se pare că ești doar Dumnezeul micului meu Parambil. Uit cât de mare e lumea pe care tu ai creat-o și asupra căreia veghezi“. După moartea lui JoJo a studiat cu de-amănuntul Cartea lui Iov, căutând un sens în pierderea absurdă pe care au suferit-o, dar fără a găsi unul. Acum își amintește că, în ciuda suferințelor lui, Iov l-a preamărit pe Dumnezeu „care face lucruri mai presus de înțelegerea omului și minuni fără număr“.

În dimineața următoare, cu un Ranjan mahmur deschizând drumul, vizitează întinsa piață de mirodenii, se roagă în bazilica portugheză, colindă magazinele, trec pe lângă palate și petrec ore întregi pe țărmul oceanului, privind pescarii care-și manevrează plasele ciudate de pe mal. Până când se întorc la han, spre sfârșitul după-amiezii, au văzut atât de mulți albi – *sa'ippu* – și chiar femei albe, încât Bebe Mol deja nu mai cere să-i atingă ca să vadă dacă nu cumva li se șterge culoarea. Se spală și pleacă spre clinica din Mattancherry; Ammachi Mare îi spune lui Ranjan că se descurcă să se întoarcă singure, iar el își vede de treabă bucuros. Împreună cu mama ei și cu Bebe Mol, se așază apoi la rândul format în fața clinicii celui despre care, spune lumea, ar fi cel mai priceput doctor din Travancore și Cochin. Ammachi Mare încearcă să pronunțe cu glas tare numele doctorului scris pe plăcuță, dar riscă să-și scrântească limba.

*

Doctorul Rune Orqvist a venit la Fort Cochin în anul Domnului 1910, sosind la țărm aidoma legendarilor Ask și Embla. Și la fel ca acei primi oameni din mitologia scandinavă, Rune s-a pus rapid pe picioare, iar ele l-au purtat către locuri cu hrană din belșug, băutură, adăpost, femei și amici turbulenți. Cu silueta lui mătăhăloasă și

glasul baritonal, prima impresie stârnită de nou-venitul blond și bărbos a fost aceea a unui profet, genul de ins învești mântat în rasă monahală, cu un toiag în mână, care ar fi putut coborî dintr-o bărcuță împreună cu celălalt apostol, Sfântul Toma. Sosirea lui, de altfel, e la fel de învăluită în mister ca aceea a Sfântului Toma însuși. Ceea ce se știe este că sudul Indiei a fost ultima oprire dintr-o călătorie care începuse la Stockholm. În conformitate cu cele spuse de bunul doctor, într-o seară, plin de akvavit[46] cum era și „cântând de unul singur pe strada Stora Nygatan, am fost răpit. Când m-am trezit, eram medicul unui vas care se îndrepta spre Cape Town!“ În această calitate ajunsese apoi în toate marile porturi din Orient și din Africa. Dar pe la treizeci și cinci de ani a debarcat în Cochin. Frumusețea mănunchiului de insule care formau orașul la confluența a nenumărate canale și brațe de apă, căldura localnicilor, templele, bisericile, bazilicile și sinagogile, străduțele pietruite și casele în stil colonial olandez l-au determinat pe masivul scandinav să arunce ancora o dată pentru totdeauna. La scurt timp după aceea a început să învețe limba malayalam cu ajutorul unui îndrumător și să studieze *Vedele, Ramayana* și *Bhagavad Gita* cu altul. Apetitul său pentru cunoaștere nu era egalat decât de cel pentru grog și compania feminină – un cocktail de dorințe care i-ar fi pus la podea pe majoritatea medicilor.

Celor mai mulți occidentali li se pare că acel *rhha* rulat din malayalam râcâie cerul gurii și scrântește limba, dar nu și nordicului Orqvist. El poate pălăvrăgi cu copiii din preajma clinicii, care râd de accentul lui scandinav și de felul peltic în care pronunță cuvintele, ba scoate chiar și câteva fraze în iudeo-malayalam, când vorbește cu evreii paradesi („străini“). (După ce a scăpat-o pe soția rabinului de un chist ovarian uriaș, paradesii – care au venit din Peninsula Iberică în cadrul diasporei sefardice – nici nu se gândesc să apeleze vreodată la alt medic.) Bătrânele doamne din comunitatea creștină a Sfântului Toma vin la cabinetul lui cu aceeași statornicie cu care merg la biserică, destăinuindu-i toate durerile și suferințele lor – deseori nimic altceva decât surogate ale necazurilor maritale, iar el le oferă „remedii“ placebo și mici predici pline de compasiune, precum *Mullu elayil vinallum, ela mullel vinallum, elakka nashttam*: Fie că spinul cade pe frunză ori frunza cade pe spin, de suferit suferă tot frunza. „*Aah, aah*, mare dreptate ai, doctore. Soțul meu nu-i decât un spin; ce e de făcut?“

Destinul doctorului s-a schimbat în 1912 grație doamnei Eleanor Shaw, o femeie de vârstă mijlocie cu diverticulită, reflux acid și colică biliară – o constelație de afecțiuni necorelate pe care el le numește „Triada lui Orqvist“, fiindcă par să survină împreună la paciente ca ea: caucaziene, aflate la perimenopauză și supraponderale. Rune i-a excizat vezica biliară, i-a tratat refluxul acid și i-a reglat tranzitul intestinal, însă Eleanor Shaw nu a resimțit nici o îmbunătățire a stării de sănătate. Într-un moment de inspirație divină, doctorul i-a pus o întrebare delicată pe care nu avusese până atunci prilejul s-o adreseze bolnavelor sărace, a căror viață sexuală nu avea niciodată de suferit, în ciuda bolilor și a privațiunilor materiale: „Doamnă Shaw, nu cumva, după toți acești ani, patul conjugal vi se pare mai puțin îmbietor? Dureros, chiar?“ Intonația lui melodioasă, cu accent suedez, a făcut ca întrebarea să nu i se pară jignitoare pacientei. „Eleanor, dacă îmi permiți să-ți spun așa, aceste organe sunt vitale și, dacă sunt lăsate să ruginească, nu se poate să nu existe repercusiuni.“ Rune a bănuit că nu lipsa libidoului era problema, ci insuficienta lubrifiere, așa că i-a prescris 300 de grame de unguent inert și 150 de grame de grog proaspăt preparat, pe care trebuia să-l lase să stea optsprezece ore pentru a-și spori tăria, asigurându-se că femeia a înțeles care remediu trebuie administrat în care orificiu corporal. Soțul lui Eleanor, domnul Benedict Shaw, era consilierul maharajahului din Cochin și

președintele unui important concern comercial britanic. Tratamentul recomandat de Rune soției lui s-a dovedit atât de eficient, încât, recunoscător, Benedict Shaw a cerut firmei sale să renoveze un vechi conac olandez și să-l transforme într-un centru medical elegant, dotat cu o sală de operații, zece paturi și o clinică în partea din față. Cazul doamnei Shaw dovedise că un tratament corect poate avea efecte salutare asupra întregii familii și că un singur pacient poate schimba norocul unui medic.

În seara din 1913 când Ammachi Mare, mama ei și Bebe Mol vin la clinică, banca din sala de așteptare e deja plină, așa că trebuie să stea în picioare. Rune Orqvist dă buzna înăuntru strângând sub braț un teanc imposibil de gros de cărți abia cumpărate și zâmbește către pacienți. Tarifele pe care le practică sunt modice pentru cei săraci și usturătoare pentru bogați. Doi soți paradesi – el într-un costum alb cu o kippa pe creștet, ea într-o bluză cu nasturi și guler înalt – stau stingheri alături de doi „evrei negri“ cu pieptul gol; comunitatea acestora din urmă s-a stabilit în Cochin pe vremea regelui Solomon și îi detestă pe „nou-veniții“ paradesi pentru atitudinea lor superioară față de semenii cu pielea închisă la culoare. Pe aceeași bancă se mai află un docher care își masează o parotidă inflamată, un polițist fără astâmpăr, un englez dispeptic și o doamnă brahman care poartă la gât niște lanțuri din aur suficient de groase pentru a trage cu ele o barcă la mal.

Când le vine în sfârșit rândul, dr. Rune Orqvist le întâmpină cu un surâs care o dezarmează imediat pe Ammachi Mare. Medicul *sa'ippu* are la gât un stetoscop. Un prespapier din piatră lustruită fixează pe biroul din fața lui un teanc de hârtii. Privirea i se oprește asupra lui Bebe Mol cu o expresie cunoscătoare. Când întinde palma enormă, fetița – care n-a dat mâna cu nimeni de când se știe – le întinde și ea bucuroasă pe ale ei.

– Și cine-i această frumoasă domnișoară? întreabă el într-o malayalam perfectă, însă cu accent.

– Sunt Bebe Mol!

– Pentru tine am o bomboană roșie sau una verde. Pe care o vrei?

– Pe amândouă! Și una pentru Kunju *Mol*, răspunde copila, ridicând păpușa în aer.

Râsul lui răsună între pereții încăperii.

Medicul îi dă bomboanele și apoi se întoarce spre Ammachi Mare, căreia încă nu-i vine să creadă că el vorbește malayalam. Începe să-i povestească, ezitant, despre Tulburare, despre înecarea lui JoJo, despre genealogie – e sigură că toate acestea sunt relevante – și apoi îi spune despre Bebe Mol. El o ascultă cu atenție.

– Foarte neobișnuit, spune la final. Nu știu cum să explic înecurile din familie. Dar, adaugă aplecându-se și mângâind obrazul lui Bebe Mol, nu cred că această minunată fetiță are aceeași problemă…

– Slavă Domnului! Nici soțul meu nu crede.

– *Știu* însă ce se întâmplă cu Bebe Mol.

– Da?

– Da. Vezi dumneata, am recunoscut-o imediat.

– Cum adică? Ați mai văzut-o și înainte?

– S-ar putea spune și așa, răspunde el, examinând mâinile fetiței. Cred că are o umflătură, o hernie lângă ombilic, am dreptate?

Ridică bluza copilei și, într-adevăr, se vede un fel de gâlmă care pe Ammachi Mare n-a îngrijorat-o, fiindcă fetița n-a părut nici un moment deranjată de ea. Acum chicotește. Doctorul îi cere să meargă puțin și pe urmă să scoată limba.

Își sprijină antebrațele masive pe birou și se apleacă în față.

– Bebe Mol are o boală bine cunoscută. Se numește cretinism, dar numele nu este important.

Pentru Ammachi Mare, oricum, nu are nici un înțeles.

– Aici, la gât, există o glandă, continuă medicul. Tiroida. Ai văzut-o umflată la unii oameni, formând o gușă? Glanda asta secretă o substanță esențială pentru creșterea organismului și pentru dezvoltarea creierului. Uneori, glanda nu funcționează la naștere. În aceste cazuri, copilul se dezvoltă ca Bebe Mol. Limba. Fața lată. Vocea răgușită. Pielea îngroșată. E o fetiță isteață, dar învață cu greu ceea ce alții de vârsta ei știu deja.

A enumerat toate aceste lucruri pe care ea a refuzat să le vadă la fiica ei.

– Puteți spune toate astea doar uitându-vă la ea? întreabă Ammachi Mare, încă nevenindu-i să creadă.

El se apropie de raftul cu cărți și alege una, fără nici o ezitare. O răsfoiește așa cum ar fi făcut tatăl ei cu Biblia, pe care o cunoștea din scoarță-n scoarță. Apoi întoarce cartea spre ea și-i arată o fotografie. Este adevărat: Bebe Mol seamănă cu copilul acela mai mult decât cu rudele ei de sânge. Fetița pune un deget lat pe pagină și râde ușor, recunoscându-se.

– Există medicamente care s-o vindece?

El oftează și clatină din cap.

– Da și nu. Există un extract tiroidian, dar nu e disponibil în India. Și chiar dacă ar fi, trebuia administrat încă de la naștere. În acest stadiu, oricât i-am da, tot nu s-ar mai remedia ceea ce vedeți.

Ammachi Mare se uită la omul acela cu părul și barba ca aurul țesut și cu ochii în nuanța oceanului. Mulți malayali au ochii deschiși la culoare – o influență a vizitatorilor arabi și persani de demult –, dar nici pe departe ca ai doctorului din fața ei. Mai mult decât culoarea însă, ceea ce o frapează e bunăvoința pe care o emană, făcând ca vorbele lui să fie și mai dureroase. Ușa către viitorul fiicei ei s-a deschis, iar priveliștea e cumplită. Vrea să protesteze, dar el îi citește gândurile.

– Va rămâne întotdeauna un copil. Trebuie să vă spun asta. Îmi pare rău, dar nu va crește cu adevărat niciodată. Dar, adaugă el privind spre Bebe Mol, ce copil fericit! Un copil al Domnului. Un copil binecuvântat. M-aș dori să am alte vești pentru voi. Chiar mi-aș dori.

Expresia îi e gravă acum, iar ochii blânzi sunt plini de regrete.

Mama își privește fetița, cu lacrimi în priviri și cu o mână pe umărul ei. Bebe Mol e veselă ca întotdeauna, prea interesată de doctor, de barba lui și de instrumentele de pe masă pentru a se lăsa afectată de discuție.

– Binecuvântat să fiți! rostește Ammachi Mare și glasul i se înecă.

Tocmai i-a mulțumit, din puterea covârșitoare a obișnuinței, omului care i-a dat o veste cumplită.

– Vă rog să înțelegeți, insistă el. Totul s-a întâmplat *înainte* de nașterea ei. Așa a venit pe lume. Nimic din ce ați făcut voi sau altcineva nu i-a cauzat boala. Înțelegeți? Nu e vina voastră. Oare nu zice Domnul în Cartea lui Ieremia: „Înainte de a te fi zămislit în pântece, te-am cunoscut, şi înainte de a ieşi din pântece, te-am sfinţit“?

– Așa zice! exclamă ea, șocată să audă un verset biblic rostit de acest om de lume.

El ridică palmele în aer, ca pentru a spune: „Misterioase sunt căile Domnului“.

Ammachi Mare nu-și mai poate stăpâni lacrimile. Doctorul își pune mâna peste a ei, iar ea i-o strânge, aplecându-și capul. „Nimic nu mă poate absolvi de vină“, ar vrea să-i spună. După un timp, ridică privirea.

– Dar cum rămâne cu Tulburarea, cu înecurile despre care v-am spus? Dacă voi

mai face copii… o vor avea și ei? Vor fi la fel ca Bebe Mol?

– Despre înecuri… chiar nu știu, răspunde doctorul. În mod limpede, e ceva ce a trecut de la o generație la alta. Doar că nu-mi pot imagina ce anume e. Însă ceea ce s-a întâmplat la Bebe Mol nu se va mai întâmpla și la copilul următor. Asta ți-o pot spune sigur.

Sunt deja la ușă, când doctorul o strigă:

– O clipă, *Kochamma*!

De data asta, nu Bebe Mol, ci bunica ei e cea care i-a atras atenția. Femeia a stat alături de ei, în cabinet, neatentă, dar nu indiferentă.

– Îmi permiți?

Îi atinge gâtul cu degetele și o palpează gânditor. Când își retrage mâna, Ammachi Mare vede și ea nodul pe care l-a remarcat medicul la mama ei. Oare nu se mai sfârșesc veștile rele din încăperea asta?

– Ochii ei sunt puțin cam galbeni, constată doctorul.

– E slăbită de luni bune, îi spune Ammachi Mare. Îi e greu să ridice brațele și, când se așază, îi e greu să se mai ridice.

Medicul o roagă pe bătrână să se așeze pe masa de examinare și îi palpează abdomenul. Ammachi Mare observă că pare umflat, în ciuda faptului că a slăbit. Mama ei pare nedumerită, dar nu protestează. Doctorul este în mod vizibil îngrijorat.

– *Kochamma*, i se adresează pacientei, am niște medicamente pentru tine. Vrei s-o duci pe Bebe Mol să vadă grădina cât timp le pregătesc? I le voi da fiicei tale.

În vreme ce barca lor se apropie de ponton, Ammachi Mare vede o siluetă familiară cocoțată sus, într-un cocotier. Iar când tălpile ei ating pământul roșu de acasă, soțul ei e deja acolo, așteptându-le. Bebe Mol îi povestește despre toate minunățiile pe care le-a văzut: oceanul, luminile electrice, doctorul cu pielea vopsită în alb – o poveste pe care o va repeta apoi toată viața ei.

Când soțul și soția rămân singuri în camera lui, așezați pe marginea patului, ea îi spune totul.

– Mintea și corpul lui Bebe Mol sunt încremenite în timp. Fiica noastră va fi mereu așa cum a fost anul trecut. Și cum a fost cu un an înainte.

Pieptul lui lat tresaltă. Oftează și își pleacă fruntea. După un răstimp îndelungat, vorbește, iar vocea îi e răgușită:

– Dacă vrei să zici că va fi întotdeauna Bebe Mol, un copil, un copil fericit… atunci, asta nu-i ceva chiar atât de rău.

– Nu, răspunde ea printre lacrimi. Nu-i un lucru chiar atât de rău. Va rămâne un îngeraș pentru totdeauna.

El o cuprinde cu brațele și o strânge la piept.

– Și mai e ceva, adaugă ea plângând.

Îi povestește despre gălbinarea pe care doctorul *sa'ippu* a văzut-o în ochii mamei ei, despre gâlma tare ca piatra pe care i-a simțit-o la gât, dar și în abdomen, despre ficatul mărit, asta fiind explicația oboselii și apatiei ei. După ce mama ei ieșise, doctorul i-a explicat lui Ammachi Mare că un cancer la stomac se răspândise deja la ficat și la glandele de la gât. Era mult prea târziu pentru o operație. Nu exista un tratament, puteau doar să-i ușureze suferințele.

– M-am simțit ca și cum același catâr care mă lovise cu zece minute în urmă m-a izbit din nou, îi mărturisește ea.

– Are dureri?

– Nu. Dar el zice că va avea. Trebuie să cumpărăm pastile cu opiu, ca să nu sufere spre sfârșit. Mi-a spus: „Unii creștini sunt de părere că durerea conferă demnitate, că suferința duce la mântuire. Eu nu cred asta“. Doctorul acela e un sfânt!

Seara, în rugăciune, i se adresează lui Dumnezeu:

– Tu ai știut toate astea, Doamne. Ce mai pot eu să-ți spun Ție? Înainte ca mama mea să vină pe lume și înainte să se nască Bebe Mol, tu știai ce le e scris în frunte.

Știe că trebuie să-i mulțumească lui Dumnezeu pentru anii buni pe care i-a avut împreună cu mama ei. Dar nu în seara asta. N-ar face-o din inimă.

– Mă rog s-o ferești de suferință. A avut parte deja de destulă în viața asta.

Se roagă și pentru doctorul cel bun. Cât har are, de-a văzut într-o clipă care e necazul cu Bebe Mol și pe urmă și-a dat seama că și mama ei are o problemă gravă! Și totuși, deși a știut să spună cum se cheamă aceste boli, n-a putut să le dea și un tratament. Din acest punct de vedere, enervantul *vaidyan*, cu singurul lui tonic pentru toate bolile, ar putea susține că nici el nu e mai prejos. Dar *vaidyan* habar nu are de nimic.

– Doamne, doctorul acela știe de toate… dar nu și despre Tulburare. Te implor încă o dată: dacă n-o vindeci tu, te rog să ne trimiți pe cineva care poate s-o facă!

CAPITOLUL 24. Răzgândire

1922, Cochin

Rune încuie clinica la miezul nopții. A început să consulte pacienții în ambulatoriu seara târziu, fiindcă a avut două operații de urgență una după alta. Au trecut zece ani de când doamna Eleanor Shaw i-a schimbat destinul. Pe drumul pe care-l parcurge pe jos până acasă de-a lungul țărmului stâncos din Cochin, de obicei cu o carte sub braț, obișnuiește, dacă vremea i-o permite, să fumeze o ultimă pipă șezând pe o bancă din ciment, cu fața spre mare, și să se bucure de briză. Valurile își celebrează îndelunga călătorie cu un ultim clipocit pe stânci. Luna atârnă jos pe boltă, ca un felinar, iluminând încrengătura colțuroasă a plaselor de pescuit chinezești, mai bine de zece înșirate de-a lungul malului. Prăjinile lor se apleacă asupra apei ca niște păsări cu gâtul lung, iar plasele flutură în vânt aidoma pânzelor unor corăbii.

Rune se consideră un om fericit. Fiecare zi e altfel decât precedentele. Nu duce lipsă de nimic, are prieteni buni și multe alte preocupări pe lângă medicină. Și atunci, de ce în atâtea seri, șezând pe banca asta, se simte așa, nelalocul lui? Anxietatea îl cuprinde cu aceeași regularitate cu care, la sfârșit de lună, bătrânul musulman își face apariția cu hârtănitul lui registru de chirii și cu aerul de tip „ce rău îmi pare că te deranjez“. Dar agitația pe care o resimte nu este de felul celei care l-a purtat din port în port până ce și-a găsit sălașul în Cochin; nu are legătură cu geografia. Nu, acum se află acolo unde trebuie să se afle. Dar atunci, ce e?

Un bocănit ritmic devine tot mai sonor. Profilată în lumina lunii, Rune zărește o formă care se apropie, cu un toiag în mână. Recunoaște imediat profilul aplatizat și lipsa nasului: un lepros. Cioturi, nu degete ține toiagul. În ceșcuța agățată la gâtul lui zornăie câteva monede. Silueta îngână ceva încet, un imn religios, poate, cu fața ridicată spre cer și legănându-se dintr-o parte în alta, cercetând bolta nevăzută. Spectrul se oprește și capul își încetează pendularea, de parcă ar fi simțit luna aflată jos, pe cer. E ca o statuie, complet nemișcat, cu excepția ușoarei ridicări și coborâri a umerilor odată cu fiece respirație.

Într-o năucitoare schimbare de perspectivă, Rune are brusc senzația că el *a devenit* leprosul: el este cel care încearcă să privească prin corneele opacizate; el este cel care zărește imagini încețoșate, murdare, difuze; cel care discerne lumini și umbre, dar își amintește cum era să simtă lumina lunii scăldându-i fața; ale lui sunt picioarele acelea diforme, ulceroase, înfășurate în pânză de sac mânjită de sânge și legate cu sfoară din cocos… Clipa trece. Nu-și poate explica nicicum ceea ce i s-a întâmplat, senzația momentană că se află în trupul altcuiva.

Silueta se îndepărtează înghițită de noapte, iar bocănitul toiagului pe piatră se stinge. Într-o izbucnire de claritate, Rune vede toate lucrurile pe care leprosul nu le putea zări: linia îndepărtată a orizontului, acolo unde cerul întâlnește marea, bolta pe care este suspendată luna și luna însăși cu eșarfa de stele drapată în jurul ei… Se simte dispărând în imensitatea universului. A devenit plasa de pescuit atârnată, leprosul orb care e nevoit să doarmă sub stele… În imensitatea cosmosului, Rune simte că propria lui ființă nu există, că e o iluzie. Între el și lepros nu există nici o diferență, nici o deosebire, amândoi sunt doar manifestări ale conștiinței universale.

În această nouă stare de conștientizare, pălăvrăgeala necontenită din mintea lui

încetează brusc. Așa cum oceanul se manifestă ca val sau maree, dar nici valul și nici mareea nu sunt oceanul, în mod similar Creatorul – Dumnezeu sau Brahma – generează o imagine a unui univers care ia forma unui medic suedez sau a unui lepros orb. Rune este real. Leprosul este real. Plasa de pescuit este reală. Pe de altă parte, totul e *maya*, iluzie, caracterul lor distinct este o iluzie. Totul este una. Universul nu e altceva decât un strop de spumă pe oceanul nemărginit care este Creatorul. Se simte euforic, liber și ușor – *pacea și liniștea lui Dumnezeu, care trece dincolo de orice putere de înțelegere.*

La primele ore ale dimineții, alarmat, îngrijitorul lui iese să-l caute. În trecut și-a mai scos stăpânul de la cârciumă, unde bunul doctor zăcea prăvălit pe o masă. În noaptea asta însă, îl găsește fascinat ca un *sadhu*[47], privind în gol. Îngrijitorul îl scutură ușor de umăr. Zâmbind, Rune revine în iluzia lumii înconjurătoare.

Înainte de sfârșitul săptămânii, și-a dăruit tot mobilierul și și-a depozitat instrumentarul în magazia lui Salomon Halevi, un negustor și bancher evreu. Sunt mulți doctori acum în Cochin, absolvenți ai școlilor medicale din Madras ori Hyderabad, și multe spitale în sistemul public de sănătate. Îi vor lipsi pacienții lui, dar ei se vor descurca și fără el.

Două săptămâni mai târziu, fără să-și fi luat rămas-bun cum se cuvine, se îndreaptă spre ashramul Bethel din Travancore. Ansamblul monastic a fost înființat de un preot, BeeYay *Achen*, care se ghida după scrierile Sfântului Vasile cu privire la munca manuală, tăcere și rugăciune, practicate pentru a te apropia de Creator. BeeYay a fost unul dintre primii preoți care au obținut licența în arte umaniste, având dreptul să folosească, atunci când se semnează, particula BA, astfel că nimeni nu-l cunoaște pe alt nume decât BeeYay *Achen*[48]. Preotul îl încurajează pe Rune prin exemplul propriu: ajutorarea celorlalți, rugăciune și tăcere. Șapte ani mai târziu, un Rune mai slab, aproape de nerecunoscut, apare ca un fluture ieșit din crisalidă, sigur pe destinația sa, chiar dacă zborul îi este haotic. Barba, bucuria și râsul sănătos i-au rămas intacte, însă clocotește în el sentimentul arzător al unui obiectiv. Când pleacă, BeeYay îi dă binecuvântarea sa.

– Cred că Dumnezeu te-a adus aici și ți-a dezvăluit care îți este misiunea în viață. Dar important e faptul că ai acceptat-o. Nu uita, Domnul nu i-a vorbit doar lui Isaia, ci *tuturor*, atunci când a spus: „Pe cine voi trimite, și cine va merge pentru Noi?“ Iar Isaia a răspuns: „Iată-mă, trimite-mă pe mine!“

Rune îl convinge pe barcagiul care aprovizionează mănăstirea cu pește, kerosen, lumânări și altele să-l ducă până la capătul călătoriei sale.

– Unde? Acolo? Cum? De ce? exclamă omul, nevenindu-i să creadă. Ai uitat cumva ceva acolo?

Când își dă seama că Rune vorbește serios, barcagiul continuă:

– Cine știe dacă barca mea poate trece? Cine știe dacă nu cumva canalele sunt secate? Cine știe dacă acolo a mai rămas ceva?

Pornesc la drum în zori, bărbatul cu pielea albă părând un uriaș pe lângă însoțitorul lui cu ten întunecat. Barca înaintează pe o serie de canale ale căror maluri sunt întărite cu piatră și nămol. După-amiază traversează un lac întins și ajung apoi pe un alt canal îngust, care ar trebui să-i ducă la destinație. Strigă către un localnic cocoțat într-un cocotier, extrăgându-i seva, iar acesta le dă ultimele îndrumări.

– Mergeți drept înainte, nu vă uitați nici la stânga, nici la dreapta. După două sute de metri, ajungeți în alt canal. Intrați pe el. Acolo o să vedeți zece sau o sută de

trepte care urcă.

„Zece sau o sută de trepte“ sunt de fapt paisprezece, atât de năpădite de mușchi, încât abia izbutesc să le zărească. Barcagiul îl ajută să-și care sacul până la o poartă cu balamalele ruginite, dar refuză să meargă mai departe.

– Încă un lucru te mai rog, îi spune Rune și-i numără în mână mai multe bancnote decât a văzut omul la un loc în întreaga lui viață. Vinde-mi barca!

Își petrece prima noapte neînsoțit în singura clădire cu doi pereți întregi și o bucată de acoperiș din stuf, dintre cele șase construcții dărăpănate din cărămidă. Când soarele apune, vede o piatră mișcându-se: un șarpe care s-a încălzit la soare. Întins cu fața în sus, ascultând fojgăielile șoarecilor, privește cerul înstelat și își pune la îndoială sănătatea minții. Cuvântul „lazaret“ desemna înainte vreme un centru de carantină în care erau izolați pacienții cu boli infecțioase, dar cu timpul a ajuns să fie folosit pentru a defini spitalele în care sunt tratați leproșii. Acest lazaret e ascuns pe cel mai îndepărtat colț de uscat din puzderia canalelor și ochiurilor de apă. A fost construit și apoi abandonat de portughezi, reconstruit și iar abandonat de olandezi, și încă o dată reconstruit de o misiune protestantă scoțiană. Stigmatul nefericiților care trăiau acolo odinioară este încă atât de puternic, încât în deceniile scurse de la plecarea misiunii scoțiene, nimeni n-a venit să se stabilească pe teritoriul lui.

A doua zi dimineață, cu o bâtă groasă în mână, Rune explorează vasta proprietate. Îi cartografiază perimetrul, cercetează toate clădirile în ruină, sondează puțul și examinează poarta ruginită, însă intactă. Dincolo de ea dă peste un drum acoperit cu pietriș, bine întreținut, care trece chiar prin fața lazaretului; într-o parte duce înapoi, spre casele și colibele unui sătuc pe lângă care a trecut cu barca în ziua anterioară, când l-au întâlnit pe localnicul din cocotier. În cealaltă parte trece, drept ca un ac, de-a latul câmpiei colbuite, după care începe să urce încet, iar mai apoi abrupt, șerpuind până ce se transformă într-un drum de munte ca o cicatrice sinuoasă la baza maiestuosului masiv fantomatic, învăluit în cețuri, al Gaților de Vest.

Descurajarea pune stăpânire pe Rune când se întoarce în incinta fostului lazaret și privește în jur, înțelegând ce-l așteaptă.

– Realitatea e întotdeauna neplăcută, Rune, își spune cu glas tare. Odată ce deschizi un abdomen, vezi că nu e niciodată la fel de simplu și de clar cum ți-l arată manualele.

O fulgurare de alb undeva lângă poarta principală îi atrage atenția. Ascunse în iarba înaltă sunt oasele albite ale unui schelet uman, împrăștiate de animale. Craniul și pelvisul sunt relativ intacte, prinse de pământ de lujerii plantelor cățărătoare. O femeie, judecând după pelvis, și fără îndoială o leproasă, după eroziunile pometilor. Parcă o vede sosind în locul acela, slăbită, poate arzând de febră, sperând la o alinare și găsind în loc doar ruine. Se întinde pe pământ, singură, fără apă și fără mâncare. Și moare. Oasele lucioase îl întristează profund.

– Ăsta e un semn, Doamne, nu-i așa?

În noaptea aceea o visează pe sora Birgitta de la orfelinatul din Malmö, unde a crescut. Îi părea rău pentru ea pe atunci, fiindcă își dedicase viața unui loc din care el abia aștepta să plece. Acum însă o înțelege. În vis, sora Birgitta tricotează așezată lângă lampa a cărei lumină devine tot mai strălucitoare, orbindu-l.

Se trezește și vede două fețe oribile, la doar o palmă de a lui, cu trăsăturile exagerate de flacăra lumânării pe care cele două creaturi o țin sub bărbie. Urlă. Fețele se retrag și țipă la rândul lor. Cele două siluete, înfricoșate, se retrag într-un

colț. Rune aprinde lampa de lângă pat.

– N-am vrut să vă sperii, spune el în malayalam, ceea ce nu face decât să le sporească uluirea.

– Credeam că ești mort, bâiguie bărbatul, care are o gaură în loc de nas.

Numele lui e Sankar, iar al femeii, Bhava. Tocmai s-au întors de la un festival la templu. Merg la astfel de evenimente ca să cerșească.

– E drum lung până aici, îi explică Sankar, dar sunt pereți și un acoperiș sub care să dormim.

– Doar doi pereți și nu prea mult acoperiș, replică Rune.

– Mai bine așa, decât sub cerul liber, unde pot să ne atace câinii sălbatici, intervine Bhava, care scoate un șuier când trage aerul în piept; Rune bănuiește că laringele îi e afectat de leziuni leproase. Oamenii nu ne lasă nici măcar să ne sprijinim de grajdul vitelor.

– Tu n-ai lepră, observă Sankar. De ce ai venit aici?

– Puțul e colmatat, răspunde Rune. De el trebuie să ne ocupăm mai întâi. Pe urmă vom reface totul, puțin câte puțin.

Și gesticulează spre terenul lăsat în paragină și spre mormanele de moloz care fuseseră cândva clădiri.

– Tu și mai cine? întreabă Sankar.

Rune arată în sus, spre cerul plin de stele.

A doua zi dimineață, cei doi leproși îi urează numai bine și pleacă, îndepărtându-se în răcoarea zorilor. Vasele din tablă bătucită pe care le poartă la gât ca să pună în ele mâncare ori monede sunt pline cu cafeaua pe care a preparat-o Rune pentru ei.

O oră mai târziu, în vreme ce scoate din dărâmături și pune deoparte cărămizile care mai pot fi folosite, îi vede înapoindu-se șontâc-șontâc.

– Ne-am zis că poate ai nevoie de ajutorul nostru, îi spune Sankar arătându-i mâinile și râzând. Cândva am fost dulgher.

Îi lipsesc două degete de la mâna dreaptă, iar celelalte sunt chircite ca niște gheare. Carnea palmei e roasă, ceea ce-i dă un aspect simian. La stânga are toate degetele, dar arătătorul și cel mijlociu sunt întinse, țepene, într-un fel de imitație a binecuvântării papale. Totuși, reușește să culeagă o cărămidă și s-o sprijine de corp. Bhava, ale cărei mâini sunt într-o stare doar puțin mai bună, face același lucru. Oamenii ăștia doi, își spune Rune, sunt îngeri trimiși în calea lui. *Așa s-au făcut cerul și pământul și toată oștirea lor*[49].

Seara, Rune gătește orez și linte și le ascultă poveștile. Sankar abia devenise tată când a observat că are o rană pe față, mai multe apărându-i în lunile care au urmat. Mâinile au început să-i amorțească.

– Nu mai puteam ține uneltele de dulgherie. Fratele soției m-a dat afară din casă. Toți cei din sat au aruncat cu pietre după mine. Soția mea stătea și se uita.

Emoția din glas contrastează cu fața lui încremenită pentru totdeauna într-un rânjet strâmb. Tenul Bhavei s-a îngroșat treptat, devenind nefiresc de neted, și sprâncenele i-au căzut. Soțul ei a convins-o să nu mai iasă din casă.

– „Chiar și câinii ar fugi de tine“, mi-a zis el. *Aah*, dar asta nu l-a oprit să se urce pe mine nopțile. „Încă ești drăguță pe întuneric“, îmi zicea.

Când degetele i se încovrigaseră în palme, soțul o alungase de acasă înainte să-și poată lua rămas-bun de la copiii ei. Râde amintindu-și acest lucru și un dinte solitar îi lucește în gură, ca un copac singuratic într-un cimitir. Sankar i se alătură.

Rune e nedumerit de râsul lor ciudat. Sigur mintea rămâne afectată de o

asemenea respingere! Oamenii ăștia sunt morți pentru rudele lor și pentru societate, iar rana stârnită de acest lucru e mai gravă decât nasul mâncat de lepră, fața hidoasă și degetele lipsă. Lepra distruge nervii, astfel că e nedureroasă; adevărata suferință pe care o cauzează și singura durere pe care o resimt bolnavii e cea a exilului.

„Ăsta e rostul unui lazaret", își spune Rune. „O casă la capăt de lume. Un loc în care cei morți pot trăi împreună cu cei asemenea lor și în care spiritul se poate înălța." Se uită la mâinile lui pline de bășici. Chiar și numai degetul mare poate fi o dovadă a existenței lui Dumnezeu. Mâna unui om muncitor e un adevărat miracol; ale lui se pricep să excizeze un rinichi și să stivuiască pietre și cărămizi. „Doamne, dacă nu mi le voi mai putea folosi?" A învățat că lepra e rareori contagioasă. Bacteria care o cauzează trăiește în mediul înconjurător, îndeosebi în locuri neigienice, dar numai cei cu o susceptibilitate deosebită la ea se îmbolnăvesc. Își amintește cum profesorul Mehr pansa fără nici o reținere răni de lepră la Malmö spunând: „Să vă temeți de alte boli pe care le puteți lua de la pacienți, dar nu de lepră". Și, într-adevăr, Rune a pierdut un coleg de clasă doborât de tuberculoză și pe altul care a făcut septicemie din cauza unei tăieturi accidentale cu scalpelul. Acum, Rune dialoghează în mintea lui cu profesorul Mehr: „Cum rămâne cu părintele Damien, care a lucrat atâția ani cu leproșii din Molokai? S-a molipsit și a murit din cauza asta!" Își imaginează răspunsul lui Mehr: „Dar gândește-te la sora Marianne, care l-a îngrijit pe părintele Damien. Gândește-te la toate călugărițele care au lucrat în Molokai; ele au rămas sănătoase." Rune decide pur și simplu să nu se îngrijoreze în privința unei contagiuni. *Nu te bizui pe priceperea ta*[50]. Lasă-l pe Dumnezeu să se îngrijoreze.

O lună mai târziu, pe poartă e pus un însemn scris în două limbi: LEPROZERIA SFINTEI BRIDGET. Numele cinstește memoria iubitei surori Birgitta de la orfelinatul din Malmö. Totodată, amintește de numele sfintei ocrotitoare a Suediei și poate că le va aduce sprijin din partea unei misiuni religioase suedeze. Izbutesc să reconstruiască două clădiri și să decolmateze puțul. Rune cumpără provizii de la magazinul lui Mudalali, din sat. Mathachen, cel care recolta seva cocoțat în cocotier, este un intermediar eficace, aducând alte materiale achiziționate – stuf, cherestea, unelte, funie din fibră de cocos – pe care le lasă la poarta principală sau pe treptele de pe malul canalului. Dacă sătenii au anumite rețineri cu privire la activitatea lui Rune, nu au nici o obiecție în privința banilor lui. În scurt timp, pe lângă barcă, are și o bicicletă. Thambi, Esau, Mohan, Rahel, Ahmed, Nambiar, Nair și Pathros li se alătură celor doi îngeri inițiali. La fel ca o pădure de tec cu rădăcini subterane, leproșii au și ei rețeaua lor; vestea despre renașterea lazaretului călătorește rapid.

La nici un kilometru distanță de Sfânta Bridget se află o proprietate înconjurată de ziduri, unde casa tradițională, acoperită cu stuf, cu frontoane sculptate și pereți din lemn a fost transformată cu bun-gust într-o reședință mai mare și modernă, cu ziduri văruite, acoperiș cu olane, ferestre înalte, o verandă largă pe tot perimetrul, un garaj cu o mașină înăuntru și o alee acoperită cu pietriș și cu borduri din cărămizi. Pe stâlpul din piatră al porții este gravat THETANATT – numele casei –, iar dedesubt, numele proprietarului: T. CHANDY. O dată, când trecea prin fața ei cu bicicleta, Rune a zărit un bărbat cu pleoape căzute care fuma pe balansoarul de pe verandă; la încheietura mâinii avea un ceas din aur. Altă dată, exact când ieșea el, l-a văzut la volanul mașinii rulând prin fața leprozeriei, cu o femeie pe scaunul de alături. El le-a făcut semn cu mâna, iar cei doi au zâmbit și i-au întors gestul. De fiecare dată când

trece prin fața casei, ar vrea să intre, însă pentru prima dată în cariera lui, se teme că genul lui de medicină i-ar putea stânjeni pe ceilalți. Mathachen, cel care extrăgea seva de cocotier, îi spune că Chandy a lucrat pentru armata britanică în Aden – „tipărea bani“. Când s-a întors, Chandy a cumpărat o proprietate de câteva mii de acri în munții pe care Rune îi vede în depărtare de la Sfânta Bridget. În cursul săptămânii, Chandy stă în bungalow-ul de pe proprietate, supraveghind însămânțările și culegerea recoltelor; în weekenduri face drumul înapoi, cale de trei ore, până la casa strămoșească, unde locuiesc soția și bătrâna lui mamă.

La trei luni după sosirea lui Rune la lazaret, se iscă un scandal la poartă; cineva strigă: „Doctore! Doctore!“ Un servitor surescitat de la Thetanatt stă la trei metri de poartă cu un mesaj: soția lui Chandy îl imploră să vină imediat, fiindcă domnul Chandy a căzut. Rune își ia bicicleta și pleacă în goană. Pe verandă se zărește, pieziș, o pereche de papuci bărbătești. Un fir de fum se ridică leneș dintr-o scrumieră, lângă o cutie de țigări State Express 555. Din interior se aude zgomot de mobilier lovit. Îl vede pe Chandy zvârcolindu-se pe podea, cu *mundu* răsucit într-o parte și picioarele tresăltându-i spasmodic. Îngrozită, soția lui e aplecată asupra trupului prăbușit. E îmbrăcată în sari, cu cercei și brățări pe ambele mâini. Cei doi soți par pregătiți de o ieșire în oraș.

Rune îngenunchează, verificând căile respiratorii și pulsul lui Chandy; inima acestuia bate puternic și rapid.

– Ce s-a întâmplat? Spune-mi!

– Îți mulțumesc, doctore, spune femeia printre lacrimi, în engleză. S-a purtat astăzi altfel decât de obicei. Nu m-a lăsat să-l duc la spital. Pe urmă, cu foarte puțin timp înainte, a scos un strigăt și s-a prăbușit așa, pe podea. Apoi a devenit țeapăn, foarte țeapăn, și inconștient. Șoferul nu-i aici. Eu nu știam ce să fac și am trimis un băiat la dumneata. Acum a început să tremure, și tot tremură.

Cu coada ochiului, Rune vede o bătrână în *chatta* și *mundu*, cu niște toarte uriașe din aur în urechi, palidă, strângând cadrul ușii în mâinile cu încheieturile albite, cu buza de jos tremurându-i.

– *Ammachi*, strigă la ea în malayalam, nu te speria, e doar o criză și își va reveni imediat.

Chiar în timp ce rostește cuvintele, spasmele încep să se domolească.

– Te rog să stai jos, continuă el către bătrână, fiindcă dacă leșini, nu vei fi de ajutor nimănui.

Ea se supune.

Rune observă glandele parotide umflate ale lui Chandy, palmele roșii, pieptul ca de femeie și rețeaua de noi vase sanguine pe piept și pe obraji. Are o bănuială, că acest Chandy a băut mai mult decât ar fi în stare majoritatea bărbaților. Un iz de amoniac precedă pata gălbuie care se lățește pe partea din față a imaculatului său *mundu* alb.

– A mai pățit asta și înainte? întreabă el.

– Niciodată! Era bine, ca de obicei, când s-a întors aseară de la moșie. Obosit după ce a condus tot drumul, răspunde soția lui, de această dată în malayalam.

– Nu, nu era *ca de obicei*! exclamă bătrâna, revenindu-i glasul. Parcă îl înțepase o furnică. *Aah*, se certa cu toată lumea!

Stânjenită, soția se încruntă spre ea, însă femeia nu dă înapoi:

– *Molay*, ăsta e adevărul, iar doctorul trebuie să-l știe.

– Întotdeauna devine nervos la începutul postului, recunoaște soția.

– Ah! înțelege Rune. Renunță la whisky vreme de patruzeci de zile?

– Cincizeci de zile. Da. Renunță la brandy. Pentru mine o face, admite soția cu sfială. A jurat în primul an de căsătorie.

Postul Paștelui a început cu o zi în urmă. Brusca abstinență i-a provocat, probabil, o criză de delirium tremens. Rune se ridică în picioare.

– Nu vă îngrijorați! le liniștește el în timp ce respirația lui Chandy, încă zgomotoasă, devine regulată. Își va reveni în scurt timp, dar va fi foarte confuz. Mă întorc imediat cu un medicament.

Mathachen, colectorul de sevă, fierbe pe ascuns *arrack* – nu acel *arak* aromatizat cu anason pe care îl știe Rune din nordul Africii, ci un distilat fără gust pe care el îl folosește ca antiseptic. Revenit la Sfânta Bridget, suedezul prepară într-un flacon farmaceutic o tinctură din opiu, *arrack*, lămâie și zahăr, după care se întoarce la casa vecină.

Chandy e tot pe podea, dar s-a trezit; sub cap are o pernă și *mundu* murdărit i-a fost schimbat. E confuz, dar înghite medicamentul ca un copil ascultător.

– Să-i mai dați câte o linguriță de încă patru ori până la miezul nopții, îi spune Rune doamnei Chandy – Leelamma pe numele ei. Mâine dați-i de trei ori pe zi, poimâine de două ori și apoi o dată pe zi. Am scris totul aici.

Trece din nou pe la ei seara; deja Chandy și-a revenit complet, dar este somnolent. Rune le spune că, pe viitor, Chandy va trebui să-și diminueze treptat consumul de alcool până la Miercurea Cenușii[51].

O săptămână mai târziu, o mașină claxonează în fața porții. La volan e Chandy. Cu excepția lui Rune, el este primul ne-lepros care intră pe proprietate de când a venit suedezul aici. Acum, că și-a revenit complet și stă în picioare, se vede că este un ins robust, cu pieptul lat și antebrațele puternice, cu un exces de grăsime în zona taliei. Este unul dintre rarii bărbați malayali fără mustață, iar părul îi e pieptănat lins spre spate, cu cărare pe mijloc. În *juba* de mătase galbenă și *mundu* albicios, pare un om care se simte în largul lui oriunde, chiar și la Sfânta Bridget. Își exprimă recunoștința sub forma unei sticle de whisky Johnnie Walker.

– Am fi onorați dacă ni te-ai alătura în duminica Paștelui, pentru un prânz târziu, îi spune el. Te-am invita mai devreme, dar Leelamma nu vrea să-ți servească orez și fasole. Iar mie mi-ar plăcea să-ți pot oferi ceva de băut.

Rune acceptă.

Chandy privește în jur cu interes; rămâne impasibil la vederea ocupanților. Când Rune se oferă să-i arate proprietatea, acceptă bucuros. Trec printre clădirile în curs de renovare. Medicul sperase să poată refolosi grinzile din lemn de la una dintre vechile construcții, dar Shankar crede că sunt deja afectate de termite. Chandy se lasă pe vine ca să examineze îndeaproape o grindă și apoi dă verdictul:

– Sunt de acord cu omul tău. E afectată și de termite și de apă. Vezi cum jumătatea de sus are o altă culoare?

Chandy se pricepe la betoane și la diferitele tipuri de țigle pentru acoperiș. Pe câmp, se apleacă de câteva ori, ia puțin pământ în mână și-l fărâmițează între degete.

– Sper ca într-o zi să putem deveni autonomi, spune Rune.

Celălalt nu răspunde, însă peste câteva zile se întoarce împreună cu șoferul și o mașină căreia i-a fost îndepărtată bancheta din spate, cu o platformă sudată în loc. Șoferul descarcă vase cu puieți de manghier, de prun și de bananier plantain, plus saci cu amestec de oase și bălegar. Chandy desfășoară un plan schițat de mână al

proprietății pe care a notat recomandări privind cele mai bune locuri pentru a planta o livadă. O zonă mai joasă și mai umedă de lângă canal e ideală pentru bananierii plantain.

– Îngrășământul ăsta e pentru cocotierii și curmalii pe care îi aveți deja. Pământul de aici arată de parcă nimeni nu l-a mai îngrășat de ani mulți. Parcela asta dintre cocotieri păstrați-o liberă, pentru păscut; va hrăni două vaci. Ar fi bună și o ogradă de păsări.

Paștele petrecut la casa Thetanatt marchează începutul unei prietenii durabile. Rune devine un oaspete obișnuit la masă duminica, delectându-se cu savuroasele sendvișuri ale Leelammei și cu brandyul lui Chandy. Vara, când căldura e insuportabilă, familia se mută timp de două luni la casa de pe moșie. Îl invită pe Rune să vadă munții și să stea la ei din când în când, în weekend.

Salomon Halevi îi trimite lui Rune instrumentarul chirurgical pe care i l-a păstrat, astfel că acum are o clinică și o sală de operații rudimentară; poate face mai multe decât să panseze răni și să dreneze abcese. Operează selectiv mâini, încercând să le păstreze funcționalitatea sau să le-o redea prin remedierea contracturilor. De asemenea scrie multe scrisori pentru a strânge fonduri. Evreii paradesi îi finanțează refacerea cuptorului de ars cărămizile, iar o misiune luterană din Malmö plătește pentru gater și pentru un mic atelier de dulgherie. De Crăciun, aceeași misiune luterană se angajează să ofere o sumă anuală pentru leprozerie; scrisorile laborioase ale lui Rune sunt publicate în buletinul lor informativ. Domnul Shaw, a cărui soție a fost pacienta lui Rune, îi donează două vaci de lapte și o stivă de cherestea.

La cincizeci de ani după ce Armauer Hansen a descoperit, privind la microscop, bacili în formă de bastonașe în țesuturile leproșilor – *mycobacterium leprae* – încă nu există un medicament care să vindece boala. Rune le oferă bolnavilor un cămin și ceva de muncă, dar e frustrat că nu poate face prea multe pentru a împiedica deteriorarea progresivă a mâinilor și picioarelor acestora. La o zi după ce inaugurează gaterul, găsește un deget retezat în rumeguș. Posesorul, care încă muncește, nu observă că l-a pierdut decât atunci când Rune îi arată ciotul sângerând. Incidentul îl determină să le țină lucrătorilor câte o lecție săptămânală despre prevenirea vătămărilor corporale. Îi organizează pe perechi, pentru ca fiecare să inspecteze zilnic mâinile și picioarele partenerului. Și pansează rănile recente. Nu ezită să pună în ghips un deget sau un picior ca să preîntâmpine deteriorarea ulterioară și să permită plăgii să se vindece. Fiecare unealtă de la Sfânta Bridget e dotată cu o bretea vătuită care să țină locul degetelor ce nu pot apuca și să protejeze pielea. Gălețile și roabele au hamuri care pot fi trecute pe după gât.

În primul an de funcționare a lazaretului își face apariția un nou-venit zâmbitor, inconștient de faptul că glezna îi este grotesc dislocată, cu osul ieșindu-i prin piele. Oricine, cu excepția unui lepros, ar fi urlat de durere, însă omul e mândru că a mers toată ziua pentru a ajunge la noul lazaret. Rune a remarcat la pacienții lui același tip de orgoliu pervers: „avantajul“ lor față de cei care i-au respins este faptul că pot să meargă mult și bine; de asemenea, pot sta nemișcați ca o statuie ore întregi, fără să simtă nevoia să-și mute greutatea de pe un picior pe altul, fiindcă nu simt nici un disconfort. Trauma cumulativă a mersului cu răni la tălpi și a statului în picioare îndelung duce la inflamații, întinderi și în cele din urmă la rupturi ale ligamentelor care țin laolaltă oasele labei piciorului. Când tralusul – osul în formă de șa de sub tibie, care transferă greutatea corporală asupra călcâiului – se frânge, bolta plantară devine plată ca o *appam*[52] și apoi convexă, ca tălpicile unui balansoar. Greutatea

corpului nu mai e distribuită pe întreaga suprafață a tălpii, ci concentrată într-un punct, astfel că apar ulcerații cauzate de presiune. Dacă sunt neglijate, ulcerațiile se extind și devin cangrenoase, iar Rune nu mai are de ales decât să amputeze. Dar de durut nu dor niciodată.

CAPITOLUL 25. Cineva străin în casă

1923, Parambil

La vârsta de treizeci și cinci de ani, în anul Domnului 1923, rămâne din nou însărcinată. Pare un miracol. Primul semn e gustul metalic pe care îl simte în gură, urmat de dispariția poftei de mâncare. Când îi spune, soțul ei pare uluit. „Să nu-mi zici că nu știi cum s-a întâmplat!“ e tentată să-i zică, dar tace văzându-i expresia îngrijorată; a suferit trei avorturi spontane în anii mulți de după nașterea lui Bebe Mol, fiecare aducând cu el o tristețe covârșitoare, senzația că e pedepsită pentru JoJo. Soțul ei nu-și exprimă niciodată temerile, dar ea știe cât de mult își dorește un fiu căruia să-i lase tot ce a realizat la Parambil; un fiu care să aibă grijă de părinții lui la bătrânețe. Dar dacă el e neliniștit, ea e împăcată, încrezătoare că va duce la termen această sarcină. Această încredere sigur trebuie să vină de la Dumnezeu. Au trecut oare cu adevărat cincisprezece ani de când a adus pe lume un copil? Singurul lucru care o întristează e aceea că mama ei nu mai e. Cancerul a răpus-o la numai două luni după vizita la medicul din Cochin.

Ajunsă în luna a șaptea, silită de centrul de greutate coborât să-și depărteze picioarele în timp ce merge, își găsește într-o zi soțul șezând pe verandă, după masa de seară, privind curtea în lumina lunii. Are o expresie visătoare, ceea ce se întâmplă foarte rar. Din profil, pare că nu a îmbătrânit, deși părul i s-a rărit și i-a încărunțit; în plus, nu mai aude bine. La șaizeci și trei de ani, încă pune mâna să repare o îndiguire sau să sape un canal. Îi face loc alături de el, zâmbind. În ultima vreme e chinuit de dureri de cap, deși nu se plânge niciodată; ea își dă seama după maxilarul încleștat sau fruntea încruntată și după faptul că se duce la culcare tăcut, punându-și o cârpă udă pe ochi.

Se așază încet lângă el; copilul presează și o doare spatele. Face o remarcă despre cât de umflate îi sunt picioarele, adăugând că nu-și închipuie cum a putut avea Odat *Kochamma* zece copii… I-a urmărit cu aviditate pe Shamuel și soția lui, Sara, atunci când nu se știau priviți, le-a văzut dialogurile, felul în care își iau unul altuia vorba din gură… Chiar și ciorovăielile lor au un aer intim. Ea însă trebuie să vorbească atât pentru sine, cât și pentru soțul ei.

El îi urmărește buzele cu privirea, ca să nu cumva să-i scape vreun cuvânt. Piciorul lui se leagănă aproape imperceptibil în ritmul bătăilor inimii.

– Tu de ce vorbești atât de puțin, bărbate? întreabă ea după un timp.

El îi răspunde fără cuvinte, ridicând și coborând atât umerii, cât și sprâncenele. „Cine știe?“ Iritată, îl zgâlțâie puțin, dar e ca și când ar încerca să zdruncine trunchiul unui copac.

– Cum tu umpli spațiile în care aș putea să rostesc și eu câteva cuvinte… rămân tăcut.

Ea se preface că se ridică să plece, ofensată, dar, râzând neauzit, el o strânge la piept. Râsul, tăcut sau nu, e chiar mai rar la el decât vorbele, iar ei îi place mai cu seamă atunci când se revarsă nereținut, hohotitor. Brațele lui o cuprind, și ea râde odată cu el. De ce s-ar sfii că-i vede cineva îmbrățișându-se? Nepoții lui – gemenii – merg ținându-se de mână (chiar dacă soțiile lor își sar la beregată una alteia), când se duce la biserică vede femei ținându-se de mână. Dar soții au grijă să stea departe

unul de celălalt, ca pentru a nega faptul că pe întuneric se ating – și nu doar atât.

El îi dă drumul din brațe, dar umerii le sunt încă lipiți. E foarte ușor să înăbușe ce ar putea spune el vorbind ea prima.

– N-am învățat niciodată să citesc, spune el în cele din urmă. Dar am aflat că ignoranța nu iese niciodată la iveală dacă știi să-ți ții gura. Atunci când vorbești, spulberi orice dubiu.

„Tu nu ești ignorant! Ești înțelept, bărbatul meu.“ Mărturisirea lui plutește între ei în amurgul prietenos. Ea își pune brațele în jurul lui ca pentru a-l cuprinde, însă e ca și cum ar încerca să-l cuprindă la pieptul ei pe Damodaran.

În chinurile facerii, își urlă furia că bărbații sunt scutiți de durerea pe care ei înșiși o provoacă, așa cum e furioasă fiindcă pruncul care a crescut în pântecul ei vrea parcă s-o rupă în două. Pe urmă însă, când gurița lui i se lipește de sfârc, simte deopotrivă un val de colostru și de iertare, aceasta din urmă aducând cu ea un fel de amnezie. Căci cum altfel ar mai accepta să se culce din nou cu bărbatul din cauza căruia a trecut prin asemenea dureri?

După prima gură de aer și primul plânset, băiețelul ei privește lumea Parambilului cu o expresie atentă și serioasă, cu o concentrare încruntată. Deja a hotărât (cu binecuvântarea soțului) că-i va pune numele tatălui ei, Philip. Însă aerul înțelept al copilului o determină să-i noteze numele de botez ca fiind Philipose. Ar fi putut să aleagă Peelipose, Pothen, Poonan, toate fiind variante locale ale numelui Philip. Dar îi place Philipose pentru că amintește de Galileea antică, ultima silabă, mângâietoare, având susurul unui șipot. Se roagă ca fiul ei să cunoască plăcerea de a se lăsa purtat de curentul unui râu, pentru a reveni apoi la mal.

Numele de botez va fi cel folosit la școală și în toate actele oficiale, și ea speră că nu va fi schimbat cu vreun diminutiv înainte de acel moment. Prea mulți copii primesc un nume de alint de care nu mai pot scăpa apoi: Reiji, Biju, Sajan, Renju, Tara sau Libni, la care poate fi adăugat și un sufix ca *mon* (băiețel), *mol* (fetiță) sau neutrul „bebe“ ori *kutty* (copil). Bebe Mol are două sufixe în loc de numele creștin, care a rămas uitat în registrul nașterilor. Când va ajunge la maturitate, tinerii i se vor adresa lui Philipose cu un sufix respectuos: Philipose *Achayen* sau *Philipochayen* (iar în cazul unei femei, ar fi *Kochamma*, *Chechi* sau *Chedethi*). Când va deveni tată, copiii lui îi vor spune *Appachen* sau *Appa*, așa cum el își va striga mama *Ammachi* sau *Amma*. Confuziile sunt inevitabile. A auzit despre un bărbat căruia familia îi spune Bebe Kutty, iar prietenii adulți, Bebe Goodyear, deși a demisionat de la compania cu același nume după ce s-a căsătorit, de atunci lucrând la biroul de taxe și impozite din Jaipur. Rudele soției îl numesc Bebe Jaipur. Unchiul rotofei al soției lui a ajuns în Jaipur după o călătorie lungă și s-a dus să-l caute la biroul de taxe și impozite; când personalul i-a spus că nu există acolo nici un Bebe Jaipur, s-a înfuriat la culme, astfel că a fost chemată poliția. George Cherian Kurian (adică Bebe Jaipur) a aflat și s-a dus să-i achite cauțiunea, doar că nu l-a găsit, fiindcă el știa că-l cheamă Bebe *Thadiyan* (Bebe Grasul), nu Joseph Chirayaparamab George, numele sub care fusese arestat.

La câteva săptămâni după ce-l aduce pe lume pe Philipose, soțul ei e țintuit la pat vreme de cinci zile din cauza unei cumplite dureri de cap însoțite de accese violente de vomă. Ea nu mai știe ce să facă de îngrijorare, încercând să alăpteze copilul, să fricționeze fruntea soțului cu uleiuri și s-o liniștească pe Bebe Mol, care e necăjită de suferința tatălui ei. Shamuel își face culcușul în fața camerei lui *thamb'ran*, refuzând să mai plece acasă. Pastilele și cataplasmele recomandate de *vaidyan* nu au nici un

efect. Ea ar vrea să-și ducă soțul la Cochin, la *sa'ippu* doctor Rune, însă el refuză să urce în barcă. Și apoi, la fel de misterios cum a apărut, durerea de cap îi dispare, dar în urma ei rămâne cu partea stângă a feței mai flască; nu mai poate închide complet ochiul stâng, iar apa i se scurge prin colțul gurii. Pe ea, acest lucru o deranjează mai mult decât pe el, care începe să se ducă iarăși pe câmp. Shamuel îi dă raportul: *thamb'ran* muncește la fel de îndârjit ca întotdeauna, deși acum e complet surd de urechea stângă.

Soțului ei i se luminează fața ori de câte ori își vede fiul nou-născut, dar zâmbetul îi e pieziș; ea învață rapid să se uite la partea dreaptă a feței lui, dacă vrea să-i vadă expresia reală. Și are ceva nou în priviri; la început, ea a crezut că e tristețe. Oare își amintește de soarta primului său fiu? Dar nu, nu e tristețe, ci neliniște; o neliniște care nu pare a fi legată de nimic din ceea ce-și poate închipui ea, iar asta o necăjește. Și Bebe Mol e îngrijorată, și își părăsește băncuța ca să se țină după tatăl ei când el e în casă, ori ca să stea pe marginea patului lui, tăcută, rămânând acolo până când vine mama s-o ducă la culcare.

Când Philipose împlinește un an, Ammachi Mare nu mai poate nega adevărul în privința fiului ei: băiețelului îi place la baie, însă o sperie de fiecare dată când îi toarnă apă pe cap cu găleata: închide ochii și apoi îi deschide, dar și-i dă peste cap și de multe ori mâinile și picioarele îi devin moi, fără vlagă. În ciuda acestui fapt, și spre deosebire de JoJo, râde, ca și cum i-ar plăcea starea aceea de confuzie. I se pare un joc; ochii lui nefocalizați o îndeamnă să repete gestul. Când crește suficient pentru a-l putea pune în *uruli*, vasul larg și scund pentru prepararea de *payasam* la ocazii festive, care zace însă nefolosit, băiețelul se bălăcește cu plăcere, râzând când, amețit, se răstoarnă și cade din *uruli* în *muttam*. Ca un marinar beat, se adună singur de pe jos și urcă înapoi în vas. Șocați, părinții lui îl privesc nevenindu-le să creadă.

– Nu pot să-l pierd pe copilul ăsta frumos, îi spune ea soțului ei.

– Atunci, lasă-l să trăiască! Nu-l ține captiv! replică el cu vehemență. Așa a putut fratele meu mai mare să profite de mine. Fiindcă mama nu m-a lăsat să merg niciunde. Ți-am mai povestit asta? („Oare chiar a uitat?", se întreabă ea.) Ceea ce nu înțeleg e de ce fiul meu caută apa, când apa nu e prietenă cu el.

Peste câteva luni, într-o seară, în vreme ce Odat *Kochamma* are grijă de Philipose, Ammachi Mare dă o fugă să se scalde la râu. Spre deosebire de soțul și de fiul ei, pe ea nimic n-o revigorează mai bine decât o baie în apa curgătoare. La înapoiere, pe când se apropie de casă, aude un zgrepțănat repetitiv. Soțul ei e așezat pe vine și sapă fără tragere de inimă cu un băț la marginea curții. O clipă are impresia că vede un copil la joacă, însă fața lui are o expresie serioasă.

– De ce sapi acolo? Și atât de repede *după* ce ți-ai făcut baie!?

El ridică privirea. Pentru o fracțiune de secundă, parcă nici n-ar ști cine stă în fața lui. Se ridică în picioare și se clatină. Face câțiva pași împleticiți, după care cade. Ei îi sare inima din piept. Tocmai a aruncat o privire în viitor.

În săptămânile care urmează, se întâmplă iar: îl găsește zgârmând pământul, dar nu-i spune de ce. Asta o îndeamnă să-i ceară lui Shamuel să-l țină atent sub supraveghere.

El e uimit.

– Dar ce s-a întâmplat? De ce îmi ceri așa ceva?

Ea nu răspunde, ci se mărginește să-l privească fix.

– N-are nimic! exclamă Shamuel cu vehemență. Îi e fața ostenită pe o parte, dar

cine are nevoie de ambele părți? Asta-i tot spun eu. O parte e de ajuns.

– Ei bine, nu mai e un om tânăr. Tu câți ani ai, Shamuel?

Părul lui e încărunțit, iar mustața, acolo unde nu e îngălbenită de la *beedi*[53], a albit. În jurul ochilor are la fel de multe riduri ca Damodaran.

Shamuel își răsucește o mână în aer.

– Cel puțin treizeci, răspunde el. Poate mai mulți.

Ea izbucnește în râs, iar el i se alătură – ceva rar pentru amândoi în ultima vreme. Hotărăște să-i spună despre zgârmatul cu bățul în țărână. El reacționează de parcă l-ar fi pălmuit. Când își recapătă glasul, zice:

– Poate că *thamb'ran* caută monede pe care le-a îngropat. Așa am făcut înainte să construim *ara*. Poate că e o monedă îngropată, poate că sunt sute. Aur, argint, alamă, explică el refugiindu-se în substantive, pe care le preferă cifrelor.

– Chiar crezi că e o comoară îngropată pe-aici?

El îi ocolește privirea, iar când răspunde, glasul îi tremură:

– De ce mă întrebi ce cred? Eu cred doar ce crede și *thamb'ran*.

Frica îi e palpabilă. Înaintașii lui nu avuseseră niciodată siguranța unui adăpost sau a hranei disponibile. Erau probabil muncitori neplătiți în slujba familiei, plătind la nesfârșit o datorie ancestrală, însă practica a fost între timp scoasă în afara legii. Shamuel e plătit pentru munca lui și e proprietarul parcelei de pământ pe care și-a clădit casa. Ar putea munci oriunde, însă nici nu-și poate imagina s-o facă pentru altcineva. Inima ei se frânge pentru omul care i-a fost alături soțului său vreme de atâția ani, ca o umbră. Simte dragostea nesfârșită pe care o nutrește Shamuel pentru el. Fără *thamb'ran*, ce s-ar întâmpla cu umbra lui? Dacă nu se va mai putea baza pe *thamb'ran*, va trebui să se bazeze pe ea.

Câteva zile mai târziu, spre seară, stă pe verandă cu Philipose în brațe și se uită amândoi la Damo. Simte deodată cum i se ridică părul pe ceafă și are senzația unei prezențe în spate. Damo nu poate fi, și totuși îi dă aceeași impresie a unei siluete uriașe care își proiectează umbra asupra ei. Se întoarce și își vede soțul. Privește peste umărul ei spre Damo, care mănâncă zgomotos, împingând grămada de frunze de colo-colo. Alături de el stă Bebe Mol, care își șterge obrajii cu ambele palme. Bebe Mol, care nu plânge niciodată, nu înțelege natura lacrimilor, nici de ce sunt sărate și de ce nu se opresc.

Damo rămâne complet nemișcat, uitându-se spre *thamb'ran*. Cei doi uriași se înfruntă din priviri, cu chipurile lipsite de expresie, și pentru o clipă Ammachi Mare parcă îi vede năpustindu-se unul spre celălalt și încrucișându-și colții. Soțul ei îi pune o mână pe umăr – nu ca să se sprijine, ci ca pentru a indica posesiunea.

– Ăla ce vrea? întreabă cu glas scăzut, un strop de salivă licărindu-i în colțul gurii.

– Cum adică „ce vrea"? E Damodaran al nostru!

– Ba nu. E un alt elefant. Gonește-l de aici!

Și pleacă, rătăcind câteva secunde înainte să-și găsească drumul spre camera lui, ajutat de Bebe Mol.

La ora cinei, Damodaran se apropie de casă, ignorând frunzele proaspete de cocotier pe care le-a adunat Unni pentru el. Pare să aștepte să apară *thamb'ran*, poate ca să se plângă de faptul că l-a considerat un impostor. Ammachi Mare îi duce o găleată cu orez și unt clarifiat. Elefantul nu-i dă atenție.

A preparat felul preferat al soțului ei, *erechi olarthiyathu*. Când el se așază la masă pe verandă, în partea veche a casei, nu pare să observe că Damodaran a venit și el, cu toate că animalul e imposibil de ignorat. Ca de obicei, îndată ce carnea încă

sfârâind atinge frunza de bananier, soțul ei nu rezistă și gustă din ea înainte să-i poată pune alături și orezul. Dar spre totala ei surprindere, o scuipă imediat. Și cum gura nu i se mai închide complet, mâncarea i se scurge pe bărbie. Aruncă în curte ce a mai rămas pe frunza de bananier.

– Asta nu e bună nici pentru câini!

Caesar, maidanezul recent pripășit la ei, nu e deloc de acord cu spusele lui și se repede să înfulece bucățelele de carne de pe jos. Damodaran se mai apropie puțin.

– *Ayo!* De ce-ai făcut una ca asta?

Niciodată n-a mai ridicat glasul la soțul ei. Gustă și ea din carne.

– Pentru numele Domnului, mâncarea n-are nimic! Ce te-a apucat? De aproape un sfert de secol gătesc *erechti*, de fiecare dată la fel!

– *Aah*, exact asta zic și eu! Faci mâncarea asta de atâta amar de vreme! Ai zice că deja nu mai poți s-o greșești. Asta înseamnă că ai făcut-o dinadins!

Ea îl privește siderată. Omul care abia dacă deschide gura, care niciodată nu vorbește urât, îi aruncă acum cuvinte usturătoare.

– În toți anii ăștia mi-am dorit să vorbești și tu mai mult! Dar trebuia să fiu recunoscătoare pentru că taci.

Se întoarce cu spatele și se îndepărtează furioasă – o nouă premieră. Îl vede pe Damo privind-o fix, cu trompa încovrigată și cu vârful ei în gură. „Iartă-ți soțul, că nu știe ce face!“ Aude îndemnul la fel de limpede pe cât ar auzi un glas omenesc.

Îi urmează sfatul și se întoarce de la bucătărie aducându-i murături și legume. El abia dacă mănâncă. Îi ține ea *kindi*, cu ciocul chiar deasupra degetelor, ca să se spele. Pleacă în camera lui cu pași țepeni, trecând pe lângă Bebe Mol. Ammachi Mare își dă seama că, de data asta, fetița n-a stat lângă tatăl ei la masă, ci s-a retras pe băncuță. Lacrimile i s-au uscat și e veselă, vorbind de zor cu păpușile în loc să se țină scai după părintele ei. El se oprește o clipă, privind spre ea și așteptându-se să-l însoțească, așa cum face de zile bune. Dar Bebe Mol privește parcă drept prin el.

Ammachi Mare trece pe la soțul ei după ce acoperă jarul din cuptor. Încă e iritată după ceea ce s-a întâmplat mai devreme. El e întins în pat, cu privirea în tavan. Se așază și ea alături. El o privește și o roagă să-i dea puțină apă. Paharul e chiar lângă el, iar ea i-l ține. Se ridică în șezut și, ca un copil, îi acoperă cu ambele palme degetele care țin paharul. Are mâini puternice, dar butucănoase și ridate de vârstă, pline de bătături de la toți copacii în care s-a urcat și de la topoarele, frânghiile și lopețile pe care le-a mânuit. Mâna ei, micuță pe lângă a lui, nu mai e mâna fetei care a venit la Parambil cu ani în urmă, ci poartă cicatrici lăsate de scânteile sumedeniei de focuri aprinse și de stropii de ulei încins. Degetele noduroase sunt mărturie a zilelor fără număr în care a tocat, a măcinat, a curățat, a mărunțit, a murat… Mâinile lor suprapuse închid între ele anii mulți petrecuți împreună ca soț și soție. Când în pahar nu mai rămâne nici o picătură de apă, el îi dă drumul, se întinde la loc în pat, oftează și închide ochii.

După o vreme, ea se ridică și pleacă. O să treacă din nou pe la el după ce îi culcă pe Bebe Mol și pe Philipose. Dar în ciuda celor mai bune intenții, adoarme imediat lângă copii. Se trezește în toiul nopții și se duce să vadă ce face soțul ei, așa cum obișnuiește de câteva luni încoace. Silueta lui întunecată e complet nemișcată. Când îl atinge, pielea îi e rece. Înainte chiar să aprindă lampa, știe că s-a dus.

Fața lui, imobilă, are o expresie de căință și suferință. În liniștea din jur, ea își simte inima bătând cu putere, o simte zbătându-se și încercând parcă să-i sară din piept și să pulseze pentru soțul ei, fiindcă inima Parambilului, pentru care el a robotit atâția ani, n-o mai poate face.

Plângând încet, se întinde în pat, lângă el, privind chipul pe care l-a văzut prima dată în fața altarului și de care i-a fost teamă, iar pe care l-a iubit apoi cu patimă – soțul ei tăcut, care a fost atât de statornic în iubirea pentru ea. În jur, sunetele pământului pe care l-a muncit și pe care și-a trăit viața par mai acute, exagerate: țârâitul greierilor, orăcăitul broaștelor, foșnetul frunzelor. Apoi aude o trâmbițare prelungă, lamentația lui Damo pentru cel care l-a salvat când era rănit, pentru un om bun care a fost și nu mai e.

Soțul ei s-ar bucura că nu trebuie să-i întâmpine sau să stea de vorbă cu numeroșii îndoliați care vin acasă – toate rudele și toți lucrătorii ale căror vieți și destine le-a schimbat atât de profund. Nairii de la *tharavad*, la periferia Parambilului, vin și ei să-și prezinte omagiile. Toți pulayarii, din toate casele, sunt de asemenea prezenți, stând tăcuți în curte, cu chipurile întunecate de tristețe. Shamuel e la loc de frunte printre ei, plângând neconsolat – Shamuel pe care ea îl cheamă în dormitor în ciuda protestelor lui, ca să-și poată lua rămas-bun de la *thamb'ran* al lui pe care l-a venerat. Soțul ei n-ar fi avut răbdare cu înmormântarea, nedorindu-și altceva decât să ajungă în pământul pe care l-a iubit atât de mult, alături de prima soție și de întâiul lui născut.

La câteva zile după înmormântare, în vreme ce viața la Parambil se străduieşte să-și găsească o nouă normalitate, ea aude, chiar pe când e gata să adoarmă, zgomote de săpat și zgrepțănat. Care se opresc. În noaptea următoare le aude din nou. Iese pe verandă și se așază, cu fața spre sursa zgomotului.

– Ascultă-mă, șoptește. Trebuie să mă ierți. Îmi pare rău fiindcă n-am venit la tine după ce am culcat copiii. Am adormit. Și îmi pare rău fiindcă ne-am certat la cină. Am exagerat. Da, și eu îmi doresc să fi fost altfel. Dar a fost o singură noapte din atât de multe perfecte, nu-i așa? Speram să mai avem multe alte nopți perfecte, dar fiecare dintre ele a fost o binecuvântare. Și ascultă: eu te iert. După o viață plină de bunătate împreună, ai avut și tu dreptul la o criză de nervi. Așa că fii liniștit!

Ascultă. Știe că el a auzit-o. Fiindcă, așa cum i-a fost mereu felul, își exprimă dragostea pentru ea în singurul mod pe care îl știe: prin tăcere.

CAPITOLUL 26. Ziduri invizibile

1926, Parambil

Când fiul ei are aproape trei ani, îl duce cu barca la biserica din Parumala, unde este înmormântat Mar Gregorios, singurul sfânt dintre creștinii Sfântului Toma. Philipose e încântat de prima lui călătorie pe apă, însă ea nu-l scapă din ochi. Nici soțul ei și nici JoJo n-ar fi putut fi convinși să urce într-o barcă, pe când băiețelul ei nu poate să vadă apa fără să vrea să se bălăcească. Prietenii lui se zbenguie în iaz ca niște peștișori, iar el nu înțelege de ce nu le poate urma exemplul. Și se înverșunează să treacă peste obstacol aidoma unei furnici de foc. Numeroasele sale tentative de a „înota“ o îngrozesc pe mama lui; eșecurile sunt lamentabil de privit.

Mormântul sfântului se află pe o laterală a navei din biserica din Parumala, străjuit deasupra de o fotografie în mărime naturală a lui Mar Gregorios; această imagine (sau portretul frecvent reprodus, realizat de artistul Raja Ravi Varma) apare pe calendare și postere înrămate prezente în casele tuturor creștinilor Sfântului Toma. Barba subliniază buzele delicate ale sfântului, iar perciunii albi încadrează o față frumoasă, cu o expresie blândă și ochi ce par surprinzător de tineri. Mar Gregorios a militat pentru ca pulayarii să se convertească și să fie primiți în biserici, însă nu a apucat să-și vadă dorința împlinită. Ea nu crede că se va împlini nici măcar cât va trăi ea.

Băiețelul ei e impresionat de biserică și îndeosebi de mormântul sfântului, cu sutele de lumânări aprinse în fața lui.

– Ammachi, roagă-l să mă ajute să înot, insistă el trăgând-o de *mundu*.

Mama lui însă nu-l aude; stă în picioare cu capul acoperit, privind la chipul sfântului. E ca în transă.

Mar Gregorios se uită drept la ea, zâmbind. *Serios? Ai venit atâta drum doar ca să-i fac băiatului un farmec?*

E înmărmurită. I-a auzit glasul, dar când se uită în jur, își dă seama fără dubiu că nimeni altcineva nu l-a mai auzit.

Mar Gregorios a citit drept în sufletul ei. Ea nu-i poate susține privirea.

– Da, răspunde. Este adevărat. Ai auzit ce-a spus băiatul. E foarte hotărât. Ce pot eu să fac? Copilul și-a pierdut tatăl. Sunt disperată!

Una dintre legendele despre Mar Gregorios spune că sfântul a vrut la un moment dat să traverseze râul care curge pe lângă biserica în care se află ei acum, ca să viziteze un enoriaș de pe celălalt mal. Dar trei femei se scăldau vesele în apa joasă de lângă ponton, cu hainele ude lipite de trup, strigătele și râsetele lor plutind în aer ca niște panglici de sărbătoare. Din castitate, Mar Gregorios s-a întors în biserică. O jumătate de oră mai târziu, femeile erau tot acolo, așa că el a renunțat, murmurând pentru sine: „Atunci, stați acolo, în apă. O să mă duc mâine“. În seara aceea, diaconul de la biserică i-a povestit că trei femei nu pot ieși din apa râului. Mar Gregorios și-a regretat cuvintele necugetate. A căzut în genunchi și s-a rugat, iar apoi i-a spus diaconului: „Anunță-le că acum pot să iasă“. Iar ele au ieșit.

Ammachi Mare a venit ca să-i ceară, cu neobrăzare, exact opusul: să-l împiedice pe unicul ei fiu să intre în râu.

– Sunt văduvă și am doi copii de crescut. Mai mult decât atât, îmi fac griji pentru băiatul ăsta care, la fel ca tatăl lui, e în primejdie când se apropie de apă. E o Tulburare cu care vin ei pe lume. Am pierdut deja un fiu, luat de apă. Cel de aici e însă hotărât să înoate. Te rog, te implor! Dacă patru cuvinte din partea ta – „Stai departe de apă“ – ar însemna că va avea viață lungă și că-l va slăvi pe Dumnezeu?

Nu aude însă nici un răspuns.

Philipose e speriat văzând că mama lui, cu fața spectral luminată de strălucirea lumânărilor, vorbește cu fotografia sfântului.

Pe drumul spre casă, îi spune fiului ei:

– Mar Gregorios veghează în fiecare zi asupra ta, *monay*. M-ai auzit făcând un legământ în fața mormântului său, așa-i? Am jurat că nu te voi lăsa niciodată să intri în apă fără să ai pe cineva alături. Dacă tu însă vei intra, mamei tale i se va întâmpla ceva rău.

Partea asta e adevărată. Ar muri dacă el ar păți ceva.

– Vrei să mă ajuți să-mi țin legământul? Să nu intri niciodată în apă de unul singur?

– Nici chiar după ce o să învăț să înot?

– Nici chiar atunci. Niciodată. Niciodată să nu înoți singur. Jurămintele nu pot fi încălcate.

El e șocat la ideea că mamei lui i s-ar putea întâmpla ceva rău.

– Promit, Ammachi, răspunde cu patos.

În decursul timpului, ea îi va aminti deseori despre vizita la biserică, despre legământul ei și despre promisiunea lui.

Când împlinește cinci ani, băiețelul ei se duce la noua lor „școală“ timp de trei ore pe zi; e doar un șopron cu acoperiș de paie, deschis pe trei laturi. În prima zi, Philipose și alți cinci elevi începători aduc frunze de betel, nuci areca și câte o monedă pentru *kaniyan*, care primește darurile și apoi ia arătătorul fiecărui copil și trasează cu el prima literă a alfabetului într-o *thali*[54] plină cu boabe de orez. Școala e creația ei, un loc în care copiii să fie în siguranță vreme de câteva ore și să învețe literele. Elevii – copiii și nepoții familiilor de la Parambil, dar și ai olarului, ai fierarului și ai aurarului – vor deprinde acolo alfabetul.

Învățătorul, *kaniyan*, este un bărbat mic de statură, afectat și chel, cu un chist sebaceu lucios în vârful țestei, pe care Bebe Mol l-a poreclit „bebe Dumnezeu“. Omul își câștigă traiul citind horoscopul pentru viitoarele mirese și potențialii miri. Faptul că predă îi sporește puțin veniturile. Unii brahmani îi consideră pe cei din casta astrologilor și învățătorilor „pretendenți“, sau „pseudo-brahmani“, dar acest *kaniyan* nu se sinchisește de asemenea prejudecăți.

Îndată ce Ammachi Mare iese din raza lor vizuală, Joppan, fiul pulayarului Shamuel, iese din pâlcul de bananieri în care se ascundea. Îi face cu ochiul lui Philipose și intră în sala de clasă. Cei doi băieți sunt prieteni buni și tovarăși de joacă. Fiind cu patru ani mai mare, Joppan are și misiunea oficială de a veghea asupra lui Philipose. Când merg unul lângă altul ținându-se reciproc pe după umeri, pare că ar fi gemeni, mai ales de la distanță, fiindcă Joppan e scund pentru vârsta lui.

Acum, băiatul ține în mână o frunză care nu e de betel, o piatră care ar trebui să înlocuiască nuca areca și o monedă pe care a cioplit-o din lemn. Intră în clasă gol de

la brâu în sus, ținând darurile în mâna întinsă, arătându-și într-un zâmbet dinții puternici, cu părul aranjat cu apă, dar deja zburlindu-se ca iarba călcată în picioare.

– *Ah ha!* exclamă *kaniyan* cu un surâs nefiresc, în vreme ce chistul de pe cap i se inflamează. Deci și *tu* vrei să înveți, da? Bine, o să te învăț. Stai acolo, mai în spate de prag! *Aah*, bine.

Învățătorul se întoarce cu spatele și apoi se răsucește și, cu bastonul din bambus, lovește coapsele lui Joppan. Strigătele de protest ale lui Philipose sunt acoperite de urletele dascălului:

– Pulayar parvenit! Mizerabil! Câine murdar! Chiar nu-ți cunoști locul? Ce mai urmează acum? Nu cumva ai vrea să te-mbăiezi în bazinul de la templu?

Joppan fuge astfel încât bastonul să nu-l mai ajungă, dar se întoarce spre *kaniyan* incredul, pe față citindu-i-se durerea și rușinea. Ceilalți privesc șocați. Joppan este eroul lor. Nici un alt băiat nu are atâta încredere în sine, nu poate traversa râul înot dus și întors și nu e în stare să ucidă o cobră, neînfricat. Unii dintre copii (mici adulți în devenire fiind) sunt încântați în sinea lor de umilința suferită de Joppan.

Băiatul își umflă pieptul și strigă cu glasul răsunător pentru care e deja cunoscut:

– IA-ȚI OUL ĂLA DE PE CAP ȘI MĂNÂNCĂ-L! CINE VREA SĂ ÎNVEȚE DE LA UN IDIOT CA TINE?

Blasfemia rostită se aude până pe câmpul de orez, unde Shamuel ridică privirea. Învățătorul se repede, șfichiuind cu bastonul. Joppan se eschivează, sărind într-o parte, iar *kaniyan* se împiedică. Bufonada exagerată a lui Joppan când se îndepărtează țanțoș stârnește zâmbetele copiilor. Învățătorul trece printr-un moment de incertitudine: e posibil ca Ammachi Mare să-l fi trimis pe copilul pulayar? Se știe că la Parambil pulayarii primesc pământ, dar e posibil ca o asemenea excentricitate să se extindă și la educația lor? „Mi-o plăti ea salariul, dar mai bine mor de foame decât să luminez niște copii sortiți mizeriei.“

Acasă, Philipose îi povestește totul mamei, vărsând lacrimi de furie. Ipocrizia celor din jur îi înfierbântă obrajii. Ammachi Mare își ia băiețelul în brațe și-l leagănă ușor. Îi e și ei rușine. Nedreptatea la care a asistat copilul nu s-a petrecut numai din vina învățătorului; rădăcinile ei sunt adânci și atât de vechi, încât pare deja o lege a firii, precum cursul râurilor spre mare. Dar suferința din ochii nevinovați ai fiului ei îi amintește ceea ce este atât de ușor de uitat: că sistemul de caste este abominabil. Contrazice însăși litera Bibliei. Isus și-a ales ca ucenici niște pescari săraci și un perceptor. Iar Pavel a spus: „Nu mai este iudeu, nici elin; nu mai este nici rob, nici liber; nu mai este parte bărbătească şi parte femeiască, pentru că voi toți una sunteți în Cristos Isus.“[55] Numai că ei nu sunt nicidecum una.

Încearcă să-i explice lui Philipose structura castelor în termeni simpli, conștientă de absurditatea ei: brahmanii – sau nambudiri, cum sunt numiți în Travancore – formează casta superioară, cea mai de sus, a preoților, și, la fel ca monarhii din Europa, au în proprietate cea mai mare parte a pământurilor, prin drept divin. Maharajahul este, desigur, brahman. Toți nambudirii au privilegiul de a mânca gratis la oricare templu, fiindcă este o onoare să hrănești un brahman; de asemenea, pot locui gratuit la casele de oaspeți administrate de stat. Doar fiul cel mare dintr-o casă nambudiri, *illam*, se poate căsători și poate moșteni proprietatea; doar el poate avea mai multe soții, și majoritatea au. Celorlalți fii nambudiri li se permite doar să aibă relații neoficiale cu nairi, membri ai castei de războinici aflate imediat mai jos decât brahmanii. Nairii sunt și ei o castă superioară și, la fel ca nambudirii, consideră că sunt mânjiți prin contactul cu castele inferioare; sunt supraveghetorii vastelor

domenii ale nambudirilor, dar în prezent dețin și ei pământuri. Pe treapta următoare în jos sunt ezhava, meșteșugarii care în mod tradițional recoltează seva, dar din ce în ce mai des fac afaceri cu frânghii din fibră de cocos sau sunt proprietari de terenuri. Casta cea mai de jos e formată din truditorii lipsiți de pământ: pulayarii și *cherumanii* (numiți și *adivasis*, *parayar* sau „de neatins“, „paria“). În afara ierarhiei castelor sunt „tribalii“ de pe coastele dealurilor; legătura lor tradițională cu pământul pe care trăiesc, vânează și pe care îl cultivă nu a fost niciodată consemnată pe hârtie – un lucru de care nou-veniții de la câmpie au profitat cu mare ușurință.

– Cât despre noi, creștinii, continuă să-i explice Ammachi Mare înainte ca el să întrebe, noi ne aflăm între aceste niveluri, *monay*.

Legenda spune că primele familii convertite de Sfântul Toma făceau parte dintre brahmani. Ritualurile hinduse rămân parte componentă a celor creștine, așa cum e și micul *minnu* din aur de forma unei frunze de tulsi pe care soțul ei i l-a prins la gât în ziua nunții, sau principiile *vastu* respectate la construirea caselor. Nici creștinii nu s-au dezis de sistemul castelor. La Parambil, la fel ca în orice altă gospodărie creștină, pulayarii nu intră niciodată în casă; Ammachi Mare îi dă să mănânce lui Shamuel într-un set de vase separat de ale lor – iar Philipose a observat, fără îndoială, acest lucru.

Ceea ce nu-i spune este faptul că creștinii Sfântului Toma nu au încercat niciodată să-i convertească pe pulayari. Misionarii englezi care au sosit la sute de ani după Sfântul Toma nu cunoșteau decât o singură castă în India: păgânii pe care ei trebuiau să-i salveze de la damnarea veșnică. Pulayarii s-au convertit de bunăvoie, sperând poate că, acceptându-l pe Isus, vor deveni egali cu familii precum aceea de la Parambil, pentru care munceau sau ai căror robi erau. Ceea ce nu s-a întâmplat niciodată. Pulayarii au fost nevoiți să-și construiască propriile biserici, în ritul anglican sau în cel al Bisericii din India de Sud.

– Noțiunile de castă sunt vechi de secole, foarte greu de schimbat, adaugă ea.

Expresia de pe fața lui Philipose trădează dezamăgirea pe care i-o stârnește mama și deopotrivă lumea din jur. Copilul se îndepărtează. Ea ar vrea să-l cheme înapoi. „Nu poți traversa un lac cu piciorul doar fiindcă-i schimbi numele și-i zici «pământ». Etichetele contează.“ Doar că el este prea mic pentru a înțelege. Ammachi Mare simte că inima i se frânge în piept.

*

Ashari, tâmplarul, și aurarul îl strigă pe Shamuel să iasă din colibă.

– Fiul tău merită o bătaie bună, îi spune olarul. De ce-o fi crezut oare că poate să meargă la școală? Tu nu-l înveți chiar nimic?

Shamuel încremenește locului, oripilat. Imploră iertarea, încrucișându-și mâinile și trăgându-se de lobii urechilor în timp ce îndoaie genunchii – un gest de supunere menit să stârnească zâmbetul Micului Ganesha. Mai târziu, Shamuel își bate fiul mai rău decât a făcut-o *kaniyan*, acuzându-l în gura mare că a adus rușine familiei; vrea ca și cei din amonte de coliba lui să-l audă. Singurul plâns care răsună este cel al mamei lui Joppan; băiatul de nouă ani își încasează pedeapsa în tăcere și nu are câtuși de puțin remușcări. Se retrage aidoma unui tigru rănit care se furișează în desiș. Privirea lui amară și mânioasă îl sperie pe Shamuel. Dar nu îi e frică *de* fiul lui, ci *pentru* el.

Ammachi Mare ar putea insista ca învățătorul să-l primească și pe Joppan la ore. Dar știe că, dacă ar face-o, omul ar renunța la slujbă, și chiar dacă ar accepta, ceilalți

părinți și-ar retrage copiii de la școală. A doua zi, lecțiile încep cu avânt, solul nisipos servind drept tablă de scris. Ammachi Mare trimite după Joppan, dar Shamuel îi spune că băiatul înoată probabil pe undeva. Când se întoarce acasă, Philipose îi arată mamei lui „cartea“ din frunze de palmier pe care învățătorul a scris cu un cui ascuțit primele litere – *a* și *aa*, *e* și *ee* (അ și ആ, respectiv എ și ഏ). În ziua următoare, o frunză nouă va fi prinsă de precedentele cu o sfoară.

Mai târziu, îl vede pe fiul ei împreună cu Joppan, înșirând frunze de palmier ca să facă o carte pentru băiatul lui Shamuel și desenând literele în nisip, ca el să le copieze. Bucuria i se spulberă când zărește urmele de lovituri de pe spatele lui Joppan – opera tatălui său. De ce să pedepsească băiatul pentru un sistem pe care nu el l-a creat? Îi spune lui Joppan că-l va învăța ea însăși, în timp ce copiii ceilalți vor fi la școală. Nu poate anihila ea relele sistemului de caste, dar cel puțin atâta lucru poate face. În decurs de un an, copiii vor fi gata să meargă la noua școală primară înființată de guvern lângă biserică, unde va fi permis accesul *tuturor*. În spatele ei este în construcție și un liceu, care va deservi mai multe sate și orașe din împrejurimi.

Joppan e un elev punctual, isteț și recunoscător. Atitudinea lui rebelă e neschimbată, în ciuda bătăilor primite. Însă ea își dă seama că și-ar dori să fie în sala de clasă, alături de colegii lui. Pentru amândoi – Joppan și fiul ei – va veni ziua în care își vor încheia studiile și vor fi nevoiți să ia în piept lumea cu toate duplicitățile ei.

CAPITOLUL 27. În sus e bine

1932, Parambil

La șase ani după ce a desenat primele litere sub îndrumarea învățătorului, Philipose încă nu stăpânește o abilitate mai importantă pentru el: înotul. Și refuză să-și accepte înfrângerea. În fiecare an, când apele revărsate se retrag, încearcă iar. Joppan, care se simte mai bine în apă decât pe uscat, persevereză mai mult decât oricine altcineva în încercarea de a-l învăța. Se ivește însă și ziua în care refuză să-l mai însoțească la râu, și nu numai fiindcă are de muncă ziua întreagă; între cei doi prieteni survine prima ceartă. Philipose îl convinge pe Shamuel să vină cu el, fiindcă a jurat când era mic să nu intre în apă de unul singur.

Când Philipose a început școala primară, Joppan s-a înscris alături de el. Shamuel n-a fost de acord, dar nu i-a putut spune asta lui Ammachi Mare. Ce-i trebuie unui pulayar să știe literele? Apoi, după clasa a treia, Joppan a văzut la un moment dat un șlep plutind în derivă pe noul canal de lângă Parambil. Șlepul a rămas înțepenit și a început să ia apă. Barcagiul, beat, era inconștient. Joppan a reușit să elibereze vasul și, de unul singur, l-a împins până când a ajuns din nou în apa râului, iar de acolo l-a dus până la pontonul din fața magaziei proprietarului său, Iqbal. Recunoscător, acesta i-a oferit o slujbă, pe care el a acceptat-o. Ammachi Mare s-a înfuriat pe Shamuel, de parcă ar fi fost vina lui. Slujba e bună, dar Shamuel își dorește ca băiatul lui să muncească la Parambil. Când el nu va mai putea lucra, Joppan i-ar putea prelua îndatoririle. Nu-i așa că ăsta ar fi cursul firesc al lucrurilor?

– Shamuel, crezi că anul ăsta o să învăț? întreabă Philipose în vreme ce se îndreaptă amândoi spre râu.

Își rotește brațele în aer, repetând un stil nou despre care e convins că-l va putea menține la suprafața apei.

Shamuel nu răspunde, grăbindu-se să țină pasul cu „micul *thamb'ran*" în vârstă de nouă ani, așa cum se grăbea odinioară pe lângă tatăl lui.

La doc, cei doi barcagii numără mușchii. Incisivii unuia sunt ieșiți în afară ca prova bărcii lui, cu buza de sus încadrându-i. Ies amândoi din letargie când îl văd pe Philipose dezbrăcându-și cămașa.

– *Adada!* Ia te uită cine s-a întors! exclamă dințosul, iar gesturile îi sunt la fel de încete ca undele râului. Maestrul de înot!

Philipose nu-i aude. Cu ochii larg deschiși și ținându-se de nas, trage adânc aer în piept și sare în apă. Măcar atâta lucru a învățat: având plămânii plini cu aer, se ridică la suprafață negreșit, deși oricum încearcă mișcarea doar în apă mică. Și, într-adevăr, revine imediat la suprafață, cu părul ud căzându-i peste ochi ca o pânză neagră. Apoi începe să dea din brațe frenetic: tentativa lui de a „înota".

– Ține ochii deschiși! strigă Shamuel, fiindcă știe, de când îl însoțea pe *thamb'ran*, că deruta în apă e întotdeauna mai puternică dacă stă cu ochii închiși.

Dar băiatul nu-l aude. Joppan crede că Philipose e tare de urechi, dar Shamuel e de părere că micul *thamb'ran,* spre deosebire de cel mare, aude numai ce vrea el să audă.

– E mică apa, *monay*! țipă barcagiul dințos. Stai în picioare!

Atâta bâțâit din brațe agită mâlul de pe fundul râului, iar pe Philipose îl răsucește

în cercuri, mai întâi pe burtă, pe urmă pe spate, apoi cu capul în jos și cu tălpile albe la suprafață. Hotărând că e de ajuns, Shamuel sare în apă și-l îndreaptă ca pe o cană care s-a răsturnat.

Barcagiii aplaudă, ceea ce pe Philipose îl încântă. În ciuda ochilor care par să se fugărească unul pe altul, zâmbește victorios, dar își întrerupe celebrările ca să râgâie și să scuipe mâlul pe care l-a împrumutat de pe fundul apei.

– Cred că de data asta am ajuns aproape la jumătatea râului, nu-i așa? întreabă el gâfâind.

– *Ooh, aah*, chiar dincolo de jumătate, răspunde dințosul.

Celălalt barcagiu râde atât de tare, încât îi cade țigara din gură.

Philipose se posomorăște. Shamuel îl însoțește spre casă, strigând peste umăr către cei doi:

– Ce nevoie mai aveți de vâsle, când puteți face treaba lor cu limba?

Apoi se uită îngrijorat spre băiat, care e neobișnuit de tăcut; n-a moștenit firea taciturnă a tatălui său. Oare micul *thamb'ran* s-a descurajat?

– Undeva greșesc, Shamuel.

– Greșești fiindcă vrei să intri în apă, *monay*, replică sec pulayarul; o să fie el ferm, dacă Ammachi Mare nu e. Tatălui tău nu-i place să înoate. Îl vezi cumva că se apropie de apă? Fă și tu ca el!

Fără să-și dea seama, Shamuel vorbește despre *thamb'ran* cel mare ca și când ar lucra încă pământul alături de el. La urma urmei, artefactele vieții lui sunt încă acolo, toate, și îl cheamă: capra de tăiat lemne, târnăcopul, plugul, gardurile pe care le-au construit amândoi, pământurile arate, fiece copac… Și atunci, cum să nu fie și *thamb'ran* prin preajmă?

Philipose se îndepărtează și se duce să dea alene cu piciorul într-o minge. Shamuel se îndreaptă spre bucătărie.

– A ajuns mai departe de data asta? întreabă Ammachi Mare.

– Mai departe în mâl. S-a băgat cu capul la fund ca un *karimeen*[56]. A trebuit să-i scot nămolul din nas și din urechi.

Ammachi Mare oftează.

– Știi cât de greu îmi e să-l las să meargă la râu?

– Atunci, nu-i mai da voie!

– Nu pot. Soțul meu m-a pus să-i promit. Tot ce pot să fac e să-i cer să-și respecte promisiunea și să nu intre în apă singur.

Mai târziu, îl găsește pe Philipose șezând cu mingea la umbra celui mai bătrân cocotier al lor, zgârmând cu un băț într-un mușuroi de furnici abandonat. E abătut. Se așază lângă el și-i ciufulește părul.

– Poate că ar trebui să încerc s-o iau *în sus*, spune el arătând spre coroana copacului, în loc să…

„Ce-o fi cu oamenii ăștia care vor s-o ia ba în sus, ba în jos, să devină pasăre ori pește? De ce n-or rămâne pur și simplu pe pământ?“ El o privește cu atâta intensitate, încât o cuprinde un fior. „Își închipuie că eu am toate răspunsurile. Și că îl pot proteja de toate dezamăgirile pe care le aduce viața.“

– În sus e bine, răspunde ea.

După o vreme, băiatul o întreabă:

– Știai că tata a urcat în copacul ăsta cu o săptămână înainte să moară? Shamuel zice că a cules nuci-de-cocos tinere ca să bem cu toții din ele în ziua aia!

Însuflețirea îi revine în glas, ca iarba pârjolită care se destinde după ploaie. „Slavă

Domnului că n-a moștenit tăcerile tatălui său!“

– *Aah*. Păi… a fost cât pe ce să cadă…

– Da, dar tot a reușit să urce până la cer, replică băiatul ridicându-se și punând un picior în treapta tăiată în scoarța copacului.

Privește în sus imaginându-și isprava tatălui, către locul în care se sfârșește copacul și începe cerul.

– *Aah*, e adevărat, spune ea.

Doar că nu este adevărat. E limpede că Shamuel nu i-a povestit copilului ce s-a întâmplat de fapt. Soțul ei renunțase să mai urce în copaci în ultimul său an de viață. Dar cu o săptămână înainte să moară, un impuls l-a îndemnat să se cațăre. Copacul îi era la fel de cunoscut ca trupurile celor două femei care i-au dăruit copii. Cu zeci de ani în urmă, tăiase în scoarța lui treptele pe care să poată urca. Însă nu copacul, ci propriile puteri au fost cele care l-au trădat, astfel că a rămas blocat la un sfert din înălțimea trunchiului. Shamuel a urcat după el cu un colac de frânghie între picioare. Când a ajuns lângă *thamb'ran*, i-a pus o mână pe picior și i l-a împins ușor în jos, spre următoarea treaptă. „Aah, aah, așa. O nimica toată pentru matale, așa-i? Și acum pe celălalt… Coboară și mâinile, încet.“ Ea și-a recăpătat suflarea abia când l-a văzut din nou jos, pe pământ, singurul loc pe care trebuia să-l mai atingă de acum picioarele lui. „Am cules pentru tine nuci-de-cocos tinere“, i-a spus soțul ei arătând cu mâna undeva în spatele lui, deși nu era nici o nucă-de-cocos acolo. „*Aah*, mă bucur foarte mult“, a răspuns ea. Și s-au întors în casă ținându-se de mână, fără să-și facă griji că i-ar putea vedea cineva.

Philipose o aduce înapoi, în prezent.

– Cred că deocamdată nu vreau să urc în copacul ăsta. E cam mare pentru mine, nu-i așa?

Sesizează tonul precaut, rar întâlnit, în glasul fiului ei.

– Deocamdată, da.

– Ammachi, dar dacă era suficient de puternic ca să urce în copacul ăsta… atunci de ce a murit?

Întrebarea lui o ia pe nepregătite. La picioarele ei, furnicile roșii transportă o frunză, absorbite de truda lor. Dacă ar lăsa o piatră să cadă deasupra lor, oare ele ar considera că le-a lovit o calamitate naturală? Oare ele vorbesc cu Dumnezeu sau răspund la întrebări imposibile puse de copiii lor?

– Biblia spune că omul trăiește șaptezeci de ani, dacă are noroc. Tatăl tău se apropia de această vârstă. Avea șaizeci și cinci. Eu sunt mult mai tânără decât el. Când a murit, eu împlinisem abia treizeci și șase de ani.

Sesizează îngrijorarea din privirea lui și știe că face socotelile.

– Acum am patruzeci și cinci, *monay*.

Băiatul o cuprinde cu brațul lui slăbuț, îmbrățișând-o, și stau amândoi așa un timp îndelungat.

Deodată, se întoarce spre ea și întreabă:

– Există un motiv pentru care nu voi putea niciodată să înot, nu-i așa? Nici tata nu putea să înoate, tot dintr-un motiv anume.

Expresia de pe chipul lui nu mai este cea a unui copil de nouă ani. Prin faptul că-și acceptă înfrângerea, pare mai matur, mai înțelept.

– Care e motivul acela, Ammachi?

Ea oftează. Nu știe care e motivul. Poate că *el* va fi cel care-l va descoperi. Ce minunat ar fi ca perseverența lui obstinată să se transforme într-o cruciadă pentru vindecarea Tulburării! Ar putea deveni astfel salvatorul generațiilor următoare. Și-ar

putea cruța copiii de suferința care-l afectează pe el. Deocamdată, nu poate decât să-i pună un nume și să descrie nenorocirile pe care le-a provocat familiei din cele mai vechi timpuri. Poate că totuși nu-i va arăta băiatului genealogia – Copacul Apei –, ca să nu-l sperie cu ideea unei morți timpurii. Trage adânc aer în piept și îi spune:

– O să-ți povestesc ceea ce știu.

CAPITOLUL 28. Marea minciună

1933, Parambil

Un băiat de zece ani care nu poate stăpâni apele se întoarce cu înverșunare asupra pământului. Olarul jinduiește la lutul aluvionar albăstrui de pe malurile râului, iar cărămidarul se scufundă în afluenții puțin adânci, cu un coș în mână, și își umple bărcuța cu mâl de râu, singurul care-l interesează. Gusturile lui Philipose sunt eclectice; cu degetele de la picioare prehensile evaluează proporțiile de nisip, lut și mâl. În privința sensibilității pentru tălpi, solul nisipos și moale din preajma bisericii e incomparabil – la polul opus față de lateritul roșcat și dur din apropierea puțului din Parambil. Pământul cu conținut mare de granit de lângă școala lui are culoarea sângelui închegat și rece ca strângerea de mână a învățătorului; dar când e zdrobit, filtrat și uscat, acest tip de pământ lasă pe hârtie pete cromatice intense. Bâjbâind aidoma unui alchimist, ajunge în cele din urmă la o formulă pentru o cerneală care lucește pe pagină așa cum n-o face nici una dintre mărcile comerciale, scrisul cu ea devenind o plăcere. Rețeta finală include carapace de cărăbuș zdrobită, agrișe și câteva picături dintr-o sticlă în care un fir de cupru este suspendat în urină umană (a lui).

La fel ca răposatul lui tată, merge foarte mult pe jos. Lasă-i pe alții să fie duși cu șlepul, cu barca sau cu pluta la școală. El merge pe uscat. Da, e într-o vrăjmășie cu apa. Nu și-a pierdut dorința de a vedea lumea, dar mările sigur le va ocoli. Cel care merge pe jos, drumețul, vede mai multe și știe mai multe, asta își spune el. Doar un drumeț s-ar putea împrieteni cu legendarul *pattar* „Sultan“ ce șade mereu pe un podeț de lângă marea reședință Nair. Termenul *pattar* îi desemnează pe brahmanii tamili care au migrat din Madras în Kerala. Porecla „Sultan“ i-a fost dată ca urmare a modului caracteristic în care își înfășoară *thorthu* în jurul capului, lăsând afară o coadă ca de păun. Aura de legendă îi e dată însă de al său *jalebi*. Invitații la o nuntă uită rapid dacă mireasa era frumoasă sau nu, dacă mirele era urât sau nu, însă toți își amintesc de desertul lui *pattar* Sultan care încheie festinul. În unele dimineți, *pattar* Sultan îi dăruiește tânărului drumeț o bucată de *jalebi* rămasă de la festivitățile din seara trecută. Timp de mai bine de un an, Philipose l-a rugat pe *pattar* să-i dezvăluie rețeta secretă. Și într-o zi, fără nici o atenționare și înainte ca băiatul s-o poată nota sau memora, *pattar* Sultan i-a turuit rețeta ca un preot ce recită o *shloka* sanscrită. Oricum i-ar fi fost inutil, fiindcă măsurile lui *pattar* Sultan pentru făină de năut, cardamom, zahăr, unt clarifiat și așa mai departe sunt găleți, butoaie și căruțe.

Într-o după-amiază, când drumețul se întoarce de la școală, un glas panicat strigă în spatele lui: „Păzea!“ O bicicletă trece în goană pe lângă el, împiedicându-se în șleaurile lăsate de roțile căruțelor în noroiul uscat între timp ca piatra. Biciclistul cu păr cărunt sare din șa cu o clipă înainte ca vehiculul să se izbească de un obiect neînsuflețit: rambleul drumului. Philipose îl ajută pe bătrân să se ridice de jos. Ochelarii îi stau strâmbi pe nas, iar *mundu* îi e mânjit de noroi, însă se bucură văzând că încă mai are pixul în buzunarul cămășii. Mustața sură, stufoasă a biciclistului îi ajunge până la buza de sus.

– N-are frâne! spune el, și aburi bahici îi însoțesc cuvintele.

Își culege bicicleta de pe jos și îi îndreaptă ghidonul. Apoi atinge cu un deget

pixul agățat de buzunarul băiatului și întreabă, de data asta în engleză:

– Ce marcă e? Sheaffer? Parker?

Philipose răspunde în malayalam:

– Nu-i ceva așa de simandicos. Dar în orice caz, importantă e cerneala, pe care eu o numesc Râul Arămiu din Parambil. E făcută de mine, din laterit, cupru și uree, filtrate.

Nu explică și din ce sursă provine ureea. Dar desenează ceva în caietul lui, în chip de demonstrație. La fel de stufoase ca mustața, sprâncenele se ridică pe fruntea bătrânului.

– Hrmmm! exclamă el.

Un kilometru mai departe, Philipose îl zărește din nou pe bătrân, acum fără cămașă, în capul treptelor abrupte care urcă de la drum până la o casă dărăpănată. Declamă cu glas sonor în engleză, ca și cum s-ar adresa unor mulțimi, deși în jur nu mai e nimeni în afara băiatului. „Tunuri la stânga lor, tunuri în urma lor“ – asta e tot ce reușește Philipose să distingă. Dar pentru urechea lui, această engleză este melodioasă și pare autentică, spre deosebire de engleza învățătorului Kuruvilla, care e suspect de asemănătoare cu limba malayalam a aceluiași învățător și în care cuvintele se calcă pe coadă unele pe altele – „Câineleîșiurmeazămereustăpânul“ sau „ÎnfrângerealuiNapoleonlaWaterloo“ – și sunt presărate cu „*nayinte mone*“ (javră ticăloasă) și cu alte expresii în malayalam care sugerează că elevii lui au tigve de cocos în loc de creier. Philipose bănuiește că engleza bătrânului e cea veritabilă, limba progresului, a educației superioare, deși este limba colonizatorilor.

– Flăcău-cerneală! strigă omul în engleză legându-și *mundu* chiar sub sfârcuri. Bunule Samaritean! Spune-ți numele, om bun!

– Cu mine vorbește *Saar*? întreabă Philipose în malayalam.

– ÎN ENGLEZĂ! strigă bătrânul. Vom discuta în engleză. Care ți-e bunul nume?

– NumelemeuePhilipose, *Saar*.

Speră că ăsta e numele lui bun.

– Domnule! Nu *Saar*!

Philipose repetă fraza. Mustața zvâcnește.

– Bine, atunci. Urcă aici! Să începem!

– Ammachi! strigă Philipose dând buzna în bucătărie. Koshy *Saar* are pe toți pereții rafturi pline cu cărți. Și teancuri de alte cărți uite atât de înalte pe podea!

Ammachi Mare cugetă la cuvintele lui. „Biblioteca“ ei e formată din două Biblii, o carte de rugăciuni și grămezi de numere vechi din *Manorama*. Știe despre Koshy *Saar*, fiindcă proviziile aduse de negustoreasa de pește includ și cele mai recente bârfe. Koshy și-a terminat cursurile postliceale la Calcutta și apoi a lucrat mulți ani ca funcționar. Dar în timpul Marelui Război s-a lăsat ispitit de prima de înrolare și de soldă și a plecat la luptă. Când s-a întors, era un alt om. După aceea s-a înscris la Colegiul Creștin din Madras și apoi a rămas acolo ca lector. Acum a revenit în locul de baștină, cu o pensie mică, și locuiește în casa strămoșească de pe o mică proprietate, suficient de întinsă cât să aibă un petic cultivat cu tapioca și mai nimic altceva.

– Pe nevastă ai văzut-o, *monay*? intervine Odat *Kochamma*, apărând în spatele lui.

Philipose n-o aude, așa că bătrâna trebuie să-l bată pe umăr și să repete întrebarea.

– *Ooh-aah*. Am văzut-o. *Saar* m-a trimis să aduc ceai. Ea m-a întrebat de unde sunt, din ce familie și așa mai departe. *Saar* a strigat din camera lui, în engleză:

„*Femeia aia* te ține captiv?“ Ea a răspuns în malayalam, tot strigând – și Philipose o imită: „Zăltat bătrân, dacă vorbești cu mine în engleză, atunci poți să-ți faci singur ceaiul!“

– Zăltat bătrân! repetă Bebe Mol și izbucnește în râs.

– Biata femeie! o căinează Ammachi Mare.

– Ai înțeles greșit, spune Odat *Kochamma*. Îl știu pe Koshy de când eram mici. Atât de isteț… *Ayo*, și arătos în uniformă, înainte să plece peste mare. Bocanci lustruiți, centură și *athum uthuk okke*, enumeră ea și mâinile îi flutură pe lângă corp pentru a sugera diversitatea de nasturi, medalii și epoleți.

Își scoate pieptul în față ca un porumbel și ia poziție de drepți, însă din cauza picioarelor crăcănate și a spatelui cocoșat devine comică. Bebe Mol o imită și salută amândouă. Odat *Kochamma* oftează apoi.

– A avut în tinerețe propuneri mai bune. De ce păcatele mele s-o fi însurat cu ea, nu pot să pricep.

O cioară cârâie pe acoperiș.

– Poate Dumnezeu pricepe, dar eu, nu, adaugă ea și, văzând privirile fixe ale celorlalți, se răstește: Ce e? Zic și eu… Dacă mintea ar fi ulei, femeia aia n-ar avea destul nici cât s-aprindă cea mai mică lampă…

– Ai cunoscut-o? întreabă nedumerit Philipose.

– *Aah, aah.* Nu-i nevoie s-o fi cunoscut. Unele lucruri le știu, și gata.

– Armata britanică i-a dat voie să păstreze bicicleta, spune băiatul. El zice că e mai valoroasă decât o zestre. A luptat în Flandra. S-a enervat fiindcă eu n-am auzit de Flandra până acum. Oh, și mi-a împrumutat cartea asta. A zis că în ea e însumată viața întreagă.

Bebe Mol, Odat *Kochamma* și Ammachi Mare se uită atente la carte.

– Nu arată a Biblie, constată suspicioasă cea din urmă. Textul e înghesuit și are poze, dar versetele nu sunt numerotate.

– E o poveste despre un pește uriaș. Trebuie să citesc zece pagini din ea până săptămâna viitoare. Și trebuie să scriu toate cuvintele pe care nu le știu. Mi-a împrumutat și dicționarul ăsta. *Saar* zice că-mi va îmbunătăți engleza și că voi învăța din ea totul despre lume. Data viitoare trebuie să fiu pregătit să discutăm despre ce am citit.

Ammachi Mare nu-și poate stăpâni un sentiment de gelozie. Odată ce a renunțat la încercările de a înota, fiul său și-a îndreptat întreaga curiozitate, cu frenezie, spre eforturile de a învăța tot ce se poate despre lume. Setea lui de cunoaștere a depășit de mult ceea ce-i poate oferi Parambilul. Școala nu e nici ea de ajuns. Fără îndoială, Koshy *Saar* e mai învățat și mai versat decât dascălii lui Philipose. Iar ea privește cum fiul ei flămând de cunoaștere e hrănit, însă nu de mâinile ei.

– Și se așteaptă să fie plătit?

– Cu doze repetate din cerneala mea, Râul Arămiu din Parambil, răspunde Philipose cu mândrie.

– Aah! exclamă Odat *Kochamma*. Doar să nu-i spui ce ai pus în cerneala aia, eu atâta zic.

O săptămână mai târziu, Philipose revine acasă și mai entuziasmat.

– Ammachi, poate să spună pe de rost pagini întregi din cartea aia! „Nu te gândi, asta-i a unsprezecea mea poruncă; și dormi atunci când poți, asta-i a douăsprezecea.“

Pe ea o îngrijorează aceste cunoștințe ale bătrânului.

– Și ce dacă știe pe dinafară cartea aia? Odat *Kochamma* poate să recite întreaga

Evanghelie după Ioan, cu toate că nu citește. Așa eram învățați în vremurile de odinioară, n-am dreptate?

Și se întoarce spre bătrână în încercarea de a apăra singura carte pe care, după părerea ei, Philipose ar trebui să încerce s-o memoreze. Dar Odat *Kochamma* e prea interesată de ce mai are băiatul de zis.

– *Saar* mi-a pus o singură întrebare. „Cine deapănă povestea?“ Iar răspunsul este Ishmael! Scrie chiar pe primul rând. Ishmael e „naratorul“. Știu că engleza mea se va îmbunătăți, fiindcă nu-mi dă voie să folosesc nici un cuvânt în malayalam.

Vreme de multe săptămâni după aceea, întreaga familie se strânge să-l asculte pe Philipose traducând sau rezumând paginile alocate din *Moby Dick*. Când el zice „Mai bine să dormi alături de un canibal treaz decât de un creștin beat“, izbucnesc toți în râs. Ammachi Mare e scandalizată de povestea aceea, dar și fascinată. Într-o dimineață, imediat ce Philipose pleacă la școală, hotărăște că trebuie să studieze încă o dată poza cu sălbaticul tatuat, Queequeg. Se duce în camera lui, dar acolo dă peste Odat *Kochamma* și Bebe Mol aplecate deasupra cărții.

– E un pulayar, Queek-*achine* ăla! declară Odat *Kochamma*. Cine altcineva ar mai ghici norocul în zaruri? Cine altcineva și-ar construi propriul sicriu? Vă amintiți când pulayarul Paulos era convins că un drac i se prinsese de spinare? Nu putea să facă nimic ca să scape de el. Până la urmă, s-a târât printr-o crăpătură în piatră, printr-un loc atât de îngust, încât dracul să nu se poată ține după el…

– Și și-a jupuit jumătate din piele și aproape că a murit de la înțepăturile furnicilor, replică Ammachi Mare.

– *Aah*, dar a ieșit de acolo zâmbind! Dracul dispăruse.

Până în momentul acela, măsurile anilor la Parambil fuseseră Paștele și Crăciunul, nașterile și morțile, inundațiile și secetele. Dar 1933 e anul *Moby Dick*. Când ajung pe la jumătatea cărții, Ammachi Mare îi cere lui Philipose să-l întrebe pe Koshy *Saar* dacă nu cumva toată povestea aceea este născocită.

– E interesantă. Dar oare nu e doar o mare minciună? Întreabă-l!

Koshy *Saar* e indignat.

– E ficțiune! Ficțiunea e marea minciună care spune adevărul despre felul în care trăiește lumea!

Ca o potrivire perfectă, musonul sosește în Travancore exact când *Pequod* se scufundă. La Parambil, nimeni nu dă atenție ploii care curge șiroaie, fiindcă sicriul lui Queequeg a devenit o plută de salvare pentru Ishmael, în vreme ce sălbaticul e zărit pentru ultima dată ținându-se de catarg. Patru capete se înghesuie în lumina lămpii, deasupra unei cărți pe care doar o persoană o poate citi.

– Dumnezeu să aibă grijă de sufletele lor! rostește Odat *Kochamma* când povestea se încheie.

Bebe Mol e copleșită de tristețe, iar Ammachi Mare își face cruce. Începuse să țină la Queequeg. Se gândește la Shamuel și la faptul că termenul pulayar e înjositor, deoarece, la fel ca sălbaticul canibal, e un om mai bun decât aproape toți ceilalți pe care îi știe ea. Bunătatea inimii lui, hărnicia și străduința de a face totul cât mai bine ar fi trăsături minunate și pentru gemeni, de exemplu, pentru Georgie și Ranjan. Deja nu se mai simte vinovată la gândul că s-a lăsat captivată de această „minciună care spune adevărul“, *Moby Dick*.

– Koshy *Saar* nu crede în Dumnezeu, le destăinuie Philipose în seara în care se întoarce de la el cu o carte nouă.

Este evident că a păstrat secretul cu privire la ateismul mentorului său până când au terminat de citit *Moby Dick*. Are o expresie vinovată, îi e teamă că mama îi va interzice să-l mai viziteze pe bătrân, dar măcar și-a ușurat conștiința.

Ea privește cu nesaț cartea nouă din mâna lui – *Marile speranțe*, romanul care va defini anul 1934 așa cum a făcut *Moby Dick* pentru 1933.

– Ei, Koshy *Saar* n-are decât să nu creadă în Dumnezeu, dar e bine că Dumnezeu crede în el. Altfel, de ce ți l-ar fi scos în cale?

CAPITOLUL 29. Miracole matinale

1936, Parambil

Într-o zi cu vânt și ploaie, Ammachi Mare își privește cu presimțiri sumbre fiul adolescent plecând spre școală în întunericul zorilor. În umerii aceia somnoroși nu vede nimic din alura tatălui său. Băiatul e mai delicat, mai degrabă puiandru decât copac cu trunchiul solid. Își înăbușă impulsul de a-l chema înapoi pe motiv că a trecut peste prag cu piciorul *stâng* când a ieșit; de ce să invite ghinionul? Pe de altă parte, să întorci pe cineva din drum odată ce a plecat ar însemna un ghinion și mai mare.

– Ammachi? aude în spate glasul fiicei ei.

Așteaptă cu aprehensiune ca Bebe Mol să mai spună ceva. Darul ei de a anunța dinainte eventualii vizitatori s-a extins, astfel că acum prezice vremea rea, dezastrele și morțile.

– Ammachi, răsare soarele!

Ammachi Mare răsuflă ușurată. În cei douăzeci și opt de ani ai vieții lui Bebe Mol nu s-a întâmplat niciodată ca soarele să nu răsară, și totuși în fiecare dimineață ea e încântată la ivirea lui pe boltă. Puterea de a vedea miraculosul în banalitate este un dar mai prețios decât acela al profeției.

După micul-dejun, fata întinde spre ea mâna lată, iar Ammachi Mare îi așază în palmă trei *beedi*. Nici o femeie creștină care se respectă nu fumează, deși unele mestecă tutun, iar bătrânele pun mare preț pe cutiuțele lor cu opiu. Nimeni nu știe cine a învățat-o pe Bebe Mol să fumeze, iar tânăra nu spune nici în ruptul capului. Dar văzând bucuria pe care i-o oferă, Ammachi Mare nu-i poate refuza cele trei *beedi* zilnice. Nici nu-și poate imagina o lume în care fiica ei nu mai stă zi de zi pe băncuța obișnuită, zâmbind și cântându-le păpușilor din cârpe. *Muttam* e scena ei. Când orezul opărit e lăsat la aer să se usuce, nici o sperietoare de ciori nu se ridică la înălțimea vigilenței dovedite de Bebe Mol.

– Unde e copilașul meu drăguț? o întreabă fata, iar mama ei îi amintește că Philipose a plecat la școală. Ce copilaș drăguț e el! adaugă chicotind.

– Adevărat. Dar nu la fel de drăguț ca tine.

Bebe Mol râde în gura mare, cu un hohot răgușit de încântare.

– Știu, recunoaște cu modestie. Apoi însă, pe neașteptate, o umbră îi întunecă trăsăturile: Copilașului nostru i s-a întâmplat ceva!

Norii sunt joși și grei ca așternuturile ude pe o frânghie de rufe în vreme ce Philipose merge spre școală. Rambleurile înalte, acoperite cu mușchi, ce încadrează drumul formează un soi de tunel întunecat. Izbucnirea unui fulger luminează un obiect sinuos, ca o sfoară, întins pe pământ, undeva în față. Băiatul de treisprezece ani încremenește locului, până când se convinge că nu e viu; e doar un băț.

În mintea lui încă stăruie scena din urmă cu șase ani, pe când alerga împreună cu Caesar printre arborii-de-cauciuc. (Caesar și Jimmy sunt singurele nume folosite pentru câini în Travancore, indiferent de sexul acestora.) Potaia sărea și se ghemuia pe labele din față, cu limba pe afară, sfidându-l pe Philipose să-l prindă și dând din coadă atât de tare, încât fundul părea gata să i se desprindă de corp, după care o lua

de la capăt cu o bucurie frenetică. Pe neașteptate, cățelușul sărise în loc de parcă ar fi călcat pe un arc; paradisul se spulberase. Philipose zărise un pliu de piele și auzise un foșnet în iarba înaltă. Fusese un *ettadi moorkhan*, „șarpele de opt pași“. Doar atât mai puteai să faci după ce erai mușcat – și asta, dacă te grăbeai. Caesar izbutise să mai facă doar patru.

– Câinii au nume! rostește el cu amărăciune, simțind durerea stârnită de moartea cățelului de parcă s-ar fi întâmplat abia cu o zi în urmă și continuând un dialog început mai devreme cu motanul care intrase în bucătărie, cu ochii la pachetul cu *karimeen* pe care i-l pregătise mama pentru prânz. Câinii trăiesc *pentru* tine. Pisicile trăiesc *cu* tine.

Gulerul îi e ud și cămașa i se lipește de piele în vreme ce continuă să meargă în paralel cu apele umflate ale canalului. Simte o prezență în spatele lui; firele de păr i se ridică pe brațe. „Să nu-l lași pe Satana să te conducă, fiindcă te va duce la pierzanie.“ Rostește cu glas tare ce l-a învățat mama lui:

– Cu Dumnezeu înainte!

Se întoarce și zărește o siluetă sinistră în apă, blocându-i vederea către cer. O barjă cu orez, care își încetinește înaintarea până când se oprește. Acostează. Joppan zice că barcagiii desfrânați pe care-i urmărește el au locuri secrete de amarare, unde sunt femei care le vând tovărășie și băutură, îi ușurează de bani și se înfruptă din ce transportă barjele. El e invidios pe Joppan, care, în loc să trudească la școală, se bucură de asfințituri pe Lacul Vembanad și de filme în Cochin și Quilon. Prietenul lui visează să pună motoare la barje și să revoluționeze transportul de mărfuri; zice că nimeni nu s-a gândit la asta fiindcă apa nu e adâncă pe canale, iar barjele sunt vechi, dar el are desene detaliate cu modul în care ar putea fi montate motoarele.

Canalul se lărgește și se bifurcă în jurul unei insulițe, apa ajungând la treptele celor două biserici noi construite acolo. Fosta congregație penticostală s-a împărțit în două atunci când, deodată, spiritele s-au aprins ca flăcările pe un acoperiș din paie. După ciorovăieli, gruparea rebelă și-a construit o biserică pe pământul ei. Dar cele două lăcașuri de cult sunt atât de apropiate, încât predica de duminică dintr-unul amenință s-o acopere pe cealaltă.

Acum, din față se aude clipocitul râului în care se varsă canalul. E mult mai răsunător decât în mod obișnuit; Philipose simte un tremur sub tălpi. Își amintește spusele lui Shamuel, că revărsările bruște au mușcat din malurile râului. Asta explică și faptul că barcagiii de pe barjă au preferat să acosteze. Stropii mari de apă ai ploii lasă urme ca de gloanțe în solul roșu și răpăie pe umbrela băiatului, pe care vântul încearcă să i-o smulgă din mâini. Se adăpostește într-un pâlc de palmieri. O să întârzie la școală. Are de ales: ori rămâne uscat și va fi bătut pentru întârziere, ori ajunge la ore punctual, dar ud până la piele. Oricum, tot va fi lovit la palmă de Saaji *Saar*, profesorul de matematică și, totodată, antrenor de fotbal la Liceul de Băieți St. George. Firea lui sportivă este evidentă în forța și acuratețea cu care azvârle bucățile de cretă sau altoiește un cap de elev. Așa cum însuși Philipose poate depune mărturie, fiindcă a simțit-o pe pielea lui, nici nu știi când ți-o capeți. „Nu eram neatent“, s-a dezvinovățit el în fața lui Ammachi Mare. „Dar *Saar* mormăie! Cine poate înțelege ce spune când stă cu fața la tablă?!“ Ammachi Mare s-a dus la profesor și a insistat ca fiul ei să fie așezat într-o bancă mai în față, fiindcă aude greu din spate. Notele lui au crescut considerabil după aceea, depășindu-le chiar pe cele ale lui Kurup, care de obicei e cel mai bun la orice, însă acum a ajuns ținta biluțelor de scuipat aruncate de pe băncile din spate și a atacurilor frontale din partea lui *Saar*. Devine tot mai cunoscut la școală, dar nu din cele mai onorabile motive.

Mai există și o a treia posibilitate: umple-ți burta și te hotărăști pe urmă. Desface pachețelul cu mâncare.

– Am fost dus în ispită! îi explică el cu glas tare mamei lui.

Meditează la gustul delicios al cojii de pâine rumenite și la aromele de piper, usturoi, ghimbir și ardei iute roșu. Pipăie cu limba după oasele subțiri de *karimeen*, care sunt felul naturii de a-ți spune: „Ia-o mai încet și savurează totul!“

Un zgomot îngrozitor, dar omenesc, îi bubuie în urechi. Mâncarea din gură capătă consistența lutului. I se face pielea de găină. E un glas bărbătesc, un bocet.

O siluetă doar cu o cârpă în jurul șoldurilor se bate cu pumnii în piept, urlând către cer. Philipose recunoaște incisivii încălecați care ridică buza de sus ca pânza unui cort. E barcagiul de la ponton, cel care încă îl mai tachinează, spunându-i „Maestrul de înot“. Cu pași ezitanți, se apropie de el. Barca omului, o copaie ca un băț de chibrit scobit la mijloc, e proptită în mal. Cu ea își câștigă traiul, transportând câte un singur pasager, ca negustoreasa de pește cu coșul ei. Dar când râul e atât de vijelios, omul trebuie să fie mult prea îmboldit de foame ca să… Stai puțin, ce e ghemotocul acela de cârpe de la picioarele lui? Un bebeluș! Philipose privește fețișoara umflată, imobilă, și ochii exact ca aceia ai lui Caesar în pragul morții. Să fi fost copilul mușcat de un *ettadi*?

Urlând, barcagiul se izbește cu capul de trunchiul unui palmier până când Philipose se duce să-l oprească. Omul se răsucește pe călcâie, cu fața neagră îngrozită și ochii înnebuniți, roșii ca ai unei manguste, la vederea siluetei înalte și masive a băiatului care are abia jumătate din vârsta lui. E limpede că îl recunoaște.

– A fost un șarpe? întreabă Philipose cu blândețe.

Barcagiul clatină din cap și își reia vaietele.

– *Monay*… fă ceva, te rog! Tu ai educație… salvează-l!

Philipose se ghemuiește la pământ ca să vadă mai bine, dorindu-și ca omul să nu mai urle. Educație? La ce-i va folosi aici ceva din ce a învățat în școală? Atinge ușor pieptul copilului și e șocat când acesta icnește violent. Și totuși, nici un fir de aer nu pare să-i treacă printre buze. Gâtul copilului e umflat, bizar. Ceva alb, ca latexul coagulat al unui arbore-de-cauciuc, se vede dincolo de spuma salivei.

– Încetează! Te rog! îi cere bărbatului.

Învingându-și repulsia, pipăie cu arătătorul în gura copilului. Coaja aceea albă, cauciucoasă, are sânge pe margini. O trage și la început iese cu ușurință, dar ultima bucată trebuie s-o rupă. Pieptul micuț icnește iar, dar acum se aude hârâitul aerului – sunetul vieții! Asta a fost doar o judecată sănătoasă, nu rodul educației. N-a trebuit decât să scoată lucrul acela din gură. Dar după ce respiră de câteva ori, copilul scoate un sunet gâlgâit, pieptul îi icnește violent, gura i se deschide și i se închide ca a unui pește, însă aerul nu mai intră. Imaginea e cumplită, devastatoare; Philipose simte că și lui i e greu să respire. Își vâră degetul mai mult de data asta și scoate o bucată mare, groasă și însângerată de coajă. Aerul intră cu un cârâit, ca strigătul unui gânsac, hârâind de parcă gâtul copilului ar fi plin cu pietricele.

– *Saar!* Știam eu! Știam eu că tu poți să-mi salvezi copilul.

„Deci gata cu «Maestrul de înot»? Acum sunt *Saar*?“

– Ascultă, îi spune el barcagiului. Trebuie să ducem copilul la o clinică.

– Dar cum, când râul e așa? urlă omul din nou. Și n-am bani, și…

– Termină! strigă Philipose întrerupându-i cuvintele. Nu pot să gândesc când zbieri așa.

Barcagiul nu se oprește însă. Urletele lui înnebunitoare și eforturile disperate ale copilului de a respira îl năucesc. O clipă mai târziu, uitând de vrajba lui cu râul,

Philipose ia copilul în brațe și îl împinge pe barcagiu cu atâta forță, încât acesta se prăvălește înapoi în barcă. Înainte să se poată ridica, băiatul îi aruncă bebelușul în poală, împinge barca în râu și, în ultimul moment, sare și el înăuntru.

– Haide! strigă el. Vâslește!

– Dumnezeule! Ce-ai făcut? strigă barcagiul.

Philipose îi ia copilul de pe genunchi, iar omul pipăie în mod automat pe fundul copăii în căutarea vâslei, în vreme ce curenții puternici zgâlțâie barca, amenințând s-o răstoarne. Din reflex, omul face singurul lucru care îi poate menține la suprafață: întoarce prova în sensul curentului. Pradă apelor, înaintează pe mijloc cu o viteză sufocantă. Philipose se uită într-o parte și vede râul frământându-se la mal cu o spumă albă, rupând o nouă bucată de pământ.

– Suntem terminați! urlă barcagiul.

– Vâslește! Vâslește! strigă Philipose.

Ploaia continuă să curgă șiroaie. Mugetul râului e asurzitor, ca gemetele unui om. Barca se înalță și cade la loc, iar băiatul își simte stomacul în gât; trebuie să strângă copilul tare la piept, ca să nu-i fie smuls din brațe. Chiar e posibil să circuli cu o asemenea viteză? Un perete mare de apă se înalță într-o parte, iar creasta lui se prăvale în barcă. Mugetele s-au transformat într-un șuierat chiar mai sonor, de parcă apa face haz de sminteala lor. Pentru prima dată în viața lui, Philipose trăiește o teroare autentică.

– Shiva! Shiva! urlă barcagiul. O să murim!

„Ammachi, mi-am încălcat promisiunea.“ Într-adevăr, n-a intrat singur în apă, dar un barcagiu inutil nici nu se pune la socoteală. „Doar că nu sunt în apă, ci *pe* ea.“ Barcagiul inutil nu mai vâslește, lăsând copaia să se răsucească și să fie dusă încotro vrea râul. Imaginea bărbatului de lângă el îl înfurie. E prea mândru ca să-și recunoască frica ori greșeala. Întinde o mână și-l lovește peste față cât poate de tare.

– Dovedește un dram de curaj, idiotule! Ține barca dreaptă! Nu știi altceva decât să-ți bați joc de mine și înotul meu? Vrei să-ți salvezi copilul? Vâslește!

Barcagiul înfige vâsla în apa vârtoasă și frământată ca orezul în clocot. Cu o mână, Philipose încearcă disperat să-l ajute. Se uită în jos și vede că respirația copilului s-a oprit din nou. Orbește, își înfige două degete pe gâtlejul lui, simțind cum dinții de lapte îi zgârie pielea. Gherăie substanța aceea cauciucoasă până când simte aerul trecându-i pe lângă degete. Pieptul mic se umflă și se dezumflă din nou.

Sfârșitul ar putea veni în orice clipă, și totuși, secundă după secundă, continuă să înainteze. Trec în goană pe lângă copaci neclintiți, mișcându-se mai repede chiar decât un tren în viteză. Vâslește cu mâna goală pentru a-și salva viața? Cât o mai poate ține așa? De cât timp sunt pe apă? Cât va mai dura până ce se vor răsturna?

Coșmarul parcă nu se va mai sfârși, dar apoi, dintr-odată, la un cot al râului, barca e împinsă departe de centru, înapoi pe un canal vijelios și umflat. Cu un trosnet de lemn frânt, se izbesc de un obstacol nevăzut – un ponton scufundat – sub niște trepte din piatră. Philipose sare din barcă ținând copilul deasupra capului. În ultima clipă, năucit, barcagiul se aruncă pe mal, iar reculul saltului său proiectează copaia ca pe o săgeată înapoi în talazuri, unde e imediat trasă în adânc. Philipose tremură incontrolabil. Nu de frig, ci de mânia stârnită de propria-i stupiditate. Ar fi putut să moară! Își amintește de sicriul plutitor al lui Queequeg, care a salvat o viață – doar că nu pe a lui Queequeg.

În timp ce ține strâns copilul, cu picioarele ca de gumă, se împleticește în sus pe treptele alunecoase tăiate în mal. În urma lui vine și barcagiul, gâfâind din greu. Treptele se opresc în dreptul unei porți din lemn.

Partea a patra

CAPITOLUL 30. Dinozauri și popasuri pe munte

1936, Domeniul AllSuch, Travancore-Cochin

Amintirile lui Digby din infern, cu Celeste zvârcolindu-se în sariul cuprins de flăcări ca un copil în hainele prea mari ale mamei lui, cu fumul înecându-l în vreme ce striga la ea, cu bubuitul ușilor doborâte și senzația mâinilor care îl trăgeau afară, toate aceste amintiri se disipează în chinul spitalizării. E bandajat și sedat, dar prin ceața morfinei, focul mistuie mai departe; încă cinci zile continuă să ardă. Vede fața lui Celeste acoperită de țesătura topindu-se, contorsionată de groază, în vreme ce el se zbate să ajungă la ea. Nările îi sunt pline de duhoarea unui abator, a părului pârlit de pe leșul unui animal. Când tușește, scuipă particule de funingine; glasul răgușit care îi urlă numele nu mai e glasul lui. Mintea și corpul fizic au pornit-o pe drumuri diferite. Durerea cumplită e nimic față de ceea ce merită. Habar nu are cât de întinse îi sunt arsurile. Rana teribilă care-i pune viața în pericol e în mintea lui, împrăștiată în ea ca resturile unui vas de porțelan spart, astfel că el nu mai poate fi recunoscut ca Digby din Glasgow, Digby fiul loial, Digby studentul conștiincios, Digby chirurgul cu mâini abile.

Fiecare dintre fețele care se apleacă asupra lui – Honorine, Ravi, Muthu și stagiara căreia i-a operat buza de iepure într-o viață anterioară – îl înecă în rușine. Rușine fiindcă i-a dezamăgit. Rușine fiindcă el este acum Digby adulterinul, Digby asasinul. Rușinea îi bântuie orele în care e treaz. Ar vrea să se târască într-o grotă lipsită de lumina zilei, unde să fie cruțat de privirile celorlalți, și mai cu seamă de cele ale prietenilor lui iertători. Ah, dacă s-ar putea retrage din specia umană, devenind râma care merită să fie! Prietenii lui sunt disperați văzând în ce stare psihică e.

În ziua a șasea de după foc, când afară încă este întuneric, se ridică din pat. Chircindu-se de durere, își scoate bandajele. În lumina unui bec care rămâne aprins toată noaptea, își analizează rănile. E speriat de felul în care arată dosul mâinii drepte: de la încheietură până la articulațiile degetelor, e o lecție de anatomie: firele lucioase ale tendoanelor sunt vizibile, încadrate de carne înnegrită. Dacă nu ar fi escara întunecată care se formează la suprafață, ar arăta exact ca o ilustrație din *Anatomia lui Gray*. Nu-l doare, deci trebuie să fie o arsură de gradul trei – cea mai profundă – care i-a distrus nervii cutanați. Probabil că în timpul incendiului și-a strâns mâna pumn automat, expunând partea dorsală și protejând palma și degetele. La stânga are arsuri pe ambele suprafețe, dorsală și palmară, cu pielea de un roșu-aprins, vezicată și supurândă și cu degetele ca niște cârnați, de două ori mai groase decât normal. Astea trebuie să fie arsuri de gradele unu și doi, cu nervii rămași intacți și, în consecință, cu dureri înfiorătoare. Pielea de aici se va regenera într-o zi, deși va rămâne cu cicatrici. Nu același lucru poate fi spus despre mâna dreaptă.

E gol sub bandaje. Spatele îl doare – probabil că are arsuri și acolo. Se apropie cu greu de oglindă, cu încăperea rotindu-se în jurul lui, și face eforturi să nu urle de durere. Cine e creatura asta pârlită, fără gene, sprâncene și păr, cu urechile umflate ca ale unui pugilist? O arătare pe jumătate om, pe jumătate stegozaur cu ochi goi se uită la el din oglindă. Și vorbește: „Ești deja pe jumate prăjit, mai bine te termini și gata. Nu-s fapte bune-n dreptul tău, nu cu sângele ei pătându-ți mâinile. Și nici îndurare, caricatură de om! Inimile vor plânge pentru bietul Claude rămas văduv, nu

pentru tine. Pleacă de aici! Du-te departe!“

Cerul se luminează de zi. El privește silueta culcată pe un preș în colț.

– Muthy! spune în șoaptă, iar bărbatul se ridică imediat. Muthu, te rog, te implor! Nu pot să rămân aici.

Cu picioarele goale și înfășurat într-un cearșaf în loc de bandaje, se furișează afară împreună cu Muthu. Drumul cu ricșa îi dă dureri cumplite. La un han de lângă Gara Centrală, casierul se uită cu gura căscată la clientul spectral, care ar putea fi alb la origine. Muthu pleacă în grabă să cumpere ce i-a spus el.

Seara, cu bandaje noi și, peste ele, *mundu* și o cămașă largă, Digby zace întins în vagonul de bagaje al Expresului Shoranur. La această cursă, Owen Tuttleberry nu e mecanicul locomotivei, ci doar însoțitor, înăbușindu-și îngrijorarea. Înlăcrimat și abătut, Muthu rămâne pe peron.

– Dacă nevastă-mea află că am mințit-o, spune Owen, o să-mi altoiască o *jhaap* zdravănă peste obraz. O să creadă negreșit că am fugit cu vreo damă.

Reușește totuși să-și ascundă dezamăgirea; Claude Arnold, care l-a ucis pe Jeb, o să scape cu fața curată fiindcă martorul-cheie era combinat cu soția lui.

În zori, Franz și Lena Mylin, împreună cu șoferul lor, Cromwell, ies în calea trenului, după ce au parcurs pe timp de noapte drumul de la AllSuch. Îl întind toți trei pe fugarul sedat pe bancheta din spate a mașinii, punându-i alături, pe podea, geanta cu bandaje, unguente și opium. El geme, dar nu vorbește în cele trei ore cât durează drumul șerpuit de munte. La AllSuch există o căsuță de oaspeți separată de casa familiei. Acolo, gazdele îl așază pe Digby în pat, iar el doarme toată ziua.

Spre seară, Lena și Franz îi bat la ușă. Digby deschide. Are capul și corpul acoperite cu un cearșaf și privește fix la bărbatul în cămașă, pantaloni scurți kaki și papuci care stă în spatele soților Mylin.

– El e Cromwell, îi explică Lena. Te va ajuta cu tot ce…

– Mă descurc! o întrerupe Digby, dar, recunoscându-și impolitețea, adaugă plecându-și capul: Iartă-mă!

Le datorează o explicație. Rușinea, le mărturisește, e mai dureroasă decât arsurile. Trebuia să fugă din Madras, iar ospitalitatea lor e un dar de la Dumnezeu. Îi imploră să nu spună nimănui că stă la ei.

– Într-o zi, vă voi răsplăti. Am nevoie de niște lucruri. O pensetă – cea mai bună pe care o puteți găsi. Și o foarfecă bună. Spirt pentru dezinfectare. Whisky pentru rezistență. Mai multe role de bandaj ca astea pe care le am. Vaselină. Și lame de ras.

Acolo, sus, în munți, fără chipuri care să-i reflecte rușinea, poate să gândească. Deja pe dosul mâinii drepte i s-a format o coajă neagră și groasă. Dacă n-o înlătură, va deveni dură ca piatra înainte să cadă, iar organismul va umple locul rămas cu țesut granular, transformându-l într-o cicatrice groasă, rugoasă, care-i va imobiliza tendoanele pentru totdeauna. Începe imediat ce primește penseta, îndepărtând bucățele din escară și folosind lama de ras ori de câte ori e nevoie, până ce tendoanele și mușchii rămân curate. Nervii morți îl cruță de durere doar până la un punct: la margini, țesutul sângerează și e intens dureros.

Mută piesele de mobilier pentru ceea ce urmează să facă dacă vrea să aibă o șansă cât de mică să-și păstreze mâna dreaptă funcțională. Renunță la doza de opiu pentru a rămâne alert; mâna stângă trebuie să-și facă treaba. Își fixează genunchiul drept între noptieră și marginea mesei și ridică un pliu de piele – locul din care va preleva grefa. După ce îl curățăcu alcool, desprinde un strat subțire de epidermă, de mărimea unui nasture. Urlă când lama îi taie pielea. Durerea e insuportabilă,

desăvârșită. Ia o gură zdravănă de whisky. Penseta îi tremură între degete când ridică foița de piele și o așază pe carnea vie de pe dosul mâinii drepte, întinzând-o bine. În ora care urmează, gazdele lui aud țipete din când în când, ca și când o roată de tortură l-ar strivi cu fiecare rotire. Când i-l oferă, el le refuză ajutorul. Îi lasă mâncare în fața ușii, iar Cromwell stă de veghe. Digby speră că grefele de piele, ca o puzderie de insulițe, vor prinde, vor crește și vor acoperi locul ars. Nu e nici pe departe o operație standard. Chirurgul nu trebuie să-și fie niciodată propriu-i pacient, și nici să înlocuiască eterul cu whisky.

A doua zi, iese șchiopătând din casa de oaspeți. Cromwell apare imediat în spatele lui, aidoma unei umbre.

– Trebuie să merg, îi explică Digby.

În fiecare zi mărește drumul parcurs, pe poteci nivelate, prin pâlcurile umbroase de arbori-de-cauciuc; natura îi aduce alinare. Îi ține pe Lena și Franz la distanță, fiindu-i rușine să discute cu ei după mărturisirea inițială. Pe Cromwell îl tolerează. Cu el nu are un trecut comun și nici așteptări la nivelul cărora să se ridice. Subtil, șoferul îi ghidează cele două plimbări zilnice, conducându-l de fiecare dată în alte locuri de pe proprietate.

La trei săptămâni de la sosirea lui Digby, Cromwell îi spune Lenei:

– Doctorul trist rău. Nu mișcă.

Lena îl găsește așezat pe treptele de la intrarea casei de oaspeți. E fără cămașă. Expresia lui, de disperare totală, îi dă fiori. Fără un cuvânt, el îi arată dosul mâinii drepte: un crater plin cu lavă neagră, pătată. Ea nu știe ce să înțeleagă – doar că posesorul mâinii pare gata să și-o reteze.

– Lena, spune el după o vreme, n-am reușit nimic. Tendoanele încă îmi sunt imobilizate.

Ea nu se poate stăpâni; trebuie să-l atingă. Pentru asta, alege umărul, a cărui piele arată normal. El tremură, dar nu se retrage.

– Oh, Lena, ce s-a ales de viața mea?

Rămâne lângă el, alături, oferindu-i darul prezenței ei, arătându-i că nu e singur. Într-un târziu, îi spune:

– Digby, uită-te la mine. Ai zis că nu vrei vizitatori. Că vei pleca dacă va veni cineva să te vadă. Te rog, trebuie să-ți vorbesc despre un prieten de la câmpie, care la sfârșit de săptămână obișnuiește să urce în munți. E chirurg. Specializat în chirurgia mâinilor.

CAPITOLUL 31. Suferința mai mare

1936, Sfânta Bridget

Cei de la Sfânta Bridget au de suferit în ultimele zile ale verii, când apa din puț abia dacă se mai ridică de câteva degete deasupra fundului mâlos. Rune urcă pe drumul de munte spre moșia soților Chandy, lăsând în urma mașinii un vălătuc de praf. În cei paisprezece ani de când a ajuns la Sfânta Bridget, a devenit parte din familia lor. Când ei pleacă de la casa Thetanatt și se mută la bungalow-ul spațios pentru a-și petrece vara acolo, deseori Rune se duce la ei în weekend. În răstimp de trei ani, lui Chandy și Leelamma li s-a născut un fiu și apoi o fiică. Băiatul e temperamental încă de când a venit pe lume și, doisprezece ani mai târziu, lui Rune încă i se pare la fel. Fata, Elsie, e la polul opus și l-a acceptat imediat pe „unchiul Rune“. Viața s-a schimbat drastic pentru cei doi copii în urmă cu cinci luni, când Leelamma s-a îmbolnăvit de febră tifoidă. Febra păruse să-i scadă, când, deodată, s-a prăbușit, doborâtă de dureri abdominale severe. Chandy a dus-o în grabă la Cochin, unde chirurgii au descoperit că o ulcerație tifoidă a intestinului perforase; Leelamma a murit pe masa de operație. Pentru copii a fost ca și cum o seceră trecuse prin casa lor cu o lună înainte, răpunându-le bunica iubită, pentru ca la întoarcere s-o ucidă și pe mama lor. Rune a jurat că va face drumul de trei ore până la ei în fiecare weekend al verii, ca să aibă grijă de familie, care abia dacă poate face față.

Pe de altă parte, timpul a fost mai blând cu Rune. Și-a construit o căsuță lângă zidul din față, la marginea proprietății – una cu intrare separată, destul de departe de leprozerie pentru ca prietenii din exterior să-l poată vizita cu ușurință. Spitalul are o mașină „oficială“, dăruită de Misiunea Suedeză, pe lângă străvechiul Humber pe care-l conduce Rune. Datorită găinilor, micii ferme de vaci de lapte, grădinii de legume și livezii – toate gestionate de rezidenți – se pot întreține singuri, și chiar au un surplus pe care îl vând sau îl dăruiesc. Însă nici măcar un cerșetor lihnit nu ar accepta să pună gura pe ceva ce vine de la o leprozerie. Excepția este vinul de prune de la Sfânta Bridget, grație lui Chandy. În prima zi din postul Paștelui, rămas singur la moșie, Chandy e cuprins din nou de tremurături, riscând să intre în convulsii. Ca să diminueze orice ispită, Leelamma îndepărtase din bungalow toate băuturile alcoolice. Dar câteva sticle prăfuite cu vin de prune de la Sfânta Bridget au scăpat privirilor ei vigilente; un pahar i-a oprit tremurăturile. Iar Chandy a decis că, date fiind originile lui sfinte, vinul poate fi băut pe perioada postului. Acum îl cumpără cu lăzile. Vinul are clienți, mai cu seamă printre doamne, fiindcă e ușor, delicios și (jură Chandy) are proprietăți „medicinale“. În drum spre moșie, Rune duce în mașină patru lăzi.

Copiii dorm când ajunge el la Thetanatt, dar Chandy îl așteaptă și îi spune că Lena Mylin i-a lăsat un mesaj: ea și Franz ar dori să-l vadă în seara următoare, fiind vorba de ceva urgent. Fermierii și rudele lor din regiune, prietenii lui Chandy, au devenit între timp și prietenii lui Rune.

Înainte să se retragă în camera lui, Rune fumează o ultimă pipă pe verandă, lăsându-se învăluit de sunetele nopții. Vălul pâclos de deasupra lui se destramă dând la iveală stelele, iar cerul pare atât de jos, încât îi dă impresia că dacă întinde o mână, poate atinge veșmântul lui Dumnezeu. E liniștit. Despre durerea din piept care îl sâcâie își spune că, sigur, e de la o angină, însă își acceptă diagnosticul cu

seninătate. Își transpune în viață credința, un amestec de creștinism și filozofie hindusă. Medicina este adevărata lui chemare preoțească, misiunea de tămăduire a trupurilor și sufletelor din mica sa turmă. Și va continua s-o facă atât cât va putea.

După o dimineață întreagă petrecută cu copiii și o partidă de bridge după-amiază, Rune pornește la asfințit spre AllSuch. Când intră pe aleea lungă de aproape doi kilometri ce duce în fața casei, zărește parcă o fantasmă: un bărbat alb, cu șalvari în carouri și bandaje la mâini, care merge cu pas grăbit. Rune e șocat: parcă ar fi văzut un leopard care a pătruns într-o enclavă omenească.

În camera de zi, Lena îi spune o poveste reală care începe în Madras, cu un chirurg care i-a salvat viața printr-o operație de urgență, și se încheie cu ea și Franz oferindu-i chirurgului găzduire în casa lor de oaspeți. Au jurat amândoi să păstreze secretă prezența lui – până acum. Franz stă alături, în tăcere.

Rune se îndreaptă spre casa de oaspeți, ducând în mână o sticlă cu vin de prune. Îl găsește pe locatarul ei – fantasma de mai devreme – în solariu, cu jaluzelele coborâte, cu un șal din cașmir pe cap și umeri și cu mâinile dezgolite. Imaginea tânărului chirurg, care nu pare să fi împlinit încă treizeci de ani, îl înduioșează. Are impresia că a întâlnit un tovarăș de arme, un camarad de luptă căzut pe câmpul de bătălie. Toate cuvintele pe care intenționase să le rostească s-au evaporat. Fără să spună nimic, caută două pahare, le găsește, toarnă vin în ele și se așază lângă necunoscutul tăcut. Veranda dă spre o pantă abruptă. Privind în jos, Rune simte o stare de dezechilibru, are senzația că se află pe buza unui hău. Dedesubt, arbuștii de ceai cresc în șiruri drepte, paralele, de parcă un pieptăn uriaș ar fi trecut pe coastele dealului.

După un timp, Rune trage lampa aproape, își întoarce scaunul spre necunoscutul de lângă el, își pune ochelarii și ia între palme antebrațele tânărului. Imaginea acestor instrumente de lucru ale unui chirurg, acum distruse, îl umple de durere. La urma urmei, are în față propriul său coșmar, deși, pentru el, vinovatul e întotdeauna lepra. E copleșit. Trage adânc aer în piept. Călătoria în care vor porni amândoi, își spune, trebuie să înceapă cu iubire. Să-i iubești pe cei bolnavi – nu ăsta e oare de fiecare dată primul pas?

Strânge îndelung, cu subînțeles, antebrațele lui Digby în palme, privindu-l în ochi. Tânărul e alarmat. Ca un animal sălbatic, își spune Rune; instinctul îi dictează să-și arate colții, să se retragă… dar Rune nu-l slăbește din ochi și nu-i dă drumul brațelor. Speră că necunoscutul va vedea în ochii lui nu milă, ci recunoaștere – doi războinici luptând umăr la umăr împotriva aceluiași inamic. Secundele trec. Tânărul clipește frenetic, după care e nevoit să-și întoarcă privirea. Volubilul Rune a reușit – prin tăcerea lui, prin atingerea și prin prezența lui – să transmită un mesaj: „Înainte să tratăm trupul, trebuie să abordăm suferința mai mare, cea a spiritului“.

Acum încearcă să asimileze ceea ce vede. Dosul mâinii drepte e ca un mozaic, cu insule de piele subțire ca hârtia, încrețită, care punctează un țesut cicatrizat gros care s-a contractat, trăgând încheietura spre spate. Rune apasă, dar mâna nu cedează. Degetele sunt încovrigate ca niște gheare, fiindcă tendoanele sunt imobile. Cu gesturi blânde, ridică apoi șalvarii tânărului expunând coapsa dreaptă, pe care sunt coji de dimensiunile unor monede. Ele stau mărturie a tentativei disperate a tânărului chirurg de a se autotrata. Ce altceva dacă nu rușinea l-ar fi putut determina să încerce așa ceva?

Mâna stângă e într-o stare mai bună, vătămările limitându-se la palmă, pe care o

cicatrice groasă, pieloasă o traversează ca o bandă; are margini drepte, ceea ce sugerează că Digby a apucat un obiect supraîncălzit. Coaja contractată strânge palma, degetele fiind aduse laolaltă ca un cioc. Pe urechi și pe obraji, pielea lui Digby e cojită, decolorată – urmele unor arsuri superficiale. Cicatricea liniară din colțul gurii trebuie să fie veche, fără nici o legătură cu celelalte.

După ce îi întinde un pahar cu vin, Rune își îndeasă pipa meditativ și apoi o aprinde.

– Voi mai opera vreodată?

Glasul îi e ca un mănunchi de crengi uscate frânte sub tălpi.

„Așadar, poți vorbi.“ Rune își îngustează pleoapele și își pregătește răspunsul, pufăind din pipă.

– Mâna stângă ți-o repar imediat. Știu un truc prin care pot să îndepărtez cicatricea din palmă. Și va fi funcțională. Dreapta…? Ei bine, a fost o alegere bună s-o acoperi cu grefele acelea.

– Și…?

– Și, prietene…, rostește Rune umplându-și paharul din nou și făcându-i semn tânărului să bea din al lui, ceea ce el face. Digby… Pot să-ți spun pe nume? Ai auzit despre nasul lui Cowasjee?

Tânărul se uită la el de parcă ar avea în față un nebun. Apoi încuviințează.

– Da.

Rune e impresionat. Cowasjee fusese un căruțaș din secolul al optsprezecelea care muncea pentru britanici. Fusese capturat de armata lui Tipu Sultan într-o bătălie împotriva acestora din urmă. Oamenii lui Tipu îi retezaseră nasul și o mână și-i dăduseră drumul. Omul poate trăi fără o mână, dar nimic nu e mai desfigurant și mai rușinos decât o gaură în mijlocul feței. Cum medicii britanici nu putuseră să-l ajute cu nimic, Cowasjee dispăruse și, câteva luni mai târziu, reapăruse cu un nas nou. Fusese operat de zidarii din Poona, care foloseau o tehnică din secolul al șaptelea, preluată de la Sushruta, „părintele chirurgiei“. Zidarii confecționaseră un nas din ceară – o piramidă goală la interior – care să se potrivească în gaura din centrul feței lui Cowasjee. Scoseseră apoi această formă, o aplatizaseră și o puseseră cu susul în jos în mijlocul frunții pacientului, ca să le servească drept tipar. Cu ajutorul unui scalpel, trasaseră o incizie pe frunte în jurul acestui tipar, lăsând netăiată însă latura de jos, între sprâncene. Îndepărtând tiparul, scobiseră și ridicaseră pielea de pe frunte ca pe un pliu prins la nivelul sprâncenelor. Pe urmă rotiseră pliul în jos, îi cususeră lateralele pe marginile găurii și folosiseră bețișoare mici pentru a păstra libere orificiile nărilor. Grefa se vindecase bine, grație afluxului de sânge permis de marginea intactă dintre sprâncene. Da, noul nas era puțin cam flasc fiindcă îi lipsea cartilagiul, dar aerul putea trece prin el și, mai important, înfățișarea omului revenise la normal. Un chirurg britanic menționase tehnica într-o publicație de specialitate.

– Asta intenționezi pentru mine? Un pliu? întreabă Digby.

Rune răspunde cu propriile-i întrebări:

– De ce noi, în Vest, am avut nevoie de secole pentru a deprinde o tehnică pe care am avut-o chiar sub ochii noștri? Și oare ce altceva nu mai știm, Digby? Ce altceva?

– Doctore Orqvist, vă rog! Ce propuneți?

– Spune-mi Rune, te rog. *Homo proponit, sed deus disponit*[57], replică el ridicând un deget spre ceruri. Îți propun să vii la Sfânta Bridget. Plecăm dimineață. Dar cu o condiție.

Digby îl privește neliniștit.

– Care?
– Să-mi spui că-ți place vinul nostru de prune.

CAPITOLUL 32. Războinicul rănit

1936, Sfânta Bridget

Digby are impresia că a ajuns pe o altă planetă. După săptămâni în care a locuit la mare altitudine, în AllSuch, căldura și umezeala de la câmpie nu fac decât să-i accentueze sentimentul de dezrădăcinare. E găzduit în bungalow-ul confortabil al lui Rune. În prima zi, medicul mai vârstnic îl conduce prin grădina îngrijită până la clinică, vorbind în malayalam cu locatarii pe care îi întâlnesc în cale. Digby își lipește și el palmele, cu rigiditate, ca răspuns la saluturile lor. Experiența lui cu leproșii se limitează la cerșetorii pe care i-a văzut pe străzile din Madras. Acum are prea multe alte griji, ca să-și mai facă probleme privind eventualitatea molipsirii de lepră; iar faptul că pe Rune nu-l preocupă acest risc îi e de ajutor.

În ceea ce pare a fi o sală de ghipsare ortopedică, suedezul îi întinde și-i masează viguros mâinile, evaluând gradul contracturii. Locatarii leprozeriei s-au strâns ciorchine pe la ferestre, ca tot atâția gură-casă la femeia cu barbă și alte ciudățenii de la circ, intrigați de ceea ce văd. Când Digby țipă de durere, spectatorii încep să murmure tulburați.

– Ei bine, i-ai convins că nu ai lepră, spune Rune. Ei țipă dintr-o sumedenie de motive, dar niciodată de durere, explică el pregătind o seringă. Încheietura mâinii drepte trebuie să-și recapete mai mult din flexibilitate înainte de a încerca s-o operez. Dar stânga? Pe ea o rezolvăm azi, bine?

Parcă ar fi un copil mare, se gândește Digby, râzând în hohote la propria sa glumă. Rune schițează pe o foaie de hârtie ce intenționează să facă.

– Credeam că *eu* am inventat chestia asta, dar un francez și-a asumat-o înaintea mea. A numit-o *la méthode de pivotement*. Eu îi zic „semnul lui Zorro“. Transformă cicatricea asta orizontală într-una verticală și creează spațiu. Bine?

Fără să mai aștepte un răspuns, Rune injectează anestezic local în două locuri de la încheietura lui Digby, dar și direct în cicatricea orizontală. Freacă palma cu antiseptic și apoi desenează pe ea cu un creion chirurgical, folosindu-se de un retractor și o riglă. Până când îl conduce pe un culoar scurt către mica sală de operații, palma lui Digby a amorțit deja. Rune își pune masca și mănușile, după care face incizia lungă, orizontală, pe linia trasată cu creionul, chiar prin mijlocul cicatricii. De la capetele inciziei, face alte două mai mici, în unghi de șaizeci de grade, obținând astfel o tăietură ca un Z culcat. Digby privește totul ca de undeva din afara propriului său corp. Cu un forceps și un scalpel, Rune ridică două pliuri triunghiulare de piele din colțuri. Apoi le inversează, ridicând partea de jos și coborând-o pe cea de sus și suturându-le. Astfel, Z-ul inițial a devenit un Z inversat, destinzând cicatricea. Deja Digby vede cum degetele i se întind.

– *Voilà!* exclamă Rune, scoțându-și mănușile. Semnul lui Zorro!

În fiecare zi, dimineața și seara, Rune încearcă să detensioneze încheietura mâinii drepte a lui Digby – torturi repetate care îl lasă pe pacient scăldat în sudoare. Suedezul pare încântat să aibă un oaspete cu care să poată vorbi, chiar dacă discuțiile sunt mai degrabă monologuri. Într-o seară, când intră în casă, Rune e cenușiu la față și se ține cu o mână de piept, rezemându-se de cadrul ușii. Digby se

ridică imediat să-l ajute, dar Rune îi face semn să stea liniștit.

– Trebuie doar să-mi recapăt suflul… Uneori am… așa… o apăsare în piept. Când e foarte cald și urc de la clinică spre casă. Dar trece.

Și, într-adevăr, trece.

La zece zile după venirea lui Digby la Sfânta Bridget, Rune îi spune:

– În seara asta nu mănânci. Mâine îți vom opera mâna dreaptă. Și de data asta te vom adormi.

Când îi explică ce are de gând să facă, Digby îl privește uluit.

Odată ce eterul își face efectul, Rune pregătește și dezinfectează mâna dreaptă a lui Digby și face același lucru cu pielea din partea stângă a pieptului. Cu scalpelul și forcepsul, curăță meticulos dosul mâinii drepte, îndepărtând grefele pe care și le-a făcut Digby singur și țesutul cicatrizat care s-a format între timp.

– Să nu-ți pară rău, prietene, murmură el. Grefele tale au fost de un oarecare ajutor. Fără ele, tendoanele ți-ar fi acum ca prinse în ciment. Așa, sunt doar sufocate de buruieni.

Abia după o oră dosul mâinii este expus de la încheietură până la falange, carne vie sângerândă, cu tendoanele la vedere, dar libere să se miște. Încheietura palmei, îndoită, se aplatizează când Rune apasă pe ea.

Chirurgul poziționează mâna dreaptă, cu palma în jos, pe partea stângă a pieptului și îi trasează conturul pe pielea toracelui cu un creion chirurgical al cărui vârf urmează conturul fiecăruia dintre degetele desfăcute.

Pune apoi mâna deoparte, acoperită cu pansamente sterile, și face o incizie verticală imediat în stânga sternului, corespunzătoare încheieturii de pe „desen“. Prin incizie „sapă“ sub piele, inserând lamele unei foarfeci și depărtându-le, până ce obține un buzunar suficient de mare încât să încapă în el mâna lui Digby. Apoi, ghidându-se după modelul desenat, face pe piept cinci incizii mici cât niște împunsături, câte una pentru baza fiecărui deget. În continuare introduce mâna expusă în buzunarul de piele abia creat, trăgând fiecare deget prin mica incizie corespunzătoare. Astfel, mâna lui Digby e acoperită cu un pliu de piele de pe piept, pliu din care ies doar degetele intacte, ca dintr-o mănușă fără degete. *Tânărul meu Bonaparte*, spune Rune în sinea lui. Aplică apoi ghips de deasupra umărului până la cot, prelungindu-l în jurul torsului, ca să se asigure că brațul nu se va putea mișca.

A doua zi, amețit, Digby străbate curtea cu mâna prinsă în marsupiul ei toracic, iar cotul, prins în ghips, ieșind în afară. Când trece pe lângă atelierul de tâmplărie, toți cei de acolo se opresc din lucru, ieșind ca să-l privească. Zâmbetele lor piezișe și felul în care clatină din cap par a spune: „Am mai văzut noi trucul ăsta și înainte“. Digby însă nu l-a mai văzut. Nu l-a întâlnit în nici un manual. Lucrătorii îl invită înăuntru și, vorbind de zor în malayalam, îi arată strungul, rindeaua, fierăstrăul, dar și masa și scaunul încă nevopsite, pe care abia le-au lucrat; întind către el mâinile și picioarele, pentru ca Digby să vadă lucrările lui Rune în carnea lor. E mișcat de această primire generoasă. Nu e deferență față de profesia lui, dat fiind că nu mai are una. Să fie oare faptul că e pacientul lui Rune? Ori că e alb? Nu, motivul e acela că e și el unul dintre ei, rănit, ciuntit, desfigurat. Și vor ca el să vadă că încă sunt utili, cu toate că lumea nu mai are trebuință de ei. Digby își exprimă uimirea și admirația cu ajutorul mimicii și al gesturilor făcute cu mâna stângă. E copleșit de chipurile lor slute, de membrele țepene și diforme; și se gândește la propria lui situație. Se întreabă dacă și-a ocolit soarta ori dacă nu cumva tocmai și-a întâlnit-o.

În zilele următoare se ocupă de un lucru pe care nu a fost în stare să-l facă până atunci: îi scrie lui Honorine, cu mesaje pentru Muthu și Ravi. Efortul de a caligrafia cu mâna stângă nu e nici pe departe la fel de dificil ca încercarea de a-și exprima remușcările.

La douăzeci de zile după prima operație, Rune consideră că vasele de sânge din pielea de pe piept au avut timp suficient să prindă rădăcini în grădina pe care o reprezintă mâna lui. După ce își anesteziază pacientul cu eter, taie pielea din jurul mâinii prinse în buzunarul încropit până când aceasta devine liberă, acoperită cu un strat nou, umflat, dar viu, de epidermă. Acoperă plaga rămasă pe piept cu petice subțiri de tegument luate din zona coastelor. Spre deosebire de grefele pe care și le-a făcut Digby, aceste fâșii mai lungi nu se vor contracta la fel de mult când vor umple pătratul de carne vie de pe pieptul lui.

Digby se trezește vomitând de la anestezic. O față plutește deasupra lui, o mână caldă îi susține capul, iar glasul pe care-l aude îi este familiar. Își spune că visează. Are o durere usturătoare într-o parte a trunchiului, dar își simte mâna eliberată din temnița anterioară. Adoarme iar. Când se trezește pe deplin, s-a înserat deja. Honorine îl privește cu duioșie. Cu mâna stângă, el îi atinge obrazul, ca să se convingă că e reală. Apoi, lacrimi pe care nu știa că le poate vărsa îi șiroiesc în urechi. Închide ochii, prea rușinat ca să se uite la ea.

– Gata, gata! Ssst, încetează! Uită-te la mine! E-n regulă, flăcău. E-n regulă, șoptește ea și-i ține capul lipit de pieptul ei până când se liniștește. Digby, o să mergem acum acasă la Rune; picioarele tale nu-s bolnave. Pe urmă o să poți să dormi. O să avem suficient timp să stăm de vorbă.

Dimineață se simte năuc, dar și-a revenit. E entuziasmat la vederea mâinii lui drepte, cu pielea ei nouă; așa, durerea arzătoare din zona pieptului și a coastelor devine suportabilă.

– Ah, ne-am trezit deci! exclamă Honorine, apropiindu-se cu o tavă în mâini. Te simți bine, flăcău?

El încearcă să bâiguie o scuză, ceva.

– Ei, haide, taci! Da, ne-ai îngrijorat de moarte. Am crezut că ești gata să faci cine știe ce prostie. Bine că Muthu al tău nu poate ține un secret față de mine. Știam eu c-o să ne anunți când te vei simți în stare. Acum ia și mănâncă ceva.

Înfulecă omleta și continuă cu două felii din pâinea lui Rune unsă cu unt și gem. Honorine stă lângă patul lui și-i mângâie părul tuns scurt.

– Dragul meu Digby! Cât de greu trebuie să-ți fi fost să scrii scrisoarea aia! Să știi că mi-au dat lacrimile. Trebuia să vin să văd cu ochii mei. Habar nu aveam despre operație.

– Sunt un mare prost, Honorine… Nu, te rog, ascultă-mă! Îmi va prinde bine. Eu și Celeste am devenit amanți abia după moartea lui Jeb. Ăsta e adevărul. O mai întâlnisem de două ori înainte, în contexte sociale. M-am îndrăgostit de ea de prima dată când am văzut-o. Poate fiindcă știam că nu vom ajunge nicăieri, adaugă Digby râzând cu amărăciune. Și chiar n-am fi ajuns nicăieri, dacă n-ar fi venit ea să mă avertizeze de planul lui Claude, care intenționa să mă indice ca parte implicată într-un proces de divorț. Nu-i păsa că nu era adevărat sau că îi păta ei numele!

Abia după ce rostește cuvintele își dă seama de ipocrizia tonului său indignat, și roșește.

– Ei bine, în ziua în care ea a venit să-mi spună asta, minciuna lui Claude a

devenit adevăr.

Honorine, care dădea semne de agitație, îl întrerupe:

– Digby, de ce să te mai gândești la ce-a fost? Așa e, ai făcut o greșeală cumplită. Cu consecințe tragice. Da, cu toții am fost furioși pe tine. Dezamăgiți. Nu ascund asta. Dar supărarea îmi trecuse cu mult timp înainte să primesc scrisoarea ta. Om ești și tu! Supus greșelii. Și ți se pare că ești singurul. Dar meriți să fii iertat. Cu toții merităm. Nu știu dacă tu însuți te vei ierta vreodată, dar trebuie să încerci. Voiam să îți spun asta personal.

Digby și-ar dori să afle ce fac copiii lui Celeste, însă Honorine nu știe prea multe. N-au putut ajunge la timp la înmormântare. El se întreabă ce sperase oare să audă. Că juraseră să-i răzbune moartea? Oare știau cât de nefericită în căsnicie fusese mama lor? O vor judeca doar în lumina aventurii cu el? Fantoma lui Celeste nu-l părăsește nici o clipă; dimpotrivă, e tot mai prezentă odată cu trecerea timpului.

Honorine se miră aflând că el n-a auzit despre ancheta asupra morții lui Jeb. Dar la urma urmei, a stat ferit de ochii lumii.

– Credeam că va fi un simulacru de proces, dată fiind situația, spune Honorine. Claude arăta groaznic, mai degrabă din cauza băuturii decât a durerii sufletești… Da, e meschin din partea mea. A mințit, Digby. N-a fost deloc plăcut. Te-a învinovățit pe tine. A zis că l-ai trădat din momentul în care ai venit în India. Și că în privința a ceea ce s-a întâmplat cu Jeb, ai încercat să-l sabotezi profesional, cu toate că el a petrecut ore la rând străduindu-se să te învețe chirurgie! Da.

Digby râde amar.

– A zis că, deși tragică, moartea lui Jeb a fost rezultatul unei complicații cunoscute a unui abces care poate slăbi artera. Patologul extern l-a contrazis, a spus că nu a existat nici un abces, doar o necroză mai sus de anevrism. Și că incizia făcută de Claude în anevrism a dus la moartea lui Jeb. Anevrismul s-ar fi putut rupe în lipsa unui tratament, dar nu în ziua aceea. Apoi a venit rândul meu, continuă Honorine, și glasul îi devine mai încordat. Am spus că ne-ai chemat în sala de operații fiindcă noi îl cunoșteam pe Jeb și că nu credeai că e un abces, și că Arnold n-a reacționat bine la opinia ta. Am descris ce am văzut. Și că departe de a învăța ceva de la Claude, care opera foarte rar, ai învățat de la Ravichandran, la Spitalul General. Ravi era și el acolo, și toată lumea s-a întors să-l vadă. El s-a ridicat fără să fie invitat și a zis că e adevărat și că ar fi avut încredere în tine să-l operezi pe el sau pe oricine din familia lui, că atât de bun ești. Și da, chiar ești, Digby.

Partea incriminantă a mărturiei depuse de Honorine se referise la paralizia pe care o manifestase Claude în fața hemoragiei abundente. Ea și Digby interveniseră și făcuseră tot ce fusese posibil.

– Superintendentul spitalului a fost nevoit să aducă registrele de sală și de salon ale lui Claude. Eu și cu tine știm, dar pentru cei de la tribunal a fost șocant să vadă toate acele pagini albe. Comisia încă nu a emis decizia finală. Dumnezeu știe de ce durează atât de mult. Dar a recomandat suspendarea imediată din activitate a lui Claude. Nu concediu medical, ci suspendare. Apropo, și tu ești în concediu medical pe termen nedeterminat. Asta s-a întâmplat în mod automat când ai fost internat cu arsuri.

În seara următoare, Honorine pleacă. Mâinile lui Digby nu suportă în zilele următoare nimic mai mult decât un masaj foarte blând și întinderi ușoare. Trebuie să-și aloce timp suficient, iar timp are din abundență.

Digby locuiește la Rune de mai bine de o lună. Își face griji pentru el – un om care

are de peste două ori vârsta lui. Nu o dată l-a văzut oprindu-se din mers și așteptând ca „gheara“ din piept să-i treacă. Într-o seară, în timp ce stau amândoi în camera de zi, Digby deschide subiectul, însă Rune îl oprește. Așa că păstrează tăcerea, privindu-l cum își curăță pipa, o umple și îndeasă tutunul, pentru ca în cele din urmă să rotească chibriturile aprinse în jurul lui. Lejeritatea acestor mișcări coordonate, complexe și deliberate, își spune Digby, va rămâne probabil pentru totdeauna dincolo de posibilitățile sale. Fumul dulceag al tutunului aprins se ridică în aer.

Rune își studiază colegul mai tânăr, care în curând va împlini treizeci de ani, născut fiind chiar înainte de Marele Război. Când a ajuns în India, suedezul bătea deja spre patruzeci de ani, și simte o afecțiune paternă pentru tânărul scoțian pe care l-a cunoscut retras în spatele zidului său de tăcere. Între timp, treptat, zidul a căzut. Poți să fii martorul unui spirit tămăduindu-se, își spune Rune, la fel de bine cum poți vedea o rană vindecându-se.

– Deci, Digby, îți place la noi, la Sfânta Bridget?

– Îmi place.

Pentru el, leprozeria fusese inițial un popas în drumul său, nicidecum o destinație. În mod inexplicabil însă, de când se află aici, îndurând operațiile și durerile și așteptând să se vindece, a început să se simtă ca acasă. E un paria într-o comunitate de alți paria.

– Simt că aici sunt printre ai mei, Rune.

– Ce? Ești suedez și n-ai spus nimic până acum?

Râsul lui Digby are accente mai umane.

– Sunt din Glasgow. Din zona defavorizată a orașului.

– Am fost și eu în Glasgow. Există și o zonă favorizată?

Digby umple din nou paharele folosindu-se de ambele mâini.

– Înțelegi tu la ce mă refer. Fiecare mână pe care o văd aici e înrudită cu a mea. Cei din „turma“ ta, așa cum îi numești tu, sunt… frații și surorile mele.

Se oprește stânjenit.

– Așa și sunt, Digby. Și sunt deopotrivă frații și surorile mele, adaugă Rune golindu-și paharul și plescăind din buze. Mâinile sunt o manifestare a divinului, dar trebuie să le folosești. Nu le poți lăsa să lenevească aidoma mâinilor unui conțopist de la biroul funciar, Dumnezeu să mă ierte. Mâinile noastre au treizeci și patru de mușchi individuali – i-am numărat. Dar mișcările lor nu sunt niciodată izolate, ci într-o activitate mereu colectivă. Mâinile știu înainte ca mintea să-și dea seama. Trebuie să-ți eliberăm mâinile, Digby, să începi să faci mișcări firești, banale, mai ales cu mâna dreaptă. Deci, ce-ți place să faci cu mâinile?

– Să operez, răspunde el fără să-și poată stăpâni amărăciunea din glas.

– Bun. Și altceva? Să brodezi?

– Păi… cândva, într-o altă viață, îmi plăcea să desenez, să pictez.

– Excelent! Dumnezeu știe că pereții și ușile astea au nevoie de un strat nou de vopsea.

– Ei, acuarele… cărbune…

– Ah, minunat! Asta vom face. Cea mai bună recuperare presupune să faci lucruri cu care mintea și mâinile sunt familiarizate; le prinde bine și uneia, și celorlalte. Și știu exact dascălul potrivit pentru tine.

CAPITOLUL 33. Mâini care scriu

1936, Sfânta Bridget

Noua terapeută a lui Digby vine după-amiază de la casa Thetanatt, cu materialele de pictură în ghiozdanul de școală și codițele negre ca abanosul săltându-i pe umeri. Servitoarea care o însoțește pe fetița de nouă ani se așază pe vine într-un colț al verandei lui Rune, cu *thorthu* ridicat peste nas și cu privirea zburându-i de colo-colo, ca a unei santinele. Rune i-l prezintă pe tânărul chirurg terapeutei mai tinere decât el, amuzat să constate că, dintre cei doi, Digby e cel mai timid.

Suedezul se agită în jurul lui Elsie, cu ciocolată caldă, pâine prăjită și gem de prune. Moartea Leelammei i-a spulberat fetiței vesele și exuberante inocența pe care ar fi trebuit s-o păstreze încă cel puțin câțiva ani, își spune el. Era pierdută, ca o floare ale cărei petale se închiseseră. În durerea ei, copila descoperise un talent și totodată o alinare în darul oferit de Rune: un caiet de schițe, cărbune și acuarele. Elsie n-a simțit nevoia să exprime acest gând, dar știe că va fi o artistă.

Fata pregătește hârtia, îi întinde lui Digby un baton de cărbune și se așază lângă el să deseneze. În scurt timp, hârtia ei devine populată de siluete. Privind-o, Digby își amintește de felul în care el însuși desena ca pradă unei compulsiuni în perioada în care veghea asupra mamei lui deprimate. Elsie l-a surprins pe Rune pășind, cu barba înainte și poalele pleoștite ale *jubei* ca pânza unei corăbii fluturându-i în urmă. Rapiditatea cu care desenează și acuratețea imaginii sunt uimitoare. Hârtia lui, pe de altă parte, continuă să fie albă.

Elsie pregătește o coală nouă pentru sine și scoate din raftul cu cărți al lui Rune un volum scund. Digby recunoaște ilustrațiile lui Henry Vandyke Carter, care, prin claritatea combinată cu măiestria artistică, au transformat *Anatomia lui Gray* într-o lucrare clasică. Textul s-a șters din amintirea lui, însă ilustrațiile au rămas. Oare Elsie știe că londonezul Henry Gray l-a văduvit pe Vandyke Carter de banii și recunoașterea meritate? Cuprins de amărăciune, acesta din urmă s-a alăturat Serviciului Medical Indian, unde a rămas pe întreaga durată a carierei sale profesionale, văzându-și numele dispărând de pe edițiile ulterioare ale manualului său de referință, cu toate că desenele realizate de mâna lui au fost păstrate. Henry Gray a murit de variolă la vârsta de treizeci și patru de ani, numele lui rămânând în memoria colectivă prin intermediul cărții eponime. Soarta căruia dintre cei doi Henry a fost mai nefericită, se întreabă Digby: a celui care a murit tânăr, dar a devenit celebru, sau a celui care a avut o viață îndelungată, însă munca nu i-a fost recunoscută?

La plecarea lui Elsie, pe foaia lui se văd câteva linii și mai multe adâncituri, acolo unde cărbunele, ținut cu stângăcie în mâna dreaptă, a apăsat prea tare pe hârtie. Imaginea pe care o avusese în minte, un profil inspirat de figura lui Vandyke Carter cu mușchii capului și gâtului reliefați, s-a blocat undeva la jumătatea drumului între creier și degete.

Digby ridică în mână schița lăsată în urmă de Elsie. Inițial, i se pare că fata a desenat o mână de lepros. Dar unghiile acelea pătrățoase, pielea umflată și decolorată de pe dosul palmei și semnele de sutură arată neîndoielnic că e mâna *lui*. O privește cu o fascinație oripilată. Membrul țeapăn, greu și osos care ține între

degete un baton de cărbune este opusul mâinilor din *Crearea lui Adam* de Michelangelo. Talentul copilei este extraordinar. Tânăra artistă n-a manifestat nici un dram de repulsie pentru subiectul ales. Dimpotrivă, cu o acurateţe zdrobitoare şi fără o judecată critică, a redat mâna lui Digby aşa cum arată şi a acceptat-o aşa cum este. El încă nu a reuşit acest lucru.

Seara primeşte o scrisoare de la Honorine; se chinuieşte stângaci cu coupe-papier-ul până ce ajunge s-o rupă pe mijloc. Comisia a decis ca Arnold să fie demis din cadrul Serviciului Medical Indian, iar familia lui Jeb să primească o compensaţie financiară generoasă pentru moartea lui. „Dumnezeu ştie ce va face Claude mai departe“, scrie Honorine.

E o slabă consolare. Claude poate opera din nou, în cadrul unui cabinet privat, oriunde în lume. Un chirurg de o incompetenţă criminală trăieşte ca să poată ucide din nou. Cele două jumătăţi rupte ale scrisorii îi amintesc însă că mâinile lui se pricep cel mai bine să distrugă. Gândul la Celeste, care nu-l părăseşte niciodată, îl apasă ca o piatră de moară. Dacă n-ar fi venit la el în ziua aceea, dacă… Atât de mulţi de dacă! Vinovăţia e încrustată în fiinţa lui pentru totdeauna, la fel ca tăietura din obraz.

A doua zi, când vine Elsie, Digby arată spre desenul ei.

– E foarte, foarte bun!

– Mulţumesc frumos, replică ea în engleza corectă de şcolăriţă, cu un zâmbet abia schiţat.

Digby îşi dă seama că vorbele lui n-au făcut decât să redea ceea ce ea ştie deja. Elsie îi pregăteşte o planşă nouă, dar pe urmă îl întreabă:

– Pot să încerc, te rog…?

Îi pune batonul de cărbune între degetele ţepene, care nu-l pot ţine cum trebuie. Digby se străduieşte să aplice doza corectă de presiune, ca să nu rupă batonul, dar să-l poată ţine ferm cu vârful pe hârtie – un lucru pe care înainte vreme îl făcea în mod inconştient şi fără efort. Elsie îşi scoate o panglică din păr şi, muşcându-şi buza de concentrare, o răsuceşte în jurul batonului de cărbune, fixându-i-l între degete. Apoi îi coboară cu atenţie mâna spre planşă, de parcă ar fi acul unui gramofon atingând discul de vinil.

– Încearcă acum, te rog!

O linie întunecată, tremurată, apare pe hârtie. Are impresia că mişcarea îşi are originea în umeri. Vârful cărbunelui se împiedică de o asperitate şi se opreşte. Ea îi împinge uşor braţul, în speranţa că-i va da un impuls nou. O altă linie chinuită se conturează, dar cărbunele îi pivotează între degete: acul gramofonului s-a îndoit. El ridică privirea spre ochii ei cenuşii, cu colţurile uşor lăsate în jos şi irisul mai deschis la culoare decât la majoritatea indienilor pe care îi cunoaşte. Vede compasiune în ei, dar nu milă. Nu va renunţa să-l ajute.

Elsie desface panglica, ezită o clipă, apoi îşi aşază mâna peste a lui şi le leagă împreună, degetele ei susţinând batonul de cărbune. Cu o zvâcnire a bărbiei, schiţează un gest care s-ar traduce prin „încearcă acum“. El nu înţelege malayalam, dar se pricepe din ce în ce mai bine la acest limbaj gestual.

Mişcarea mâinii lui (sau a ei?) pe hârtie pare mai lină, dispozitivul lunecând pe făgaşe noi. Mâna lui o poartă în spate pe a ei în timp ce se mişcă pe hârtie desenând cercuri mari, eliberatoare – o încălzire, o zbenguială nesăbuită. Ea strecoară o coală nouă sub vârful cărbunelui şi gonesc amândoi fără efort pe ea, cu anvelopele gata

încălzite, înnegrind hârtia cu cercuri și S-uri sinuoase, apoi – pe o altă coală – cu triunghiuri, pătrate, cuburi și piramide haşurate.

E fascinat la vederea mâinii lui zburdând pe hârtie, a mișcărilor fluide pe care pare să le poată face acum. Priveliștea îi trezește creierul la viață, aducându-i în minte imagini, amintiri, sunete: o păstaie de amaranth plesnind în pădurea de pe proprietatea soților Mylin, un stol de păsări speriate luându-și zborul, clipocitul valurilor pe nisipul ud, sunetul pielii despicându-se sub lama scalpelului.

O rază de soare dinspre fereastră cade pe hârtie. Să fi fost oare acolo în tot acest timp? Firișoare de praf dănțuiesc în ea ca acrobații în lumina reflectoarelor, nesupuse gravitației – o priveliște atât de frumoasă, încât i se taie răsuflarea. Coli de hârtie noi le înlocuiesc pe cele desenate deja, ca și cum Elsie ar înțelege că mișcarea e necesară și că nu trebuie să se oprească – și, într-adevăr, liniile fluide trasate cu cărbunele îi înving spasmul din palmă și încheietură, dezmorțind o parte înghețată a creierului său și generând o avalanșă de idei care îi curg prin braț, până pe hârtie. Râde, iar sunetul îl surprinde până și pe el, văzând cum mâna lui – mâinile *lor* – se mișcă acum cu fermitate, cu finețe și precizie.

Fața unei femei se conturează în mod inexplicabil pe hârtie. Nu e Celeste – chipul ei l-a desenat de sute de ori. Nu, e mama lui, trăsăturile ei frumoase prinzând formă: ochii somnoroși, nasul lung, buzele pline, ușor bosumflate – triada care o caracteriza. Pentru a desena linia părului, cărbunele schițează un norișor, un vălătuc de fum la partea de sus a frunții, continuând cu șuvițele lungi și ondulate care îi încadrează pomeții.

E mama lui în vremurile fericite, din zilele de miercuri când obișnuiau să bea ceaiul la Gallowgate. Ei i-ar fi plăcut desenul acesta. „Bravo, Digby“, i-ar fi zis. „Tare fain chip ai desenat!“ Alchimia mâinilor suprapuse, acest *pas de deux* al lor, s-a transmis prin degetele lui, prin fibrele nervoase, și a descătușat un portret din cortexul lui occipital, l-a extras din memorie și l-a marcat cu râs și cu iubire.

La facultatea de medicină memorase expresiile faciale – faciesurile – care permiteau diagnosticarea diverselor boli: faciesul ca o mască al maladiei Parkinson; cel hipocratic al cancerului în fază terminală, cu obrajii și tâmplele supte, concave; *risus sardonicus* – zâmbetul sardonic – al tetanosului. Mâna lui, unită cu a acestei fetițe, a dat naștere funcției și formei deopotrivă, a creionat un portret drag. Ridică privirea spre partenera lui. „Elsie, biată căprioară și tu rămasă fără mamă, știi oare că, împreună, am izbutit ceva ce timpul nu a reușit să facă? În toți acești ani, singura imagine a mamei care mi-a persistat în memorie, faciesul care s-a impus asupra tuturor celorlalte, a fost acela al măștii ei mortuare obscene, monstruoase.“

Mama lui parcă prinde viață pe hârtie. Simte mirosul lavandei pe care o presăra între cardiganele împăturite; are impresia că îl ține din nou în brațe. *Iart-o,* aude un glas îndemnându-l.

– O iert, rostește el cu voce tare. O iert.

Lacrimi de neajutorare îi curg pe obraji. Elsie strânge din buze, speriată… Sculptura vie, mobilă, a mâinilor lor suprapuse tremură, ezită și se oprește. Cu stânga, Digby trage de panglică și o dezleagă; încearcă apoi să-i ofere un surâs liniștitor.

Într-o zi pe care nimeni n-o va uita vreodată la Sfânta Bridget, glasul lui Rune răsună ca în fiecare dimineață, ridicându-se de pe platforma care servește drept baie exterioară, în spatele bungalow-ului său; suedezul cântă în gura mare „Helan Gar“, un antrenant cântec de pahar din țara sa natală. În livadă, Digby e uimit să-i audă pe

cei trei lucrători de lângă el ținându-i isonul. Nu înțeleg versurile, dar recunosc emoția: un îndemn la muncă. Melodia e acompaniată de clipocitul apei, Rune cufundând găleata în bazinul cu apă și răsturnându-și-o apoi în cap.

Dar cântecul se întrerupe brusc, la jumătatea unui vers, și imediat răsună un trosnet metalic. Pe proprietate, toată lumea încremenește. Digby dă drumul sapei din mână și o ia la fugă. Platforma e îngrădită cu pereți de șindrilă pe trei laturi. Îl găsește pe Rune căzut cu fața în sus pe beton, nemișcat, cu o mână lipită de piept, între degetele căreia strânge încă un săpun de casă. Inima acestui Goliat, masiva lui inimă nordică, e neclintită. În ciuda intervenției lui Digby, refuză să-și reia bătăile.

*

Leprozeria devine un loc tăcut și întunecat odată ce soarele apune, dar în seara aceea toate luminile sunt aprinse, iar porțile stau larg deschise. Colectorul de sevă, Mudalali și alții din sat care l-au cunoscut și l-au iubit pe suedez vin să-i aducă un ultim omagiu, chiar dacă acest lucru presupune să treacă pentru prima dată pragul leprozeriei. De la proprietățile din jur sosesc automobile: Franz și Lena Mylin, familiile Thatcher și Kriappas, toată echipa de la Forbes, secretarul și bucătarul de la club plus doi hamali – toți prieteni cu Rune – conduc ore în șir pentru a-i fi alături. Vizitatorii se opresc cu respect în fața capelei neîncăpătoare, în vreme ce locatarii plânși ai leprozeriei se înghesuie pe băncile lucrate de mână, unul dintre ei oficiind slujba. Aerul din capelă e greu de la mirosul lemnului proaspăt tăiat, din care a fost lucrat sicriul la gaterul de pe proprietate.

Purtătorii sicriului sunt oameni de-ai locului, Sankar și Bhava în față, șchiopătând în cârje, pășind nesiguri, clătinat, într-o procesiune greoaie spre cimitirul de lângă zidul din față al incintei. Mâini cu degete lipsă, mâini încovrigate ca niște gheare, mâini care nu sunt mâini, ci cioturi de carne coboară frânghiile pentru a îngropa rămășițele pământești ale sfântului care și-a dedicat viața misiunii de a le ușura lor soarta. Plânsetele „turmei“ lui zdruncină temeliile cerului și frâng inimile celor prezenți care, pentru prima dată, reușesc să vadă dincolo de chipurile desfigurate și să se recunoască pe ei înșiși.

În zilele care urmează, încă șocați, locatarii se îndreaptă către Digby așa cum se îndreptaseră înainte spre Rune, iar el se sprijină pe Sankar și Bhava. Folosindu-l ca translator pe Basu, care știe puțină engleză, îi încurajează să continue activitatea ca până atunci, să cultive pământul, să îngrijească livada și vitele. Noaptea, în intimitatea camerei lui din bungalow, își revarsă și el durerea. Rune nu i-a fost doar chirurg, ci salvator, confesor și persoana care i-a fost în viață cel mai aproape de un tată.

*

Poate că Rune avusese o premoniție a propriului sfârșit. Trebuie să fi știut mai bine decât oricine că suferea de angină, fiindcă testamentul e de dată recentă. Suma consistentă din contul său de economii revine Misiunii Suedeze, cu instrucțiunea ca banii să fie păstrați în cont, iar dobânda să fie folosită pentru întreținerea leprozeriei.

Digby expediază o telegramă de informare către Misiunea Suedeză din India. Răspunsul vine imediat.

REGRETE PROFUNDE STOP CEL MAI BUN OM DIN LUME STOP RUGĂCIUNILE NOASTRE SUNT NEÎNTRERUPTE STOP AȘTEPTĂM INSTRUCȚIUNI DE LA UPPSALA

Apoi îi trimite o scrisoare episcopului din Trichinopoly, care conduce misiunea, și copiază în ea părțile relevante din testamentul lui Rune. Și încheie cu:

Sunt chirurg, în prezent în concediu medical pe perioadă nedeterminată de la Serviciul Medical Indian, ca urmare a unor răni la mâini fără legătură cu lepra. Dr. Orqvist m-a operat de două ori. Am ținut mult la domnia-sa și țin la bolnavii de aici. Fac tot posibilul pentru ca Sfânta Bridget să funcționeze mai departe, oferind îngrijiri medicale de bază. Dacă corespund criteriilor dumneavoastră, îmi pot continua activitatea aici. Dar mâinile mele nu vor mai putea face niciodată genul de intervenții chirurgicale pe care le efectua Rune.

Răspunsul sosește după zece zile. Misiunea trimite două călugărițe care să administreze Sfânta Bridget și speră că va recruta un medic pentru viitor. Digby izbucnește într-un râs fără veselie și mototolește scrisoarea.

– Ați făcut cercetări, nu-i așa?!

Deocamdată, concediul lui medical rămâne tot pe termen nedefinit. Dar ce va face Serviciul Medical Indian când situația se va schimba? Îl va obliga să revină la o activitate medicală oarecare? Îl va demite fără nici o plată?

Oare nu există un cămin și pentru el în lumea asta? Nici măcar într-o leprozerie?

CAPITOLUL 34. Mână în mână

1936, Sfânta Bridget

Cu bebelușul în brațe, ud până la piele, Philipose se uită la indicator, întrebându-se dacă nu cumva s-a înecat, de fapt. Râul i-a înghițit până la urmă? Pe indicator scrie:

സെന്റ് ബ്റിജിറ്റ് കുഷ്ഠരോഗ
ചികിത്സാ പരിരക്ഷാ കേന്ദ്രം.

În mintea lui, scrisul înseamnă *Centrul de Tratament Sfânta Bridget / Azil pentru suferinzii de lepră*, deși cuvintele scrise mai jos în engleză sunt mai concise: LEPROZERIA SFÂNTA BRIDGET. Să aibă oare în față intrarea într-o leprozerie, sau poarta către iad? Și există cumva o deosebire între ele?

Plămânii îl ustură, însă măcar trage în ei aer, nu apă de râu. Bebelușul e greu ca o piatră de povară, iar fața lui vineție e la fel de imobilă. La leprozerie nu există oare un doctor ori o asistentă? Există leproși, asta știe sigur. Să intre în incintă i se pare la fel de nesăbuit ca decizia de a împinge bărcuța în apele râului. Cum îi va explica lui Ammachi Mare de ce și-a riscat el viața pentru copilul barcagiului? „Ammachi, mi s-a părut că în locul copilului sunt eu. Am simțit că mă înec, că nu am aer, că încerc să revin la suprafața apei, că mă zbat ca să supraviețuiesc. N-am avut de ales!“

Și încă nu are de ales. Trece dincolo de poartă și aleargă cu mica povară în brațe. Barcagiul habar nu are unde se află. Cerul e întunecat, dar ici și colo, prin mici spărturi în pânza celestă, strălucesc lumini. Drept în față se află o clădire centrală, acoperită cu țiglă, înconjurată de construcții mai mici, ca niște mlădițe – toate văruite în alb, dar pătate cu un roșu noroios acolo unde întâlnesc pământul. Dacă ăsta e iadul, înseamnă că iadul e un loc curat și ordonat. Se îndreaptă spre clădirea principală.

– Ce se întâmplă? Copiii n-au voie aici! De ce ați venit?

Un bărbat slab, în *mundu* și o cămașă albastră, le blochează drumul. Philipose își spune că arată ca un ou, cu obrazul neted și lipsit de expresie, fără păr și fără sprâncene. Un ochi îi e albicios, iar nasul, aplatizat. Barcagiul se trage înapoi.

– Copilul ăsta moare, spune Philipose. Cheamă-l pe doctorul vostru!

– *Ayo!* Doctorul nostru a murit! strigă omul. Nu știați asta? Nu vă mai poate ajuta.

Un bărbat alb apare dinăuntru. Are cam treizeci de ani, e înalt și arătos. Dar mâinile rănite care bâjbâie pe lângă nasturi par să aparțină unui bătrân; ochii îi sunt înfundați în cap.

– Dacă doctorul a murit, strigă barcagiul, atunci albul ăsta cine e? Spune-i să ne ajute, pentru numele Domnului!

– Nu vorbesc despre doctorul ăsta. Celălalt, doctorul cel mare a murit. Și acum, plecați de aici! Copiii n-au voie, v-am spus!

Bărbatul alb se crispează la auzul glasurilor răstite. Îi măsoară cu privirea pe necunoscuții într-o stare jalnică: unul negricios, scund, slab și fără cămașă; celălalt,

un băiat în uniformă școlară leoarcă de apă, cu părul ud lipit de frunte. Băiatul ține la piept un bebeluș muribund, cu ochii sticloși ca ai unui macrou la piața de pește.

– Copilul nu mai respiră, explică Philipose și roșește când doctorul se uită la el surprins.

N-a mai stat niciodată atât de aproape de un alb și n-a mai discutat în engleză cu un vorbitor nativ al acestei limbi. Ba chiar a avut la un moment dat îndoieli că există cu adevărat o lume în care oamenii vorbesc ca în *Moby Dick*.

– Copilul are mult… alb în gură și gât. Ca seul de balenă. Dar tare… ca pielea. Am pescuit puțin și a respirat o vreme. Acum s-a oprit iar, domnule.

Doctorul se uită la băiat, nedumerit de felul ciudat în care vorbește. *Pescuit?* Deschide gura copilului cu degete neîndemânatice și mișcări greoaie, țepene, iscate mai mult din cot decât din încheietură. Îi face semn lui Philipose să așeze copilul pe masa de consultații, iar el răstoarnă cu zgomot o tavă de instrumente, căutând ceva.

– Serios, Rune, n-avem nici un tub traheal? murmură ca pentru sine.

Înfățișarea stranie a doctorului se potrivește cu locul acesta, de parcă, la fel ca toate clădirile albe cu fustițe roșii noroioase, s-ar fi întrupat și el din țărână, cu mâinile nu pe deplin formate, cu pământ lipit încă de ele.

– Tu! Pescarule! Am nevoie de ajutorul tău, spune medicul în timp ce șterge gâtul copilului cu un tampon înmuiat într-un lichid cu miros înțepător. Ești rudă cu el? îl întreabă apoi pe Philipose arătând cu bărbia spre barcagiu.

– Nu rudă, domnule. Pășeam drept către școală și pare că mă îndreptam spre acea destinație.

Nu-și poate stăpâni tonul declamator, chiar dacă nu este al lui, ci al lui Ishmael. Melville e muzical, Dickens nu chiar, iar engleza lui Philipose se bazează la greu pe fragmente lungi din proza lor învățate pe de rost.

– Acul busolei mi-a permis să urmez strigătul și i-am văzut copilul. Acest tată se temea de râu… dar eu… M-a îndemnat pe calea cea bună și când hăis, când cea, cu barca am plutit.

– De ce aici?

Băiatul pare nedumerit.

– Îndurarea Domnului?

Doctorul schițează o grimasă. Apleacă lampa mai aproape de gâtul copilului. Încearcă să apuce un instrument, dar nu poate. Face un semn, iar Philipose ridică scalpelul și i-l întinde.

– Cum te cheamă?

– Să-mi spuneți Philipose.

Buzele doctorului se mișcă de parcă ar exersa numele.

– Uite ce-i, tu o să faci ce e de făcut, îi spune apoi și împinge cuțitul spre el, cu mânerul înainte.

– Nu!

Cuvântul a răsunat mai tare decât intenționase puștiul.

– Copilul e ca și mort, șoptește medicul. Pricepi? Nu ai nimic de pierdut. Chiar în timp ce noi vorbim, creierul lui începe să moară. Hai! Deja i-ai salvat viața o dată!

– Dar eu sunt școlar, nu…

– Uite ce-i, eu n-o pot face cu mâinile astea. Am fost operat. Încă nu le pot folosi cum trebuie. Și nu, n-am lepră. O să-ți spun exact ce anume trebuie să faci.

Ochii albaștri nu-i dau de ales. Cu un deget țeapăn, îndoit, doctorul trasează linia verticală pe care Philipose va trebui să taie, în partea de jos a gâtului, acolo unde se unește cu osul pieptului.

– Traheea! La ea trebuie să ajungem. Repede! Taie!

L-a văzut pe Shamuel tăind gâtul găinilor, dar niciodată ca să le salveze. Trece lama scalpelului pe linia imaginară trasată de doctor și face un pas înapoi, așteptându-se ca sângele să țâșnească, iar bebelușul să fluture din brațe și s-o ia la goană prin încăpere. Copilul nu mișcă.

– N-ai tăiat suficient de adânc. Ține scalpelul ca pe un creion. Apasă mai tare. Până când vezi că pielea se desface. Haide!

Apasă, iar acum o dungă palidă apare sub lama cuțitului și sânge întunecat se ivește în urma ei, revărsându-se ca un râu care iese din albie. Philipose are senzația că încăperea se rotește cu el și stomacul îi urcă în gât. Doctorul ignoră sângele și, cu pansamentul de pe vârfurile degetelor, trage pielea de o parte și de cealaltă a tăieturii, lăsând la iveală o urzeală de țesut deschis la culoare. Îi întinde apoi băiatului un instrument ca o foarfecă, dar bont și fără margini tăioase.

– Vâr-o în tăietură și depărtează-i marginile, îi spune, arătându-i cu două degete.

Philipose împinge instrumentul sub marginile tăieturii și îl deschide. E prea ezitant, iar doctorul își pune mâna țeapănă peste a lui și îl ghidează în unghiul corect.

– Depărtează! Până la capăt.

Simte țesutul sfâșiindu-se. Sânge nou apare în tăietură, închis la culoare și amenințător.

– Ce e cu sângerarea?

– Înseamnă că bebelușul trăiește încă, băiete, răspunde medicul tamponând cu pansamentul ca un furnicar până ce dedesubt se vede un cilindru albicios, striat, nu mai gros decât un pai de băut. Asta e traheea. Acum vom face o mică tăietură verticală în peretele ei anterior, doar cu vârful scalpelului.

Văzând că Philipose se teme, îi explică:

– În trahee e doar aer, nu și sânge. Dar să nu tai adânc. Vrem doar să facem o mică deschidere.

Când băiatul ezită iar, își pune din nou mâna peste a lui, îndrumându-l. Împreună apasă vârful scalpelului pe trahee, până când acesta se înfige ca o secure în trunchiul unui copac. Barcagiul se apropie și privește cu oroare plaga de la gâtul fiului său.

– Stop! E suficient de adânc, spune doctorul. Acum, continuăm să tăiem foarte ușor, în jos.

Lama spintecă de parcă ar trece prin lemn de plută. Philipose își simte stomacul urcându-i în gât. Ridică privirea ca pentru a întreba: „Și acum ce facem?“

În aceeași clipă se aude un sunet ca de supt, umed, care nu vine din gură ori din nas, ci din gâtul însângerat – un fir de aer care intră gâlgâit pe lângă vârful scalpelului. Pieptul copilului se umflă. La expirație, un jet de stropi fini țâșnește din rană și, înainte ca Philipose să poată face o mișcare, îl stropește pe față.

Doctorul scoate scalpelul din plagă, îl întoarce cu susul în jos și inserează capătul neascuțit în tăietura făcută, apoi îl răsucește la nouăzeci de grade ca să deschidă incizia. În interiorul traheii, interpunându-se în calea aerului, se află un fel de cheag gros. Doctorul scoate dinăuntru o bucată lungă și cauciucoasă, ca o fâșie de pânză. Imediat, aerul intră și iese prin mica deschidere, cu un sunet aspru, hămesit.

– Asta e membrana difterică. De la cuvântul grecesc care înseamnă „pielos“. Ai spus și tu că e „ca pielea“, nu-i așa? Ei bine, spunând asta, ai pus diagnosticul. „Căptușeala“ de țesut mort a gâtului se desprinde, încărcată cu celule purulente. Ai auzit de difterie? E o boală răspândită. Acum există un vaccin împotriva ei. Doar copiii mici mai mor din cauza asta.

Philipose vede stropi de sânge pe obrajii doctorului și știe că, probabil, sunt și pe fața lui.

– Putem să ne molipsim și noi?

– Probabil că am avut boala în copilărie, indiferent dacă am știut sau nu, așa că ne-am imunizat. Copilul ăsta e malnutrit și n-a putut face față bolii. Ca adulți, dacă ne îmbolnăvim, nu facem o formă severă, fiindcă avem căi aeriene mai largi.

Cu aceste explicații, medicul ia un pai metalic și îl introduce în incizia din trahee, direcționându-l cu vârful spre picioare. Aerul trece prin tub, în inspirații hârâite. Culoarea revine în obrajii bebelușului, care începe să-și miște mâinile și picioarele.

Philipose e înmărmurit văzând această revenire la viață. Mâinile îi sunt pătate cu sângele unui necunoscut și, privindu-le, un alt val de greață îl copleșește. Clipa e deopotrivă transcendentă și oripilantă; are impresia că s-a ridicat undeva deasupra acestei încăperi, cu mirosul ei înțepător de antiseptic, și privește în jos la copil, la tată, la doctor și la propriile-i mâini. Metal, sânge, pământ, apă, carne, tendoane, piele albă și piele negricioasă – toate sunt un amalgam. Nu are o senzație de triumf, ci doar dorința de a o lua la fugă. Însă medicul îi întinde o pensetă cu un ac curbat prin care trece un fir, iar mâna lui albă și diformă îi cuprinde degetele. Deși mișcările nu-și au originea în ființa lui, le execută, și astfel prind amândoi tubul de piele și închid plaga.

– Ești secundantul meu, îi spune doctorul puștiului, care habar nu are ce înseamnă cuvântul.

Ochii copilașului se focalizează asupra lor; e vioi și pare gata să spună ceva. Apoi, când zărește chipul tatălui său, ridică brațele spre el, iar colțurile gurii îi coboară. Trage tare aer în piept, fața i se contorsionează în pregătirea unui hohot de plâns sonor… însă nici un sunet nu se aude, doar aerul trecând prin tub. Copilul e surprins.

– Corzile vocale ți-au fost dezafectate temporar, micuțule, spune doctorul. Bine ai revenit în lumea asta mizeră! Poate că vei reuși tu să faci ceva ca s-o schimbi.

CAPITOLUL 35. Remediul pentru ce te supără

1936, Sfânta Bridget

Philipose iese în fugă pe verandă în clipa în care stomacul lui își dă afară conținutul. Acidul și condimentele îl ard pe gât. Se spală pe mâini și își clătește gura cu apa care se scurge de pe streașină. Unghiile lui au margini înnegrite, de la sânge. Le curăță cu frenezie.

Când ridică privirea, la doar câteva degete de fața lui e o alta, monstruoasă și rânjită. Arătarea are două găuri în chip de nas și ochi nevăzători, deși își înclină capul pe un umăr de parcă i-ar auzi răsuflarea. Urletul lui Philipose e mai degrabă un gâlgâit sugrumat. Strigoiul se împleticește câțiva pași înapoi, mai speriat decât el.

Trebuie să plece din locul ăsta! Trebuie să se întoarcă acasă. Doar că… unde anume se află?

Leprosul sau paznicul care le-a ieșit în cale când au venit și a încercat să-i alunge îi oferă răspunsul, însă băiatul nu poate să creadă ce aude – în nici un caz. Un alt lepros se apropie și confirmă. Amândoi își dau seama cât de uimit e el de faptul că ei știu drumurile din zonă atât de bine.

– Pe unde n-am umblat noi! Ori credeai cumva că mergem cu autobuzul?! Sau cu bacul?!

Râsul lor e macabru. Interacțiunile lui cu leproșii s-au limitat la monedele pe care le lăsa să cadă în cănuțele cu care cerșeau; cine ar fi bănuit că sunt inteligenți și că pot vorbi?

Drumul către casă va implica un ocol, fiindcă podul principal, Pulath, a fost luat de ape – o deviere de opt kilometri în direcția opusă casei, după care va trebui să ia calea înapoi, pentru încă vreo cincisprezece. Nici un autobuz nu trece pe la leprozerie. Inima i se strânge în piept. Și când te gândești că el își făcea griji fiindcă va întârzia la școală! S-ar putea să se înnopteze înainte să ajungă el acasă.

Doctorul vine afară, să-l caute.

– Philipose te cheamă, da? Apropo, eu sunt Digby Kilgour. Poți să traduci ceva pentru mine?

Se întorc amândoi înăuntru, la barcagiu, care stă în picioare și își alină copilul care plânge neauzit.

– Spune-i că, după părerea mea, vom putea scoate tubul peste douăzeci și patru de ore. Până atunci, cel mai bine e să rămână aici.

– Ce altceva pot să fac? replică barcagiul. Mi-am pierdut barca. Mi-am pierdut mijlocul de trai. Și ce dacă? Încă mai am copilul, nu-i așa?

Doctorul Kilgour remarcă starea de agitație a lui Philipose, iar când băiatul îi explică despre ce e vorba, îl liniștește:

– Te ducem noi acasă. Astăzi ai salvat o viață.

Îi spune apoi că un prieten pe nume Chandy e așteptat să se întoarcă după-amiază de la proprietatea lui din munți și îl asigură că șoferul acestui Chandy îi va duce acasă cu mașina.

Așteptarea e lungă – cu atât mai lungă cu cât Philipose refuză mâncarea și băutura pe care i le oferă Digby, de teama contagiunii. Soarele a ieșit, iar cerul e

lipsit de nori, de parcă potopul de dimineață n-a fost decât o glumă proastă. Găsește un loc la umbră în livadă și, când nu mai poate de sete, scoate apă din puț și bea din căușul palmelor, cu grijă să nu atingă marginile găleții. Căldura a întărit șleaurile și crestele de noroi de pe alee.

E trecut bine de amiază când sosește o mașină. Bărbatul voinic care o conduce coboară și se duce în bungalow-ul în care s-a retras Digby. Philipose silabisește numele înscris pe mașină:

– Chev-Ro-Lett.

Cuvântul îi este familiar. Dă senzația de mișcare, cu un zvâcnet la sfârșit – sună așa cum își închipuie el că trebuie să fie America: o țară cu oameni muncitori și ambițioși, ca aceia din Tisbury sau Martha's Vineyard. Mașina asta e ca un om bogat care s-a lepădat de hainele elegante ca să muncească alături de pulayari în țărână. Apărătorile i-au dispărut, astfel că roțile și părțile de dedesubt sunt la vedere, și e la fel de stropită de noroi ca teleaga trasă de boi a lui Cocos Kurian. Un cârlig iese de sub partea din față. Pe scaunul de lângă volan e așternută o prelată și pe ea e un fel de motor. O platformă din metal a fost sudată de partea din spate a mașinii, iar pe ea se află bidoane cu benzină, frânghii, un scripete… și o siluetă întunecată, ghemuită, care îl privește cu indiferență. Philipose nici n-ar fi remarcat prezența omului, dacă nu i-ar sclipi albul ochilor la fiecare clipire.

Digby iese din casă împreună cu Chandy, iar acesta din urmă i se adresează băiatului în malayalam, întrebându-l unde locuiește.

– Bine, *monay*, nu-ți face griji. Te ducem noi acasă. Așteaptă aici, că mă întorc.

Dar e deja ora cinci când Chandy revine, proaspăt îmbăiat, cu *juba* din mătase bej lucind în lumină și cu *mundu* apretat, de un alb orbitor. Un ceas de aur îi lunecă ușor în jurul încheieturii, culoarea lui asortându-se cu cea a țigărilor State Express 555 pe care le ține în mână. Philipose se așază în spate, lângă o fată în uniformă școlară alb cu albastru. Părul negru îi e pieptănat cu cărare pe mijloc și strâns în două codițe care-i cad pe lângă urechi. E fiica lui Chandy, fără îndoială. Fata îi zâmbește doctorului Kilgour, care flutură mâna spre ea. E cu câțiva ani mai mică decât Philipose, însă atitudinea deschisă și încrezătoare cu care îl studiază o face să pară mai mare. Iar asta îi sporește lui timiditatea: n-a avut niciodată până acum ocazia să stea atât de aproape de o altă fată decât Bebe Mol.

Huruitul motorului îi amintește de mugetul râului. Când se pun în mișcare, cu geamurile coborâte, Philipose scoate capul în afară. Vântul îi ciufulește părul de pe frunte și-i trage obrajii spre spate într-un zâmbet. E primul lui drum cu mașina.

Vocea lui Chandy răsună la fel ca motorul.

– Deci, *monay*, spune el peste umăr, doctorul zice că i-ai salvat viața acelui *kutty*. Ești cumva vreun sfânt neștiut?

Se întoarce zâmbind; un dinte de aur îi sclipește pe sub mustață.

– Mâinile doctorului puse peste ale mele mi-au arătat ce să fac.

Degetele fetei se întind pe spațiul gol al banchetei dintre ei. Philipose le privește apropiindu-se și nu-i vine să creadă. O clipă mai târziu, mâna ei o acoperă pe a lui, împingându-i în jos degetele unul câte unul, de parcă ar cânta la pian. Înainte ca el să poată reacționa, ea își retrage palma; experimentul s-a încheiat. Fata ia un caiet.

– *Monay*, răsună iar glasul lui Chandy, iar Philipose încremenește; oare crede că el s-a întins după mâna fetei? Copilul s-a vindecat?

– Încă nu. Doctorul a zis că difteria face un fel de otravă care îmbolnăvește nervii și inima. Dar că o să-și revină, cu puțin noroc.

– Elsie a avut difterie. Îți aduci aminte, *molay*? o întreabă Chandy, iar fetița ridică

privirea interesată. Aveai șase ani. Te-a durut doar în gât. Abia o săptămână mai târziu am aflat că era difterie, când te-am dus la doctor fiindcă de fiecare dată când beai apă, îți venea înapoi pe nas.

Bărbatul râde cu un hohot sonor, ca de trompetă, iar Elsie zâmbește către Philipose.

– S-a dovedit că cerul gurii nu ți se mai închidea. Nervul fusese afectat temporar. Ca o valvă rămasă deschisă.

Philipose e acut conștient de prezența lui Elsie. Îi vine să întindă mâna și să-i atingă părul des și mătăsos, iar gândul îl face să roșească. Simte că ea îl studiază, iar stânjeneala îi sporește. Se concentrează pe priveliștea caselor care par că zboară pe lângă mașină și pe senzația de viteză, care e mai puternică decât în autobuz. *Chev-Ro-LETT*.

Când familiara imagine a Parambilului apare la orizont, se străduiește să-și păstreze stăpânirea de sine, deoarece în mod surprinzător, vederea lui îl tulbură. În ultimii doi ani a tot jinduit la aventuri, și-a dorit să cutreiere împrejurimile ca Joppan, doar că mai departe decât el. Dar ziua de azi aproape că a fost ultima din viața lui. E mare mirare că nu s-a înecat. Nici măcar lepra sau difteria nu se compară cu pericolul navigației pe un râu vijelios. În clipa în care a sărit din barcă, în momentul în care picioarele i-au pășit pe pământ solid, a știut că a izbutit să păcălească moartea. Dar în *siguranță* nu se simte decât acum, când vede Parambilul. Întotdeauna și-a închipuit că atunci când va fi mare va locui într-o metropolă, departe de aici, undeva unde viața să palpite. Abia în aceste momente înțelege cât de necesar îi este Parambilul, la fel cum îi sunt plămânii sau inima. Dacă îți părăsești căminul, o faci pe propriul tău risc.

Care cu boi, căruțe, ricșe și un elefant – toate au străbătut aleea asta, dar nu și o mașină, până acum. Philipose zărește multe siluete strânse pe verandă; probabil că au venit rudele din familia extinsă, temându-se de ce e mai rău. La vederea mașinii încremenesc toate, ca un grup de leneși surprinși în pădure. Îi distinge pe gemeni, Georgie și Ranjan, ținându-se de mâini, și silueta subțire al lui Dolly *Kochamma* alături de cea mai scundă a mamei lui și de cea chiar mai mică a lui Bebe Mol. Ceva mai departe de ele se profilează trupul masiv al lui Cuviință *Kochamma*. Un personaj solitar stă de veghe în *muttam*: Shamuel.

Ammachi Mare îl vede pe fiul ei coborând din mașină, dar nu se poate mișca. Abia când el se apropie în fugă reușește să scape de paralizia care a cuprins-o. Îl strânge în brațe, îi pipăie trupul.

– *Monay, monay!* Ești chiar tu? Ai pățit ceva? Ce s-a întâmplat? Își duce apoi o mână la gât, pentru a-i arăta cât de îngrijorată a fost, spunându-i: Ammachi *thee thinnu poyi!* Foc am înghițit!

Cu mâinile în șolduri, Bebe Mol se uită urât la el și-i altoiește o palmă peste picior. Pe urmă se repede însă în brațele lui, cu limba afară din gură, râzând. Chiar și Cuviință *Kochamma* îl strivește la piept, unde îl înecă pudra ei Cuticura amestecată cu transpirație, iar crucea de la gâtul ei îl înțeapă în obraz. Shamuel stă locului, cu lacrimi de fericire șiroindu-i pe față. Philipose îl cuprinde în brațe:

– Shamuel, n-am nimic!

Află că plecaseră pe urmele lui, spre școală; Shamuel îi găsise umbrela și frunza de bananier în care avusese înfășurat sendvișul. Scotociseră malurile canalului, temându-se de ce era mai grav.

– Mâine mergem la biserica din Parumala, decide mama lui. Am jurat că, dacă Dumnezeu mi te va da înapoi, mă voi duce acolo ca să-i mulțumesc.

Philipose se teme că Parambilul i se va părea sărăcăcios cuiva ca Chandy, care conduce un Chevrolet. Omul se simte însă în largul lui, de parcă ar fi un văr de mult pierdut, nu trimisul Domnului care le aduce înapoi băiatul rătăcit.

– *Ayo, Kochamma*, băiatul ăsta al tău e un adevărat erou, știai? rostește el cu obișnuitu-i glas bubuitor.

Și regalează întreaga familie cu o poveste mult înfrumusețată, vorbind cu atâta autoritate, încât chiar și Philipose începe să creadă că versiunea lui e cea reală. Dar cu adevărat genial e faptul că izbutește să nu pomenească nimic despre leproși. Și încheie astfel:

– *Kochamma*, ăsta e un semn din partea Atotputernicului că fiul tău trebuie să devină doctor, nu crezi? Ce har are!

Philipose simte toate privirile ațintite asupra lui. Se forțează să afișeze un surâs politicos, dar în sinea lui își scutură un fior. N-a avut niciodată nici cea mai vagă dorință să se facă medic. Iar dacă ar fi avut vreuna, întâmplările din dimineața asta i-ar fi spulberat-o pentru totdeauna.

Femeile o ajută pe Ammachi Mare să pregătească niște gustări în bucătărie. În lipsa lor, Georgie schițează cunoscutul gest cu arătătorul și degetul mare înclinând din cap, iar Chandy răspunde lăsându-și și el abia vizibil capul pe un umăr și ridicând o sprânceană. Gemenii se fac nevăzuți și reapar cu rachiul de palmier din seva culeasă dimineață, care până la ora asta sigur a fermentat suficient încât să-i ia de cap. Philipose e surprins de festinul ivit din bucătărie: *appam* abia scos din tavă, tocăniță cu carne, *ooperi* – felii de banane plantain – proaspăt prăjite, *thera* de mango, pește fript și pui la grătar. Își dă seama că mâncarea a fost adusă de la casele învecinate, pentru eventualitatea unei nopți lungi nedormite și a unor vești cutremurătoare.

Când vine timpul ca oaspeții să plece, Chandy strigă:

– Elsie, unde ești?

– E cu mine! răspunde Bebe Mol de pe verandă.

Elsie șade pe băncuță cu genunchii strânși sub fusta albastră a uniformei și desenează, în timp ce Bebe Mol stă în spatele ei și, cu mânuțe durdulii, prinde în codițele fetiței panglici din propria ei provizie. În jurul lor sunt împrăștiate desene cu subiecte cerute de Bebe Mol: un meșteșugar care rulează *beedi*, un elefant, una dintre păpușile ei… toate figurile sunt artistic reprezentate. Elsie le strânge pe toate, le face sul și le leagă cu una dintre panglicile lui Bebe Mol.

– *Chechi*, rostește sora lui Philipose de parcă Elsie ar fi sora ei mai mare, deși fetița i-ar putea fi foarte bine fiică. *Povu aano*?

– Da. Trebuie să plec.

– Te întorci repede?

Elsie clatină din cap, ceea ce înseamnă da.

Bebe Mol o imită, adăugând:

– *Poyeete vah.* Atunci, du-te și vino înapoi.

Mai târziu, la rugămintea surorii lui, Philipose desface sulul. Pe prima foaie e desenat portretul cuiva cunoscut: un băiat văzut din profil, cu fața în bătaia vântului, ochii pe jumătate închiși și părul suflat de pe frunte, fluturând în urma lui. Niciodată nu s-a văzut până acum privit prin ochii altcuiva; nu seamănă deloc cu cel pe care îl

zărește în oglindă. Îl miră frugalitatea liniilor din jurul nasului și al buzelor, lăsând imaginația privitorului să completeze detaliile. Elsie a surprins în desen senzația de mișcare, de viteză. În felul în care i-a zugrăvit ochii, în unghiul sprâncenei, în cuta de neliniște de pe frunte, a imortalizat pentru posteritate haosul și teroarea unei zile ca nici o alta, o zi care ar fi putut fi ultima din viața lui. Și cu toate că ea nu știe, i-a surprins totodată nevoia sinceră și arzătoare de a fi acasă.

CAPITOLUL 36. În locuința morților nu există înțelepciune

1936, Sfânta Bridget

Când sosesc călugărițele de la Misiunea Suedeză, Digby își ia rămas-bun de la Bhava și Shankar. Îi caută apoi și pe ceilalți, în distilerie, în magazia cu grâne, în livadă și în grădina de legume. La început, când a venit la Sfânta Bridget, locatarii i se păreau imposibil de deosebit între ei, atât de tare semănau în desfigurarea lor. Acum îl știe pe fiecare și le distinge trăsăturile de caracter unice: glumețul, pacifistul, stoicul, zgârcitul – fiecare tip de personalitate e reprezentat în rândul lor. Toți au însă o trăsătură comună: o atitudine jucăușă, năzdrăvană. Sau o aveau pe când trăia Rune.

Le mulțumește pentru că l-au primit între ei; își transmite mesajul și durerea despărțirii lipindu-și palmele una de alta și privindu-i în ochi. În această lume cu susul în jos, grimasele sunt zâmbete, urâtul e frumos, infirmii muncesc mai mult decât cei zdraveni, dar lacrimile sunt aceleași. Pentru a-i răspunde, ei își lasă uneltele și își apropie palmele așa cum pot. Digby e impresionat de saluturile asimetrice schițate cu degetele chircite ori absente, ori cu mâini care nu mai există. „Imperfecțiunea e semnul distinctiv al tribului nostru, semnul nostru secret.“ Rune spunea că, pentru el, divinul nu a fost niciodată mai vizibil decât la Sfânta Bridget, *datorită* imperfecțiunilor. „Domnul zice: Îți este de ajuns harul meu, căci puterea mea se desăvârșește în slăbiciune.“[58] Ar fi un gând mângâietor pentru Digby, dacă ar avea credință.

A venit la Sfânta Bridget doar cu hainele de pe el. Singur în bungalow-ul suedezului, rememorează serile petrecute împreună, îndulcite cu vin de prune, în pâcla tutunului cu parfum lemnos. Într-o astfel de seară, cu câteva zile înainte de moartea lui Rune, Digby i-a pus aceeași întrebare pe care o rostise când se întâlniseră, acasă la soții Mylin: „Voi mai opera vreodată?“ Suedezul se gândise, vălătucii de fum înălțându-se ca bulele cu gândurile personajelor din benzile desenate, încă goale de cuvinte. Apoi își ciocănise tâmpla cu tija pipei.

– Digby, ceea ce ne deosebește pe noi de celelalte animale nu este degetul mare opozabil, ci creierul. Datorită *lui* suntem specia dominantă. Nu mâinile sunt importante, ci ceea ce gândim să facem cu ele. Cunoști mottoul nostru aici, la Sfânta Bridget? E preluat din Ecleziast. „Tot ceea ce mâna ta prinde să săvârşească, fă cu hotărâre, căci în locuința morților în care te vei duce nu se află nici faptă, nici punere la cale, nici ştiință, nici înțelepciune.“[59]

Trebuie să-și mai ia la revedere de la cineva. Chandy și fiul lui sunt plecați cu treburi; la casa Thetanatt sunt doar Elsie și menajera. Digby se așază în fața fetei pe verandă, mirat el însuși de cât de tăcut devine în preajma ei, de parcă el ar avea nouă ani, iar ea, douăzeci și opt. Fetița așteaptă liniștită, cu o expresie matură în privire, o stăpânire de sine și o înțelepciune mult peste vârsta ei.

– Am venit să-mi iau rămas-bun. Am… Știi că operațiile făcute de Rune mi-au reconstruit mâinile. Dar, Elsie, tu ești cea care a readus-o la viață pe asta, spune el și ridică mâna dreaptă.

Gestul ei inspirat de cuplare a mâinilor, cu palma ei peste pielea nouă a mâinii

lui, i-a retrezit degetele amorțite, a doborât barierele nemișcării și nefolosinței, restabilindu-i legătura între creier și degete. Ar vrea ca ea să știe că, atunci când a văzut chipul frumos al mamei lui conturat pe hârtie, masca grotescă a morții întipărită în memoria lui s-a frânt – o imagine care bloca toate celelalte amintiri cu ea. Acum însă, cu sângele năvălindu-i în obraji, descoperă că e prea stânjenit pentru a-i face o mărturisire atât de intimă. Poate, când Elsie va fi mai mare… Dacă drumurile li se vor mai încrucișa vreodată…

Îi întinde darul pe care l-a adus pentru tânăra lui terapeută. Elsie desface pachetul. Ochii ei se măresc de încântare când recunoaște exemplarul lui Rune din *Anatomia lui Gray*. Digby e de părere că fata are același har ca Henry Vandyke Carter: acela de a reda în desen un obiect așa cum e el, de a-l lăsa să vorbească pentru sine însuși.

Buzele lui Elsie se mișcă, rostind în tăcere dedicația pe care Digby a caligrafiat-o cu meticulozitate. Primul citat îi aparține unui scoțian de seamă pe nume Robert Burns[60]; rândurile care urmează sunt gândurile unui alt scoțian, pe care istoria nu-l va reține.

„Sunt cărți care-s minciuni de la-nceput pân' la sfârșit, iar unele minciuni sfruntate nicicând în scris nu s-au urzit."

Dar ai cuvântul meu că această carte este adevărată, așa cum o știu eu din scoarță-n scoarță.

Pentru Elsie, care m-a ajutat să înțeleg că prezentul și trecutul merg mână în mână.

Cu recunoștință nemărginită,

Digby Kilgour
1936, Leprozeria Sfânta Bridget

Fata strânge volumul la piept, aplecându-și fruntea asupra lui, așa cum ar face un copil cu o păpușă. Când ridică privirea, expresia de pe fața ei înlocuiește orice cuvinte de mulțumire.

El se ridică, gata să plece. Ea lasă cartea pe masă și îl conduce spre ieșire. Își strecoară mâna într-a lui ca și când ar fi cel mai firesc gest din lume. Ajunși afară, îi dă drumul.

El simte cum sufletul i se smulge din zăgazuri, lăsându-l să plutească în derivă, fără pânze și fără o hartă.

CAPITOLUL 37. Un semn favorabil

1937, AllSuch

Franz și Lena organizează în ajunul Anului Nou o cină la care își invită prietenii apropiați; prilejul este unul dulce-amar, dar fiind că e totodată ziua de naștere a lui Rune. Chandy e reținut la câmpie, însă obișnuiții casei – familiile Kariappa și Cherian, Gracie Cartwright (nu și Llewellyn), Bee și Roger Dutton, soții Isaac și Singh – s-au așezat la masa pregătită de Lena, cu antebrațele sprijinite pe fața din damasc în lumina candelabrelor care le luminează chipurile ca într-o pictură de Rembrandt. Toastează în amintirea doctorului suedez cu vin de prune și îl rememorează cu râsete și lacrimi.

Digby e și el prezent; a venit în urmă cu trei săptămâni și s-a instalat, la fel ca înainte, în casa de oaspeți de la AllSuch. Nu mai seamănă deloc cu arătarea arsă și înfofolită care s-a izolat de toată lumea, cu excepția lui Cromwell, până când a venit Rune și l-a luat cu el. Acum li se alătură lui Lena și Franz la fiecare masă; l-a însoțit pe Franz în toate drumurile lui cu mașina pe proprietate, în camera de degustare a ceaiului și la licitațiile săptămânale de ceai. Alteori a călărit împreună cu Cromwell și a învățat subtilitățile implicate de culesul frunzelor de ceai sau de recoltarea cardamomului și a boabelor de cafea. În fiecare dimineață, devreme, desenează cu sârguință timp de o oră, străduindu-se să-și recapete fluiditatea mișcărilor, dacă nu și grația lor. Intenționase să se întoarcă la Madras și să locuiască la Honorine, însă soții Mylin au insistat să rămână până la aniversarea lui Rune. Habar nu are ce va face după ce i se va încheia concediul medical.

Acum, la petrecerea de Anul Nou, încurajat de rugămințile invitaților și cu inhibițiile atenuate de vin, Digby conturează timid un portret al lui Rune așa cum doar el l-a cunoscut. Vorbește despre geniul lui în materie de chirurgie, mâinile lui fiind în sine o mărturie a talentului deosebit al suedezului. Ba chiar își descheie cu sfială cămașa, pentru ca toți ceilalți să-i poată vedea cicatricea pătrată, lucioasă, din partea stângă a pieptului. („Inima sfântă a lui Isus!“, exclamă Gracie, apăsându-și palmele pe propriul piept.)

– A murit cântând, adaugă Digby, la fel de plin de viață ca întotdeauna…

Își înghite nodul din gât, incapabil să continue.

Tăcerea care se așterne nu se destramă nici măcar când Franz toarnă brandy în paharele pe care ei le ridică încă o dată, fără cuvinte, în memoria lui Rune. Liniștea nopții vibrează în jurul lor. Betty Kariappa apropie un chibrit aprins de lichidul auriu rămas în paharul ei. O flacără albăstruie, fantomatică, dansează pe suprafața alcoolului, în sus și-n jos pe pereții de sticlă, și apoi se stinge.

Primele ore ale noului an 1937 îi găsesc tot așezați la masă, starea de spirit schimbându-se de la nostalgică la sărbătorească și apoi la una intens spirituală, ca și cum nivelul alcoolului în sânge ar fi trecut dincolo de pragul care descătușează pornirile mistice. Și atunci, înaintea zorilor, mesenii ajung la subiectul pe care îl cunosc cel mai bine: coastele muntoase pe care își duc viața, solul lor fertil și generos. Sanjay aduce în discuție Müller’s Madness și extraordinara oportunitate pe care o oferă vânzarea respectivei proprietăți – dar numai dacă prețul cerut este corect. Apoi, după o succesiune de etape pe care ulterior nici Digby și nici ceilalți nu

și le mai amintesc, ajung să formeze un consorțiu, să-i schițeze statutul pe un șervețel și să-i adopte în unanimitate prima rezoluție: Digby și Cromwell vor pleca primii, aidoma exploratorilor Lewis și Clark, ca delegați ai consorțiului, ca să se întâlnească cu Müller și să exploreze proprietatea acestuia.

În a treia zi a noului an, Digby și Cromwell pornesc la drum în Chevroletul soților Mylin, ducând cu ei anvelope de rezervă, provizii de benzină și echipament de campare. Gații de Vest se întind paralel cu țărmul cale de șapte sute de kilometri – în cea mai mare parte peisaj virgin, păduri luxuriante, exceptând douăsprezece regiuni rezidențiale discrete, înființate de aventurieri curajoși în urmă cu un secol. Croindu-și drum pe poteci călcate de elefanți și cunoscute doar de indigeni – „tribali“, cum sunt numiți –, acești pionieri și-au însușit parcele de teren pe cele mai fertile coaste. Dar dacă n-au tăiat rapid după aceea un drum de munte în stâncă, săpând tuneluri și serpentine, terenurile astfel arogate nu le-au folosit la nimic, deoarece le trebuia o modalitate de a aduce muncitori de la câmpie până la proprietățile aflate la altitudini de peste o mie cinci sute de metri și de a transporta ceaiul, cafeaua sau mirodeniile la vale, spre comercializare. Primii proprietari și-au vândut pământurile la prețuri modice sau au donat pur și simplu loturi vaste, pentru a avea parteneri cu care să împartă cheltuielile de construire și menținere a drumului. Cele mai întinse regiuni rezidențiale sunt Wayanad, Highwavys, Anaimalais, Nilgiris și Cinnamon Hills, pe teritoriul acesteia din urmă aflându-se proprietatea soților Mylin și cele ale prietenilor lor.

Începutul de drum este marcat de ghinion, cu probleme de motor, dar Cromwell le remediază scoțând carburatorul, curățându-l și reasamblându-l la umbra unui copac. Cromwell e badaga, făcând parte dintr-un trib indigen din munții Nilgiri ai cărui membri trăiesc în comunități strâns unite, își cultivă pământul împreună și se mândresc că nu au fost niciodată robii nimănui. Cei care au părăsit aceste comunități au ajuns proprietari de magazine, sudori, tâmplari sau mecanici pricepuți. Cromwell i se pare lui Digby un om plăcut și afabil. Un fost angajat a spus la un moment dat despre el că e „un Cromwell ca la carte“, ca urmare a faptului că a aplanat cu istețime și curaj o situație potențial explozivă în care erau implicați fiul angajatorului, o femeie căsătorită și un soț îndurerat; Digby a aflat tărășenia de la Lena. Când a înțeles în ce constă comparația, Kariabetta a decis că preferă să i se spună Cromwell în locul numelui său de botez, iar acum până și mama lui îl strigă așa.

Înnoptează amândoi pe malul unui pârâu. A doua zi la amiază ajung la poalele unui masiv ale cărui creste ascuțite îi amintesc lui Digby de piscurile stâncoase de la Carn Mor Dearg ori de la Lochnagar, în Scoția. Undeva, acolo sus, printre nori, se află și proprietatea Müller's Madness. Gerhard Müller a fost unul dintre primii pionieri care nu au construit un drum de munte. Instalați pe o vastă proprietate pe care nu au avut cum s-o amenajeze – de aici și nebunia din nume[61] –, el și soția lui au predicat Evanghelia în fața indigenilor, câștigându-și astfel o existență precară. Fiul lui, Bernard, s-a descurcat doar puțin mai bine, căutând parteneri, dar gonindu-i apoi cu prețul cerut pentru pământ. A construit un simulacru de drum care era luat de ape în fiecare an. Și acum, dintr-odată, Bernard Müller vinde totul și pleacă la Berlin, în țara înaintașilor săi, pe care el nu a văzut-o însă niciodată. Prețul pe care îl cere a scăzut de trei ori în tot atâtea luni, ceea ce e un semn de disperare.

Urcușul până la proprietatea lui Müller se dovedește extrem de dificil și, după ce fac pană de cauciuc, continuă drumul pe jos, printre cețuri. „Ce caut eu aici?“, se întreabă Digby. Chirurg nu mai poate fi, e limpede. Dar s-a concentrat atât de intens

pe chirurgie, atât de mult timp, încât nu se poate imagina făcând altceva în medicină. Gândul de a deveni fermier plantator îl atrage mai mult decât să practice medicina generală, să prescrie unguente și digitalină și să examineze o sută de oameni pe zi. Și dacă tot fuge de trecut, munții de aici sunt o ascunzătoare la fel de bună ca oricare alta. Continuă să urce în urma lui Cromwell, gâfâind. Dacă Müller va accepta oferta consorțiului, planul pe care și l-au făcut presupune ca Digby să administreze proprietatea, ajutat de Cromwell, și cu timpul să primească și el o bucată de pământ drept răsplată. Dacă Müller își va da acceptul, va fi pentru el un semn că exact asta e menit să facă. „Rune ar fi de acord. Tot ceea ce mâna ta prinde să săvârşească, fă cu hotărâre.“

Valea de dedesubt, pietrele de sub picioare și muntele din fața lui, toate vor dura mai mult decât el. La scara peisajului de aici, Digby este doar un fir de praf; cuvinte ca „rușine“ sau „vinovăție“ nu înseamnă nimic, iar reputația nu e câtuși de puțin diferită de o flăcăruie pâlpâitoare, un spirit evanescent într-un pahar de brandy.

Partea a cincea

CAPITOLUL 38. O. P. Parambil

1938–1941, Parambil

Sosirea în Parambil a celui care avea să devină cunoscut ca Maestrul Propășire împreună cu soția lui, Shoshamma, trece neobservată. Ar fi putut prezice oare cineva că o persoană le va dezvolta atât de mult comunitatea? În scurt timp, nimeni nu-și mai amintește care e numele lui de botez. Soții duceau o viață fericită la Madras, când fratele Shoshammei murise pe neașteptate – de la prea multă băutură. Omul era necăsătorit, nu avea copii, astfel că, pe negândite, Shoshamma i-a moștenit proprietatea. Terenul de casă și cei doi acri de pământ din jur se află la marginea vestică a Parambilului, departe de râu – una dintre cele douăsprezece parcele pe care tatăl lui Philipose le-a vândut sau le-a dăruit rudelor în ultimii zece ani de viață.

După părerea lui Ammachi Mare, fratele Shoshammei avusese un spirit de inițiativă mai slab chiar decât al unei pietre de râu. Casa pe care a lăsat-o în urmă e în stare jalnică, dar cocotierii și copacii de cherestea de pe proprietate sunt buni. Când vin în vizită la ea prima dată, Ammachi Mare e impresionată de cei doi copii ai soților, o fată și un băiat de nouă și șapte ani, amândoi bine-crescuți. Shoshamma are un chip plăcut, un râs vesel și pare plină de energie. În ciuda anilor de muncă la o companie britanică de prestigiu, soțul ei e un om simplu și modest. Ammachi Mare li-l prezintă pe Philipose și le mărturisește visul ei: ca el să studieze medicina în Madras. Maestrul Propășire exclamă:

– Minunat! Colegiul Medical din Madras este cea mai veche școală de medicină din țară. Am fost și eu o dată acolo. Am văzut un profesor britanic și pe toți studenții strânși în jurul unui pat…

Nu-și mai continuă fraza, fiindcă ceva anume în surâsul forțat al băiatului îi dă de înțeles că Philipose nu-și dorește să studieze medicina, însă e prea politicos ca să-și contrazică mama.

La scurt timp după ce se mută în zonă, Maestrul primește un credit de la Biroul Guvernamental pentru Dezvoltare – cine știa că e posibil așa ceva? Cu banii respectivi cumpără o vacă, reconstruiește casa și trasează un drum de acces nou. Invitația adresată vecinilor de a i se alătura în solicitarea de reevaluare a taxelor pe proprietate e întâmpinată cu ironii. Cuviință *Kochamma* exclamă:

– Cât tupeu! Individul se întoarce din Madras și consideră că guvernul trebuie să-i perceapă taxe mai mici!

Numai Ammachi Mare semnează petiția pe care o înaintează el, contribuind la costurile implicate de cadastru și timbrare. Răspunsul primit este pozitiv. Când scepticii înțeleg ce mulți bani ar fi putut economisi și ei, apelează la Maestrul Propășire pentru a-i ajuta.

– Cu plăcere, răspunde el. Următoarea evaluare este peste doi ani, așa că avem suficient timp până atunci.

Sosirea Maestrului și a soției lui coincide cu o schimbare în atitudinile rigide ale oamenilor din Travancore. Există acum mai multe ziare din care să aleagă și, totodată, mai mulți cititori. Analfabeții pot găsi oricând o ceainărie în care presa este citită cu glas tare. Știrile despre opoziția crescândă față de stăpânirea britanică și despre amenințarea unui nou război mondial ajung până în cele mai mărunte sate.

Alfabetizarea schimbă obișnuințe de viață care rămăseseră neschimbate de generații întregi. O dovadă în acest sens, îi spune Maestrul Propășire Shoshammei, este una dintre persoanele pe care le-a întâlnit la ceainărie.

– Un ins fără cămașă care stătea pe bancă spune, ca să mă impresioneze, cred: „Maharajahul e un om de paie al britanicilor. Eu sunt de partea lui Gandhi! Săptămâna trecută, când Gandhi a pornit în marș către mare, mie de ce nu mi-a spus nimeni? M-aș fi dus și eu cu el! De ce să plătesc taxă pe sare, când pot s-o iau gratis?“ Bietul om! Nu m-a lăsat inima să-i spun că Marșul pentru Sare al lui Gandhi[62] a avut loc în urmă cu opt ani. Însă faptul că *știe* despre el este un progres!

Când constată că Philipose e mare amator de lectură, Maestrul îl felicită și îi mărturisește că și el este pasionat de citit:

– Cărțile sunt o ușă deschisă către cunoaștere. Cunoașterea sporește recoltele de orez. Cunoașterea combate sărăcia. Cunoașterea salvează vieți. Există oare o familie în zonă care n-a pierdut pe cineva drag răpus de icter sau de febră tifoidă? Din nefericire, puțini sunt cei care înțeleg că apa și alimentele contaminate sunt cauza îmbolnăvirilor și că o igienă mai bună le-ar putea preveni.

Entuziasmul arătat de Maestru pentru asemenea cauze de ordin social îl transformă într-un adevărat magnet pentru Philipose și cei de-o seamă cu el, care îi adoptă mottoul și și-l însușesc: *Fiecare trebuie să-l învețe pe celălalt*. Nou-venitul îi încurajează să înființeze o Asociație a Băieților Creștini și o Asociație a Fetelor Creștine și să organizeze o Bibliotecă de Împrumut și Lectură în Parambil, toate cu sediul într-o jumătate de magazie de pe proprietatea lui, cu o firmă care le menționează pe toate trei. La cei treisprezece ani ai săi, Philipose sapă alături de colegii lui latrine pentru fiecare locuință, astfel încât să se elimine haznalele improvizate și, prin urmare, infestările cu paraziți. Fetele îi învață pe săteni cum să depoziteze și să manipuleze alimentele.

În cealaltă jumătate a magaziei își are Maestrul biroul. Lângă un fișet înalt se află o masă mică pe care tronează, ca un zeu, prețioasa lui mașină de scris. Cu ajutorul ei bombardează diversele departamente guvernamentale cu petiții pentru drumuri, igienizare, educație sanitară, o stație de autobuz și alte amenajări, toate în cea mai insistentă engleză colonială.

– *Monay*, ca să impulsionezi schimbările sociale, îi explică Maestrul celui mai dedicat învățăcel al lui, Philipose, trebuie să înțelegi care e cel mai important principiu referitor la bani: nimeni nu vrea să se despartă de ai săi. Indiferent dacă vorbim despre soțul care îi dă soției, despre tine care-l plătești pe frizer, despre maharajah achitându-le tributul britanicilor ori despre guvern care ne dă nouă… cine renunță la bani de bunăvoie? Cuvântul pe care îl folosesc eu în acest sens este „rezistență“. Sătenii noștri nu înțeleg că guvernul *trebuie* să finanțeze proiecte civice menite să ne îmbunătățească condițiile de viață. Altfel, pentru ce mai plătim taxe și impozite? Banii sunt în buget! Dar funcționarul de la Secretariat opune rezistență atunci când primește solicitările noastre. Omul își zice: „*Aah*, familiile acelea din Parambil au trăit atâta timp fără un pod. Dacă vărul meu primește finanțarea și în satul meu e construit un pod, nu-i așa că valoarea proprietăților *noastre* va crește?“ Monay, de asta scriu eu în toată corespondența mea „în copie pentru Excelența Sa, Maharajahul“. Și îi trec de asemenea în copie pe toți funcționarii aflați pe scara ierarhică mai sus decât cel căruia îi adresez mesajul. În felul ăsta, omul se gândește de două ori înainte s-o ignore.

Curios, Philipose îl întreabă pe Maestru dacă expediază și copiile la indigo.

– *Aah*, replică acesta cu o licărire șireată în ochi, de fapt nu fac copii. Dar *ei* nu

știu asta.

Când Maestrul îl invită pe mararajah (de această dată chiar trimițând copii la indigo către o sumedenie de oficiali) să inaugureze „Prima Expoziție Anuală a Noilor Progrese în Domeniul Fertilizatorilor, Irigațiilor și Îngrijirii Animalelor din Parambil“, chiar și Ammachi Mare se teme că omul a mers prea departe. Maestrul o asigură că nici măcar pentru o clipă nu i-a trecut prin minte ideea că maharajahul va veni; de fapt, încearcă doar să se asigure că oficialii cărora le-a trimis copii vor contribui la organizarea expoziției.

Dar nimeni nu e mai uluit decât Maestrul atunci când maharajahul acceptă invitația. În ziua respectivă, memorabilă, la Parambil vin oameni de pretutindeni, în ținute elegante; invalizii se ridică cu greu din pat ca să fie martori la această vizită regală unică a Excelenței Sale Sree Chithira Thirunal. Toată lumea se așteaptă ca maharajahul să arate exact ca în fotografia colorată prezentă peste tot în școli, în magazine și în birourile guvernamentale: un chip placid, cu obraji grași și rumeni, cu capul ce pare mic sub turbanul bătut cu pietre scumpe și cu pieptul doldora de medalii, traversat în diagonală de o eșarfă. Și toți rămân șocați când văd coborând din automobilul regal un tânăr de douăzeci și ceva de ani, elegant, încrezător, fără turban, într-o jachetă neagră imaculată cu guler rotund, pantaloni de călărie kaki și pantofi maro lustruiți. Curiozitatea și interesul autentic cu care studiază fiecare exponat îi determină și pe ceilalți să acorde atenție expoziției. Dragostea pe care le-o poartă tânărul maharajah supușilor săi îi răzbate din privirea blândă, afabilă, și din surâsul timid. Cu numai doi ani în urmă, el a sfidat dorința rudelor și consilierilor săi, adoptând cu temeritate Proclamația de Acces în Temple, care le permite tuturor hindușilor, din toate castele, să intre în lăcașurile sfinte. Acest act cu caracter revoluționar i-a înfuriat pe brahmani și l-a determinat pe Gandhi să spună că nu el, ci maharajahul merită titlul de „Mahatma“, adică „Suflet Mare“.

Maharajahul are grijă ca Maestrul Propășire să-i fie alături pe toată durata vizitei, lăsându-i pe funcționarii districtuali să-și dea coate reciproc în încercarea de a ajunge mai aproape de el. În alocuțiunea sa menționează numele Maestrului și laudă spiritul progresist al propășirii Parambilului ca fiind un „model pentru Travancore“. Fotografia în care apar Excelența Sa și Maestrul Propășire este înrămată și expusă în clubul-bibliotecă din magazie. În ziua aceea, omul care a avut ideea, s-a ocupat de toate aspectele practice și l-a adus pe maharajah în micul lor colț de lume a primit supranumele de Maestrul Propășire. Și nimeni nu-și mai amintește acum care era numele lui real.

La patru ani după sosirea sa în Parambil și la trei după vizita istorică a maharajahului, Maestrul îi prezintă lui Ammachi Mare cea mai cutezătoare idee a sa: dacă ar face un recensământ al tuturor familiilor, incluzându-i aici pe pulayari și pe meșteșugari, dacă ar trece în revistă moara de orez, gaterul, școala primară cu o clasă, ceainăriile, croitoriile și alte instituții, și dacă ar face o numărătoare a tuturor vitelor, poate că Parambilul s-ar califica pentru a fi considerat „sat districtual“. Și îi explică ce avantaje ar aduce această clasificare. Ammachi Mare este de acord imediat. Pentru ea, Maestrul este persoana care duce mai departe viziunea soțului ei cu privire la pământul pe care s-a stabilit. Trecând la treabă, Maestrul obține semnăturile necesare din partea tuturor familiilor, menționând numele ei atunci când cineva e reticent. Scepticii au replicile pregătite: „Pentru ce? Dacă vom deveni sat districtual, va cânta cocoșul mai devreme? Se va culege orezul singur?“

E nevoie de un munte de hârtii, de numeroase drumuri cu autobuzul făcute de

Maestru la Secretariatul din Trivandrum și de șapte luni și șase zile până ce Parambilul este declarat „sat districtual“, clasificare ce atrage după sine o infuzie de fonduri din cuferele maharajahului pentru „Propășirea Satului“. Pesimiștii sunt reduși la tăcere. Muncitori plătiți de guvern construiesc aducțiuni și rigole pentru ca noile drumuri să nu mai fie luate de apă. Canalul din apropiere este extins, lărgit, curățat de aluviuni și consolidat cu pereți din piatră, ceea ce permite un trafic mai intens al barjelor. Noua clasificare ca sat districtual atrage după sine înființarea unui oficiu poștal Anchal și prezența unui diriginte plătit din fonduri guvernamentale. De multe generații, maharajahii din Travancore își expediază corespondența prin intermediul sistemului Anchal: curierul, care poartă asupra sa un toiag cu clopoței, are prioritate de trecere pretutindeni conform decretului regal, deși în ultima vreme curierii nu mai umblă pe jos, ci iau autobuzul, trenul sau șlepul. Un oficiu poștal Anchal îi pune de asemenea în legătură cu Serviciul Poștal Britanic din India; locuitorii Parambilului pot trimite acum scrisori oriunde în India sau în lume; nu mai sunt nevoiți să-i ceară preotului să ducă și să aducă misive către și dinspre dioceza de la Kottayam.

Vine și ziua în care este inaugurată clădirea cu o singură încăpere a oficiului poștal, pe a cărei firmă scrie O. P. PARAMBIL. Maestrul Propășire insistă ca Ammachi Mare, mamă de familie, să taie panglica. A doua zi, în gazetă apare singura fotografie care i-a fost făcută vreodată lui Ammachi Mare. La prima vedere, în centrul pozei pare să se afle o fetiță zâmbitoare cu o foarfecă în mână, pe care adulții înalți strânși în spatele ei o fac să pară și mai mică. Nu e alta decât Ammachi Mare, iar mândria care-i iluminează fața e inconfundabilă.

În seara aceea, strânge ziarul cu fotografia în mâini când îi vorbește lui Dumnezeu:

– Răposatul meu soț nu știa nici să scrie, nici să citească, dar a avut o viziune, nu-i așa? Iar viziunea lui s-a împlinit în moduri pe care nu și le-ar fi putut imagina. Mi-aș dori s-o vadă și el.

În ochi îi apar lacrimi.

De obicei, Dumnezeu rămâne tăcut, dar în seara asta îl aude vorbindu-i la fel de limpede pe cât i-a vorbit lui Pavel pe drumul spre Damasc: *Soțul tău chiar o vede. Te vede pe tine. Și zâmbește.*

CAPITOLUL 39. Geografie și destin matrimonial

1943, Cochin

Toți croitorii din Cochin cos uniforme militare, contribuind la efortul de război, și îi refuză pe Maestrul Propășire și pe Philipose, care se străduiesc să-i găsească băiatului haine potrivite pentru colegiu. Unul le sugerează să încerce în Cartierul Evreiesc. În scurt timp, traversează amândoi piața de condimente, căscând ochii la munții de piper, cuișoare și cardamom din halele înalte. Se opresc câteva clipe ca să urmărească un ritual străvechi: un cumpărător se lasă pe vine în fața unui vânzător și-i ia mâna într-a sa; comerciantul își pune *thortu* peste mâinile lor unite. Cu gesturi ale degetelor vechi de secole, fără nevoia unei limbi comune, ofertele și contraofertele zboară între cei doi sub pânza care le acoperă mâinile, ascunse de ochii celorlalți clienți.

Un croitor din Cartierul Evreiesc are hainele gata cusute pe care le doresc ei. De la un alt magazin, cei doi cumpără apoi un geamantan metalic, așternuturi și saltea, sandale din piele, săpun de rufe albastru, săpun de corp alb și pasă de dinți.

– Gata cu șamponul din fasole și praful de cărbune pentru curățat dinții, prietene! exclamă vesel Maestrul, străduindu-se să-l binedispună pe tânărul său însoțitor.

Ammachi Mare și-a dorit cu ardoare ca fiul ei să studieze medicina; după părerea ei, faptul că l-a salvat de la moarte pe copilul barcagiului a fost felul lui Dumnezeu de a-i arăta că asta e chemarea lui. Philipose crede însă că Dumnezeu i-a arătat exact contrariul: că nu suportă să aibă de-a face cu boala. Era sensibil încă dinainte de acea întâmplare, dar de atunci e-n stare să leșine la vederea sângelui, dacă nu se așază jos imediat. Iar argumentele lui Ammachi Mare n-au fost ajutate de faptul că, la șase luni după ce l-a salvat, copilul barcagiului a murit din cauza unei boli diareice. Dacă fiul ei are o pasiune, o chemare, aceea e către cuvintele scrise pe hârtie, către felul magic în care îi pot transporta pe el și pe cei care-l ascultă pe tărâmuri îndepărtate.

– Ammachi, când termin de citit o carte și ridic privirea din ea, văd că au trecut doar patru zile, însă în acel răstimp am trăit vreme de trei generații și am învățat despre mine însumi și despre lume mai multe decât într-un an întreg de școală. Ahab, Queequeg, Ofelia și alte personaje mor în cărți pentru ca noi să putem avea o viață mai bună.

Deși spusele lui frizau blasfemia, Ammachi Mare a fost de acord ca el să studieze literatura. Astfel, Philipose și-a depus candidatura la prestigiosul Colegiu Creștin din Madras – cel la care învățase și predase Koshi *Saar*; bătrânul îi dăduse și scrisori de recomandare. A fost în al nouălea cer când a aflat că e admis. Dar în cele două săptămâni de dinaintea plecării la Madras, Ammachi Mare și Maestrul au remarcat că entuziasmul lui lăsa loc îngrijorării; părea închis în sine însuși. Maestrul a făcut tot posibilul ca să-l încurajeze.

La ora trei a după-amiezii, Maestrul Propășire și Philipose iau o ricșă de acasă până la gară. Căldura și umiditatea din Cochin sunt atât de intense, încât mușteleе cad din zbor pe podea. Băieții de prăvălie moțăie după prânz, la fel de nemișcați ca barierele de ciment din port. Orașul va reveni la viață abia pe înserat, când arșița se

va mai potoli.

Dar pe peron, în noua gară Ernakulam Sud, iminenta plecare la drum a trenului *The Mail* stârnește o adevărată furtună. Hamalii șontâcăie sub povara bagajelor duse pe cap, cu chipuri obosite. Un Romeo cu o ghirlandă de flori în mână sare peste un cărucior, sprintând pentru a-și lua rămas-bun. Mecanicul anglo-indian, cu un picior pe treapta de sus, se apleacă în afară ca să examineze fuiorul de fum cu ochiul unui pictor care-și combină culorile și, în anticiparea plecării, trage de lanț eliberând un șuier de abur.

– Primul fluier, remarcă voios Maestrul.

Stă pe peron lângă boghiu și privește nostalgic printre zăbrele în vagonul de dormit de clasa a treia. Philipose a urcat primul în compartiment și stă la fereastră; ceilalți călători acum se așază.

– Până mâine-dimineață, când o să ajungeți la Madras, o să fiți cu toții ca o familie fericită, ascultă-mă pe mine, adaugă Maestrul în șoaptă.

Philipose nu-l aude și ridică din sprâncene, întrebător.

– Am zis că aș da orice să pot veni cu tine până la capăt. Ammachi Mare mi-a propus… dar Shoshamma…, spune Maestrul cu glas tare și apoi își alungă din minte amintirea figurii ei încruntate. O să te distrezi grozav! adaugă și bate cu palma în peretele vagonului de parcă ar fi un credincios animal de povară. Știi, eu cel mai bine dorm în tren.

Maestrul Propășire e îmbrăcat în pantaloni și cămașă – Philipose nu l-a mai văzut niciodată așa, în ținută oficială –, cu o batistă împăturită și vârâtă între guler și piele, ca s-o protejeze de transpirație.

– Al doilea fluier întârzie, spune apoi, privindu-și ceasul.

În aceeași clipă se aude tropot de sute de bocanci și peronul se umple de soldați indieni, cu echipamentele și armele în mâini. Tăcuți, arși de soare, cu figuri aspre, abia dacă privesc în jur. Cam o treime din ei sunt sikh[63], cu barbă și turban. Însemnele Diviziei a Patra Infanterie Vulturul Roșu sunt imprimate pe cuferele din cărucioarele care vin în urma lor.

– *Aah*, nu-i de mirare, zice Maestrul.

Soldații fuseseră trimiși în Sudanul Britanic și luptaseră pentru eliberarea Abisiniei de sub stăpânirea italiană; văzuseră moartea cu ochii și o aduseseră la rândul lor asupra dușmanilor. Divizia a Patra se îndreaptă spre Birmania, unde japonezii avansează. Războiul, care în Parambil păruse ceva abstract, devine deodată cât se poate de real, întipărit pe fețele acelor bărbați curajoși.

Maestrul Propășire își mângâie mustața cu unghia degetului mare. Îl vede pe Philipose imitându-l fără să-și dea seama, deși, după părerea lui, băiatul de nouăsprezece ani ar face mai bine să-și radă tuleiele care-i cresc deasupra buzei, decât să și le modeleze. Dar cine îl poate învinovăți? Fără mustață, un bărbat e expus, vulnerabil, ca un prunc nebotezat, cu sufletul încă în pericol.

– Apropo, îi spune lui Philipose, păstrează la tine scrisoarea asta, pentru orice eventualitate. Îi e adresată prietenului meu, Mohan Nair. La el să te duci când ai un necaz. E șef la Satkar Lodge, aproape de Gara Egmore.

Băiatul pune scrisoarea în buzunar. Maestrul oftează.

– Oh, Madras… Ce dor mi-e! Plaja Marina, Piața Moore…

Niciodată n-a mai auzit Philipose o asemenea notă de regret în glasul lui.

– De ce ați plecat de acolo?

– Într-adevăr, de ce?! Aveam o slujbă bună, un fond de pensie… Dar nu visează oare orice malayali să se întoarcă acasă? Tata n-a avut pământ să-mi lase. Când

Shoshamma a moștenit proprietatea de la Parambil, ni s-a împlinit un vis. A fost o binecuvântare.

– Și pentru noi, replică Philipose încet. Mama spune asta mereu.

Celălalt dă din mână a negare, însă este încântat. Trenul zvâcnește înainte. Maestrul întinde mâna pe geam și strânge ușor umărul băiatului.

– Suntem cu toții mândri de tine! Cineva din Parambil să meargă la Colegiul Creștin din Madras! Vei fi primul din familia noastră care va avea o diplomă de colegiu! Simțim toți că mergem și noi cu tine, în trenul ăsta. Dumnezeu să te binecuvânteze, *monay*!

Maestrul face câțiva pași pe lângă trenul care se mișcă deocamdată cu viteza melcului; e mâhnit de temerile care se citesc pe chipul lui Philipose.

– Nu-ți face griji, *monay*! Totul o să fie bine, îți promit eu!

Continuă să fluture brațul mult timp după ce mâna băiatului nu se mai vede în zare.

Maestrul Propășire simte că-i vine să plângă și vrea să alerge după tren. Se simte frânt în două, iar asta nu are nimic de-a face cu Philipose. O jumătate a ființei lui, cea mai bună, jinduiește să urce în tren și să-și reia viața de funcționar în Cea Care A Fost Cândva Vechea Companie a Indiilor de Est. Cealaltă jumătate, o siluetă solitară cu umerii pleoștiți și pantaloni pe care nu-i mai poate încheia, rămâne amărâtă pe peronul pustiu, doar cu un câine vagabond care să-i țină companie; nu se poate închipui întorcându-se acasă.

Când închide ochii simte mirosul copertelor din piele ale registrelor de la Cea Care A Fost Cândva Vechea Companie a Indiilor de Est (nume pe care îl preferă în locul celui real, „Postlethwaite & Fiii“, care îi scrântește limba). Pentru el, fiul unui pescar sărac, doar cu liceul absolvit, faptul că lucrase ca funcționar fusese o realizare glorioasă. Și el și Shoshamma fuseseră fericiți la Madras. La fel ca toți malayalii, visaseră să cumpere într-o zi o proprietate la țară și să se întoarcă pe pământul roditor pe care se născuseră, să aibă o grădină plină de bananieri și *kappa*. Vinerea, el și Shoshamma se duceau pe plaja Marina, ședeau pe nisip, lipiți unul de altul, și chiar se țineau de mână. Când se apropiau vânzătorii de bilete de loto, cumpărau unul și rosteau o rugăciune. Când se întorceau acasă, făceau întotdeauna dragoste; părul Shoshammei mirosea a briza mării și a iasomie.

Când ea a moștenit proprietatea, n-au mai stat la discuții. Câștigaseră la loterie. El și-a dat demisia, și-au luat la revedere de la prieteni și s-au mutat la Parambil. Propășirea satului îi ocupă tot timpul, dar îi e dor de agitația de la biroul din Madras, de continuul du-te-vino al agenților și brokerilor – britanici și localnici deopotrivă. Era și el o rotiță în mașinăria comerțului global și îi povestea Shoshammei, care-l asculta fascinată, despre întâmplările zilei. Firește că nu pomenea niciodată de Blossom, stenografa anglo-indiană care purta rochii înflorate cu corsaje strâmte și avea mereu un zâmbet aparte pentru el. Blossom descuiase o ușă în imaginația lui. Și ce lucruri îi prindeau contur în minte! Uneori, în momentele de intimitate cu Shoshamma, și-o închipuia pe Blossom rostindu-i obrăznicii la ureche, deoarece clipele pasionale cu soția se desfășurau întotdeauna într-o tăcere mormântală. Acum, de când sunt la Parambil, chiar și amintirea lui Blossom a pălit. E greu să păstrezi o fantezie departe de sursa ei de inspirație, așa cum câștigul la loterie nu aduce fericire pentru totdeauna.

„Geografia îți marchează destinul“, obișnuia să spună șeful lui, J.J. Gilbert. Maestrul Propășire e de părere că, mai degrabă, geografia îți marchează

personalitatea. Fiindcă Shoshamma din Madras, care se îmbăia, mesteca un cuișor aromat, îmbrăca un sari curat și își punea iasomie în păr când se întorcea el acasă, a lăsat treptat locul Shoshammei de la Parambil, care purta *chatta* și *mundu* lălâi. Gata cu imaginea taliei ei goale întrezărite între sari și bluză, gata cu felul în care hainele îi accentuau forma sânilor și a feselor. La Madras se duceau când și când la biserică, dar acum ea insistă să meargă în fiecare duminică și a impus regula rugăciunilor de seară. A rămas la fel de iubitoare și de jucăușă ca întotdeauna, dar a început să se amestece în treburi pe care înainte le lăsa doar pe seama lui. La început au fost doar lucruri mărunte – de pildă, contramanda ordinele pe care le dădea el pulayarilor. Apoi, nu cu mult timp în urmă, când s-a întors într-o zi de la Trivandrum, a constatat că Shoshamma îi vânduse întreaga lor recoltă de nuci-de-cocos negustorului Cocos Kurian. Maestrul Propășire a fost șocat, jignit și înfuriat, dar și-a ținut limba; a hotărât s-o pedepsească tăcând. Chiar a doua zi fusese adoptat un edict împotriva stocurilor de alimente, prețul cocosului scăzuse drastic și-i prinsese pe picior greșit pe Cocos Kurian și pe ceilalți negustori, în timp ce, mulțumită Shoshammei, ei se aleseseră cu un câștig foarte frumos. Dar ăsta fusese un noroc și nu-i scuza câtuși de puțin fapta. În seara aceea, în pat, continuând să păstreze tăcerea, Maestrul se întorsese spre ea din obișnuință. Erau intimi unul cu celălalt în majoritatea nopților, mai cu seamă sâmbăta și duminica. Ea adopta întotdeauna poziția obișnuită, iar el presupunea că asta însemna disponibilitate, dacă nu chiar dorință din partea ei. În seara aceea însă, când el o apăsase ușor pe șold, nu se întorsese spre el. Apăsase încă o dată.

– Numai asta ai în minte? întrebase ea pe un ton somnoros și totuși jucăuș, rămânând cu spatele spre el. După doi copii, sigur ne-ajunge.

El se ridicase în capul oaselor, șocat de cuvintele ei care nu numai că nu aduceau a preludiu, dar nu erau câtuși de puțin ludice. Asta însemna oare că în toți anii ăștia doar îi tolerase pornirile amoroase? Renunțând la tăcerea autoimpusă, se răstise indignat către spatele ei întins spre el:

– Cum adică? În tot timpul ăsta eu am luat inițiativa de a-mi îndeplini îndatoririle conjugale, așa cum le spune în Corinteni, iar acum răsplata mea e să fiu caracterizat ca un libidinos?

Ea nu se clintise, fapt care-l înfuriase.

– Dacă așa simți, ascultă la mine, Shoshamma, de acum înainte n-o să mai iau niciodată inițiativa în pat!

Ea se întorsese să-l cerceteze cu privirea, îngrijorată de o asemenea amenințare – sau așa își închipuise el.

– Da, jur în fața lui Mar Gregorios că n-o să mai fac primul pas niciodată. De acum înainte, Shoshamma, e treaba ta!

Ea îl privise uimită și apoi replicase, zâmbind dulce:

– Aah! *Valare, valare* mulțumiri.

Multe, multe mulțumiri. Faptul că rostise „mulțumiri“ în engleză nu făcuse decât ca sarcasmul ei să fie și mai dureros. După aceste cuvinte, se întorsese iar cu spatele și se culcase.

În aceeași clipă el își dăduse seama că făcuse o greșeală gravă: Shoshamma nu inițiase niciodată vreun moment de intimitate fizică. Și cu noua ei bună-cuviință creștină, nici n-avea s-o facă vreodată. El abia dacă putuse să închidă ochii în noaptea aceea, în vreme ce ea dormise somnul liniștit al celor care se știu fără păcate. Dimineața, Shoshamma îi adusese cafeaua și îi zâmbise. Dacă avea remușcări, nu lăsase să se vadă.

Deja celibatul autoimpus ce dura de mai mult de un an părea un fel de avanpremieră a morții. Cu timpul, sentimentele pentru ea s-au răcit, dar dorința i-a rămas neschimbată. În somn o apucă pe căi carnale. În timpul zilei își dedică întreaga energie propășirii satului.

Acum, în vreme ce trenul care duce cu sine o parte din el însuși se îndepărtează, Maestrul simte că se pierde cu firea, iar inima îi e grea în piept. Oare concentrarea asupra propășirii satului va putea să-l mențină pe linia de plutire? Și chiar dacă maharajahul îi va decerna la un moment dat un titlu oficial, oare asta îi va ușura suferința? Oare cei mai buni ani ai vieții lui au trecut deja?

Când iese din gară, privirea îi este atrasă de o plăcuță prinsă de trunchiul unui palmier de lângă canal. O săgeată strâmbă e desenată sub câteva litere scrise de mână: കള്ള് *Kall-uh*. Rachiu de palmier. Pornește în direcția indicată de săgeată de-a lungul canalului, pe lângă apa verzuie care scânteiază, până ce zărește maghernița cuibărită în stuful înalt, având aceeași firmă ca un *pottu* în mijlocul frunții. Intră și, în întunericul din interior, se apucă să bea de unul singur – o premieră pentru el. Un bărbat cu o viață împlinită acasă nu are nici un motiv să stea la cârciumă. Ia o înghițitură zdravănă din tigva de bambus. Nu-i nimic deosebit la rachiul acela, dar, spre uimirea lui, lichidul alb-lăptos se transformă într-un elixir magic care îi redă echilibrul și-i alină mâhnirea. E ca și când un pietroi cât un elefant i-ar fi apăsat pe piept încă din seara aceea regretabilă cu Shoshamma. Acum, în cârciuma întunecată, datorită rachiului, pietroiul dispare. Și în clipa aceea, Maestrul își dă seama că s-a îndrăgostit și că nu orice relație de dragoste are nevoie și de o a doua persoană.

CAPITOLUL 40. Etichete reductive

1943, Madras

Când deschide ochii, Philipose constată că e dimineață și că trenul își continuă drumul zgomotos peste trecerile la nivel de la periferia Madrasului, pe lângă străzi pavate și case joase. Cerul și linia orizontului sunt vizibile în toate direcțiile, fără nici un palmier în zare. Paleta Madrasului e redusă la o singură culoare: solul e maro, drumurile sunt acoperite cu bitum de un maro prăfos, clădirile văruite au o nuanță maronie. Pâraie și râuri nu par să existe deloc. Trenul trece printr-un tunel urban, șuierul locomotivei fiind amplificat de spațiul îngust, și intră apoi, lent, în incinta ca un hangar a Gării Centrale – un oraș în sine. Hamali cu turbane roșii stau ciuciți la marginea peronului, ca sculptați în piatră, cu fețele la doar câteva degete de vagoanele încă în mișcare. La auzul fluierului, se reped ca niște maimuțe în compartimente ignorându-i pe pasageri, atacând bagajele și mârâind unii la alții.

Mustața albă a hamalului care îi ia lui bagajul iese în relief aidoma curățitorului de linie al unei locomotive în vreme ce omul își croiește loc prin mulțimea de pe peron, ducând pe cap cufărul și salteaua rulată. Zgomotul din jur e ca un atac asupra timpanelor lui Philipose: scârțâitul cărucioarelor cu roți metalice ale căror axuri cer să fie unse; fluierele locomotivelor; chemările vânzătorilor ambulanți; țipetele copiilor; ciori mari și obraznice cârâind deasupra resturilor de orez ori pe lângă frunzele de bananier aruncate pe jos; strigătele neîncetate ale hamalilor de *Vazhi, vazhi!* – „Faceți loc, faceți loc!“ –, toate acoperite de glasul tunător care se revarsă din megafoane, anunțând sosirea unui tren la peronul cutare și cutare. Philipose e năucit de acest asediu senzorial.

La capătul peroanelor se întinde o sală centrală cu pardoseala din ciment, mai vastă decât trei terenuri de fotbal la un loc și umbrită de un acoperiș metalic cu grinzi din oțel, înalt cât cinci etaje. Aici sunt chiar mai mulți soldați decât în gara din Cochin. Puzderia de omenire mișună ca furnicile pe un cadavru, deplasându-se în valuri care ocolesc insule staționare formate din alți călători ce așteaptă așezați pe propriile bagaje. O astfel de insulă e constituită din membrii unei familii, toți rași în cap, șezând ca niște ouă înfășurate în pânză de culoarea șofranului: pelerini din Tirupati sau Rameswaram. Hamalul lui Philipose ocolește un alt grup staționar, de această dată de țigani în haine viu colorate; unul dintre ei, o femeie într-un sari roșu-aprins, îl studiază pe Philipose cu ochi întunecați, fardați cu negru. Femeia șade pe o ladă, cu genunchii ridicați și depărtați, de parcă ar trona pe niște perne luxoase, ca o maharani șleampătă. Băiatul nu-și poate lua privirea de la ea. Țiganca își ridică voit sariul și scoate limba la el, printre două șiruri de dinți foarte albi, după care râde văzându-i expresia șocată. „Și asta e doar gara, pui de țăran! Stai numai, să vezi ce-i afară!“ Sub uitătura ei, ambiția lui de a deveni un literat pare doar o glumă. Cuvintele n-ar putea reda tot ce-i simt acum nasul, urechile, ochii și corpul. Dacă ar putea să se întoarcă și să se urce în clipa asta într-un tren înapoi către casă, ar face-o.

– *OY! OY! OY!* strigă cineva, iar el se răsucește să se uite și vede un ins alb, îndesat și roșu la față, cu pălărie de pai și cu o privire alarmată.

Omul continuă să strige și să arate către ceva. Nasturii costumului său din in stau să sară pe pieptul lui bombat ca un butoi. Philipose se întreabă dacă nu cumva albii

sunt ființe cu sângele rece; altfel, cum poate cel de aici să poarte atâtea straturi de haine? Omul pune mâna pe el și-l trage într-o parte exact în clipa în care un cărucior încărcat cu cutii din metal trece pe lângă el, marginea lui ascuțită sfâșiindu-i cămașa. Hamalii care împing căruciorul strigă la Philipose în tamilă, limbă suficient de asemănătoare cu malayali încât el să le înțeleagă recomandarea: să-și scoată capul din fund, ca sunetele să-i poată ajunge la urechi. Probabil că strigau la el de ceva vreme, dar, cu toate zgomotele care-l asaltează din toate părțile, cum să-i audă?

Bărbatul alb arată cu degetele spre urechile lui Philipose, într-un gest care dă de înțeles: „Folosește-le!“

Rușinat, băiatul pășește în urma hamalului, printr-o deschidere într-un munte înalt cât trei etaje, alcătuit din pachete înfășurate în pânză de iută pe care scrie ceva cu purpuriu. Vaporii mașinăriilor, aburul locomotivelor și mirosurile emanate de îngrămădeala umană îi atacă plămânii. Ajuns în sfârșit afară, privește înapoi, la clădirea din cărămidă roșie pe care tocmai a lăsat-o în urmă. Turnul cu ceas al Gării Centrale e cel mai mare obiect făcut de mâna omului pe care l-a văzut el vreodată. Mai degrabă s-ar întoarce acasă pe jos decât să mai calce încă o dată acolo.

Ia o ricșă și apoi trenul electric până în suburbia Tambaram, unde se află Colegiul Creștin din Madras, și se alătură celorlalți studenți din anul întâi strânși în fața casieriei, ca să-și plătească taxele. Ceilalți se tem de un lucru la care el nu s-a gândit încă: luna de inițiere – sau *ragging* – la care îi vor supune studenții din ani mai mari. Maestrul Propășire i-a spus că trebuie să se aștepte la așa ceva, dar el a uitat.

Și, într-adevăr, la căminul la care a fost repartizat, Saint Thomas Hall, un grup de „seniori“ îi conduce pe boboci la „smârcuri“ – băile comune – și îi obligă să-și radă mustățile și să-și ridice perciunii până la două degete deasupra lobului urechii, căpătând astfel un aer de pui jumuliți care contribuie la identificarea lor ușoară ca începători. Și apoi, urlând la ei ca sergenții la instrucție, îi învață să execute salutul bobocilor, cu care trebuie să-i întâmpine pe seniori: se prind cu mâna de testicule și sar în aer cât mai sus. Lui Philipose totul i se pare șocant, dar și puțin comic. Unii colegi tremură de frică; unul chiar leșină. La câteva ore după ce s-a instalat în cămin, aleargă de colo-colo cu treburi pentru seniorii din aripa lui: cumpără țigări pentru Thangavelu și spală lenjeria de corp a lui Richard Baptist D'Lima III.

Duminica dimineața, bobocii îi bărbieresc pe seniorii așezați pe un șir de scaune, pe verandă. Philipose mânuiește briciul – o misiune delicată, dat fiind că Richard D'Lima III nu tace nici măcar o clipă, mărul lui Adam jucându-i în sus și-n jos când îi salută pe seniorii în trecere prin fața lui. Philipose și ceilalți boboci sunt aidoma cele mai de jos caste, invizibili în timp ce-și văd de treburile alocate de stăpâni.

– Deci, băieți, cine vine la Madam Florie, în Saint Thomas Mount? turuie D'Lima. E reducere pentru virgini. Tu, Thambi, hai să-ți începi anul cum trebuie!

Thambi și ceilalți seniori nu-i dau atenție. Philipose se străduiește să nu facă mișcări greșite cu briciul. D'Lima observă și începe să râdă.

– Hei, Philipose! La ce-ți folosește educația, dacă nu știi lucruri practice?

– Da, să trăiți, se bâlbâie el, simțind cum se înroșește la față.

D'Lima îl privește cu un soi de compasiune și îi spune, coborând glasul:

– Ascultă, mucea, nu poți să zici c-ai trăit până nu te duci la Florie. Măcar așa o să știi ce să faci în noaptea nunții. Lăsând la o parte inițierea, vorbesc serios. Te duc eu. Fac cinste. Ce zici?

Philipose nu e-n stare să răspundă. D'Lima așteaptă, după care se ridică în picioare, jignit de așa o respingere.

– Un avion japonez a bombardat Ceylonul în urmă cu două săptămâni. Știai asta, Philipose? Doar ca să ne arate că pot să ajungă până acolo. Dacă ne bombardează în noaptea asta, o să mori virgin, cu puțulica într-o mână și manualul de frecangeală în cealaltă, frecând-o până treci în lumea drepților. Idiotul naibii, ți-ai ratat șansa.

Philipose își zărește fața în oglindă și vede ceea ce văzuse țiganca de pe ladă, în gară, când scosese limba la el: un băiețandru rușinos, acum cu tâmplele și buza de sus rase; un băiețandru menit să moară virgin.

Primul curs, „Retorică și gramatică engleză“, le este destinat tuturor studenților din anul întâi, atât de la științe cât și de la arte, și se desfășoară într-o aulă veche și întunecoasă, cu șiruri de bănci semicirculare care urcă în spate până sub grinzile tavanului. În orar scrie că e susținut de A.J. Gopal, dar cu o scurtă alocuțiune de bun-venit rostită de director, profesorul Brattlestone. În primul rând se află câteva fete; băieții au lăsat un rând liber în spatele lor, de parcă ar fi riscat să se molipsească de ceva, ocupând celelalte șiruri de bănci. Philipose se așază pe ultimul rând, sus de tot. În aulă intră doi bărbați – un indian suplu și înalt, probabil Gopal, și un alb. Philipose îl recunoaște imediat: e cel care l-a salvat din calea căruciorului, în Gara Centrală. Bărbatul care i-a spus să-și folosească urechile. La fel ca Gopal, acum poartă și el roba neagră de profesor peste costumul de haine. Philipose încearcă să se facă invizibil.

Colegii scriu de zor, ceva ce a spus probabil Gopal. Dar ce? Trage cu ochiul în caietul vecinului. „Prima recapitulare, vineri la ora 2 p.m.“ În timp ce scrie și el, colegul de bancă îl înghiontește.

– Hei, nu despre tine e vorba? Tu ești Philipose?

El ridică ochii și constată că e ținta tuturor privirilor din aulă. Probabil că Gopal i-a strigat numele. Sare în picioare și strigă:

– Da, să trăiți!

– E suficient să spui „Prezent“, spune Gopal pe un ton sever. Crezi că poți?

– Prezent, să trăiți!

Profesorul Brattlestone îl privește îndelung. După ce dascălul își îndreaptă ochii în altă parte, Philipose îi șoptește rușinat colegului de bancă:

– Nu l-am auzit pe Gopal!

– E o nimica toată, nu-ți face griji, îl liniștește celălalt, deși expresia de pe fața lui, de milă și ușor amuzament, sugerează cu totul altceva.

Nu fusese o nimica toată. Când toți cei din sală se întorseseră să se uite la el, inclusiv Brattlestone, Philipose își dorise să-l înghită pământul. Cursul nici măcar n-a început, iar el se simte deja însemnat, de parcă o cioară s-ar fi găinățat pe capul lui.

Discursul de bun-venit al lui Brattlestone e lung. Și probabil că e amuzant, fiindcă publicul chicotește de câteva ori. Philipose îl aude, însă, în mod ciudat, nu distinge ce spune, cu excepția câtorva cuvinte ici și colo.

După plecarea profesorului, Gopal își trage scaunul, își ia însemnările de curs și spune:

– Notați!

Toți așteaptă, pregătiți. Gopal se uită la însemnările din mână, astfel că Philipose nu-i zărește decât chelia din creștet. Apoi începe să citească și din când în când mai ridică ochii ca să sublinieze ceva ori să clatine din cap. În jurul lui Philipose, tocurile scriu de zor; al lui e nemișcat. Cursul următor, „Introducere în poezie“, se desfășoară în aceeași aulă. Philipose coboară cu discreție până în primul rând ocupat de băieți, care e totuși al treilea de la catedră. Conferențiarul, K.F. Kurian, pare încântat de

subiectul pe care-l abordează; se plimbă de colo-colo pe estradă, făcând din când în când câte o glumă. Philipose îl aude bine, dar numai când Kurian vorbește cu fața spre el.

Supraviețuiește inițierii în cămin pe durata primei săptămâni; mai mult îl deranjează senzația de dislocare pe care o încearcă în sala de curs. I se pare că se află într-o țară ai cărei oameni vorbesc o limbă străină. Împrumută notițele de curs și le copiază. Manualele pe care le-a cumpărat din piața Moore – *Poeți elisabetani* și *Literatura engleză medievală* – nu-l entuziasmează. În afară de *Shakespeare: O introducere*, nu există nici o carte pe care ar citi-o de plăcere.

În a treia săptămână de școală e căutat de un asistent. Profesorul Brattlestone vrea să discute cu el. Philipose așteaptă în zona de recepție până când profesorul îi face semn să intre și să se așeze pe un scaun.

– Cum te descurci la cursuri? îl întreabă înainte să se așeze la rândul lui, apropiindu-se cu pași lenți de birou.

– Foarte bine, domnule profesor.

– Iartă-mă că te întreb, dar cumva… ai probleme în a-l auzi pe lector?

Philipose rămâne tăcut o clipă, luat prin surprindere, apoi răspunde în mod automat:

– Nu, domnule profesor!

Simte un fior, și o parte străveche a ființei lui își dă seama că e în pericol, încolțit. Clipește nedumerit.

Brattlestone îl studiază cu o curiozitate clinică, poate chiar cu empatie. Apoi se răsucește cu spatele și împinge o carte de pe raft, ca s-o alinieze cu celelalte, după care se întoarce la loc și se uită la Philipose ca și când ar aștepta ceva.

– Ai auzit ce-am spus?

Tânărul simte că se prăbușește. E din nou băiatul care tot încearcă să înoate, dar de fiecare dată se duce la fund și trebuie să fie pescuit, scuipând apă și mâl, în vreme ce barcagiii se îndoaie de râs.

– Nu, răspunde cu glas scăzut. Nu am auzit.

– Domnule Philipose, am văzut când ai fost în pericol la Gara Centrală, cred că îți amintești. Câțiva dintre profesorii tăi, nu chiar toți, au remarcat că ai probleme. Că atunci când ești întrebat ceva, ori nu auzi, ori răspunzi greșit fiindcă n-ai înțeles corect întrebarea. Mă tem că surzenia de care suferi este gravă și te împiedică să-ți continui cursurile.

„Surzenia“. Cuvântul cade ca o lovitură de baros în moalele capului. Mai bine să-i spună că e nepregătit, inadecvat, lipsit de motivație, dar nu asta! „Nu sunt surd.“ Problema e volumul sonor. Oamenii aleg să murmure, să vorbească în șoaptă sau să nu-și termine frazele. A ținut până acum cuvântul acela oribil departe de el. Disprețuiește etichetele reductive. *Nu poate să înoate. Nu poate auzi. Nu poate să…*

În tăcerea care se așterne sunt multe lucruri pe care poate să le audă: ticăitul ceasului de pe perete, scârțâitul scaunului când directorul se așază. Probabil că și pentru el situația e neplăcută.

Într-un târziu, Brattlestone continuă:

– Îmi pare rău. Te voi trimite la medicul colegiului. El poate aranja să consulți un specialist. Nu văd cum ai putea continua dacă auzul nu ți se îmbunătățește. Fii pregătit!

CAPITOLUL 41. Avantajul dezavantajului

1943, Madras

Dar nu e pregătit. Nu e pregătit pentru sentimentul de ușurare care îl cuprinde – ușurare amestecată cu umilire. Ușurare, pentru că trupul lui trebuie să fi știut ce dificil e la colegiu și, în același timp, sufletul lui tânjește după Parambil. Ideile lui romantice de a studia literatura engleză i-au fost spulberate de textele anoste și de profesorii chiar mai anoști – judecând după notițele de curs pe care le împrumută de la colegi. A sperat în secret la un miracol care să-l elibereze, însă nu e pregătit pentru așa o ieșire din scenă degradantă.

Și nici pentru coada care așteaptă la Clinica pentru Nas, Gât și Urechi de la Spitalul General, aflată vizavi de Gara Centrală. Pacienții își suflă în ceafă unul altuia, înșirați până la taburetul de examinare de lângă doctorul Seshaya; nici un bolnav nu petrece pe taburet mai mult de un minut. Doctorul Seshaya seamănă leit cu un buldog, mârâie și suflă greu și fălcile îi atârnă. Îl răsucește pe Philipose într-o parte și-n alta cu taburetul, ținându-i lobul urechii în laba lui de mastif, după care își lasă în jos oglinda de pe frunte ca să se uite în canalul auditiv.

Apoi își ține pumnul lângă urechea lui și-i cere:

– Spune-mi ce auzi!

„Ce să aud?“

– N-are a face.

Repetă gestul și la urechea cealaltă. Pe urmă desface pumnul și își pune ceasul la loc, la încheietură. Mai departe, apasă un diapazon într-o parte și-n cealaltă, cerându-i cu glas plictisit:

– Să-mi spui când încetează sunetul.

Și:

– L-ai auzit la fel în ambele părți?

Dar ignoră răspunsurile lui Philipose. Când examinarea e gata, Seshaya scrie ceva pe o foaie de hârtie, spunând totodată:

– Membranele timpanice sunt în regulă. Urechea mijlocie e în regulă. Arată-i asistentului trimiterea asta. El o să te ducă la Gurumurthy pentru teste de audiologie.

– Deci sunt sănătos, domnule?

– Nu, răspunde medicul fără să ridice privirea spre el. Am spus că nu e o problemă la timpan sau la oscioarele urechii. Pe astea le-am putea remedia. Problema e la nervul care duce sunetele la creier. Ai surzenie nervoasă. Foarte des întâlnită. E genetică. Tu ești tânăr, dar se mai întâmplă.

– Domnule, există un tratament pentru surzenia…?

– Următorul!

Pacienta care intră după el, o femeie cu o excrescență roșie, ca o ciupercă, ieșindu-i din nară, îl împinge de pe taburet lovindu-l cu șoldul, iar asistentul îl conduce afară.

Vadivel Kanakaraj Gurumurthy, Licențiat în Arte (fără diplomă), nu-i aude când bat la ușă, nici când intră și îi rostesc numele. Scrie de zor, cu degetele pătate de cerneală, pe biroul plin de hârtii. În cele din urmă, asistentul strigă:

– GURUMURTHY SAAR!

– Da?… Da, bun-venit, intrați! spune el strângându-și în grabă hârtiile și studiind trimiterea. Student la colegiu, *aah*? Oh… îmi pare foarte rău!

Și chiar îi pare rău, nu ca lui Seshaya, care abia dacă i-a dat atenție. Probabil că pacienții lui sunt surzi de-a binelea, fiindcă omul vorbește nefiresc de tare.

– Nu te-ngrijora! Facem tește! Auditiv și vestibular. Tește complete vom făcea!

Testele lui Gurumurthy sunt mai sofisticate decât cele la care l-a supus Seshaya. La generatorul de tonuri, Philipose aude sunete pe care Gurumurthy nu le percepe: auzul audiologului e mai slab decât cel al pacientului. Folosește două diapazoane diferite, face teste de echilibru și în final îi injectează apă rece în fiecare ureche în vreme ce-i studiază mișcările oculare. Acest din urmă test îi provoacă o amețeală cumplită.

– Doctorul Seshaya a diagnosticat, din păcate, corect, spune Gurumurthy în cele din urmă. Îmi pare rău, prietene. E surzenie nervoasă. Și la mine la fel! Nu canalul, nu oscioarele, doar nervul e de vină.

– Și nu poate fi făcut nimic? se aude Philipose întrebând, încă șocat.

– *Totul* poate fi făcut! Și chiar faci, doar că nu știi! Citești pe față, nu-i așa? E mai corect spus așa, decât că citești pe buze, fiindcă trebuie să învățăm să interpretăm fața întreagă. Îți arăt eu cum să citești lumea întreagă, prietene, nu te îngrijora! O să-ți dau sfaturi și câteva recomandări personale într-o broșură. Vezi tu, poate că eu nu sunt medic, dar sunt audiolog. Și fizician. Doar licențiat în arte! Universitatea din Madras!

– Da, am văzut pe ușă.

– *Aah*, da. „Fără diplomă“, dar într-o zi o să fie „Cum laude“, îi mai spune Gurumurthy și-i oferă zâmbetul unui om care-și ține frecvent discursuri motivaționale. Vezi tu, eu iau întotdeauna examenele scrise! adaugă, de parcă Philipose l-ar fi întrebat ceva, însă surâsul larg începe să-i piară. Dar în fiecare an, la oral, profesorul Venkatacharya mă pică. Vorbește șoptit – cine să-i audă întrebările? În orice caz, dacă nu înainte să moară el, măcar după, tot o să trec eu și la oral.

Două ore stă Philipose în cabinetul lui Gurumurthy. După toate aparențele, Seshaya nu-i trimite mulți pacienți, astfel că audiologul are suficient timp și e dornic să-i împărtășească tot ce știe.

Întors la cămin, Philipose își face bagajul, își rulează salteaua și ia de pe perete „tabloul“ pe care i l-a dat Bebe Mol. Autoportretul ei surprinde esențialul: un zâmbet care se întinde până la extremitățile feței ca un disc și o panglică roșie care i se ivește din păr. Așteaptă până când nu se mai aud glasuri pe coridor; toți sunt la cursuri deja. Philipose scoate scrisoarea pe care Maestrul Propășire i-a dat-o la gară.

Satkar Lodge se dovedește a fi o clădire îngustă cu cinci etaje într-o încrengătură de construcții similare, fiecare la o distanță de numai câteva palme de celelalte. Mohan Nair, cel la care ar trebui să se ducă „la necaz“, nu se zărește pe nicăieri. Îl strigă. O față cutată ca o hartă veche se ițește de după o draperie în spatele tejghelei. Mohan Nair are ochii roșii, încețoșați, și zâmbetul afabil al unui hangiu.

– Ce mai face țapul bătrân? întreabă după ce citește scrisoarea Maestrului. Mai poartă ceasul Favre-Leuba? Să nu mă-ntrebi cum i l-am obținut. Și la ce preț!

Philipose îi spune că are nevoie de o cameră pentru două nopți „și un bilet de tren până la Cochin, în trei zile, dacă poți, te rog“. Se străduiește să vorbească așa cum ar face-o un om care ar ști foarte bine ce vrea, nu ca unul căruia i-a fugit pământul de sub picioare.

– *Aah, aah!* Bilet în trei zile? Și mai ce altceva? Un covor zburător? *Monay*, dacă te duci și stai la coadă la Gara Centrală, nu găsești bilet pentru cel puțin două luni de acum înainte.

Philipose simte că-l părăsesc puterile. Nair sună dintr-un clopoțel.

– Dar… să vedem ce pot face.

Clipește apoi șoltic, zâmbind ca și când ar spune că într-o casă strâmbă n-are rost să folosești ușa din față.

A doua zi, iese din han având la el manualele recent cumpărate. Piața Moore e o hală dreptunghiulară din cărămidă roșie, asemănătoare cu o moschee, cu un labirint de alei mărginite de tarabe înăuntru. Un glas ascuțit îi strigă în ureche: „Vino, doamna, cel mai bun preț!“ Doi grauri într-o colivie îl provoacă parcă să ghicească al cui a fost glasul, care dintre ei a vorbit. Își întoarce privirea de la cățeii, pisoii, iepurașii, țestoasele și chiar puii de șacal scoși la vânzare. Această zonă în care plutește un damf iute, de amoniac, lasă loc alteia în care se simte mirosul ziarelor și al cărților. Parcă ar fi revenit acasă.

Rafturile și mesele încărcate din prăvălia LA JANAKIRAM, CĂRȚI NOI ȘI VECHI sunt împărțite pe secțiuni: drept, medicină, științe, contabilitate și arte. Janakiram prezidează urcat pe un podium, cu ventilatorul din tavan la numai o palmă de capul lui. Ochelarii cu lentile în formă de semilună nu au brațe, dar se sprijină pe un dâmb de la mijlocul nasului.

– J.B. Thorpe e *Bhagavad Gita* și *Vedele* pentru contabilitate, îi explică el unui tânăr. De ce să plătești pentru Priestley, când Thorpe te va ajuta să treci examenul?

Privirea i se oprește asupra lui Philipose și a cărților din brațele lui. Coboară de pe podium. Degetele lui subțiri ating manualele pe care tânărul le-a învelit recent în hârtie brună. Trimite un băiat să aducă ceai și îl conduce pe Philipose până în *puja*[64].

– *Thambi*, să n-ai grijă, ți-o iau înapoi cu banii jos când nu-ți mai trebuie. Dar, *ayo*, ce s-a întâmplat? îl întreabă proprietarul odată ce s-au așezat amândoi cu picioarele încrucișate.

Philipose nu intenționase să-i povestească, dar amabilitatea acestui librar legendar, prieten al tuturor studenților din Madras, îl determină să se răzgândească. Expresia de pe chipul lui Jana se schimbă de la îngrijorare la indignare și apoi la tristețe. Faptul că-l ascultă cineva e o alinare, la fel cum e ceaiul roșu-cărămiziu cu mult lapte, foarte dulce și cu păstăi de cardamom plutind deasupra.

– Un ceai bun, fără nici o îndoială! exclamă Jana în cele din urmă, plescăind din buze. Așa e viața. Aici devastare, succes dincolo. Niciodată *numai* succes. Am vrut și eu să învăț. Dar a murit tata. Devastare! Ce să fac? Am început să muncesc. Cumpăram și revindeam ziare mai întâi și apoi cărți vechi. Iar acum? Șed pe un munte de cunoaștere! Citesc tot ce pot și tot ce vreau. E *mai bine* decât la școală. Îți spun eu că o să reușești în viață! Să nu renunți niciodată!

Devastare – asta a avut Philipose din plin. Ar fi vrut să călătorească pe mări, ca Ishmael, însă Tulburarea i-a spulberat rapid acest vis. Și-a spus că va explora lumea pe uscat, dar uite că e în Madras, nerăbdător să se întoarcă acasă. Deci devastare a avut. Cum ar mai putea arăta acum succesul? Janakiram știe răspunsul.

– Succesul nu înseamnă bani! Succesul înseamnă să-ți placă din suflet ceea ce faci. Asta înseamnă succesul!

Înapoi la han, află că Mohan Nair a găsit un bilet de tren pentru o săptămână mai târziu.

– E un miracol! Toți se tem că japonezii vor bombarda Ceylonul. Toate trenurile

sunt supraaglomerate. Și fiindcă tot a venit vorba, hai să-ți arăt ceva.

Îl conduce după draperia din spatele tejghelei, unde Philipose vede cu surprindere nu unul, ci mai mult de zece radiouri.

– Vând fără licență. Nimeni nu s-a sinchisit de licențe până în urmă cu o săptămână, până când a început spaima asta cu japonezii. Toată lumea e precaută. Oh, și nu se mai acordă licențe.

Cu o rotire de buton, Nair aduce în încăpere glasul unui englez. Instinctiv, Philipose își lipește mâinile de aparatul de radio. Și în aceeași clipă e transportat în locul din care vine sunetul, percepându-l cu tot corpul. Butonul se mai rotește și se aude muzică de orchestră.

– Cu un radio, spune Nair, lumea întreagă vine în casa ta. N-o să găsești nicăieri unul mai ieftin.

A doua zi plouă torențial – o imagine neobișnuită și binevenită. Străzile sunt inundate. Până seara, cade curentul electric în tot Madrasul. Interiorul pieței Moore e luminat cu lumânări și lămpi cu ulei. Philipose s-a întors fiindcă spusele lui Nair, că „lumea întreagă vine în casa ta“, i-au dat o idee. „Poate că mă duc acasă, dar nu sunt un exilat. Atât timp cât am ochi și romane, marile minciuni care spun adevărul, atunci lumea, în formele sale cele mai eroice și mai deșănțate, poate fi mereu a mea.“ Chiar și după ce a plătit radioul, tot i-au rămas bani din taxele de școlarizare recuperate. Sunt bani pe care mama i-a strâns pentru educația lui; Philipose speră că ea va aprecia faptul că îi cheltuiește exact în acest scop.

– Excelent, prietene! spune Janakiram când el îi explică. Dar nu ești primul căruia i-a venit o asemenea idee.

Îl conduce la un set de volume cu coperte albastre și titluri scrise cu litere aurii, în relief, așezate ordonat pe raftul lor din carton cu trei polițe – o imagine superbă în sine. Pe cotorul fiecărui volum scrie CLASICI HARVARD. Jana citește un extras din primul volum: „Pe un raft de doi metri încap cărți suficiente pentru a forma echivalentul unei educații liberale pentru toți cei care le vor citi cu dedicare, chiar și dacă nu-și pot permite decât cincisprezece minute de lectură pe zi“.

Philipose se îngrozește la vederea prețului.

– Nu te îngrijora, îl liniștește Jana. Am aceiași autori în cărți la mâna a doua. Doar că nu sunt de acord cu selecția de la Harvard. Nu-s destui ruși! Prea mult Emerson… Ai încredere în Jana, să-ți sugereze el clasici *adevărați*?

Are.

Cumpără și un alt cufăr, în care să-și pună comorile: Thackeray, dar nu Darwin; Cervantes și Dickens, dar nu Emerson. Hardy, Flaubert, Fielding, Gibbons, Dostoievski, Tolstoi, Gogol… Deși a citit *Moby Dick* și *Tom Jones*, vrea să aibă și propriile sale exemplare. *Tom Jones* e cea mai rasistă carte pe care a citit-o în viața lui. Ca un dar de despărțire, Jana adaugă și volumele 14, 17 și 19 din *Enciclopedia Britanică*: de la HUS la ITA, de la LOR la MEC și de la MUN la ODD. Volumele la mâna a doua miros a oameni albi, a mucegai și a pisici.

Două cufere cu cărți și o ladă legată cu sfoară în care se află radioul din lemn lustruit, cu butoane din imitație de fildeș, ocupă acum podeaua din camera lui de la han. Achizițiile recente sunt singurele care-i permit să se întoarcă acasă nu cu sentimentul unei înfrângeri totale, ci cu acela al unui obiectiv de atins. Înapoindu-se la Parambil nu se retrage și nu fuge de lumea largă. Dimpotrivă, o aduce în casa lui.

CAPITOLUL 42. Toți împreună

1943, de la Madras la Parambil

Ceilalți pasageri din compartiment s-au liniștit cu mult timp în urmă, și-au aranjat bagajele, și-au scos pernuțele și joacă deja cărți când Philipose, transpirat și istovit, urcă în tren. Hamalii săi împing valizele celorlalți în încercarea de a face loc sub cele două banchete pentru cuferele și lada lui cu radioul. O femeie masivă într-un sari galben, cu un bebeluș în poală, se înfurie când unul dintre hamali îi dărâmă geamantanul și îl mustruluiește în tamilă; omul îi răspunde cu asupra de măsură. O tânără cu ochelari de soare și părul strâns într-o eșarfă aplanează conflictul sugerându-i hamalului să așeze lada și un cufăr în cușeta de sus – a ei – exact în momentul în care trenul se urnește.

Zece compartimente într-un vagon, șase pasageri într-un compartiment, așezați față în față câte trei pe două banchete. Noaptea, două cușete de deasupra fiecărei banchete se pot lăsa în jos, iar banchetele devin și ele cușete. Din compartimentele alăturate, Philipose aude râsete și glasuri vesele. În compartimentul lui însă lipsește camaraderia obișnuită a călătoriei în comun, iar vinovatul este chiar el.

Își scoate caietul. Pe prima pagină a notat câteva axiome aflate de la Gurumurthy. „Scrii ca să-ți dai seama ce gândești.“ „Dacă auzul e deficitar, simțul olfactiv și vederea devin hiperacute.“

E conștient, la periferia câmpului său vizual, de mărul lui Adam care se mișcă în sus și-n jos în gâtlejul bărbatului slab de lângă el; degetele agitate cu care își aranjează ochelarii sunt indicii că va începe să vorbească. Omul emană un iz misterios de camfor, mentol și tutun.

– Gara care urmează e Jolarpet, spune insul deodată. Cel mai aglomerat *presupus* nod feroviar din Asia!

Philipose constată că aude mai bine în tren, așa cum îi spusese și Gurumurthy, fiindcă în medii zgomotoase oamenii își schimbă tonalitatea glasului și vorbesc mai tare.

– Chiar așa? întreabă el și pune capacul pixului, mulțumit că cineva intră în vorbă cu el.

– Indubitabil. Tehnic vorbind, nu e un nod feroviar. Nodul presupune patru direcții, nu-i așa? Dar la Jolarpet sunt numai trei. Către Salem, Bangalore și Madras!

Philipose se arată impresionat. Vecinul său de banchetă zâmbește larg și-i întinde o mână osoasă.

– Arjun-Kumar-Railways.

Omul deschide o cutiuță din metal gravat care explică mirosurile ciudate, ia puțin tutun între degete și îl trage pe nas, înăbușindu-și cu abilitate dublul strănut. Apoi se reazemă de spătarul banchetei, vizibil mai liniștit.

Tânăra cu eșarfă care stă lângă Arjun și care le-a permis hamalilor să-i pună o parte din bagaj în cușeta ei își scoate ochelarii de soare și se apleacă spre ei.

– Pot să văd și eu? întreabă politicos, urmărind apoi cu unghia modelul cu frunze și flori gravat pe cutiuță. Nu se obișnuiește ca o femeie singură să inițieze o conversație. Philipose e impresionat de vena delicată care îi străbate dosul palmei, alimentată de altele mai mici, dintre degete. Mâinile ei par capabile, ca acelea ale

unui croitor ori ale unui ceasornicar.

– Ce gravură fină! exclamă ea.

Vocea îi e surprinzător de guturală. Întoarce cutiuța și se uită cu atenție la inscripția aproape ștearsă de uzură.

– Știi cumva ce scrie?

– Da, știu, tânără domnișoară, râde Arjun-Kumar-Railways; în dosul lentilelor, ochii îi par și mai mari.

– Și… îmi poți spune?

– Indubitabil, pot!

Tânăra schimbă o privire cu Philipose și amândoi ajung la aceeași concluzie: pentru Arjun-Kumar-Railways, orice, cu excepția unui răspuns literal, este la fel de ieșit din comun ca a numi „nod feroviar“ ceva ce nu e asta. Fata are un parfum proaspăt, cu o vagă nuanță de săpun, cu care Gurumurthy nu ar fi de acord (fiindcă parfumul suprasaturează simțul olfactiv), însă lui Philipose i se pare delicios.

– În acest caz, vrei, te rog, să-mi spui ce scrie?

– Sigur! Scrie: „Nu-njura, iată-l aici“.

După o scurtă pauză, tânăra izbucnește în râs – un sunet cristalin, încântător. Arjun este în culmea fericirii.

– Vezi dumneata, tânără domnișoară, prizarea tutunului e totuna cu nerăbdarea! Să ne gândim că a venit momentul, că vrei priza de tutun – și dacă nu-l ai la îndemână, ai o înjurătură, nu-i așa? spune el cu un glas ascuțit, plin de entuziasm ce contrastează cu al ei. Am acasă o colecție de tabachere. E pasiunea mea! Cea de aici e doar pentru călătorii. Dar chiar acum, în Madras, am cumpărat încă una. O clipă, tânără domnișoară!

În vreme ce el caută, ea rupe o foaie din carnețelul ei, o așază peste cutiuță și apoi hașurează cu creionul pentru a reproduce modelul complex cu frunze și flori. Arjun îi întinde noua achiziție, o casetă cu pietre prețioase, pictată de mână cu tușe delicate, înfățișând călăreți cu turbane într-un deșert din sidef.

– Artă pe o tabacheră, constată tânăra domnișoară aproape ca pentru sine, complet absorbită de cutiuță, trasând contururile desenului cu o unghie.

– Corect ai spus, domnișoară! Orice prost obicei poate genera artă! Tabachere, sticle de whisky, pipe de opiu… Nu-i așa?

– Am citit că asta se numește „tabacheră anatomică“, adaugă tânăra arcuindu-și degetul mare spre spate pentru a accentua adâncitura triunghiulară formată pe dosul palmei între cele două tendoane care se întind de la baza policarului până la încheietura mâinii.

Philipose e fascinat de eleganța degetului ei arcuit, asemănător cu gâtul unei lebede, și de perișorii fini, translucizi de pe antebraț. Fata se uită la cei doi bărbați cu o expresie întrebătoare. Ochii ei, apropiați, sunt ușor ridicați spre tâmple, unghiul fiind accentuat de sprâncene, ceea ce-i conferă un aer exotic, ca de regină egipteană. Are nasul ascuțit, pe potriva feței înguste.

Tânăra domnișoară șterge din mintea lui Philipose orice altă femeie din lume, așa cum, în piesa lui Shakespeare, Julieta o înlocuiește pe Rosalina.

Arjun se încruntă.

– Indubitabil, unii doar pun *podi* acolo pe dosul mâinii și trag pe nas! Prizarea e preferabilă.

Tânăra pare înaltă chiar și când stă jos, cu postura elongată a unei dansatoare. Eșarfa i-a alunecat, lăsându-i la vedere părul des și negru strâns într-o coadă simplă pe care ea o trage acum peste umărul stâng într-un gest inconștient, făcându-i vârful

să șfichiuiască în dreptul taliei ca o cravașă. Are o frumusețe care nu e evidentă, își spune Philipose. (Mai târziu, în carnețelul lui va scrie: „O femeie cu o frumusețe neconvențională aduce cu ea speranța că privitorul ar putea fi singurul care i-o percepe și că, recunoscând-o și apreciind-o, el însuși îi creează frumusețea“.)

– Ei bine, cred că acum trebuie să încercăm, spune tânăra domnișoară și buzele i se arcuiesc într-un zâmbet. Privirea ei jucăușă se oprește asupra lui Philipose. Ce părere ai?

„Dacă așa își dorește tânăra domnișoară, subsemnatul va priza chiar și pui de scorpion.“ Ea și Philipose iau fiecare puțin tutun între degete și urmează recomandarea lui Arjun de a trage „pe nas doar. Nu și în piept. Prizați încet, doar până în partea din față a nărilor. Evitând să trageți până în partea din spate. Observați, vă rog!“ Arjun le demonstrează și, imediat, aidoma reculului unei arme, strănută de două ori. Trăsăturile i se destind.

– Exact două strănuturi vor fi. Dacă nu mai multe.

Tânăra domnișoară și Philipose prizează… și apoi strănută la unison, de câte două ori. Stau cu gurile deschise, în așteptarea unui alt strănut. De fapt, a încă patru. În duet. Doamna Sari Galben izbucnește în hohote de râs sonore, cărora li se alătură și ceilalți. Gheața s-a topit.

După ce trenul pleacă din Jolarpet, Philipose leagănă bebelușul să-l adoarmă, în timp ce Meena – doamna Sari Galben – se duce la toaletă, iar soțul ei pregătește cușetele. Arjun împarte cărțile, învățând-o pe tânăra domnișoară să joace Douăzeci și opt. La apusul soarelui își fac apariția sufertașele și pachetele cu mâncare. Orice diferențe de clasă s-au șters în compartimentul C de la clasa a treia. Philipose primește câte ceva de mâncare de la fiecare, și e recunoscător, fiindcă el nu a adus nimic. Brahmanul taciturn cu diamante sclipitoare în urechi și papuci ponosiți e vegetarian, desigur, și oferă *thayir sadam* (orez înmuiat în iaurt și sare) la schimb pentru o bucățică din puiul fript al Meenei.

– N-o să-i spun soției. De ce s-o necăjesc?

Sufertașul cu opt nivele al Meenei e mare cât un obuz de artilerie. Tânăra domnișoară contribuie cu o cutie de savuroși biscuiți Spencer înfășurați în hârtie fină roz.

La ora zece, soțul și bebelușul Meenei dorm deja pe patul din mijloc, iar brahmanul sforăie deasupra. Cu gura înroșită de la *paan*, Meena se apleacă să-i mărturisească tinerei domnișoare (și deci deopotrivă lui Arjun și Philipose) că bărbatul care sforăie pe patul din mijloc „e doar vărul meu“. Trăiesc ca soț și soție în Madras de trei ani.

– Cum s-a întâmplat, mă întrebi?

Tânăra domnișoară nu întrebase.

– Am învățat împreună până în clasa a cincea. Mie îmi plăcea de el și lui de mine. Dar eram veri, nu? Ce să facem? Pe mine, părinții m-au măritat. Abia în ziua nunții mi-am văzut soțul prima oară. Arătos, ten deschis la culoare, ca tine. Dar după căsătorie, descopăr că e doar un copil. Pe dinafară arată normal. Pe dinăuntru, are numai zece ani. Doi ani mai târziu, eu sunt tot virgină. El nu știa ce să facă!

Socrii dăduseră vina pe Meena. Când vărul ei, care își croise o viață prosperă în Madras, venise în vizită, cei doi se îndrăgostiseră și fugiseră împreună.

Anonimatul unei călătorii cu trenul, își spune Philipose, îndeamnă la asemenea confesiuni intime între necunoscuți. Sau conferă libertatea de a născoci unele. „Dacă mă vor întreba și pe mine cine, unde și de ce, o să inventez ceva. Dacă vor vrea o

poveste, exact asta vor avea. Dar care să fie povestea mea?“

– Eu? Cred că și eu am fugit de ceva, răspunde tânăra domnișoară la întrebarea Meenei, iar ceilalți sunt uimiți.

Nu e surprinzător faptul că o fată de vârsta studenției călătorește neînsoțită. Atmosfera de comuniune dintr-un compartiment de clasa a treia este mai sigură decât cea de la clasa întâi (clasa a doua nu există), unde cușetele individuale au uși care se încuie, femeile fiind astfel vulnerabile în fața oricărei persoane care izbutește să intre.

– Călugărițele de la colegiu nu mă aveau la inimă, continuă ea. Poate fiindcă nici eu nu le aveam pe ele.

– Dar mama și tatăl tău?

– Mama nu mai trăiește. Tata nu va fi prea mulțumit.

Philipose e încântat când își dă seama că sunt amândoi într-o situație similară. Mărturisirea ei mai atenuează amărăciunea întoarcerii lui la Parambil. Numai că tânăra domnișoară își gestionează mai bine întoarcerea. Observă cruciulița de la gâtul ei; probabil că este o creștină a Sfântului Toma, deși întreaga conversație de până acum, între pasageri din Madras, Mangalore, Vijayawada, Bombay și Travancore, s-a desfășurat în engleză.

Meena țâțâie din buze în semn de compasiune.

– Dar de ce ai mers la colegiu? O pierdere de vreme. După măritiș n-o să mai conteze.

– Sper că așa o să gândească și tata. Dar nu sunt gata să mă mărit, Meena. Încă nu.

Nu peste mult timp, Meena se culcă, astfel că mai rămân treji doar cei trei amatori de prizat tutun. Patul lui Philipose e chiar bancheta pe care stau acum; deci se poate culca doar când se hotărăsc și ei s-o facă. Creionul tinerei domnișoare zboară pe paginile gălbui ale unui caiet de două ori mai mare decât al lui. Philipose își dorește ca Arjun să se retragă în patul său, însă omul face calcule pe un formular de curse. Dar sigur că, dacă Arjun s-ar culca, el ar trebui să-și adune curajul să vorbească singur cu tânăra domnișoară. Stiloul lui scrie cu o cerneală sclipitoare, dând glas unui dialog interior care poate că a existat tot timpul în sinea lui. E ceva incitant. De ce a făcut „Băietanul-Cerneală“, așa cum îl numește Koshi *Saar*, această descoperire atât de târziu? Oare câte idei s-au volatilizat în neant fiindcă nu au fost consemnate în scris?

O bucată de hârtie împăturită cade din caietul lui. E o listă a posibilelor cariere profesionale pe care le-a luat în calcul, unele care nu necesită nici școlarizare și nici un auz normal. Îi revine în minte o amintire dureroasă: noii lui colegi întorcându-se și uitându-se la el: „Trezește-te! Nu pe tine te strigă?“ Descurajat, pune hârtia deoparte. La urma urmei, a tăiat din listă toate carierele pe care le scrisese. Da, fusese conștient și înainte de colegiu că nu are auzul la fel de bun ca al altora, dar în lumea izolată a gimnaziului, stând în prima bancă și atât de aproape de profesori încât le simțea stropii de salivă, se descurcase. Toată viața de până acum, handicapul pe care îl simțise ca fiind real fusese antagonismul său cu apa. Auzul, niciodată.

*

Tânăra domnișoară se ridică și se duce să se spele. Arjun urcă în patul de la mijloc și în curând începe să sforăie. Philipose trebuie să-și ia bagajele din patul tinerei domnișoare, ca să se poată culca și ea. Coboară lada cu radioul și o așază pe bancheta lui. Apoi se luptă cu cufărul plin de cărți, trăgându-l până la margine, dar

când îl înclină, ca să-l apuce, cufărul amenință să se răstoarne peste el. Două mâini puternice – ale tinerei domnișoare – îi vin în ajutor și amândoi reușesc să-l coboare pe banchetă. Ea zâmbește larg, de parcă împreună ar fi săvârșit o ispravă supraomenească, apoi așteaptă.

– Pentru puțin, spune apoi, privindu-l în ochi.

A uitat să-i mulțumească! Din cauza apropierii de ea; învăluit în parfumul pastei ei de dinți cu mentă, a uitat de buna-creștere, a uitat de toate.

– Scuze… adică, mulțumesc. Și îți mulțumesc fiindcă i-ai dat voie hamalului…

I se pare foarte intim s-o privească drept în ochi. Niciodată n-a mai păstrat atât de îndelung contactul vizual cu o femeie din afara familiei. Simte că trenul e suspendat undeva în spațiu.

– Cufărul ăsta parcă e plin cu cărămizi, remarcă ea.

– Da, am luat toate cărțile pe care mi le-am permis.

„A zis oare cărți, sau cărămizi?“

– Iar în cufărul de colo sunt altele, adaugă el arătând spre bagajul de sub banchetă, cel care răsturnase valiza Meenei.

Ea analizează informația primită.

– Și în ladă sunt tot cărți?

– Nu. Un radio. Vezi tu, mă duc acasă din motive similare cu ale tale, spune el pe negândite.

Ce s-a întâmplat cu planul lui de a născoci o poveste?

– Nu de călugărițe, dar și eu am fost alungat de la colegiu. Probleme cu auzul… susțin ei. Dar nu-i nimic. Probabil că e mai bine așa.

E șocat de propria-i mărturisire.

Ea încuviințează.

– Și eu la fel. Studiam economia gospodăriei, îi explică și schițează o mică strâmbătură, izbucnind în râs. Pe care o poți studia foarte bine acasă, în gospodărie! Totuși, aș fi rămas la colegiu. Dar n-a fost să fie pentru mine.

– Îmi pare rău.

– Să nu-ți fie. Cum ai zis și tu, e mai bine așa.

– Păi… Pentru ce voiam eu să studiez – literatura – nu era nevoie să merg până la Madras. Nu voi lăsa asta să mă oprească. Tot ce știu e că-mi place să învăț. Îmi place literatura. Cu ajutorul cărților de aici, voi putea să navighez pe mări, să vânez o balenă albă…

Ea privește în jos.

– Spre deosebire de Ahab, tu ai ambele picioare.

Deci știe despre cartea lui preferată! Îi urmărește și el privirea în mod automat, ca pentru a confirma că, într-adevăr, are ambele picioare. Și râde.

– Da, spune cu emoție în glas. Sunt mai norocos decât Ahab. Am fost frânt și îndoit, dar sper că asta m-a adus într-o formă mai bună.

Ea se gândește câteva clipe.

– Bravo ție! spune într-un târziu. Iar cu radioul, lumea întreagă vine la tine, nu-i așa?

Niciodată n-a mai vorbit atât de mult cu o fată de vârsta lui. Privirea nu i se dezlipește de pe buzele ei. L-a întrebat ceva. El a pomenit deja despre Ahab. Și despre Dickens. Se teme să nu pară prea încrezut. Ar trebui să facă o glumă. Dar dacă va părea prostească? În plus, nu-i vine în minte nici una. Deschide gura să vorbească, să spună ceva… dar Dumnezeu să-l ajute, e atât de frumoasă, cu ochii de un cenușiu-deschis… Tânăra domnișoară îi vede parcă fiecare gând care-i roiește

prin minte. Creierul lui intră în vrie și se blochează, când tot ce ar trebui să spună e „da“.

– Ei, atunci noapte bună, murmură ea. Se apropie de scară, pune un picior pe prima treaptă și se oprește. Despre *Marile speranțe* era vorba?

– Da! Da, despre *Marile speranțe*. Estella!

– Te rog, poți s-o mai spui o dată?

– Indubitabil, pot.

O clipă mai târziu, ea izbucnește în râs. Se uită vinovați la Arjun care doarme, apoi fata se apleacă și șoptește:

– Atunci, *vrei*, te rog, s-o mai spui o dată?

– Am fost frânt și îndoit, dar sper că asta m-a adus într-o formă mai bună.

Ea îi zâmbește în chip de mulțumire și înclină din cap încet. Apoi fața îi dispare din câmpul lui vizual.

Philipose îi privește tălpile, catifelate și moi, urcând pe scară, urmate de poalele sariului din bumbac și de jupa lucioasă de dedesubt. Trupul ei dispare din vedere, însă imaginea persistă – cea fugar întrezărită a călcâiului, a dedesubtului degetului mare, a celorlalte degete alături, ca niște puișori ținându-se de mamă. O fierbințeală i se iscă în abdomen și se întinde încet până în membre. Se trântește pe banchetă și lovește cu capul în barele de la fereastră, având totuși grijă să nu facă zgomot. „Idiotule! De ce n-ai vorbit mai mult cu ea? Ai întrebat-o măcar cum o cheamă? N-am vrut să fiu prea iscoditor. Cum adică «iscoditor»? Asta înseamnă să faci conversație!“ Cu întârziere, își amintește o glumă: Cum îi spui unui malayali care nu te-ntreabă despre numele de familie, unde locuiești, cât câștigi și ce ai în punga din mână? Surdomut! „Ăsta ești tu!“

Se așază cât poate de bine lângă bagaj, fiindu-i imposibil să se întindă. Pune deoparte foaia de hârtie cu lista de posibile cariere tăiate, iar stiloul începe să-i alerge înainte și-napoi pe paginile caietului.

„Probabil își închipuie că sunt genul de om care trage pe nas când trag și ceilalți, care mănâncă atunci când mănâncă alții și vorbește doar când i se vorbește. Dar nu sunt așa! Te rog, tânără domnișoară, nu mă judeca după ezitările mele!“ Dar a fost drept s-o judece el așa cum a făcut-o, s-o considere sigură pe sine, dornică să întrebe despre lucrurile care o interesează, dar fără să se agite când cineva nu răspunde? E acut conștient de prezența ei deasupra, cu numai Arjun Railways între ei.

Când se trezește, e o lumină orbitoare și un peisaj șocant de înverzit afară: câmpuri de orez inundate, cu ridicături de pământ înguste șerpuind printre ele, abia reușind să zăgăzuiască apa în a cărei suprafață liniștită se oglindește cerul; cocotieri, la fel de mulți și deși ca firele de iarbă; viițe încâlcite de castraveți pe marginea unui canal; un lac împestrițat de bărci; și o barjă maiestuoasă care trece printre ambarcațiunile mai mici aidoma unei procesiuni în nava centrală a unei biserici. Nările lui simt miros de jaquier, pește uscat, mango și apă.

Înainte chiar ca mintea să-i înregistreze toate aceste lucruri, corpul – pielea, terminațiile nervoase, plămânii, inima – recunoaște geografia sa natală. Niciodată până acum nu și-a dat seama cât de importantă e. Fiecare colțișor al acestui peisaj fertil îi aparține; el însuși e conținut în fiece atom al naturii din jur. Pe această fâșie de țărm binecuvântată pe care se vorbește limba malayalam, carnea și oasele strămoșilor lui s-au infiltrat în sol, au pătruns în copaci, în penajul iridescent al papagalilor de pe ramuri și s-au dispersat în adierea vântului. Cunoaște numele celor patruzeci și două de râuri care curg din munți, două mii de kilometri de căi

navigabile hrănind pământul dintre ele, iar el este una cu fiece atom al lor. „Eu sunt răsadul din mâinile voastre“, spune în sinea lui privind femeile musulmane în *mundu* și bluze lor colorate cu mâneci lungi, cu eșarfe acoperindu-le părul, aplecate din talie aidoma hârtiei îndoite pe mijloc, înaintând la unison în orezării și înfigând mlădițe noi în sol. „Orice ar fi să urmeze pentru mine, oricare mi-ar fi povestea de viață, rădăcinile care trebuie s-o hrănească se află aici.“ Se simte transformat ca în urma unei experiențe religioase, deși nu are nimic de-a face cu religia.

Tânăra domnișoară se întoarce de la spălător și, când Philipose dă să scoată cufărul și lada de sub banchetă, îl oprește; își face loc și se așază între el și Arjun. Își pune ochelarii de soare cu colțuri ridicate, ca ochii de pisică, și își înfășoară eșarfa la gât, de parcă s-ar îmbărbăta pentru ceea ce urmează. Arjun e bărbierit proaspăt, a îmbrăcat o cămașă apretată și are pe frunte *namamul* lui Vishnu, al cărui trident se deosebește de cel al brahmanului mai vârstnic, care prin dispunerea lui orizontală indică venerarea lui Shiva. Liniile despărțitoare au fost trasate – vaishnavit versus shaivit – însă ambii bărbați zâmbesc.

– Jumătate din viață mi-o petrec în tren, îi mărturisește Arjun lui Philipose. Necunoscuți aparținând tuturor religiilor se înțeleg perfect într-un compartiment. De ce n-ar face la fel și afară? De ce să nu ne avem bine cu toții?

Apoi se uită pe geam și înghite cu greu nodul din gât.

Philipose nu mai are timp să-i răspundă, fiindcă au ajuns la Cochin. Un hamal îi înșfacă unul dintre cufere, iar cel al Meenei amenință să plece cu radioul lui. În toată acea agitație, tânăra domnișoară îl bate pe umăr și îi dă foaia de hârtie împăturită; probabil îi căzuse din caiet. Își ia rămas-bun de la el în tăcere, cu un zâmbet și o ușoară înclinare a capului. „Succes“, îi urează din priviri. Și apoi dispare.

Odată urcat în autobuzul către Changanacherry, cu toate bagajele lângă el, se poate relaxa. Dar e furios pe sine însuși fiindcă n-a întrebat-o pe tânăra domnișoară cum o cheamă. „Idiot ce sunt! Idiot!“ Se izbește cu fruntea de spătarul scaunului din față. Ocupantul acestuia se întoarce și se încruntă la el. Philipose scoate din buzunar foaia de hârtie, rușinat la gândul că fata i-a citit lista de cariere. Dar în ea mai este o altă bucată de hârtie împăturită. Una de-a ei. Un portret. Îl înfățișează pe el adormit, cu capul rezemat de geamul vagonului și corpul răsucit într-o parte, lada cu radioul împungându-l în coaste. Are buzele strânse, șanțul subnazal reliefându-se în carnea de deasupra marginii stacojii a buzei de sus.

Nu suntem obișnuiți să ne vedem sinele cel adevărat, își spune. Chiar și în fața unei oglinzi ne ajustăm trăsăturile astfel încât să corespundă așteptărilor noastre. Dar tânăra domnișoară l-a redat cu desăvârșire: ambițiile lui frânte și anxietatea față de viitor. Totodată, i-a surprins și hotărârea. Se simte încurajat de acest lucru și chiar încântat văzând felul în care ea i-a reprezentat mâinile, una sprijinindu-se pe radio, iar cealaltă, pe cufărul cu cărți. Poziția lor îi redă curajul, încrederea în sine, sunt mâinile unui om hotărât. „Tatăl meu a defrișat o junglă; a făcut ceea ce alții credeau că e imposibil. Eu nu mă voi lăsa mai prejos.“

Cum se poate ca, în numai câteva tușe de creion, ea să fi surprins toate astea, chiar și adierea răcoroasă a primilor zori care îi amorțise o parte a feței? Bine că n-a inventat cine știe ce poveste și i-a spus doar adevărul! Fiindcă ea ar fi văzut dincolo de minciunile lui.

În partea de jos a hârtiei, a scris:

Frânt și îndoit, dar într-o formă mai bună. Succes!

Pentru totdeauna,
E.

Cândva, într-o altă viață, o elevă pe nume Elsie îl desenase pe când călătorise, pentru prima dată în viața lui, în Chevroletul tatălui ei. Fusese atât de preocupat atunci, atât de îngrijorat, știind că, aflând despre revărsarea râului, mama lui se temea probabil de ce era mai rău. O mult mai micuță tânără domnișoară șezuse pe bancheta mașinii alături de el și întinsese degetele ca să atingă mâna care izbutise să salveze viața unui copil. Lipise portretul acela în interiorul șifonierului său: era o imagine mai fidelă decât cea din oglinda de pe exterior.

Dacă tânăra domnișoară este chiar fiica lui Chandy, care a crescut și e chiar mai talentată la desen, fără îndoială că soarta i-a readus împreună. Rememorează dialogul din tren și felul în care arăta ea… zâmbetul ei tăcut de rămas-bun întipărit pentru totdeauna în amintirea lui.

Autobuzul se oprește, iar șoferul coboară și se duce în dosul unor tufișuri.

– Avea nevoie, nu-i așa? bombăne o pasageră. Dacă bărbații ar ști prin ce trec femeile! „Am nevoie înseamnă să aștepți!“

Mirosul celorlalți călători – ulei de cocos, fum de lemn, sudoare, frunze de betel și cocoloașe de tutun – e sufocant și îl readuce la realitate. Creștinii Sfântului Toma formează o comunitate relativ restrânsă, membrii ei rareori căsătorindu-se cu persoane din exterior. Chiar și așa, Chandy, cu Chevroletul lui, cu vasta plantație de ceai și stilul de viață luxos, are mulți, mulți alți candidați la mâna fetei sale pe care să-i ia în considerare, toți fiind băieți extrem de bogați și incredibil de realizați, sau cel puțin extrem de bogați. Și ei, la Parambil, sunt înstăriți, dar nu se pot compara cu cei de la Thetanatt.

Autobuzul pornește din nou, iar mișcarea declanșează o schimbare în atitudinea lui, deoarece l-a cuprins un nou sentiment de hotărâre. „Nu voi renunța la ea.“ Elsie e frumoasă, talentată, voluntară. Fără îndoială, a simțit conexiunea dintre ei, a simțit că au împărtășit mai mult decât câteva fire de tutun. Trebuie să-l fi recunoscut imediat, deși ea și-a dezvăluit identitatea abia la finalul călătoriei. „Elsie, o să-mi fac un nume în viață. O să devin demn de tine! Și atunci o voi trimite pe Ammachi Mare la mijlocitorul Aniyan, să propună o alianță. Cel mai rău lucru care se poate întâmpla e ca ai tăi să spună nu. Dar cel puțin voi fi încercat, iar tu vei ști că am făcut-o.“

– Dar, Elsie, te rog să mă aștepți! Lasă-mi măcar câțiva ani răgaz.

Cei doi soți de pe bancheta din față se întorc și se uită urât la el; probabil că a vorbit cu glas tare. Bărbatul îi spune consoartei lui:

– *Avaneu vatta.*

„Da, chiar sunt nebun. Nu poți porni la drum ca să-ți împlinești obiectivele fără un dram de nebunie.“

CAPITOLUL 43. În casa ta

1943, Parambil

În absența lui Philipose, Parambilul alunecă în dezordine. Shamuel cade când urcă într-un palmier în care nu avea ce să caute; glezna i s-a umflat cât o nucă-de-cocos. Stafia încărunțită din pivniță răstoarnă un borcan și face un zgomot răsunător. Deja într-o dispoziție nervoasă, Ammachi Mare coboară pregătită să se ia la trântă cu ea, dacă e nevoie. Dar în beciul fără aer, înțesat cu pânze de păianjen, nu vede nimic nelalocul lui: borcanul era gol și este intact. Își spune, cu forța convingerii, că spiritul se simte pur și simplu singur. Se așază pe un vas cu gura în jos și începe să vorbească; parcă ar fi negustoreasa de pește după felul în care descrie avalanșa recentă de calamități.

– De când s-a întors de la Cochin, Maestrul Propășire este el însuși, cel dintotdeauna, pe timpul zilei, dar când soarele apune, bea până nu mai știe de el. Iar a noastră Cuviință *Kochamma* a alunecat în bucătărie și și-a rupt încheietura mâinii, dând vina pe Dolly *Kochamma* pentru că era grăsime pe podea. Dolly i-a răspuns în felul ei calm și liniștit: „Data viitoare, dacă va vrea Domnul, poate că-ți vei rupe gâtul“.

Ammachi Mare pleacă, după ce făgăduiește să vină mai des.

După-amiaza, se surprinde așteptându-se să-l audă pe Philipose, în virtutea obișnuinței, strigând „Ammachio!“ când se întoarce de la școală. Acel „Ammachio“ înseamnă că idei noi îi roiesc în minte aidoma mormolocilor în bălticele. Ce multe a învățat despre lume de la fiul ei! Hărțile pe care le-a desenat de mână acoperă un perete în camera lui, ilustrând locurile în care luptă și pier trupele indiene. Tripoli, El Alamein – chiar și numele sunt fascinante. La fel ca lui Bebe Mol și Odat *Kochamma*, și ei îi e dor de lecturile de seară, când stăteau toate trei pe patul de frânghie precum sturzii pe sârma de rufe, cu privirile ațintite asupra lui. În anul care trecuse, interpretase două povestiri în malayalam scrise de M.R. Bhattathiripad și o memorabilă dramă englezească, în care el jucase fiecare rol: regele asasinat, fratele lui care se căsătorise cu văduva și fantoma regelui ucis. Când frumoasa Ofelia își pierduse mințile, împletind cununi de flori pe care să le atârne pe ramurile copacilor, și căzuse în apele râului, femeile de la Parambil se agățaseră una de alta. Rochia, întinsă pe suprafața apei ca un sari, o menținuse la suprafață o vreme. Apoi însă, în ciuda rugăciunilor disperate înălțate la Parambil, se înecase. După plecarea lui Philipose, Odat *Kochamma* dăduse de știre: „Mă duc în vizită acasă la fiul meu. E plictisitor aici fără băiatul nostru.“ N-a rezistat mai mult de o săptămână.

Într-o dimineață senină și însorită, la nici o lună după plecarea lui Philipose, își ia exemplarul din *Manorama* și se așază.

AVIOANE JAPONEZE BOMBARDEAZĂ MADRASUL. EXOD ÎN MASĂ AL POPULAȚIEI DIN ORAȘ.

Titlul o lovește parcă în ochi; își simte gâtul de parcă ar fi băut leșie. Se ridică, vrând s-o ia la fugă spre fiul ei.

Bebe Mol se ridică și ea și exclamă:

– Copilul nostru vine acasă!

În ziar scrie că bombardamentele au fost în urmă cu trei zile. Un avion japonez solitar „de recunoaștere“ a zburat deasupra orașului deja afectat de întreruperea curentului electric din cauza ploilor și a lansat trei bombe în apropierea plajei. Sirenele de raid aerian n-au sunat, iar exploziile au rămas neexplicate: timp de două zile, cetățenii n-au știut despre bombardamente, fiindcă posturile de radio nu avuseseră electricitate, iar armata nu voise să stârnească panică. Când vestea s-a aflat, teama de o invazie niponă a provocat un exod frenetic al locuitorilor din oraș.

„Dumnezeu să mă ajute, cum să-mi găsesc eu fiul?“

Bebe Mol sare-n sus și-n jos entuziasmată, ceea ce-i distrage atenția lui Ammachi Mare și o scoate din sărite. În plus, o căruță trasă de boi se apropie de casă, hodorogind. Ce-o mai fi acum? Expresia trudită a animalelor o oglindește pe cea a unicului pasager, care coboară și rostește moale:

– Ammachio…

Ea își apasă palmele pe ochi. Are vedenii oare? Apoi, ea și Bebe Mol se reped și se agață de el, ca pentru a-l împiedica să plece iar. A slăbit și e tras la față.

Philipose e ușurat, dar și uluit.

– N-aveți de gând să mă-ntrebați de ce m-am întors?

Ammachi Mare, care ține încă ziarul în mână, îl lovește cu el în piept, ca pentru a compara realitatea cu știrea tipărită.

– Am văzut asta și am crezut că mor. Dumnezeu te-a adus acasă ca să te salveze și să mă cruțe pe mine.

Citește și el articolul. Habar nu avusese.

În seara aceea, după ce Bebe Mol și Odat *Kochamma* se duc la culcare, Ammachi Mare ia două pahare cu apă *jeera* fierbinte și se duce în camera lui. Se așază lângă el pe pat, așa cum obișnuiau să stea înainte. Fără alte preparative, Philipose îi mărturisește că a fost eliminat de la colegiu. Și îi povestește totul: întâlnirea cu profesorul în Gara Centrală, care s-a dovedit a fi un semn de rău augur. Faptul că nu și-a auzit numele în sala de curs. Ea plânge pentru el, își dorește să-l fi putut cruța de asemenea suferințe.

– Ammachi, îmi pare rău că te dezamăgesc.

– *Monay*, niciodată n-ai putea să mă dezamăgești. Mă bucur mult că ai venit acasă. Dumnezeu te-a auzit. Locul tău nu era acolo.

Cu ezitări, el îi arată conținutul celor două cufere pline cu cărți, incapabil să-și ascundă entuziasmul. Și apoi radioul, despachetat și așezat într-un colț. E nerăbdător să-și justifice achizițiile.

– Undele radio sunt pretutindeni în jur, Ammachi, iar acum avem aparatul cu care să le captăm, să aducem lumea la noi. Ne mai trebuie doar curent electric.

– E bine, *monay*. Ai folosit banii cum se cuvine.

Stau amândoi tăcuți în lumina palidă a lămpii. Ea îl ține de mână – o mână atât de deosebită de a soțului ei, cu degete prelungi, mai asemănătoare cu ale ei. E ca și când n-ar fi plecat nici un moment de acasă.

– Ammachi, mai e ceva.

„Dumnezeule, ce-o mai fi acum?“ Dar pe chipul lui vede o expresie de emoție și încântare, ca în ziua în care a venit cu romanul *Moby Dick*, strigând „Ammachio“.

Îi povestește despre tânăra din compartimentul lui.

– Fiica lui Chandy? Cerule mare! Mi-o amintesc când era mică și desena cu Bebe

Mol. Ce coincidență! Cum mai e acum?

– Ammachi, e minunată! exclamă el cu însuflețire.

Îi relatează fiece detaliu al întâlnirii lor de parcă ar depăna o epopee mitică, de când a urcat în tren până când i-a dat ea desenul. Îi arată apoi portretul: fiul ei întorcându-se acasă, marcat de îngrijorare, înconjurat de bagaje.

– Ammachi, într-o zi o să mă însor cu ea, spune Philipose cu glas scăzut. Dacă va vrea Dumnezeu. Da, știu. Acum, că nu voi mai fi absolvent de colegiu, nu am perspective prea bune. Ca să nu mai pomenesc despre auz și despre Tulburare. Dar o să reușesc eu în ceva. Nu voi fi un ratat. Mă rog doar să nu se mărite înainte să am eu șansa să-i demonstrez că merit să mă ia de soț.

Ea își simte inima grea de îngrijorare.

– Ei nu i-ai spus nimic din toate astea, nu-i așa? Despre căsătorie.

El clatină din cap.

După ce mama lui se duce la culcare, Philipose încearcă zadarnic să adoarmă. Habar nu avusese cine era tânăra domnișoară și ratase prilejul s-o întrebe. Totul s-ar fi putut sfârși atunci și acolo. Dar Elsie avusese grijă ca el să afle. Își pune toate speranțele într-o rugăciune: ca în seara asta să fie la fel de prezent în memoria fetei pe cât este ea într-a lui.

Poate că se gândește la el chiar acum, întrebându-se cum a fost întoarcerea lui acasă, așa cum Philipose încearcă să-și închipuie cum a întâmpinat-o tatăl ei. Dacă doi oameni se gândesc exact în același moment unul la celălalt, poate că atomii se contopesc alcătuind forme invizibile, ca undele radio, și stabilesc o conexiune între ei. Fața ei frumoasă îi persistă în imaginație când îl cuprinde somnul – un somn liniștit, care nu poate surveni decât acasă la el, în patul lui, pe pământul de la Parambil, acolo unde s-a născut.

CAPITOLUL 44. Un ținut al belșugului

1943, Parambil

Philipose a avut noroc că a plecat din Madras atunci când a făcut-o. În ziare scrie că gările și stațiile de autobuz sunt pline ochi de oameni care vor să fugă. Se întreabă dacă și colegii lui au părăsit orașul. La Madras, totul a rămas în suspensie. El însuși e în suspensie.

S-a temut de faptul că va trebui să le explice tuturor de ce s-a întors acasă, însă acum nu mai e necesară nici o explicație. Teama de o invazie japoneză plutește peste Travancore. De pe o zi pe alta, prețul orezului explodează. Orezul sud-indian e atât de apreciat, încât cea mai mare parte a lui pleacă la export; consumatorii din India trebuie să se mulțumească cu cel birmanez, importat. Dar după ce orașul Rangoon a fost cucerit de japonezi, importurile de orez au fost sistate, iar britanicii au confiscat orezul cultivat local, păstrându-l pentru armată. Așa se declanșează o foamete.

În scurt timp, războiul coboară din paginile ziarului *Manorama* și se apropie de casă șontâcăind, sub forma unui bărbat îmbrăcat cuviincios, cu un zâmbet sardonic – consecință a obrajilor atât de lipsiți de grăsime, încât par lipiți de craniu. Oasele umerilor îi sunt proeminente ca nucile palmierilor areca, și depresiuni adânci îi străjuiesc claviculele. Soția lui așteaptă la umbră, cu un copil mic în brațe. Bărbatul vorbește cu glas tremurat. Alungat de japonezi din Singapore, a venit acasă fără o lețcaie.

– Iertați-mă! În dimineața asta m-am întrebat: „Să-mi las oare copilul să moară fiindcă mândria mă împiedică să cerșesc?“ Așa că cerșesc, dar nu bani vreau. Doar un dram de orez, sau apa rămasă de la fiert. Am trăit mâncând pleavă, dar s-a terminat și ea. Sânii soției mele s-au uscat ca ai unei bătrâne. Și are abia douăzeci și doi de ani.

În altă zi, apare un bărbat care vorbește în numele fratelui său tăcut. Soția fratelui și-a luat copiii și s-a aruncat cu ei într-un puț, ca să scape de soarta mai cruntă a înfometării. O fetiță a reușit să scape și e împreună cu ei, agățată de mâna tatălui, în timp ce unchiul ei le spune povestea și cerșește de mâncare. Philipose identifică un miros nou: izul fructat, de acetonă, al unui corp care se hrănește din sine însuși: mirosul inaniției.

Bântuit de aceste imagini, scoate în *muttam* cazanul mare din alamă rezervat pentru Onam și Crăciun și îl așază pe cărămizi. Cu ajutorul lui Shamuel, gătește un terci din orez și kappa, în care amestecă banane și ulei de cocos în loc de unt clarifiat. Pregătește apoi pachețele în frunze de bananier pe care să le poată oferi cu discreție anumitor sărmani; dacă s-ar duce vestea, lumea ar da năvală.

La câteva săptămâni după întoarcerea lui, membrii familiei lărgite se reunesc la Parambil după slujba de la biserică și beau ceai. Philipose ascultă și citește pe buze, urmărind conversația sumbră. Cei veniți în vizită nu duc lipsă de hrană și vorbesc doar despre felul în care îi afectează situația actuală. Fără îndoială, și la ei acasă au venit oameni flămânzi să cerșească.

– Ați aflat despre Philipose al nostru? întreabă la un moment dat Manager Kora cu obișnuitul său ton glumeț, ca pentru a-i binedispune pe toți ceilalți.

Respiră greu, șuierat, și pronunță cuvintele sacadat pentru a putea trage aer în piept. Acum vorbește de parcă Philipose nici n-ar fi acolo, cu toate că se uită la el cu un zâmbet larg.

– A venit acasă cu un radio, continuă el. Dar problema e că radioul are nevoie de curent electric. *Aah!* Dacă nu e curent electric în Travancore, cum să fie la Parambil?

Pe Philipose, cuvintele lui îl scot din sărite. Tatăl lui Kora primise de la maharajah titlul onorific de „Manager", pentru activitatea de voluntariat pe care o făcuse pe când locuia la Trivandrum. Tatăl se mândrise cu titlul, deși unicul privilegiu pe care i-l oferea era acela de a-l adăuga la numele său. Fiul insistă că titlul este ereditar, deși în realitate nu e. Bietul lui tată girase un credit pe care îl luase Kora pentru o afacere care apoi falimentase, astfel că își pierduse proprietatea deținută în Trivandrum. Ar fi rămas pe drumuri dacă un văr de-al treilea – tatăl lui Philipose – nu i-ar fi dăruit un teren de casă în Parambil. După ce a murit părintele său, Kora s-a înființat imediat, împreună cu soția lui, pentru a-și cere moștenirea; era în același an în care Maestrul Propășire și Shoshamma se întorseseră și ei acasă. Kora era mai tânăr și părea cel mai sociabil dintre ei; Philipose și-a spus că el avea cele mai mari șanse de a reuși în viață. Dar s-a înșelat. Kora încropește planuri unul după altul, însă nici unul nu se concretizează.

Toată lumea o iubește pe soția lui, Lizziamma, sau Lizzi, așa cum o strigă cei mai mulți. Orfană, a fost educată la mănăstire până la bacalaureat. Plăcută la fire și frumoasă, e imaginea vie a zeiței Lakshmi așa cum e înfățișată în pictura lui Raja Ravi Varma, reprodusă în numeroase calendare. Varma era membru al familiei regale din Travancore. Inspirația de a-și achiziționa o tiparniță i-a permis să distribuie pe scară largă copii ale picturilor sale. Într-una dintre ele a înfățișat-o pe zeița Lakshmi cu trăsături malayali distinctive: o față rotunjoară, îngerească, sprâncene groase, întunecate, încadrând ochii ca de căprioară, și păr lung, ondulat, care îi ajungea până sub șolduri. Grație popularității și simțului comercial acut al lui Varma, acest chip malayali al zeiței este cel întipărit în conștiința tuturor hindușilor din India. Philipose e de părere că Lizzi habar nu are cât e de drăguță; e modestă, cu totul deosebită de soțul ei lăudăros. Ammachi Mare o iubește și o tratează ca pe o fiică. Tânăra petrece mult timp în bucătăria mamei lui Philipose, iar când Kora e plecat peste noapte cu una dintre noile lui „afaceri", doarme împreună cu Ammachi Mare și Bebe Mol. Singurul lucru bun pe care-l poate spune cineva despre Kora este că-și adoră soția; în ciuda tuturor defectelor lui, nu poți să nu admiri cât îi este de devotat.

– Kora, intervine Maestrul Propășire, tu, care ai așa o relație bună cu maharajahul, nu știai că în Trivandrum *este* curent electric? Diwanul a inițiat o campanie de electrificare peste tot în Travancore.

Diwanul este șeful guvernului unui maharajah.

– Cine zice asta? ripostează Kora pe un ton provocator, deși e limpede că nu știe care e realitatea.

– *Chaa!* Deja sunt instalate generatoare termale în Kollam și Kottayam! Și eu, care credeam că tu ești mereu cu degetul pe pulsul celor din Trivandrum!

Georgie, așezat lângă fratele lui, intervine:

– Degetele lui Kora sunt în buzunarele celor din Trivandrum, nu pe pulsul lor!

Kora zâmbește forțat, se scuză și pleacă. Philipose nu știe dacă să se bucure fiindcă a fost pus la punct sau să-i pară rău pentru el. Dar „gluma" pe care a făcut-o încă îl enervează, deoarece știe că banii cheltuiți pe aparatul care zace nefolosit i-ar fi hrănit azi pe mulți.

E bântuit de chipurile oamenilor flămânzi care vin la ușa lor în fiecare zi. Pachețelele cu orez pe care le împarte sunt doar o nimica toată. „Trebuie să facem mai mult. Dar ce?“ Îi vine în minte un plan și apelează la ajutorul Maestrului Propășire ca să-l pună în aplicare.

Construiesc lângă pontonul de acostare un șopron cu acoperiș din stuf și împrumută de la casele din Parambil cazane mari, din cele pe care orice familie le păstrează pentru nunți. Îl cheamă apoi pe Sultan *pattar*, bătrânul bucătar care gătește la nunți. Acesta e reticent, până când vede șopronul, stiva de lemne, cele patru vetre de foc și cazanele lustruite. Se entuziasmează și încropește un meniu ieftin, dar hrănitor, pe bază de *kappa*, fiindcă fiecare gospodărie poate dona câțiva tuberculi de tapioca.

Nu peste mult timp este inaugurat „Centrul Alimentar“. Fiecare persoană primește pe o frunză de bananier o grămăjoară de *kappa*, o alta de *thoren* din fasole mung, puțină lămâie verde murată și o linguriță de sare. Sultan *pattar* este de nerecunoscut: proaspăt bărbierit, fără cămașă, săltând pe vârfurile picioarelor și lansând ordine către mica lui armată – copiii din Parambil veniți să dea o mână de ajutor la tăiat, răzuit, turnat și curățat. *Pattar* îi distrează dansând cu pași mărunți, sânii clătinându-i-se în vreme ce cântă în gura mare melodii deocheate.

În prima zi, hrănesc aproape două sute de persoane înainte să rămână fără provizii. Două săptămâni mai târziu vine în vizită un reporter care prezintă meniul simplu conceput de *pattar* ca fiind unul dintre cele mai bune din câte știe el și îl creditează pe Philipose cu ideea Centrului Alimentar, descriindu-l ca pe un tânăr care n-a suportat să vadă atâta suferință în jurul lui fără să facă ceva pentru a o alina. Philipose îl citează pe Gandhi: „Există în lume oameni atât de flămânzi, încât nu și-l pot închipui pe Dumnezeu decât sub forma mâncării“. Fotografia care însoțește articolul îi înfățișează pe Sultan *pattar*, Maestrul Propășire și Philipose stând în spatele armatei bucătarului, cel mai mic „soldățel“ având doar cinci ani, iar cel mai mare, cincisprezece. Publicarea articolului atrage după sine donații, voluntari și mai mulți oameni flămânzi. După exemplul lor, alte Centre Alimentare se deschid în alte zone din Travancore.

La sfârșitul fiecărei zile, Philipose scrie în caietele lui, încercând să redea conversațiile pe care le aude la Centrul Alimentar, povești marcate de suferință și sacrificiu, dar și de eroism și generozitate. E surprins de capacitatea oamenilor de a da dovadă de umor în fața suferințelor. Scrisul este un exercițiu, nu o relatare jurnalistică, așa că poate îngemăna mai multe persoane într-una singură, poate inventa elemente care nu existau în povestea originală și poate construi propriile lui finaluri – neficțiuni, așa cum numește el acest gen literar. Se gândește deseori la Elsie când scrie; face și ea oare același lucru cu cărbunele, încercând să dea un sens acestor timpuri nesigure? Studiază cu meticulozitate articolele și eseurile pe care le admiră în revista săptămânală a ziarului *Manorama*. Ceea ce scrie el pare altfel. Decide să înscrie una dintre neficțiunile lui la un concurs de povestiri organizat de *Manorama*.

RUBRICA DE DUMINICĂ: OMUL PLAVU
de V. Philipose

E oare posibil să confunzi un om cu un jaquier – un plavu*? Da. Mi s-a întâmplat mie. Eu sunt un om obișnuit, nu un povestitor, astfel că vă voi oferi sfârșitul încă de la început. (De ce nu începe totuși fiecare poveste cu sfârșitul? De ce să avem mai întâi Facerea,*

Cartea lui Sofonie și mai știu eu ce, când putem începe cu Evangheliile?) Dar povestea aceasta începe la Centrul Alimentar. Nu-i spuneți Centrul Foametei, fiindcă guvernul susține că nu există foamete, indiferent ce vedeți voi cu ochii voștri. După plecarea tuturor celorlalți, a venit un bătrân slab ca un creion, ducând un chakka[65] *uriaș, mai mare decât el însuși. Să le dați mâine copiilor să mănânce, ne-a spus. Dacă aveți un bucătar bun, puteți prepara un* puzhukku *gustos. Frate, i-am răspuns, să mă ierți, dar tu însuți îmi pari flămând; de ce vrei să dăruiești acest* chakka*? Ha, a exclamat el, nu eu îl dăruiesc, ci* plavu*! Natura e generoasă. Mi-a trecut prin minte să-i spun că, în cazul ăsta, lasă* plavu *să trimită și niște orez cu murături. A doua zi, omul a adus un* chakka *și mai mare. De departe, părea o furnică ducând o nucă-de-cocos. I-am zis: Frate, mănâncă niște* puzhukku *înainte să pleci. A refuzat. Cine refuză o masă în vremurile astea? Frate, i-am mai spus, cum se poate ca un om atât de slab să care greutăți atât de mari? Care e secretul tău? Iar el a răspuns: Secretele sunt ascunse în cele mai vizibile locuri.*

În ziua aceea am trecut pe lângă celebrul nostru plavu Ammachi*, mama tuturor jaquierilor, chiar arborele în a cărui scorbură s-a ascuns de dușmani maharajahul nostru, Marthanda Varma, cu secole în urmă. Da, voi susțineți că acest copac legendar e în satul vostru, însă vă înșelați. Aici se află, dar haideți să nu ne contrazicem. Oricum, am auzit o voce spunând: Ai venit să-mi afli secretul? Am recunoscut glasul bătrânului, dar n-am văzut pe nimeni. Arată-te, i-am cerut, iar el a zis: Te uiți chiar la mine.*

Dacă v-aș spune că se sprijinea de copac, m-ați înțelege greșit. De fapt, se sprijinea în *copac. Pielea lui era scoarța trunchiului, iar ochii îi erau nodurile din lemn. Când a început foametea, mi-a spus, eu nu mai aveam orez. M-am rezemat de acest* plavu *și am așteptat moartea. Scoarța era aspră, dar de ce m-aș plânge? mi-am zis. În curând voi părăsi această lume. După câteva ore m-am lipit mai tare de copac. Era confortabil, de parcă mă odihneam la sânul lui Ammachi a mea. Oh, falnice* plavu*, dacă poți face fructe atât de mari chiar și pe secetă, nu poți oare să mă hrănești și pe mine? Iar* plavu *a răspuns: De ce nu? Așa se face că mă aflu acum aici.* Plavu *îmi dăruiește tot ce am nevoie. Natura e generoasă. Bătrâne, l-am întrebat, dacă natura e generoasă, atunci de ce e foamete? Iar el a zis: Vinovată e firea omenească, cea care îi face pe negustori să strângă provizii și pe Churchill să ne ia orezul pentru soldați, în timp ce noi murim de foame. Și nu-ți lipsește tovărășia umană, trăind singur aici? l-am mai întrebat, iar el a zâmbit. Cine zice că sunt singur? Uite acolo, la* plavu *acela mic – îl vezi pe* Kochu *Cherian? Iar aici, alături de mine, o vezi pe Ponnamma? De ce nu vii și tu să stai lângă noi? Natura ne dă tuturor.*

Prieteni, am fugit cât m-au ținut picioarele. De ce să-mi fie rușine s-o spun? Dragă cititorule, morala este aceasta: dăruiește și tu la fel de generos cum dăruiește natura. Și uită-te bine la plavu *al tău, fiindcă secretele sunt ascunse în cele mai vizibile locuri.*

„Omul Plavu“ câștigă premiul întâi și este singura, dintre cele trei povestiri laureate, care ajunge să fie publicată. Philipose consideră că acest lucru este un semn. În răstimp de numai câteva luni, numele i-a fost menționat în *Manorama* ca inițiator al Centrului Alimentar, iar acum povestea lui apare în revistă. Poate că asta e adevărata lui vocație, să fie redactor de ziar. Succesul lui nu oprește remarcile meschine ale unora ca Manager Kora, despre faptul că el nu s-a mai întors în Madras. În plus, nu tuturor le-a plăcut „Omul Plavu“ – Cuviință *Kochamma* zice că este o blasfemie. Însă pentru Philipose, importantă este părerea unui singur cititor – cel pentru care scrie. Se roagă ca Elsie să fi citit povestirea și speră ca ea să vadă că el e îndoit, dar nu frânt.

A trecut deja mai mult un an de când a revenit din Madras, însă rana lăsată de perioada petrecută acolo încă nu s-a închis. După ce i-a fost publicată prima povestire, editorul de la *Manorama* a vrut să mai vadă și altele, dar i-a respins trei una după alta, înainte s-o publice pe cea de-a patra, cu supratitlul „Rubrica Omului Obișnuit“. Lui Philipose, titlul îi sugerează că ar putea deveni un colaborator permanent, deși nu-l încântă formularea aleasă de editor – cine vrea să fie considerat doar „obișnuit“?

În acel an și în următorul, Philipose publică alte câteva neficțiuni. Scrierile sale sunt apreciate, judecând după scrisorile primite de la cititori, deși malayalii pot găsi mereu nod în papură, și o fac și acum. Totuși, nimic nu-i pregătește nici pe el și nici pe cei de la ziar pentru tumultul care se iscă după publicarea unei povestiri intitulate „De ce nici un șobolan care se respectă nu lucrează la Secretariat“. Naratorul este un șobolan rănit care într-o noapte se târâie cu greu până într-una dintre marile clădiri guvernamentale și e încântat să vadă că nu mai sunt semeni de-ai săi acolo, care să-i facă concurență. A doua zi dimineață vin la lucru angajații Secretariatului:

Acest uriaș spațiu deschis trebuie să fie un loc de închinăciune, mi-am spus eu. Dumnezeu e undeva sus, nevăzut. Ventilatoarele din tavan sunt o manifestare a lui Dumnezeu, fiindcă se află chiar deasupra marilor preoți (numiți „înalți funcționari“). Cu cât mai joasă e casta din care faci parte, cu atât mai departe de ventilatoare ești așezat. Și munca în ce constă? Aah*, am avut nevoie de ore bune ca să înțeleg, deși era cât se poate de limpede: munca presupune să stai jos. Vii dimineața, te așezi și te zgâiești la dosarele pe care le ai în față, făcând o mutră lungă. Într-un târziu pui mâna pe pix. Când marele preot se uită spre tine, iei primul dosar și desfaci șnurul care leagă hârtiile. Dar imediat ce el iese din încăpere, vă repeziți toți, tu și colegii, vă strângeți lângă biroul lui, sub ventilator, și începeți să spuneți glume. În asta constă munca.*

Sindicatul Funcționarilor ia o poziție dură față de articolul lui Philipose și cere capul Omului Obișnuit; agitația nu face însă altceva decât să atragă mai mulți cititori. Publicul (la fel ca Sindicatul Jurnaliștilor și al Reporterilor) este de partea autorului, fiindcă nu există cetățean în Travancore care să nu se fi lovit de birocrație și să nu fi plecat de la Secretariat dezamăgit. Maestrul Propășire este unul dintre puținii care au răbdarea și abilitatea de a se lua la trântă cu hârțogăraia; bătălia chiar îl încântă.

Un cititor își anunță prezența seara târziu, cu o chemare ca un tril în crescendo, ca râsul unei femei gâdilate. Philipose îl întâmpină pe Joppan altoindu-i un pumn zdravăn în umăr.

– Asta e fiindcă de atât timp n-ai mai venit să mă vezi!

– *Aah*, și te simți mai bine acum?

Joppan e la fel de voinic ca întotdeauna, scund și vânjos, cu umeri la fel de largi pe cât îi e zâmbetul. Într-o mână ține o sticlă cu rachiu de palmier, iar cu cealaltă își lovește și el prietenul.

– Iar *asta* e fiindcă sunt ultima persoană care a aflat că de atâta vreme ești comunist.

– Asta sunt? replică Philipose masându-și umărul.

– Nu tu ai înființat Centrul Alimentar? Ți-a păsat suficient ca să faci ceva. Sunt mândru de tine. Vladimir Lenin spunea: „Presa nu trebuie să fie doar un agitator colectiv, ci și un organizator colectiv al maselor“. Așa că, vezi, prin cuvintele și faptele tale, ești un revoluționar!

– Aah, perfect! Acum pot să dorm mai bine. Dar tu ce mai faci, Joppan?

Tânărul ridică din umeri. La fel ca toate afacerile din zonă, cea a lui Iqbal cu șlepul s-a înțepenit. Iqbal nu-l mai poate plăti, însă fiindcă îi este ca un fiu, îi asigură mâncarea.

– Uită-te la mine, spune Joppan. Vorbesc și scriu în malayalam și citesc în engleză. Pot să țin contabilitatea. Știu căile navigabile de aici ca pe buzunarul meu. Dar acum sunt norocos dacă pot munci cu ziua când și când. Seara, particip la ședințele de partid. Măcar mintea să mi-o hrănesc, dacă nu și burta. Dorm pe șlep, căci dacă mă duc acasă, nu fac altceva decât să mă cert cu tata.

– Nu te mai poți aștepta să se schimbe acum.

Joppan oftează.

– El și Amma vor să mă însor, îți vine să crezi una ca asta? Eu abia dacă pot să mă întrețin pe mine! exclamă el și râde. Poate c-o să mă-nsor, ca să fie ei mulțumiți. Nimic altceva din tot ce fac nu le convine.

Vorbesc ca în vremurile trecute, până după miezul nopții, când Joppan se ridică să plece, rumen la față după rachiul din care el a băut cea mai mare parte.

– Cât despre Centrul Alimentar… Am vorbit serios, Philipose, sunt mândru de tine. Salvezi vieți. Dar gândește-te la asta: dacă nimic nu se va schimba, dacă oamenii nu vor avea cum să scape de sărăcie, dacă pulayarii nu vor putea deține niciodată pământ și nu-și vor putea lăsa bunurile copiilor, când va lovi următoarea foamete, aceiași oameni vor sta la rând să primească de mâncare. Și va fi nevoie de oameni ca tine care să le-o ofere.

Acest gând îl ține treaz pe Philipose până târziu în noapte.

Câteva săptămâni mai târziu, Ammachi Mare anunță că Joppan urmează să se însoare a doua zi.

– Cum? Nu se poate! Mie nu mi-a spus nimic. Ne-a invitat și pe noi?

– Nu Joppan trebuia s-o facă. Ne-a invitat azi Shamuel. Iar eu îți spun ție acum. Uite ce e, continuă Ammachi Mare văzând expresia lui siderată, nu e o căsătorie pusă la cale de luni bune. Probabil că abia s-a stabilit.

– Și unde e nunta? La biserica lor? Mă duc și eu.

– Nu vorbi prostii! Nu așa merg lucrurile.

– Oricum, eu mă duc! insistă el îmbufnat. Joppan o să se bucure să mă vadă.

– Ba nu, nu te duci, replică mama lui cu fermitate. Familia lor e prea importantă pentru noi. Nu-i pune într-o situație stânjenitoare doar fiindcă nu înțelegi care ți-e locul.

După nuntă, tinerii însurăței și părinții mirelui vin în vizită, aducând dulciuri pregătite cu *jaggery*. Joppan dă mâna cu Philipose, zâmbind stingher.

– Ți-am zis eu c-o să mă-nsor, îi șoptește.

– Ai zis că *poate* o să te însori!

Mireasa lui, Ammini, e sfioasă și își ține capul acoperit, astfel că Philipose nu-i poate vedea bine chipul. Shamuel e vesel de parcă toate grijile lui ar fi luat sfârșit; își ține fiul de mână cu un gest afectuos. Ammachi Mare le oferă tinerilor soți trei suluri de bumbac, un set nou de vase din alamă și un plic gros. Cu palmele împreunate, Joppan se apleacă să-i atingă picioarele, dar ea îl oprește. Shamuel și Sara pipăie darurile ca niște copii încântați. Philipose e impresionat de câtă dreptate a avut mama lui.

După plecarea oaspeților, Ammachi Mare îi spune că i-a dat lui Shamuel o parcelă

de teren dreptunghiulară, în spatele celei pe care e casa lui, ca să construiască acolo o locuință separată pentru Joppan și soția lui ori să le-o dea tinerilor așa cum e.

La un an și patru luni de când și-a lansat Maestrul Propășire campania de petiții, rețeaua de curent electric ajunge la oficiul poștal din Parambil de la o substație aflată la trei kilometri distanță. Doar patru familii sunt dispuse să suporte costul extinderii.

– Când ceilalți vor decide că vor și ei curent electric, spune Maestrul, vor trebui să plătească o parte din costurile achitate inițial de noi, ajustată la rata de creștere a prețurilor. Poate că ne vom recupera chiar investiția.

La lumina becurilor de douăzeci de wați, locuitorii caselor electrificate sărbătoresc, în vreme ce vecinii lor cârcotesc. Pentru Philipose, expresia de pe fața lui Bebe Mol când aprinde „soarele mic" a meritat tot efortul. Insectele dau buzna din întuneric și roiesc în jurul becului de parcă s-ar fi pogorât însuși Mesia al nevertebratelor. Philipose deschide radioul care atât de mult timp a stat degeaba. Un glas de bărbat se revarsă în cameră, relatând știrile în engleză, iar în acea clipă, cu mâna pe aparat, tânărul se simte împlinit. A adus lumea în pragul casei sale. Auzind glasul necunoscut, fără trup, Odat *Kochamma* vine în fugă și în drum înșfacă de pe sârma de rufe ce-i cade în mână ca să-și acopere capul – întâmplător, chiloții lui Bebe Mol. Philipose o vede oprindu-se în cadrul ușii și făcându-și semnul crucii cu bizarul obiect de lenjerie lățit pe frunte.

– Ridică-te, *monay*! îi cere ea sever. Un glas venit de nicăieri trebuie să fie glasul Domnului!

El îi explică, dar ea nu e pe de-a-ntregul convinsă. Philipose schimbă postul, pe unul ce difuzează muzică, iar Bebe Mol dansează până când vine vremea să meargă la culcare. După ore bune, el e tot aplecat asupra aparatului și se simte aidoma lui Ulise navigând pe marea împânzită de paraziți a undelor radio. Pe un alt post, e o piesă de teatru care-l duce din Parambil pe o scenă îndepărtată, și murmură odată cu actorii cuvinte pe care le-a învățat pe dinafară: „Dacă e gata, sunt şi eu, acum sau oricând altă dată, numai să-mi fie tot de la îndemână"[66].

Ammachi Mare refuză să pună un bec în dormitorul ei sau în bucătărie. Îi e suficientă lampa cu ulei, veche prietenă credincioasă, cu piciorul ros de vreme, care a luat deja forma palmei și a degetelor sale; i se par mângâietoare haloul ei auriu, umbrele lichide pe care le proiectează pe pereți și pe podea și mirosul fitilului ars. Preferă ca aceste elemente fluide ale nopților ei să rămână pe mai departe așa cum sunt.

Înainte să se culce, îi duce fiului ei apă *jeera* fierbinte. Fața lui Philipose e iluminată de strălucirea eterică emisă de cadranul radioului. Lumea, își spune ea, merită curiozitatea, bunătatea lui sufletească și articolele pe care le scrie. Cândva, a năzuit la o lume mai vastă decât tot ce-și poate imagina ea, dar până la urmă s-a mărginit la cărți și la radio. Ammachi Mare speră că ele îi sunt suficiente. „Doamne, spune-mi că asta e menirea fiului meu", se roagă.

Philipose o vede, se întoarce și exclamă:

– Ammachio!

Îi face semn să intre și, pentru prima dată de ore bune, închide radioul. E roșu la față de încântare și pare puțin emoționat. Ea se oțelește, așteptând să afle ce nouă pasiune îl animă.

– Ammachi, vreau să trimiți după mijlocitorul *Aniyan*. Sunt pregătit.

CAPITOLUL 45. Logodna

1944, Parambil

Mijlocitorul *Aniyan* este un om respectabil, cu părul negru ca smoala pieptănat pe spate la tâmple, care îi dă o înfățișare elegantă, aerodinamică. Aniyan înseamnă „frate mai mic“; numele care i-a fost dat la botez a fost de mult uitat. Nici nu zâmbește și nici nu se arată mirat când Philipose îi povestește cum a întâlnit-o pe Elsie în tren, deși nu se uită la Ammachi Mare.

Spre surprinderea lui Philipose, *Aniyan* știe exact cine e Elsie și că nu e căsătorită, sau „nu era alaltăieri“. Comunitatea creștinilor Sfântului Toma e mică în comparație cu cele ale hindușilor și musulmanilor din Travancore și Cochin, dar tot are sute de mii de membri risipiți în lumea întreagă. Mijlocitorii ca *Aniyan* sunt adevărate registre ambulante cu nume de case și arbori genealogici datând încă de la primii convertiți.

– Ei bine, o să vorbesc cu cei de la Thetanatt – cu Chandy adică, spune Aniyan în cele din urmă. Dacă e interesat, cum tu ai văzut deja fata, nu mai e nevoie de *pennu kaanal*.

Se referă la „vizionarea fetei“ – întâlnire la care participă potențialii cuscri, dar nu întotdeauna și tânărul.

– Eu tot vreau un *pennu kaanal*, intervine Philipose.

Expresia mijlocitorului nu se schimbă. În meseria lui, chipul nu trebuie să dezvăluie nimic, oricâte provocări ar întâmpina.

– Dacă Chandy crede că încă n-ai văzut fata, atunci… e posibil.

– Și vreau să vorbesc cu ea, adaugă Philipose.

– Nu se poate.

– Insist!

Venele care șerpuiesc pe tâmplele lui *Aniyan* se umflă ușor. Mijlocitorul zâmbește vag și se ridică.

– Lasă-mă să-i prezint lui Chandy propunerea. Ăsta este primul pas.

– Uite ce-i, *Anichayan*. Eu o să mă însor cu ea. Gândește-te la asta ca și cum ar fi ambele, *pennu kaanal* plus logodna. Așa, sigur nu va fi o problemă să-i spun câteva cuvinte.

– Logodna are rolul de a plănui căsătoria. Nu e un prilej de a vorbi cu fata.

Înainte de sfârșitul săptămânii, *Aniyan* are vești: Chandy este interesat. Pot pregăti *pennu kaanal*.

Dar Ammachi Mare are o nelămurire.

– Au întrebat despre JoJo? Sau despre Bebe Mol? Despre apă…?

Aniyan ridică o sprânceană.

– Ce e de întrebat aici? Un accident tragic a provocat un înec. Doar nu e o boală de minte în familie! Ori crize de epilepsie. Asta n-aș ascunde niciodată. Și, Ammachi, mă crezi sau nu, există în comunitatea noastră mai multe Bebe Mol decât îți poți închipui. Nu e un impediment în calea unei alianțe matrimoniale.

Ammachi Mare se întoarce către Philipose:

– Dacă ajungeți să vă căsătoriți, trebuie să-i spui totul lui Elsie, înțelegi? Fără

secrete.

Aniyan se uită la ei, așteaptă și pe urmă spune:

– Deci… Ammachi, veți veni, tu și încă unul sau doi membri vârstnici ai familiei, la casa Thetanatt. *Aah*, poți să vii și tu, *monay*, adaugă apoi, de parcă abia și-ar fi amintit. Dacă nu vor fi alte obstacole, ziua aceea poate fi ziua logodnei, când vom stabili data nunții și dota…

– Vreau puțin timp în care să vorbesc doar cu Elsie, îl întrerupe Philipose.

Aniyan se uită spre Ammachi Mare, dar înțelege de ce din partea ei nu va primi nici un ajutor.

– Ei, poate după rugăciuni și ceai…

– Între patru ochi?

– *Aah, aah*, între patru ochi, sigur. Dar cu toți ceilalți prezenți.

Ammachi Mare este așezată pe o canapea albă, imposibil de lungă, în casa Thetanatt, strângând în mâini ceșcuța și farfurioara cu bordură aurie. Fotografii înrămate ale celor decedați sunt agățate sus, pe pereți, una lângă alta și înclinate puțin în jos. E un obicei de dată recentă care ei i se pare sinistru. Răposata soție a lui Chandy se uită spre ei. Lângă ea se află portretul liniștitor al lui Mar Gregorios realizat de Ravi Varma. „Spune-mi că facem ceea ce trebuie“, îi cere ea sfântului.

– *Ena-di?* Ce tot mormăi acolo? o chestionează Odat *Kochamma* enervată. Bea-ți ceaiul!

Bătrâna e foarte mulțumită de faptul că a fost invitată, ca unul dintre bătrânii din familie, împreună cu Maestrul Propășire. Nici casa, nici ocazia n-o intimidează câtuși de puțin; toarnă ceaiul fierbinte în farfurioară („Altfel care mai e rostul ei?“) și suflă în el.

– *Aah*, foarte bun ceai, trebuie să spun!

Mijlocitorul *Aniyan* nici nu bea, nici nu mănâncă; trăsăturile îi sunt la fel de liniștite ca apa unui lac, iar privirea i se plimbă prin încăpere, analizând viitorii potențiali clienți, chiar dacă deocamdată sunt sugari.

Ammachi Mare se uită spre Chandy, gazda lor afabilă, care discută cu Maestrul Propășire. „Philipose al meu unde o fi?“ Fiul ei este un giuvaier, desigur, un tânăr cât se poate de eligibil, și va moșteni Parambilul, care cândva se întindea pe aproape cinci sute de acri. Dar tot nu se compară cu moșia lui Chandy, care, din câte i s-a spus, se află la câteva ore distanță și are mii de acri de teren cultivat cu ceai și arbori-de-cauciuc, pe lângă casa strămoșească de aici și celelalte proprietăți. Averea îi e vizibilă în piesele de mobilier și în cele două mașini de afară – una elegantă, cu botul lung și partea din spate aerodinamică, lucind ca un safir la intrarea în casă, și cealaltă, parcată în lateral, cea care l-a adus pe Philipose acasă în urmă cu atâția ani, cu o platformă atașată în spate. Chandy ar fi putut alege pentru Elsie fiul unui alt proprietar de moșie, sau un medic ori poate un perceptor districtual. Dar poate că i-a plăcut pur și simplu de Philipose, școlarul, când l-a întâlnit prima dată; i-a spus atunci că este un erou. Între timp, școlarul și-a făurit singur un nume scriind. Sau poate că Elsie (care încă nu și-a făcut apariția) a fost la fel de insistentă ca el în legătură cu această căsătorie. Suspină privindu-și fiul, atât de arătos în ciuda emoțiilor, cum stă drept, cu părul des așezat în stânga și-n dreapta cărării, *juba* albă subliniindu-i culoarea deschisă a pielii.

După rugăciuni, din nou sunt aduse ceai și *palaharam* de o tânără în sari, verișoara lui Elsie, care apoi îl conduce pe Philipose până la una dintre cele două bănci de pe veranda spațioasă, unde toți oaspeții îl pot vedea foarte bine prin ușile

deschise. În același moment, la unison, trei *ammachi* bătrâne din partea familiei de la Thetanatt, cu urechile atârnându-le de la greutatea bijuteriilor din aur, se ridică și-i însoțesc. Fiece pliu al veșmintelor lor e călcat perfect, ascunzându-le spinările curbate, iar *chatta* fiecăreia este atât de apretată de la apa de orez în care au fost clătite, încât zici că se va rupe când se așază pe cea de-a doua bancă și apoi își potrivesc mai bine peste piept *kavani*-urile din brocart auriu.

Încruntată, Odat *Kochamma* își pune farfurioara cu zgomot pe masă și iese pe verandă, trunchiul legănându-i-se la fiecare pas din cauza mersului crăcănat. Cele trei *ammachi* o privesc alarmate cum se apropie. Ea se înghesuie pe bancă alături de ele, făcându-și loc cu coatele, și spune:

– E loc destul. Dați-vă mai încolo!

Apoi ia o bucată de halva de pe farfuria pe care a adus-o verișoara, o adulmecă și, încrețindu-și nasul, îi dă drumul la loc pe farfurie, făcându-i semn fetei să plece și lipsindu-le astfel de halva și pe bătrânele *ammachi*. Acestea deschid gura să protesteze, dar Odat *Kochamma* le ignoră și își clămpănește zgomotos dinții din lemn. Cele trei sunt nevoite să-și învingă cataracta și să se uite pe după Odat *Kochamma* ca să-l vadă pe Philipose. Vorbesc mult prea tare fiindcă nu aud bine.

– Să stea de vorbă cu fata, zici? Pentru ce? Să vină când o fi nunta, asta-i tot ce trebuie să facă el!

– *Aah*, *aah!* Dacă vrea să-i spună ceva, are o viață întreagă înainte s-o facă, nu-i așa?

– *Ooh*, *aah!* De ce să nu mai păstreze câteva cuvinte și pentru când o fi bătrân? Măcar vorbe o să mai aibă, când nimic în rest n-o să-i mai meargă!

Umerii li se scutură de râs și își ridică mâinile cu degete cocârjate ca să-și acopere gurile știrbe. Odat *Kochamma* se preface că nu le aude. Îi face scurt cu ochiul lui Philipose și sloboade un pârț, după care se uită acuzator la celelalte trei.

Philipose simte privirile tuturor ațintite asupra lui. Atmosfera e atât de groasă, încât ar putea desena litere în ea cu degetul. În cameră, mama lui lasă impresia că nu se simte în largul ei, părând și mai mică pe canapeaua lungă, de pe care picioarele nu-i ajung până pe podea. Apoi, capetele și privirile celorlalți se întorc, iar discuțiile încetează: probabil că a apărut Elsie. Se ridică în picioare și își șterge încă o dată fața cu batista. Inima îi bate atât de tare, încât Elsie i-ar putea urma bubuitul până la el.

E chiar mai frumoasă decât își amintea el din tren. E amuțit, incapabil măcar s-o salute. Se așază unul lângă altul pe bancă. Sariul roșu cu albastru formează un fundal senin pentru mâinile ei lipsite de podoabe; nu poartă nici măcar o brățară simplă. Degetele îi sunt subțiri și lungi, ca pensulele și creioanele cu care desenează. Parfumul gardeniei din părul ei i se pare îmbătător.

Își drege glasul ca să vorbească, dar îi observă degetele de la picioare ieșind de sub tivul sariului și cuvintele i se evaporă. E transportat înapoi în tren, unde tălpile ei se zăresc fugar atunci când urcă scara patului.

Corzile vocale i-au amorțit. „Oh, Doamne, oare așa e când te lovește apoplexia?“ Dă să-și scoată batista, dar nimerește în alt buzunar; când scoate mâna, are între degete o monedă de un chakram pe a cărei față e imprimată imaginea lui Bala Rama Varma. O întinde către ea și, o clipă mai târziu, moneda dispare. Îi arată ambele mâini, cu palmele în sus și apoi în jos. „Vă rog să priviți cu atenție, doamnelor și domnilor; verificați că n-am ascuns nimic.“ Apoi duce mâna spre urechea ei, scoate la iveală moneda și i-o așază în palmă.

Una dintre *ammachi* își duce mâna la gură de parcă tocmai a fost martoră la un viol.

– Ați văzut?!

Celelalte nu văzuseră.

– *Aah*, a făcut el ceva! Și-a pus mâna când ici, când colo!

– A fost magie, explică Philipose, căruia i-a revenit în sfârșit glasul.

Cuvintele i se revarsă de pe buze în engleză, ceea ce nu a fost o decizie deliberată, însă se dovedește a fi una bună, dacă e să aibă puțină intimitate. Elsie îi ia mâna și o întoarce cu palma în sus.

– Ai mâini frumoase. Mâinile mi se par interesante, îi spune în engleză.

Tot în engleză vorbiseră și în tren. Philipose își amintește glasul ei. Are un timbru domol, seducător, care îi impune lui să-i privească atent buzele.

– Le-am observat pe ale tale de prima dată când ne-am întâlnit, adaugă ea.

Philipose remarcă o mică pată de vopsea verde în palma ei. Pielea îi vibrează acolo unde l-a atins ea.

– Am caiete pline cu desene de mâini, continuă Elsie, iar el întreabă de ce. Fiindcă tot ce desenez sau pictez începe cu propriile mele mâini, așa cred. Uneori am impresia că mâna este cea care conduce, iar mintea o urmează. Fără mâini, nu aș avea nimic.

– Eu am un caiet cu desene de picioare. Picioarele pot dezvălui caracterul. Dacă ești rege sau episcop, îți împodobești mâinile cu giuvaiere. Dar picioarele reprezintă sinele tău neînfrumusețat, indiferent de ceea ce susții tu că ești.

Ea se apleacă să se uite la picioarele lor goale. Își aduce piciorul ei lângă al lui. Al doilea deget, doar puțin mai lung decât cel mare, unghiile transparente, luminoase și unduirile încheieturilor – toate sunt mărturii ale firii ei artistice, își spune Philipose. Pe lângă al lui, piciorul ei pare mititel. Pielea ei o atinge pe a lui.

Cele trei *ammachi* mai au puțin și explodează. Dacă ar avea un fluier, ar sufla deja în el.

– *Ayo!* Mai întâi a pus mâna! Acum își ating picioarele! Oare nu pot aștepta?

Elsie își înăbușă râsul.

– Le-ai auzit?

El ezită.

– Nu pot distinge fiecare cuvânt, dar mi-am făcut o idee generală.

Engleza a fost o idee excelentă.

– Philipose, rostește ea de parcă i-ar încerca numele, privindu-l în ochi; sonoritatea îi dă fiori. Ai cerut să vorbești cu mine? întreabă zâmbind.

El se pierde în surâsul ei, așa că răspunsul vine cu întârziere:

– Da, da, am cerut! Am încălcat o sumedenie de reguli cerând. Da, am vrut să vorbim. Sincer, pot să-ți spun de ce?

– Sinceritatea e mai bună decât nesinceritatea.

– După ce am… După tren… am sperat. Adică, mi s-a părut că soarta a vrut ca, după atâția ani, să fim în același tren, în același compartiment, pe aceeași banchetă… Și ne-am despărțit prea repede. De atunci am… am visat cu ochii deschiși că ne vom căsători. Doar că eram un om care nu va absolvi colegiul. Frânt și îndoit. Am muncit însă din greu, iar acum nu mai sunt nici frânt, nici îndoit. Când am știut asta, l-am chemat pe mijlocitorul *Aniyan*. Numai că îmi amintesc ce i-ai spus Meenei în tren, că nu erai pregătită pentru căsătorie. Elsie, *eu* vreau să ne căsătorim. Și am vrut să fiu sigur că și… că și *tu* vrei. Că nu te obligă nimeni s-o faci.

Ea cade pe gânduri o clipă, apoi se întoarce spre el și zâmbește, răspunzându-i fără cuvinte: „Da, și eu vreau“.

– Oh, slavă Domnului! Mă temeam că tatăl tău va dori pe cineva ca… pe cineva

mai…

– *Eu* am vrut asta. Te-am vrut pe tine.

E ca și când tocmai l-ar fi sărutat. Simte că se prăbușește în adâncurile privirii ei, în explozia de nuanțe căprui, cenușii și chiar albastre din irisurile ei. Îi vine să sară în sus de bucurie. Zâmbește către Odat *Kochamma*, care îi face cu ochiul, apoi se ridică de pe bancă aruncându-și poalele *kavani*-ului pe un umăr și în nasul celor trei *ammachi*. Cu fruntea sus, bătrâna se înapoiază la Ammachi Mare, luând în drum o bucată de halva.

– Sunt un om norocos, spune Philipose. De ce m-ai ales pe mine?

Acum ea e cea lipsită de cuvinte, mai reținută decât îi stă în fire.

– E un secret? insistă el.

– Secretele sunt de obicei ascunse în cel mai vizibil loc.

Philipose e flatat: replica ei e finalul primei lui neficțiuni, „Omul Plavu“.

– Vrei cu adevărat să știi? Să-ți spun *cu sinceritate*? întreabă ea tachinându-l, dar redevine serioasă și continuă: Fiindcă sunt o artistă.

El nu înțelege.

– Ca Michelangelo adică? Sau ca Ravi Varma?

– Păi, cred că da… Dar, totodată, nu ca Ravi Varma.

– Atunci, cum?

– Ca mine însămi, răspunde ea fără să zâmbească. Dacă Ravi Varma ar fi venit pe lume ca fată, crezi că după căsătorie ar fi avut libertatea de a studia cu un dascăl olandez? Sau de a expune la Viena? Ori de a călători unde a vrut în India? Și-a cumpărat o tiparniță la Bombay. Înțeleaptă mișcare. De aceea reproducerile lucrărilor lui se găsesc pretutindeni. A întâlnit cele mai frumoase femei ale epocii lui, maharani și metrese, și le-a pictat. Chiar s-a apropiat de una sau două dintre ele. Ceea ce vreau să spun, Philipose, e că dacă Ravi Varma ar fi fost femeie, Ravi Varma nu ar fi existat.

Înțelege la ce se referă ea, dar nu și ce legătură ar putea avea cu el.

– Philipose, și tu ești artist, continuă Elsie, iar el se simte flatat din nou. Poți să-ți petreci cea mai mare parte a zilei făcând artă. Nimeni nu-ți spune să nu scrii, sau când anume să scrii. Iar căsătoria nu va schimba acest lucru.

Aici n-o poate contrazice.

– Încă de când m-am întors acasă, tata a avut în minte alți pretendenți. Un băiat cu proprietăți funciare… un altul care deține țesătorii în Coimbatore. I-am refuzat pe toți. M-am gândit că, dintre toți cei cu care aș putea să mă mărit, tu mi-ai lua în serios arta și aspirațiile, îi mărturisește Elsie cu o privire gravă. Am o situație materială bună. Tata nu mă forțează să mă căsătoresc. Dar dacă lui i se întâmplă ceva, toată averea, cu excepția zestrei mele… *totul* îi revine fratelui meu. Așa e legea în comunitatea noastră, nu? E nedrept, dar așa stau lucrurile. Dacă aș rămâne nemăritată, după ce el n-ar mai fi, aș rămâne fără o casă. De asta e el atât de dornic să mă vadă măritată. Pentru viitorul meu.

– Și bărbații sunt presați să se însoare. Pentru a le face pe plac rudelor, replică el gândindu-se la Joppan.

– Da, dar după nuntă nimeni nu-ți va spune: „Lasă scrisul, Philipose. Datoria ta acum este să-ți servești consoarta și pe părinții ei tot restul vieții. Să ai grijă de bucătărie, să crești copiii.“ Fratele meu, adaugă ea cu o nuanță de amărăciune în glas, va avea o viață așa cum ar fi trebuit să am eu. Sper să nu și-o irosească.

Privesc amândoi spre fratele ei. Are un burdihan rotunjit sub *mundu* dublu, de calitate; e umflat la față, cu cearcăne care în scurt timp vor deveni trăsături

permanente. Ar putea fi luat drept dublura puhavă a tatălui său, devenită astfel din aceleași motive, doar că la o vârstă mai mică: fumat și prea mult alcool. Dar de pe chipul lui lipsește umorul lui Chandy, lipsesc omenia și vitalitatea lui. Simțindu-le privirile, fratele se uită în direcția lor cu ochi goi, nesimțitori. „Nu e prea multă iubire frățească între ei“, se gândește Philipose.

Elsie își apropie capul de el.

– Îți spun toate astea pentru că m-ai întrebat. E greu de explicat cât de mult își iubește o fiică tatăl; cel mai mare dar pe care i-l pot oferi e să mă căsătoresc. După aceea, voi deveni grija ta, nu a lui. Și m-am gândit că, dacă tot trebuie să mă mărit, cine mă va respecta ca artistă și îmi va permite să-mi împlinesc ceea ce cred eu că e menirea mea? Cred că tu ești acela.

Philipose e flatat, însă cuvintele ei sunt în același timp și puțin descurajante. Unde e *dragostea* în toată explicația asta? Unde e dorința? Ea pare să-i citească gândurile.

– Îmi pare rău dacă ceea ce ți-am spus ți se pare dezamăgitor. Suntem doar la *pennu kaanal*. Poți să zici că ai venit, ai văzut și nu e ceea ce-ți trebuie ție. Poți să refuzi. Sau pot să refuz eu. Ai întrebat, așa că ți-am răspuns cu sinceritate.

Cu o sinceritate brutală! El ar fi avut oare curajul de a spune tot ce a spus ea?

– Elsie, ultimul lucru pe care mi-l doresc e să refuz…

– Când ți-am făcut portretul în dimineața aceea, în tren, am crezut că pot vedea în sufletul tău. Nu mai eram școlărița care stătea lângă tine pe bancheta mașinii. Iar tu nu mai erai băiatul curajos care a salvat un copil. Am văzut în tine un bărbat care se străduia să-și găsească drumul în viață. Și ți l-ai găsit, îmi dau seama din articolele pe care le-ai scris. Când a venit propunerea de căsătorie, m-am bucurat. Mi-am zis: uite, un om care percepe lumea la fel ca mine. Care năzuiește s-o înțeleagă așa cum o fac și eu. Spune-mi că nu m-am înșelat!

– Nu, nu te-ai înșelat. Și trebuie să știi că nu vreau să mă însor doar ca să fiu însurat. Vreau să mă însor *cu tine*. Iar când vom fi căsătoriți, voi face tot ce voi putea ca să-ți susțin arta. Cum aș putea să n-o fac?

Ea e încântată.

– Ești sigur? Draga ta mamă speră că voi prelua eu treburile în bucătărie, că la mine vor sta cheile de la *ara*, că voi găti un curry de pește gustos. Se va scandaliza când va veni negustoreasa de pește și eu nu voi ști să deosebesc un *mathi* de un *vaala*…

– Cum, nu știi?! În cazul ăsta…, exclamă el și se preface că se ridică să plece.

Sprâncenele se arcuiesc pe fruntea ei și, o clipă mai târziu, Elsie izbucnește în râs – un sunet cristalin, ca de clopoțel. Șirul perfect al dinților ei, limba și cerul gurii îi dau lui Philipose o stare de amețeală.

– Elsie, câtă vreme vei râde așa, nu-mi va păsa de altceva. Îți promit. Vei avea tot atât timp și aceeași posibilitate de a te ocupa de artă pe cât voi avea eu pentru a scrie. Încă n-o cunoști pe mama, dar e pâinea lui Dumnezeu! Va înțelege.

– Philipose…, murmură ea încet, recunoscătoare, lipindu-se de el cu capul plecat.

Se înclină și el spre ea, susținându-i greutatea – la naiba cu bătrânele *ammachi*! Își simte brațul în flăcări acolo unde îl atinge pe al ei. Inima îi bate tare și repede, nu de teamă sau panică, ci ca o recunoaștere a faptului că a găsit ceea ce căuta. E mândru de sine însuși. Omul Obișnuit a reușit ceva cu totul neobișnuit.

CAPITOLUL 46. Noaptea nunții

1945, Parambil

După șase ani, războiul e aproape încheiat. Două milioane și jumătate de soldați indieni vor fi demobilizați, inclusiv, pentru prima dată, sute de ofițeri indieni. În timpul Primului Război Mondial, britanicii n-au pregătit nici un ofițer din rândul indienilor, temându-se că ar instrui astfel viitori lideri ai rebelilor. Și au avut dreptate. Acum, ofițerii indieni care se întorc acasă sunt oameni decorați pentru fapte de vitejie, oameni care au văzut soldați aflați sub comanda lor murind pentru eliberarea abisinienilor, pentru eliberarea francezilor și, în general, pentru eliberarea Europei de sub jugul hitlerist. În momentul acesta nu vor accepta nimic mai puțin decât eliberarea Indiei. Britanicii fac prostia să anunțe că soldații indieni capturați de japonezi și forțați, sub amenințarea decapitării, să se alăture Armatei Naționale Indiene a lui Subhas Chandra Bose vor fi judecați ca „trădători". Furia manifestată de indieni, soldați și civili deopotrivă, e înspăimântătoare. Dacă o singură garnizoană se revoltă, nimic nu va mai opri prăbușirea pieselor de domino. Cei două sute de mii de civili britanici de pe teritoriul Indiei riscă să fie măcelăriți peste noapte de cei trei sute de milioane de localnici.

În Travancore, un viitor mire ascultă radioul seară de seară, urmărind de la O. P. Parambil eliberarea Leningradului și a Romei, a Rangoonului și a Parisului. Adaugă noi coli pentru a extinde harta de pe perete, dar războiul din Pacific e imposibil de reprezentat cu acuratețe, la orice scară. Scrie numele alături de punctulețe: Guadalcanal, atolul Makin, Morotai, Peleliu. O sumedenie de oameni au murit pe insulițele acelea. Totul e cât se poate de absurd. Și personal: unul dintre nepoții olarului s-a înrolat doar pentru bonusul de la recrutare și pentru soldă; bietul de el a murit în Africa de Nord.

Împreună cu Maestrul Propășire, Philipose hotărăște să închidă Centrul Alimentar, deoarece accesul la hrană s-a îmbunătățit constant. Nu-și poate alunga senzația că soarta în schimbare a războiului și optimismul indienilor cu privire la apropiata lor libertate sunt legate de turnura nouă pe care a luat-o destinul lui.

Se căsătoresc în aceeași biserică în care s-a măritat Ammachi Mare și a fost botezat Philipose. Când intră, Elsie își trage peste cap marginea *pallu* a sariului și pășește cu ochii plecați, așa cum se cuvine, trecând pragul cu piciorul drept. Un murmur colectiv răsună, stârnit de frumusețea miresei – probabil prima tânără care se mărită în sari în această biserică. Lui i se pare că o strălucire aurie o învăluie, aidoma unui praf de scorțișoară. În loc să se împovăreze cu giuvaierele mamei ei, poartă doar câte o brățară la fiecare încheietură, un lănțișor fin din aur cu medalion și cercei din aur. La cei nouăsprezece ani ai ei, are siguranța de sine și prestanța unei femei care a trăit deja de două ori mai mult. Când s-a privit în oglindă încă o dată înainte de a pleca spre biserică, lui Philipose i s-a părut că, dimpotrivă, e doar un băiețel de doisprezece ani încercând să pară un bărbat de douăzeci și doi.

Cu cele mai bune *mundu* și *juba* ale lui, Joppan stă mândru alături de Maestrul Propășire și de rudele de la Parambil în zona rezervată bărbaților, chiar în față. Dar în ciuda tuturor insistențelor lui Philipose, Shamuel refuză să pună piciorul în

biserică. Se uită de afară, pe fereastră.

Cuplul pleacă acasă în Fordul lung și elegant al lui Chandy, împodobit cu trandafiri. Se apropie de Parambil pe aleea recent lărgită, în lateralul căreia invitații sunt așezați pe scaune, sub un uriaș *pandal*[67] alb. Pe cealaltă latură așteaptă Damodaran, care înțelege solemnitatea momentului. Când tinerii însurăței coboară din mașină, Damo o înghiontește ușor pe Ammachi Mare, care întinde mâna să-l mângâie. Pe urmă elefantul îl cuprinde pe Philipose cu trompa și-l trage spre el, ciufulindu-i părul cu gura; invitații de la Thetanatt icnesc de uimire. Damo așază apoi pe capul miresei ghirlanda de iasomie pe care i-o întinde Unni. Trompa zăbovește asupra ei, adulmecându-i obrajii și gâtul; Elsie râde încântată și îi mulțumește cu o găleată de orez îndulcit pe care i-o dă Ammachi Mare.

Chelnerii circulă de colo-colo ducând platouri aburinde cu deliciosul biryani de oaie al lui Sultan *pattar*. În aer răsună, șocant, hohotul de râs dezlănțuit al lui Cuviință *Kochamma*, un sunet plăcut, ascuțit, de care nimeni n-o credea capabilă. „Punciul de la moșie“ al lui Chandy, un vin de prune care poartă numele unui sfânt, face furori printre doamne.

Pe un podium înălțat, Elsie și Philipose primesc un șir amețitor de invitați, printre care și prietenii lui Chandy, în rândul cărora se numără mai multe cupluri de albi. Philipose îl zărește pe Shamuel stând în afara pavilionului, cu o înfățișare princiară în *mundu* de un alb orbitor și *juba* din mătase de culoarea mustarului pe care el i le-a cumpărat. Bătrânul se încruntă și nu se clintește din loc când Philipose îi face semn să se apropie. Expresia lui spune clar că *thamb'ran* ar trebui să știe mai bine. În consecință, Philipose o conduce pe Elsie afară și îl cuprinde în brațe, nu numai din iubire, ci și pentru a-l împiedica să fugă.

– Elsie, el e Shamuel, singurul tată pe care l-am cunoscut cu adevărat.

Surprinderea resimțită de bătrân la apropierea lor se transformă în consternare la auzul unei asemenea blasfemii. Abia dacă o poate privi pe Elsie în ochi când își lipește palmele una de alta, sub bărbie. Ea îi răspunde cu același gest și apoi se apleacă să-i atingă picioarele. Cu un strigăt, Shamuel se vede nevoit s-o prindă de mâini ca s-o împiedice. Ea îi reține palmele în ale ei, își apleacă fruntea și murmură:

– Dă-ne binecuvântarea!

Incapabil s-o refuze, cu buzele tremurându-i, își pune mâinile bătrâne deasupra capetelor lor. Philipose încearcă să-l îmbrățișeze, dar Shamuel îl împinge fără menajamente, prefăcându-se înfuriat. Arată apoi cu degetul spre podium indicându-le că trebuie să se întoarcă la invitați și își ferește privirea, ca tinerii să nu-i vadă lacrimile.

E aproape miezul nopții când rămân în sfârșit singuri în camera lui Philipose. În scrisorile pe care le-au schimbat înainte de nuntă, el i-a povestit despre hotărârea lui Odat *Kochamma* ca harta să dispară, iar camera să fie pregătită pentru tânăra soție. Imediat a venit o telegramă de la Elsie, cea dintâi primită la O. P. Parambil.

PĂSTREAZĂ HARTA STOP NU SCHIMBA NIMIC STOP VREAU SĂ TE VĂD AȘA CUM EȘTI STOP

Elsie zâmbește când vede telegrama prinsă pe perete, devenită parte integrantă a tapiseriei de națiuni, armate, flote și sminteală umană. Cu valizele ei înăuntru, camera pare mai mică. Lângă dormitorul lor se află o baie recent construită; un bazin încăpător de afară trebuie umplut cu apă de la puț în fiecare dimineață ca să aibă ce

curge la robinete, însă Philipose intenționează să cumpere în scurt timp o pompă electrică. Elsie își ia articolele de toaletă și se duce la baie de parcă ar fi trăit la Parambil de ani buni. Slavă Domnului că nu trebuie să se ducă la closetul de afară sau la țarcul de îmbăiat din curte. Philipose se spală acolo și se grăbește înapoi în dormitor.

Până când se întoarce ea, aprinde lampa cu ulei, a cărei lumină palidă e mai puțin deranjantă decât cea a becului de pe perete. Elsie s-a schimbat într-o cămașă de noapte albă cu trandafiri roz-pal, iar el e doar în *mundu*, cu pieptul gol. Se întind în pat unul lângă celălalt, privind în tavan. Pe tot parcursul ceremoniei nupțiale, de fiecare dată când li se atingeau mâinile, el simțea o undă de șoc străbătându-i brațul. În drumul spre casă stătuseră lipiți unul de altul, zâmbind ca doi copii, parcă pentru a spune: „Am făcut-o!“

Philipose coboară fitilul lămpii. Stau mult timp nemișcați, ascultând vântul foșnind în palmieri, un porumbel uguind și clinchetul îndepărtat al lanțului lui Damo. E întuneric în cameră, dar, treptat, două dreptunghiuri palide se conturează pe peretele opus ferestrei; perdeaua acoperă doar jumătatea de jos a acesteia, crengile bătrânului *plavu* din curte profilându-se pe fundalul cerului. Cele trei fructe care atârnă pe ele par niște copii jucându-se în pom.

Philipose se întoarce spre ea, iar Elsie se răsucește spre el, ca și când ar fi așteptat semnalul. Genunchii li se ating cu stângăcie. El își trece un picior peste genunchii ei, iar ea își strecoară gambele între ale lui; tălpile lor se caută și se găsesc reciproc. Philipose nu-i poate vedea decât fața, îi simte răsuflarea pe obraji și mirosurile de săpun și pastă de dinți, pe lângă cel natural al pielii.

Cu mișcări delicate, degetele ei îi conturează tâmplele, maxilarul, gâtul, ca un sculptor care măsoară. El îi dezmiardă părul. Trupurile lor sunt strâns lipite, pieptul ei catifelat îl atinge pe al lui. Ea nu-și poate stăpâni un căscat, iar el cască înainte ca ea să închidă gura. Își înăbușă amândoi râsul, după care Elsie suspină și se culcușește lângă el. Capul i se sprijină în îndoitura dintre umărul și trunchiul lui, iar degetele îi stau răsfirate pe piept.

Rușinoasa retragere din Madras l-a lăsat cu senzația că e un om incomplet, că firele ființei lui sunt încurcate și rupte pe alocuri. Acum însă, cu Elsie lângă el, e din nou întreg. Abdomenul ei apasă ușor pe al lui și se retrage apoi cu fiecare inspirație, ritmul răsuflării devenind mai lent. El studiază acest miracol. Și apoi, în ciuda entuziasmului febril pe care i-l dă faptul că ține în brațe o femeie atât de frumoasă – soția lui –, adoarme și el.

Când se trezește e trecut de miezul nopții și picioarele le sunt tot împletite, dar cămașa ei de noapte, împreună cu *mundu*, s-a tras într-o parte și pielea coapsei ei e lipită de a lui. Deodată, e complet treaz, de parcă ar fi fost stropit cu apă. Locurile în care li se ating trupurile sunt fierbinți. Își presează corpul ușor de al ei și, în mod uimitor, ea îi răspunde. Deschide ochii. El nu știe bine cum anume să procedeze. Își apropie capul de ea. Elsie se lipește de acea nouă tărie a lui care nu existase acolo în îmbrățișarea tandră dinainte de a adormi.

Buzele li se întâlnesc într-o mângâiere stângace – excitantă, dar uscată. Nu e chiar ce și-a imaginat el. Încearcă din nou, o explorare mai hotărâtă, și limbile li se ating cu o senzație electrică și o intimitate atât de profundă, încât corpul îi vibrează. Bâjbâie în faldurile cămășii ei de noapte și, deodată, sânii ei rămân goi. Nimic, absolut nimic în viața lui nu va reuși să depășească acest prim moment în care îi vede, în care îi atinge, în care o simte răspunzându-i. Mâna lui coboară cu timiditate pe corpul ei, în timp ce dosul palmei ei și apoi degetele ating cu delicatețe acea parte

a lui care nu mai poate fi ignorată. Nesiguranța și stângăcia lor împărtășite sunt la fel de erotice ca tot ce le-a precedat. Philipose se ridică peste ea. E ca un orb care a nimerit într-un colț și bâjbâie cu bastonul, însă ea îl ghidează cu o mână, ținându-i-o pe cealaltă pe piept, ca pe o frână. Încet, foarte încet, îi face loc înăuntru. Se crispează, dar continuă să-l țină. Doar atunci când o simte relaxându-se începe el să se miște cu blândețe. „Doamne“, își spune, „odată ce descoperi minunea asta, cum e posibil să mai faci altceva?“ S-a topit în trupul tinerei lui mirese, răsuflările lor, sevele și vintrele lor se contopesc. Nimic din experimentele lui și din ce a citit în *Fanny Hill* sau în *Tom Jones* nu l-a pregătit pentru fiorii și dulceața a ceea ce tocmai s-a întâmplat.

Se lasă acoperiți amândoi de un misterios văl anestezic, impregnat de mirosurile lor amestecate. Philipose se trezește și își aduce aminte, iar amintirea îl excită încă o dată, dureros de intens, și vrea totul din nou. Încearcă să-i transmită prin puterea voinței să deschidă ochii, și, prin pâcla somnului, ea chiar o face, încercând preț de câteva clipe să se dumirească unde se află. Pare dintr-odată vulnerabilă, pomenindu-se într-o casă cu totul nouă. Înțelegând ce se petrece, o ia ușor în brațe și o ține aproape. Se întreabă dacă o doare. Felul în care se cuibărește lângă el îi sugerează că a procedat bine îmbrățișând-o. După mult timp, Elsie își lasă capul pe spate, se uită la el și-l sărută; răsuflarea îi miroase a el și a somn. Îi șoptește ceva, dar nu-i poate distinge mișcarea buzelor.

– Elsie, aud cu greu șoaptele. Îmi pare rău.

Ea își lipește gura de urechea lui.

– Am spus că nu cred că, dacă m-aș fi măritat cu altcineva, m-aș fi simțit atât de în siguranță cum sunt cu tine. Asta am spus.

Se ghemuiește iar lângă el și adorm amândoi.

Se trezesc la unison. Lumina pătrunde pe ferestre și prin gurile de aerisire. Cocoșul leneș anunță: Soarele s-a trezit înaintea mea! Undeva departe se aude clinchetul unei găleți lovite de marginea puțului, apoi scârțâitul și șuieratul frânghiei și al scripetelui. Gospodăria se trezește.

Un strop de transpirație lucește în adâncitura claviculei ei. Mirosurile lor amestecate au un iz intens carnal. Ar vrea să-i spună cât de amețitoare a fost uniunea de noaptea trecută, cât de… Însă cuvintele n-ar face decât s-o bagatelizeze. Așa că se mărginește să-i sărute pleoapele, fruntea și fiecare centimetru al feței.

– Vreau să fii fericită aici, Elsie, îi șoptește. Orice dorință ai avea, trebuie doar să spui… Orice!

Cuvintele îi par solemne chiar și lui. Îl înnobilează. Suveran mărinimos și îndrăgostit, își privește regina cu dragoste, admirându-i nasul drept, ochii alungiți și înguști, pe potriva feței. În lunile care trecuseră de la întâlnirea lor în tren, chipul ei îi rămăsese în amintire ca având ochii apropiați, dar asta numai din cauza felului în care erau înclinați spre rădăcina nasului – Nefertiti a lui. Iar memoria lui nu reținuse cu fidelitate delicatul arc al lui Cupidon format de buza ei de sus. E îmbătat, îmbătat de superba lui soție, clocotind de generozitate, aidoma împăratului Șah Jahan care s-a oferit să-i construiască alesei sale un palat.

– Orice? întreabă ea pe un ton visător, cu brațele întinse în lături ca niște aripi, cu buzele abia mișcându-i-se și ochii pe jumătate închiși. Ca duhul din lampa lui Aladin? Ești sigur?

– Da, orice.

Elsie se ridică într-un cot și se întoarce spre el, cu sânii pe pieptul lui – o priveliște

atât de fermecătoare la lumina zilei, încât, dacă i-ar cere să-și taie capul ca să se poată desfăta mai departe cu această imagine, el n-ar pregeta. E amuzată și încântată de atenția lui, deloc inhibată, astfel că rămâne în acea poziție, pentru ca el să poată privi mai departe. Pielea îi e nefiresc de netedă, catifelată și mai deschisă la culoare decât cea de pe restul corpului, doar cu areola mai întunecată. Pasiunea pe care o resimte fiecare pentru corpul celuilalt, abia descoperit, este mai puternică decât sfiala. Școlărița din mașină, tânăra domnișoară care a prizat tutun cu el în tren este acum soția lui, iar ochii ei cenușii îl îndeamnă: „Hai, uită-te, atinge, sărută…“

– Orice, repetă el cu glasul îngălat de dragoste și dorință ostoită. Și nu mă refer la construirea unui atelier. Oricum îl vom construi. Am schițat un plan, extindem veranda dinspre sud și-i punem un acoperiș. Va avea lumină bună, dar tu ești cea care decide. Nu, la altceva mă referem. Vrei să recuceresc Țara Sfântă? Să răpun vreun balaur?

Îi mângâie obrazul.

Ea îl privește cu un zâmbet pe buze, ezitând. Apoi se uită pe fereastră, de data asta fără nici o ezitare. El îi urmărește privirea, încercând să perceapă lumea familiară prin ochii ei.

– Îmi place lumina dimineții. *Plavu* acela, spune Elsie arătând spre copacul din care cel mai apropiat fruct, cât capul unui copil, pare să se uite drept la ei. Ține întuneric în cameră. Poți să-l tai. Asta e dorința mea.

Să taie *plavu*? Copacul care i-a vegheat somnul încă din copilărie?

– Dincolo de el probabil că se întinde o priveliște frumoasă, adaugă ea.

CAPITOLUL 47. Teme-te de copac

1945, Parambil

„Până diseară va dispărea, iubito!“ Asta ar trebui să spună. Dar el ezită suficient cât să se audă al doilea cântat al cocoșului.

– Copacul acela? întreabă.

Nota falsă pe care și-o aude în glas îl îngrețoșează.

Ea își întoarce privirea. Zâmbetul îi pălește ca acela al unui copil căruia cineva îi oferă dulciuri și în clipa următoare i le refuză. Într-o lume ce se împarte între cei care-și respectă cuvântul și cei care doar rostesc cuvinte, ea și-a dăruit trupul unuia din ultima categorie.

– E în regulă, Philipose.

– Nu, nu, te rog, dragă Elsie, lasă-mă să-ți explic! O să-l tai. Serios! Promit că o să-l tai. Dar vrei, te rog, să-mi lași puțin timp?

– Sigur, răspunde ea.

Dar el simte deja fisura, breșa apărută între ei. Ah, dacă ar putea să dea timpul înapoi! Sau dacă ea și-ar dori altceva!

– Îți mulțumesc, dragă Elsie. Uite cum stau lucrurile…

Povestirea sa, „Omul Plavu“, a atins o coardă sensibilă la câțiva dintre cititori. Unii vin chiar în pelerinaj ca să vadă copacul, crezând că povestea e adevărată și că acela e chiar *plavu* descris în ea; nimic din ce le spune Philipose nu le poate zdruncina convingerea. Alții îi scriu prin intermediul ziarului și îl roagă să le pună scrisorile în scorbura copacului; cuvintele lor sunt adresate celor plecați de pe această lume, cu care încearcă astfel să ia legătura. Toate acestea l-au determinat pe redactorul-șef să comande o fotografie a lui Philipose în fața copacului.

– Fotograful trebuie să vină în curând. Până atunci, voi avea și binecuvântarea lui Shamuel. Vezi tu, mi-a povestit deseori cum tatăl lui și al meu au plantat acest *plavu* când au curățat terenul. A fost primul copac plantat aici. Când eram mic, Shamuel mi-a arătat cum au făcut. Am săpat o groapă și am pus în ea un *chakka* uriaș, întreg. Din sutele de semințe dinăuntrul lui au dat douăzeci de mlădițe. Oricare dintre ele ar fi putut crește fiind în sine un copac. Dar noi le-am legat împreună, le-am forțat să devină un singur *plavu* maiestuos.

Deja a spus prea multe, își dă seama de asta. Din bucătărie se aud oale zdrăngănind. O cioară cârâie gălăgios către perechea ei: „Uită-te la idiotul ăsta, cum dă din gură când ar trebui să tacă!“

– Nu-ți face griji! Nu mai vorbi cu Shamuel. Nu trebuie să…

– Elsie, nu! Gândește-te că a și dispărut. Consideră că dorința deja ți-a fost împlinită. Cere-mi ceva ce pot face chiar acum, cere-mi…

– E în regulă, repetă ea mai blând decât merită el, strângându-și umerii sub cămașa de noapte și ascunzându-și sânii. Nu am nevoie de nimic altceva.

Se ridică, mândră și înaltă, încheindu-și nasturii de sus până jos, până ce triunghiul întunecat al feminității ei și albul coapselor rămân doar o amintire.

În pragul ușii se oprește. Filtrată printre frunzele copacului, lumina care pătrunde prin fereastră îi scaldă ochii albaștri-cenușii care lucesc aidoma granitului.

– Dar, Philipose… Te rog… te rog, vrei să-ți știi cuvântul cu privire la arta mea?

O aude slab, afară, vorbind cu Bebe Mol, apoi cu Ammachi Mare și Lizzi, iar

glasurile le sunt vesele, cristaline, al ei cu o tonalitate mai joasă, mai ușor de sesizat decât celelalte.

*

Fotograful a venit și a plecat, săptămânile trec, transformându-se în luni. În fiecare noapte, în langoarea somnolentă de după ce fac dragoste, Philipose își spune că va discuta în secret problema cu Shamuel, pentru ca frumoasa lui soție să se trezească într-o revărsare de lumină și să constate că el e un om de cuvânt. Elsie pare să nu se mai gândească deloc la copac. Subiectul nu intervine în conversațiile lor. Dar Philipose nu și-l poate scoate din minte.

Din radio se revarsă muzica de jazz a unui duce din America pe nume Ellington[68]. Philipose stă aproape de aparat, iar Elsie desenează lângă el. Trage cu ochiul, să vadă ce anume prinde contur pe hârtie; e el, aplecat asupra radioului, cu părul căzându-i în ochi. Un fior îl străbate – mândrie pentru ea, dar și o neliniște pe care n-o poate defini. Schița e flatantă: linii ferme ale maxilarului și delicate pentru buzele pline și senzuale. Dar indiferent dacă ea își dă seama sau nu, i-a surprins tulburarea interioară, spaimele secrete. El, un muritor supus greșelii – și nicidecum împăratul Șah Jahan sau vreun duh din lampă –, se simte mic în fața talentului ei; nu mai e sigur pe sine însuși și caută maniera corectă în care să fie soțul ei, să fie demn de ea.

Inspirat de Elsie, muncește mai îndârjit decât oricând. Dar munca e starea ei de relaxare, la fel de inconștientă ca respirația, pe când, în comparație cu ea, Philipose își mânuiește condeiul prea selectiv, cu toate că subiectul pe care-l abordează – viața însăși – e prezent pretutindeni în jur. Arta lui, își spune sieși, dă o voce banalului în moduri memorabile, și astfel aruncă o lumină asupra comportamentului uman, asupra injustiției. Dar el n-o poate produce așa cum o face ea.

Când fac dragoste, uneori îl surprinde rearanjându-i membrele, preluând controlul cu atâta impetuozitate, încât el începe să se simtă ca una dintre păpușile lui Bebe Mol – ceea ce e extrem de excitant. Dar odată satisfăcută, Elsie se retrage din lumea reală, în care mai e prezentă doar fizic când el se retrage. Observându-i trupul inconștient, acea neliniște reapare: oare el a fost doar hârtia, piatra, cărbunele care i-au împlinit viziunea dorinței din noaptea respectivă? Când preia el inițiativa, ea i se dăruiește total, iar îndoielile lui se risipesc… doar pentru a renaște mai târziu, o temere persistentă că o parte a ei e ascunsă vederii, ca o *ara* încuiată, a cărei cheie nu este la el. Oare își imaginează toate astea? Dacă nu, atunci el e singurul vinovat: cauza e promisiunea lui impulsivă că va tăia copacul acela idiot. Se crispează de fiecare dată când se gândește la asta, iar gândul mocnește în mintea lui. Ar trebui să pună mâna pe topor.

Ammachi Mare e cucerită de nora ei. O încântă când îi vede pe tinerii soți atât de fericiți, când își vede fiul atât de atent cu mireasa lui. Înainte de căsătorie, Philipose îi mărturisise ceea ce acum este cât se poate de limpede: că Elsie nu va prelua administrarea gospodăriei. Că e o artistă dedicată. Ammachi Mare se prefăcuse enervată: „Cine a zis că am nevoie de cineva care s-o preia? Eu ce-ar trebui să fac, dacă altcineva se va ocupa de tot? De câte ori să-ți citesc articolele din ziar fără să fac o gaură-n hârtie?“ E mulțumită ca Elsie să facă doar ce alege să facă. Iar Elsie alege să vină deseori la bucătărie, unde se așază pe taburet și alege orezul, râde auzind pălăvrăgeala lui Odat *Kochamma* și ascultă cu atenție poveștile lui Ammachi Mare. Afecțiunea pe care Ammachi Mare o simte pentru nora ei crește cu fiecare zi.

Cum mama lui Elsie a murit când ea era încă mică, n-a avut pe nimeni care să-i depene povești, să-i spună *molay*, să-i pieptene părul ori s-o trimită să-i aducă uleiul de baie. Ammachi Mare face toate astea și chiar mai multe. Și, cum face Elsie un pas, Bebe Mol se ține după ea ca o codiță. Lizzi, soția lui Manager Kora, e și ea deseori prezentă; în scurt timp îi devine ca o soră tinerei soții a lui Philipose.

Elsie este de acord cu planurile concepute de *ashari*, tâmplarul. Lucrările de construcție încep. Dormitorul lor, inițial al tatălui lui Philipose, își triplează dimensiunile. O treime e transformată în biroul lui, cu rafturi pentru cărți pe doi pereți și o nișă pentru radio în spate, iar celelalte două treimi sunt ocupate de dormitorul mărit. Pentru atelierul lui Elsie, toarnă ciment și construiesc o terasă care se întinde pe aproape opt metri dincolo de latura din spate a dormitorului. Un acoperiș ascuțit, nu din paie, ci cu țiglă, e ridicat peste dormitor, atelier și terasă. Aceasta din urmă e înconjurată de un zid din ciment și cărămidă, înalt până la genunchi; va ține afară vacile și caprele, dar va permite luminii să pătrundă. În spate e instalată o poartă largă, cu balamale. Jaluzelele rulante din fibră de cocos montate pe trei laturi ale terasei pot fi coborâte pentru a feri interiorul de soare sau de ploaie. Șoferul de la casa Thetanatt îi aduce lui Elsie materialele de pictură: pânze întinse pe cadru, teancuri de lucrări încă neterminate, recipiente cu pensule, creioane și peniță, cutii din lemn cu tuburi de vopsele, șevalete, unelte de tâmplărie, butoiașe cu terebentină, ulei de in și lac. În scurt timp, mirosurile de vopsea și terebentină devin la fel de familiare în Parambil ca aroma semințelor de muștar prăjite.

Ammachi Mare o aude pe Cuviință *Kochamma* cerându-i lui Elsie să-i picteze portretul („în ulei, așa cum lucrează Raja Ravi Varma“); tânăra ezită. Poate cândva în viitor. Și adaugă politicos că, fără îndoială, Cuviință *Kochamma* înțelege trei lucruri: că artistul are libertatea de a o înfățișa așa cum consideră; că modelul nu poate vedea lucrarea decât când este finalizată; și că portretul rămâne al lui Elsie, dacă nu este comandat și plătit. Cu fiecare cuvânt rostit de Elsie, colțurile gurii lui Cuviință *Kochamma* coboară și mai mult. Doar prezența lui Ammachi Mare o împiedică să-i dea tinerei o replică usturătoare, așa că se îndepărtează, roșie la față.

Conversațiile lungi dintre Elsie și Lizzi se concretizează, întâmplător sau nu, cu faptul că soția lui Kora devine primul model al pictoriței. Philipose își dorește să le fi putut asculta dialogurile. A remarcat că, de două săptămâni, Lizzi doarme la Parambil, dar n-a dat atenție faptului decât atunci când a aflat de la Maestrul Propășire că Manager Kora și-a luat tălpășița. Un creditor descoperise că acesta falsificase niște documente funciare folosite pentru a obține un împrumut; originalele se aflau la alt creditor și, în plus, împrumutul a trecut de data scadenței. „Poate că fuga a fost cel mai bun plan al lui“, spune Maestrul. Philipose se miră că pe fața lui Lizzi nu se vede nimic. Tânăra n-a spus nimănui nici un cuvânt despre toată tărășenia, și nimeni nu deschide subiectul de față cu ea. Exact când se află despre fuga lui Kora, Philipose are parte de o vizionare specială a portretului: pictura i-a surprins stăpânirea de sine, dar și încrederea, convingerea ei că își are locul la Parambil. E surprins să deslușească în portret ceea ce n-a observat la modelul viu: mânia care mocnește în Lizzi, stârnită fără îndoială de necazul lui Kora. Philipose e de față când tânăra își vede portretul finalizat: rămâne complet nemișcată atât de mult timp, încât el începe să se îngrijoreze și iese din încăpere împreună cu Elsie. Când Lizzi își face apariția într-un târziu, pe figură i se citește o nouă hotărâre. Fără un cuvânt, o îmbrățișează pe Elsie, îl salută pe Philipose și pleacă acasă.

Nimeni din familie n-o va mai vedea vreodată. A doua zi dimineață, află că tânăra

a dispărut peste noapte. Ammachi Mare e copleșită de mâhnire: a pierdut o fiică.

– I-am spus că poate rămâne la noi pentru totdeauna. Asta e și casa ei. Nu și-a luat rămas-bun de la mine fiindcă n-a putut să mă mintă și să nu-mi spună unde pleacă. Cred că a simțit că e de datoria e să se ducă acolo unde se ascunde el.

Elsie plânge, convinsă că, cine știe cum, portretul a determinat-o pe Lizzi să plece.

– Dacă ai dreptate, îi spune Philipose, a fost foarte bine că a făcut-o. Cred că, pentru prima dată, Lizzi s-a văzut pe sine cu adevărat în pictura ta, și-a conștientizat propria putere. Știa de o vreme că soțul ei nu-și putea pune viața pe un făgaș corect și că nu putea avea grijă de ea. Da, ar fi putut rămâne aici. Dar a ales să se ducă la Kora dintr-un singur motiv: nu ca să fie o soție conștiincioasă, ci fiindcă a hotărât să preia ea controlul, să fie capul familiei. Kora îi va fi recunoscător, și ori va accepta termenii impuși de ea, ori va fi pierdut pentru totdeauna. Și totul, datorită portretului tău.

Elsie ascultă privindu-l cu ochi mari.

– E și asta una dintre neficțiunile tale?

– Nu. E doar adevărul pe care l-ai surprins tu în pictură. Nu-ți dai seama? Ei bine, eu da. Uiți că am trecut prin experiența de a fi desenat de mâna ta. Crede-mă, portretele tale îi oferă modelului o viziune profundă cu privire la adevărata lui personalitate.

După plecarea ei, ceilalți membri ai familiei vin să vadă *Portretul lui Lizzi*. Philipose îi privește făcând ceea ce făcuse și Ammachi Mare: se uită îndelung la pictură, prinși într-un dialog tăcut cu ei înșiși și deopotrivă cu modelul. Poate că portretul îl ajută pe fiecare dintre ei să accepte plecarea lui Lizzi. Dar îi ajută totodată să înțeleagă un lucru pe care Philipose îl știe deja: că Elsie este un artist de primă clasă. Nu *ca* Raja Ravi Varma, ci mult mai bine – e o pictoriță cu propria ei viziune. Pe lângă portretele ei, lucrările lui Ravi Varma par plate și lipsite de viață, în ciuda compoziției lor teatrale.

În luna iunie, Philipose întrerupe liniștea înserării cu o salvă de urale care îi aduce imediat pe toți ceilalți în fața radioului.

– Nehru e liber! După nouă sute șaizeci și trei de zile în închisoare! Britanicii recunosc astfel că totul s-a sfârșit!

Philipose rămâne lipit de radio până târziu în noapte. În trecut, America, Irlanda și Noua Zeelandă s-au eliberat de sub dominația britanică. Și-i imaginează acum pe englezii din celelalte colonii – Nigeria, Birmania, Kenya, Ghana, Sudan, Malaya, Jamaica – stând și ei lângă aparatele de radio, neliniștiți fiindcă Marea Britanie va pierde în curând giuvaierul coroanei, iar soarele care nu apune niciodată pe cuprinsul Imperiului Britanic tocmai e pe cale să o facă. Negocierile pentru libertatea Indiei sunt în curs. Situația e dificilă, deoarece Jinnah[69] și Liga Musulmană vor o țară separată pentru musulmani, aceștia constituind aproape o treime din populația Indiei. Jinnah nu are încredere în Partidul Congresului, dominat de hinduși.

Elsie citește când Philipose vine în pat și întreabă:

– Cum e posibil ca un mic stat insular să ajungă să stăpânească jumătate din globul pământesc? Asta aș vrea eu să știu.

Ea lasă deoparte exemplarul hărtănit din *Tom Jones*, în care de zile bune se cufundă seara, la culcare.

– Ceea ce aș vrea *eu* să știu e ce efect a avut acest năzdrăvan Tom Jones asupra băiatului de aici, care a citit romanul.

– Păi, replică Philipose, de fapt…

Dar Elsie îl oprește acoperindu-i gura cu buzele ei. El bâjbâie după întrerupătorul electric.

În august, în răstimp de trei zile, două bombe atomice distrug Hiroshima și Nagasaki. O sută de mii de oameni mor într-o clipă. Familia de la Parambil privește uluită montajul apărut în ziar cu fotografii din cele două orașe. Dintre toate imaginile războiului pe care le-au văzut până acum, nimic nu se compară cu acelea.

Mai târziu, Philipose o găsește pe Odat *Kochamma* uitându-se singură la fotografii, cu lacrimile curgându-i pe obraz. Îi cuprinde umerii cu brațul, iar ea se preface că-l respinge, chiar în timp ce se lipește de el, îndurerată.

– Poate că nu știu să citesc, dar înțeleg mai multe decât crezi tu, *monay*. Ți se pare că sunt tristă? Greșești! Astea sunt lacrimi de bucurie. Mă bucur că sunt bătrână și voi fi cruțată de ceea ce urmează. Dacă am ajuns să ne ucidem unii pe alții cu atâta ușurință, înseamnă că a venit sfârșitul lumii, nu-i așa?

Philipose desface ansamblul de hărți care acoperă un perete al dormitorului. Războiul a devenit pentru el un hobby vinovat, însă nu mai suportă să aibă în fața ochilor toată suferința umană întruchipată de hărțile acelea. Elsie îl privește în tăcere.

– Sunt lucruri mai plăcute pe care vreau să le țin minte din ultimii ani, îi explică el. M-am întors la Parambil, unde mi-e locul. Am devenit scriitor. Și, mai presus decât orice, ai apărut tu în viața mea. Astea sunt amintirile pe care vreau să le păstrez.

Chandy le trimite o scrisoare în care le spune că se mută pe perioada verii din casa Thetanatt, de la câmpie, în bungalow, și îi invită să-l viziteze. Elsie e entuziasmată.

– Aici va fi umiditate mare, pe când acolo, grădina va fi învăluită în cețurile dimineții… Tu vei putea scrie, iar eu voi picta. Putem să facem plimbări, să jucăm tenis sau badminton. Și să mergem la cursele de cai în weekend, dacă vrei. Trebuie să vezi și tu moșia. Toată lumea e nerăbdătoare să te cunoască.

– Păi… pare minunat.

Adevărul e că fiecare cuvânt al ei îl neliniștește. Se simte amețit și începe să transpire.

– Să ne hotărâm asupra zilei și îl rog pe tata să trimită mașina, iar…

– Nu! exclamă el și se rușinează văzând expresia ei șocată. Adică, hai să ne mai gândim. Bine?

O rămășiță a zâmbetului persistă pe buzele ei; încă nu renunță la speranță. Fără îndoială că un om care ia conștiincios notițe când ascultă la radio, care citește chiar și la masă și comandă mai multe cărți decât îi pot încăpea pe rafturi – fără îndoială că un asemenea om va fi nerăbdător să exploreze teritorii necunoscute și să încerce lucruri noi.

– Philipose… ne va prinde bine să mai plecăm când și când de la Parambil. Să mai vedem și noi lumea. E bine și pentru arta noastră.

– Știu.

Dar dacă știe, de ce îi bate inima atât de tare, de ce are așa o senzație cumplită de apăsare, de parcă nu poate să respire? Șederea la Madras, așa scurtă cum a fost, l-a destabilizat. A fost nevoit să revină acasă pentru a se regăsi, pentru a se reconstrui pe sine. Dar nu și-a dat seama, până în clipa în care i-a propus Elsie să plece, că însuși gândul la o asemenea eventualitate îi va stârni o spaimă similară cu aceea de înec.

Parambilul e terenul lui solid, sursa lui de echilibru; orice altceva îi dă senzația că e pe apă. Și descurajantă nu e doar ideea de a pleca undeva departe, în munți; serile în cluburi, petrecerile, cursele de cai – toate vor fi o încercare dură pentru auzul lui. Va fi judecat de oameni care au cunoscut-o pe Elsie de când era mică, iar asta nu face decât să-i sporească frica.

Elsie încă așteaptă o explicație. Temerile lui sunt irațională și îi e rușine pentru asta. Doar că nu le poate recunoaște fără să scadă în ochii ei, fără să pară un molâu, unul care a dat greș atât ca bărbat, cât și ca soț. Gândurile îi roiesc în minte, dureroase.

– Să vină lumea la noi, se aude spunând în cele din urmă, iar cuvintele i se par chiar și lui dure și arogante.

Elsie tresare. A fost o prostie să spună așa ceva, își dă seama. Dar odată ce a rostit vorbele, nu mai poate da înapoi.

– Eu am aici tot ce-mi trebuie. Tu nu? Pot să vizitez orice loc din lumea largă prin intermediul radioului.

Femeia pe care o adoră se uită la el de parcă nu-l mai recunoaște.

– Philipose, spune ea într-un târziu, atât de încet încât el e nevoit să se concentreze asupra buzelor ei, și întinde o mână spre el, ezitantă, ca un copil care încearcă să mângâie un câine cu comportament imprevizibil. Philipose, nu-i nici o problemă. O să mergem cu mașina. Nu pe apă, nu cu barca…

Această aluzie la celălalt handicap al lui îi sporește și mai mult rușinea și sentimentul de izolare, astfel că un răspuns urât îi scapă automat de pe buze înainte să-l poată opri.

– Elsie, o interzic, spune cineva pe care nu-l recunoaște, cineva care îi folosește gura și glasul. Cuvintele sună oribil încă din clipa în care le formulează: Îți interzic să te duci!

Gata. A spus-o!

Mâna ei zvâcnește înapoi. Trăsăturile îi împietresc. O privește retrăgându-se în locul acela în care el nu are acces. Elsie se întoarce și spune ceva ce el nu aude.

– Elsie, ce-ai zis?

Se răsucește drept spre el, cu fruntea sus. Cuvintele pe care i le citește pe buze și care îi ajung la urechi sunt lipsite de răutate, lipsite de ranchiună, lipsite de orice, în afară de tristețe.

– Am zis că mă duc să-mi văd tatăl.

În seara aceea, soția lui nu vine în patul conjugal. Când o caută, o găsește dormind pe rogojini alături de celelalte trei femei, așa cum face doar atunci când Bebe Mol se simte rău și o roagă să doarmă cu ea. Mândria nu-l lasă s-o trezească, fiindcă riscă s-o deștepte din somn și pe mama lui. La masă, când Ammachi Mare îl întreabă ce s-a întâmplat, se preface că n-o aude.

În zilele care urmează se simte nelalocul lui. Dar tăcerea încă e preferabilă mărturisirilor. În plus, cum să explici în mod rațional niște spaime irațională? Încearcă o abordare nouă de fiecare dată când e în preajma ei, așa cum ai încerca o cămașă nouă ori să-ți lași mustață, sperând că lumea (și soția lui) îl va percepe altfel. Dar nimic nu funcționează. Când sunt împreună, îi stă pe limbă clipă de clipă să-i spună: „Iartă-mă, am fost un idiot!“ Dar o voce belicoasă din interiorul lui îl îndeamnă să tacă, fiindcă altfel va face concesii toată viața. Cât mai poate continua această dihonie?

Nu foarte mult, după cum se dovedește, fiindcă de pe banca ei, Bebe Mol anunță

că vine o mașină. O jumătate de oră mai târziu, un automobil de la moșie își face apariția. Probabil că Elsie a scris acasă. Acum îi dă șoferului un teanc de pânze și se întoarce în camera lor să mai ia și altele. Philipose vine după ea furios, neîncrezător, descumpănit, cu sângele bubuindu-i în urechi. Ea își prinde o agrafă în păr și privește pe fereastră, la bătrânul *plavu*…

El prinde momentul.

– Uite ce e! Faci toate astea din cauza afurisitului de copac, nu-i așa? Ți-am spus că o să mă ocup de el. Dar în caz că ai uitat, ți-am interzis să pleci.

Elsie se întoarce calmă și-l privește, fără să pară surprinsă ori afectată de cuvintele lui. El așteaptă. În tăcere, ea își strânge pieptenii și periile de păr. Reacția ei e descurajantă. Philipose stă și se uită la ea, simțindu-se mai caraghios cu fiecare clipă.

– Atunci, rămâi în camera asta până când te răzgândești! strigă și se năpustește afară, trăgând după el jumătatea de jos a ușii, dar cum ivărul e pe interior, trebuie să întindă mâna pe deasupra ca să-l tragă.

Nu face decât să pară și mai ridicol: temnicerul care lasă cheile pe dinăuntru. Se oprește locului, gâfâind, și se răsucește apoi pe călcâie, dând nas în nas cu mama lui. Venise în fugă la auzul ușii trântite și al glasului ridicat. Încearcă să treacă pe lângă ea, însă Ammachi Mare nu se clintește din loc până ce nu aude o explicație. Philipose bâiguie ceva neclar despre copac…

– Ce prostie! Taie amărâtul ăla de copac! E o hidoșenie!

Cu aceste cuvinte, Ammachi Mare îl împinge din calea ei, se apleacă și descuie ușa. Înainte să intre în cameră, se întoarce spre el și îi șoptește:

– Nu vezi că e însărcinată? Ce-i prostia asta, să nu te duci cu ea?

El privește neajutorat cum soția lui urcă în mașină și pleacă.

În săptămâna care urmează, are timp să se obișnuiască cu ideea că Elsie e însărcinată, cu absența ei și cu tâmpenia lui. Bebe Mol refuză să-i vorbească. Mânia lui Ammachi Mare se domolește pe măsură ce-și vede fiul tot mai abătut.

– E bine pentru ea să-și mai vadă familia. Aș vrea să fi avut și eu șansa asta în tinerețe. Oricum, dacă mama ei ar fi trăit, Elsie s-ar fi dus acolo ca să nască. Oricât de mult îți place ție să stai acasă, trebuie să ieși mai mult, de dragul ei.

Ar vrea să meargă la soția lui, însă nu știe dacă e la casa Thetanatt sau la bungalow-ul de pe munte, unde el n-a fost niciodată. Trimite la ambele adrese scrisori încărcate de remușcări și așteaptă. Ea îi scrie că e la bungalow-ul de pe moșie și că intenționează să rămână acolo încă o săptămână, iar pe urmă se va duce împreună cu tatăl ei la casa Thetanatt de la câmpie. Atât și nimic altceva.

Opt zile mai târziu, Philipose pleacă spre casa Thetanatt pentru prima dată de când s-au logodit. Din fericire, servitorul îi spune că Chandy și fiul lui nu sunt acasă. Așteaptă în sufragerie, pe o sofa mică, privind spre canapeaua albă mult prea lungă, cu mai multe picioare decât un centiped. Una dintre fotografiile înrămate de pe perete este un *memento mori*: familia a pozat în jurul unui sicriu deschis. Cu ochii înlăcrimați, Elsie, care are șase sau șapte ani, stă lângă fratele ei. Cum de n-a observat asta? Faptul că n-a făcut-o îi sporește remușcările.

Când Elsie intră în încăpere, frumusețea ei îi taie răsuflarea. Se așază în fața lui, pe canapea. Dacă el n-a dormit și s-a tot frământat în timpul scurtei lor separări, ea pare odihnită, ca și cum despărțirea i-ar fi priit. Sarcina i-a împlinit obrajii și i-a adus o rumeneală intensă pe pomeți și la rădăcina nasului. Poartă același sari în nuanțe de

corai și albastru ca în ziua logodnei. Să fie oare un semn bun? Se uită la el fără mânie, fără nimic în privire, așa cum s-ar uita la o șopârlă de pe perete, întrebându-se încotro o s-o apuce.

– Elsie, îmi pare rău.

Ea rămâne tăcută. Philipose e siderat amintindu-și cum a stat lângă ea pe aceeași verandă la logodnă și i-a promis că-i înțelege și că-i va susține dorința de a fi artistă. Și a susținut-o! O susține în continuare. Totuși, iată-l ajuns aici. Încearcăîncă o dată:

– Și vom avea un copil! Dacă aș fi știut!

Tot nici un cuvânt din partea ei. El oftează.

– Elsie, am greșit făcând ce-am făcut. Am fost ca un bou care dă cu piciorul în carul plin de oale, insistă el și vede că spusele lui par s-o întristeze, totodată îmblânzindu-i puțin expresia. Elsie, te simți bine?

Ea ridică din umeri și strânge din buze. Ar vrea să dea fuga și s-o îmbrățișeze.

Elsie se uită în jos, la propria-i talie, unde încă nu se vede nimic.

– Mi-e greață… Nu mai suport mirosul de vopsea. Fac schițe în creion. Dar mi-a prins bine să fiu cu tata, la bungalow. Să-mi văd prieteni vechi.

– Elsie, ar trebui să vezi cum arată atelierul! *Ashari* a terminat de lucrat dulăpioarele din lemn de tec pentru materialele tale. Le-am montat pe toate. Arată superb.

Nu spune însă și că, între timp, și-a dat seama cât de prolifică a fost; pe lângă ea, el pare un începător. Cei câțiva centimetri pătrați de gânduri pe care le-a așternut pe hârtie au apărut într-un ziar regional, într-o limbă regională – ce-i drept, cu un tiraj uriaș.

– Elsie, te rog să înțelegi că după Madras… lucrurile care mă scot din rutină mă destabilizează, îmi provoacă anxietate, mai ales dacă trebuie să cunosc mulți oameni noi, neștiind dacă voi auzi ce vorbesc. Când mi-ai spus despre invitația trimisă de tatăl tău, inima a început să-mi bată nebunește și am simțit că mă pierd cu firea. Dar cel mai rău lucru e că mi-a fost rușine, foarte rușine să-ți spun adevărul, și…

– Nu-i nimic, Philipose, îl întrerupe ea, privindu-l cu milă și, poate, chiar cu afecțiune.

Și-a expus sinele în fața ei. Această tulburare și deruta pe care o simte sunt cele mai reale lucruri în ceea ce-l privește. Își închipuise că, odată ce îi va explica, Elsie se va întoarce la Parambil. Acum însă, înțelege că, dacă o iubește, trebuie să accepte tot ce va decide ea. Numai dacă l-ar lăsa să vină lângă ea, s-o ia de mână…!

Servitoarea aduce două pahare cu suc de lămâie verde și așază tava în fața stăpânei ei. Apoi aruncă o privire curioasă spre Philipose. Elsie ia cele două pahare și vine să se așeze lângă el. Philipose suspină și ușurarea pe care o simte e atât de evidentă, încât ea sigur este înduioșată. Ori de câte ori stăteau atât de aproape unul de celălalt, între ei se manifesta o atracție magnetică în fața căreia nu puteau rezista, simțeau o nevoie imperioasă să se atingă. Poate că ea o simte și acum, fiindcă se lipește de el și surâde. Philipose îi ia mâna și degetele li se împletesc. Un geamăt scapă de pe buzele lui, chinul ultimelor săptămâni domolindu-se în sfârșit.

– Elsie, iartă-mă! Te iubesc atât de mult! Ce pot să fac?

Ea îl privește cu afecțiune, dar încă ușor reținută, încă puțin distantă.

– Philipose… Poți să mă iubești un pic mai puțin.

CAPITOLUL 48. Zeii ploii

1946–1949, Parambil

Bebe Ninan vine pe lume în anul Domnului 1946, ca o vijelie de vară iscată din senin, fără foșnet de frunze care s-o anunțe și fără ca rufele întinse la uscat să se clintească.

În ziua aceea, Ammachi Mare și Odat *Kochamma* sunt în bucătărie, cojile de cocos și ramurile de palmier uscate trosnesc în foc și fumul se ridică de sub acoperișul de paie ca suflat pe două nări păroase.

– *Yeshu maha magenay nennaku*, îngână Odat *Kochamma* amestecând în oală. Pentru tine, Doamne Isuse, fiul lui Dumnezeu.

Philipose a plecat până la oficiul poștal.

– AMMACHI!

Liniștea dimineții s-a spart. Teroarea care răzbate din glasul lui Elsie, aflată în casa mare, oprește totul într-o clipă. Dau fuga și o găsesc în pragul camerei ei, încercând parcă să se țină pe picioare, cu mâinile încleștate pe cadrul ușii. Părul îi este desfăcut, încadrându-i fața cu o paloare cadaverică. Lumina care pătrunde în casă e minunată în ziua aceea, atât de substanțială încât îți dă impresia că te poți sprijini pe ea – o lumină pe care Ammachi Mare n-o va uita niciodată.

– *Ammay!* rostește Elsie printre dinții încleștați. E mult prea devreme!

Se întinde spre soacra ei, dar un junghi de durere o face să se îndoaie de mijloc.

Ammachi Mare simte ceva ud sub talpă și vede o bălticică limpede. I s-a rupt apa. Încearcă s-o liniștească vorbindu-i cu un glas nefiresc de calm:

– *Saaram illa, molay. Veshamikanda*. E bine, fata mea. Nu-ți face griji.

Dar nu e bine. Cele două femei vârstnice schimbă o privire și, fără un cuvânt, Odat *Kochamma* se întoarce și pleacă să caute ac și ață; slavă Domnului, apa deja fierbe într-o oală, în bucătărie. Ammachi Mare o ajută pe Elsie să ajungă în pat, de parcă ar fi o fetiță somnoroasă, nu o femeie în toată firea, mai înaltă decât ea.

În timp ce se spală pe mâini, o aude strigând din pat: *Ammay!* Nu *Ammachi*, ci *Ammay*, pentru a doua oară. Inima i se frânge. „Da, acum eu sunt mama ei. Cine altcineva e aici?“ Dă fuga la timp pentru a vedea creștetul mic al copilului ivindu-se. Odat *Kochamma* se întoarce, aducând vasul cu apă.

Și în clipa aceea, aproape fără nici un efort, cel mai mic prunc pe care l-au văzut ele aterizează în palma lui Ammachi Mare – un cocoloș ud, moale și vânăt.

Cele două femei se uită incredule la corpul nefiresc de mic, la băiețelul în miniatură a cărui poveste de viață încă n-a fost scrisă… Numai că a venit pe lume prea devreme. Copilul e ca o păpușă din ceară, cu pieptul imobil. Ammachi Mare și Odat *Kochamma* schimbă o altă privire. Cea mai în vârstă se apleacă țeapănă din talie, ducând mâinile la spate pentru a-și menține echilibrul, cu picioarele arcuite mai depărtate decât în mod obișnuit, și șoptește către urechea minusculă:

– *Maron Yeshu Mishiha*. Isus este Domnul.

Brusc, bebelușul își întinde brațele în lături și începe să plângă. Oh, acel scâncet dulce, dulce, minunat al nou-născuților, sunetul care spune că da, există un Dumnezeu, și da, El încă săvârșește miracole. Dar e un scâncet slab, abia auzit. Culoarea copilului aproape că nu se schimbă.

Odat *Kochamma* leagă și înnoadă buricul. Placenta lunecă afară. Văzând că Elise

se ridică în coate și se uită cu îngrijorare spre bebeluș, bătrâna exclamă arțăgoasă:

– Băieții! Întotdeauna se grăbesc!

Ammachi Mare șterge cu grijă nou-născutul – nu mai e timp pentru baia ritualică; abia dacă e greu cât o nucă-de-cocos mică. Cu tot cu coajă. Trage apoi bluza lui Elsie într-o parte și-i așază copilul gol pe piept, unde nu pare mai mare decât un pandantiv; îi învelește pe amândoi cu cearșaful. Elsie își îmbrățișează delicat copilul și îl privește cu uimire, cu teamă și cu lacrimile curgându-i pe obraz.

– Oh, *Ammay*! Cum va putea supraviețui? Trupul îi e atât de rece!

– Se va încălzi de la tine, *molay*, nu-ți face tu griji, răspunde Ammachi Mare, deși e frământată de neliniște.

O vede pe Bebe Mol stând pe băncuța ei, imperturbabilă, vorbind de una singură – sau cu spiritele nevăzute care îi dau voie să privească în viitor. Calmul ei este ori un semn bun, ori unul oribil.

Bebe Ninan – numele pe care îl pregătise Elsie dacă avea să aibă un băiat – arată ca un pui de iepure abia venit pe lume, cu unghiile abia formate, albăstrui, cu ochii închiși și pielea palidă pe cea goală a mamei. Nimic nu e cum trebuie, își spune Ammachi Mare. Prea devreme, prea mic, prea vinețiu, prea rece, iar tatăl lui nu e acasă. Cuvintele *Maron Yeshu Mishiha* trebuie rostite la urechea nou-născutului de un preot ori de o rudă de sex masculin. E uimită de rapiditatea cu care a gândit Odat *Kochamma*: timpul este esențial, amândouă fiind sigure că bebelușul o să plece către Tatăl lui ceresc înainte ca acela pământesc să se întoarcă de la poștă.

Cu buzele tremurându-i, Elsie se uită la cele două femei în așteptarea unui semn a ceea ce urmează.

– Îți va auzi inima, *molay*. Și se va încălzi, îi spune Ammachi Mare.

Tăcută, Odat *Kochamma* scoate verigheta de pe degetul lui Elsie, răzuiește un firișor de aur de pe partea interioară, îl pune într-o picătură de miere și, cu degetul, unge buzele pruncului, căci fiecare copil din comunitatea creștinilor Sfântului Toma trebuie să simtă gustul norocului, fie și doar pentru un moment.

Odat *Kochamma* îi iese în cale înainte ca Philipose să intre în casă. El ascultă cu atenție și apoi întreabă:

– Elsie știe că pruncul ar putea muri?

Bătrâna se preface că n-a auzit.

Elsie știe. Philipose își dă seama după felul în care fața i se descompune când intră el în cameră. Se apropie și se uită la copil. Picioarele i se înmoaie.

Trei ore mai târziu, Bebe Ninan este încă pe această lume; vârfurile degetelor nu-i mai sunt la fel de vinețiii, iar respirația îi e rapidă, dar regulată, la pieptul lui Elsie. Ea încearcă să-l pună la sân, însă areola aproape că e mai mare decât fețișoara lui, iar sfârcul nu-i încape în gură. Ammachi Mare o ajută să stoarcă întâiul lapte, gros și auriu, într-o ceașcă.

– E o esență a ta concentrată. Foarte bună pentru el.

Elsie își înmoaie vârful degetului în lapte și îl duce apoi la buzele copilului; o picătură se scurge înăuntru, printre ele.

Ammachi Mare se oferă să i-l ia din brațe.

– Nu! exclamă Elsie. Nu. În toate lunile astea, s-a obișnuit cu bătăile inimii mele. Rămâne aici, să le audă în continuare.

E o nimica toată să-l țină în brațe – e ca un fruct de mango la pieptul ei. Totuși, o fâșie de muselină moale în jurul trunchiului ei și pe sub copil e de ajutor. Ammachi Mare îi acoperă căpșorul cu aceeași muselină.

În noaptea aceea, stau de veghe toți trei: Elsie rezemată de perne în pat, Ammachi Mare lângă ea și Philipose pe rogojina de pe podea. Tânăra mamă nu-și ia ochii de la copilul ei.

– Corpul meu îi ține de cald ca atunci când era în pântecul meu. Temperatura lui e temperatura mea. Îmi aude vocea, inima, respirația, la fel ca în tot acel timp. Dacă e să scape, asta e cea mai bună șansă a lui.

Lumina lămpii cu ulei scaldă viața abia mijită în pântecul ei afară din pântec.

Timp de două luni, Elsie refuză orice vizitator. Face mici plimbări pe verandă, mereu însoțită de Philipose. Nu vrea să citească ori să i se citească, nici să deseneze; e absolut, total concentrată pe capodopera lor fragilă. Dacă în mod obișnuit un nounăscut îl împinge pe tată până la marginea cercului familial, acesta al lor îl trage pe Philipose în însăși inima familiei.

Într-o seară, când mama și bunica îl hrănesc prin laborioasa metodă a degetului, Ninan deschide ochii, pleoapele depărtându-i-se doar atât cât să poată privi în jur și cei din jur să-l vadă cu adevărat pentru prima dată. Ammachi Mare își spune că nepotul ei are ochi limpezi și luminoși.

Peste zece săptămâni, Bebe Ninan le dă de înțeles că nu mai are loc în cuib, agitându-și brațele, dând din picioruțe; când nu doarme, stă mai mult cu ochii deschiși decât cu ei închiși. Poate să sugă chiar la sân, deși numai pentru scurte perioade. Într-o zi, se cuibărește pentru prima dată lângă un trup care nu este al mamei, ci al tatălui, cu mângâietorul său piept păros. Femeile o ung rapid pe Elsie cu uleiuri, o masează și îi freacă pielea cu tărâțe de nucă-de-cocos, iar apoi ea dă fuga la râu și se cufundă în apa curgătoare. Se grăbește pe urmă înapoi, revigorată după săptămâni în care s-a spălat doar pe bucăți.

Ammachi Mare îi face lui Bebe Ninan prima baie, îl șterge, îl înfașă și-l așază pentru prima dată pe pat, unde doarme. Mama și tatăl se întind de-o parte și de cealaltă a lui, obișnuindu-se să-l vadă desprins de trupul matern. Pe neașteptate, copilul întinde brațele, de parcă s-ar visa căzând, și arătătorul îi rămâne întins, într-o binecuvântare dată părinților. Își zâmbesc unul altuia, fericiți.

Iubirea fără margini pentru fiul lor îi ajută să se îndrăgostească iarăși unul de celălalt. Philipose e extaziat de faptul că Elsie îl privește pe tatăl copilului ei cu o expresie rezervată doar pentru el, de fiecare dată când îl vede. Mâinile lor se caută reciproc și, când nu e nimeni prin preajmă, el o sărută. Înainte vreme, atingerea buzelor îi înfierbânta pe amândoi, însă acum indică o legătură nouă între ei, și totodată răbdarea de a o amâna pe cealaltă.

Ori de câte ori își amintește cum s-a purtat când ea și-a dorit să se ducă la tatăl ei, Philipose se înfioară.

– N-am fost eu acela, spune într-o zi, fără nici un motiv, când Ninan e în brațele bunicii lui, iar ei doi sunt singuri. A fost altcineva, nu eu, repetă el dându-și singur o palmă peste cap. Un copil prostănac și speriat, care mi-a luat în stăpânire corpul și mintea. Altă explicație nu am.

Ea îl privește cu indulgență.

Din când în când, se uită pe fereastra dormitorului și își amintește de promisiunea neîmplinită. Fotograful a venit și a plecat, iar rubrica Omului Obișnuit e însoțită acum de o poză neclară a lui Philipose în fața copacului. Shamuel n-a avut nici o obiecție cu privire la tăierea lui. Și totuși, *plavu* e tot în picioare. Din fericire, Elsie pare să fi uitat.

Boțul de lut vinețiu care a venit pe lume atât de precipitat recuperează timpul pierdut. Mișcările lui neîncetate și precocea curiozitate malayali i-au convins pe toți ai casei că el însuși și-a grăbit sosirea prematură; probabil că escaladase zidurile temniței sale lichide în căutarea unei ieșiri. Acum, afară fiind, își reia explorările. Bebe Ninan are o misiune foarte simplă: SUS! Când e în brațele lor, vrea să li se cațăre pe umeri ori pe ceafă, ținându-se de tot ce poate – urechi, păr, buze sau nas. Se duce cu bucurie în brațele oricui îl cheamă, însă ceea ce-și dorește cu adevărat e să meargă și să urce. Pieptul mamei e acasă pentru el, însă până și alinarea sânului pălește în fața bucuriei de a fi aruncat în sus, legănat sau săltat, chiar dacă sughiță și-și ține răsuflarea când se întâmplă. Râde și dă din picioare, cerându-le: „Din nou!“

Într-o zi, fără mari preambuluri, Elsie intră în atelier și se așază iarăși în fața șevaletului ori de câte ori copilul îi permite. Philipose constată că ultimul peisaj pe care îl pictează pare să piardă legătura cu realitatea. Cum e posibil ca apa de pe câmpul cu orez să fie aurie și cerul verde? Norii se înșiră precum vagoanele de marfă. Acest stil primitiv exagerat este totuși plăcut. În plus, Elsie cedează în fața rugăminților cu care o asaltează Cuviință *Kochamma* concomitent cu promisiunea că va respecta condițiile puse de artistă, și începe să lucreze la portretul acesteia. Ori de câte ori o vede pozând așezată, Philipose e convins că femeia se consideră un fel de Mar Gregorios, lipsindu-i doar sutana, cârja episcopală și aura de sfințenie.

Pe Ninan, mersul îl interesează doar atât timp cât îi permite să se cațăre. „De ce să folosim doar două membre, când avem patru?“, pare să fie filozofia lui. Patru membre îți permit să urci. În scurt timp, bufnetul unui trup mititel căzând pe podeaua tare devine un sunet la ordinea zilei. O clipă de tăcere e urmată de un plânset scurt, mai mult de indignare decât de durere, iar pe urmă cățărătorul își reia urcușurile.

– E ca bunicul lui, pe jumătate leopard, spune Shamuel.

Ammachi Mare știe că Ninan seamănă cu bunicul și cu tatăl lui din alt punct de vedere: apa turnată pe cap îl dezorientează, ochii îi pendulează când într-o parte, când în cealaltă. Are Tulburarea.

Într-o zi, îi cheamă pe ambii părinți în camera ei și, cu aceleași mișcări ca ale soțului ei odinioară, desface și întinde „Copacul Apei“, așa cum a numit ea arborele genealogic. Când s-au căsătorit, Philipose i-a spus soției lui despre Tulburare. Ea nu s-a arătat îngrijorată; auzise deja câte ceva despre ea. „Fiecare familie are câte ceva“, a zis. Ce anume aveau cei din familia ei? „Băutura. Bunicul, tata, frații lui. Chiar și fratele meu.“

Acum, Ammachi Mare îi explică ce e cu arborele genealogic.

– Trebuie doar să ai grijă cu Ninan în preajma apei. Nu va fi nevoie să-l înveți tu s-o ocolească – dacă nu va fi ca soțul tău, care a tot încercat să învețe să înoate; slavă Domnului că la un moment dat a renunțat.

Philipose păstrează tăcerea. Își face griji pentru siguranța fiului său așa cum nu și-a făcut niciodată pentru a sa.

Pe 14 august 1947, aproape de miezul nopții, vocea prim-ministrului Jawaharlal Nehru răsună la radio cu cele mai entuziasmante cuvinte auzite de ei de când au aparatul. Cu câteva ore mai devreme se născuse un nou stat: Pakistanul[70].

„Cu mulți ani în urmă“, rostește Nehru într-o engleză britanică, „ne-am dat întâlnire cu destinul. Când va bate de miezul nopții, iar lumea va fi cufundată în somn, India se va trezi la o nouă viață, în libertate.“

Dar trezirea Indiei se dovedește a fi sângeroasă. Douăzeci de milioane de hinduși, musulmani și credincioși sikh sunt forțați să părăsească pământurile pe care trăiseră

familiile lor de generații. Musulmanii se îndreaptă spre noul stat Pakistan, iar hindușii și sikhii, care deodată constată că nu se mai află în India, pornesc către ea. Trenuri încărcate cu refugiați sunt atacate de bande ale taberei religioase opuse. Gloate însetate de sânge ucid copii, violează femei și mutilează bărbați, înainte de a-i ucide. Viața oamenilor atârnă de un fir de ață: prezența sau absența prepuțului. Philipose își amintește de călătoria sa cu trenul de la Madras și de Arjun-Kumar-Railways, amatorul de tutun, care era încântat de faptul că membrii tuturor religiilor și castelor se pot înțelege atât de bine într-un compartiment de tren.

– De ce nu se înțeleg și în afara compartimentelor? De ce nu se înțeleg unii cu alții?

În India de Sud și mai cu seamă în Travancore, Cochin și Malabar, chiar se înțeleg. Violențele care au loc la nord de ei par să se petreacă pe un alt continent. Musulmanii malayali, ai căror înaintași sunt negustorii din Arabia veniți cu pirogile pe Țărmul Mirodeniilor, n-au a se teme de vecinii lor nemusulmani. Geografia este destin, iar geografia comună a Țărmului Mirodeniilor și a limbii malayalam unește toate credințele religioase. Încă o dată, fortăreața naturală a Gaților de Vest, care a ținut departe invadatorii și falșii profeți vreme de secole, îi cruță de nebunia care duce la genocid. Philipose scrie în caietul său: „Faptul că suntem malayali este o religie în sine“.

Chiar înainte ca Bebe Ninan să împlinească doi ani, la Parambil sosește un plic sigilat cu ceară; este pentru Elsie și a fost retrimis de la casa Thetanatt. *Portretul lui Lizzi* a fost acceptat pentru a fi expus la o expoziție a Trustului Național, în Madras. Ochii artistei strălucesc de mândrie.

– N-am știut că ai concurat! exclamă Philipose.

– N-avea nici un rost să-ți zic. Am participat cu lucrări încă de când aveam paisprezece ani. Prietenul și, totodată, negustorul de ceai al tatei din Madras le trimite în locul meu; îi plac picturile mele. Dar până acum au fost mereu respinse, îi spune Elsie și adaugă cu o sclipire năstrușnică în privire: Anul ăsta l-am rugat ca, în loc de „T. Elsiamma“, să le înscrie sub numele „E. Thetanatt“.

– Și asta a contat?

Ea ridică din umeri.

– Juriul e format doar din bărbați, care acum cred că sunt și eu bărbat. În orice caz, trebuie să trimit și alte lucrări pe lângă *Portretul lui Lizzi*. Nu mai am mult timp la dispoziție.

– Păi… Elsie, e minunat! Sunt foarte mândru de tine! izbutește el să bâiguie.

Ea îl ia în brațe și-l strânge atât de tare, încât îi taie răsuflarea. Cu întârziere, Philipose își dă seama că el ar fi trebuit s-o îmbrățișeze primul. E bucuros pentru ea, și îi e rușine să admită că vestea l-a zdruncinat. Să fie de vină faptul că și-a folosit numele de fată? Nu, nu e asta. Se gândește la toate manuscrisele lui respinse despre care i s-a plâns, rămânând îmbufnat multe zile după aceea, de fiecare dată. Iar Elsie consideră că nici nu merită să amintească despre lucrările ei respinse.

O vede cum îl privește visătoare, cu gândurile undeva departe. Cu egoism, își spune că, probabil, își imaginează picturile ei în expoziție și premiul întâi pe care îl va câștiga. Dar greșește.

– Philipose, nu e necesar ca expozanții să fie prezenți la fața locului. Dar ce-ar fi dacă am merge împreună la Madras pentru inaugurare? Să petrecem puțin timp împreună, doar noi doi. Ammachi Mare poate să aibă grijă de Ninan. N-ar fi grozav să luăm iar trenul, dar în cealaltă direcție?

El pălește vizibil, incapabil să-și ascundă tulburarea. Broboane de sudoare îi apar pe frunte, iar ea observă.

– Elsie, ți-am promis că vin cu tine la moșie. Oricând. Și în orice alt oraș. Nu trebuie decât să spui. Dar la Madras? Inima mi-o ia la goană doar când aud numele. Mă afectează fizic. E orașul în care am fost înfrânt, umilit, trimis pachet înapoi.

– Și cu mine s-a întâmplat același lucru, Philipose. De asta eram în trenul acela, atunci. Dar de data asta vom fi împreună.

– Draga mea, insistă el; ar vrea să-i facă pe plac, însă are impresia că se sufocă și transpirația îi șiroiește pe față. Draga mea, sunt foarte mândru de tine. Te rog să mă înțelegi, voi merge cu tine oriunde altundeva – la Kanpur, Jabalpur, orice „pur". Dar nu la Madras.

– Era doar un gând, replică ea.

Însă tonul trist din glasul ei se înfige în el precum cârligul unei undițe și-l face de rușine. Antidotul rușinii este indignarea, mânia prezumțioasă. Din fericire, de această dată și-o ține în frâu; știe că nu e justificată. Îi e teamă să se întoarcă la Madras și nu poate să ascundă asta. Dar mai mult se teme de faptul că ar putea s-o piardă pe ea, că ea îl va lăsa în urmă.

În noaptea aceea, în mod atipic, Ninan se lipește de pieptul mamei lui și rămâne acolo neclintit, cu picioarele ghemuite, până când adoarme, amintindu-le părinților de perioada în care nu s-a desprins de ea.

– Ar fi un șoc pentru el dacă aș lipsi chiar și o singură noapte. Și mie mi-ar fi dor de el, spune Elsie, apoi ridică o privire șugubeață spre Philipose și-l întreabă: Ție ți-ar fi dor de mine dacă m-aș duce singură la Madras?

– Cumplit de dor! Și m-aș chinui de gelozie închipuindu-mi-te cum prizezi tutun cu un necunoscut. Probabil că aș sări în trenul următor, ca să vin după tine.

Ea zâmbește și se uită la Ninan.

– Ei, dacă am merge, cel puțin ne-ar fi dor de el împreună. Și am putea înlocui amintirile dureroase din Madras cu unele noi.

– Știu. Dar hai să mergem mai întâi într-un alt oraș. Să lăsăm Madrasul pentru când mă voi simți mai în puteri.

Șase săptămâni mai târziu, când el vine seara în pat și stinge lumina, Elsie îl anunță:

– Azi, când ai plecat împreună cu Maestrul Propășire, a venit șoferul tatălui meu și a adus o scrisoare. *Portretul lui Lizzi* a câștigat medalia de aur la expoziția din Madras. Iar cel al lui Cuviință *Kochamma* a primit o Mențiune Onorifică.

El se ridică brusc în capul oaselor.

– Cum? Și abia acum îmi spui? Trebuie s-o trezesc pe Ammachi, să…

Ea îi pune un deget pe buze și insistă că totul poate aștepta până dimineață.

Știrea apare în ediția de a doua zi a ziarului *Indian Express*. În articol, autorul se întreabă de ce a durat atât de mult până ce talentul artistului a fost recunoscut. Folosind un nume care nu oferea nici un indiciu asupra sexului, a câștigat medalia de aur. Dar nu este oare aceeași Elsiamma ale cărei lucrări au fost respinse cu un an în urmă de aceiași membri ai juriului? (Sursa de informații a reporterului este prietenul lui Chandy și susținătorul fervent al lui Elsie – șeful firmei de intermediere a vânzărilor de ceai din Madras, cel care i-a înscris lucrările în expoziție.) Trei dintre picturile lui Elsie au fost vândute în prima zi. *Portretul lui Lizzi* a obținut cel mai mare preț la licitație. O zi mai târziu, ziarele de limbă malayalam preiau articolul din *Indian Express*.

Când Ninan împlinește trei ani, Maestrul Propășire e de părere că băiatul va deveni politician, membru în Partidul Congresului, fiindcă obișnuiește să viziteze cu regularitate toate casele din Parambil. Îi plac bucățile de mango murat, dar mănâncă tot ce i se oferă cu o asemenea poftă, încât ceilalți se întreabă dacă nu cumva acasă flămânzește. Din fericire, nu manifestă nici o dorință de a înota. Privirile lui se îndreaptă spre înălțimi: partea de sus a dulapului, vârful căpiței de fân, stâlpul central al acoperișului. Până acum, cea mai mare înălțime la care a ajuns a fost pe spinarea lui Damodaran, unde însuși elefantul l-a urcat, pentru a-l coborî apoi în brațele lui Unni, care aștepta. Sfântul Graal al culmilor îi este însă teritoriu interzis: ramurile de sus, încărcate de fructe, ale palmierului în care se cațără culegătorul de sevă. Imitându-și eroii, copilul își leagă la brâu o cingătoare din cârpă în care a înfipt un os uscat și o crenguță pe post de cuțit. După el se ține o mică *pulayi* a cărei unică misiune e să-l țină pe cât posibil mai aproape de nivelul mării. Într-o seară memorabilă, familia e adunată pe verandă și se uită cu uimire cum Ninan escaladează un stâlp, cu tălpile goale pe suprafața netedă a acestuia de parcă ar fi o șopârlă și cu palmele pe partea opusă a stâlpului. Înainte ca vreunul dintre cei prezenți să poată reacționa, el le zâmbește dintre grinzile acoperișului.

Într-o dimineață, când se întoarce de la oficiul poștal, Philipose o găsește pe Elsie în pat, cu o expresie neliniștită și cu fruntea fierbinte. O șterge cu cârpe ude pentru a-i scădea temperatura. Dar cum în zilele următoare aceasta nu cedează, familia bănuiește că e vorba despre febră tifoidă. Philipose închiriază o mașină și aduce un medic de la o oră distanță; specialistul confirmă diagnosticul pus de ei, le spune că nu există un tratament specific și-i asigură că în scurt timp Elsie va începe să se simtă mai bine.

Philipose o îngrijește singur, refuzând orice ajutor. Constată că lui îi este cel mai bine – *lor* le este cel mai bine – atunci când ea e dependentă de el, ca acum. Oare nu așa ar trebui dragostea să fie mereu, precum cele două laturi ale literei A? Când Elsie e absorbită de munca ei și nu se sprijină pe el, Philipose se simte dezechilibrat și instabil.

În a treia săptămână de boală, se mai înzdrăvenește. Philipose o ajută să-și facă baie cum se cuvine, dar pe urmă e atât de slăbită, încât e nevoit s-o ducă în brațe până în pat. Degetele ei se cufundă în adâncitura de la baza degetului mare al mâinii lui, între tendoanele încheieturii, iar pe față i se întinde un zâmbet copilăresc.

– Prizăm înceeet, rostește ea, mângâindu-i „tabachera anatomică“.

– Și vor urma exact două strănuturi, îi intră el în joc. Dacă nu cumva vor fi mai multe.

Ea râde abia auzit. Philipose o sărută pe frunte. E copleșit de un val de tandrețe și simte nevoia imperioasă de a-și transpune emoțiile în cuvinte. Dar știe că acestea sunt momentele în care devine cel mai periculos pentru sine însuși.

Ea îl întreabă despre Ninan, pe care l-au ținut departe de ea din motive de siguranță.

– S-a cocoțat pe acoperișul țarcului de capre al lui Cuviință *Kochamma* și i-a cules fructele de mango. Ceea ce pe ea n-a bucurat-o deloc. A zis că Ninan e capră de la talie în sus și maimuță de la mijloc în jos. Nu e deloc flatant pentru nici unul dintre noi.

Elsie râde și imediat se crispează. O doare abdomenul. Deschide ochii și se uită la el. Philipose își lipește capul de al ei, astfel că se uită pieziș unul la celălalt și zâmbesc ca doi copii nătăfleți.

Ce nume ar putea da acestei energii care vibrează în încăpere și-i unește? Ah, dacă ar putea îmbutelia acest elixir căruia boala i-a conferit atâta forță! E oare posibil s-o iubească mai mult? Sau să se simtă la fel de prețuit ca acum? Cum s-o numească altfel decât iubire? Puțin mai târziu, lacrimi se ivesc în ochii lui Elsie. Se gândește oare la mama ei, răpusă de aceeași boală când ea nu era cu mult mai mare decât Ninan? Simte o nevoie intensă de a o alina.

– Ce s-a întâmplat? Ce pot să fac pentru tine, Elsiamma? Spune-mi! Orice…

„Idiotule! Iarăși ai făcut-o!“ E rușinat. Elsie dă să spună ceva, dar renunță. El așteaptă. Energia care vibrase în cameră piere, lăsând în urmă tristețea.

Ea privește afară, pe fereastră.

– Bun! exclamă el și oftează teatral. Promit! Copacul va dispărea. Gata cu scuzele.

Ea închide ochii. Oare asta semnificase privirea ei către fereastră? Oricum, i-a promis deja. Din nou. Și n-o va dezamăgi.

În prima zi de iunie a lui 1949, în casă domnește iritarea. Nervozitatea e un simptom al apropierii musonului, care afectează întreaga coastă de vest a Indiei. Ziariștii scriu articole arțăgoase care reinterpretează articole arțăgoase anterioare despre această iritabilitate al cărei unic remediu e ploaia. Musonul vine întotdeauna pe întâi iunie, dar iată că deja e ziua a cincea a lunii. Fermierii cer ca guvernul să acționeze. Sunt organizate rugăciuni în masă. La Mavelikara, o femeie își decapitează soțul cu care a trăit vreme de douăzeci și cinci de ani; motivează că n-a mai suportat vorbăria și veselia bărbatului, că ceva în ea s-a frânt.

În această perioadă, când pulayarii nu au mult de lucru, Philipose îi cere lui Shamuel să taie copacul. Bătrânul îi ascultă instrucțiunile și se îndepărtează nedumerit.

Philipose îl vede întorcându-se cu o echipă de pulayari, printre ei aflându-se și Joppan. Pe soția lui, Ammini, o zărește deseori muncind alături de Sara, dar Joppan e o pasăre rară. A auzit că vechiul lui prieten și-a renovat casa, înlocuind pereții din stuf cu unii din cherestea și turnând o podea din ciment pe care a extins-o ca să construiască și o verandă. Afacerea cu șlepul e din nou înfloritoare. Ammini muncește cot la cot cu soacra ei, țesând panouri din stuf; în plus, acum mătură ea curtea și e plătită pentru asta.

– Mai întâi, culegeți fructele. Fiecare dintre voi capătă unul, le spune Shamuel membrilor echipei, după care se lasă pe vine și supraveghează operațiunea.

Sara vine și ea și se ghemuiește lângă el. Bărbații culeg fructele mari, țepoase.

– E bine că poamele astea cresc aproape de trunchi, îi spune Shamuel soției lui după un timp. Sunt mari ca niște bolovani! Nucile-de-cocos care cad din pom sunt destul de periculoase, dar o *chakka* te poate ucide când cade pe tine. Uită-te la degetul meu de la picior, dacă ai impresia că glumesc! Dar știi asta, nu-i așa?

Sara se preface că nu l-a auzit și pleacă fără un cuvânt. Într-o zi, cum erau și femei prin preajmă, Shamuel se dusese după un jaquier să urineze. Tocmai își scosese penisul – țuțulica-mica – și stătea cu capul plecat. La vârsta lui, pentru ca jetul să se pornească, trebuia să tușească, să scuipe, să-și imagineze o cascadă, să se sprijine de ceva sau să se uite în sus. Când povestește întâmplarea, întotdeauna încheie cu: „Dacă m-aș fi uitat în jos, la țuțulica-mica mea, acolo mi-ar fi fost sfârșitul! Dacă n-aș fi ridicat ochii, n-aș mai sta de vorbă acum cu tine!“ Abia avusese timp să-și dea capul pe spate înainte ca fructul greu să-i cadă pe degetul de la picior.

În timp ce se îndepărtează, Sara se întreabă: „De ce s-or uita mereu bărbații în

jos? Ce, nu e mereu acolo? Că doar nu se desprinde și pleacă! Trebuie doar să țintească și să tragă!“ I se alătură din nou lui Ammini, ca să termine amândouă de împletit un panou de stuf.

– Bărbatul ăla e lumina ochilor mei, îi spune ea nurorii. Dar dacă ar mai fi repetat încă o dată povestea cu *chakka* și degetul de la picior, aș fi încheiat eu ce n-a reușit *chakka* aia!

Odată ce toate fructele au fost culese, Shamuel își îndrumă ajutoarele să reteze fiecare creangă cât mai aproape de trunchi, „chiar după umeri“. Ei par nedumeriți, iar nepotul lui, Yohann, întreabă:

– De ce nu tăiem tot copacul?

– *Eda Vayinokki!* Obrăznicătură! Cine ești tu să întrebi asta? Păi, fiindcă așa a cerut *thamb'ran*! Nu crezi că e suficient?!

„Ce l-o fi apucat pe Yohann?“, se miră Shamuel în sinea lui, enervat. „Ce, s-a trezit și-a uitat ce-nseamnă să fie unul de-al nostru?“ Adevărul e că nici el nu înțelege de ce copacul trebuie tăiat așa. Bun, și ce-i cu asta? Câte lucruri n-a făcut el doar pentru că așa a zis *thamb'ran*? Ce altceva contează oare?

Folosindu-se de câte un *vakkathi* ascuțit, oamenii retează fiecare creangă tăind-o oblic de-o parte și de alta, până când se frânge și cade la pământ, lăsând în urmă un ciot, un vârf ascuțit. Din aceste tăieturi se scurge sevă, pe care bărbații o culeg rapid în tigve. Copiii folosesc seva lipicioasă pentru a prinde păsări – o cruzime, după părerea lui Shamuel. Totodată însă, seva e un clei excelent pe care el îl folosește ca să-și călăfătuiască barca veche. Cine ar fi crezut că poți să călăfătuiești o barcă atât de târziu, în iunie?! Stropi albi de sevă împestrițează hainele muncitorilor, lipindu-se de *vakkathi*. Va fi nevoie ca lamele și mânerele să fie frecate cu ulei și tărâțe de cocos pentru a le curăța.

– Ați făcut treabă bună, îi laudă Shamuel. Să-mi păstrați o creangă, să-mi fac o vâslă din ea! E lemn moale, dar dacă o lucrezi cum trebuie, o să aibă un luciu bun. Luați ce vreți și faceți ce poftiți. Vindeți totul lui *ashari* dacă sunteți prea puturoși – ce-mi pasă mie?

În scurt timp, aerul devine greu de la mirosul grețos al fructelor coapte de jaquier. După plecarea celorlalți, Shamuel și Joppan se uită la ce-a mai rămas: un trunchi înalt și gros, cu brațe și degete ca niște pumnale. O zeiță răuvoitoare.

– Asta-i o prostie! exclamă Joppan cu amărăciune. Oamenii care nu știu ce să facă cu pământul n-ar trebui să aibă voie să-l păstreze!

Și se îndepărtează înainte ca tatăl lui, uluit, să aibă timp să replice.

Philipose îi privește de la fereastra dormitorului. Poate că Elsie va fi de părere că ce a rămas e o sculptură, un candelabru cu zece brațe ascuțite, îndreptate în sus. Dar se păcălește singur și știe asta. Ceea ce a rămas e o sperietoare de ciori hidoasă, cu ghearele ridicate spre cer. Compromisul a avut rolul de a-i oferi ei o încăpere bine luminată și a-i păstra lui talismanul, însă rezultatul e urât și jenant, ca goliciunea unui bătrân. Copacul ar trebui doborât. Shamuel a rămas singur afară, iar Philipose e pe punctul de a-i striga: „*O'Shamuel'O!* Pune-i să-l reteze de tot“, când îl vede pe Joppan lângă tatăl lui. Mândria îi oprește cuvintele pe buze. Prostia lui ar părea și mai mare.

Dormitorul chiar este mai luminos, astfel că acum se observă o pânză de păianjen într-un colț. Elsie avusese dreptate: copacul le obstrucționase priveliștea. Dar ce vede acum? Se apleacă să se uite mai bine. S-a schimbat ceva pe cer? Nu sunt nori, dar

atmosfera albastră are o altă textură. Și în aer plutește un alt miros. Să fie oare posibil?

Se duce afară. Caesar latră. O pală de vânt îi împinge *mundu* între picioare. Un stol de păsări se rotește, în derută. Dacă ar fi fost ieri pe plaja de la Kanyakumari, poate că ar fi văzut vijeliosul muson de sud-vest apropiindu-se pe traseul urmat de anticii romani, egipteni și sirieni pentru a ajunge pe aceste țărmuri.

Își ferește ochii, ocolind trunchiul de *plavu* amputat, și traversează pășunea până când ajunge pe dâmbul de la marginea câmpurilor de orez, de unde cerul și linia orizontului, mărginită de palmieri, se văd perfect. I se alătură și alții, din casele alăturate, cu chipurile încordate de așteptare. Au uitat că musonul îi va imobiliza vreme de săptămâni, va inunda orezăriile pârjolite, se va infiltra prin acoperișurile de paie și le va subția proviziile de mâncare; tot ce știu e că, la fel ca pământul uscat, trupurile lor jinduiesc după ploaie; pielea scorojită e însetată. Așa cum terenurile vor rămâne pârlogite, la fel și corpul omului trebuie să se odihnească, pentru a redeveni iarăși revigorat și suplu.

Sus, în văzduh, o pasăre de pradă plutește cu aripile întinse, lăsându-se purtată de curenți. În zare, cerul e roșiatic, întunecat. Izbucnirea unui fulger îi animă pe cei care privesc. Savurează cu toții minutele dinaintea potopului, uitând că în curând vor năzui la haine bine uscate, fără acel miros de jilav, vechi și mucegăit, și că vor afurisi ușile și sertarele umflate, care se vor bloca aidoma pruncilor care dau să vină pe lume cu fundul înainte. Deocamdată, aceste amintiri sunt uitate. Vântul suflă când dintr-o parte, când din cealaltă, iar Philipose se străduiește să-și păstreze echilibrul. O pasăre dezorientată încearcă să zboare împotriva curentului, dar o rafală îi ridică vârful unei aripi, silind-o să facă o tumbă în aer.

Shamuel a venit lângă el, cu pielea stropită de seva albă, și zâmbește larg spre cer. Într-un târziu, muchia din față a masei întunecate a norilor se apropie de ei, o divinitate neagră – oh, voi cei slabi de credință, de ce v-ați îndoit de venirea lui? Pare la kilometri distanță, dar și deja asupra lor, fiindcă plouă – o ploaie binecuvântată, piezișă, ploaie de dedesubt, ploaie nouă, nu o ploaie de care poți să fugi ori de care poți să te ferești cu o umbrelă. Philipose își ridică fața spre cer, iar Shamuel îl privește zâmbind și murmură:

– Ochii deschiși!

„Da, bătrâne, da, ochii deschiși în fața acestui pământ prețios și a oamenilor lui, în fața legământului apei, apă care spală păcatele lumii, apă care va deveni pâraie, lacuri și râuri, râuri ce vor curge spre mare, apă în care eu nu mă voi cufunda niciodată.“

Se grăbește să se întoarcă acasă, cu Shamuel pe urme, fiindcă îi așteaptă un ritual mult mai important. Locatarii celorlalte case vin și ei și ajung exact la timp.

După o ultimă privire în oglindă, Bebe Mol iese pe veranda din față – o copilă scundă, cu umerii trași spre spate în ciuda coloanei care cu fiecare an devine mai gheboșată, cu trunchiul legănându-se dintr-o parte în alta, ca pentru a-i contrabalansa pașii. Îndată ce au simțit miros de ploaie, Ammachi Mare a împletit în grabă iasomie și panglici noi în părul lui Bebe Mol și a îmbrăcat-o în veșmântul special: fusta de un albastru lucios cu margine aurie și un demisari din mătase peste bluza aurie, prins pe umăr. Elsie i-a desenat un *pottu* mare și roșu în mijlocul frunții și i-a conturat ochii cu *kajal*, astfel încât pare o femeie în toată puterea cuvântului.

Bebe Mol zâmbește timid când vede publicul adunat, rude și cunoscuți veniți să

asiste la dansul musonului. Simte povara responsabilității, fiindcă totul depinde de ea pentru ca ploaia să cadă mai departe. Tradiția a început pe când ea era doar un copil, și cum va rămâne mereu un copil, și tradiția va continua la nesfârșit. Iese în *muttam*, iar spectatorii se îngrămădesc pe verandă ori, în cazul pulayarilor, stau sprijiniți de peretele verandei, sub streașină.

Bebe Mol începe să se legene, bătând din palme pentru a stabili un ritm pe care îl subliniază și cu pașii târșâiți. Și odată ce-și intră în acest ritm, miracolul se petrece: pașii sacadați devin fluizi și în scurt timp toate limitările ei – coloana vertebrală curbată, statura scundă, mâinile mari și picioarele late – dispar. Douăzeci de perechi de mâini aplaudă la unison și o ovaționează. Bebe Mol își ridică brațele spre cer, ademenind norii, icnind din cauza efortului, iar ochii ei zvâcnesc dintr-o parte în alta. E propriul ei *mohiniyattam*[71], iar ea e *mohini* – fermecătoarea – unduindu-și șoldurile, depănând o poveste cu ajutorul ochilor, al expresiilor faciale, al gesturilor cu mâinile și al posturii brațelor și picioarelor. Dansul ei e teluric, necizelat și autentic. Stropii de transpirație se amestecă cu cei de ploaie în solemnitatea dansului. Mesajul piruetelor ei este unul pe care fiecare privitor îl interpretează, dar temele sale sunt munca îndârjită, suferința, răsplata și recunoștința. „O viață norocoasă“, îi transmite lui Philipose, în timp ce ploaia cade. „Viață norocoasă, norocoasă! Norocos te poți considera tu în această apă. Norocos ești tu fiindcă poți fi purificat iar și iar…“ Încheindu-și dansul, Bebe Mol le-a pecetluit legământul, musonul și-a făgăduit loialitatea, familia este în siguranță și totul e bine în lume.

CAPITOLUL 49. Priveliștea

1949, Parambil

În a doua zi a musonului, Bebe Mol este inexplicabil de agitată și de nemulțumită; în loc să stea pe banca ei, pășește de colo-colo și nu se bucură de potopul de apă, așa cum face de obicei. Ceilalți se tem că e bolnavă, că o supără plămânii și inima suprasolicitată. Se întinde alături de Elsie, care îi masează picioarele în vreme ce Ammachi Mare îi sprijină capul. Nimănui nu-i vine să creadă că Bebe Mol are patruzeci și unu de ani – nu mai e un copil și totuși va fi mereu unul.

– Spune-mi ce te supără, o roagă Ammachi Mare, dar Bebe Mol nu face decât să geamă și să plângă în hohote, când și când răstindu-se la fantasma care cine știe ce-i șoptește în ureche.

Noaptea, soțul și soția stau în pat ascultând cum cerurile își revarsă potopul asupra Parambilului, Ninan doarme lângă Elsie, iar Philipose își ține soția în brațe, ambii îngrijorați pentru Bebe Mol.

A doua zi dimineață, ploaia ia o pauză, iar cerul se înseninează. Iese soarele. Oamenii se aventurează cu precauție afară din case, neștiind cât va dura răgazul. Maestrul Propășire vine fuga ca să obțină semnătura lui Ammachi Mare pe un formular de cerere fiscală. Georgie și Ranjan decid că acum e momentul să discute cu Philipose despre o arendă cu plăți întârziate. Shamuel și ceilalți s-au strâns și ei în spatele bucătăriei, unde așteaptă să fie plătiți și să li se dea orezul păstrat, așa cum e obiceiul când începe musonul. Joppan vine dinspre coliba lui. Odat *Kochamma* iese să întindă rufele pe frânghie, fiind însă pesimistă cu privire la posibilitatea ca vreuna dintre ele să se usuce. Imediat ce termină de întins, o burniță măruntă și deasă începe să cearnă. Femeia bombăne către cer, indicându-i că ar trebui să se hotărască odată.

Dintr-odată, un țipăt sfâșie liniștea, un sunet atât de cumplit, încât oprește până și ploaia. Așezat la biroul lui, Philipose își dă seama imediat că strigătul a venit din încăperea alăturată și că Elsie a fost cea care a țipat, deși n-a mai auzit niciodată la ea un asemenea sunet – un urlet de groază care îi îngheață sângele în vene. E primul care ajunge la ea.

Elsie stă cu mâinile încleștate pe barele ferestrei, încă țipând. Philipose crede că a fost mușcată de un șarpe, dar nu vede nici unul, și îi urmărește privirea spre ciotul de *plavu*. Iar ceea ce vede îi aduce stomacul în gât.

Bebe Ninan. Suspendat cu susul în jos, cu fața albă, cadaverică, încremenită într-o expresie de surprindere, cu trupul contorsionat într-o poziție imposibilă.

Un ciot de creangă ascuțit îi străpunge pieptul; în jurul lui, sângele s-a închegat.

Urlând, Philipose se năpustește afară și urcă în copac, cu picioarele alunecându-i pe scoarța udă, zgâriindu-și gambele, julindu-și palmele până la sânge – cum a ajuns Ninan atât de sus? –, dar reușind în sfârșit să se prindă de un ciot. Împins de adrenalină și disperare, urcă pas după pas până când ajunge la copilul lui. Încearcă s-l ridice cu o mână. Shamuel, care era lângă camera lui Philipose când au răsunat țipetele, urcă în spatele lui, în ciuda vârstei înaintate, sforțându-se să țină aproape de *thamb'ran*. Joppan ajunge și el la timp ca să-și vadă tatăl cățărat lângă Philipose.

Trupul bătrânului, având aceeași culoare ca scoarța copacului, e lipit de cel al stăpânului său. Philipose îi simte răsuflarea cu miros de betel și fum de *beedi* când se opintesc amândoi – și chiar e nevoie de amândoi – să-l ridice pe Ninan și să-l scoată de pe ciotul ascuțit. Împing împreună și, cu un plescăit agonizant, pieptul copilului iese de pe țepușă.

Trupul micuț alunecă din mâinile lor în cele ale lui Joppan și apoi în multele care așteaptă jos, iar Ninan e întins pe pământ, moale și nemișcat, cu spinarea într-un unghi nefiresc, în timp ce ploaia cade asupra siluetei lui inerte și asupra tuturor celorlalți. Shamuel coboară de pe trunchi și, când el ajunge jos, Philipose sare de la înălțime și aterizează dur, țipând din cauza durerii care îi săgetează ambele glezne când călcâiele îi ating pământul, dar aplecându-se în secunda următoare asupra fiului său, strigând, glasul lui răsunând peste câmp și printre copaci.

– *Ayo! Ayo! Ente ponnu monay!* Dragul meu copil! *Monay!* Ninan! Vorbește cu mine! urlă apoi refuzând să accepte ceea ce vede, surd la plânsetele lui Elsie și ale lui Ammachi Mare, la ale celorlalți aplecați asupra lui, surd la vaierele lor, la gemetele și icnetele lor. Nu aude nimic, fiindcă pieptul lui Ninan e o lume prăbușită în ea însăși, un puț întunecat al groazei, centrul unui univers care a trădat un copil, a trădat o mamă, un tată și o bunică și pe toți cei care l-au iubit. Tot ce anima acel trup micuț – puls, răsuflare, glas și gând – e dus și pierit, mai mult decât mort.

Își ridică în brațe băiețelul frânt. Când mâinile celorlalți încearcă să-l oprească, le împinge, le lovește, le alungă. Își strânge fiul la piept, un lunatic gata să se năpustească în întunericul adânc al norilor musonului. Și dacă nu către acei nori vindecători, atunci încotro aleargă? Pentru un om cu gleznele rupte căutând ajutor pentru primul lui născut, cel mai apropiat spital e mai departe chiar decât soarele.

Shamuel și Joppan vin în urma lui. Joppan se repede să-și țină de mijloc prietenul din copilărie, creatura șchiopătândă care urlă, de parcă decibelii ar putea readuce la viață ceva ce nu va mai trăi niciodată:

– *Monay*, nu ne părăsi! *Monay, ayo, Ninanay!* Așteaptă! Stai! Ascultă-mă! *Monay*, îmi pare rău!

Alertați de țipete, bărbații de la Parambil – unchi, nepoți, veri, muncitori – urmează dâra de sânge, în spatele tatălui și al fiului său mort. Aproape două sute de metri mai departe, Philipose încă se mai împleticește ca un om beat pe picioare nesigure, cu laba piciorului stâng întoarsă nefiresc spre înăuntru, hohotind; ceilalți bărbați plâng și ei, oameni în toată firea înconjurându-l fără a îndrăzni să-l oprească, într-un marș lent alături de un tată care are impresia că aleargă, când de fapt abia dacă se târâie, până ce într-un final rămâne locului, clătinându-se ca un bătrân.

Gleznele îi cedează, iar ceilalți îl prind; brațele puternice ale oamenilor de la Parambil îl susțin, îl așază încet pe pământ, în genunchi, el continuând să-și strângă cumplita povară la piept. Cu fața ridicată spre cer, Philipose urlă, își imploră Dumnezeul, orice dumnezeu. Dar Dumnezeu e tăcut. Ploaia e tot ce-i pot oferi cerurile.

Shamuel, cel mai vârstnic și mai nobil dintre ei, ghemuit lângă Philipose, este singurul care are curajul și autoritatea de a desclești cu blândețe mâinile însângerate ale tatălui. Apoi acoperă micul trup cu propriul său *thorthu*, pânza veche, decolorată, transformându-se într-un lințoliu sacru, întruchiparea iubirii care-l animă pe acest bătrân. Shamuel ia în brațe corpul micului *thamb'ran*, îl strânge ușor, cu dragoste, și oasele îi trosnesc când se ridică în picioare; Ranjan, Georgie, Maestrul Propășire, Yohann și alte zece mâini îl ajută să se ridice, toți frați între ei, toate barierele tradiționale și de castă fiind șterse în cumplita solidaritate impusă de moarte; singur,

Joppan are grijă de tatăl prăbușit, îl ridică în picioare, își vâră capul la subsuoara lui, îl susține cu un braț în jurul mijlocului, ducându-l aproape pe sus, în vreme ce Philipose șchioapătă, cu gleznele evident frânte.

Femeile s-au retras pe veranda casei tânguindu-se, țipând sau plângând în tăcere, cu șalurile ridicate la gură. Elsie e în genunchi, cu mâinile încleștate pe piept, Ammachi Mare stă agățată de un stâlp al verandei, iar Odat *Kochamma* se lovește ritmic cu pumnii în piept, gemând, cu fața ridicată spre cer. Toate așteaptă. L-au văzut pe Philipose împleticindu-se pe drum cu tălpile grotesc răsucite, ducându-și în brațe fiul nemișcat; au sperat cu toatele că, cine știe cum, odată ce au dispărut din vedere, tatăl sau Dumnezeu sau poate amândoi vor face un miracol, vor înzdrăveni copilul, vor îndrepta ce e strâmb.

Dar orice speranță se spulberă când văd alaiul de tați și fii întorcându-se, un zid de bărbați mustăcioși, crunți, fiecare cu brațele pe umerii celorlalți, frați întru tragedie, pășind ca unul singur, plângând sau cu ochii uscați, dar toți cu chipurile distorsionate de durere și mânie, de șoc și obidă. Împreună cu ei este și tatăl înnebunit, cu un braț pe umărul lui Joppan, susținut de prietenul lui din copilărie ai cărui mușchi se reliefează încordați sub povară, până ce Yohann se strecoară sub celălalt braț al lui Philipose.

În mijlocul grupului este Shamuel, aproape gol, doar cu o cârpă maronie în jurul șoldurilor, după ce și-a pierdut *mundu* în blestematul acela de copac; Shamuel, mergând cu demnitate desăvârșită, privind drept înainte, singurul al cărui chip pare cizelat în piatră, cu pieptul gol oțelit față de povara teribilă pe care o poartă în brațe și pe care bietul lui *thorthu* n-o poate ascunde în întregime; Shamuel, apropiindu-se încet de femeile care așteaptă, cu pași măsurați, de parcă fiece clipă a trudei lui de-o viață, curățând acest pământ alături de *thamb'ran* al lui, munca fără de sfârșit care i-a dăltuit bicepșii tari și pectoralii ca niște platoșe, a dus către acest moment, către această dureroasă îndatorire: să-l poarte în brațe, cu solemnitate deplină, pe primul născut al ultimului născut al răposatului său *thamb'ran*, care se alătură acum strămoșilor săi în binecuvântata viață de apoi.

*

După înmormântare, sprijinindu-se greu în cârje, Philipose privește pe fereastră către locul în care se aflase bătrânul *plavu*. Fără să întrebe pe nimeni, Shamuel a retezat trunchiul rămas; și-a vărsat durerea și furia hăcuind copacul cu lovituri de secure, iar Philipose își dorește să fi fost el acolo, în locul copacului, pentru ca securea să muște din trupul lui. Joppan a venit, nerugat, să-și ajute tatăl – de fapt, să-i ia securea, căci loviturile bătrânului deveniseră tot mai haotice și mai nesăbuite; nu peste mult timp au venit Yohann și alții, și de data asta n-au mai lăsat nimic, atacând trunchiul cu ferocitate, scormonind după fiece rădăcină și umplând apoi cu pământ craterul rămas, pentru ca nici măcar o cicatrice a existenței lui să nu se mai vadă – o execuție brutală a unui copac blestemat. Philipose își dorește să-l fi ucis și pe el, să-l fi îngropat acolo, în pământul acela nămolos în care mușchiul hrănit de sânge și de ploile musonului crește deja, ascunzând orice urmă a locului în care cândva a crescut un copac în Parambil.

Mai târziu, Shamuel îi spune lui Philipose că au găsit o bucată din cămașa lui Ninan pe penultima ramură de la vârf, de două ori mai sus decât cea în care i s-a înfipt trupul. Alte amănunte nu-i mai dă, însă își închipuie amândoi cum copilul și-a prins cămașa în creanga aceea de sus, atârnând câteva clipe înainte ca pânza să se rupă, iar el să se prăbușească în vârful ascuțit al ramurii, aproape trei metri mai jos.

Philipose era în biroul lui, lucrând. N-a auzit căderea, ci doar țipătul lui Elsie.

E mult prea multă lumină în dormitor acum – o lumină obscenă, odioasă. Philipose clocotește de mânie îndreptată împotriva lui însuși. Fiindcă nu l-a văzut pe Ninan începând să urce în copac. Fiindcă nu l-a auzit strigând. Fiindcă n-a tăiat complet copacul. Sau fiindcă nu l-a lăsat întreg. Totul e doar vina lui. Dar… Dacă Elsie n-ar fi zis nimic despre copac… copacul *lui*, dacă i-ar fi respectat munca așa cum el i-a respectat-o pe a ei, atunci Ninan, primul lui născut, ar trăi încă. Dacă, atunci când Elsie i-a spus ce-și dorește, el ar fi zis: „Nu!“ Sau dacă ar fi zis un „Da“ adevărat! În viață, aceste căi de mijloc sunt fatale; nehotărârea i-a ucis copilul. Dar în durerea lui, în amărăciunea care-l macină în acest moment, Philipose își spune că totul a pornit de la fatidica dorință a lui Elsie: „Poți să tai copacul acela“.

De ce a trebuit să fie totul atât de dificil? El nu și-a dorit niciodată altceva decât s-o iubească. Nu i-a făcut mereu și mereu pe plac de când s-au logodit? Nu și-a schimbat el obiceiurile, pentru ca ea să și le continue pe ale ei? Asta l-a ucis pe micul Ninan, încăpățânarea ei. O parte din el știe că ideea e meschină și falsă chiar în clipa în care o gândește. Dar mintea lui nu poate accepta alternativa. Dacă ar fi numai vina lui, ce scuză ar mai avea ca să mai facă umbră pământului?

Aude pași în spate și, fără să se întoarcă, știe că Elsie a intrat în cameră. N-au mai fost singuri, doar ei doi, din ziua morții. Se răsucește cu fața spre ea, șchiopătând cu cârjele, ignorând durerea, abia izbutind să-și ascundă mânia.

Și e întâmpinat de o furie care o depășește pe a lui. În ochii ei se citește furie, dar și ceva ce nu poate suporta: învinovățire. Elsie îl provoacă s-o acuze, iar el o provoacă să exprime în cuvinte ceea ce gândește.

Apoi, uitându-se peste umărul lui, ea vede că ciotul acela criminal al copacului a dispărut… doar că mult prea târziu. Privirea i se întoarce către el. Cât va trăi, Philipose nu-i va uita expresia de pe față. E fața unui zeu răzbunător.

Îi simte impulsul primar de a se arunca asupra lui, de a-l lovi, de a-i scoate ochii, de a-i sfâșia obrajii cu unghiile. Vede cu ochii minții traiectoria acestui atac și se vede pe sine repezindu-se să-l pareze cu mâinile goale, s-o împingă din fața lui, s-o blesteme fiindcă a vrut ce n-ar fi trebuit să vrea niciodată, s-o acuze că i-a ucis fiul, s-o condamne pentru că a apărut în viața lui și nu i-a adus altceva decât tragedie.

*

O clipă mai târziu, Elsie privește drept prin el, așa cum vreme de ani a privit prin acel *plavu*, prefăcându-se că urâțenia lui nu există și nu-i blochează priveliștea. În acel moment îl face să dispară, îl șterge de pe pânza ei, și tot ce rămâne e o suprafață mânjită pe care sunt niște linii false, o siluetă care nu i-a ieșit cum trebuie, tușele greșite ale unei căsnicii și o lume scâlciată peste poate, departe de tot ce și-a imaginat ea. Trece pe lângă el, lovindu-l cu umărul – bărbatul invizibil, sec, nici măcar obișnuit, ci ordinar, soțul care nu mai e acolo – și își strânge câteva lucruri.

El aude sertare deschizându-se și închizându-se. Apoi o aude pe ea spunând cuiva: „Să mergem!“

Partea a șasea

CAPITOLUL 50. Pericole pe culmi

1950, Grădinile Gwendolyn

Răpăitul degetelor lui Cromwell pe tăblia ușii de la bucătărie și bufnetul umed al cizmelor de cauciuc lăsate să cadă pe podea marchează începutul ritualului lor de seară. Tovarășul de încredere al lui Digby intră în birou desculț, în pantaloni scurți și cămașă cu mâneci scurte, ca întotdeauna. Și tot ca întotdeauna, zâmbește.

– Mie pune-mi unul dublu, îi cere Digby când el toarnă în pahare.

Zâmbetul lui Cromwell devine mai larg.

O singură băutură, și niciodată singur, asta e regula lui Digby. „E o chestiune de autoconservare. Unul dintre riscurile statutului de moșier“, ar putea răspunde dacă ar fi întrebat. Au trecut paisprezece ani de când a achiziționat proprietatea lui Müller în numele consorțiului format din prietenii reuniți la masă în casa familiei Mylin, într-un ajun de An Nou. Și treisprezece de când a câștigat și el o parte din ea, pe care a numit-o Grădinile Gwendolyn, în amintirea mamei lui. În acest răstimp a asistat la schimbarea a trei manageri adjuncți la firma Perry & Co., tineri care nici acasă nu se încurcau când venea vorba de o băută zdravănă. La început a fost o aventură palpitantă: bungalow-uri, servitori, motocicletă dată de firmă și conștiința că erau stăpâni peste cantități mai mari de ceai, cafea și cauciuc decât ar fi bănuit că pot exista. Dar subestimaseră singurătatea și izolarea implicate de primul muson și își găsiseră alinarea în alcool.

Singurul lui regret în privința proprietății e distanța până la Franz și Lena. Chiar și pe vreme bună, drumul spre sud durează o zi, trecând pe lângă Trichur și Cochin ca să ajungă în apropiere de Sfânta Bridget, pentru ca apoi să urce vreme de câteva ore până la AllSuch. Familia lui e formată din Cromwell, soții Mylin și Honorine, care vine la el în fiecare vară timp de două luni. După plecarea ei, e cuprins de melancolie. Fără Cromwell și fără ritualul de seară din perioada musonului, ar fi pierdut.

Cromwell, care disprețuiește scaunele, se așază pe vine lângă șemineu, cu sticla ridicată la gură – whiskyul se cere deopotrivă băut și adulmecat. În tot ce face pune același amestec de plăcere și calm studiat. Lui Digby i se pare fără vârstă, așa că îi face o plăcere perversă când vede fire argintii apărând în părul prietenului său. El se tunde scurt, astfel că încărunțirea e mai puțin vizibilă. Are patruzeci și doi de ani, dar arată mult mai tânăr; Cromwell, bănuiește el, e puțin mai vârstnic.

În cadrul ritualului de seară, fac „turul“ celor nouă sute de acri de teren ai Grădinilor Gwendolyn. Dacă toți ar fi plantați cu cafea, ar fi ușor, deoarece arborii-de-cafea necesită puțină muncă, ba chiar mai puțină de când au trecut la soiul robusta, după ce plantația de arabica le-a fost distrusă de rugina frunzelor. Într-o dimineață fermecată din martie, o sută de acri de la Grădinile Gwendolyn vor părea acoperiți de zăpadă după ce, peste noapte, arborii-de-cafea se vor umple de flori albe. Dar concurența cafelei din Brazilia a dus la scăderea prețurilor. Ceaiul e foarte rentabil și ocupă cea mai mare parte a proprietății, însă e aidoma unui copil plăpând și necesită mulți lucrători. Cum sunt mai aproape de ecuator, ei pot culege ceaiul pe toată durata anului, spre deosebire de cei din Assam și Darjeeling. Iar cererea e nesfârșită. Zonele aflate cel mai la sud pe plantație, fiind mai calde, sunt cultivate pe mulți acri cu arbori-de-cauciuc.

– La acu' de păr unșpe. Lunecă. Tot acolo ca și-nainte, spune Cromwell în încheierea raportului său.

„Știam eu că am un motiv să vreau o dublare!" O alunecare de teren la curba în ac de păr unsprezece e o catastrofă. Într-o săptămână vor epuiza rezervele de orez, iar pentru muncitori e chiar mai important să-și primească porția de orez decât salariul. Digby vede locul cu ochii minții, drumul sfârșindu-se brusc într-o râpă de noroi, pietroaie și copaci dezrădăcinați. Imediat mai sus, apa izvorăște în mod misterios din roca plată a muntelui. Un stigmat. Tribalii așază acolo mici mormane de pietre, ofrande aduse lui Varuna sau Ganga, însă zeii nu sunt îmbunați. Iar remediul este unul dureros: trebuie să-și taie drum paralel cu alunecarea de teren, prin pădurea deasă, ca să ajungă mai jos de ea, apoi să procedeze la fel transversal și în sus, ca să ajungă din nou la drumul forestier. Toți deținătorii de proprietăți din zonă vor participa. Muncitorii vor căra poveri grele pe acest ocol în formă de U, până ce drumul va fi reconstruit. Pe de altă parte, ocolul ar putea deveni un drum nou.

A doua zi dimineață, musonul se oprește de parcă cineva ar fi acționat un întrerupător, iar țârâitul continuu al ploii pe acoperiș încetează. Timp de multe săptămâni, Digby n-a văzut în zare decât cețuri, iar mai rar, când norii coborau deasupra văii, privea aidoma lui Zeus, în jos la straturile de cumulus și cumulonimbus. Acum, când iese din casă, cerul e senin și însorit; magaziile de procesare și acoperișul de paie al clinicii seamănă cu un câine ud și lățos care a stat prea mult în ploaie. În ciuda alunecării de teren, optimismul îi revine.

Skaria, preparatorul, se grăbește spre clinică; poartă un pulover care seamănă la culoare cu voma biliară. Fumul de tutun pe care-l suflă pe nas devine mai dens în aerul rece. Skaria e dependent de nicotină, pufăind trabucuri puturoase de parcă ar fi doar niște *beedi*. La vederea lui Digby, își ține răsuflarea ca să ascundă mirosul de tutun când îl salută. Omul se poate ocupa de un caz banal, de rutină, dar în caz de urgență e mai mult decât inutil – devine un impediment.

Cromwell aduce caii. E somnoros, însă zâmbește. A reușit să facă un drum până la alunecarea de teren, luând cu el toți oamenii zdraveni, ca să înceapă să lucreze la drumul ocolitor. Îl anunță pe Digby că o vacă e gata să fete, iar pisica polidactilă din același șopron are deja pisoi.

– Puii au și ei tot câte șase degete. Asta înseamnă noroc!

Digby încalecă pe Billroth. Rambleurile noroioase ale aleii sunt împestrițate cu flori de nu-mă-uita și unduiesc ca răspuns la o pală de vânt iscată din senin, la fel ca pielea calului său. Priveliștea îi dă fiori de emoție. Și o scobitoare dacă ar lăsa să cadă pe solul ăsta, în scurt timp ar răsări din ea un copăcel. De la băiat de oraș a trecut la chirurg și apoi la plantator. Solul fertil este cel care îl ține aici; e pomada pentru rănile ce nu i vor închide niciodată.

Deodată, Billroth își lasă urechile pe spate și nechează, cu mult înainte ca sunetul să ajungă la urechile lui Digby: zdroncănitul unui car tras de boi care se apropie în viteză, contrar fizicii roților din lemn, osiilor fragile, drumului denivelat și bovinelor. Apoi îl și vede – boii cu ochii măriți și fire de salivă curgându-le din boturi, iar cel care îi mână lovindu-i de parcă l-ar fugări însuși diavolul.

Cromwell îi iese în întâmpinare. După un scurt schimb de replici, îi face semn spre poteca de cai care duce la o clădire joasă, cu acoperișul din paie ca o căciulă trasă peste urechi. Clinica.

– Au venit de pe partea cealaltă a muntelui, îi explică el. Și acolo e o alunecare de teren. Au întors și au venit încoace. Cineva le-a zis că aici e doctor. Nu e bine.

Digby resimte doar teamă, nicidecum emoția incitantă pe care o încerca la

Urgențe, când avea de-a face cu viața umană redusă la elementele ei de bază – respirație, o inimă bătând – sau fără ele. Știe ce *ar trebui* făcut în cazul majorității urgențelor, dar nu are mijloacele necesare. Pentru situațiile care *nu* sunt urgențe… ei bine, mai mulți administratori de proprietăți au constatat că, dacă își doresc un medic de familie prietenos, gata să vină în vizită fiindcă lui Mary sau Meenei nu i-a priit terciul de ovăz, Digby nu e cel pe care-l caută. A utilat dispensarul suficient cât să-și îngrijească muncitorii, dar acum e în primul rând plantator. În caz de urgență, e dispus să facă tot ce poate, însă nu reușește să-și stăpânească iritarea și temerile gândindu-se la situația cu care se va confrunta.

– DOMNULE, DIGBY, DOMNULE! strigă Skaria ieșind din clinică și fluturând din brațe.

Billroth se apropie de clădire; calul știe unde trebuie să meargă, cu toate că stăpânul lui nu e chiar hotărât.

Pumnul unui copil se ridică în aer.

Ceea ce-l nedumerește pe Digby e faptul că pumnul iese dintr-o tăietură în abdomenul unei femei foarte speriate și cât se poate de însărcinate.

Mânuța pare întreagă, nerănită. Mama, puțin trecută de douăzeci de ani, e întinsă pe masă și pe deplin conștientă. Are o înfățișare remarcabilă, cu păr negru, ondulat, care îi încadrează fața ovală cu tenul deschis la culoare. Poartă o bluză verde, un sari alb și o jupă mătăsoasă în aceeași nuanță. Nu e, în mod evident, o muncitoare pe plantație. Micul pandantiv pe care îl are la gât – o frunză cu puncte în relief care formează o cruce – sugerează că face parte dintre Creștinii Sfântului Toma. Figura i se pare lui Digby tulburător de familiară, de o frumusețe clasică. Poate fiindcă seamănă cu imaginea lui Lakshmi din calendar, atât de des întâlnită în magazinele și locuințele muncitorilor – o copie foto a picturii lui Raja Ravi Varma. Mintea lui înregistrează în mod automat o serie de detalii; verigheta de pe deget, cearcănele accentuate de sub ochi și admirabila ei stăpânire de sine, care sugerează că e suficient de inteligentă pentru a înțelege că alternativa nu i-ar fi de nici un ajutor. Dar dincolo de această fațadă, femeia e îngrozită. Și stânjenită.

Pielea de pe abdomenul ei e foarte întinsă. Incizia lungă de cinci centimetri coboară oblic în stânga ombilicului, fiind prea curată pentru a fi fost făcută cu altceva decât un cuțit ori un scalpel. Un fir de sânge curge încet de la una dintre marginile ei; femeia nu riscă să sângereze până la moarte. Digby își imaginează lama pătrunzând prin piele, apoi prin mușchiul abdominal… și în cele din urmă prin uter, care, dat fiind că sarcina este într-un stadiu foarte avansat, a umplut tot spațiul abdominal, până sub coaste, împingând spre spate vezica urinară și intestinele. Doar așa se explică faptul că intestinele i-au rămas neatinse: lama a străpuns pielea și mușchiul abdominal, întâlnind apoi un mușchi mai mare, mai gros și mai puternic: uterul. L-a tăiat și pe acesta, lăsând în urmă o deschidere față de care copilul a reacționat la fel ca orice prizonier: s-a întins către lumina zilei.

Degetele fătului sunt strânse pumn, unghiile transparente lucind ca sticla. În timp ce face aceste observații, Digby tamponează rana și pumnul cu antiseptic. Iodul îi dă mamei usturimi, dar nu pare să-l deranjeze pe cel mic. Dacă femeia ar fi mers la un spital, fără îndoială că i s-ar fi făcut cezariană. Teoretic, ar putea face și el una. Are pe undeva o rezervă de cloroform, dacă nu cumva s-a evaporat. Dar cum îi lipsesc retractoarele abdominale și un asistent capabil, dacă ar încerca să facă o cezariană, ar pune în pericol atât mama, cât și copilul.

Își cântărește opțiunile, dar atenția îi e distrasă de un miros de tutun ieftin

combinat cu un morman de bălegar, care îi amintește de varieteul Gaiety din Glasgow – o amintire care ar face mai bine să rămână uitată. Se întoarce și-l vede pe Skaria lângă pervazul ferestrei, cu trabucul duhnitor între buze. Preparatorul știe bine că nu are voie să fumeze în interior sau în preajma lui Digby, însă nu se poate abține să nu sugă din trabucul molfăit, ca un bebeluș la sân.

Mâna stângă a lui Digby, devenită cea dominantă, se mișcă rapid, cu precizia unui hoț de buzunare pe peronul gării din Saint Enoch. Smulge trabucul din gura lui Skaria și…

… din aceeași mișcare, îi apropie capătul aprins de degetele copilului, la numai câțiva milimetri de pielea lui.

Universul ezită, nehotărât. Apoi, pumnișorul se retrage în lumea lui lichidă, zvâcnind înapoi ca reacție la atacul vătămător. Spațiul în care se afla până în urmă cu o clipă e acum doar aer vibrând, purtând amprenta a ceea ce nu mai e prezent. În scurta sa carieră de chirurg, Digby a văzut viermi inelari târându-se afară din vezici biliare, tumori germinale ce conțineau păr, dinți și urechi rudimentare, dar niciodată n-a fost martor la așa ceva.

Azvârle trabucul spre Skaria, înșfacă un pansament steril și-l apasă pe rană.

– Mâini în detenție, rostește apoi cu glas tare, adresându-se fătului.

(Și-l imaginează pe micul ștrengar clocotind de furie în uter, suflându-și în degetele pârjolite, afurisindu-l pe Digby și punând la cale o revoltă.)

Mâini în detenție. La școala din Glasgow, sora Evangeline își sublinia cuvintele cu lovituri de riglă peste degete.

– Pumnul copilului ăsta o să dea de necaz într-o zi, murmură el.

Skaria a șters-o, așa că Digby ia mâna mamei și o pune deasupra bandajului, indicându-i să țină apăsat.

Afară, cineva geme, bombăne și apoi sloboade un urlet; habar nu are cine o fi, dar sigur omul ori e beat, ori delirează. Îl aude apoi pe Cromwell intervenind.

După ce prinde pe un mâner lung acul curbat cu firul de sutură atașat, îi face semn mamei să-și ia mâna de pe rană și se roagă ca fătul să nu mai aibă încă o tentativă de evadare. Depărtează marginile rănii doar atât cât să vadă peretele uterin bombat. Din fericire, cu inervarea sa viscerală, uterul nu e la fel de sensibil ca pielea. Trece acul, cât de repede poate, prin peretele uterului în dreapta rănii și apoi în stânga, apoi înnoadă firul și taie surplusul. Mama nu schițează nici o mișcare. Digby continuă cu alte două suturi uterine. Acum, singura cale de ieșire a fătului e ușa principală. Închide apoi pielea cu alte două suturi. Mama se crispează, dar rămâne tăcută. Dacă ar fi folosit anestezic local pentru fiecare lacerație a pielii pe care a suturat-o, ar fi epuizat prețioasa provizie de tetracaină în decurs de o săptămână.

– Bine, deci! Am terminat, spune cu glas tare și privește în jur după Cromwell, care să traducă.

Mama e palidă, extenuată, dar calmă încă.

– Vă mulțumesc mult, domnule doctor, replică ea în engleză, luându-l prin surprindere.

El o privește din nou cu atenție: cercei din aur, unghii îngrijite. O întreabă cum o cheamă. Lizzi, vine răspunsul. Se prezintă și el.

– Ai contracții, Lizzi? În câte luni ești? întreabă apoi, după ce ea clatină din cap.

– Cred că sorocul e peste două săptămâni.

– Bine. Sper că vei naște normal. Dar e preferabil să fii într-un spital când va începe travaliul, da?

Ea răspunde afirmativ cu o mișcare hotărâtă a bărbiei, ca un copil. Strigătele de

afară sunt deranjante. Cine o fi beat la o oră atât de matinală?

– Deocamdată, rămâi aici. S-ar putea ca drumul să se deschidă abia după câteva zile.

Se întoarce cu spatele la ea, ca să pregătească pansamentele.

– Domnule doctor! A fost un accident.

Câte alte femei înaintea ei n-au spus același lucru? Și câți medici, polițiști, asistente și copii n-au auzit aceleași cuvinte, convinși că sunt neadevărate? E greu de înțeles motivul pentru care o femeie îl protejează pe cel care nu merită să fie protejat. Figura lui Celeste îi revine în minte.

– Acela este soțul meu, Kora, explică femeia făcând un semn spre gălăgia de afară. E înregistrator de plantație.

Înregistratorii sunt intermediari care încheie contracte cu mai-marii satelor de la câmpie pentru muncitori pe plantații; sunt numiți așa fiindcă ei scriu într-un registru numele fiecărui muncitor. Se întâmplă deseori ca reprezentantul unui sat să semneze contracte cu mai mulți înregistratori, astfel că, la debutul sezonului, unele plantații rămân fără personalul necesar. Digby are lucrători fideli, care în fiecare an se întorc la el, fiindcă a făcut eforturi să le asigure cea mai bună cazare, îngrijiri medicale, o școală cu o sală de clasă și o creșă pentru sugari.

– Soțul meu și-a pierdut deodată mințile aseară, domnule doctor. A crezut că eu sunt diavolul.

– Adică înainte de asta era bine?

– Da. Are doar un astm sever. Aici, în munți, i se agravează mult. Ia de obicei țigarete pentru astm, dar anul ăsta trei zile nu i-au fost de ajutor. Ieri a mâncat o țigaretă. Poate mai multe. A făcut ochii mari. A devenit agitat, auzea voci. Zicea că vin dracii să-l ia. Când i-am adus mâncare, era ascuns după ușă și m-a atacat. Pe urmă i-a părut foarte rău.

Bunica lui Digby fuma țigări cu datura, prerulate. Știe că în India astmaticii își rulează singuri astfel de țigări, folosind frunze de datura sau ciumăfaie uscată. Atropina din frunze dilată bronhiile, dar în exces e toxică, producând simptome caracteristice: pupile dilatate, piele și gură uscate, febră și agitație. Orice student la medicină cunoaște poezioara care îl ajută să recunoască semnele: „Orb ca o cârtiță, fierbinte ca focul, uscat ca osul, roșu ca sfecla și smintit ca o găină beată“.

– Ar putea fi vorba despre o otrăvire cu atropină, îi spune el femeii. O să-l consult. Ar trebui să se liniștească pe măsură ce trece efectul. Sunteți de aici, din zonă?

Întrebarea pare s-o întristeze.

– Nu. Suntem din Travancore. Aveam înainte vreme o casă, o moșie și o familie iubitoare. Dar a… am pierdut totul. A împrumutat bani de la oameni periculoși. A avut necazuri mari. A fugit. Eu aș fi putut să rămân. Uneori îmi doresc să fi rămas.

Deja i-a dat mai multe informații decât i-a cerut el. Digby uită că femeia îl consideră nu plantator, ci medic, o persoană în care poate avea încredere să i se destăinuie. După chinul prin care a trecut, îi face bine să vorbească. Iar lui nu îi e greu s-o asculte și să-i contemple trăsăturile clasice, frumusețea malayali idealizată.

O vreme, rămân amândoi tăcuți. Apoi, pentru prima dată de când a venit, ea își pierde stăpânirea de sine. Buzele încep să-i tremure.

– Doctore, copilul meu o să fie bine?

Se uită la chipul ei frumos, la ochii care îl privesc cu atâta seriozitate. Gândurile îi sunt întrerupte de un alt urlet: tot soțul ei, afară. Și în clipa aceea, Digby are impresia că-i vede viitorul – o tulburătoare premoniție sumbră așa cum nu a mai avut niciodată.

– Copilul o să fie bine, o liniștește el și vede cum o expresie de ușurare i se așterne pe față. Foarte bine, adaugă apoi, sperând că așa va fi. Are reflexe foarte bune, asta e clar. Întinsese pumnul mai ceva ca Lenin!

Încercând să mai înseninеze puțin atmosfera, își pune mâna, cu palma în jos, deasupra abdomenului ei, ca într-o binecuvântare pastorală, și se apleacă adresându-i-se copilului:

– Te declar Lenin, pururea. Asta, dacă ești băiat!

Și zâmbește, deci, cicatricea îi transformă zâmbetul într-o mică strâmbătură.

– Lenin Pururea, repetă frumoasa Lizzi clătinând din cap, accentuând fiecare silabă ca pentru a o memora. Da, domnule doctor.

CAPITOLUL 51. Disponibilitatea de a fi rănit

1950, Parambil

Ninan e mort de șase luni și tot de atunci Elsie e plecată de la Parambil, după ce soții s-au întors unul împotriva celuilalt, când Ammachi Mare și Maestrul Propășire se duc la casa Thetanatt în cele mai bune haine cernite ale lor. Ultima dată, Ammachi Mare a fost în casa lui Chandy în urmă cu șase ani, cu ocazia logodnei. Atunci, încăperea răsunase de râsul sonor al gazdei. Acum, bietul de el e întins într-un sicriu în mijlocul camerei, înconjurat de jerbe din iasomie și gardenii. Lobii urechilor și vârful nasului au o nuanță pământie. Dacă ar mai trăi, ar protesta față de parfumul greu al florilor și față de faptul că e stropit din când în când, discret, cu apă de colonie, ca să-i disimuleze mirosul. Și de data aceasta, Ammachi Mare e așezată pe canapeaua albă și lungă, cu picioarele atârnându-i incomod la distanță de podea, și-și dorește ca Odat *Kochamma* să fi fost lângă ea, la fel ca data trecută.

„Doamne, la câte înmormântări m-ai făcut să particip în numai șase luni?! Dacă e să mai urmeze una, a mea să fie! Mai întâi l-ai luat pe Bebe Ninan. Despre asta hai să nu mai vorbim. Apoi pe Odat *Kochamma*. Da, era bătrână. Șaizeci și nouă sau nouăzeci și șase de ani avea. «Alege tu», ar fi zis ea. «E ori una, ori alta. Ce nevoie am să știu?» Dar chiar trebuia să moară pe când își vizita fiul la casa lui? M-am rugat și am dormit în aceeași cameră cu ea mai mult decât cu oricine altcineva, lăsând-o deoparte pe Bebe Mol. Ar fi trebuit s-o lași să fie cu mine când ai luat-o. Pe urmă ai venit după soția lui Shamuel, care s-a prins cu mâinile de burtă într-o zi și a răposat înainte să putem ajunge cu ea la un spital. Destul, Doamne! Ești atotputernic, știm asta. De ce nu stai și tu liniștit, fără să faci nimic? Prefă-te că e ziua a șaptea a săptămânii timp de câțiva ani.“

Știe că gândurile ei sunt blasfemie clară, dar nu-i pasă. E ca un arbore-de-cauciuc îmbătrânit, din care nu mai curge seva când e crestat, golită de lacrimi, dar nu și de sentimente – sau așa crede ea. Dar lacrimile îi revin când aude femeile cântând „Samayamaam Radhathil“. „În rădvanul timpului.“ Imnul funerar se împletește cu amintirile de la moartea tatălui ei – cea mai grea zi pe care a trăit-o până acum –, impresionând-o și mai puternic cu fiecare deces care a urmat. Roțile rădvanului se învârtesc mereu, aducându-ne tot mai aproape de finalul călătoriei, de casa noastră cerească, în brațele Domnului… „Dar, Doamne, unii dintre ei, JoJo și Ninan, abia porniseră la drum. De ce te grăbești așa?“

Mai devreme, când a ajuns la casa Thetanatt, Elsie s-a aruncat în brațele ei, cu trupul zguduit de hohote de plâns care nu se mai opreau. Ea n-a putut să facă altceva decât să-i șteargă lacrimile, s-o sărute și s-o țină la pieptul ei. „*Molay, molay*, Ammachi îți simte durerea.“ Au trecut șase luni de când nu și-a mai văzut nora – Elsie plecase imediat după înmormântare. Ammachi Mare a rămas uluită văzând cât a slăbit și cum i-a albit părul la tâmple – o imagine șocantă la cineva atât de tânăr.

Ar vrea cu disperare s-o întrebe: „Unde ai fost, *molay*? Nu știi cât de dor ne e și mie și lui Bebe Mol?“ Sunt atâtea lucruri pe care să i le spună, lucruri pe care Elsie poate ar vrea să le afle – de pildă, faptul că Lizzi le-a scris în sfârșit, fără să-și dea adresa, anunțându-le că are un băiețel. Dar sigur că nu e momentul potrivit acum. Așa că de două ore stă lângă ea pe canapea, fiindcă Elsie nu vrea să-i dea drumul la mână; biata fată pare un copil hăituit încercând să-și găsească un loc în care viața să

nu-i mai aducă și alte suferințe. Iar Ammachi Mare s-a oferit pe sine însăși – și-a oferit brațele, mâinile, sărutările… și disponibilitatea de a fi rănită. Nu asta fac mamele pentru copiii lor? Ce altceva face un părinte?

La cimitir, imediat după ce sicriul e coborât în groapă, Maestrul Propășire se întoarce spre Ammachi Mare:

– Trebuie să plecăm, dacă vrem să ajungem înapoi diseară.

Elsie se ține strâns de mâna soacrei sale, plângând și refuzând să-i dea drumul.

– *Molay*, îi spune Ammachi Mare, aș rămâne, dacă n-ar fi Bebe Mol…

Și-ar dori să adauge: „Nu vrei să vii și tu cu mine? Parambilul e casa ta. Dă-i voie lui Ammachi a ta să aibă grijă de tine acolo…“ Dar sigur că, având atâția oaspeți la casa Thetanatt, Elsie e nevoită să rămână, așa că ar fi nepoliticos să-i ceară asta. În plus, prăpastia dintre ea și fiul ei e atât de mare, încât foarte probabil că rugămințile ei nu ar avea nici un efect.

În autobuzul spre casă, privește uimită nesfârșitele câmpuri cultivate cu orez, un lepros șezând pe un podeț, și casele în interiorul cărora vede un bătrân citind, două fete jucându-se, femei gătind… Familii care își trăiesc viața, nici una cruțată de suferințe. Toți acești oameni vor fi într-o zi doar niște umbre, așa cum ea va fi îngropată și uitată. Atât de rar pleacă de la Parambil, încât îi piere din minte faptul că e doar un firișor de praf în universul lui Dumnezeu. Viața vine de la Domnul și e prețioasă tocmai fiindcă e scurtă. Darul lui Dumnezeu este timpul. Oricât de mult sau de puțin ne-ar mai fi rămas, de la el vine. „Iartă-mă, Doamne, pentru ce-am spus! Ce știu eu? Iartă-mă pentru că am gândit că lumea mea măruntă e tot ce contează.“

După o scurtă traversare cu barca, merg pe jos de la debarcader până acasă. Îi mulțumește Maestrului Propășire. Vede în față Parambilul, o siluetă vag profilată pe albastrul cerului, exact așa cum l-a văzut cu o jumătate de secol în urmă, tânără mireasă fiind. Nu e aprinsă nici o lampă, nici un bec, iar asta nu face decât să-i sporească supărarea pe Philipose.

Când sosise mesagerul cu vestea că Chandy murise pe neașteptate, ea dăduse fuga să-i spună fiului ei.

– Trebuie să te duci. Să fii alături de soția ta. Iar pe urmă, după câteva zile, poate o vei aduce înapoi acasă.

El citea în pat; pupilele îi erau mici cât niște gămălii de ac. A râs auzind-o.

– Să mă duc? Cum să mă duc? Nu pot nici măcar să stau mult în picioare, darămite să merg. Și de ce m-aș duce în cârje, ca să stau acolo ca un furuncul pe fruntea ei – unul pe care nu-l vrea? Pe mine mă învinovățește. Și *merit* să fiu învinovățit.

Era atât de copleșit de vinovăție, încât ori de câte ori îl certa, îi primea mustrările fără cârtire. Ea renunțase să mai încerce să-l convingă și îl rugase pe Maestrul Propășire s-o însoțească.

– Fiul meu a devenit un cuțit care nu mai taie, un foc care nu mai poate încălzi nici măcar o cană de cafea.

Bebe Mol a prezis deja că mama ei se întoarce fără Elsie. Se ridică de pe bancă și se așază pe rogojina ei. Ammachi Mare o aude trăgându-și nasul. Fata plânge foarte rar.

Aprinde lampa. Philipose iese șchiopătând din camera în care stătuse pe întuneric, mijind ochii ca o pisică sălbatică. Se sprijină într-o singură cârjă. Glezna dreaptă, fracturată, s-a vindecat, dar călcâiul stâng care i-a fost zdrobit încă îl doare. Nimeni

n-a înțeles clar cât de rău s-a rănit când a sărit din *plavu* după ce a recuperat corpul lui Ninan, decât a doua zi, când gleznele lui începuseră să semene cu cele ale lui Damo, având chiar și aceeași culoare cenușie, fiind însă contorsionate. Durerea insuportabilă a pierderii lui Ninan era agravată de cea fizică.

Se lasă să cadă greu pe banca lui Bebe Mol. Ammachi Mare se așază lângă el și, în minte, îl îndeamnă s-o întrebe despre Elsie. El își pipăie însă absent *mundu*, marginea lui prinsă la brâu, ca o maimuță care se caută de purici, până când găsește cutiuța din lemn. Unghiile lui ar trebui tăiate, remarcă ea când Philipose deschide capacul lăsând la vedere foița de opiu din interior. În fiecare casă există câte o astfel de cutiuță cu remediul bătrânesc pentru dureri de spate, insomnii și artrită. Ammachi Mare îl folosea pentru durerile de cap ale soțului ei. Acum își dorește să nu i-l fi dat lui Philipose. Fiul ei a devenit consumator de opiu.

E preocupat, scormonind cu o scobitoare din bambus ca să desprindă un fir de opiu pe care îl rulează apoi între degete, înainte și-napoi, enervant, până când obține o perlă neagră, lucioasă. În copilărie, când ea își vedea bunica mâncând câte una, perlele acelea i se păreau minunate. Odată, bătrâna o lăsase să-i lingă degetul; gustul oribil, amar, îi întorsese stomacul pe dos. E tentată să o zboare din mâna atât de chipeșului ei fiu, numai că el a înghițit-o deja.

– Ammachi, poți să-mi aduci puțin iaurt cu miere?

Ea se ridică de pe bancă înainte să-i răspundă cu o jignire. Să-și ia singur iaurtul!

La câteva săptămâni după înmormântarea lui Chandy, Ammachi Mare îi scrie din nou lui Elsie. Până acum, scrisorile ei au rămas fără răspuns, dar simte nevoia să-i spună că draga ei Bebe Mol respiră mai greu decât oricând. Adevărata ei boală e rana pe care o poartă în suflet. Abia dacă se mai hrănește, spunând că o să mănânce când se va întoarce Elsie. „Când oamenii pe care îi iubește pleacă, pentru ea este un fel de moarte. Te implor să vii în vizită!“, îi scrie, lăsând nespuse multe alte lucruri. A mai primit o scrisoare de la Lizzi, dar tot fără adresa expeditorului – se pare că tânăra nu vrea să se știe pe unde e. Lizzi îi povestea că a avut un accident pe când era însărcinată și că mâna bebelușului îi ieșise din pântec. Printr-o minune, copilul, pe care l-a botezat Lenin, a venit pe lume sănătos. Nu menționează în scrisoarea către Elsie nici că Philipose a dispărut într-o zi de acasă și s-a întors cu o bicicletă nouă și cu julituri pe bărbie, coate și genunchi, de când învățase să meargă cu ea. Hotărâse s-o cumpere fiindcă Joppan refuzase să-i mai procure opiu, susținând că trebuie să înceteze să-l mai ia. După moartea lui Ninan, Joppan rămăsese săptămâni de-a rândul alături de Philipose, dormind în aceeași cameră cu el. Acum s-au certat din cauza opiului. Ammachi Mare bănuiește că bicicleta are un singur rost: să-i permită fiului ei să se ducă să cumpere drogul de la magazinul de stat de lângă biserică. Dar în scrisoarea către Elsie nu pomenește nimic despre toate astea.

Starea lui Bebe Mol se agravează. În disperare de cauză, Ammachi Mare mai scrie o ultimă misivă, una scurtă; pare inutil să mai tot insiste.

Draga mea Elsie,

Mă rog ca această scrisoare să ajungă la tine. Bebe Mol e pe moarte. Spune-i înfometare sau inimă frântă, până la urmă e același lucru. Ca de la o mamă la alta, te implor să vii până aici. „Unde e Elsie?“ – asta e tot ce mai spune Bebe Mol. Dacă vii, o să mănânce. Și atunci, poate că va trăi.

Cu dragoste, a ta Ammachi

Philipose se bărbierește pe verandă, cu oglinda proptită de pervaz. Soarele e sus pe cer. Așa-zisul muson s-a stins imediat ce a început, dovedindu-se un impostor. În oglindă se zărește o siluetă apropiindu-se pe alee. Un cerșetor, își spune el. Ba nu, e o femeie într-un sari alb; nici măcar o umbrelă nu are. E înaltă, palidă, slabă și frumoasă. Inima i se oprește în piept. Pe brațe i se face piele de găină.

Să aibă oare halucinații? Dacă e Elsie, de ce nu vine cu mașina de la Thetanatt? Neclar își amintește că Shamuel i-a povestit ceva despre un taluz prăbușit, care a transformat drumul într-un torent de apă. Doar cu piciorul se mai poate trece, pe un buștean la vreo cincizeci de metri mai sus de prăbușire.

Cu gura căscată și obrazul săpunit, se holbează la soția pe care n-a mai văzut-o de un an. Uneori își imaginează că nici n-a existat vreodată, că viața lor împreună a fost doar un vis. Acum e copleșit de amintiri: școlărița din mașină, mireasa pe care a adus-o acasă, prima lor noapte împreună, copacul blestemat… Stă neclintit, ca o statuie din piatră. Cu nici zece minute înainte, Bebe Mol – care nu s-a mai ridicat de pe rogojina ei de zile bune – a apărut lângă el și l-a anunțat că vor avea vizitatori. Dacă i-ar fi acordat atenție, s-ar fi îmbăiat și ar fi îmbrăcat un *mundu* curat și un maiou.

Elsie se oprește în loc aidoma zeiței Durga, ochii ei opalin-cenușii privind fix spre Philipose. El își face griji pentru felul în care arată: coaja de la rădăcina nasului, din cauza unei căzături cu bicicleta, urechea zdrențuită de la altă trântă. Jumătatea stângă a corpului i se înclină spre podea. Parfumul ei floral slab ajunge până la el, mult deosebit de cel pe care și-l amintește.

– Elsie, rostește ținând încă briciul în mână.

El-sie. Două silabe care închid în ele bucuria lui, durerea împărtășită și iertarea la care năzuiește, cu toate că el însuși nu se poate ierta. Faptul că a rămas fără cuvinte e o binecuvântare acum: vorbele nu i-au fost niciodată de ajutor în relația cu ea.

– Philipose…

Privește pe lângă el și fața slabă i se luminează când Bebe Mol vine spre *chechi* a ei, râzând și aruncându-i-se în brațe. Elsie o așază pe bancă, șocată să vadă cât de reliefați îi sunt pomeții, niciodată vizibili înainte vreme, după cum nici bluza nu-i atârna pe umeri. Auzindu-le, Ammachi Mare iese din casă și o îmbrățișează pe Elsie cu un simplu „*Molay!*“.

Philipose le privește invidios. Cele mai importante trei femei din viața lui formează o friză alcătuită din plete întunecate, un sari alb, păr cărunt, panglici viu colorate și o *chatta* pătată de curcuma. Și dispar împreună în bucătărie. În oglindă, îl vede pe Omul obișnuit rămas cu gura căscată, gata să prindă muște cu ea.

CAPITOLUL 52. Așa cum era odinioară

1950, Parambil

Ca un zeu răzbunător, musonul adevărat își face apariția la scurt timp după Elsie și îi pedepsește fiindcă s-au lăsat păcăliți de impostor. Ploile torențiale și vântul cu forța uraganului îndoaie ramurile de palmier ca pe niște cozi de păun, înainte de a le frânge. Când se abate asupra ferestrelor, vântul șuieră aidoma cuiva care suflă la gura unei sticle. Stâlpul electric se prăbușește, astfel că radioul rămâne mut. Shamuel se aventurează afară și se întoarce șocat: dincolo de piatra de povară se întinde un lac al cărui mal opus nu se zărește. Inundațiile din 1924, devenite legendare, au făcut ravagii peste tot în Travancore, dar au ocolit Parambilul. Acum, pârâul umflat în care se îmbăiază Ammachi Mare amenință colibele meșteșugarilor și ale pulayarilor. Râul și-a ieșit din albie, a distrus debarcaderul și, pentru prima dată de când își amintește ea, poate fi văzut din casă, punând în primejdie locuința pe care soțul ei a avut grijă s-o construiască departe de apele lui. În a cincea săptămână, mirarea lor înspăimântată față de violența naturii lasă loc disperării. Pământul cerșește îndurare. Nu există cuvinte care să exprime senzația lor tot mai adâncă de izolare. Ziarul n-a mai ajuns acasă încă de la începutul musonului.

Ammachi Mare își face griji pentru Elsie, care petrece ore în șir pășind încolo și-ncoace pe verandă, chiar și noaptea, studiind cerul cu aerul disperat al unei mame care și-a lăsat copilul pe celălalt mal al apei. Cândva, cu mult timp în urmă, pictura o absorbea în așa măsură, încât n-ar fi băgat de seamă nici dacă acoperișul i-ar fi fost smuls de deasupra capului. A venit pentru o vizită scurtă, într-adevăr, și totuși de ce se grăbește așa să plece?

Îndată ce a înțeles că Elsie a venit doar ca s-o vadă pe Bebe Mol și că nu intenționează să rămână, Philipose s-a retras în carapacea lui și a renunțat la orice încercare de a interacționa cu ea. O vede rareori; pentru el, deosebirea între zi și noapte e neclară din cauza perlelor de opiu, și devine din ce în ce mai mult o ființă a nopții. De câteva ori o zărește pe verandă, uitându-se la ploaie de parcă ar putea-o face să se oprească dacă ar fixa-o suficient de mult cu privirea. Aproape că izbucnește în râs când o aude, în fața ferestrei lui, întrebându-l pe Shamuel dacă există vreo posibilitate de a expedia o scrisoare. Bătrânul îi spune că oficiul poștal e sub ape deja. Philipose e tentat să-i strige: „Ești o bună înotătoare, Elsie! De ce nu te duci s-o livrezi în persoană?“

Într-o seară, se trezește chiar înainte de miezul nopții și, din obișnuință, trage perdeaua și se uită afară. Distinge o siluetă cocoțată pe marginea verandei, cu genunchii strânși la piept – o femeie din piatră, poate o fantomă, cu privirea spre perdeaua de ploaie. Stomacul i se strânge de teamă când își dă seama că e Elsie. Fața ei, învăluită în umbre, pare mult schimbată, prea împovărată. Văzând că plânge, e cuprins de milă, fără voia lui. Se ridică să se ducă la ea… dar se oprește. Prezența lui nu va fi o alinare; poate chiar îi va face și mai rău. Elsie a devenit o străină. Nu știe nimic despre viața ei în ultimul an. Dar nu reușește să înțeleagă. „De ce atâta neliniște? De ce e atât de important să pleci? Ce se întâmplă, Elsie?“ Nu are legătură cu Ninan, e sigur de asta.

Probabil că a ațipit, fiindcă vede, când deschide ochii, că cerul s-a mai luminat. Oare și-a închipuit că o vede pe Elsie? Se uită afară, iar ea este tot acolo, cu spatele la el, aplecată peste zidul scund, și vomită. De data asta, dă fuga afară. Când îl vede, ea se îndreaptă de spate, se clatină, iar Philipose o prinde înainte să cadă. O duce încet spre banca lui Bebe Mol, iar ea se așază și se apleacă în față, ținându-se cu mâinile de burtă. Îi aduce puțină apă.

– Elsie, Elsiamma mea, spune-mi! Ce s-a întâmplat?

Expresia ei, când ridică privirea spre el, e atât de îndurerată, atât de chinuită, încât îi dă fiori. Instinctiv, o trage spre el, o ține în brațe până când spasmul trece. Pentru o frântură de clipă, e sigur că e pregătită să-i vorbească, să-și deșerte povara în fața lui. Așteaptă… Dar o vede răzgândindu-se și plecându-și ochii.

– Poate că de vină au fost murăturile…, murmură ea.

Îi dă drumul. Nici o murătură nu produce atâta suferință.

– Mie nu mi-au făcut rău, spune el.

Vocea ei e răgușită, aspră, când îi răspunde:

– Abia dacă ai stat la masă cu noi.

– Știu… Muncesc și dorm la ore neobișnuite.

Inconștient, îi imită postura: aplecat în față, cu privirea în jos. Glezna lui dreaptă e umflată, iar stânga e răsucită, așa a rămas pentru totdeauna. Picioarele ei sunt așa cum și le amintește, poate puțin mai bronzate, cu degetele mai îndoite. Imaginea picioarelor lor unul lângă altul, la logodnă, îi revine în minte. Un hău desparte acel moment de cel de acum. Trage în piept parfumul ei, care-i este cu totul străin. La un moment dat, trupurile lor avuseseră același miros, un rezultat al apei, al pământului și al mâncării de la Parambil. Părul lui Ninan, încă își amintește asta, avea o mireasmă firavă, dulce, ca a unui cățeluș, care se contopea cu mirosul restului familiei.

Elsie privește drept înainte, cu lipsa de speranță a unui condamnat, și clatină din cap. Dacă nu s-ar fi uitat la buzele ei, n-ar fi știut ce a spus:

– N-am avut de gând să stau atât de mult.

Din nou, ochii i se umplu de lacrimi.

Cuvintele ei îl rănesc. Ploaia se întețește, ca pentru a-i sublinia frustrarea. Cum să se poată vindeca amândoi, dacă nu împreună? Într-un târziu, îi spune:

– Nu doar Bebe Mol avea nevoie de tine aici.

Piciorul deformat îi zvâcnește incontrolabil.

Cuvintele pe care le-a rostit au luat-o prin surprindere. Îl privește cu o expresie diferită.

– Îmi pare rău, spune și se șterge la ochi. Mi-a fost greu să rămân aici după ce Ninan… Își dă seama, poate, că el n-a avut aceeași posibilitate de a alege, fiindcă adaugă: Dar durerea nu m-a cruțat. A rămas cu mine. Clipă de clipă. Cum sunt sigură că a rămas și cu tine. Știam că Bebe Mol are nevoie de mine. Că Ammachi Mare are nevoie de mine… Că tu ai nevoie de mine, murmură. Dar n-am putut. Mă duc să mă culc, bine?

Își lasă paharul jos și, cu o mână, îl atinge pe umăr cu un gest de regret, dacă nu de afecțiune.

Două zile mai târziu, Philipose vede razele soarelui răzbătând printre norii portocalii și împrăștiind în jur o aură diafană. În câteva secunde dispare, dar între timp, cuprins de exaltare, el a urcat în șaua bicicletei și pedalează frenetic. Se apropie de capătul aleii, șerpuind printre bălțoace, cu viteză tot mai mare,

entuziasmat…

Când deschide ochii, vederea îi este obstrucționată. Nici chiar un iubitor fervent al pământului nu alege să-și îngroape fața în el. Oare cât timp a zăcut inconștient? Ploaia cade torențial. Se răsucește pe o parte. Două picioare goale se apropie, cu pielea albă la glezne și pline de noroi mai jos. Elsie îl ajută să se așeze în capul oaselor și apoi să se ridice.

– Nu știu, îi răspunde când el o întreabă ce s-a întâmplat. M-am uitat la un moment dat afară și am văzut ceva pe jos. Pe urmă te-ai mișcat.

Are pielea jupuită la un cot. Genunchiul stâng îi pulsează. Umărul îl doare. Își lasă greutatea pe bicicleta strâmbată în timp ce merg înapoi spre casă în tăcere, uzi amândoi până la piele. Se pipăie la brâu, în *mundu*, și răsuflă ușurat constatând că n-a pierdut cutiuța. Are nevoie de ea, stringent, dar nu în fața ei. Deodată, izbucnește:

– Elsie, o putem lua de la capăt. Construim o casă nouă altundeva pe proprietate. Sau ne mutăm de aici.

Ea nu răspunde și nu se uită la el. După o vreme, el continuă, mai degrabă pentru sine decât pentru ea:

– Cum am ajuns aici? E numai vina mea.

Ploaia sau lacrimile, sau poate amândouă, șiroiesc pe fața ei.

În camera lui – cândva camera lor – își rulează în grabă o perlă, o doză foarte mare pentru durerea din genunchi, din umăr, din glezne, din cap… și din inimă. După ce face o baie, se lasă în voia drogului, plutind într-un pântec în care se lovește ușurel de pereții moi. Se mișcă atunci când simte, mai degrabă decât aude, scârțâitul șifonierului. E Elsie, cu spatele la el; s-a îmbăiat și își ia hainele rămase acasă. De obicei o trimite pe Bebe Mol să i le aducă, dar știe că fata nu se simte bine. Un *thorthu* îi înfășoară părul ud, iar *mundu* jilav care îi acoperă trunchiul îi lasă la vedere umerii și picioarele. Se pregătește să iasă în vârful picioarelor, cu hainele în brațe, când, cu un gest impulsiv, Philipose o prinde de mână. Se uită la el surprinsă, ca un șoarece captiv într-o capcană. El îi dă drumul.

– Elsie… te rog! Te implor! Stai o clipă!

Ea ezită. Se apropie și se așază delicat pe marginea patului.

– Vreau să-ți mulțumesc, spune el luându-i iar mâna.

Privirea ei rămâne fixată în podea. Simplul fapt că-i ține degetele în palma lui îi aduce alinare.

– Dacă n-ai fi fost tu, probabil că aș fi fost călcat de un car tras de boi. Dacă n-ai fi fost tu… Vocea i se frânge, dar adaugă: E vina mea. Am mai spus asta?

Încet, cu blândețe, îi ridică bărbia spre el.

– Elsie, iartă-mă!

Expresia ei îl înfioară. Șoarecele se uită șocat, incredul, la cel care i-a întins capcana și acum își cere iertare. Oare chiar înțelege ce-i spune el? Elsie își întoarce fața și buzele i se mișcă.

– Elsie, nu te aud.

– Am spus că eu sunt cea care are nevoie să fie iertată.

El râde – un sunet nelalocul lui.

– Nu, nu, Elsie a mea! Nu! Dumnezeu știe că demnitatea mea s-a dus. Picioarele mi s-au dus. Copilul mi s-a dus. Soția, la fel. Dar cât despre cine a greșit, aici nu e loc de îndoială. Eu sunt acela. Nu-mi lua și singurul lucru pe care-l mai am!

Se ridică, crispându-se de durere, și îi cuprinde umerii cu brațul julit în cot. Durerea nu mai contează. Când vorbește din nou, are un ton glumeț.

– Elsie, tu ai venit pe lume iertată. Ne putem întoarce acum la epava asta de om,

te rog? El are nevoie de iertare, de îndurare.

Nu își dă seama că ea nu răspunde la tentativa lui de glumă. Disperarea pe care a văzut-o noaptea trecută e întipărită pentru totdeauna în trăsăturile ei, iar asta îl doare. Dar dacă pe el îl mângâie faptul că o ține de mână, sigur e mângâietor și pentru ea, nu? Nodul care îi ține *mundu* legat la piept se desface, iar el nu-și poate întoarce privirea. E stânjenit de afluxul de sânge care îi năvălește în pelvis. „Nu, nu asta am intenționat când te-am rugat să te așezi, jur pe zeul musonului!“ Dar dorința își are propriul vocabular, mai convingător decât cuvintele pe care le-ar putea rosti buzele lui, și, cu toate că încearcă s-o stăpânească, dorința e mai puternică.

Inundat de un val de tandrețe, o îmbrățișează. Ea nu se retrage. *Thorthu* îi alunecă din păr și, când ridică mâinile să-l prindă, *mundu* i se deznoadă complet. „Nu eu le-am desfăcut, ci universul, soarta, sau zeul tuturor *mundu* și *thorthu*, zeul confuziilor, un zeu în care nu cred.“ Elsie dă să-și ridice *mundu*, însă mâna lui o oprește cu blândețe. Îi sărută obrajii, apoi pleoapele. Ea tremură, cu o expresie atât de îndurerată, încât îi frânge inima lui Philipose. Nu vrea decât s-o consoleze, dar e copleșit de o uluire familiară, vechiul lui sentiment de mirare că femeia asta desăvârșită e soția lui. „Dumnezeul dezamăgirilor, dumnezeul regretelor, spune-mi, de ce-mi dăruiești fericire doar pentru a mi-o lua înapoi?“ Îi simte trupul dilatându-se în fața lui, la fel ca propriul său trup – să fie oare efectul perlei negre? Buzele ei sunt mai pline, adâncitura de la baza gâtului, pe care o adoră, e mai cuprinzătoare, areola întunecată e mai largă – toate trăsăturile ei senzuale sunt mărite, crescând parcă sub privirea lui.

Câtă plăcere și-au oferit cândva trupurile lor unul altuia! Orice altceva s-ar fi întâmplat, asta nu le-a lipsit niciodată. Poate că au găsit balsamul menit să facă insuportabilul suportabil. După pierderea suferită, nu și-au dat nici o clipă șansa de a-și plânge pe umăr. Dimpotrivă, s-au întors unul împotriva celuilalt. Înțelege acum totul, înțelege cum ar fi trebuit să procedeze. Își trece degetele prin părul ei ud, atât de des încât i s-a părut întotdeauna ceva viu, cu viață proprie, distinctă de a ei. O trage încetișor în jos, întinzând-o pe pat. Fără s-o forțeze. Vede că ușa e larg deschisă, așa că se ridică cu greu, dureros, și șchioapătă până la ea ca s-o încuie. Elsie stă cu fața întoarsă în cealaltă parte, cu gândurile duse, de parcă ar fi uitat de prezența lui, dar când el se apropie, îl privește, îi studiază corpul rănit cu privirea unui artist, nelipsită însă de curiozitate și îngrijorare.

Se întinde și el în pat. Pupilele ei sunt la polul opus față de ale lui: mari și adânci. Tălpile ei se simt bătătorite și aspre, nu moi și delicate, așa cum și le amintește. A mers desculță – un semn indubitabil al neglijării din partea soțului. Îi sărută mâna cu care își acoperă sânii și buzele lui întâlnesc o bucată de piele întărită pe marginea arătătorului. Și-o închipuie frângându-și degetele în durerea ei, mânuind pensulele zi și noapte pentru a remodela o lume schimonosită. Pielea îi e palidă și aspră. E cotropit de mai multe remușcări la vederea atâtor dovezi ale neglijenței lui.

– Oh, Elsie, Elsie, murmură cu inima frântă. Eu trebuie să îndrept totul, să refac totul.

Ea nu pare să înțeleagă, dar nu contează atât timp cât înțelege el. Formează o pereche perfectă, își spune, amândoi măcinați de vârstă și de durere. Iar timpul ce e altceva, dacă nu pierderi acumulate?

Își lipește buzele de ale ei, ezitant. Nu vrea s-o forțeze; se va opri dacă va vedea că nu-l dorește. Dar nu-i așa că pe ei sărutările i-au revigorat mereu? Niciodată un sărut nu va putea spune lucruri greșite. Îi vine să râdă amintindu-și primele lor sărutări stângace, atingându-și buzele de parcă ar fi lipit un plic. Cu timpul au devenit

experți. Însă ea a uitat. „Eu trebuie să-i reamintesc. E datoria mea să-i readuc buzele la viață și să ne deschidem inimile.“ Și o face, cu tandrețe și delicatețe, închipuindu-și că ea îi răspunde. Da, își spune, s-au mișcat și buzele ei – fără pasiune, dar va veni și aceasta cu timpul.

Îi ia sânii în palme, îi încercuiește sfârcurile cu degetele lui. Abia dacă se mai poate stăpâni. Ea are ochii închiși și lacrimi i se scurg pe la colțuri, iar el înțelege, fiindcă apropierea le aduce aminte de Ninan. Ea nu i se opune, dar nici nu-i vine în întâmpinare, ca în zilele de demult. „E bine, iubirea mea. E bine. Voi face eu totul. Nu de asta avem noi nevoie? Balsamul din Galaad[72], cel ce ne va tămădui durerile.“

Înainte vreme, când trupurile lor se mișcau la unison, deveneau ca sculpturile extatice ale templului din Khajuraho, răsucindu-se încolo și-ncoace, cu așternuturile căzând pe podea. „Dar mai e timp pentru asta“, își spune Philipose, acoperind-o cu trupul lui. Acum nu e vorba despre nevoia lui, ci doar de dorința de a-și exprima iubirea, afecțiunea. Încet, cu blândețe, încearcă, explorează, atinge, și când simte că e gata, pătrunde. Acum sunt amândoi un singur trup. Se mișcă el pentru amândoi. Și imediat, în ciuda celor mai bune intenții ale lui, resimte valul, tensiunea, nevoia egoistă, îi aude numele prinzând contur în gâtlejul lui, rostit cu atâta patimă, încât ea deschide ochii și, din hăul negru al pupilelor ei, altcineva, nenumit, privește spre el, numai că Philipose e undeva prea departe, și se prăbușește în ea, singura femeie cu care a fost și va fi vreodată intim. Ce pavăză mai bună există împotriva morții, decât asta? Căci asta e iertare, e sfârșitul doliului solitar. Bucurie și tristețe, triumf și tragedie – iată florile și buruienile paradisului lor, cele care vor supraviețui loviturilor mortale ale lumii acesteia.

După un timp, Philipose nu știe cât anume, grădina lor intimă și placidă se tulbură, iar Elsie se retrage de sub el. Își simte pleoapele grele ca niște pietre când ea se ridică în capul oaselor și se întinde să-și ia *mundu*. Plutește undeva, sătul, satisfăcut, liniștit odată ce bariera dintre ei a dispărut. Are senzația unui *déjà-vu* când o vede pe marginea patului, cu spatele spre el și brațele ridicate strângându-și părul, răsucindu-l în jurul palmei și apoi într-un coc, coatele ei formând vârfurile unui triunghi care îi încadrează capul, curbura coloanei vertebrale copiind-o pe cea concavă a taliei și pe cea convexă a feselor. Se întoarce spre el, dar nu-l privește în ochi, ci îi pune o mână pe piept, cu ochii închiși și capul plecat, de parcă s-ar ruga deasupra lui, și rămâne așa îndelung. Apoi se ridică, iar el știe că în clipa următoare își va trece delicat *mundu* umed printre picioare…

Doar că nu asta face. Își leagă *mundu* și ia hainele împăturite pe care le așezase pe podea. Se oprește scurt în fața oglinzii, ca să se asigure că goliciunea îi e acoperită. Ochii ei reflectați în oglindă îi întâlnesc pe ai lui, iar Philipose zâmbește somnolent – tot o reluare a vechiului lor ritual. Numai că la el se uită o străină, un suflet deja plecat din această lume, care aruncă o ultimă privire către viața încheiată. Și iese din cameră fără un cuvânt.

CAPITOLUL 53. Femeia de piatră

1951, Parambil

Fără glasurile ce răsună seara la radio, fără un ziar, fără știri sau vești măcar ca acelea aduse de negustoreasa de pește, se simt de parcă ar fi ultimii oameni rămași pe lume. Îngrozită, Cuviință *Kochamma* colindă de la o casă la alta, strigându-le ocupanților să se pocăiască, dacă vor ca satul să reziste. Cu pieptul gol, Philipose o împiedică să treacă pragul casei lui și-i spune că toate familiile sunt de acord: dacă ea, Cuviință *Kochamma*, s-ar sacrifica lăsându-se pradă râului, amploarea păcatelor ei l-ar îmblânzi pe Dumnezeu.

Când răbdarea le-a ajuns la limită, musonul dă semne că încetează. Mai trec încă două săptămâni până când ziarul ajunge din nou în sat. Află astfel că sute de oameni s-au înecat, mii au rămas fără locuință, iar holera și dizenteria fac ravagii.

Când oficiul poștal se redeschide, Philipose devine agitat, fiindcă asta înseamnă că Elsie va putea pleca în scurt timp. Mândria nu-l lasă să-i ceară să rămână și, pe de altă parte, n-a mai avut ocazia să rămână singur cu ea. Mai târziu în aceeași seară, bețișorul lui de bambus râcâie în van fundul cutiuței de opiu. Sunetul este la fel de șocant ca acela al fundului unei bărci lovind stâncile. Noaptea întreagă își fricționează corpul cu balsam mentolat și geme de durere. A doua zi dimineață, își ia bicicleta și se duce la magazinul care vinde opiu, trecând pe câmpuri înnămolite, îngrețoșat de duhoarea peștilor morți rămași în urma apelor care se retrag. Trei bătrâni fără astâmpăr așteaptă în fața magazinului, fornăind pe nas și scărpinându-se. „Eu nu sunt ca ei.“ Se străduiește să-și țină sub control mâinile agitate. Krishnankutty deschide prăvălia târziu, fără să-și ceară scuze. E singurul care are dreptul legal de a vinde opiu în regiune; are nasul și obrajii ciupiți de vărsat. Un ochi îi alunecă într-o parte, derutându-i pe clienți, care nu știu cui i se adresează. Krishnankutty dezvelește rezerva – un cocoloș lucios cât un cap de om, cu suprafața umedă ca spinarea asudată a unui muncitor, emanând un miros respingător, de stătut – și taie din ea o felie… dar simte că îi vine să strănute. Se freacă viguros deasupra buzei de sus, vârful bulbucat al nasului său legănându-se într-o parte și-n alta, până ce senzația de strănut dispare. Acul cântarului abia dacă s-a oprit din balans când Krishnankutty împachetează felia în hârtie de ziar și i-o azvârle clientului. Philipose își mușcă limba, disprețuindu-se fiindcă acceptă un asemenea tratament jignitor. După ce iese din magazin, își rulează imediat o bucată de trei ori mai mare decât doza obișnuită. Îi vine să vomite din cauza amărăciunii, dar nervii lui biciuiți chiuie de ușurare.

În scurt timp, durerile care îi chinuie corpul și crampele din abdomen dispar. Pumnul încleștat în care se transformase inima lui se desface. Philipose le zâmbește trecătorilor care îl privesc cu suspiciune. Deja volume întregi prind contur în mintea lui, așteptând să fie așternute pe hârtie. Unii și-ar putea închipui că perla neagră e sursa acestei inspirații, dar asta nu-i decât o absurditate. Ideile au fost și sunt mereu în mintea lui! Durerea e ușa blindată, paznicul inflexibil care le ține blocate înăuntru. Perla nu face decât să le elibereze, iar creionul lui se ocupă de restul.

Când se apropie de casă, aude un bocănit ciudat. În halatul ei de lucru, cu antebrațele pline de praf, Elsie bate într-o piatră, în atelier. Dar ce piatră! Mare cât un bou, lată la un capăt și îngustată la celălalt. Oare cum a adus-o acolo? Probabil că

Shamuel și ajutoarele lui au târât-o de afară. Iar uneltele – ciocan, daltă mare, raşpel? Fierarul le-a adus, fără îndoială. Îl doare gândul că Elsie vorbește mai mult cu Shamuel și cu fierarul decât cu el. Dar uită de durere când își dă seama că amploarea activității în care s-a angrenat înseamnă un singur lucru: că rămâne! Stă în loc fascinat, privind-o cum izbește ciocanul greu cu gesturi exersate, masculine, șoldurile legănându-i-se în ritmul loviturilor. E atât de absorbită, încât nici năvala unei hoarde de elefanți n-ar reuși să-i distragă atenția. Inspirat de exemplul ei, se retrage și el în camera lui, ca să lucreze.

Intenționează să se alăture familiei la prânz, sau poate la cină… dar adoarme. Când se trezește, e miezul nopții. În casă domnește liniștea. Deschide la întâmplare cartea lui de căpătâi, *Frații Karamazov*. Chiar și atunci când nu e atent la ceea ce citește, senzația pe care i-o dau cuvintele, cadența lor și pătrunderea din nou în visul din mintea lui Dostoievski îl alină. Privirea i se oprește asupra unei fraze: *Ferească Dumnezeu, dragul meu băiat, să ceri vreodată iertare pentru o greșeală unei femei pe care o iubești.*

– Vai! exclamă el și lasă cartea din mână. De data asta, tonul lui Dostoievski nu se potrivește cu starea lui de spirit.

A doua zi dimineață, Elsie nu e nici în bucătărie, nici în atelier. Când vrea să intre în încăperea în care dorm cele trei femei, Bebe Mol îl oprește ducând un deget la buze.

– Nu poți să intri.

– De ce? E aproape zece. Nu se simte bine?

Mama lui, în trecere pe lângă ei, sâsâie:

– Sst!

Oare a înnebunit toată lumea? Când Elsie bocăne ore întregi într-o piatră e-n regulă, dar *el* vorbește prea tare? Deschide gura să protesteze, dar Ammachi Mare îi pune o mână pe buze.

– Vorbește mai încet! îl îndeamnă zâmbind. Are nevoie de somn pentru doi. Așa eram și eu când te purtam pe tine în pântec.

El o privește năuc.

– Vai! Bărbații! Întotdeauna-s ultimii care observă, adaugă Ammachi Mare ciupindu-l de obraz și îndreptându-se apoi spre bucătărie cu o vervă pe care n-a mai arătat-o de ani buni.

El simte că îl lasă genunchii. Din noaptea petrecută împreună a tot sperat că Elsie va veni la el după ce adormeau mama lui și Bebe Mol, cu buzele întinse în acel zâmbet plin de dorință ca al unei dansatoare în templu. Dar n-a venit. Și totuși, Dumnezeu – Dumnezeul *lor*, nu al lui – a hotărât că o dată este de ajuns. Un copil! O a doua șansă! Un nou început! De ce nu i-a spus Elsie oare? Se duce în camera lui și așteaptă ca soția lui să se trezească.

Adoarme și e trezit de zgomotul dălții în piatră. În pragul atelierului, îi vede perișorii de pe antebrațe nînși de praf, lucind ca argintul în lumină; pe frunte are de asemenea o boare de praf. Schițează un fel de dans lent în jurul pietrei, schimbându-și greutatea de pe un șold pe altul. În timp ce o privește, Philipose își spune: „Dumnezeul care ne-a greșit își cere iertare, făcând un pas spre noi după ce s-a ușurat în capul nostru“. Se simte ușor ca o pană. Povara dezamăgirii s-a ridicat și…

Îi vine o idee nouă, una atât de incitantă, atât de arogantă, atât de plină de bucurie și de izbăvire… Nu, nici măcar n-o s-o rostească cu glas tare! Încă nu.

Spre surprinderea tuturor, își face și el apariția la masa de seară. Elsie se ridică să-

i aducă o farfurie, dar el o oprește.

– Am mâncat mai devreme.

N-a mâncat, de fapt. Ammachi Mare oftează și se duce în bucătărie să-i aducă iaurt și miere; cu asta trăiește el în ultimul timp. Când rămâne singur cu Elsie, îi spune:

– Am auzit!

Ea încearcă să zâmbească. Și apoi, fără nici un avertisment, fața i se descompune și lacrimi îi apar în ochi. El înțelege, sigur: binecuvântarea unui alt copil îi amintește totodată de pierderea suferită.

Peste două zile, Bebe Mol anunță de pe banca pe care doamnele se așază acum împreună, ca într-un nou ritual:

– Vine Bebe Dumnezeu.

Abia ieșită de la baie, Elsie împletește părul cumnatei ei. Ammachi Mare o așteaptă să termine, având pregătită pentru ea o cană cu lapte fierbinte.

Zece minute mai târziu, primul învățător al lui Philipose, *kaniyan*, se ivește pe alee asudat de la mers, cu *sanji*-ul trecut peste piept.

– Cine l-a chemat? întreabă Ammachi Mare scuipând spre el un jet de zeamă de tutun și demonstrând fără să vrea un obicei prost pe care pretinde că nu-l are.

– Eu, răspunde Philipose.

Umerii goi, lucioși ai învățătorului sunt replici miniaturale ale capului său chel – o triadă care atestă o viață lipsită de muncă manuală. Cineva i-a spus la un moment dat lui Bebe Mol, în glumă, că chistul sebaceu din creștetul lui *kaniyan* e de fapt un bebeluș care trăiește pe țeasta acestuia.

– Dar vine miercurea? bombăne Ammachi Mare. El mai ales, dintre toți oamenii, ar trebui să știe că asta aduce ghinion. Nici măcar un pui de leopard n-ar ieși din pântecul mamei lui într-o zi de miercuri.

Acestea fiind zise, se retrage în bucătărie. Învățătorul intră în urma ei și se sprijină cu o mână de tocul ușii ca să-și recapete suflul, după care îi cere „ceva“ care să-i astâmpere setea, sperând în sinea lui că va primi lapte bătut sau ceai. Încruntându-se, ea îi dă apă.

Kaniyan se așază pe vine în *muttam*, în fața băncii lui Bebe Mol, și scoate pergamentele din *sanji*. Ammachi Mare vine și ea din bucătărie. Învățătorul desenează un pătrat în țărână cu ajutorul unui băț și apoi îl împarte în rânduri și coloane, murmurând: *Om hari sri ganapathaye namah*.

Ammachi Mare întoarce între degete cruciulița pe care o poartă la gât și se încruntă spre Philipose; el o ignoră și așază o monedă într-unul dintre pătrățelele careului. Nu știe ce nu-i convine mamei lui; doar a avut încredere în el când a fost vorba ca fiul ei să învețe literele! Acum se poartă de parcă această metodă vedică de ghicire a viitorului ar fi o aiureală, și totuși cu câteva clipe mai devreme a pomenit de atragerea ghinionului! În prag, cu o pânză de sac împăturită pe cap, se ghemuiește să se uite și el.

Kaniyan intonează numele părinților, le recită din memorie configurațiile astrale și datele de naștere și apoi întreabă indirect despre ultima menstruație a lui Elsie. Ea e șocată. Nedescurajat de tăcerea ei, bătrânul murmură ceva în sanscrită numărând pe degete și aruncând o privire spre abdomenul lui Elsie; mâna îi plutește deasupra hărților astrologice și pe urmă scrie cu un stil din metal pe o fâșie mică dintr-o frunză de papirus pe care o lasă apoi să se ruleze formând un cilindru. Leagă micul sul cu un fir roșu, recită un *slokum* și i-l dă lui Philipose, care e cât pe ce să-l rupă în

graba lui de a-l desface. Înăuntru scrie:

VLĂSTARUL VA FI BĂIAT

– Știam eu! Ce v-am spus? Domnul vostru fie lăudat! exclamă Philipose, dându-și seama chiar și el că a vorbit nefiresc de tare. Ninan al nostru renăscut!

Cinci perechi de ochi se întorc spre el cu priviri siderate. Elsie sughiță de uluire. Ammachi Mare își face cruce și murmură:

– *Deviame!* Dumnezeule Mare!

Shamuel se pipăie pe cap, ca să se asigure că pânza de sac e la locul ei, și apoi pleacă. Bebe Mol se încruntă către Bebe Dumnezeu.

– Vino! îi spune Ammachi Mare lui Elsie. Să plecăm din nebunia asta!

*

Entuziasmul resimțit de Philipose e domolit de impolitețea femeilor. Oare ele nu-și dau seama că au fost martore la un exemplu desăvârșit de profeție? Convingerea lui e de nezdruncinat: copilul din pântecul lui Elsie e Bebe Ninan reîncarnat. Asta nu-i altceva decât o compensație pentru chinurile pe care le-a suferit, pentru coșmarul repetat în care ridică de fiecare dată în brațe un trup fără viață și aleargă cu picioarele frânte către nicăieri. Uitarea adusă de opiu nu poate împiedica fiarele sălbatice ale amintirii să-l hăituiască. Ah, dar acum fiarele acelea fug cu cozile între picioare. Fiindcă Bebe Ninan se întoarce!

Săptămânile și lunile trec, iar Elsie lucrează de zor la piatra ei. Îi lasă neatins capătul mai lat și mai greu, dar sub el se conturează un gât și mai apoi șiragul coloanei vertebrale flancate de omoplați. Treptat, Philipose își dă seama că înfățișează o femeie șezând în patru labe. Parcă se întoarce să privească peste umăr, dar nu e sigur, fiindcă fața îi e ascunsă încă de capătul lat al pietrei. Sânii plini îi atârnă și abdomenul îi e ușor curbat spre sol. O mână e așezată pe pământ. Celălalt braț dispare în piatră, imediat sub umăr. Oare ce simbolizează acel braț? Sfidare? Renunțare? Femeia întinde oare mâna spre ceva?

Într-o noapte pe care mai târziu va voi s-o poată șterge din existență, în timp ce toți ceilalți dorm, se duce în atelier să studieze Femeia din Piatră și își trece palma pe suprafața ei. Așa face de multe nopți. Mintea lui încearcă să dezlege enigma. Cu o săptămână în urmă a folosit un centimetru de croitorie care i-a confirmat bănuielile: e cu un sfert mai mare decât o femeie în carne și oase. Fără îndoială, asta a fost o alegere deliberată. Raportul de patru la cinci o face să pară, în mod paradoxal, mai reală. Oare stă în genunchi pe o rogojină și alege pietricelele din orez? A văzut-o pe Elsie așezată astfel, jucându-se cu Ninan și lăsându-și părul să cadă de-a lungul feței ca să-l amuze. A văzut-o pe Ammini, soția lui Joppan, jucându-se la fel cu fetița lor. Și totuși, poziția răsucită a gâtului Femeii din Piatră și poziția bărbiei care începe să se contureze sugerează că personajul privește înapoi. O invitație? Poate că brațul încă ascuns, care se întinde înainte, e încleștat pe tăblia patului ca să-i susțină trupul când e pătrunsă în actul iubirii? Când îi va finaliza Elsie fața? Așteptarea e insuportabilă și îi dă o stare de agitație.

Se întoarce în camera lui și își ia pixul, dar mai întâi rulează o perlă de opiu, ca să se liniștească. Abia după ce o înghite își amintește că a mai luat una cu câteva minute înainte.

Elsie, în noaptea asta am dat roată Femeii din Piatră, așa cum dă un achen *roată altarului. Limita lui e trei cercuri, dar eu nu sunt constrâns de ritualul lui vrăjitoresc. Elsie, spune-mi, te rog, cine e această Zeiță care iese cu spatele dintr-un pântec de piatră? Tu ești? Și, dacă asta e o naștere, natura zice că e mai bine să fie cu capul înainte. Spune-mi că iese, că nu intră la loc! Ce adevăr va dezvălui fața ei despre tine, draga mea, sau despre noi? Aștept de săptămâni să termini fața aceea! În fiecare noapte mă duc să mă uit cu speranța că acum e acum! În zilele de demult, când mințile noastre erau la fel de unite ca trupurile, puteam să te întreb. Elsie, Ninan vine! Ninan se întoarce. Ca părinți, ar trebui să fim mai apropiați…*

Închide ochii să se gândească, fără să lase pixul din mână. Aține cu capul pe birou, netulburat de vijelia cu tunete și fulgere de afară. Nu e nici o ploaie monotonă și nici musonul, ci doar un exemplu de vreme capricioasă. O jumătate de oră mai târziu, se trezește brusc, extrem de agitat. A avut un vis ce-a părut aievea! Un vis extraordinar, superb și semnificativ! Se uită în jos și își dă seama că e excitat. În vis, Femeia din Piatră și-a întors capul spre el. L-a chemat spre ea. Și i-a văzut clar fața! Expresia ei a dezvăluit un adevăr profund despre… despre… Își altoiește singur o palmă peste cap. Un adevăr despre *ce*? Răspunsul e undeva aproape, dar nu și-l poate aminti. Oftând, își rulează încă o perlă.

Picioarele îl poartă spre atelierul lui Elsie, dar a uitat să-și ia papucii. Fragmente ascuțite de gresie îl înțeapă în tălpi. Se oprește în fața sculpturii.

– Uite ce e, deja ți-am văzut fața în vis. Te mai întreb o singură dată: de ce te ascunzi? Ți-e frică? Ori ce e?

Femeia din Piatră tace. Un fulger o scaldă în lumină. Stropii de ploaie care pătrund de afară fac ca pielea ei să pară umedă și vie. Alte fulgere îi animă brațele și picioarele. Femeia se zvârcolește, sforțându-se să-și extragă capul din piatră! Oare încă visează? se întreabă el. Menghina aceea din piatră o ține captivă într-o carapace dură. Elsie să fie crudul ei temnicer? Sau Femeia din Piatră e însăși Elsie?

Următorul fulger însoțit de tunet îi scoate la lumină groaza inconfundabilă. Philipose trebuie să facă ceva! „Rezistă, iubita mea! Te eliberez eu. Vin acum!“ În clipa următoare, ține în mână barosul ridicat deasupra capului. E mai greu decât și-a închipuit, dezechilibrat, cu partea metalică trăgând în jos. Și coboară cu mai multă forță decât intenționase el, ricoșând în piatră, stârnind scântei și o undă de șoc care-i ajunge până la cot. În recul, cu o voință proprie parcă, ciocanul îi izbește clavicula, iar el aude osul rupându-se. Urlă când durerea îl săgetează în gât și umăr. Barosul cade pe podea. Se prinde instinctiv cu mâna stângă de cea dreaptă, pe care o strânge la piept, fiindcă cea mai mică mișcare a brațului sau a umărului îi provoacă o durere cumplită în claviculă. Suferința îl cocoșează. Își aude inima răpăind mai tare decât ploaia. Prin pâcla tulbure a durerii, își spune: „Sunt treaz, fără îndoială“. E sigur că urletele lui și bubuitul ciocanului pe podea au trezit casa întreagă. Trece un minut. Nimeni nu vine însă.

E oripilat văzând nu doar că n-a reușit s-o elibereze pe Femeia din Piatră, ci și că de-acum nici o față nu se mai poate contura vreodată. Lovitura lui a desprins o bucată de gresie și a lăsat un crater acolo unde ar fi trebuit să fie ochii, fruntea, nasul și buza de sus.

Se împletic ește până în camera lui, clavicula pulsându-i și dându-i junghiuri cumplite la fiecare mișcare a brațului drept, chiar și doar a degetelor. Singura modalitate de a mai atenua durerea e să-l țină cu stânga, lipit de piept. Vede în oglindă umflătura și conturul neregulat al osului. Poți trăi o viață întreagă fără să

bagi în seamă claviculele, știind doar că stau în partea de sus a pieptului, ca un umeraș de haine. Iar apoi, un gest prostesc ți le aduce brusc în atenție. Cu mare greutate, își încropește o fașă care să-i susțină brațul. Efortul îl lasă scăldat în sudoare.

În curând va veni dimineața. N-o poate lăsa pe Elsie să vadă ce-a făcut. Cum s-ar putea aștepta ca ea să înțeleagă, când nici el nu pricepe ce i-a venit? Chiar dacă n-a fost premeditată, tot crimă se cheamă ceea ce a făcut și, în orice caz, are un cadavru de care trebuie să scape. Se întoarce în curtea interioară și ascunde setul de ciocane și dălți în dosul rafturilor cu cărți din camera lui.

Așteaptă pe verandă ivirea zorilor și venirea lui Shamuel. Furtuna din seara trecută a lăsat curtea presărată cu frunze uscate și ramuri de palmier. În sfârșit apare Shamuel și se oprește în fața lui ca un totem întunecat, gol de la brâu în sus. Mirosul de *beedi* pe care Philipose îl asociază cu el plutește în jurul lui, la fel ca *thorthu* jerpelit care-i acoperea capul când a venit, dar pe care, din respect pentru *thamb'ran*, și l-a trecut acum peste umăr. Și-a ridicat pe jumătate *mundu* și rotulele i se văd ca niște farfurioare. E complet încărunțit acum, chiar și sprâncenele îi sunt sure, și pete cenușii i se zăresc de asemenea în adâncurile pupilelor.

– A plouat bine noaptea trecută, remarcă Philipose.

Știe că e o dezamăgire pentru bătrânul acesta, care l-a iubit și l-a slujit încă de când a venit pe lume. Acum îi privește brațul prins în fașă și vânătaia.

– Ia să vedem, Shamuel… Azi… să nu uiți să duci orezul la moară, să fie măcinat.

– *Aah, aah*, răspunde mașinal pulayarul, deși a măcinat orezul cu o săptămână în urmă.

– Și du-te la *vaidyan*, spune-i să vină încoace. Dar înainte de asta, se grăbește să adauge înainte ca bătrânul să-l poată întreba de ce, cheamă niște ajutoare și mutați piatra aia la care lucrează Elsie.

– *Aah, a…* Adică femeia cea mare?

Deci i-a văzut și el evoluția.

– Da. Luați-o pe ea mai întâi. Fără întârziere, insistă Philipose ridicându-se în picioare și străduindu-se să pară că vorbește ca în orice altă zi normală. Duceți-o undeva unde să nu se vadă, poate în spatele tamarindului. Dar faceți-o repede. O să continue lucrul la ea după ce se naște copilul.

Fără să mai aștepte, Philipose intră în casă și-l lasă pe Shamuel în *muttam*, scărpinându-se în piept.

În jumătate de oră, bătrânul se întoarce împreună cu doi oameni, cu colaci de frânghie în mâini. Philipose se bucură că nu e și Joppan printre ei. Grupul se apropie de curtea interioară care îi servește lui Elsie drept atelier. Oamenii dau roată Femeii din Piatră, fără ca tălpile lor să bage în seamă fragmentele ascuțite de gresie de pe jos. Philipose îi urmărește cu discreție. Ce părere or fi având ei despre sculptură? Oare arta li se pare un capriciu absurd? Mai cu seamă acum, când pentru ei a devenit motiv de trudă? Împreună, târâie afară piatra desfigurată.

Mai târziu vine *vaidyan*. Philipose nu prea are încredere în tonicele și pilulele lui, dar omul se pricepe la fracturi. Și se dovedește că fașa pe care Philipose și-a încropit-o singur chiar este remediul corect. Trebuie s-o țină timp de cel puțin trei săptămâni.

Elsie mănâncă dimineață *idli* aburinde, durdulii și albe ca niște norișori. Pe urmă, sub privirile grijulii ale lui Ammachi Mare, își unge tot corpul cu *dhanwantharam kuzhambu*. Fiecare *vaidyan* are propria sa rețetă pentru acest unguent, dar ingredientele de bază sunt uleiul de susan, cel de ricin și rădăcina de dalac. O oră

mai târziu își face baie, curățând uleiurile cu pudră de năut verde. Înainte ca soacra să-i dea voie să plece, bea lapte fierbinte infuzat cu rădăcină de *brahmi* și de *shatavari*. E deja ora unsprezece când ajunge la atelier și își pune un șorț peste sari. Philipose așteaptă. Stă în picioare, clătinându-se din cauza oboselii, a lipsei de somn și a opiului.

Ea privește interiorul gol al atelierului și apoi se întoarce încet spre el.

– Elsie, pot să-ți explic. Am pus statuia undeva în siguranță. Doar până după ce se naște fiul nostru.

O muscă zboară pe lângă fața lui, și simplul gând că ar trebui să-și fluture mâna ca s-o alunge e suficient pentru a-i declanșa un val de durere.

Ea vede fașa care-i susține brațul și umflătura urâtă și vânătă de la claviculă și le studiază cu o privire curioasă și chiar cu îngrijorare. Apoi se întoarce iarăși spre ceea ce nu mai e în atelier. Se apleacă și ia de pe jos fragmentul de piatră desprins când a lovit el cu ciocanul. Lui îi vine să-și dea palme fiindcă l-a lăsat acolo. Ținându-l în mână cu brațul întins, Elsie îl răsucește într-o parte și-n cealaltă, încercând să-și dea seama de unde provine. El își dorește s-o vadă izbucnind de furie, acuzându-l de ceea ce merită să fie acuzat.

– A fost un accident, Elsie. Am avut un coșmar oribil, răbufnește Philipose, deși nu asta intenționase să-i spună. Eram convins că femeia încerca să evadeze din piatră. Cred că visam încă atunci când am intrat în atelier. Am vrut s-o eliberez.

Și așteaptă, închipuindu-și ce e mai rău.

– Deci ai avut intenții bune.

Glasul ei e lipsit de inflexiuni, fără sarcasm, fără nimic altceva. Deci înțelege! Slavă Domnului!

– Da, da. Îmi pare foarte rău. Elsie, o s-o aduc înapoi după ce se va naște fiul nostru. Sau îți iau alte pietre, dacă vrei.

– Fiul nostru? rostește Elsie într-un târziu.

E o binecuvântare faptul că nu vrea să mai vorbească despre Femeia din Piatră.

– Da, fiul nostru! Era nemulțumit și se plângea, adaugă el încercând să adopte un ton glumeț. Îmi zicea: „*Appa*, sunt nerăbdător să mă întorc pe lumea asta, dar tot bocănitul acela mă scoate din minți!“

– Ești foarte sigur că este băiat.

N-a fost o întrebare. El râde cu nervozitate.

– Ai uitat ce-a spus *kaniyan*? E Ninan al nostru renăscut!

Glasul i se poticnește când pronunță numele, iar pe fața ei trece o undă de șoc. O fantomă a trecut printre ei.

– Dumnezeu își face *mea culpa*, Elsie. Dumnezeu ne cere iertare. Dumnezeu vrea să ne dea motive pentru a crede din nou. Dumnezeu ni-l înapoiază pe Ninan ca să ne putem vindeca.

Ea se uită la fragmentul de piatră pe care îl ține în mână de parcă n-ar ști bine ce să facă cu el, apoi îl așază cu grijă pe podea, ca pe un obiect sacru. Deodată, pare foarte ostenită. Atunci când vorbește, glasul îi e lipsit de răutate, ba poate are chiar o notă de compasiune pentru cel cu care s-a măritat.

– Philipose, oh, Philipose, ce s-a întâmplat cu tine?

Privirea cu care îl ațintește îi dă senzația că devine din ce în ce mai mic în fața ei, până ce ajunge cât ciobul acela din piatră.

– Tot ce mi-am dorit, continuă ea, a fost susținerea ta ca să pot lucra mai departe. Dar se pare că tu mereu ai impresia că mi-o oferi, când de fapt mi-o retragi.

RUBRICA OMULUI OBIȘNUIT: NEREMEDIUL
de V. Philipose

Oprește orice om întâlnit pe stradă și, odată ce va înțelege că nu-i vrei banii sau ultimele fire de tutun, ci doar o poveste, îți va împărtăși cu bucurie istoria vieții lui. Căci cine nu vrea să-ți povestească despre ghinioanele sale, despre nedreptățile care au intervenit între el și măreție și l-au împiedicat să devină o celebritate ca Gandhi sau Sarojini Naidu? Ori bogat peste poate, ca familiile Tata și Birla? Fiecare malayali are o astfel de legendă personală, și vă asigur că e complet fictivă. Orice malayali are, de asemenea, alte două istorisiri în repertoriul său, la fel de nelipsite ca propriu-i buric: una e o poveste cu fantome, iar cealaltă, un remediu pentru negi.

Dragă cititorule, eu sunt colecționar de remedii pentru negi. Am sute. Dacă vrei să te înspăimânți singur adunând povești cu fantome, asta te privește, nu-i așa? Prin urmare, oricare ar fi părerea ta despre colecția mea de remedii pentru negi, ești rugat frumos s-o păstrezi pentru tine.

De ce remedii pentru negi? mă întrebi. Am cumva pielea plină de ei? Nu. Dar am avut unul pe deget când eram mic. Firește, credeam că e o pedeapsă pentru un păcat comis. Și în loc să-i spun mamei, am dat fuga la prietenul meu, un băiat mai mare, plin de încredere în sine – eroul meu. Iar el mi-a dezvăluit remediul lui secret: pipi proaspăt de capră, captat înainte de a atinge pământul și aplicat pe neg chiar înainte de răsărit. Frate drag, încearcă tu să găsești pipi de capră altundeva decât pe pământ! Soră dragă, capra ta poate să se ușureze pe unde vrea ea privindu-te insolent în ochi în vreme ce te stropește pe picior, dar încearcă tu să prinzi câteva picături într-o coajă de nucă-de-cocos pe întuneric, fără să primești un cap în gură sau o copită într-un loc delicat! În orice caz, am reușit până la urmă. Cum anume – asta-i o altă poveste, dar am reușit… și negul a căzut! Când i-am spus prietenului meu, pușlamaua s-a prăpădit de râs. Inventase totul! Numai că eu am fost cel care a râs la urmă, nu-i așa? Căci remediul a funcționat.

Familiile își transmit din generație în generație remediile pentru negi, ca pe rețetele secrete din bucătărie. „Taie capul unui țipar și îngroapă-l. Așa cum el va putrezi, la fel va păți și negul.“ „Du-te la un priveghi și freacă-ți discret negul de corpul mortului.“ „Mergi timp de trei minute în umbra cuiva a cărui față e plină de ciupituri de vărsat.“

Iată de ce m-am dus să vorbesc cu DOCTORUL X. (Nu așa îl cheamă, dar nu vă spun cum.) E specializat în negi. Pe firmă era trecut numele lui, urmat de literele DM (h) (USA), MRVR. Te-ai aștepta să vezi o astfel de firmă pe o clădire solidă, cu acoperiș din țiglă, nu pe o cosmelie lângă un atelier de vulcanizare auto, cu un șanț plin de lături puturoase în față. În prag stătea un bărbat cu un mundu *slinos, fără cămașă, zâmbind larg. L-am întrebat unde e Doctorul X și a zis că el e. Firește că l-am rugat să-mi spună ce-i cu toate acele litere de după numele lui. Mi-a explicat că DM (h) înseamnă doctor în medicină, homeopatie.* Aah*, am spus, deci ați absolvit Colegiul de Homeopatie? (Între noi fie vorba, aveam unele suspiciuni.) Oh, da, a răspuns, am studiat uite aici, acasă,* Farmacopeea Britanică*, ediția din 1930. O știu pe dinafară. Întreabă-mă orice! Dar nu se poate să nu știți că există și o ediție mai nouă, am vrut să-i spun, însă în loc de asta, l-am întrebat ce legătură e între studierea* Farmacopeii *și homeopatie. Iar el a zis: Dacă e vorba de diluție, de ce nu? Diluția este esențială!* Aah*, am replicat, dar ce înseamnă USA scris după DM (h)? (Nu părea un om care să fi călătorit departe de sus-menționatul șanț duhnitor.) Ei, a zis el, asta înseamnă Unani, Siddha și Ayurveda. Toate trei sunt sisteme medicale pe care le-am studiat; s-ar putea spune că m-am specializat în ele.*

Ce tupeu pe el! Frate, am dat să exclam, dar el m-a întrerupt. Spune-mi „domnule doctor“, te rog! Aah*, domnule doctor, dar nu credeți că oamenii ar putea face confuzie*

între acele trei litere și Statele Unite ale Americii? Stop! m-a oprit el cu palma ridicată spre mine, ca un polițist. Dă-mi voie să-ți amintesc că Unani, Siddha și Ayurveda sunt practici străvechi, care existau și înaintea Americii. Îi provoc pe Churchill și pe oricine altcineva să mă contrazică. Aah*, am spus, să lăsăm asta, dar ce e cu MRVR? Vin din latină, a zis el, de la* Medicus Regius Vel Regis*, sau medicul regilor. Stați puțin, am exclamat. Ați tratat pe cineva de la Palatul Buckingham? Nu, a răspuns el. Am prescris, cu bune rezultate, un purgativ unui bărbat foarte constipat care era văr de-al șaselea cu precedentul maharajah de Travancore; toate celelalte tratamente dăduseră greș. În loc de diluție, am apelat în cazul lui la concentrație. Am folosit cascara, senna, ulei mineral, lapte de magneziu, plus ingredientul meu secret. Și a funcționat? am vrut să știu. (Aveam un interes de natură personală; la urma urmei, cine nu are probleme cu constipația?)* Aah*! Prietene, a replicat el cu glas scăzut și cu un râs deranjant. Dacă a funcționat, mă întrebi? Permite-mi să mă exprim așa: dacă se întâmplă să citești o carte când iei medicamentul ăsta, o să-i zboare paginile din cotor! În orice caz, pacientul meu a fost foarte recunoscător. După aceea, am căutat în dicționarul malayalam-latin și am adăugat MRVR la numele meu.*

Aah*, destul despre asta! am spus. N-am venit aici ca să vorbim despre firma dumneavoastră. Sunt colecționar de remedii pentru negi, și astea sunt sumedenie. Da, da, a zis el pe un ton amabil, adăugând că ingredientul comun în toate este credința. Un tratament funcționează atunci când pacientul crede în el. Iar când remediul e complex, îi e și mai ușor să creadă. Asta-i firea omenească! Aveți dreptate, am convenit, fiindcă de data asta eram de acord cu el. Deci, spuneți-mi, l-am îndemnat, cum tratați negii pacienților dumneavoastră? El a întins o mână. Ce-i asta? am întrebat. Pune banii aici, te rog! Dacă un pacient e suficient de interesat încât să-mi pună bani în palmă, înseamnă că are credință. Iar în cazul ăsta, remediul meu sigur va funcționa.*

Mi-am luat bicicleta, gata să plec. Eu nu am negi, i-am spus. V-am întrebat în calitate de ziarist. Te înșeli, din păcate, a replicat el. Ți-am diagnosticat negii din prima clipă în care te-am văzut. Unde? Arătați-mi! Aah*, dar negii tăi sunt toți pe dinăuntru, după cum sigur știi. Încă stătea cu mâna întinsă.*

Dragă cititorule, să nu mă judeci prea aspru. Lacrimi de înțelegere mi-au umplut ochii. Am pus banii în palma medicului. Domnule doctor, i-am spus, sunt disperat! Și cred.

CAPITOLUL 54. Un înger antenatal

1951, Parambil

Un armistițiu tulbure e în vigoare pe durata sarcinii lui Elsie. Ammachi Mare o vede cum își evită soțul. Și cine ar putea s-o condamne? De când cu vizita *kaniyan*-ului, comportamentul lui Philipose a devenit tot mai imprevizibil.

Când Elsie intră în luna a șaptea, Ammachi Mare trimite după Anna, o tânără cu glas melodios pe care o cunoaște de la biserică. A auzit că soțul Annei a dispărut și că ea și fiica ei o duc greu. Ammachi Mare are șaizeci și trei de ani și îi simte din plin. Cu noul bebeluș care se apropie, i-ar prinde bine puțin ajutor, iar dacă Anna e dispusă, o înțelegere între ele ar putea fi reciproc avantajoasă. Îi e foarte dor de Odat *Kochamma*; prezența imperturbabilă a bătrânei ar fi fost o adevărată binecuvântare în timpul nașterii. Nu are o fotografie a bunei sale prietene, așa că-i păstrează dinții falși din lemn într-un borcan, în bucătărie. Odat *Kochamma* îi „împrumutase“ de la tatăl nurorii ei și-i purta când avea chef. Ammachi Mare zâmbește ori de câte ori privirea i se oprește asupra dinților în borcan. În fiecare seară, la rugăciunile pentru cei răposați, plânge când ajunge la Odat *Kochamma*.

Anna sosește după prânz, când Ammachi Mare se odihnește pe patul de frânghie, cu un cocoloș de tutun și cu ziarul la îndemână; lăsând la o parte mușchii, nu e nimeni prin preajmă care s-o certe pentru obiceiul urât. Anna se apropie de treizeci de ani și are fruntea lată, șoldurile late și un zâmbet ce pare mai lat decât ambele la un loc. Pentru o femeie atât de masivă, fața îi pare nefiresc de sfrijită, în comparație cu felul în care arăta când a văzut-o Ammachi Mare ultima dată, la biserică. În spatele ei se ascunde o fetiță firavă, cu pantaloni scurți prea mari pentru ea, legați la brâu cu un șiret de pantofi; ochii mari par să-i ocupe toată fața.

– Ei, cine e codița ta?

– Ea e mica mea Hannah, răspunde mama cu mândrie, arătând mai mulți dinți decât ar încăpea în mod normal într-o gură.

Ammachi Mare nu poate să nu observe petele uscate concentrice de pe *chatta* Annei; prin urmare, doar laptele de sân o mai ține în viață pe copila cu ochi mari.

– *Aah*, cred că Hannah ar vrea ceva de mâncare, decide Ammachi Mare ignorând protestele Annei și intrând în bucătărie.

Apoi, în timp ce ele mănâncă, întreabă ce e cu soțul absent.

– Ammachi, ghinionul s-a ținut scai de bărbatul meu, ca pisicile după căruța cu pește. A adormit sub un palmier după ce a băut rachiu, iar o nucă-de-cocos i-a frânt coastele. Ce ghinion! Pe urmă și-a pierdut slujba și n-a mai găsit altceva de muncă. Era foarte amărât. Într-o dimineață, a hotărât să se furișeze într-un tren spre Madras, Delhi sau Bombay, ca să caute de lucru. Asta se întâmpla în urmă cu trei luni. În casă n-avem nici un bob de orez, spune Anna continuând să zâmbească larg, de parcă ar descrie doar o altă întâmplare comică din căsnicia ei, deși ochii îi sunt înlăcrimați. Vreau să-l găsesc, dar cum? Când Hanna o să crească și o să mă întrebe dacă am făcut totul ca să-l găsesc pe *Appachen* al ei…

Ammachi Mare se preface enervată, dar strânge ușor mâna tinerei.

– Nu poți să-l cauți în lumea întreagă!

Încă din primele momente, Anna pare că adaugă patru perechi de mâini în gospodărie. Ammachi Mare se miră cum s-a descurcat înainte să vină Anna *Chedethi*.

Sufixul atribuit îi conferă nou-venitei un statut de rudă, nu de servitoare angajată. Hannah se ține după Ammachi Mare așa cum făcea odinioară micul JoJo. „Doamne, am venit aici pe când eram eu însămi o copilă, rămasă fără tată și cu dor de mama. Iar acum sunt mamă pentru atâția alții.“ Hannah pare să aibă trei ani, dar ridică cinci degete când e întrebată ce vârstă are. Nu trece mult însă, și obrajii încep să i se rotunjească aidoma pâinii dospite. Ammachi Mare o învață să citească, folosind ca material de lucru Biblia. Fetița rămâne absorbită de Cartea Sfântă mult timp după ce lecția ia sfârșit.

Ammachi Mare și Anna *Chedethi* pregătesc dormitorul din partea veche a casei pentru când va fi să nască Elsie. E alături de *ara* și deasupra pivniței, așa că pot ține sub ochi și averile casei. Patul cu platformă ridicată și stâlpi în colțuri aidoma turlelor de biserică e ticsit cu teancuri de pânză. Ammachi Mare și-a adus copiii pe lume în acest pat. Mama ei a stat în acest dormitor în ultimele ei luni de viață, când îi era greu să se ridice de pe rogojina așternută pe podea. Camera are pereții lambrisați cu lemn de tec închis la culoare, cu scoabe din alamă, și un tavan fals decorativ. E un muzeu al obiectelor vechi de la Parambil, fiecare cu propria sa istorie, iar ea nu se poate convinge să arunce vreunul. Aici se află câteva *kindi* cu cioc lung, din alamă, și mai multe lămpi cu ulei și gaz care zac nefolosite de când au în casă curent electric. Într-un colț e o lampă cu ulei ceremonială, cu șapte nivele, înaltă cât Ammachi Mare. Acum scot totul din cameră, cu excepția patului. Anna *Chedethi* șterge pereții și tavanul, apoi lustruiește podeaua din ciment roșu până când își poate vedea imaginea reflectată în ea. Elsie va naște acolo, în această încăpere a amintirilor și a riturilor de trecere.

În bucătărie, Ammachi Mare aude un bufnet și dă fuga în vechiul dormitor; îl găsește pe Philipose urcat pe o scară, trăgând jos diverse obiecte depozitate în spațiul de deasupra *ara*, la care se ajunge din dormitorul vechi.

– Căutam bicicleta din lemn a lui Ninan, explică el. Cea fără pedale. Nu-i aici, sus?

– Ai înnebunit? Dă-te jos!

Mai târziu îl aude dându-i instrucțiuni lui Shamuel:

– Elsie o să nască pe șase. Vreau ca Sultan *pattar* să prepare *biryani*…

Ammachi Mare se apropie de ei, curioasă.

– Ce prostie! Dar ce crezi tu, că asta e nuntă? Luna se ține așa de program, nu copiii! Shamuel, poți să pleci. Fără Sultan *pattar*, fără nimic!

Shamuel se retrage cu pași lenți, ca să audă restul discuției.

– Ce-i cu tine, Philipose? Ce-i cu purtarea asta de rău augur? Nimeni nu sărbătorește nimic înainte să vedem copilul bine și sănătos.

O privește ca un om care și-a pierdut complet uzul rațiunii. Poate că Ammachi Mare i-ar fi împărtășit îngrijorările pe care i le provoacă sarcina lui Elsie, dar spectrul din fața ei nu ar înțelege. Ce sminteală l-a făcut oare să scoată din atelier piatra lui Elsie? Ammachi Mare își compătimise atunci nora, însă aceasta îi răspunsese: „Nu-i nimic. Ideile pe care le am în minte sunt nenumărate. Pe ele nimeni nu mi le poate lua“.

Ammachi Mare știe un lucru de care Philipose nu are habar: Elsie lucrează la altă sculptură la râu, acolo unde obișnuia să se îmbăieze – un loc de care soțul ei nu se apropie niciodată. La început a fost un mănunchi de vreascuri, care s-a transformat apoi într-un zid curbat, pentru a deveni treptat un uriaș cuib de păsări. Elsie cutreiera tot timpul pe proprietate culegând crenguțe verzi, maleabile, și rămurele uscate, pe care le „țese“ în structura cuibului alături de diverse obiecte găsite – o

bucată de cârpă, fire de trestie din șezutul unui scaun vechi, panglici, un scripete ruginit, frânghie de cocos, o clanță. După ce pe acolo trece un om al bisericii, Ammachi Mare îi găsește mătăniile împletite în structură. Elsie e ca o pasăre-țesător, întorcând capul când încoace, când încolo, cercetând pământul în vreme ce merge desculță prin iarba înaltă. Pielea pe mâini îi e bășicată de la atâta muncă. Ammachi Mare se miră în sinea ei: „Să fie oare cuibul artă adevărată? Sau sarcina i-a afectat judecata?“

Într-o dimineață, observă că Elsie merge cu picioarele țepene, ca pe catalige, și o obligă să se întindă în pat.

– Uită-te la picioarele tale! În curând vor ajunge cât ale lui Damodaran! Gata cu mersul pe jos!

Gleznele nici nu i se mai văd. Unghiile de la picioare îi sunt terne, iar călcâiele, crăpate ca o albie de râu secat. Bătături îngălbenite îi împestrițează tălpile.

– De ce nu porți papucii? Trebuia să fiu eu mai atentă!

Numai că s-a concentrat până acum pe forma abdomenului ei, în căutarea scăderii în înălțime care i-ar sugera că pruncul s-a întors cu capul spre pelvis – și abia ce-a văzut această schimbare. Speră totuși să se înșele, fiindcă e prea devreme.

– De acum nu te mai scap din ochi, o avertizează cu severitate. Stai aproape de mine. Desenează sau pictează, în loc să strângi tot soiul de *kara-bura*! adaugă, născocind cuvântul pe loc.

Se mută amândouă în dormitorul vechi – Elsie doarme pe pat, iar Ammachi Mare, pe o rogojină întinsă pe podea. În prima noapte o aude întorcându-se și răsucindu-se în pat, agitația fiind un semn al apropiatului travaliu. Așteptarea s-a sfârșit, chiar dacă se întâmplă mai devreme decât s-ar fi așteptat ea. Înainte de ivirea zorilor, când deschide ochii, Ammachi Mare o vede pe Elsie uitându-se la ea. Pentru un moment straniu, are impresia că o altă persoană ocupă trupul nurorii sale, una care vrea să-i spună ceva ce ea nu și-ar dori să audă.

– *Molay*, ce s-a întâmplat?

Elsie clatină din cap. Recunoaște că are dureri intermitente.

– Ammachi, te rog să vii cu mine până la cuib, îi cere îndată ce răsare soarele.

Pleacă amândouă, Elsie sprijinindu-se cu un braț pe umerii soacrei. Se strecoară împreună prin deschiderea cuibului, invizibilă pentru un ochi neștiutor. Partea de sus a acestuia îi ajunge lui Ammachi Mare până la piept.

– Sper să pot face unele și mai mari decât acesta. În aer liber. Dacă scap cu viață după naștere.

– Ce aiureală mai e și asta? Cum „dacă scap cu viață“?! exclamă Ammachi Mare, prefăcându-se enervată.

Elsie o privește lung, părând gata să i se destăinuie. Dar apoi își întoarce ochii și oftează.

– Ce e, *molay*?

– Nimic. Ammachi, dacă pățesc ceva, te rog să ai grijă de copilul acesta. Îmi promiți?

– *Chaa!* Nu mai vorbi așa! N-o să pățești nimic. Dar cum de-ți trece prin minte să întrebi? Sigur că voi avea grijă de el!

– Dacă e fată, vreau să poarte numele tău.

În chip de răspuns, Ammachi Mare o strânge la piept, iar Elsie se agață de ea. O clipă mai târziu, Ammachi Mare e șocată de expresia îndurerată a nurorii sale. Încearcă s-o aline cu vorbe și cu mângâieri. Își amintește cât de intense erau emoțiile ei, cât de frică îi era la apropierea sorocului, iar pentru Elsie, acesta urmează să vină

din clipă în clipă. Fragilitatea ei de acum asta arată.

Acasă, Ammachi Mare se duce la Philipose.

– Ascultă-mă bine! Elsie ține neapărat să nască acasă. Dar mie nu-mi place deloc ce văd. Nu pot să-ți explic. Va naște dintr-o clipă în alta. Pregătește o mașină…

El sare din pat, cuprins de îngrijorare.

– Acum? Dar calendarul meu…

– Ce ți-am zis eu despre calendarul tău? Putem să mergem la spitalul misiunii din Chalakad. Credeam însă că avem mai mult timp la dispoziție. Dumnezeule mare, ce bine ar fi fost dacă aveam un spital mai aproape!

În același moment, Anna *Chedethi* o strigă fără să-și poată ascunde neliniștea din glas.

– Asta e! rostește Ammachi Mare. Probabil că lui Elsie i s-a rupt apa.

Anna *Chedethi* a întins așternuturi albe în partea de jos a ferestrelor din vechiul dormitor. De afară, Philipose se uită la ele fără să priceapă. Îl cheamă pe Shamuel și-i spune:

– Se pare că Ninan al nostru se grăbește să vină, la fel ca data trecută. Trebuie să tăiem o capră. Și pregătește rachiu…

Mama lui îl aude dinăuntru și se pregătește să-l mustre, când răsună glasul lui Shamuel, vorbind pe un ton care nu seamănă deloc cu cel obișnuit al bătrânului pulayar.

– *Chaa!* Taci din gură! Dacă vrei să dai o mână de ajutor, du-te la biserică și roagă-te. Jură că n-o să treci pe la prăvălia lui Krishnankutty. Asta e tot ce poți să faci.

Se așterne tăcerea.

Gemetele lui Elsie survin ritmic. Ammachi Mare se pregătește, strângându-și părul într-un coc în fața oglinzii. Părul i s-a subțiat, devenind mai mult cărunt decât negru. Parcă abia ieri era o tânără soție zvârcolindu-se în durerile facerii pentru prima oară, chiar în această cameră. Doar că n-a fost ieri, ci în anul Domnului 1908. I se pare că abia ce și-a întors privirea de la aceeași oglindă… iar acum e anul 1951, și ea a intrat în al șaptelea deceniu de viață. Lobii urechilor i-au devenit atât de alungiți! Dar înfățișarea la care spera atunci, în tinerețe, nu mai înseamnă acum nimic pentru ea. Își îndreaptă spatele; dacă nu are grijă, nu peste mult timp umerii ei vor ajunge să se cocoșeze ca o cobiliță. Deja e aplecată într-o parte ca un palmier strâmb, de la atâția ani în care i-a cărat pe JoJo, pe Bebe Mol, pe Philipose și apoi pe Ninan, pe stânga mereu, ca să aibă mâna dreaptă liberă să amestece în oale ori să ațâțe focul. Oftează și își face semnul crucii.

– Doamne, stânca mea, fortăreața mea, izbăvitorul meu… fii alături de noi acum!

O aude pe Elsie strigând:

– *Ammay…!*

Probabil că se apropie o contracție.

– Gata, gata, *molay*, nu te îngrijora, răspunde fără să se gândească prea mult, cu un ultim ac de păr prins între dinți. Vin imediat!

Anna *Chedethi* netezește așternuturile care n-au nevoie să fie netezite. Contracția e ca un nor îndepărtat, vizibil pe deasupra copacilor, care-și aruncă apoi umbra pe chipul lui Elsie când durerea îi contorsionează trupul ca pe o rufă ce trebuie stoarsă. Elsie strânge atât de tare mâinile lui Ammachi Mare, încât îi dă impresia că-i va frânge încheieturile.

– Gata, gata, respiră. Ai mai trecut o dată prin asta.

Dar nu este adevărat. Ninan s-a născut ușor, ca un pisoi care se strecoară printre zăbrelele de la geam.

Contracția trece, iar Elsie trage disperată aer în piept. Cu uimire, Ammachi Mare vede în ochii ei nu spaimă, ceea ce ar fi firesc, ci, din nou, aceeași tristețe covârșitoare.

– Ammachi, du-mă la cuib!

– Dar am fost acolo abia acum o oră, nu-ți amintești? Hai să ne plimbăm aici, prin cameră, dacă vrei.

O mângâie, așteptând și retrăind durerile groaznice și binecuvântate ale facerii. Își aduce aminte că totul, în afara acestei camere, încetase să mai existe pentru ea. Cine altcineva decât o femeie ar putea să înțeleagă? Atunci când ți se pare că durerea nu are cum să mai sporească, exact asta se întâmplă. Firul care o lega de lumea aceasta se rupsese, iar ea se pomenise complet singură, luptându-se cu Dumnezeu, luptându-se cu miraculoasa creație pe care El o lăsase să crească în pântecul ei și care o sfâșia pe ea – tot o creație a Lui – în două. Bărbații cred că femeia uită durerile atunci când își vede copilul. Nici vorbă. Femeia își iartă pruncul, poate îl iartă chiar și pe tată. Dar nu uită niciodată.

La următoarea contracție, Elsie împinge deja.

– Ține-o de mâini pe Anna *Chedethi*!

Ammachi Mare se duce la capătul patului, depărtează picioarele lui Elsie și-i ridică genunchii spre abdomen. Dar nu înțelege ceea ce vede. În locul părului umed și întunecat al copilului, zărește piele deschisă la culoare. Și o gropiță. E fundul copilului! Iar gropița e anusul. Aude un bubuit care-i distrage atenția și se întreabă cine bate la ușă, până când își dă seama că de fapt e propria-i inimă. Copilul nu s-a întors cum trebuie. Asta înseamnă probleme. Contracția trece și funduleț se retrage. Colul poate că încă nu s-a deschis suficient, poate că mai e nevoie de timp…

Deodată, picioarele lui Elsie țâșnesc în sus, întinse, ca trase de niște scripeți invizibili.

– Elsie, nu! Îndoaie genunchii la loc!

Însă Elsie n-o mai poate auzi. Picioarele îi sunt rigide, cu vârfurile degetelor îndreptate spre ușă, și brațele i s-au încovrigat pe piept într-o poziție stranie. Gemete atavice îi răzbat printre dinții încleștați, împreună cu bulbuci de salivă sângerie.

– Își mușcă limba! exclamă Anna *Chedethi*.

Ochii lui Elsie se rotesc în orbite, lăsând doar albul la vedere. Apoi încep convulsiile, membrele i se zvârcolesc, trupul îi zguduie patul. Ammachi Mare îi ia capul la sânul ei, ca pentru a ține piept duhului care o stăpânește, ca pentru a-l împiedica s-o mai azvârle dintr-o parte în alta. Și, o veșnicie mai târziu, intrusul se îndepărtează. A luat-o însă și pe Elsie cu el: e moale, respiră șuierat, iar ochii îi sunt întredeschiși, privind spre stânga. E inconștientă.

Ammachi Mare îi îndoaie din nou picioarele, până ce călcâiele ating fesele. Spre dezamăgirea ei, nimic nu s-a schimbat. Își spală mâinile cu apă fierbinte, gândindu-se bine la ce are de făcut. Își scoate inelele și se unge cu ulei de cocos pe mâna dreaptă, până mai sus de încheietură.

– Anna *Chedethi*, așază-te pe pat în genunchi. Pune palma pe burta ei și împinge când îți spun eu. Doamne, stânca mea, fortăreața mea… ei bine, m-ai auzit și înainte, rostește pe același ton sever cu care i-a vorbit și Annei.

Dacă n-ar fi apărut convulsiile, poate că ar fi așteptat ca natura să-și urmeze cursul, ca fundul copilului să lărgească colul, ca Elsie să împingă… însă colul nu pare

că se va dilata mai mult de atât, iar Elsie nu mai poate să împingă.

Își strânge degetele strâmbe formând un fel de cioc și apoi le strecoară în canalul de naștere. Degetele ei trec pe lângă fundul copilului, apoi se depărtează unul de altul și continuă să înainteze prin spațiul atât de îngust, încât își simte articulațiile strivite. Închide ochii, ca pentru a vedea mai bine în întunericul din uter. Bâjbâie și dă peste niște mugurași moi. Degetele de la picioare! Și un călcâi? Da! Cu un singur deget trage de talpă, menținând-o în același unghi cu tibia în care a găsit-o. Tocmai când credea că riscă s-o rupă, talpa alunecă pe lângă fesele copilului și iese. Găsește și celălalt picior, mai sus, îl scoate și pe el și apoi, fără nici o greutate, fundul alunecă și el afară, laolaltă cu o bucată din cordonul ombilical. Anna *Chedethi* privește cu gura căscată.

Picioarele atârnă din col, ude și acoperite cu mucus, cu un genunchi îndoit și celălalt întins, de parcă pruncul tocmai ar păși încercând să intre înapoi. E cu coloana vertebrală spre ele, ca un mic șirag de mărgele sub piele. Ammachi Mare înfășoară un prosop în jurul trunchiului mic al copilului și trage. Pieptul nu se clintește din loc, dar se rotește ca roata unei mori de apă. Își strecoară încă o dată mâna înăuntru și trage de îndoitura unui cot; ca un bonus, ambii umeri alunecă afară. Doar capul a mai rămas înăuntru, prins în deschiderea uterului. Ammachi Mare aruncă o privire spre Elsie, care nu se mișcă. Spuma de pe buze îi tremură cu fiecare răsuflare scurtă, rapidă.

Trage din nou, dar capul e prins ca într-o menghină. Își închipuie că, dacă l-ar striga, copilul ar răspunde: „Da, Ammachi?“ și ar veni la ea ca atâția alți micuți. Sudoarea îi picură în ochi, orbind-o. Anna *Chedethi* îi șterge fața și îi face vânt cu evantaiul din bambus. Cordonul ombilical atârnă sub copil ca un șarpe alb, pulsând cu fiecare bătaie de inimă a lui Elsie; încrengătura de vinișoare de sub suprafața lui gelatinoasă e umflată și roșie. Imaginea corpului întreg al copilului fără cap o duce cu gândul la statuia lui Elsie. Înainte ca Philipose s-o desfigureze.

– Anna, împinge când îți spun eu! îi cere cu iritare în glas, deși ceea ce o enervează e propria ei minte care nu izbutește să se concentreze.

Când începe următoarea contracție, se lasă pe vine, cu genunchii trosnindu-i. Anna *Chedethi* apasă pe abdomenul umflat, în timp ce Ammachi Mare trage copilul în jos, spre podea. Însă o sperie unghiul nefiresc pe care-l formează gâtul și trunchiul. „Stop! Trage în sus, nu în jos!“, rostește un glas cât se poate de clar. Nu Anna *Chedethi* a vorbit. Dar atunci, cine? Oare vechea locatară a pivniței încearcă să-i ofere un sfat? Își strecoară un deget înăuntru și găsește gura copilului. Apoi, la următoarea contracție, ținând capul aplecat, se ridică în picioare și trage trunchiul copilului în sus și spre abdomenul lui Elsie, fiindcă cineva sau ceva i-a spus că așa trebuie să procedeze.

– Împinge, Anna!

Capul alunecă afară cu un gâlgâit – sunetul care arată că mama și copilul se supun acelei reguli a naturii care spune că nici un suflet nu poate zăbovi între cele două lumi, dacă vrea să pătrundă în cea de aici.

Anna *Chedethi* taie și leagă cordonul ombilical cu mișcări sigure, în timp ce Ammachi Mare ține în brațe nou-născutul nemișcat, albăstrui la piele. Îi suflă ușor în nările înguste.

– Haide, scumpete! Ai ieșit din apă și ai ajuns la Parambil!

Nu se întâmplă însă nimic. Își amintește limpede cum Odat *Kochamma*, aplecată pe picioarele-i ca niște paranteze, cu mâinile la spate pentru echilibru, a rostit la urechea micului Ninan: *Maron Yeshu Mishiha.* „Isus este Domnul.“ Ridică privirea

spre tavanul fals și o invocă, sigură că cea care i-a fost alături atât de mulți ani se uită acum la ele. „Spune-o tu, Kochamma! Chiar vrei să fac eu totul?“

… iar copilul trage aer în piept și țipă – un sunet victorios, un limbaj universal, prima rostire a unei vieți noi. Hainele lui Ammachi Mare sunt leoarcă de transpirație, oasele o dor, ochii o ustură, dar bucuria o copleșește.

Se aud zgomote de veselie de dincolo de ușă: cei care așteptau au auzit plânsul nou-născutului.

Ammachi Mare se lasă pe vine, cu copilul în brațe. Parcă s-a născut și ea încă o dată. Ce copil desăvârșit! O încântă plânsul ascuțit, sonor, al pruncului, un sunet care semnalează sfârșitul singurătății, întoarcerea mamei în lume, depășirea unui pericol de moarte. Ceea ce era înăuntru este acum afară, la fel de fragil, la fel de legat de mamă, dar pentru prima dată separat de ea.

– Ești un copil voinic, nu-i așa? Lăudat fie Domnul! Mă temeam să nu fii mic cât un pisoiaș.

E obișnuită să vadă nou-născuții strângând din ochi din cauza luminii puternice, abia deschizând pleoapele, cu o privire nefocalizată. Acesta de aici se uită însă direct la bunica lui, cu o expresie serioasă.

Elsie respiră acum regulat și ochii i-au revenit în poziția firească. E încă inconștientă, dar trăiește. Iese și placenta, grea și mustind, odată ce și-a încheiat datoria. Anna *Chedethi* înlocuiește cearșaful murdar de sub Elsie cu un prosop alb, gros, și înfășoară placenta în hârtie de ziar.

Apoi vine să se ghemuiască lângă Ammachi Mare, zâmbind amândouă larg copilului, cu spatele spre Elsie. De dedesubt răsună un trosnet puternic. Din pivniță. Le ia prin surprindere și amândouă privesc mai întâi în jos, apoi se întorc spre pat. Și văd în aceeași clipă: un șuvoi de sânge roșu-aprins se scurge din canalul de naștere, îmbibând prosopul alb și picurând pe podea. Cu gesturi rapide, Ammachi Mare înfașă copilul și îl așază pe rogojină. În timp ce Anna *Chedethi* depărtează iar picioarele lui Elsie, ea șterge cheagul format la intrarea în vagin, doar ca să vadă apoi un altul, oribil – cu chipul Satanei –, purtat de râul roșu ce alimentează lacul de sânge strâns deja sub fesele tinerei mame.

N-a mai văzut niciodată așa ceva, dar a auzit că se poate întâmpla. „Doamne, sunt atâtea feluri în care putem muri noi, femeile! Dacă mama și pruncul nu sunt uciși de travaliul care stagnează, atunci e una ca asta! Dar nu e drept!“ Îi masează pântecul, fiindcă a auzit că poate ajuta uterul flasc să-și recapete tonusul și să se contracte la loc, oprind hemoragia. Dar masajul nu face decât să sporească sângerarea. Înfrântă, Ammachi Mare se împleticește înapoi, văzând cum viața se scurge din Elsie.

De afară se aude vocea lui Philipose:

– Ce se întâmplă acolo? Fiul meu e bine?

Ele însă nu-l aud. Se uită amândouă, neajutorate, la torentul hemoragic.

– *Ammachi*, lasă-mă să încerc ceva, spune deodată Anna *Chedethi*.

Își unge repede mâna lată și o introduce în canalul de naștere. Când a ajuns în uter, strânge degetele pumn și împinge în sus. Pune cealaltă mână pe abdomen și apasă în jos; astfel, strânge uterul între pumnul din interior și palma de afară, comprimându-l. Sângele continuă să curgă pe brațul ei, dar apoi fluxul încetinește… și se oprește.

Vorbind în rafale scurte, cu fața congestionată de efort, însă zâmbind oarecum, Anna *Chedethi* explică:

– Era o călugăriță albă… mai sus de Rani… infirmieră… a salvat o *pulayi* care

sângera ca un torent… strângându-i uterul așa.

– Erai acolo, cu ea?

– Nu, răspunde ea privind spre Ammachi Mare. Am auzit doar… și mi-am amintit.

Brațele îi tremură și venele de la tâmple par gata să se spargă. Acum e rândul lui Ammachi Mare s-o ajute, ștergându-i transpirația de pe față. E un mare noroc că Elsie nu simte nimic. Dar fața îi e albă ca un *mundu* decolorat. Ammachi Mare aruncă o privire peste umăr, spre nou-născutul înfășat, care pare să se uite cum mama lui luptă să trăiască.

– Ammachi, întreabă Anna *Chedethi*, ce-a fost zgomotul acela care s-a auzit… de dedesubt?

– Probabil că s-a răsturnat un borcan de murături. Rafturile alea s-au cam înclinat.

Ea însă știe cine a fost și îi este recunoscătoare. Dacă ar fi continuat să gângurească amândouă cu ochii la copil, Elsie ar fi murit până când s-ar fi întors ele să se uite la ea.

– Anna, ce-ai zice să-i dai drumul acum? propune, îngrijorată că femeia va leșina din cauza efortului.

La început, Anna *Chedethi* pare că n-a auzit-o. Un alt minut se scurge. Apoi, încet, slăbește presiunea pe abdomen, păstrând însă pumnul înăuntru. Își ține amândouă răsuflarea. Nu se mai scurge sânge. După încă un minut, cu mișcări foarte ușoare, își retrage mâna, care e roșie de la vârfurile degetelor până la cot. Se roagă împreună în tăcere, doar buzele mișcându-li-se, fără a-și lua privirea de la Elsie. Cinci minute. Zece. Alte zece. Treptat, Ammachi Mare simte că poate răsufla din nou.

Strigă numele lui Elsie. Tânăra e cufundată însă într-un somn adânc, nefiresc. Dar trăiește. Dumnezeule mare, poate oare biata fată să supraviețuiască după ce a pierdut atâta sânge? Ambele femei continuă să aștepte. Și încă mai așteaptă, Ammachi Mare ținând copilul în brațe. Într-un târziu, pune o mână pe creștetul Annei, ridicându-și privirea către cer și binecuvântând-o.

– Îți mulțumesc, Doamne. Tu ai știut ce se va întâmpla și mi-ai trimis așa un înger.

Când iese din dormitor, Ammachi Mare e de nerecunoscut, secătuită, palidă și transpirată de parcă ea ar fi trecut prin chinurile facerii. Mâinile îi sunt curate, dar are sânge la coate, *chatta* și *mundu* îi sunt pătate de sânge în față, iar pe obraz are o dâră roșie. Însă surâde ca prin vis, cu bebelușul în brațe. Ridică privirea mirată să vadă grupul strâns în fața ei: Bebe Mol, Shamuel, Dolly *Kochamma*, Maestrul Propășire, Shoshamma și tatăl copilului, Philipose.

– A fost cât pe ce s-o pierdem pe Elsie. Slavă Domnului că ne-a ajutat să trecem cu bine. A fost o naștere foarte grea. Copilul a venit cu fundul înainte. Pe urmă Elsie a făcut convulsii. Cum-necum, am reușit să scoatem copilul. Dar Elsie a început deodată să sângereze, mult, atât de mult… Aproape că am pierdut-o. Încă o putem pierde. E foarte slăbită. Rugați-vă să nu sângereze iar! Dar copilul e bine. Slavă Domnului, slavă Domnului, slavă Domnului…

Se apropie cu pași mici și obosiți de fiul ei, zâmbind. El o privise uluit în timp ce o asculta, dar acum fața i se luminează și întinde brațele.

– Avem deja un nume ales pentru fiica ta, îi spune Ammachi Mare.

El clipește nedumerit și lasă brațele să-i cadă pe lângă corp.

– Fiica ta, repetă Ammachi Mare.

Bărbatul face câțiva pași înapoi, împleticiți. Shamuel trage un scaun sub el. Philipose nu poate decât să se uite incredul la mama lui, cu gura căscată și cu o expresie de stupefacție.

– Dumnezeu ne-a greșit din nou, murmură el.

Ea nu se grăbește. Vine până la scaunul lui și rămâne în picioare, privindu-l de sus. Când vorbește, cuvintele îi scapără pe limbă, căzând asupra lui ca uleiul încins în apă:

– După chinul prin care a trecut Elsie… După toate prin câte am trecut eu și Anna *Chedethi*, asta-i tot ce ai tu de spus? Că Dumnezeu ne-a greșit? O femeie își riscă viața ca să nască, adaugă ea pe un ton din ce în ce mai ridicat, și la final bărbatul ei, care timp de nouă luni n-a făcut *nimic* – ba chiar mai puțin decât nimic –, zice „Dumnezeu ne-a greșit“?

Dacă ar fi după Ammachi Mare, orice bărbat care ar spune ceea ce tocmai a spus fiul ei ar merita biciuit.

– Da, Dumnezeu ne-a greșit, continuă ea. Când a împărțit bunul-simț, pe tine te-a uitat! Dacă te-ar fi făcut femeie, poate că n-ai fi scos pe gură rahat în loc de cuvinte! Rușine să-ți fie!

Nimic nu mișcă la Parambil în timp ce vorbele abia rostite plutesc deasupra lui Philipose. El ridică privirea, uluit, și dezamăgirea i se transformă în jignire. Dar nu îndrăznește să spună ceva.

Ammachi Mare se încruntă către fiul ei. Cândva a fost și el un bebeluș ca acesta pe care-l ține ea în brațe acum. Oare nu poartă și ea o responsabilitate pentru ceea ce a devenit fiul ei între timp?

– Uite ce e, în urmă cu o oră aș fi putut ieși din cameră ca să te anunț că Elsie a făcut convulsii și a murit. În urmă cu patruzeci de minute aș fi putut să vin și să-ți spun că pruncul era blocat invers și că au murit și el și mama. Iar în urmă cu zece minute aș fi putut veni să-ți dau de știre că Elsie a sângerat de moarte. Pricepi ? Dar n-a trebuit să-ți spun nimic din toate astea. Ți-am spus doar că soția ta trăiește, și că viața ei atârnă de un fir de ață. Iar ceea ce vezi aici este îndurarea Domnului întruchipată în copilul acesta perfect.

Philipose nu spune nimic. Nu se uită la copil, iar pe față are o expresie atât de chinuită, încât parcă Bebe Ninan a murit încă o dată și el îi ține încă în brațe cadavrul însângerat.

– Mariamma! anunță Ammachi Mare cu glas răsunător numele pe care l-a ales Elsie și, fără să mai aștepte vreo părere din partea fiului ei, repetă: Numele copilei este Mariamma.

Da, este chiar numele de botez al lui Ammachi Mare. *Mariamma*. Nume pe care nimeni nu i l-a rostit vreodată, din câte își amintesc cei prezenți, nume rămas nespus de când a venit ea la Parambil, mireasă la doisprezece ani.

Mariamma.

CAPITOLUL 55. Vlăstarul este fată

1951, Parambil

Elsie e conștientă, dar confuză și foarte slăbită din cauza hemoragiei. Abia după trei zile se poate ridica în capul oaselor fără să amețească. Își revine foarte, foarte încet. Nu are cum să alăpteze. Anna *Chedethi*, cea mereu zâmbitoare, îi dă fetiței lapte de sân, fapt care îi întărește lui Ammachi Mare convingerea că Hannah încă mai suge noaptea. Dacă ar fi știut, le-ar fi certat pe amândouă. Acum, rostește o rugăciune de mulțumire pentru asta.

Abia în a cincea zi o duce pe Mariamma la mama ei și e surprinsă să vadă pe chipul lui Elsie aceeași expresie hăituită și chinuită care a nedumerit-o înainte de naștere. Elsie își privește fiica plină de iubire, iubire care însă e umbrită, înecată chiar de o tristețe inexplicabilă. Mâinile îi sunt ca niște frunze pleoștite și nu schițează nici o încercare de a le întinde către copil. După ceea ce pare o eternitate, închide ochii, de parcă n-ar mai suporta s-o privească, și lacrimi îi curg printre pleoape. Se întoarce într-o parte și hohotește incontrolabil, cu umerii scuturându-i-se.

Tatăl copilei stă închis în camera lui, izolat în propria-i casă, neputând face altceva decât să privească pe fereastră continuul du-te-vino către și dinspre vechiul dormitor. Nu iese de acolo, sau dacă iese, o face când toți ceilalți din casă dorm.

Parambilul este încă o dată transformat de sosirea unui nou-născut și de iureșul de activitate din jurul lui. Scutece fluturătă întinse pe frânghie, iar Bebe Mol patrulează pe afară, cerându-le tuturor să facă liniște. Ammachi Mare e încântată de nepoata și tiza ei. Dar un copil ar trebui să le aducă bucurie părinților lui, pe când aici domnește posomorârea.

Ammachi Mare își direcționează energiile spre Elsie, dându-i să mănânce supă, apoi pește și carne, ca să-și refacă sângele pierdut, dar și tonicele aduse de *vaidyan*. După o săptămână, Elsie se încumetă să se dea jos din pat. Ammachi Mare o susține, pășind la unison prin cameră. În a treia săptămână, i-a reapărut culoarea în obraji și face plimbări din ce în ce mai lungi singură, câteodată îmbăindu-se chiar la pârâu. Deși are grijă de copil, nu încearcă să-l ia în brațe, ci îl privește doar când e ținut la pieptul Annei *Chedethi*. Ammachi Mare nu-i înțelege purtarea și nu-și poate alunga presimțirile sumbre, senzația că, după toate cele prin care au trecut, mai există ceva ce așteaptă să se întâmple.

La trei săptămâni după naștere, Elsie iese din casă la asfințit, ca să facă o baie la pârâu. Înainte de a pleca, o roagă pe Ammachi Mare să-i pregătească din nou sardine înăbușite în frunză de bananier, ca în ajun, fără condimente, doar cu puțină sare.

Trec aproape două ore până când își dă cineva seama că încă nu s-a întors.

CAPITOLUL 56. Dispărută

1951, Parambil

Caută prin casă și prin împrejurimi. Shamuel colindă de-a lungul pârâului și pe malul canalului; strigă la familiile fierarului, aurarului și olarului, întrebând dacă au văzut-o pe Elsie. Pe bicicletă, Joppan patrulează în sus și-n jos drumurile cufundate în întuneric și trece pe la casele învecinate să întrebe. Alții caută pe malul râului. La miezul nopții, toți membrii familiei extinse se strâng pe verandă; vocile ascuțite ale femeilor contrastează cu cele joase ale bărbaților. Caesar aleargă în jurul lor lătrând. Joppan inspectează cu discreție toate puțurile, ținând deasupra lor o ramură de palmier aprinsă și privind în adânc.

A doua zi, la ivirea zorilor, Georgie ia autobuzul spre casa Thetanatt de la șes. Dacă nici Elsie și nici fratele ei nu sunt acolo, va închiria o mașină și se va duce la moșie. Maestrul Propășire alocă fiecăruia câte un sector, ca să poată cerceta sistematic terenul de la Parambil pe o rază de aproape doi kilometri de casă. Shamuel îi ia la întrebări pe barcagii și toți îl asigură că nimeni n-a luat-o pe Elsie în barca lui în seara precedentă. Înarmat cu un băț cu care sondează terenul în fața lui, Joppan se avântă curajos în iarba înaltă din *sarpa kavu*, la marginea proprietății, unde pietre mari așezate de mâna omului sugerează că a existat un templu antic închinat zeului-șarpe și pe unde nu trece nimeni. Ajunge la concluzia că șerpi sunt din abundență, dar Elsie nu e de zărit.

Numai Bebe Mol rămâne indiferentă față de dispariția cumnatei sale. Când Ammachi Mare o întreabă dacă știe unde e, fata spune doar: „Păpușilor mele le e foame“. Ammachi Mare simte nodul din gât mărindu-i-se.

Georgie se întoarce pe la începutul după-amiezii. Elsie nu e la casa familiei, iar fratele ei abia s-a întors, cu o oră în urmă, din munți. Era sigur că Elsie nu se află la bungalow-ul de pe moșie. Georgie spune că fratele lui Elsie a fost cam nepoliticos cu el, tratându-l ca pe un servitor, nicidecum ca pe unul dintre bătrânii de la Parambil. În plus, părea beat și a avut diverse lucruri urâte de zis despre Philipose.

Eforturile de a o găsi sunt oprite. Doar Shamuel continuă, trecând din nou prin zone care au fost deja verificate. La douăzeci și patru de ore după dispariția lui Elsie, Ammachi Mare, Philipose și Maestrul Propășire stau pe verandă, când îl văd pe Shamuel apropiindu-se pe alee. Pașii lui cumpătați, aproape ceremonioși, le atrag atenția, la fel ca obiectele pe care le ține în mână ca pe o ofrandă.

– Am mers de-a lungul râului pornind de la debarcader. Am ajuns într-un loc în care pinii-palmier cresc foarte deși. Am observat un loc în care iarba era îndoită, culcată la pământ. Am trecut de el și am ajuns într-un luminiș. Mic cât să stea cineva în picioare în el. Acolo am găsit astea, explică el întinzând obiectele pe care le ține în mâini, și vocea i se frânge.

Un calup de săpun e așezat pe un *thorthu*, o bluză și un *mundu*, toate împăturite cu grijă. Sub ele se află papucii lui Elsie.

Maestrul Propășire îi informează pe cei de la subsecția de poliție. Acum nu mai pot spera decât să afle că trupul i-a fost găsit undeva în aval.

Cum Anna *Chedethi* alăptează copilul, Ammachi Mare se duce singură la locul în

care Shamuel a găsit hainele lui Elsie. Stă acolo, simțind pământul sub tălpi, așa cum trebuie să-l fi simțit și ea. Se uită la suprafața unduită a râului pe care îl cunoaște atât de bine, după o viață în care s-a dăruit îmbrățișării lui. Bărcile amarate ajung mai sus pe stâlpii debarcaderului, semn că a plouat în munți, dar o creangă de copac plutește lin pe oglinda apei. Se înfioară închipuindu-și-o pe Elsie, slăbită, dezbrăcându-se și intrând în râu. Ce-o fi fost în mintea ei? Oare jinduia la comuniunea cu apa, năzuia să se simtă purificată, reînnoită? Elsie e o bună înotătoare, dar hemoragia abundentă a slăbit-o mult. Râul e nemilos cu cei care îl subestimează, și e mereu schimbător. Stând în micul luminiș, Ammachi Mare simte o apăsare în piept. După mult, mult timp, se îndură să plece, dar numai după ce îngenunchează și sărută pământul pe care a pășit Elsie pentru ultima dată.

Picioarele o poartă către cuib. Are senzația că se apropie de un altar, de un sanctuar ferit de restul lumii. Mușchiul din interior e gros, iar obiectele împletite în pereți par că se află acolo de decenii.

Când intră, zărește pe jos o hârtie dreptunghiulară sub o piatră ovală, lustruită – una dintre cele luate din albia râului, pe care Elsie le folosea ca greutăți pe masa de lucru. Inima începe să-i bată mai repede. Cei care au cercetat cuibul căutau o persoană, nu o hârtie, așa că nu au observat-o. Se apleacă s-o ridice. E o foaie groasă, rugoasă, de tipul celor pe care obișnuia Elsie să deseneze sau să picteze. Era o vreme, înainte de moartea lui Ninan, când asemenea hârtii se găseau peste tot prin casă, de la banca lui Bebe Mol până în bucătărie. De când s-a întors, mâinile puternice ale lui Elsie au renunțat la cărbune și pensulă în favoarea ciocanului și a dăltii, după care a început să construiască cuibul. Roua a îndoit colțurile hârtiei – sigur a stat aici doar peste noapte, nu mai mult, fiindcă este încă de un alb imaculat. Degetele îi tremură când o despăturește. Pe hârtie este un desen simplu, ce redă cu parcimonie, în câteva linii, un subiect familiar: o mamă și un prunc. Fețele nu sunt detaliat desenate, dar cu o tușă ici și o dâră dincolo, sunt conturate sprâncenele, nasul, buzele…

– E ceva important, *molay*, nu-i așa?

Hârtia îi tremură în mâini. O studiază. E fetița, fără îndoială, dar mama nu e nicidecum tânără, judecând după umerii ușor aduși și gâtul împins în față.

– *Molay, molay!* exclamă cu glasul sugrumat. *Ayo, molay*, ce ai vrut să spui? Asta-s *eu*, nu-i așa? Dacă ai fi tu, ai fi mai tânără, mai înaltă și fără acea cută pe frunte. Îmi ceri în felul ăsta să am grijă de copilul tău? Dar asta m-ai rugat deja. Și știi că așa voi face. Dar am șaizeci și trei de ani! Un copil se poate descurca fără tată, dar are nevoie de mama lui. Oh, Elsie, ce-ai făcut? Este ăsta felul tău de a-ți lua adio?

E copleșită și trebuie să se așeze pe jos.

Corpul îi spune, fără urmă de îndoială, că Elsie nu se mai întoarce; că s-a predat râului de bunăvoie. Gândul că i-a lăsat un mesaj aici cu numai câteva momente înainte de a se duce la râu și a-și lua viața e insuportabil. Strângând hârtia la piept, se lasă cotropită de durere.

Aude în depărtare glasul Annei *Chedethi* strigând-o din bucătărie.

– Ammachi Mare-*o*!

Din acel *o* muzical, în crescendo, de la final, știe că nu e o problemă urgentă. Dar chemarea îi sună în urechi ca un punct de final. E un memento al faptului că viața la Parambil trebuie să continue. Pentru stăpâna casei, pentru o mamă și o bunică, îndatoririle nu se termină niciodată, treburile continuă s-o asalteze până în ultima ei zi pe lume.

Nu spune nimănui despre bilet. Îl păstrează pentru ea cu gelozie: e un mesaj

personal de la fiica ei pentru ea. Pune hârtia alături de arborele genealogic, în același șifonier în care păstrează prețiosul *kavani* alb ca zăpada, cu bordură din aur adevărat, pe care îl poartă la nunți și la înmormântări.

În anii care vor urma, la aniversările Mariammei și cu alte ocazii când Elsie îi revine în amintire, va scoate desenul să se uite la el, dar numai seara, în lumina blândă a lămpii. Și de fiecare dată când o va vedea, frugalitatea acelor tușe o va uimi din nou. Ar putea fi Fecioara cu Pruncul. Ar putea fi multe alte lucruri. Dar știe că de fapt ea e în acel desen, ținându-și în brațe tiza. Pe Elsie n-o vede și n-o va vedea niciodată înfățișată acolo.

Bucata de hârtie dreptunghiulară conține în ea lumea sferică și colțurile ei imaginare, amintirile celor morți și dispăruți, bătăile de inimă ale credincioșilor care se roagă în fiece seară ca voia lui Dumnezeu să se facă, fără să știe care va fi aceasta.

Partea a șaptea

Capitolul 57. Invictus

1959, Conacul Managerului, în satul M…

Lenin Pururea are nouă ani fără o săptămână când molima se abate asupra colibei cu o singură încăpere care le servește drept cămin. Și vine cu aceeași viteză cu care cade o șopârlă de pe grinzile acoperișului. Când mama lui, Lizzi, i-a spus într-o dimineață că școala se închide, copilul s-a bucurat, prea încântat ca să mai întrebe de ce. A doua zi dimineață, când se trezește, în loc de fondul sonor al mamei lui trebăluind în bucătărie, nu aude decât liniște. Părinții lui sunt încă întinși pe rogojini, cu surioara lui între ei. Fețele le sunt lucioase de la transpirație. Își amintește că în urmă cu o seară nu s-au simțit bine.

Pielea mamei lui e fierbinte. Când o atinge pe Shyla, sora lui care are abia cinci luni, fetița țipă de parcă ar fi înțepat-o cu un ac. Plânsul ei îl trezește pe tată, care se ține cu mâna de frunte, strâmbându-se de durere. Kora se ridică anevoie în picioare, clătinându-se. Lenin se întreabă dacă nu cumva tatăl lui e mahmur. Numai că în ajun s-a întors treaz, după ce n-a găsit nimic de mâncare. Și-au umplut burțile cu apă *kanji*, în care abia dacă pluteau câteva boabe de orez, și s-au dus la culcare.

– Trebuie să hrănesc vaca, spune Kora cu un glas mai șuierat decât de obicei, aspru ca hârâitul pietrei frecate pe piatră.

Dar nu poate sta în picioare. Își scutură soția de un umăr, însă ea nu face decât să geamă. Tatăl și fiul se privesc nedumeriți. Lizzi e temelia familiei.

– Și tu ai febră, *monay*? întreabă tatăl, iar când Lenin scutură din cap, continuă: Atunci, du-te și adu-ne apă. Și du-i vacii fân și apă. Te rog! Totul o să fie bine, adaugă apoi, într-o doară.

Și încearcă să afișeze zâmbetul său câștigător, cel la care apelează „Managerul“ Kora pentru a-l convinge pe reprezentantul unui sat că va curge doar lapte și miere dacă va semna un contract cu el, și că *nu, nu există malarie sus, la moșie – cine a zis așa ceva? – există doar locuințe confortabile și lapte și miere – v-am spus asta deja?* Dar în dimineața asta, zâmbetul nu-i reușește.

– Am mai văzut eu situații din astea, spune bărbatul scărpinându-și umflăturile de pe piele. Dacă lumea află că avem boala, nimeni n-o să ne mai ajute. Nici n-o să se mai apropie de noi. Pune apoi o mână pe obrazul soției și oftează: Buna ta mamă… Ce mult am făcut-o să sufere!

Lenin e surprins; tatălui nu-i stă în fire să recunoască asemenea lucruri. Dar pe urmă îl aude spunând:

– Totul o să fie bine.

Lui Lenin nu i-a fost cu adevărat frică decât atunci când Kora a rostit pentru a doua oară cuvintele liniștitoare. Asta însemna că de fapt nu era câtuși de puțin bine. Că lucruri rele începuseră să se întâmple din cauza unei fapte săvârșite de tatăl său. A fost o vreme, înainte ca Lenin să vină pe lume, în care au avut o casă la Parambil, un loc pe care băiatul nu l-a văzut niciodată, dar din poveștile pe care i le-a spus mama lui, și-l închipuie ca pe o grădină a paradisului, cu familii iubitoare de jur împrejur. Din discuțiile pe care le-a surprins, știe că necazurile în care a intrat Kora i-au silit să fugă de la Parambil. După acel moment, mama lui a preluat controlul total. L-a ajutat pe Kora să găsească de lucru ca înregistrator de plantație în Wayand, Malabar. Lenin are vagi amintiri din acea perioadă. Dar când avea el patru

sau cinci ani, tatăl lui a dat de un necaz. Lizzi și-a vândut ultimele bijuterii pentru a cumpăra o colibă pe o bucată anemică de teren, ca să se asigure că nu va mai rămâne niciodată fără adăpost. I-a interzis lui Kora să împrumute bani și să facă orice altceva decât să muncească pentru un salariu. De atunci trăiesc în coliba aceea, pe care tatăl lui o numește „Conacul Managerului".

Lenin dă de mâncare vacii și aduce apă pentru întreaga familie. Încearcă s-o convingă pe mama lui să bea, însă ea nu poate. Mama lui trăiește după principiul „Spune adevărul de la bun început" și nu crede în „Totul o să fie bine". Soțul ei nu e în stare să-și găsească de muncă sau să păstreze o slujbă. Lizzi e cea care aduce bani în casă, ori carne și pește, datorită priceperii ei ca moașă; a învățat de la o femeie de pe plantația Wayand. În urmă cu două săptămâni, Kora s-a întors acasă seara târziu cu vaca, spunând că a câștigat-o la un joc de noroc. Niciodată nu și-a mai văzut Lenin mama atât de furioasă, insistând să ducă vaca înapoi. Tatăl lui părea speriat, motivând că, dacă ar fi făcut asta, ar fi fost luat la bătaie. Vaca nu are voie să se îndepărteze de coliba lor. Și, la urma urmei, ugerul ei e gol.

Lenin își petrece cea mai mare parte a zilei afară din casă, necăjit la gândul că părinții și surioara nu se simt bine. La asfințit intră și scotocește prin bucătărie, dar nu găsește decât mirodenii; mestecă un cuișor. Simte foamea ca pe o durere. Încearcă să fumeze o *beedi* ascunsă în cutia cu țigarete pentru astm a tatălui lui. Înainte să se culce, se străduiește din nou să le dea tuturor apă. Pe mama lui tot n-o poate trezi. Fața ei frumoasă e urâțită de niște mici umflături. Părul buclat îi e lipit de frunte. Tatăl lui nu poate să ridice capul de pe rogojină; ia o înghițitură de apă și se strâmbă de durere. Își ațintește privirea intensă asupra fiului său și îl strânge de un umăr. Lenin n-a mai văzut niciodată o asemenea expresie de teroare ca aceea de pe chipul lui Kora.

– Ascultă! îi șoptește. Tu să nu faci ce-am făcut eu. Să mergi pe calea cea dreaptă.

Acestea sunt ultimele lui cuvinte raționale.

„Să mergi pe calea cea dreaptă." Au existat momente în care Lenin și-a urât tatăl și și-a dorit să i se întâmple lucruri oribile. Acum însă nu-l urăște. Senzația mâinii părintelui pe umărul său îl întristează. Îi e foarte frică. Ar accepta bucuros să meargă la școală, dacă așa s-ar face cu toții bine.

A doua zi dimineață, înainte să deschidă ochii, își spune în gând: „Ce bine ar fi să fi fost un vis urât! S-o văd pe mama robotind prin casă și pe tata ținând copilul în brațe!" Dar pielea tatălui e rece ca piatra. Chipul îi e desfigurat din cauza veziculelor și a expresiei nedumerite care i-a rămas întipărită pe față. Gura surorii lui se mișcă precum cea a unui pește scos din apă, gâfâind sporadic, și chiar în timp ce Lenin se uită la ea, se oprește. Băiatul n-a văzut niciodată un mort, dar știe că acum are în față doi. Mama lui respiră încă. Ceva se frânge în el. Azvârle vasul de apă, gol, izbindu-l de perete. Apoi o scutură pe Lizzi cu violență.

– Cum o să mă descurc dacă nu mai e nimeni să aibă grijă de mine? strigă, prăbușindu-se peste ea. Sunt copilașul tău! Te rog, Amma, nu mă părăsi!

Însă ochii ei sunt întorși în sus, incapabili să mai vadă. Iar de auzit nu-l mai aude.

Deși e foarte cald afară, băiatul tremură de frică și de foame. „Să mergi pe calea cea dreaptă" – ăsta a fost ultimul lucru pe care i l-a spus tatăl lui. Așa o să facă. Va merge în linie dreaptă până când va găsi ceva de mâncare sau va cădea mort. Nimic nu-l va opri. Dacă va ajunge la o apă… ei bine, atunci o să se înece.

Linia dreaptă îl duce dincolo de un gard, pe lângă un taur fioros, peste un câmp dincolo de care se zărește o casă mare, albă. Familia de creștini care locuiește acolo

deține cea mai mare parte a pământurilor din regiune. Dar oamenii aceia n-au vrut să aibă nimic de-a face cu Lizzi și Kora. Acum, casa i se pare altfel lui Lenin – fiindcă toate ușile și ferestrele sunt zăvorâte. Un glas de bărbat strigă din interior:

– SĂ NU ÎNDRĂZNEȘTI SĂ TE APROPII! PLEACĂ DE-AICI, ALTFEL PUN CÂINELE PE TINE!

Lenin încremenește, șocat. Oamenii ăștia au cocotieri, *kappa*, găini și multe vaci. Chiar nu pot da ceva și altora? Chiar nu le e milă? Obrajii îi sunt brăzdați de lacrimi. E cât se poate de hotărât. „Să mergi pe calea cea dreaptă.“ Pornește iar înainte, împleticindu-se. „Dați drumul câinelui! Dacă nu mă mănâncă, poate îl mănânc eu pe el. Omorâți-mă sau dați-mi de mâncare!“

O față se ivește din păpurișul care se întinde în dreapta lui. E o femeie *pulayi* slabă, de vârsta mamei lui, cu un *thorthu* care-i acoperă sânii. Vrea oare să-i facă rău?

– *Monay*, vino-ncoace, unde ei nu te pot vedea! îi spune.

Acolo, în păpuriș, e ascunsă de privirile celor din casa mare. Lenin se apropie de ea.

– Eu sunt Acca, de acolo, îi șoptește femeia arătând spre o colibă mică. Tu ești Lenin, nu-i așa? Așteaptă aici. Îți aduc ceva de mâncare, adaugă ea diagnosticându-i problema dintr-o singură privire.

Băiatul tremură de emoția așteptării. Femeia se întoarce cu un pachețel în frunză de bananier și două banane. Le pune pe pământ la mică distanță de el și se retrage, așezându-se pe vine la trei metri depărtare. Pește prăjit! Orez! Le înfulecă și pe urmă dă gata și bananele.

– *Monay*, nu ai umflături pe piele?

Îi dau lacrimile auzind că îi spune *monay*. Ar vrea să alerge la pieptul ei. Ridică brațele ca să arate că nu e bolnav.

– Și ceilalți? întreabă ea.

Lenin își șterge lacrimile de pe obraji.

– *Appa* și bebelușul au murit. Amma nu mă mai aude și nu mă mai vede.

Ea icnește audibil.

– Mama ta… Poți să trăiești multe vieți fără să dai peste cineva atât de cumsecade ca Lizzi *Chedethi*. Are o inimă de aur. Și pe deasupra, e și frumoasă, spune femeia tamponându-și ochii cu *thorthu*. *Monay*, boala e variolă. Rea de tot. De asta se spune să nu-ți numeri copiii înainte ca variola să vină și să treacă. Eu și soțul meu am avut-o. A doua oară n-o mai putem lua. Mulți au murit aici, în împrejurimi.

– Aș fi vrut s-o am și eu. Așa, când mama se va duce, m-aș duce și eu cu ea.

Lacrimile îi cad în praful de pe jos. Ea suspină.

– Nu, să nu spui asta! Are Dumnezeu un motiv de te-a cruțat. O să trimit vorbă să te ajute cineva, adaugă ea și se ridică să plece.

– Acca! Așteaptă! strigă el, iar femeia se întoarce; știe că e o generozitate fără seamăn din partea unui pulayar să-i dea lui pește și orez, când ei trăiesc doar cu *kanji* și murături. Acca, m-ai salvat. Îți făgăduiesc că, dacă o să scap cu viață, o să găsesc o cale de a-ți înapoia înzecit ce mi-ai dat tu. Oameni de acolo, din casă, au vrut să asmută câinele asupra mea. Ei nu sunt tot creștini?

Râsul ei are o notă neplăcută.

– Creștini, zici tu? *Aah.* Bunicul meu a devenit creștin, așa că asta suntem și noi. El a crezut că, de acum, moșierul o să-l invite să stea la masă la dreapta lui! Nimeni nu i-a spus că pulayarul Isus a murit pe un alt fel de cruce. Era crucea scundă și negricioasă din spatele bucătăriei!

Și râde din nou.

El nu știe cum să răspundă, așa că rostește doar:

– Cred că ești o sfântă.

– Ascultă, dacă asta te ajută cu ceva, află că m-au trimis la piață în urmă cu două zile, ca să iau pește și carne de oaie. Când m-am întors, le-a fost frică să mă lase să mă apropii. Dacă aveam variolă? Sau dacă boala era în mâncare? Și mi-au zis s-o păstrez. Așa că am gătit peștele și oaia și ne-am ospătat. Ai avut noroc că ne-a mai rămas ceva, îi explică femeia cu o mină serioasă. Nu, *monay*, nu sunt o sfântă. Și să știi că glumeam. E *aceeași* cruce. *Același* Isus. Doar că oamenii nu se poartă la fel cu toți semenii lor. Sper că tu te rogi. Trimit după ajutoare.

În drum spre casă, își dă seama că în tot acest timp nu s-a rugat nici măcar o dată. Nu i-a trecut prin minte. Ar fi schimbat oare ceva?

Mirosul dezgustător îl izbește încă înainte de a deschide ușa. Mama lui respiră hârâit. Fața tatălui e suptă, aproape de nerecunoscut. Sora lui e țeapănă ca o păpușă din lemn.

O duce pe mamă la ușă, spre aer mai curat, trăgând-o cu rogojina, și se întinde lângă ea. Are o respirație urât mirositoare. Știe că mama, așa cum a cunoscut-o, nu mai este, însă vrea să fie aproape de ce a mai rămas din ea. „Pentru ultima dată, Amma, ține-mă la piept!“ Și-i trage brațele în jurul lui. Astfel îi lasă la vedere abdomenul și cicatricea locului în care tatăl lui, înnebunit de țigaretele pentru astm, a înjunghiat-o, locul prin care el și-a scos mâna când era în pântecul ei. Doctorul Digby i-a pus-o la loc și i-a dat numele, Lenin Pururea.

Zace lângă mama lui și încearcă să se roage. În minte îi vine chipul Accăi, o imagine mângâietoare.. Poate că ea a fost Maria lui. O Marie *pulayi*.

– Doamne, trimite un alt înger care s-o salveze pe Amma. Dacă nu, atunci când o iei pe ea, ia-mă și pe mine!

Dimineață, îngerul vine purtând o rasă albă cu o cingătoare la brâu și toca neagră a preoților. Încălțate în sandale, picioarele îi sunt albite de praf până la glezne. E slab ca o scândură, cu ochi blânzi și pătrunzători și cu o barbă sură, lungă. Îngerul se uită prin colibă, tulburat. Mirosul a devenit palpabil. Când se uită la mama lui, Lenin își dă seama, după expresia lui, că e moartă. Când a adormit, trupul ei era cald încă. Acum e rece.

– Lenin Pururea? Nu așa te cheamă?

Îngerul întinde brațele spre el.

CAPITOLUL 58. Aprinde lampa

1959, Parambil

Ammachi Mare stă pe verandă învăluită în lumina lămpii, lângă *ara*, și îi dă să mănânce nepoatei sale, care a împlinit opt ani.

Lampa le proiectează umbrele pe peretele din tec din spatele lor – două ovale, unul mai mic și celălalt mai mare. Pietricelele din *muttam* lucesc după ploaia de seară, câte una ici și colo părând că se mișcă. Bunica și nepoata îl aud pe Philipose strigând: „E ora rugăciunii!“

– *Chaa!* Tatăl ăsta al tău! Înainte vreme, *eu* trebuia să-i amintesc *lui* de rugăciuni.

– Tata zice că broaștele se nasc din pietricele.

Mariamma stă pe marginea scaunului, legănându-și picioarele, când o altă pietricică face un salt, sfidând gravitația.

– *Aah*. Asta înseamnă că are în cap numai pietricele. Credeam că i le-am scos pe toate până acum.

Fetița râde, lăsând să i se vadă strungăreața, iar Ammachi Mare îi strecoară în gură un cocoloș de orez.

– Poate că a aflat asta din cărțile alea în engleză pe care ți le citește numai ție, mai spune ea, prefăcându-se geloasă.

Philipose vorbește cu Mariamma în engleză, păstrând malayali pentru toți ceilalți.

– Acum ți-o citește pe cea cu peștele mare și alb?

Mariamma clatină din cap și fața îi devine serioasă.

– Nu. Alta. E cu un băiat, Oliver, care nu are nici mamă, nici tată. Și îi e mereu foame. Ceilalți copii sunt răi și-l pun să cerșească mâncare. Iar un om s-a înfuriat și l-a vândut pe Oliver unui alt om care face înmormântări.

Ammachi Mare și-ar dori ca fiul ei să aleagă povești fără părinți morți și copii vânduți.

– *Molay*, poate că așa e soarta bietului băiat. Poate că așa i-a fost scris în frunte.

– Așa cum sunt eu „specială“? întreabă fata, ducându-și mâna la șuvița albă de păr din dreapta cărării.

– Nu, tu ești specială și atât. E un semn al norocului, răspunde Ammachi Mare, care e de părere că șuvița conferă un plus de seriozitate tuturor cuvintelor micuței Mariamma. Ce am vrut să spun e că băiatul a avut ghinionul să se nască într-o familie nepotrivită sau într-o zi nepotrivită.

– Eu în ce fel de zi m-am născut?

– *Aah!* Nu ți-am mai povestit despre ziua în care ai venit pe lume? Cum fetița clatină din cap, străduindu-se să nu râdă, bunica ei spune: Ți-am zis povestea asta chiar și ieri. Și alaltăieri, cred. Ei bine, ți-o zic din nou, fiindcă e povestea *ta*, așa că e mai bună decât a acelui Oli sau Olamandel.

Mariamma izbucnește în râs, iar Ammachi Mare continuă:

– În ziua în care te-ai născut, am trimis-o pe Anna *Chedethi* să scoată afară lampa cea mare din alamă. În toți anii mei la Parambil, n-am văzut niciodată acel *velakku* aprins. Fiindcă bunicul tău avea deja un fiu întâi-născut. Și de fiecare dată când intram în camera aceea, mă loveam cu piciorul de lampă. Dar în ziua în care ai venit *tu* pe lume, m-am gândit așa: „Cine zice că trebuie să aprindem lampa doar pentru fiul întâi-născut? De ce nu și pentru întâia Mariamma?“ Vezi tu, eu *știam* deja că ești

specială.

Philipose se apropie în tăcere; are părul pieptănat spre spate. Ammachi Mare încă se mai miră că fiul ei a devenit la fel de punctual ca ora exactă de la BBC News. Noul Philipose e dependent de rutină: scrie la ora cinci a dimineții, străbate proprietatea împreună cu Shamuel la nouă, se îmbăiază și se rade la zece, pleacă la oficiul poștal la unsprezece… face iar o baie înainte de cină, după care urmează rugăciunile. Încă nu-și poate alunga temerile că, într-o zi, toată rutina lui se va prăbuși ca o cocioabă după o ploaie torențială, iar el va reveni la nenorocita aceea de cutiuță din lemn cu perlele negre. Nu doar credința este cea care-l aduce la rugăciunile de seară și la biserică; a avut nevoie de asemenea ritualuri pentru a-și reclădi încrederea în sine. Dacă n-ar fi existat un Dumnezeu, fiul ei ar fi trebuit să inventeze unul.

– Și *velakku* a fost ideea lui tata?

– *Chaa!* exclamă Ammachi Mare de parcă el nu s-ar fi aflat lângă ele, iar Mariamma râde. Ei bine, tatăl tău are o sumedenie de idei istețe… Poate că și asta a fost ideea lui. Nu-mi aduc aminte.

Cu ochii la fetiță, Philipose continuă să zâmbească.

Ammachi Mare e năpădită de amintiri despre nașterea chinuită și despre reacția nemiloasă a fiului ei. Își amintește tupeul cu care *kaniyan* s-a înființat la ei îndată ce a prins de veste că pruncul era fată și a scos un mic sul de pergament ascuns sub streașina bucătăriei, pe care i l-a dat lui Philipose. Pe el scria: „VLĂSTARUL VA FI O FATĂ“. A zis că-l pusese acolo când îi vizitase ultima dată, fiindcă avusese o puternică bănuială că pruncul va fi fată, însă nu voise să-l dezamăgească pe Philipose. Ammachi Mare a înșfăcat pergamentul și l-a azvârlit spre *kaniyan*, strigând la el: „Nu încerca să ne vinzi nouă asemenea bazaconii! Caesar citește viitorul mai bine decât tine! Dumnezeu ne-a dăruit o fetiță minunată, și asta e bine, fiindcă nu mai avem nevoie de alți bărbați zevzeci. Deja prea mulți fac umbră pământului aici!“ Își amintește și de un alt martor al scenei, un bătrân care a stat de veghe la ușa încăperii în care năștea Elsie și care mai târziu a privit când femeile au aprins lampa; Shamuel era un vajnic apărător al tradițiilor, însă ei i s-a părut că era și el de acord cu aprinderea acelui *velakku*.

Ammachi Mare e readusă brusc în prezent de nepoata ei, care o scutură de umăr și insistă:

– Ammachi, spune-mi! Despre lampă în noaptea în care m-am născut… Ce s-a întâmplat atunci? Spune-mi!

– *Aah*, lampa…

Philipose le ascultă cu demnitatea unui om care a făcut pace cu trecutul său. Știe foarte bine la ce au dus gândurile mamei lui.

– Am pus-o pe Anna *Chetethi* să lustruiască acel *velakku* până ce ne-am putut vedea fețele în ea. A fost nevoie de trei oameni ca să-l mute acolo, între cei doi stâlpi. L-a umplut cu ulei, i-a pus fitiluri noi – patru sus, apoi șase, opt, zece, douăsprezece, paisprezece și la urmă șaisprezece. Eu te-am dus afară și le-am spus doamnelor: „Asta este seara noastră!“ Au sosit femei de la toate casele din Parambil și de mai departe, de peste tot, fiindcă auziseră despre lampă și o văzuseră de departe. Au adus cu ele dulciuri și nuci-de-cocos. Era seara ta, dar și a noastră. Nimeni, în întreaga creștinătate, n-a sărbătorit nașterea unei fete așa cum am făcut noi în ziua în care ai venit pe lume. Iar eu le-am spus tuturor: „Niciodată nu va mai fi alta ca Mariamma, și nici nu vă puteți închipui ce lucruri va face ea!“

– Ce lucruri voi face eu, Ammachi?

– În Cartea lui Ieremia, Dumnezeu zice: „Eu te-am cunoscut înainte de a te naște“.

Domnului îi plac poveștile, și îl lasă pe fiecare dintre noi să-și scrie singur povestea cu propria-i viață. Povestea ta nu va semăna cu a nimănui altcuiva. Să ții minte asta. Fiindcă te-ai născut la Parambil și fiindcă ești fată, vei putea să faci tot ce-ți vei imagina că poți.

Fetița cugetă la această poveste pe care o știe atât de bine. În seara asta însă, pune o întrebare care o ia pe bunica ei prin surprindere:

– Ammachi, când erai mică tu ce-ți imaginai?

– Eu? Asta a fost cu multă vreme în urmă. Acum totul s-a schimbat. Cred că mi-am imaginat ce-mi permiteau timpurile acelea. Dar, știi, mi-am imaginat exact asta: o casă, un soț bun, copii iubitori, o nepoțică minunată…

– Dar, dar, dar… dacă printr-o magie ai avea acum opt ani din nou, ce ți-ai imagina?

Ammachi Mare nu are nevoie să se gândească prea mult.

– Printr-o magie, zici? Dacă aș avea din nou opt ani, știu ce mi-aș imagina. Aș vrea să fiu doctoriță. Aș construi un spital aici, în locul ăsta.

Ani întregi l-a tot bătut la cap pe Maestrul Propășire: dacă Parambilul poate avea bancă și oficiu poștal, de ce nu și o clinică sau un spital?

– De ce?

– Ca să pot să-i ajut mai mult pe ceilalți. Știi câtă suferință am văzut aici și n-am putut face nimic ca s-o ușurez? Pe vremea mea, *molay*, fetele nu puteau avea asemenea visuri. Dar *tu*, tiza mea, tu poți fi doctoriță, avocată, ziaristă – tot ce-ți trece prin minte. Am aprins lampa aceea ca să-ți lumineze *ție* calea.

– Aș putea să mă fac episcop, declară Mariamma, iar Ammachi Mare e prea uimită ca să poată răspunde.

– *Aah*, intervine Philipose, dacă tot a venit vorba despre episcopi, e timpul pentru rugăciuni.

CAPITOLUL 59. Asupritori blânzi și asupriți recunoscători

1960, Parambil

Pe neașteptate, la Parambil sosește un tânăr vizitator. Băiatul de zece ani care urcă pe verandă și îi privește în ochi pe toți are un nume pe măsura precocei lui încrederi în sine: Lenin Pururea. A trecut un an de când BeeYay *Achen* i-a scris lui Ammachi Mare și i-a dat vestea șocantă că Lizzi, Manager Kora și fetița lor muriseră de variolă. Doar Lenin supraviețuise. Ammachi Mare i-a răspuns imediat asigurându-l că e gata să-l crească pe Lenin ca pe propriul ei fiu, fiindu-i rudă: tatăl băiatului era văr de-al patrulea cu Philipose. Într-o altă scrisoare, BeeYay Achen i-a destăinuit că Lenin credea că exista un motiv pentru care Dumnezeu îl cruțase: ca să se facă preot. BeeYay avea să-i asigure cazarea la seminarul din Kottayam, iar Lenin avea să urmeze cursurile unei școli din apropiere până la vârsta la care era acceptat la seminar. Însă vacanțele de vară și le putea petrece la Parambil. Ammachi Mare s-a bucurat la gândul că fiul lui Lizzi va deveni preot și aștepta cu nerăbdare prima lui vacanță.

Acum, văzându-l în carne și oase, este atât de emoționată, încât nici nu-i trece prin minte că mai e mult până la vacanță; cursurile școlare sunt în toi. Îl strânge la piept. Băiatul, frumușel, a moștenit cele mai atrăgătoare trăsături ale mamei lui. Curând, vestea că „băiatul lui Lizzi, Bebe *Achen*, este aici“ ajunge și la celelalte case. Toată lumea vrea să-l vadă și să vorbească despre mama lui; nimeni nu pomenește despre Kora.

Fără să se lase mult rugat, Lenin povestește despre boala care a lovit Conacul Managerului și i-a răpus familia. Glasul puternic și imaginile vii pe care le zugrăvește în cuvinte îi vor fi utile în cariera preoțească. Le spune cum, pe măsură ce zilele treceau și mama lui era singura care se mai agăța de viață, el era sigur că avea să moară, însă de foame, nu de variolă. Ultimele cuvinte pe care le rostise tatăl lui fuseseră: „Să mergi pe calea cea dreaptă“. Cei care-l ascultă sunt impresionați de căința și remușcările lui Kora când era pe punctul de a-și întâlni Creatorul. Mariamma îl privește, puțin invidioasă pe acest nou-sosit, vărul ei de-al cincilea, dar la fel de captivată de povestea lui ca toți ceilalți. Disperat, povestește Lenin mai departe, se hotărâse să plece și să meargă tot înainte, unde-l va duce drumul. Proprietarul unei case mari de care se apropiase îi spusese să se oprească, fiindcă altfel va pune câinele pe el. Atunci apăruse o femeie.

– Cred că era Maria cea Binecuvântată în chip de *pulayi*. Așa cum scrie în Matei douăzeci și cinci, ea mi-a dat să mănânc când eram flămând.

Cei prezenți suspină din nou, căci cine nu știe parabola din Evanghelie?

– Ea le-a trimis vorbă lui BeeYay *Achen* și călugărilor lui, care îi îngrijeau pe bolnavii de variolă din sat. Nu știu de ce m-a cruțat Dumnezeu. Bee Yay *Achen* zice că nici nu e *nevoie* să știu. Zice că există o vreme și un timp pentru orice. Dumnezeu m-a salvat. Eu trebuie să-l slujesc. Asta e tot ce știu.

Cuviință *Kochamma* e copleșită de povestea lui și-l strânge la pieptul ei generos.

Cineva îl întreabă dacă îi place să locuiască la seminar. Pentru prima dată, încrederea în sine a băiatului se clatină.

– Îmi plăcea mai mult în ashram, cu BeeYay *Achen*. La seminar nu-mi place. Am avut câteva… neînțelegeri cu cei de acolo.

Maestrul Propășire îl întreabă dacă acum nu e perioadă de cursuri.

– Ba da, confirmă Lenin. Dar am avut unele neînțelegeri la școală. Directorul seminarului a spus că e mai bine să locuiesc aici și să merg la școala de aici. El m-a trimis.

– Singur? se miră Ammachi Mare.

– M-a însoțit un *achen*. Am… am avut unele neînțelegeri, murmură băiatul și, văzând că răspunsul nu-i mulțumește pe ceilalți, continuă: Când eram în autobuz, am văzut că urma să trecem pe la trei kilometri de Conacul Managerului. Am vrut să mă duc până acolo. *Achen* a zis că nu… Așa că, spune Lenin întunecându-se la față, l-am lăsat în autobuz și am venit aici. Am mers pe jos până aici. Toată ziua am mers.

Pe locul în care fusese înainte coliba familiei era acum un câmp plantat cu *kappa*, spune băiatul mai departe. Proprietarul casei mari – cel care îl amenințase că pune câinele pe el – ieșise cu un băț. Crezuse că Lenin e un hoț, dar băiatul i-a explicat. Proprietarul i-a spus că pământul era acum al lui deoarece Kora împrumutase bani de la el punând terenul ca garanție. Lenin l-a contrazis, insistând că pământul e moștenirea lui, iar omul a replicat că, dacă vrea, poate să-l dea în judecată. Pe urmă băiatul a cerut s-o vadă pe Acca, femeia *pulayi* care îi dăduse de mâncare; voia să-i dăruiască ei cruciulița pe care o purta, binecuvântată de însuși BeeYay *Achen*. Proprietarul i-a zis să-și păstreze cruciulița, întrucât Accăi și soțului ei le veniseră niște idei de la ședințele de partid, iar acum erau de părere că, dacă tot munciseră pământul, aveau dreptul la el. I-a mai spus și că cei doi uitaseră că orezul din burțile lor și acoperișul de deasupra capetelor se datorau generozității stăpânului, așa că îi alungase de pe pământul lui și le dăduse foc la colibă.

Chipul lui Lenin e negru de mânie în timp ce povestește.

Philipose îi pune o întrebare care îi frământă pe toți, iar băiatul răspunde:

– Ce puteam să fac? Dacă aș fi fost mare cât el, l-aș fi bătut cu bățul lui. Așa, i-am spus doar: „Într-o zi, o s-o găsesc pe mărinimoasa Acca și o să-i dau tot pământul tău și casa ta mare, fiindcă tu ești un hoț și una ca ea e mai bună decât o sută ca tine“. S-a repezit la mine, dar cu burta aia a lui, n-avea nici o șansă să mă prindă.

Peste câteva zile, primesc o scrisoare de la preotul care fusese trimis să-l însoțească pe Lenin până la Parambil și care încercase să-i interzică să coboare din autobuz ca să se ducă la Conacul Managerului. Băiatul așteptase până ce adormise și îi legase sandalele una de alta. *Achen* se trezise când oprise autobuzul ca să coboare Lenin, se ridicase ca să se ia după el și căzuse în nas. Lenin strigase în gura mare că *achen* îl răpise. Scrisoarea se încheie cu cuvintele: „Fără îndoială, Lenin a ajuns la Parambil. În două săptămâni o să căutați un loc unde să-l trimiteți cât mai departe, dar, vă rog eu, nu-l expediați pe dracul acela de băiat înapoi la seminar!“

Lenin se adaptează rapid la școala și la viața în Parambil. Dar când constată că pioasa Cuviință *Kochamma* i-a rupt paginile „indecente“ din revista lui preferată de benzi desenate, *Mandrake Magicianul*, pe care a împrumutat-o de la bibliotecă, Lenin le înlocuiește cu desene înfățișând femei și bărbați goi, pe care scrie: IMAGINI VULGARE ORIGINALE DIN COLECȚIA LUI CUVIINȚĂ *KOCHAMMA*. Când află asta, biata femeie masivă și artritică, acum în vârstă de aproape șaptezeci de ani, se repede la el cu o viteză de care nimeni n-o credea capabilă. Simpla vedere a bătrânei năpustindu-se către el e suficientă pentru a-l determina să „meargă pe calea cea dreaptă“. O ia la fugă peste orezul întins la uscat pe rogojini, îl calcă în picioare pe cel cultivat pe un teren, trece printr-un pâlc de urzici și intră în casa tânărului aurar, cu gândul să iasă prin spate. Vechiul aurar a murit, iar fiul lui e cunoscut de toată

lumea ca „tânărul aurar“, cu toate că e de vârstă mijlocie. Așa cum avea să explice Lenin mai târziu, odată activat, acest impuls de a urma calea dreaptă îi dispare doar atunci când întâlnește un obstacol insurmontabil sau când primește un semn de la Dumnezeu. Tânărul aurar e atât un obstacol, cât și un semn, fiindcă îi altoiește o bătaie bună. Apoi îl duce înapoi acasă la Ammachi Mare târându-l de o ureche. Trupul băiatului e urzicat de sus până jos. Tânărul aurar declară: „Băiatul ăsta e la fel de neisprăvit ca tată-său!“ Mariamma a pus propriul ei diagnostic: Lenin e neisprăvit de obicei în timpul zilei; seara își pierde din țanțoșeală, pașii îi devin nesiguri, ba chiar l-a văzut chiar uneori împleticindu-se ca un om beat. În timp ce ea se roagă deseori de Ammachi Mare s-o lase să stea până mai târziu, băiatul abia așteaptă să se culce.

Drept pedeapsă pentru ultima escapadă, Lenin e închis în casă vreme de două săptămâni.

– De ce nu încerci să urci, în loc să tot mergi așa, drept înainte? îl întreabă Mariamma. Poate c-o să-ți rupi gâtul, dar cel puțin n-o să mai distrugi lucrurile altora.

– *Aah*, dar necazul cu urcatul e că ajungi sus prea repede.

La câteva zile după ce și-a primit pedeapsa, o furtună grozavă, cu tunete și fulgere, se abate asupra Parambilului. Pereții se cutremură și trăsnetele cad unul după altul, căutându-și prada pe pământ. Iar în toiul vijeliei, „odorul de băiat“ nu e de găsit. Îl zăresc afară, pe acoperișul staulului. Imaginea e înspăimântătoare: cu fața întoarsă spre ceruri, cu brațele ridicate și părul lipit de frunte, ca Isus pe Muntele Golgotei, Lenin e surd la strigătele lor, clătinându-se pe picioare în bătaia vântului și a ploii. Un tunet zguduie casa, norii fulgeră și scânteiază. Un trăsnet lovește un palmier la nici șase metri de el și îl spintecă, iar Lenin e doborât de o creangă în cădere. După aceea, „odorul“ își poartă ghipsul de la încheietura mâinii ca pe o medalie. Îi spune lui Ammachi Mare că s-a cocoțat pe acoperișul staulului în căutarea „îndurării divine“, dar în fața Mariammei recunoaște că voise de fapt ca trăsnetele să-i pătrundă în corp și să-i dea puterea de a arunca fulgere din vârfurile degetelor, întocmai ca Lothar din *Mandrake Magicianul*.

La o lună de la sosirea lui Lenin, Mariamma și Podi constată că nici nu-și mai amintesc bine cum era viața la Parambil înainte de a veni el. Podi e cea mai bună prietenă a Mariammei, cam de aceeași vârstă cu ea. În copilăria lor, Joppan, tatăl lui Podi, și Philipose fuseseră și ei prieteni buni. Numele fetiței înseamnă „mititică“ sau „fir de praf“. Până la venirea lui Lenin, Mariamma și Podi gândeau la fel aproape în toate privințele. Acum, Mariammei îi e ciudă pe băiat, fiindcă e „odor“, fiindcă e neînfricat și e privit ca un erou de toți copiii din împrejurimi, inclusiv de Podi – cu toate că fetița neagă acest lucru. Lenin însă nu se sinchisește de părerea Mariammei, fapt care nu face decât s-o enerveze și mai rău; nu poate recunoaște în fața nimănui că, deși îl detestă, simte nevoia să nu-l scape din priviri, ca nu cumva să rateze vreuna dintre poznele lui.

Mariamma îl aude pe tatăl ei spunându-i lui Ammachi Mare:

– Am fost chemat iarăși la școală. S-a iscat o altă bătaie, fiindcă Lenin a vrut să înființeze o filială a Partidului Comunist. Are doar zece ani! Ammachi, nu mă contrazice! Internatul, asta-i trebuie lui!

Mariamma ar trebui să fie bucuroasă auzind asta, și totuși nu e.

În acea noapte visează că Shamuel îi spune: „Ascultă de tatăl tău! El știe că-i

încalci regulile. Nu ești deloc mai bună decât Lenin, și poate că va fi nevoit să te trimită și pe tine de acasă“. Se trezește agitată. Oare ce-o fi însemnând asta? Dacă ar mai dormi în pat cu Hannah, ar întreba-o, și ea ar ști să-i spună. Pentru Hannah, fiecare vis are o semnificație, la fel cum avea pentru Iosif în Cartea Facerii. Numai că fata a plecat cu o bursă la o școală religioasă. Anna *Chedethi* nu știe că fiica ei vrea să fie călugăriță și că de aceea îi place mai mult să postească decât să mănânce; ar fi șocată să audă că Hannah își „mortifică“ trupul cu o cingătoare din frânghie cu noduri pe care o poartă pe sub haine. Fata a zis că așa procedează călugărițele. Mariamma nu-și dorește nicicum să fie călugăriță.

În lipsa lui Hannah, trebuie să încerce să deslușească singură visul. De ce i-a apărut Shamuel? Toată lumea vorbește despre el la timpul prezent. E oare posibil ca un om să fie mort când ceilalți vorbesc despre el ca și cum ar fi viu? Își amintește de ziua în care bătrânul a dispărut. Se dusese la magazinul alimentar și, cum nu se întorsese nici la ore bune după prânz, tatăl ei plecase să-l caute, mergând pe același drum ca el. Răsuflase ușurat văzându-l la piatra de povară, șezând pe vine rezemat de unul dintre stâlpii acesteia, cu sacul așezat pe lespedea orizontală. Bărbia îi era aplecată în piept, de parcă ar fi dormit. Dar era rece la atingere. Inima i se oprise.

A fost prima moarte din viața Mariammei. Își amintește cum tatăl ei a plecat cu bicicleta la magazia lui Iqbal și s-a întors cu Joppan așezat pe bara din față a bicicletei. Până în ziua aceea nu mai văzuse bărbați plângând. Au așezat trupul lui Shamuel în fața casei lui, într-un sicriu pus pe masa pe care o folosea drept banc de lucru. Au venit o mulțime de oameni să-i aducă un ultim omagiu, de parcă murise un maharajah. Mariamma s-a speriat văzând cât de îndurerată era Ammachi Mare; bunica ei a plâns lângă sicriu, atingând cu mâna fruntea omului despre care spunea că veghease asupra ei încă din ziua în care sosise la Parambil, în urmă cu șaizeci de ani. Shamuel a fost îngropat alături de soția lui, în cimitirul bisericii Indiei de Sud. Mult mai târziu, tatăl ei și Ammachi Mare au comandat montarea unei plăcuțe de alamă pe lespedea orizontală a pietrei de povară. Mariamma a copiat literele mari de pe ea cu cărbune și o foaie de hârtie. Scria, în malayam:

VENIȚI LA MINE TOȚI CEI OSTENIȚI ȘI ÎMPOVĂRAȚI ȘI EU VĂ VOI ODIHNI[73].
ÎN MEMORIA LUI SHAMUEL DIN PARAMBIL

Aproape că au venit zorii, și ea tot n-a reușit să deslușească semnificația visului. Se furișează afară din cameră și se ghemuiește ca să treacă pe sub fereastra lui Philipose. De auzit n-ar auzi-o, dar nu vrea ca el să-i vadă cumva umbra. Odată ce s-a depărtat de casă, o ia la fugă spre pârâu și de acolo la canal. Aude pași în urma ei: e Podi. Parcă au aceeași minte în două trupuri – ori de câte ori Mariamma se ridică din pat, prietena ei știe. Regula spune că nu au voie să înoate decât în prezența unui adult. Dar regulile sunt bune la croșetat și pentru călugărițe. Așa că se scufundă, lăsând apa să-i vâjâie pe la urechi. Câteva momente mai târziu, aude o explozie lângă ea când Podi sare la rândul ei în apă. Înotul în canal e cel mai mare secret al lor și cea mai savuroasă plăcere a ei, cu toate că, dacă ar fi descoperite, consecințele ar fi… Ei bine, nici nu vrea să se gândească la consecințe.

Mariamma trebuie să se pregătească pentru școală, dar Podi poate să mai rămână, fiindcă Joppan e plecat. Când tatăl ei lipsește de acasă, fata chiulește de la cursuri și face tot ce-i trece prin cap. Dacă află însă, așa cum se întâmplă de obicei, Joppan îi trage o bătaie. Mariamma l-a auzit strigând la fiica lui: „Eu am fost alungat de la școală când am vrut să învăț! Acum, pe tine te primesc cu brațele deschise, și tu ești

prea leneșă ca să te duci?“ Joppan o fascinează pe Mariamma. Ea nu știe decât despre canalul ăsta, însă el le cunoaște *pe toate*. Indiferent ce ar face, unii oameni par pur și simplu mai mari, mai importanți și mai încrezători decât alții. Așa e și Joppan. Și Lenin. Iar ea îi invidiază.

La micul-dejun, când îl vede pe tatăl ei, își dă seama: visul. Shamuel îi spunea că tatăl ei știe despre canal! Poate că a știut dintotdeauna. Înainte să ajungă la școală, Mariamma se duce în camera lui, unde el verifică facturile, murmurând pentru sine. Când o vede, dă registrul într-o parte și, zâmbind, ridică privirea spre ea. Fata se oprește lângă birou, îi așază mai bine creioanele, gata să mărturisească. Dar are și ea regula ei: spune întotdeauna adevărul… atunci când e întrebată. Deschide gura… însă se dovedește dificil să recunoască atunci când *nu* i se cere. Totuși, trebuie să spună ceva. E hotărâtă.

– Appa, l-am visat pe Shamuel.

– Da?

Încuviințează cu o mișcare a capului.

– Appa? Joppan e plecat mult de acasă.

– Și?

– Bine, ne vedem mai târziu.

Se dovedește că e mult mai ușor să *nu* mărturisească, decât s-o facă.

„Shamuel? Joppan?“ Philipose e nedumerit. Apoi clatină din cap și râde ca pentru sine. Joppan chiar lipsește mult de acasă. Dacă Mariamma ar fi stat lângă el mai mult de zece secunde și dacă ar fi vrut cu adevărat să știe, poate i-ar fi spus că a existat un moment în care a crezut că l-a convins să stea pe acasă *tot* timpul. Asta s-a întâmplat la scurt timp după înmormântarea lui Shamuel. Mama lui îl chemase pe Joppan. Și-o amintește stând pe patul de frânghie de lângă bucătărie, cu ochii umflați de plâns, în timp ce el și Joppan ședeau în fața ei pe niște taburete joase, ca doi școlari. Ammachi Mare le-a povestit că, ori de câte ori îi plătea salariul, Shamuel lua cât avea nevoie și o ruga să-i păstreze restul în seiful din *ara*. Când s-a înființat banca, a pus economiile lui într-un cont comun. „Acum, banii îți aparțin, Joppan“, i-a spus ea întinzându-i carnetul de economii. Casa și terenul lui Shamuel îi reveneau tot lui, pe lângă parcela pe care o deținea deja el însuși. De asemenea, a adăugat Ammachi Mare, îi ceda și fâșia îngustă de pământ aflată dincolo de parcela lui, care făcea legătura cu drumul. Lui îi aparținea acum și putea face cu ea ce dorea. I-a dat apoi binecuvântarea ei și, printre lacrimi, i-a spus că Shamuel îi fusese ca un membru al familiei și că la fel erau Joppan, Ammini și Podi.

După aceea, Philipose l-a rugat pe vechiul lui prieten să-i acorde un minut și s-au retras amândoi în fostul atelier al lui Elsie. Joppan și-a aprins o *beedi* și s-a apucat să studieze carnetul de economii. Peste câteva clipe, a zâmbit și a întrebat:

– Câte vaci crezi că sunt aici?

Philipose s-a uitat la el nedumerit.

– Ori de câte ori îi pomeneam tatei despre o sumă de bani mai mare de câteva rupii, mă întreba: „Câte vaci înseamnă asta?“ Știa ce valoare are o vacă – asta era moneda lui de schimb, i-a explicat Joppan fără să mai zâmbească. Ar fi putut să-mi arate carnetul ăsta mai devreme. Ai crede că îl bucura faptul că știu să socotesc și să țin registrele. Dimpotrivă, dacă mă vedea citind, se încrunta. Îl speria ideea ca eu să știu asemenea lucruri. A fost un om bun. Dar voia să fiu și eu la fel ca el – să fiu el. Următorul pulayar Shamuel din Parambil.

Philipose a simțit o undă de vinovăție auzind mărturisirea prietenului său, fiindcă

Shamuel se mândrea cu faptul că el – Philipose – terminase liceul și mersese la colegiu. Și îl stânjenea să afle că bătrânul îi aplicase lui un alt standard decât propriului său fiu. Tatăl și fiul se certaseră deseori, însă își dăduseră mâna pentru a-l salva când dependența lui de opiu se agravase. Într-o dimineață, la scurt timp după ce se înecase Elsie, cu binecuvântarea lui Ammachi Mare și cu ajutorul lui Unni și Damo, îl scoseseră pe brațe din camera lui. Damo îl înșfăcase cu trompa și și-l ridicase în spinare, unde Unni îl prinsese și-l așezase între el însuși și Shamuel. Astfel, însoțiți de Joppan pe bicicleta lui Philipose, care urla și-i implora să-i dea drumul, porniseră spre tabăra tăietorilor de lemne din pădure. De acolo, elefantul urmase o potecă printre copaci până la coliba în care își păstra Unni vasele cu alifii puternic mirositoare, secerile și rașpelele uriașe cu care întreținea unghiile și pernițele de la picioarele lui Damo. Când elefantului îi venea cheful să hălăduiască liber prin junglă, acolo îl aștepta Unni, deseori bând până ce-și pierdea mințile. În următoarele șase săptămâni, Joppan a venit și a plecat de mai multe ori, însă Shamuel a rămas tot timpul cu Philipose în coliba aceea, înghițindu-i acuzațiile și blestemele, ajutându-l să suporte crampele, frisoanele și halucinațiile, până când, două săptămâni mai târziu, opiul i-a ieșit în fine din organism. Dar tot nu l-au lăsat să plece. Era copleșit de rușine. A înțeles, din discuțiile lungi și sincere cu Shamuel, cât de mult îi tulburase viața cutiuța aceea din lemn. Tentația n-a pierit niciodată cu totul, dar mai mult decât orice altceva, cea care l-a menținut pe drumul drept a fost teama că-i va dezamăgi pe Shamuel, pe Joppan și pe Ammachi Mare.

– Joppan, eu și mama vrem să-ți facem o ofertă, a continuat Philipose atunci, în atelierul lui Elsie. Deși din ceea ce tocmai mi-ai zis, bănuiesc că o vei refuza. Dar te rog să mă asculți.

I-a spus că el și mama lui îi erau mult îndatorați lui Shamuel. Bătrânul îl îndrumase și-l ajutase să administreze Parambilul. Fără Shamuel, el însuși ar fi fost pierdut, atât ca om în sine, cât și ca gestionar al proprietății, fiind mult mai puțin priceput decât bătrânul.

– E strict o propunere de afaceri. *Nu* e vorba să-i iei locul lui Shamuel. Am dori să fii tu administratorul Parambilului, tu să iei toate deciziile, și să primești în schimb douăzeci la sută din profiturile aduse de recoltă. Ți-am plăti de asemenea un mic salariu lunar, astfel că în eventualitatea unui an slab vei avea totuși un venit. Dacă vei alege să cultivi oricare din terenurile nefolosite, asta va însemna mai multă muncă pentru tine, dar și profituri mai mari.

Joppan a rămas tăcut.

– Douăzeci la sută din profituri e un procentaj considerabil, a adăugat Philipose, dar mi se pare că merită. În felul ăsta, eu aș putea să scriu mai mult, căci nu sunt făcut pentru o asemenea activitate.

Tăcerea începea să devină inconfortabilă. Joppan părea că ezită.

– Philipose, n-aș putea să-i spun lui Ammachi Mare ceea ce-ți voi spune ție acum. Am prea mult respect pentru ea, pentru dragostea pe care i-a arătat-o tatălui meu și pe care mi-o arată mie. Știu că vă va fi greu să înțelegeți, și ei și ție, dar o voi spune oricum. Banii de pe carnetul ăsta de economii…

S-a întrerupt, privindu-l pe Philipose.

– Înseamnă multe vaci?

Joppan a încuviințat.

– Da. Dar… oricum sunt mult mai puține decât ar fi meritat tata. Dacă te gândești cât l-a ajutat bunicul pe tatăl tău să defrișeze tot acest teren… Cât a muncit tata aici, din copilărie până în ziua în care a murit… *Toată viața lui!* Și la final, cu ce se alege?

Da, cu multe vaci. Și cu propriul lui teren de casă – ceva rar pentru un pulayar. Dar să ne imaginăm că *n-ar* fi fost un pulayar. Să zicem că ar fi fost vărul tatălui tău. Și că ar fi muncit cot la cot cu el. Și că după moartea tatălui tău, ar fi continuat să muncească sârguincios pentru Ammachi Mare și pentru tine vreme de încă treizeci de ani. Zi de zi! Cât i-ar reveni vărului pentru o viață întreagă de muncă? Nu cumva mult mai mult decât ce e în carnetul ăsta? Poate chiar jumătate din tot pământul de aici!

Philipose și-a simțit deodată gura acră și cleioasă.

– Și tu asta ceri?

Joppan l-a privit cu iritare – sau cu milă, cumva?

– Nu *cer* absolut nimic. Mama ta a trimis după mine. Altfel, n-aș fi avut habar despre carnetul ăsta. Și pe urmă, *tu* mi-ai cerut să vin ca să vorbim, îți amintești? Te-am avertizat că nu-ți va fi ușor să auzi ce am de zis. Și tu și mama ta ați repetat același lucru: ce mult îi *datorați* tatălui meu. Că v-a fost ca un membru al familiei. Eu subliniez ceva față de tine, cel mai bun prieten al meu și cel care vorbește în numele Omului Obișnuit. Credeam că, poate, vrei *cu adevărat* să înțelegi adevărul. Și adevărul e că nu toată lumea privește situația așa cum o priviți tu și Ammachi Mare. Dacă i-ați da aceeași răsplată vărului care a muncit aici întreaga lui viață – o parcelă de teren și economiile lui –, toți cei din jur ar fi de părere că l-ați exploatat. Dar dacă e vorba despre Shamuel pulayarul… atunci vorbim de generozitate! Ceea ce considerați voi generozitate sau exploatare depinde de cel căruia îi dați. Iar la asta a ajutat și faptul că tata era convins că așa e soarta lui, să fie un pulayar. Se simțea *norocos* să poată munci pentru Parambil! Și s-a crezut bogat la sfârșitul vieții, cu economiile din propriu-i salariu crescând, cu o parcelă de teren pentru casa lui, o alta pentru fiul lui și, acum, încă una.

Philipose avea impresia că s-a izbit de o creangă de copac nevăzută. Cuvântul „exploatare“ îl ardea ca un fier roșu. Îl durea senzația că profitase de Shamuel, un om pentru care ar fi fost gata să-și dea viața. Se considerase pe sine, dar și pe toți cei de la Parambil, ca fiind dincolo de orice considerente de castă. Și totuși era suficient acum să privească chipul din fața lui și să-și amintească de bastonul acelui *kaniyan* pe spatele lui Joppan, de umilirea trăită de băiatul care venise cu atâta avânt să învețe la școala deschisă pentru copiii de la Parambil.

– Vă e greu să înțelegeți lucrurile astea fiindcă l-ați iubit pe tata, a continuat Joppan. Vă considerați amabili și generoși. Stăpânii de sclavi „buni“, în India și oriunde altundeva, sunt întotdeauna cei cărora le vine cel mai greu să recunoască injustețea sclaviei. Generozitatea lor, comparativ cu a altor stăpâni de sclavi, îi orbește față de inechitatea unui sistem sclavagist pe care *ei* l-au creat, *ei* l-au menținut, și care îi avantajează. E totuna cu britanicii care se laudă că ne-au lăsat căi ferate, colegii și spitale – se laudă cu „bunătatea“ lor! De parcă asta ar justifica faptul că timp de două secole ne-au lipsit de dreptul de a ne autoguverna! De parcă ar trebui să le mulțumim pentru ce ne-au furat! Oare Marea Britanie, Olanda, Spania, Portugalia sau Franța ar fi ceea ce sunt acum fără tot ce au câștigat înrobindu-i pe alții? Tare le mai plăcea britanicilor, în timpul războiului, să ne spună cât de bine s-au purtat ei cu noi, în comparație cu felul în care ne-ar trata japonezii dacă ar fi să ne invadeze. Dar e drept oare ca o națiune să o stăpânească pe alta? Asemenea lucruri se întâmplă doar atunci când un grup îl consideră pe celălalt inferior prin naștere, ca urmare a culorii pielii sau ca dictat al istoriei. Inferior și deci mai puțin merituos. Tata n-a fost sclav. A fost iubit de cei de aici. Dar nu v-a fost *niciodată* egal și, prin urmare, nu a fost răsplătit ca atare. Unele dintre rudele voastre – multe, de

fapt – au primit gratis parcele generoase, de câte doi sau trei acri, mai mult decât primește un pulayar ca să-și facă o colibă. Suficient pământ ca să se descurce bine în viață. Dar, sincer, în afară de Maestrul Propășire și alți câțiva, câți dintre ei s-au descurcat bine? Imaginează-ți cum ar fi fost dacă tata ar fi primit *un* acru pe care să-l lucreze pentru el. Gândește-te cât de bine s-ar fi descurcat el!

Sofisticarea argumentației lui Joppan a fost o surpriză pentru Philipose. Dar însuși faptul că o considera „sofisticată“ demonstra exact acea orbire la care se referise Joppan. Ideea de sofisticare sugera clar că oameni ca Shamuel și fiul lui nu aveau capacitatea de a-și folosi rațiunea și intelectul și de a face apel la istorie.

– Înțeleg că răspunsul tău e nu, a zis Philipose.

– Țin la Parambil. Nu există aici nici o palmă de pământ pe care să nu ne fi jucat împreună sau pe care să nu fi muncit cu tata la un moment dat. Dar nu țin la el așa cum a ținut tata. Fiindcă nu este al meu. Însă există o problemă și mai mare. Poți să-mi spui administrator, poți să mă plătești bine, dar pentru rudele tale eu voi rămâne tot pulayarul Joppan, fiul pulayarului Shamuel. Cel a cărui soție *pulayi* țese *ola* și mătură curtea de la Parambil. În privința faptului că mi se spune pulayar nu pot face mai nimic. Dar pot să aleg dacă vreau sau nu să *trăiesc* ca unul.

La scurt timp după acea discuție, Philipose s-a dus la Joppan cu o a doua ofertă: îi vor da douăzeci de acri de teren semidesțelenit, niciodată cultivat până atunci, teren care va fi al lui. Actul de donație va intra în uz după zece ani, răstimp în care Joppan va administra tot pământul de la Parambil, primind douăzeci la sută din profituri, dar fără un salariu lunar. După zece ani, va putea intra în posesia terenului sau vor putea negocia un contract nou, pentru un teren și mai mare. Joppan s-a arătat șocat. Tatăl lui Philipose luase în stăpânire peste cinci sute de acri, mai mult de jumătate fiind teren pietros și denivelat sau mlăștinos. Desțelenise circa șaptezeci de acri de lângă râu, iar jumătate din această suprafață era cultivată. Joppan ar fi deținut mai mult pământ decât oricare dintre rudele lui Philipose.

Pe buze i s-a întins unul dintre celebrele lui zâmbete.

– Philipose, dacă te-ar auzi tata, ar zice că ai înnebunit.

Apoi i-a zis că are nevoie să bea ceva și a scos o sticlă de *arrack*.

– Oferta ta îmi arată că ai ascultat ce-am avut de zis. Și că ai înțeles, oricât de dureros ar fi fost. E foarte generoasă. Poate că voi regreta, însă o refuz, a declarat Joppan luând o gură zdravănă de băutură. Am muncit mulți ani cu Iqbal, la bine și la rău. Am dormit nopți de-a rândul pe șlep, uitându-mă la stele și visând la o flotă care să circule cu o viteză de patru ori mai mare decât cea de acum. Da, am dat de greu când a venit vorba despre șlepul motorizat. Nu s-a împotmolit elicea în plantele din apă; întregul proiect s-a scufundat din cauza birocrației. Dar progresăm. Și chiar dacă voi da greș, trebuie să încerc. Dar dacă renunț la visul meu, ceva în mine va muri.

Philipose a simțit că se face mic; discuția l-a făcut să-și aducă aminte de visurile lui din ajunul plecării spre Madras, de visurile pe care le avusese când o întâlnise pe Elsie, când se căsătoriseră, când îl părăsise și apoi se întorsese. A băut tot *arrack*-ul din câteva înghițituri, ca să-și amorțească durerea. Pe urmă a ascultat apatic în vreme ce Joppan îi vorbea despre „Partid“ – termen care întotdeauna îi desemna pe comuniști. Deși comunismul era în multe locuri considerat o oroare, sinonim cu trădarea, în Travancore-Cochin-Malabar, în Bengal și în alte state din India comuniștii alcătuiau un partid legitim, cu reale șanse în alegeri. În teritoriile de limbă malayalam, comuniștii înfocați erau tineri foști membri ai Partidului Congresului care se simțiseră trădați când acesta ajunsese la putere și cedase în fața intereselor marilor industriași și latifundiari. Din Partidul Comunist nu făceau parte

doar cei săraci și lipsiți de drepturi, ci și intelectuali și studenți idealiști (deseori din castele superioare) care îl considerau singura grupare politică dispusă să abolească străvechile privilegii de castă. În anul în care murise Shamuel – 1952 –, Partidul câștigase douăzeci și cinci de locuri dintre cele patruzeci și patru ale Congresului. Unirea dintre Travancore-Cochin cu Malabar pentru a forma statul Kerala era iminentă și avea să atragă după sine noi alegeri.

– Ascultă la mine, i-a spus Joppan înainte de a se despărți în seara aceea. Într-o zi, Kerala va deveni primul loc din lume cu o guvernare comunistă aleasă prin vot democratic, nu printr-o revoluție sângeroasă.

În timp ce rememorează acea discuție care a avut loc în urmă cu aproape un deceniu, Philipose simte un fior de umilință dându-și seama că Joppan avusese dreptate: câțiva ani mai târziu, Partidul Comunist a câștigat majoritatea în Kerala și a format primul guvern comunist ales în mod democratic din lumea întreagă.

CAPITOLUL 60. Revelația spitalului

1964, Convenția de la Maramon

Indiferent cărei religii îi aparțin, toți malayalii se îndoiesc de orice, cu excepția credinței lor. Și în fiecare an, nevoia de a și-o reînnoi, de a renaște și a se adăpa din nou direct de la sursă îi atrage pe creștinii malayali la marea reuniune din februarie, Convenția de la Maramon[74]. Iar familia de la Parambil nu face excepție.

Încă de la prima adunare organizată în 1895, într-un cort așezat în albia secată a râului Pamba, participanții au revenit în număr mare în fiecare an. Abia în 1936 și-au procurat un microfon – de fapt, un dar primit din partea misionarului E. Stanley Jones din America. Înainte de acel moment, crainicii stăteau la intervale ca niște stâlpi, până la corturile învecinate și spre mulțimea de pe malurile râului, repetând tot ce rostea vorbitorul. Dar malayali fiind, transmițătorii considerau că e de datoria lor creștină să adapteze și să îmbunătățească mesajul transmis. Astfel, afirmația lui E. Stanley Jones că „Îngrijorarea și anxietățile sunt aidoma nisipului în angrenajul vieții, iar credința e precum uleiul“ ajunsese la ultimii ascultători sub forma: „Oh, voi cei puțin credincioși, capul vostru e plin de nisip și nu aveți ulei în lampă!“ Fusese cât pe ce să se iște o răzmeriță.

De la ștafeta umană, Convenția de la Maramon a trecut la excese ale amplificării sonore, sau cel puțin așa i se pare cuviosului reverend Rory McGillicutty din Corpus Christi, Statele Unite ale Americii, care privește cum niște oameni se cațără în palmieri, trăgând după ei alte boxe audio. În timp ce așteaptă în culise, timpanele îi sunt agresate de zgomotul înfiorător și de pocnetele ca de pușcă la bubuitul cărora câinii vagabonzi o iau la fugă lăsând în urmă dâre de urină. Electricianul testează peltic: „Teșt, teșt, un doi trei, *kekamo*?“ Da, poate fi auzit până în spate și chiar dincolo de Strâmtoarea Palk, în Ceylon.

Ochii reverendului Rory McGillicutty sunt la fel de suprasolicitați ca urechile. A început de când a zărit marea de oameni și adevăratul oraș format din corturi. Se simțise ca o lăcustă într-un roi pe când încerca să țină pasul cu entuziastul *chemachen* care îl însoțea. Mulțimea de aici depășea cu mult tot ce văzuse el la Expoziția Statală din Tulsa și chiar la cea din Texas. Oamenii ăștia își strângeau Bibliile la piepturile lor înveștimântate în alb, fiind la fel de serioși ca țeava unui revolver. Veniseră aici ca să audă Cuvântul, iar cei mai mulți nu se lăsau distrași de tarabele cu mâncare și zorzoane, de spectacolele de magie sau de „Arena Morții“ – o uriașă emisferă săpată în sol, cu pereții curbi netezi, în care doi motocicliști cu ochii înnegriți cu kohl se întrec rulând cu viteze amețitoare; sfidând gravitația; motocicletele lor urcă până la marginea de sus a arenei, aproape paralel cu solul pe care stau și privesc spectatorii.

Cel mai mare șoc l-a avut însă McGillicutty văzând garda de onoare schiloadă care mărginea calea de acces. Leproșii erau înșirați pe o parte, iar neleproșii, pe cealaltă. Singurul numitor comun al celor din urmă era suferința. A văzut copii care abia dacă mai semănau cu niște ființe umane: unul avea degetele lipite între ele, fața ca o clătită și ochii acolo unde ar fi trebuit să-i fie urechile, ca un pește exotic. Acești copii, i-a explicat *chemachen*, fuseseră mutilați în pruncie de cei care-i crescuseră și care îi expuneau acum în lungul și-n latul Indiei. „Dar sunt indieni din *nord*“, a adăugat omul pe un ton liniștitor, ca și cum acest lucru ar fi diminuat oroarea sorții lor. Acum, în timp ce așteaptă în culise, McGillicutty e agitat ca o muscă într-un

borcan cu clei. Nu-l ajută nici faptul că a fost chemat în ultimul moment să-l înlocuiască pe reverendul William Franklin („Billy“) Graham[75], a cărui faimă a ajuns până la Convenția de la Maramon; gazdele nu sunt la fel de entuziaste ca în privința vorbitorului inițial. Însă cea mai mare grijă a lui Rory McGillicutty este translatorul.

Iar îngrijorarea lui e justificată. Dacă măsura fluenței în limba engleză este abilitatea de a reproduce o frază greșit memorată dintr-un manual de clasă primară, ca *Pen' ce se ține cânele după știpânu' lui?*, atunci mulți se consideră calificați pentru post. La urma urmei, susțin ei, ca să traduci, trebuie doar să vorbești fluent malayalam, nu și engleză. Chiar și *achen*, cu studiile sale la Școala de Studii Religioase Yale, s-a dovedit un traducător execrabil, fiindcă se comporta de parcă frazele rostite de vorbitor nu erau fidele traducerii lui.

Totuși, Rory nu trebuie să-și facă griji; convenția i-a furnizat un translator, descoperit de episcopul Mar Paulos la un eveniment de dezvoltare sătească desfășurat cu ani în urmă, când l-a văzut traducând pentru un expert în cereale din Coralville, Iowa, Statele Unite. Omul traducea doar ceea ce spunea vorbitorul, fără să atragă atenția asupra sa.

*

În dimineața convenției, acest translator veteran ședea în fața oglinzii, tunzându-și mustața groasă ca o omidă, care i se întindea sub nas la o jumătate de centimetru deasupra buzei de sus, nedând socoteală nici unuia, nici celeilalte, detașată de ambele. Pentru un malayali trecut de vârsta pubertății, mustața este imperativă. Iar formele din care să alegi sunt numeroase: periuță, cu vârfurile în sus ca un sergent-major, cu vârfurile în jos ca un brigadier, stufoasă ori un smoc mic, fascist. Secretul omizii purtate de translator este să te apropii mult de oglindă, să-ți umfli buza de sus și să folosești lama de ras goală, ținută între degetul mare și arătătorul mâinii drepte, în timp ce cu stânga întinzi bine pielea. Cu mișcări în jos abia sesizabile, conturezi marginile de sus și apoi pe cele de jos – cele mai importante. Dacă ar trebui să scrie un manual de tundere a mustății, translatorul ar spune că esențială este fâșia de piele rasă de *sub* mustață, cea care o separă de marginea stacojie a buzei superioare.

Shoshamma urmărea mișcările precise ale soțului ei. La un moment dat, i-a spus, tachinându-l:

– Mustața Maestrului Propășire e mai joasă în partea stângă.

Surprins, el s-a tăiat.

– Femeie, de ce-ți bați joc de mine? Vezi ce-ai făcut?

Ea și-a cerut scuze, râzând însă.

– Habar n-ai tu ce pasiune clocotește aici! a replicat el, bătându-se în piept. *Pasiune!*

Ea a ieșit din cameră cu umerii cutremurându-i-se. „Pasiune fără firescul debușeu conjugal, din cauza încăpățânării tale!“ Asta era din vina lui; jurase să aștepte până ce va iniția ea avansurile amoroase. Și încă mai aștepta.

Autobuzul era atât de aglomerat, încât nici n-a mai oprit în stațiile obișnuite. În apropiere de Chenganur, o siluetă familiară s-a repezit cu un salt cutezător pe scară și s-a împins apoi înăuntru, strigând: „Biletul meu e la fel de bun ca al vostru! Jos cu sistemul de caste!“ Lenin avea paisprezece ani. La zece fusese trimis la internatul unei școli religioase cu reguli stricte. Îl văzuseră cu o vară în urmă, însă deja era mai înalt, cu o mustăcioară abia mijită și cu mărul lui Adam la fel de proeminent ca bărbia. Însă avea vânătăi pe față, iar părul parcă îi fusese păscut de o capră. A fost încântat să-i vadă.

– A fost o neînțelegere cu colegii mei de clasă, le explicase. Sunt secretarul cantinei de la cămin și am hotărât să le dau porția de *biryani* de duminică săracilor din fața bisericii.

– *Aah*. Iar colegii tăi de clasă nu erau dispuși să postească?

– Predica de duminică era despre versetul douăzeci și cinci din Matei. „Căci flămând am fost, și mi-ați dat să mănânc.“ Foarte sugestiv, după părerea mea. Apoi, la studiul biblic, pioșii mei colegi au jurat să trăiască respectând acele principii. Așa că…

– *Monay*, l-a întrerupt Shoshamma, ai auzit și tu zicala *Aanaye pidichunirtham, aseye othukkinirthaan prayasam.* E mai ușor să stăpânești un elefant, decât propriile tale dorințe.

Maestrul Propășire s-a zgâit la ea. Oare lui îi fusese adresată zicala?

– Adevărat, *Kochamma*. Dar sunt atât de ipocriți! Ce-ar zice Isus văzând că într-o casă e de mâncare, iar vecinii mor de foame? Dacă s-ar întoarce, nu crezi că Isus ar vota cu comuniștii?

Un bărbat din spatele lui Lenin a strigat:

– Afurisită blasfemie! Cristos să voteze cu comuniștii?!

Partidul a făcut istorie și a atras numeroși votanți, însă puțini dintre ei s-ar fi aflat într-un autobuz către Convenția de la Maramon. S-a iscat un scandal, autobuzul a oprit, iar Lenin a coborât în fugă pe ușa șoferului. A râs, agitându-și pumnii și rotindu-și pelvisul ca o vedetă de la Bollywood, după care a luat-o la goană.

Rory McGillicutty e solid ca un *plavu* și fața îi e plină de cicatrici de la acneea din tinerețe, ca un fruct de jaquier. Are o cușmă de păr des, fiecare folicul părând că i-a fost înfipt în scalp ca un piron, fără să fi făcut cunoștință cu vreun ulei de păr, astfel că firele îi stau în toate direcțiile, dezordonate. E un miracol faptul că un om care în copilărie pescuia în smârcurile din Aransas Bay a ajuns pescar de oameni în satul Maramon din Kerala, India.

Maestrul Propășire e îngrijorat când se întâlnește cu Rory în culise: omul nu are un discurs scris, nu are notițe și nici versete însemnate. Rory e îngrijorat din alte motive. Tocmai l-a urmărit pe un episcop rostindu-și predica pe un ton lipsit de inflexiuni, sigurul său gest fiind un deget ridicat timid, ca un copil care pipăie nasul unui mastif; totuși, publicul, foarte serios, n-a părut deranjat. Rory are, așa cum îi explică el translatorului, un stil complet diferit.

– Eu vreau ca ascultătorii mei să simtă mirosul părului pârlit și fierbințeala focurilor veșnice ale damnării. Numai așa vor putea aprecia Mântuirea… înțelegi?

Maestrul Propășire ridică din sprâncene alarmat, deși mișcarea capului său – ca a unui ou răsucindu-se pe masă – ar putea însemna deopotrivă da și nu. Sau nici una, nici alta.

– Eu însumi pot depune mărturie pentru asta, continuă McGillicutty, fiindcă am fost acolo. Aș zăcea și acum într-un șanț dacă n-aș fi fost salvat de sângele Mielului.

Predicile lui în stil foc și pucioasă dau roade în sudul extrem al Statelor Unite și, în nord, până în Cincinnati. Au fost un succes în Cornwall, Anglia, și au constituit baza invitației sale de ultim moment în India. Rory nu are planuri de rezervă: stilul lui este chiar mesajul transmis. Înșfacă umerii Maestrului Propășire și-l privește în ochi cu înfocare.

– Prietene, când traduci, trebuie să-mi transmiți pasiunea în mod *fizic*. Altfel, sunt condamnat.

Maestrul are unele presimțiri neplăcute.

– Domnule reverend, vă rog să nu uitați că suntem în Kerala. La Convenția de la Maramon nu vorbim în limbi. Penticostalii fac asta. Noi aici suntem… serioși.

McGillicutty face o față lungă. Nu e genul lui să vorbească în limbi, dar când Sfântul Duh își începe turuiala emoționantă, cine e el ca să obiecteze? O asemenea imagine are puterea de a transforma un cort plin de păcătoși.

– Păi… Dă tot ce ai mai bun! *Încearcă* să-ți acordezi tonul și gesturile cu ale mele. Pasiune! Pasiunea, asta e ceea ce urmăresc eu!

Un *chemachen* îi anunță că le vine rândul după cor. McGillicutty se retrage într-un colț.

Maestrul Propășire îl privește îndepărtându-se. Cât orgoliu pe mutră ciupită ăsta, care nu și-a pregătit nici un text! Dar se smerește când îl vede îngenunchind și plecându-și capul în rugăciune. Gestul n-ar trebui nici să-l surprindă, nici să-i înmoaie inima, dar încearcă ambele sentimente. Se simte ca un ipocrit – la urma urmei, abia ce i-a ținut Shoshammei lecția despre pasiune! Când McGillicutty se ridică, Maestrul Propășire îi pune o mână pe umăr – ceva ce n-a făcut niciodată până acum cu un alb.

– Nu vă îngrijorați! Voi face tot ce pot. Pasiunea se va simți. În mare parte. Pe cât posibil, va fi acolo.

Ușurarea pe care o vede la celălalt îi dă impresia că a făcut un lucru creștinesc. McGillicutty îl bate amical pe spate și apoi toarnă dintr-o ploscă metalică într-un pahar pe care i-l oferă translatorului. Maestrul Propășire bea și îl înțelege mai bine pe oaspetele său, care îi face semn să golească paharul. Apoi Rory bea la rândul său un pahar, după care trage aerul printre dinți. Maestrul Propășire simte alcoolul – ce-o fi el – înfierbântându-i pieptul. Pasiunea dinăuntrul său crește. E puțin mahmur, adevărul fie spus, și băutura oferită de reverend e un dar de la Dumnezeu. Cei doi mai beau câte un pahar. Maestrul Propășire se simte mai bine decât bine; de fapt, niciodată nu s-a simțit mai bine. Temerile de mai devreme i-au dispărut. Își relaxează umerii. Și își spune: „Dacă McGillicutty dă greș, motivul nu va fi lipsa unui translator bun“.

Mulțimea murmură anticipativ: un preot alb, venit de departe, e întotdeauna ceva de interes, chiar dacă nu e Billy Graham. „Suntem înrobiți chiar și după ce devenim liberi“, își spune Maestrul Propășire. „Ni se pare că mesajul unui alb e mai bun decât tot ce ar putea spune unul de-al nostru.“

McGillicutty este anunțat și urcă amândoi pe scenă. În liniștea care se așterne s-ar putea auzi un ac căzând.

Reverendul începe cu o glumă lungă, complicată. Când ajunge la poantă, o rostește din toate puterile, cu o mână ridicată spre cer, privind mulțimea cu speranță. Câteva mii de chipuri lipsite de expresie îl privesc la rândul lor. O roșeață i se întinde pe piele deasupra gulerului. Se întoarce către translator și se uită la el implorator.

Maestrul Propășire își netezește cu palma părul aranjat cu ulei. Cercetează mulțimea cu o privire încrezătoare, disprețuitoare chiar. Și o face mult timp. Apoi li se adresează participanților de parcă ar fi niște amici de suflet.

– Îndelung suferinzii mei prieteni! Vreți să știți ce tocmai s-a întâmplat? Bunul reverend sahib[76] Rory *Kutty* a făcut o glumă. Ca să vă spun adevărul, am fost atât de surprins, încât nu vă pot da detalii. Cine se aștepta la o glumă, la Convenția de la Maramon? Dați-mi voie să vă spun doar că era ceva cu un câine, o bătrână, un episcop și o geantă…

Cineva din partea în care stau femeile râde – un hohot ascuțit. Se lasă o tăcere șocată, după care încep copiii să râdă. În scurt timp, valuri de râsete se revarsă ca răspuns la îndrăzneala Maestrului Propășire.

– Gluma nu e atât de amuzantă pe cât crede reverendul. În plus, există în Kerala bătrâne care poartă geantă? În cel mai bun caz, au câteva monede înfășurate în batistă, nu-i așa? Dar vă rog, să nu dezamăgim un invitat venit de foarte, foarte departe! Binecuvântați sunt cei care râd la gluma unui oaspete. Oare nu așa scrie în Fericiri[77]? *Aah*. Deci când număr până la trei, vă rog, toată lumea să râdă – și mă adresez în special vouă, copiilor zurbagii de acolo, din primele rânduri, meșteri în prefăcătorii față de părinții voștri, căci iată prilejul pe care vi-l oferă Dumnezeu. Faceți-o acum, cu binecuvântarea Domnului! Unu, doi… trei!

McGillicutty e entuziasmat. Gluma cu bătrâna, episcopul și geanta a funcționat peste tot, din McAllen până în Murfreesboro, și acum la Maramon. Și chiar mai bine în malayalam decât în engleză!

Reverendul redevine serios și ridică o mână pentru a cere liniște. Maestrul Propășire îl imită, ca o umbră întunecată.

Vorbitorul își pleacă fruntea, cu mâna încă în aer.

– Frați și surori, vin în fața voastră ca un păcătos…

Maestrul Propășire traduce:

– Gata cu glumele acum, lăudat fie Domnul! El zice: Vin în fața voastră ca un păcătos.

Un murmur apreciativ străbate mulțimea.

– Vin în fața voastră ca un adulterin… Un preacurvitor.

– Vin în fața…, traduce Maestrul, dar glasul i se înecă.

Își simte stomacul ca atunci, în Madras, când a avut dizenterie. Dacă va folosi persoana întâi pentru a traduce cuvintele lui McGillicutty, nu va crede toată lumea că *el* e preacurvitorul, adulterinul? Caută chipul Shoshammei în mulțime.

Cu o privire neliniștită către translatorul său tăcut, reverendul continuă:

– Prieteni, nu sunt eu omul care să se ascundă după deget. Preacurvitor, am spus. Un bărbat care s-a culcat cu toate femeile ușoare și cu unele care nu erau așa, până ce m-am dezbărat de ele. Iată ce am fost!

Episcopii și preoții din primele rânduri, care înțeleg foarte bine engleza, schimbă priviri îngrijorate.

Maestrul Propășire zâmbește nesincer către McGillicutty și apoi către public, încercând cu disperare să-și adune gândurile.

– Reverendul spune: „Prieteni, biserica mea de peste mări e una mare. Una uriașă. Și totuși, n-am văzut niciodată atâția credincioși câți văd astăzi aici. Și sunt mândru pentru că Maestrul Propășire este cel care traduce pentru mine. Reputația lui a ajuns din Maramon până în orașul meu natal. Pe el l-am cerut. Îți mulțumesc, Maestre Propășire!“

Și cu aceste cuvinte, schițează o plecăciune, cu modestie. Apoi aruncă o privire emoționată spre McGillicutty, încercând să anticipeze ce urmează. Iar când reverendul își începe tirada, deschide o gură atât de mare, încât și-ar putea înghiți propriul cap.

– Numărul celor față de care trebuie să mă căiesc, numărul celor pe care i-am dus pe căi greșite, rostește el făcând un gest larg cu mâna, se întinde din partea aceasta a mulțimii până în partea cealaltă.

Ochii Maestrului Propășire urmăresc mâna vorbitorului și zăresc în rândul al treilea o femeie care se prăbușește, doborâtă de căldură și umiditate; o recunoaște pe

Ammachi Mare, prima care îi dă ajutor, întinzând-o pe pământ și făcându-i vânt cu programul. Și chiar la ieșirea din cort, un copil pare să aibă convulsii. Adulții se îngrămădesc în jurul lui.

Maestrul Propășire schițează același gest cu mâna pe care l-a făcut Rory și declamă:

– Când privesc din partea aceasta a râului până la partea cealaltă, mă gândesc la toți oamenii de pe aceste pământuri minunate, care suferă de boli rare, sau de cancer, sau au nevoie de o operație pe inimă, și nu au unde să se ducă… Ei bine, lucrurile acestea mă tulbură și trebuie să vorbesc deschis despre ele.

– I-am frânt inima mamei când am cunoscut-o carnal pe propria mea doică! spune reverendul, cu mâinile strânse la piept. O femeie nevinovată de la țară. M-a hrănit la pieptul ei, și totuși la treisprezece ani am profitat de ea.

Aproape fără să mai aștepte ca Rory să termine, Maestrul Propășire își duce și el mâinile la piept și spune:

– Dacă un copil se naște cu o gaură în inimă, ca micuțul lui Papi al nostru, și are nevoie de o operație, unde poate să meargă? (I-a inventat pe Papi și copilul lui, dar a făcut-o în slujba Domnului.) Bietul băiat avea zece ani și pielea mai mult albastră decât cafenie, înainte ca Papi să strângă bani ca să-l ducă în alt stat, tocmai în Vellore, la Colegiul Medical Creștin… Dar deja a fost prea târziu!

Apoi McGillicutty își ia translatorul pe nepregătite, coborând de pe scenă spre locul în care stau copiii pe jos, cu picioarele încrucișate, și pune mâna pe unul dintre ei. Băiatul pe care-l ridică e tot numai urechi, coate și genunchi, iar între dinți are o strungăreață prin care ar putea trece un țăruș de cort. Maestrul Propășire îl recunoaște: e un amărât, un *potten* – născut mut și surd – care primește întotdeauna un loc chiar în față. Mai devreme, el râsese cel mai tare și fusese ultimul care se oprise. Maestrul îl vede an de an la fiecare convenție, la care părinții îl aduc în speranța unui miracol. Copilul n-a rostit niciodată măcar un cuvânt inteligibil. Ce ghinion pe reverend să-l aleagă pe *potten*, dintre toții copiii de acolo!

– Când am devenit tată, spune McGillicutty după ce s-a întors pe scenă împreună cu băiatul, mi-am părăsit propriul copil, care nu era mai mare decât acest îngeraș. Copilul a flămânzit. Socrii meu au fost nevoiți să-i aducă de mâncare fiindcă eu îmi cheltuiam salariul pe jocuri de noroc și pe femei!

Tânăra care leșinase este scoasă din mulțime. Maestrul Propășire o vede pe Ammachi Mare privind drept spre el, cu emoție și speranță.

– De ce un copil atât de grav bolnav, rostește el, trebuie să călătorească până la Madras și chiar mai departe pentru a fi tratat? Dacă ajutorul necesar ar fi disponibil aici? Nu mă refer la o clinică cu o singură încăpere, un singur medic și o vacă la poartă. Mă refer la un spital *adevărat*, cu multe etaje, cu specialiști pentru cap, pentru coadă și pentru toate cele dintre ele. Un spital la fel de bun ca oricare altul din lume. Dacă o singură misionară albă, Ida Scudder, fie sufletul ei binecuvântat, poate construi o instituție de primă clasă la Vellore, în mijlocul pustietății, oare noi, creștinii din acest ținut al laptelui și mierii, nu putem face același lucru?

– Numai un diavol poate neglija așa un copil pentru whisky și târfe, spune reverendul mai departe, și vocea i se frânge. Dar pe urmă, într-o zi pe când zăceam într-un șanț din Corpus Christi, Texas, Dumnezeu mi-a vorbit. „Spune-mi numele!“, mi-a cerut, iar eu am zis: „Isus, Isus, Isus!“

Maestrul Propășire traduce:

– Prieteni, nu acesta este mesajul pe care am vrut să-l propovăduiesc, însă Domnul pare să mă fi adus din orașul Trupului lui Cristos[78] din Texas tocmai până

aici și mi-a pus în gură aceste cuvinte ca să vi le transmit. El zice: Privește suferințele din jurul tău! N-a venit oare vremea să le ostoiești? Și întreabă: Chiar aveți nevoie de o altă biserică? Cinstiți-mi numele cu un spital demn de mine! Îi aud glasul la fel cum l-am auzit cu atâția ani în urmă când eram un păcătos jalnic, zăcând în șanț, iar Domnul mi-a apărut și a strigat: „Spune-mi numele!“ Iar eu am zis: „Yesu, Yesu, Yesu!“

Deasupra mulțimii plutește o tăcere mormântală. Singurul sunet este croncănitul ciorilor în apropierea tarabelor cu mâncare. Rory McGillicutty și Maestrul Propășire așteaptă, amândoi sperând că publicul va răspunde cu un „Isus, Isus, Isus“. Dar malayalii nu așa reacționează. Maestrul Propășire are impresia că mulțimea îl privește fără simpatie. „Își doresc să dau greș. Shoshammei i se va părea teribil de amuzant.“ Numai Ammachi Mare se uită la el cu speranță, înclinând din cap pentru a-l încuraja. „Fac tot ce pot, Ammachi!“ Se simte groaznic fiindcă o dezamăgește.

Deodată, micul *potten* întrerupe tăcerea, rostind cu glasul sonor, lipsit de inflexiuni, al surzilor:

– Yesu! Yesu! Yesu!

Iute ca fulgerul, McGillicutty duce microfonul la gura băiatului, astfel că numele „Yesu“ reverberează în cort și dincolo de el. Și apoi se apleacă spre el, renunțând la serviciile translatorului, și strigă:

– Spune-o din nou, fiule! Spune: Yesu, Yesu, Yesu!

– Yesu! Yesu! Yesu! urlă *potten*, încântat când cuvintele lui se transformă în unde sonore care îi lovesc corpul.

Aude! Vorbește! Dansează de bucurie.

Murmurele din public devin din ce în ce mai ample, pe măsură ce vestea se împrăștie din față până în spate, apoi spre corturile învecinate și spre cei care stau afară, către vânzătorii de zorzoane, către cerșetori și către motocicliștii temerari: „Un *potten* a vorbit pentru prima dată! E un miracol!“

– Spuneți-o și voi împreună cu el, prieteni! zbiară McGillicutty, cu fața roșie de efort, străduindu-se să insufle mai multă viață mulțimii docile. STRIGAȚI de pe acoperișuri: Isus! Isus! Isus!

Dar numai *potten* îi ascultă îndemnul, urlând la rândul lui:

– Yesu! Yesu! Yesu!

– *Aah*, intervine Maestrul Propășire, indignat de această reticență tipică pentru malayali. Deci Dumnezeu i-a dat glas unui mut. Un miracol! Iar acum, prin trimisul său, acest ciot de *plavu* din Trupul lui Cristos, Texas, Dumnezeu vă cere să-i dați un semn că sunteți atenți. Ascultați: vă întreabă El. Ați venit aici ca să primiți Sfântul Duh? Să fiți curățați și reînnoiți în credința voastră? Ori vă e rușine să strigați numele Domnului? Ați venit oare aici să vă uitați și să bârfiți, să vedeți cine-i gravidă și care tânăr o pețește pe care tânără?

Se aud chicote din zona copiilor. Maestrul Propășire simte că i s-a ivit o ocazie și se întoarce spre ei.

– Atunci, stați și uitați-vă! Lăsați-i pe copii să vă arate ce înseamnă credința și curajul. Copii binecuvântați, vă rog să le arătați adulților de aici cum se face! Ați văzut ce curaj a avut unul de-al vostru, care stă acum aici. Oferiți-i susținerea voastră! Spuneți: „Yesu, Yesu, Yesu“!

Binecuvântați, cu adevărat, sunt copiii, căci niciodată nu ratează un prilej justificat de a le da cu tifla părinților. Așa că sar în picioare și strigă, cu sute de glasuri: „Yesu, Yesu, Yesu!“ – un strigăt ce ajunge direct la urechile lui Dumnezeu.

Maestrul Propășire întinde brațul, cu palma în sus, spre zona copiilor, fixându-i pe

adulți cu o privire plină de înțeles. „Vedeți?“ Apoi continuă:

– De asta a zis Isus: „Lăsați copiii să vină la Mine și nu-i opriți“. Acum o puteți spune și voi? Yesu, Yesu, Yesu!

Femeile, mamele, se ridică și își alătură glasurile: „Yesu, Yesu, Yesu!“ Soții ce altceva pot să facă? Strigă deci și bărbații: „Yesu, Yesu, Yesu!“ Episcopii și preoții, modele de reținere și cuviință creștină, sunt în dilemă, căci e ceva profan într-o asemenea dezlănțuire de pasiune, ca să nu mai vorbim de traducerea bizară. Dar cum să rămână ei tăcuți, când numele Mântuitorului e astfel intonat? Așa că se alătură mulțimii: „Yesu, Yesu, Yesu!“

Niciodată până acum nu s-au mai auzit asemenea scandări la aceste convenții placide. Mulțimea e îmbătată de sunete și nu se poate opri. Maestrul Propășire simte cum i se ridică firele de păr pe ceafă. Glorie, glorie, glorie! Fără îndoială, Sfântul Duh e prezent aici. Cercetează publicul cu privirea, în căutarea Shoshammei. „Acum recunoști pasiunea?“ Rory îi face cu ochiul.

După mult timp, scandările lasă în sfârșit loc bătăilor din palme, mulțimea aplaudând furtunos. *Potten*-ul este reprimit în zona copiilor, ca Isus intrând în Ierusalim, iar prietenii lui, aclamându-l, îl ridică de la pământ. Spectatorii se așază și își zâmbesc unii altora, șocați de faptul că și-au încălcat buna-cuviință autoasumată.

– Prieteni, prieteni, rostește McGillicutty și se inspiră din Matei 25:33, arătându-i versetul Maestrului Propășire. Dumnezeu ne va cântări viețile în Ziua Judecății, și, prieteni dragi… Își ține Biblia deschisă la piept și se apropie de marginea scenei, părând în pragul lacrimilor. Cade într-un genunchi și ridică spre cer un deget tremurător: Luați seama, noi va trebui să-i RĂSPUNDEM!

Asta dovedește că Sfântul Duh este cu adevărat prezent, își spune Maestrul Propășire, dat fiind că reverendul s-a referit la același verset ca Lenin. Strângând și el Biblia la piept, se lasă să cadă la rândul lui într-un genunchi, având grijă să-și ridice grațios *mundu* înainte. Și traduce:

– Dumnezeu stă într-o *kasera* din aur ca aceea de pe veranda voastră, dar de o sută de ori mai mare. El ne va cântări viața în Ziua Judecății. Dacă Domnul vă va permite să intrați în împărăția Lui, veți avea pentru tot restul zilelor *kappa* și curry de *meen*. Dar dacă nu, veți ajunge în celălalt loc. Vă amintiți de puțul părăsit de pe terenul acela, în care a căzut cum-îl-chema, și nu s-a găsit nici o frânghie atât de lungă ca să ajungă atât de jos? (E convins că fiecare dintre cei care ascultă cunoaște o versiune sau alta a unei astfel de tragedii.) Acea adâncime nu suferă comparație cu locul în care veți ajunge. Șerpii care trăiesc acolo, jos, s-au împerecheat de atâta vreme cu oamenii păcătoși, încât locul e populat de creaturi cu colți, mâini omenești cu gheare și trup de șarpe.

Nu-și poate da seama de unde îi vin asemenea idei, dacă nu de la Sfântul Duh. Îl zărește în public pe Cocos Kurian privindu-l încruntat, cu brațele încrucișate pe piept, și continuă să vorbească înainte ca McGillicutty să poată relua:

– Să presupunem că ați ajuns acolo fiindcă ați făcut stocuri uriașe de nuci-de-cocos și le-ați mărit astfel prețul; gândiți-vă cum va fi să trăiți cu acele creaturi care vă mușcă și vă gherăie, încolăcite în jurul vostru pentru veșnicie!

Din public se aud icnete; a mers prea departe. Nimeni n-a mai vorbit într-un mod atât de sugestiv la vreo Convenție de la Maramon. Pe de altă parte, nimeni nu-i are la inimă pe cei care fac stocuri.

– Lăsați-L să vină în sufletul vostru, prieteni! El bate la ușă, spune McGillicutty pe un ton pătimaș, cu lacrimi în ochi. Deschideți-vă inimile în fața lui Dumnezeu! Îmbrățișați-l pe cel de lângă voi. Alinați-l când e îndurerat. Nu uitați ce ne spune

Matei: „Căci flămând am fost și mi-ați dat să mănânc… bolnav am fost și m-ați cercetat…“

De data aceasta, Maestrul Propășire traduce cuvânt cu cuvânt spusele reverendului și apoi adaugă:

– An după an, atunci când cei dragi nouă sunt bolnavi, îi ducem cu autobuzul și cu trenul departe, foarte departe, pentru a căuta ajutor – și asta, doar dacă avem bani. An după an, cei dragi nouă se sting fiindcă nu avem și noi aici, în Kerala, un spital ca acela din Vellore! Împreună am putea construi zece spitale de primă clasă, dar noi ne cheltuim banii ca să facem grajduri mai mari! Domnul cere: „Construiți-mi un spital!“ Nu auziți? Nu i-ați strigat voi numele? Haideți să facem istorie! Fiecare dintre voi, scoateți banii din buzunar!

Și Maestrul Propășire scoate un teanc de bancnote dintr-un pliu al *mundu*-lui său. Sunt banii obținuți din vânzarea orezului lor, bani pe care ar fi trebuit să-i depună la bancă.

– Soția m-a îndemnat să dăruiesc cu generozitate!

Pune bancnotele în coșul pentru donații de pe scenă, una câte una, pentru ca publicul să le poată vedea culoarea.

E sigur că, undeva în mulțime, Shoshamma icnește. Asistenții se trezesc la viață și împart coșuri în dreapta și-n stânga. Chiar și credincioșii din afara cortului, de pe malurile râului, constată că nu se pot îndepărta, fiindcă asistenții cu coșuri le blochează calea.

– Ce mai așteptați? strigă McGillicutty, care înțelege cât se poate de bine această etapă a reuniunii, deși e uimit de faptul că translatorul i-a luat-o înainte.

– Amintiți-vă de Luca 6:38: „Dați şi se va da. Turna-vor în sânul vostru o măsură bună, îndesată, clătinată şi cu vârf.“

Maestrul Propășire traduce versetul în timp ce reverendul scoate bani din buzunar și-i pune în coș. I se pare că poate auzi gândurile care roiesc în mințile celor prezenți, influența lui Toma Necredinciosul. *„Aah*, și unde o să fie spitalul ăsta? *Aah*, și care e graba? De ce nu face guvernul un spital? De ce nu?“

Părinții micului *potten* urcă pe scenă împreună cu el. Mama își scoate brățările și lanțul din aur de la gât și le pune în coșul pe care îl ține reverendul în mână. Tatăl își donează și el lanțul. McGillicutty strigă:

– Dumnezeu să vă binecuvânteze!

Apoi, spre uluirea Maestrului Propășire, vine și Ammachi Mare de una singură, luându-și prin surprindere rudele încă așezate pe scaune. Se oprește locului, o siluetă micuță pe scenă, și își deșurubează *kunukku* din urechi. Pe urmă își desface lanțul de la gât. Nepoata ei de treisprezece ani, Mariamma, și Anna *Chedethi* dau fuga să i se alăture, scoțându-și și ele brățările și lănțișoarele.

– Căci cu ce măsură veți măsura, cu aceeași vi se va măsura, rostește Maestrul Propășire. Înțelegeți? Sfântul Duh vă vede! Dacă nu veți da nimic acum, nu veți primi nimic, pentru veșnicie. Nimic!

Un șir de oameni se îndreaptă spre scenă, de parcă ar veni să li se dea aur, nu să dea ei înșiși. Spre uimirea clericilor, bărbații și femeile își scot bijuteriile din aur din urechi, de pe degete, de la încheieturile mâinilor… E o zi în care nimeni nu pregetă. Fiindcă dacă există un lucru de care se tem malayalii, acela e că nu vor fi prezenți când va veni timpul să primească.

CAPITOLUL 61. Chemarea

1964, Parambil

– Un miracol! exclamă Ammachi Mare în timp ce așteaptă autobuzul spre casă și mâinile i se ridică în mod inconștient spre lobii urechilor, spre neobișnuita lor goliciune. Ani de-a rândul m-am rugat pentru o clinică la Parambil. Astăzi, Dumnezeu a intervenit prin al nostru Maestru Propășire. Vom avea la Parambil nu doar o clinică, ci un spital. Ca acela din Vellore!

Philipose nu e foarte convins.

– Dar, Ammachi, dacă vor construi un spital, nu e musai să fie în Parambil…

– Ba va *fi*! ripostează ea răsucindu-se spre el cu o expresie atât de hotărâtă și de convinsă, încât fiul ei e redus la tăcere. Trebuie să facem tot posibilul ca să fie aici! *În* Parambil!

În autobuz, Mariamma își studiază bunica cu mândrie și mirare; niciodată n-a văzut-o atât de entuziasmată. Nici nu-i vine să creadă ce a văzut petrecându-se pe scenă și cât de mișcată a fost ea însăși, părtașă la toată exaltarea de acolo. Această emoție se combină cu plăcerea de a-l fi zărit pe Lenin, care s-a transformat ca peste noapte din băiat într-un bărbat – ce-i drept, unul cu tot părul ras. Are aproape paisprezece ani. L-a văzut cum o privea. Și corpul ei, la cei treisprezece ani pe care îi are, s-a schimbat, iar el abia dacă a scos două vorbe când a venit s-o salute, înainte să înceapă discursurile. Se întreabă dacă Ammachi Mare sau tatăl ei au observat ceva.

Dar anul ăsta convenția a părut diferită și dintr-un alt motiv, unul tulburător. Când s-au apropiat de corturi, la sosire, și au trecut pe lângă obișnuitul șir lung de cerșetori, vederea lor a impresionat-o. Stingherealа pe care a resimțit-o față de cei infirmi și schilozi a persistat mult timp după ce și-au ocupat locurile. Acum, în autobuz, îi mărturisește bunicii acest lucru.

– Înainte, cerșetorii erau acolo și atât. O priveliște neplăcută, puțin înspăimântătoare, dar nu mai mult decât alte lucruri neplăcute pe care le vezi.

– *Ayo!* Aceia sunt *oameni*, Mariamma, nu lucruri!

– Asta vreau să spun și eu… cred. Anul ăsta i-am văzut cu adevărat, ca oameni. Înainte eram imatură. Pentru prima dată am înțeles că ei n-au fost *întotdeauna* orbi sau *întotdeauna* șchiopi. Poate că s-au născut normali, ca mine, și boala i-a afectat pe urmă. Mi-am spus că același lucru mi se poate întâmpla și mie. Asta m-a înspăimântat și am rămas așa, marcată, mult timp după ce ne-am așezat.

– Am observat că ești tulburată, dar credeam că e din cauza lui Lenin.

Mariamma roșește, iar Ammachi Mare îi cuprinde umerii cu brațul. Fata e mult mai înaltă decât bunica ei, și totuși o încântă când e îmbrățișată astfel.

– *Molay*, numai o persoană deosebită îi poate privi pe acei bieți cerșetori ca pe niște ființe umane. Mulți oameni nici nu-i observă. De parcă ar fi invizibili. Asta spune multe despre maturitatea de care dai dovadă. Chiar trebuie să fim înspăimântați și să nu considerăm că sănătatea e un dat care ni se cuvine. În fiecare zi trebuie să ne rugăm și să mulțumim pentru că suntem sănătoși.

– Ammachi, m-am speriat groaznic când a leșinat femeia aceea lângă noi. Abia

dacă mai puteam respira. Îmi venea s-o iau la fugă. Dar tu… tu te-ai dus drept la ea. Mi-e rușine.

– *Chaa!* Și ce-am făcut altceva decât s-o întind pe jos și să-i fac vânt cu programul? Să nu-ți fie rușine!

Rămân tăcute o vreme, în timp ce autobuzul își continuă drumul. Apoi Ammachi Mare reia:

– Am văzut multă suferință și tragedie în viața mea, *molay*. Și mereu am fost neputincioasă. N-am putut face nimic când s-a îmbolnăvit bunicul tău. Când l-am scos pe JoJo din apă… dacă am fi avut un spital în apropiere… cine știe? Știi cât de departe trebuie să mergem ca să găsim un doctor când se îmbolnăvește Bebe Mol. *De aceea* am urcat pe scenă, Mariamma. Fiindcă nu vreau să mai fim temători sau neputincioși. Medicii știu ce e de făcut. Spitalul se poate îngriji de cei bolnavi. De asta vreau să avem un spital aproape de noi. Sunt bătrână acum, asta e tot ce mai pot să fac.

– Poate că era mai bine înainte, când nu-i observam pe cerșetori, spune Mariamma. Acum o să-mi fie mereu teamă că pot să orbesc, să fac crize sau să cad la pământ, ca femeia aceea.

– Uite ce e, femeia a leșinat, atâta tot. Era foarte cald, poate că nu băuse suficientă apă. Se întâmplă mereu. Tatăl tău vede sânge și-l ia cu leșin. Am trăit suficient de mult ca să recunosc leșinul. Mariamma, uneori, atunci când ți-e mai frică și când te simți mai neajutorată, atunci îți arată Dumnezeu calea.

– Ca dorința de a avea un spital în apropiere?

– Nu, acum vorbesc despre tine. Despre fricile *tale*. Ți-e frică atunci când nu știi. Dacă *știi* ce anume vezi, dacă *știi* ce să faci, atunci nu-ți mai e teamă. Dacă…

Dar nu-și mai termină fraza.

– Ca atunci când ești doctor, vrei să zici?

– Păi, unii oameni poate nu sunt făcuți pentru asta. Nu le vine în mod firesc. Dar dacă eu mi-aș mai putea trăi viața încă o dată, asta aș vrea să fac. Din frică. Din neajutorare. Ca să nu mă mai tem atât de mult și ca să ajut *cu adevărat*. Ar trebui să te rogi în privința asta. Numai tu poți ști. Dacă spre asta te îndrumă Dumnezeu, adaugă Ammachi Mare după o clipă de șovăire, ce pot să-ți spun e că bunica ta va fi foarte fericită.

Mariamma se reazemă de umărul ei, gândindu-se la cele spuse. Peste un an și jumătate va pleca la Colegiul Alwaye. Și-a propus să studieze zoologia. Dar dacă boala și suferința *umană* sunt cele care o impresionează și o sperie, de ce ar vrea să cerceteze furnicile și mormolocii? De ce să nu facă medicina? Dacă Dumnezeu o îndrumă într-o direcție anume, ar fi bine s-o facă mai clar. Și dacă doar îți *imaginezi* ce spune Dumnezeu, asta înseamnă că Dumnezeu chiar vorbește?

Când ajung acasă se simte transformată. Faptul că a vorbit cu Ammachi Mare, că a discutat despre temerile ei, i-a adus alinare și o curioasă pace mintală – o senzație care persistă. Să fie oare posibil ca Dumnezeu tocmai să-i fi vorbit prin intermediul bunicii? Nu simte nevoia să mai discute pe aceeași temă, nici cu Ammachi Mare, nici cu tatăl ei. Se va ruga, dar în primul rând va încerca să păstreze această senzație de pace. Indiferent dacă Dumnezeu i-a vorbit sau urmează s-o facă, ea este împăcată.

Fondul pentru Spital strâns după Convenția de la Maramon întrupează speranțele miilor de oameni care au asistat la memorabila predică rostită de Rory McGillicutty (și de Maestrul Propășire). Adunarea, pe care oamenii o numesc acum Revelația Spitalului, e urmată de un miracol și mai mare: o donație generoasă constând în 150

de acri de teren în Parambil, în inima vechiului Travancore. Acum sunt greu de găsit motive pentru a construi spitalul oriunde altundeva.

La mai mult de un an distanță, când vine vremea să plece la Colegiul Alwaye, Mariamma e sigură: se va pregăti pentru facultatea de medicină. Împărtășește familiei această hotărâre, iar bucuria bunicii ei este nespusă. Și tatăl ei e în culmea încântării.

– Asta și-a dorit mama pentru mine, îi spune el, însă nu eram făcut pentru medicină. Dar asta e menirea ta.

Ammachi Mare o ia deoparte și îi dăruiește un lănțișor de aur cu o cruciuliță.

– Cu ani în urmă, când a murit JoJo, mi-a frânt inima. În durerea mea, m-am rugat lui Dumnezeu. „Te rog să vindeci tulburarea asta“, i-am cerut, „sau să ne trimiți pe cineva care poate s-o facă.“ *Molay*, o să-ți spun ceva ce nu ți-am spus până acum, un lucru pe care l-am lăsat deoparte de fiecare dată când îmi cereai să-ți spun povestea zilei în care te-ai născut și a aprinderii acelui *velakku*. Adevărul e că m-am rugat ca Dumnezeu să te îndrume spre medicină. Dar n-am vrut să te simți împovărată de așteptările mele. Mă bucur că ți-a fost dezvăluită calea. Știi că mă rog și că mă voi ruga pentru tine în fiecare seară. Sunt prea bătrână ca să te însoțesc și, în plus, nu pot s-o părăsesc pe Bebe Mol, dar Ammachi Mare a ta îți va fi alături la fiecare pas pe care-l vei face. Însă chiar și atunci când nu voi mai fi, tu tot îmi vei purta numele. Să nu uiți niciodată: *Voi fi cu tine mereu.*

CAPITOLUL 62. Diseară

1967, Parambil

Nu la mult timp după plecarea Mariammei, Bebe Mol se trezește dintr-un somn fără vise și se ridică drept în capul oaselor, încleștându-și mâinile grăsune pe barele de la fereastră. Văzând expresia îngrozită de pe fața ei, respirația hârâită și sudoarea ce-i curge pe obraji, Ammachi Mare dă alarma, sigură că fetița ei e pe moarte. Philipose și Anna *Chedethi* vin în fugă. Venele de pe fruntea și de la gâtul lui Bebe Mol sunt umflate ca niște frânghii și o spumă îi apare la gură când încearcă să tușească. Dar cel mai șocant pentru mamă e să vadă frica întipărită pe chipul copilului ei neînfricat. Treptat, pe măsură ce trage în piept aerul curat al nopții, Bebe Mol își revine. Adoarme pe un scaun lângă fereastră, sprijinită de perne.

Dimineața îi prinde la o clinică guvernamentală aflată la distanță de o oră și jumătate, unde au ajuns cu o mașină închiriată. Dacă noul spital ar fi fost deja gata! Doctorița îi face o injecție ca să elimine lichidul din picioarele umflate și îi prescrie digitalină și un diuretic zilnic. E de părere că statura scundă și coloana vertebrală curbată i-au împiedicat dezvoltarea normală a plămânilor, ceea ce, cu timpul, i-a solicitat inima, astfel că fluidul se acumulează.

După vizita la medic, Bebe Mol urinează de multe ori, iar în noaptea aceea doarme liniștită. Doar Ammachi Mare rămâne trează, veghind respirația puiului ei. Toți cei din casă dorm, așa că vorbește cu cel care stă de veghe alături de ea.

– N-am suferit de foame niciodată, Doamne, n-am dus lipsă de nimic. Nu am crezut că tot binele mi se cuvine. Dar întotdeauna e ceva, Doamne, nu-i așa? În fiecare an avem un nou motiv de îngrijorare. Nu mă plâng! Doar că mi-am închipuit că va veni o vreme în care *nu* voi mai avea nimic pentru care să-mi fac griji. Râde și continuă: Da, știu că a fost o prostie să mă aștept la așa ceva. Fiindcă asta-i *viața*, nu? Așa cum ai vrut tu să fie. Dacă n-ar mai exista probleme, cred că aș fi în rai, nu la Parambil. Și, ei bine, prefer Parambilul. Faptul că o să avem un spital aici ție ți se datorează – să nu crezi că nu sunt recunoscătoare. Și totuși, Doamne, din când în când mi-ar prinde bine puțină liniște. Puțin rai pe pământ, asta-i tot ce vreau să spun.

Bebe Mol își revine, dar cum Mariamma e plecată, lucrurile la Parambil par din nou oarecum dezechilibrate, ca atunci când s-a dus Philipose la Madras. De parcă soarele răsare din cealaltă parte a casei, iar pârâul curge la deal. Mementourile ei sunt pretutindeni: portretul imposibil de fin brodat al eroului ei, Gregor Mendel; desenele cu corpul omenesc pe care le-a copiat din cartea de anatomie a mamei ei. Lui Philipose îi e dor chiar și de inconfundabilele vibrații pe care le simțea în fiecare dimineață când Mariamma se furișa în zori pe sub fereastra lui ca să se ducă să se scalde în canal, deși întotdeauna stătea cu griji din cauza asta. Ea își închipuia că el nu știe. Ammachi Mare își vede fiul citind dintr-un roman cu glas tare, dar în surdină, seară de seară, cu toate că nu mai e nimeni acolo căruia să-i citească.

Podi își ia părinții prin surprindere acceptând să se mărite, de parcă odată cu plecarea Mariammei ar fi gata și ea să părăsească Parambilul. Joseph, mirele ei, face parte din aceeași castă și muncește la un depozit. Joppan a fost primul care l-a întâlnit, și i-au plăcut încrederea în sine și ambiția băiatului, care-i aminteau, poate, de propria-i tinerețe. Joseph e hotărât să ajungă în Golf și a obținut printr-un

intermediar un prețios certificat de Non-Obiecție. Salariul său pe primul an va acoperi costurile. Căsătoria e încheiată înainte ca scrisoarea lui Philipose către Mariamma să ajungă la Colegiul Alwaye. Răspunsul ei enervat, în care întreba de ce n-a fost și ea invitată, îi amintește de propriile lui sentimente atunci când s-a însurat Joppan.

Acum, când stă la marginea canalului, Ammachi Mare poate vedea în viitor. Pe malul celălalt, în locul copacilor și al tufărișului, zărește magazii temporare care adăpostesc grămezi mari de cărămizi, bambus și nisip. Canalul este lărgit, ca să permită trecerea unor șlepuri mai mari. Damo este depășit. Ce va înțelege el din toată această activitate? Își dorește ca el să vină acum din simplul motiv că-i e dor de el; are atâtea lucruri să-i spună!

Într-o seară de joi de la sfârșitul lui februarie, vremea e cum nu se poate mai bună și un vânt ușor flutură rufele întinse pe sârmă. Ammachi Mare stă împreună cu Bebe Mol pe banca ei și privesc amândouă priveliștea neschimbată a curții.

– Să-ți bei apa *jeera* caldă, să-ți iei medicamentele, și o să dormi bine diseară.

– Da, Ammachi. O să sforăi?

– Ca un bivol de apă! răspunde ea, iar Bebe Mol râde în hohote. Dar îmi place să te aud sforăind, *molay*. Asta îmi arată că fetița mea doarme adânc și că totul e bine în lume.

– Totul e bine în lume, Ammachi.

– Da, scumpa mea. Nu te îngrijorează nimic, nu-i așa?

– Nimic, Ammachi.

Și ce altceva e îngrijorarea, dacă nu teamă pentru ce va aduce viitorul? Bebe Mol trăiește pe deplin în prezent și astfel e cruțată de griji. Spre deosebire de fiica ei, Ammachi Mare, care are acum șaptezeci și nouă de ani, se retrage tot mai des în trecut, retrăind anii pe care i-a petrecut în această casă. Viața ei de dinainte de Parambil, scurta ei copilărie, e ca un vis care se destramă în lumina zorilor; se străduiește să-i mai păstreze marginile, pe când mijlocul dispare.

Aceste momente din amurg, înainte să se retragă la culcare, sunt preferatele ei. Bebe Mol se așază într-o parte, iar ea îi dezleagă panglicile și îi piaptănă părul rărit. Fiica ei își leagănă un picior. Tălpile ei adorabile, ca de păpușă când era mică, sunt umflate acum din cauza lichidului reținut, cu oasele gleznelor abia vizibile, cu pielea întinsă și lucioasă.

– Îmi plac nunțile! anunță Bebe Mol.

Mama ei caută o legătură cu întâmplările zilei, dar nu găsește.

– Și mie, Bebe Mol. Într-o zi, se va mărita și Mariamma noastră.

– De ce nu se mărită acum?

– Știi bine de ce! E la colegiu. La premedicală.

– *Pre*-medicală, repetă Bebe Mol, încântată de sonoritatea cuvântului.

– Iar pe urmă va învăța ca să devină doctoriță. Ca aceea care te-a ajutat pe tine. Și *după* asta se va căsători.

– O să facem o nuntă mare. Eu o să dansez!

– Trebuie! Dar stai puțin… Ne trebuie un mire bun, nu-i așa? Nu vreun prostănac care se scobește-n nas. Nu un butuc care nu se mișcă din loc și cere: „Adu-mi asta, dă-mi aia!“

– Nu un butuc! întărește Bebe Mol și râde atât de tare, încât dă într-un acces de tuse. Dar ce fel de soț vrem noi, Ammachi?

– Nu știu. Tu ce crezi?

– Păi, trebuie să fie cel puțin la fel de înalt ca mine. Și la fel de frumos ca puișorul nostru drag. (Se referă la Philipose.) Și trebuie să aibă un mers *bun*.

Se ridică cu greu de pe bancă, hotărâtă să facă o demonstrație. Mersul pe care îl exemplifică amintește atât de pregnant de pașii mari ai tatălui ei, cu labele picioarelor ușor întoarse în afară, încât Ammachi Mare sughiță de surprindere.

– Aah! Deci un ins brav și neînfricat?

Bebe Mol încuviințează, dar își continuă mersul, fiindcă mai are și altele de arătat.

– Ah, înțeleg, spune Ammachi Mare. Un ins încrezător, dar nu prea încrezător, nu-i așa? Trebuie să fie modest, da?

– Și bun la suflet, adaugă Bebe Mol. Și trebuie să-i placă panglicile. Și *beedi*!

– *Chaa!* Dacă nu-i plac panglicile, ducă-se! Dar *beedi*… știu și eu…?

– Ammachi, *beedi* doar ca să se uite la ele. Fără cutiuță, fără perle negre!

Poate că au avut public de ceva vreme: Philipose își ițește capul pe ușa camerei lui, cu ochelarii pe vârful nasului și cu o carte în mână, iar Anna *Chedethi* iese din bucătărie cu palma la gură ca să-și înăbușe râsul, privind mersul ca la paradă al lui Bebe Mol – o imagine prea rară în ultimul timp.

– Hei, hei! La ce vă uitați? îi mustră Ammachi Mare, scuturând un deget în glumă spre ei. Nu poate și Bebe Mol să aibă un pic de intimitate? A scris cumva în *Manorama* că dăm banane gratis tuturor maimuțelor?

– Fără banane gratis pentru maimuțe! declamă Bebe Mol, încântată.

Glasul ei e atât de plin de bucurie, încât „puișorul ei drag“, acum încărunțit și mult mai înalt decât ea, intră și el în ritm, mărșăluind și intonând același refren:

– Fără banane gratis pentru maimuțe! Fără banane gratis pentru maimuțe!

Ammachi Mare își simte inima plină de fericire: iat-o pe Bebe Mol a ei de odinioară, Bebe Mol cu dansul musonului, fiica ei mult iubită, pentru totdeauna un copil de cinci ani. „Ce dar, Doamne! Îți mulțumesc, îți mulțumesc!“

La ora de culcare, îi ia ceva timp s-o așeze pe Bebe Mol pe muntele ei de perne. Pantomima a lăsat-o fără suflu. Mama ei îi masează gleznele, fricționându-le în speranța că până dimineață umflătura va ceda.

Afară, broaștele își vestesc prezența, iar Caesar urlă la lună. În bucătărie, Anna *Chedethi* aprinde lampa și o molie vine să dănțuiască în jurul ei. Din camera lui Philipose se aude radioul: vorbește o femeie, dar e întreruptă când el caută alt post. Aceste voci necunoscute vorbind pe înserat erau cândva sunete cu totul străine de Parambil. Acum însă, dacă nu le aude, lui Ammachi Mare i se pare că ceva nu e cum trebuie. Lumea se schimbă rapid, și totuși casa pare la fel ca Bebe Mol: atemporală.

Se întinde pe rogojină lângă fiica ei, iar degetele puhave ale lui Bebe Mol se strâng pe brațul ei ca pe o amuletă – un ritual încă de când era mititică. Ammachi Mare îngână un imn creștin și aude un ecou melodios: e Anna *Chedethi*, care mătură prin bucătărie. Răsuflarea lui Bebe Mol se liniștește.

Apoi Ammachi Mare îi adresează fiicei ei *întrebarea* – aceeași pe care i-o pune în fiecare seară de mai bine de zece ani, o întrebare al cărei răspuns se bazează pe darul profeției manifestat de Bebe Mol. Întreabă parțial în glumă, și întotdeauna în șoaptă:

– Bebe Mol? Asta e noaptea mea?

În toți acești ani, răspunsul a fost același:

– Nu, Ammachi. Nu se poate. Altfel, cine o să mai aibă grijă de Bebe Mol?

N-a existat nici măcar o noapte în care fata să nu-i dea acest răspuns.

Dar în seara asta, Bebe Mol tace. Ochii îi sunt închiși și un zâmbet îi joacă în colțurile gurii.

La început, Ammachi Mare crede că fiica ei n-a auzit.

– Bebe Mol?

Fata îi strânge ușor brațul, continuând să zâmbească. Deci a auzit-o. Dar nu răspunde. Ammachi Mare așteaptă îndelung, timp în care răsuflarea lui Bebe Mol se liniștește, iar degetele care îi strâng brațul se relaxează. Ammachi Mare își sărută fiica pe frunte.

*

„Oare ce mi-am închipuit? Că o să trăiesc veșnic?“

Simte un oarecare regret, ca atunci când avea doisprezece ani și se pregătea să plece spre a se căsători cu un văduv pe care nu-l văzuse niciodată, părăsindu-și casa și mama iubită. Aceea fusese a doua cea mai tristă zi din viața ei. Acum însă, regretele sunt amestecate cu o anume incitare.

Cu mișcări line, își extrage brațul dintre degetele fetei. Nu, nu e tristă pentru ea însăși, și nici nu se teme. Își face doar griji pentru Bebe Mol. Dar știe că se poate baza pe Philipose și pe Anna *Chedethi*, și chiar pe Mariamma, că vor avea grijă de copila ei dragă. E arogant să creadă că numai ea o poate îngriji. Și totuși, poate cineva cu adevărat să țină locul unei mame? „Eu nu mai pot face nimic, Doamne, așa-i? Dacă mi-a venit sorocul, atunci așa să fie! Acum e clipa în care pot înceta să-mi mai fac griji, da? Așa să fie, deci!“

Și dacă așa stau lucrurile, mai sunt două chipuri pe care trebuie să le vadă încă o dată. Se ridică în picioare.

În bucătărie, Anna *Cedethi* însămânțează laptele rămas cu un strop din iaurtul de peste zi, îl acoperă cu un șervet și-l așază într-un loc răcoros. Ammachi Mare se uită la pereții înnegriți. Cu mult timp în urmă, încăperea asta a încetat să mai fie doar o bucătărie, devenind un spațiu sacru, un tovarăș credincios care a ocrotit-o în îmbrățișarea lui caldă și aromată. Îi mulțumește în tăcere.

Anna a pregătit apa *jeera*. Ammachi Mare adaugă câte o linguriță de miere în cănile cu lichid fierbinte – o tratație pentru ea și fiul ei. Stând în bucătărie pentru ultima dată, simte un val de dragoste pentru Anna *Chedethi*, îngerul care a venit atunci când a avut mai multă nevoie și care i-a ținut tovărășie atâta amar de ani. Când o vede zăbovind cu ceștile în mână și privind-o cu afecțiune, un zâmbet apare pe fața Annei *Chedethi* aidoma razelor de soare printre norii deși.

– Ce e? o întreabă.

– Nimic, draga mea. Mă uitam la tine, atâta tot. Erai pierdută în gânduri.

– *Aah, aah*… Așa eram?

Anna *Chedethi* râde timidă – un sunet melodios și vesel. Numai Ammachi Mare îi aude nuanțele triste. Decizia lui Hannah de a se retrage la o mănăstire a atenuat lumina bucuriei întipărită permanent pe fața Annei *Chedethi*; totodată însă, i-a întărit iubirea și devotamentul pe care le simte pentru familia din care a devenit și ea parte acum.

– În ultima vreme tu și râsul n-ați mai fost prieteni buni.

– E vremea rugăciunii? întreabă Anna *Chedethi* stingherită. Pe mine mă așteptai?

– Ne-am rugat deja, aiurito! Nu-ți aduci aminte? Ai cântat atât de frumos!

– Oh, Doamne! Așa-i, ne-am rugat! exclamă Anna *Chedethi*, râzând de propria-i uituceală.

– M-am rugat pentru tine, așa cum fac în fiecare seară. Și pentru Hannah. Somn ușor, draga mea! Domnul să te binecuvânteze!

Nu se simte suficient de stăpână pe sine ca să se întoarcă și să aștepte răspunsul

Annei *Chedethi*.

Se oprește în dreptul ușii care dă spre *ara*. Aruncă o privire în vechiul dormitor în care a născut ea, în care și-a petrecut mama ei ultimele zile din viață și în care a venit Mariamma pe lume; de ani buni, acolo doarme Anna *Chedethi*. Privirea i se îndreaptă cu dragoste spre înaltul *velakku* pe care l-a aprins după ce s-a născut Mariamma, acum așezat din nou în colțul lui. Pivnița de sub cameră este tăcută de mulți ani; spiritul de acolo și-a găsit pacea.

Se așază pentru o clipă pe banca dragă a lui Bebe Mol, ținând încă în mână cele două căni, și se uită spre grinzile tavanului, apoi afară, în *muttam*, privind totul pentru o ultimă dată, cu ochii înlăcrimați. Apoi se ridică și se duce la Philipose. Radioul este închis, iar el scrie de zor la micul lui birou. Înalță privirea către ea și zâmbește, lăsând pixul din mână. Ea se așază pe pat și, când el i se alătură, îi dă o cană. Nu are încredere în propriul glas, ca să-i vorbească, așa că se mulțumește să se uite la el. Își iubește fiul nespus, l-a iubit chiar și în perioadele în care era de neiubit, dependent de opiu. A iubit-o și pe Elsie, ca pe o fiică. Cât de mult au suferit cei doi! Oftează. „Dacă n-am spus până acum ce era de spus, înseamnă că nu merită spus.“ Râde, amintindu-și de soțul ei și de tăcerile lui. „Încep să semăn tot mai mult cu tine, bătrâne. Las spațiile dintre cuvinte să vorbească pentru mine. Ne vom revedea curând.“

– Ce e, Ammachi? întreabă Philipose, luându-i mâna liberă și strângând-o ușor.

– Nimic, *monay*, răspunde ea și bea din cană.

Dar nu este adevărat. Se gândește la Elsie, la desenul pe care l-a lăsat ea în urmă: un copil nou-născut și o bătrână – ea însăși. Înecul accidental e ceva cumplit, dar sinuciderea este un păcat de moarte. Prin acel desen, Elsie i-a încredințat-o pe Mariamma în grijă. Nu i l-a arătat niciodată lui Philipose. Niciodată nu i-a împărtășit îndoielile ei. Va găsi desenul printre lucrurile ei și va face cu el ce va crede de cuviință.

Spre deosebire de Bebe Mol, care vede lucrurile în viitor, ea uneori le percepe doar privind înapoi… dar în cea mai mare parte, trecutul nu este de încredere. Se gândește la ziua în care pe Elsie au apucat-o durerile facerii, mult mai devreme decât ar fi fost de așteptat, când *două* vieți au atârnat de un fir de ață. În ziua aceea, în nesfârșita lui milostenie, Dumnezeu i-a dăruit cele două lucruri pentru care se rugase: viața lui Elsie și viața Mariammei. Ar fi putut la fel de bine să aibă două înmormântări în acea zi. Iar pe urmă s-a înecat Elsie.

– Iartă-mă, murmură.

– Pentru ce?

– Pentru tot. Uneori ne rănim unii pe ceilalți fără să fi vrut.

Philipose o privește cu îngrijorare, așteptând o explicație. Când aceasta nu vine, îi spune:

– Ammachi, te-am făcut să suferi mult. Și m-ai iertat cu mult timp în urmă. Eu de ce n-aș face-o? Așa că, indiferent despre ce e vorba, te iert.

Ea se ridică, îi mângâie obrazul și îl sărută pe frunte, lăsându-și buzele să zăbovească îndelung pe pielea lui. Din pragul ușii se întoarce, zâmbește privindu-l cu dragoste și apoi se duce spre baie.

E mulțumită de luxul unei băi în casă, dar dacă nu s-ar fi întunecat afară, s-ar duce încă o dată la locul ei de îmbăiat și de înotat de la râu, ca să-și ia adio. Îi vor lipsi acele ritualuri așa cum îi vor lipsi musonul și felul în care el îi hrănește trupul și sufletul, la fel cum hrănește pământul. Se dezbracă și își toarnă apă pe cap, trăgând

aer în piept și savurând senzația apei pe piele. „O apă de mare, mare preț, Doamne, apă din puțul nostru; apă care e legământul nostru cu Tine, cu acest pământ, cu viața pe care Tu ne-ai dăruit-o. Ne naștem și suntem botezați în această apă, creștem plini de mândrie, păcătuim, ne frângem, suferim, dar apa ne spală de păcate, datorită ei suntem iertați și ne naștem iarăși, zi după zi, până la sfârșitul vieții noastre.“

Rogojina îi primește trupul cu blândețe, îi alină durerea de spate când se întinde pe ea. Și-o imaginează pe Mariamma, tiza ei, departe, la Alwaye, învățând la lumina unei lămpi, cu cărțile întinse în fața ei. Îi trimite o rugăciune și o binecuvântare. Poate că o altă mamă de familie, știind din vreme despre iminenta sa plecare din această lume, și-ar chema rudele de aproape și de departe. Dar pentru ce? Toată viața i-am îndemnat: „Continuați! Păstrați-vă credința!“ O sărută pe Bebe Mol, care doarme, copilul ei mereu copil, sperând că nu va suferi prea mult în absența ei. Buzele îi zăbovesc pe fiică așa cum au zăbovit pe fiu. În somn, Bebe Mol își înfășoară automat degetele pe brațul mamei sale.

Rostește o rugăciune pentru toți ai ei. Pentru copii și nepoată. Pentru Anna *Chedethi* și Hannah. Îl roagă pe Dumnezeu să-i binecuvânteze pe Joppan, pe Ammini și pe Podi. Se gândește la Shamuel și la piatra de povară. „A venit rândul meu, prieten drag. Acum pot și eu să-mi las povara jos.“ Se roagă pentru Lenin, copil incorigibil și viitor preot. Își aduce aminte de Odat *Kochamma* și zâmbește – poate că se vor mai ruga încă o dată împreună seara. Se roagă apoi pentru Damo, care preferă tot mai mult potecile din pădure și compania altor elefanți. I-ar fi plăcut să-l mai vadă, să-și lipească palma de pielea lui ridată. Pe soțul ei îl lasă la urmă. Sunt despărțiți deja de mai mult de patruzeci de ani, deși, la fel ca Shamuel, și el este aici, în fiecare particulă din Parambil. Când vor fi din nou împreună, îi va povesti despre fiecare lucru pe care l-a ratat, chiar dacă îi va lua mai mult decât toți anii pe care i-a trăit. Va avea la dispoziție o eternitate pentru asta.

A doua zi, când răsare soarele, focurile s-au stins în vetre. Găinile scurmă pe afară. Caesar dă fuga la ușa din spate a bucătăriei și așteaptă.

Philipose, după ce lasă pixul din mână ca să vadă de ce e atât de liniște în casă, este cel care le găsește pe Ammachi Mare și Bebe Mol îmbrățișate, nemișcate, cu expresii liniștite pe fețe.

Nu strigă pe nimeni, ci se așază cu picioarele încrucișate lângă ele, neclintit, veghind în tăcere. Printre lacrimi, rememorează viața mamei lui, așa cum i-a spus-o ea și cum i-au spus-o alții, dar și ce a văzut singur de-a lungul anilor ei pe pământ: bunătatea ei, forța ei în ciuda faptului că era o mână de om, răbdarea și toleranța ei, dar mai cu seamă bunătatea. Își amintește despre ce au vorbit cu o seară înainte. „Ce ar putea fi de iertat? N-ai fi putut face în viață nimic care să nu fie în interesul meu.“ Se gândește la sora lui iubitoare, la viața îngustă, restrânsă pe care a dus-o și care ei nu i s-a părut niciodată așa, la cât de mult le-a îmbogățit ea viețile. El a fost „copilul ei drag“, care pentru ea n-a crescut niciodată, așa cum nici ea însăși n-a crescut. Poate că cei din afara familiei aveau regrete pentru viața ei, însă dacă ar fi înțeles cât de fericită era, cât de mult trăia clipa prezentă, fiecare secundă, ar fi invidiat-o. Va trece timp, știe bine asta, până ce va începe să conștientizeze masivul hău care s-a creat în viața lui și în viețile tuturor celor care le-au cunoscut pe mama familiei de la Parambil și pe Bebe Mol. Deocamdată însă, hăul e prea mare pentru a putea fi înțeles, iar Philipose își pleacă fruntea.

Partea a opta

CAPITOLUL 63. Cei în trup și cei fără trup

1968, Madras

În prima ei zi de școală, Mariamma și colegii ei de grupă se duc la Fortul Roșu, clădirea dispusă separat de restul facultății de medicină, ca o rudă înfricoșătoare ascunsă în podul casei – dar în acest caz, dincolo de terenul de crichet. Vițe groase, cenușii formează exoscheletul care ține laolaltă cărămizile roșii ce stau să cadă. Turnulețele ca niște minarete și garguiele de pe frize îi amintesc de *Notre-Dame de Paris*.

Madrasul s-a schimbat din vremea puținelor zile de colegiu ale tatălui ei, când britanicii erau pretutindeni, când căștile lor țuguiate mișunau pe străzi și în majoritatea mașinilor circulau albi. Acum, doar fantomele lor mai există în clădirile impozante, precum Gara Centrală și clădirea Senatului Universității. Și Fortul Roșu. Tatăl ei spunea că aceste construcții i se păruseră intimidante; nu-i plăcuseră fiindcă pentru a fi ele construite fuseseră distruse războaiele de țesut manual ale sătenilor, astfel ca bumbacul indian să fie trimis la țesătoriile din Anglia și pânza obținută să le fie vândută înapoi indienilor. Și mai spunea că fiecare kilometru de cale ferată pe care o construiseră britanicii nu avusese decât un singur scop: să ducă prada spre porturi. Dar Mariamma nu are resentimente. Totul acum aparține indienilor – ei înșeși –, oricum ar fi fost la început. Singurele fețe albe din jur aparțin turiștilor cu rucsacuri în spinare, care au nevoie disperată de o baie.

Aruncă o ultimă privire afară, ca Jean Valjean luându-și adio de la libertate, și apoi intră împreună cu ceilalți pe sub arcada pe care e înscris *MORTUI VIVOS DOCENT*. În Fortul Roșu e nefiresc de frig. Lămpile cu strălucire gălbuie care atârnă din tavanul înalt conferă sălii o luminozitate slabă, ca de temniță. Cele două vitrine de la intrare sunt precum două santinele, una adăpostind un schelet uman, iar cealaltă fiind goală, de parcă ocupantul ei a plecat la plimbare.

Doi îngrijitori nebărbieriți, desculți și înveșmântați în kaki îi urmăresc intrând. Unul e înalt și cadaveric, cu gura ca o fantă, cu privirea nefocalizată, ca un muncitor la abator în vreme ce animalele vin la tăiere. Celălalt e scund, cu buzele roșii de la nuca de betel, și emană lascivitate. Dintre cei o sută doi studenți, o treime sunt fete; cel de-al doilea îngrijitor nu are ochi decât pentru ele. Mariamma se simte murdărită când uitătura lui se oprește asupra feței ei și coboară apoi spre sâni. Colegii din anii mai mari i-au avertizat că, în structura de castă a școlii, aceștia doi, care par scursura scursurilor, au un cuvânt greu de spus în fața profesorilor și pot decide soarta unui student.

„Fii aproape de mine, Ammachi“, își spune Mariamma în gând. În noaptea în care a murit Ammachi Mare, ea era la colegiul Alwaye, studiindu-și notițele la botanică. Avusese atunci ciudata senzație că bunica e în cameră cu ea, că, dacă ar întoarce capul, ar vedea-o stând în pragul ușii, zâmbindu-i. Când s-a trezit a doua zi dimineață, senzația era încă acolo și a persistat până când a venit tatăl ei, cu o mașină închiriată, ca s-o ia acasă. Durerea stârnită de moartea lui Bebe Mol și Ammachi Mare e încă vie, și se îndoiește că va slăbi vreodată. Dar senzația că bunica e mereu lângă ea, în trupul ei parcă, n-a părăsit-o, și asta e consolarea ei. Ammachi Mare a aprins *velakku* în noaptea în care s-a născut ea, cu speranța că tiza ei va lămuri misterul morților lui JoJo, Ninan și Appachen Mare și al dificultăților prin

care trec cei ca tatăl ei și Lenin, afectați de Tulburare, și că va găsi chiar un remediu. Călătoria ei începe acum și aici, însă nu pornește singură în ea.

Mirosul pătrunzător de formol, cu iz de abator, îi izbește înainte chiar de a intra în sala de disecții. Încăperea cavernoasă e surprinzător de bine iluminată, grație ferestrelor cu geamuri sablate, înalte cât peretele, și lucarnelor de deasupra șirurilor dese din marmură. Pe mese, pânze cauciucate roșii, pătate, acoperă forme nemișcate care au fost cândva vii. Mariamma își coboară privirea spre podea. O ustură nările de la mirosul de formol și ochii i se umezesc.

– CINE E DASCĂLUL VOSTRU?

Încremenesc toți, ca o turmă în derută, panicați de acest urlet. Cineva o calcă pe picior.

Glasul bubuie din nou, repetând întrebarea. Răsună de pe două buze groase așezate sub un nas cu nările fremătânde. Ochi roșii, injectați, privesc de pe fața ca o fortăreață, de sub lespezile proeminente care formează fruntea; obrajii seamănă cu două bucăți de beton uzat de vreme. Această replică în carne și oase a garguielor de pe exteriorul Fortului Roșu este profesorul P.K. Krishnamurthy, sau „Garguimurthy“, așa cum l-au poreclit studenții din anii mari. Părul nu-i e pieptănat nici cu cărare, nici pe spate, ci stă zburlit și țepos ca al unui mistreț. Dar halatul lung e de un alb strălucitor, din cel mai fin bumbac apretat, care face ca, prin comparație, halatele lor scurte din in aspru să pară cenușii.

Degetele lui Garguimurthy se încleștează pe brațul unui tânăr ghinionist, cu față de copil și cu un măr al lui Adam atât de proeminent, încât pare să fi înghițit o nucă-de-cocos. Părul des și ondulat îi cade în ochi și băiatul scutură din cap într-un gest reflex care îi dă un aer insolent.

– Numele! tună Garguimurthy.

– Chinnaswamy Arcot Gajapathy, domnule, răspunde încrezător studentul.

Mariamma e impresionată: în locul lui, ea ori s-ar fi bâlbâit, ori ar fi amuțit.

– Chinn-*ah*! exclamă garguiul amuzat, arătându-și dinții mari și îngălbeniți. Arcot Gajapathy-*ah*?

Apoi rânjește către ceilalți, sfidându-i parcă să considere numele la fel de amuzant pe cât i se pare lui. Și, ca niște Iuda, ei îi fac pe plac.

– Deci, eu știu cine ești tu. Dar, Chinnah, întreb încă o dată: *Ciiine… eee… dascălul… vostru*?

– Domnule… dumneavoastră sunteți dascălul nostru? Profesorul…

– GREȘIT! Degetele i se strâng mai tare pe brațul tânărului, ca un piton care își reglează priza. Chinnah, continuă el, dar privește către întreaga turmă. Ați observat cumva, din întâmplare, cuvintele gravate deasupra ușii când ați intrat aici?

– Da, domnule… am observat ceva.

– Ceva, *aah*? se răstește Garguimurthy prefăcându-se enervat.

– Era într-o altă limbă, domnule. Așa că le-am ignorat…, bâiguie Chinnah, dar imediat încearcă să-și corecteze greșeala: Cred că scria *Macku*… sau așa ceva.

Icnesc cu toții. *Macku* înseamnă zevzec. Prostănac.

– *Macku?!*

Sprâncenele profesorului se apropie una de alta ca niște nori de furtună. Gâtul gros se trage spre spate. Ochii îl sfredelesc pe tânărul student.

– *Macku* ești tu! Iar acea „altă limbă“ e latina, *macku*! Garguimurthy își recapătă stăpânirea de sine. Își umflă pieptul și strigă: Scrie *MORTUI VIVOS DOCENT*! Iar asta înseamnă „Cei morți îi învață pe cei vii“!

Îl trage pe Chinnah spre cea mai apropiată masă și smulge pânza cauciucată, dând la iveală priveliștea de care s-au temut toți. Iată… Un trunchi doborât, un obiect pietrificat de forma unei femei, dar cu fața plată ca o clătită, greu de recunoscut ca fiind omenească. Anita, colega de cameră a Mariammei, scâncește și se reazemă de ea. Mariamma se roagă în sinea ei să nu leșine. Cu o seară înainte, Anita a întrebat-o dacă n-ar putea să-și alipească paturile și, fără să mai aștepte un răspuns, s-a culcușit lângă ea, așa cum se culcușea Mariamma lângă Hannah, lângă Ammachi Mare sau lângă Anna *Chedethi*. Au dormit duse amândouă.

Garguimurthy pune mâna lui Chinnah în cea a cadavrului, ca un preot unind mirele cu mireasa.

– Uite, *macku*, ea e dascălul tău! declară, și un zâmbet îi apare pe față. Chinnah, dă mâna cu profesoara ta! *Cei morți îi vor învăța pe cei vii*. Nu eu sunt profesorul vostru. *Ea* e.

China scutură cu avânt mâna noii lui profesoare, preferând-o de departe lui Garguimurthy.

Mariamma și cei cinci colegi de disecție sunt așezați aidoma unor ulii pe taburete în jurul mesei pe care se află cadavrul lor. Fiecare primește propria sa „cutie cu oase“ – o lădiță lungă din carton – pe care s-o ia acasă. În cutie se află: un craniu cu oasele lipite între ele, calvaria desprinzându-se precum capacul unui ceainic, iar mandibula fiind prinsă în încheietura ei; vertebre înșirate pe o sârmă ce trece prin arcul neural, formând un șirag; un os temporal; câteva coaste; un hemipelvis cu un femur, o tibie și o fibulă de pe aceeași parte a corpului; un os sacral; o scapulă cu humerusul, radiusul și ulna aferente; o mână și o labă a piciorului, prinse cu sârmă; oase individuale de la încheietura mâinii și de la cea a tălpii, în mici punguțe din pânză.

Garguimurthy îl așază pe Chinnah în „poziție anatomică“: în picioare, cu brațele pe lângă corp și palmele orientate spre înainte, amintind vag de Omul Vitruvian al lui da Vinci.

– Suntem, spune el, ființe mobile, flexibile, dar din rațiuni anatomice descriptive, vom presupune că trupul este fix, în poziția de acum a lui Chinnah, bine? Doar așa veți putea descrie orice structură din organism prin intermediul poziției ei relative la structurile adiacente.

Îl răsucește pe Chinnah cu spatele spre ei și suprapune o scapulă pe cea a lui, desemnând apoi aspectele median (aproape de mijloc), lateral (îndepărtat de mijloc), superior și inferior (sau cranial și caudal), anterior și posterior (sau ventral și dorsal). Tot ce se află mai aproape de centru ori lângă punctul de articulare este „proximal“ (deci genunchiul e proximal față de gleznă), iar tot ce e mai departe de centru e „distal“ (glezna fiind distală față de genunchi). Pentru a începe, au nevoie să deprindă vocabularul de bază. În Piața Moore, cu o zi în urmă, vechiul prieten al tatălui ei, Janakiram, i-a dăruit o ediție recentă, deși uzată, din *Anatomia lui Gray*.

– Învață-o pe de rost, *ma*! a sfătuit-o el. Memorare și recitare, asta să fie deviza ta!

Când a răsfoit-o, a auzit parcă aceeași deviză răsunând în sublinierile meticuloase și adnotările proprietarului anterior – însemne menite s-o îndrume pe calea pe care pornise. Cartea nu îi era necunoscută. În liceu, odată ce se hotărâse pentru medicină, petrecuse ore întregi cu exemplarul mamei ei din *Anatomia lui Gray*; era o ediție veche, dar ilustrațiile rămâneseră în mare parte aceleași. Anatomia nu s-a schimbat de atunci, însă terminologia, da. Numele în latină au dispărut, slavă Domnului! *Arteria iliaca communis* a devenit acum artera iliacă comună. O fascinau ilustrațiile

din exemplarul vechi, și nu doar fiindcă îi fuseseră probabil utile mamei sale. Ea nu are același talent artistic, dar a constatat că are altceva. După ce se uită atent la o ilustrație, poate să închidă cartea și să reproducă imaginea cu acuratețe (deși nu într-un stil artistic) din memorie. Ei nu i s-a părut ceva deosebit, dar tatăl ei, uimit, a asigurat-o că e un dar. Dacă așa stau lucrurile, atunci talentul ei constă în capacitatea de a transpune o imagine bidimensională de pe hârtie într-una tridimensională în mintea ei. Apoi, ca un copil jucându-se cu cuburile, poate reproduce imaginea pornind de la stratul interior spre exterior, până ce conturează întregul. La început a fost ceva amuzant, ca un truc de magie. Acum trebuie să învețe numele tuturor acelor structuri și să memoreze paginile de text care le însoțesc.

Peste două ore ies din sală, toți cei o sută doi studenți, și se duc spre o aulă din celălalt capăt al Fortului Roșu. La fel ca la colegiu, fetele se așază în primele rânduri ale amfiteatrului, iar băieții ocupă locurile de pe rândurile din spate. De pe pereți îi privesc foștii profesori de anatomie, toți albi, cu favoriți și chelie, cu figuri serioase, toți morți deja, dar imortalizați în aceste portrete.

Doctorul Cowper intră în aulă tăcut, singurul profesor de anatomie indian, numit în post după cucerirea independenței – un parsi proaspăt bărbierit, cu osatură fină și trăsături plăcute. Când portretul său va fi adăugat la cele existente deja pe pereți, va fi de asemenea primul fără chelie. Cei doi îngrijitori desculți și asistentul se agită în jurul lui, însă profesorul nu are nevoie și nici nu așteaptă lingușelile lor. În timp ce asistentul strigă numele studenților, Cowper stă într-o laterală, privind fiecare chip cu un interes patern. Când Mariamma se ridică și răspunde: „Prezent, domnule“, profesorul se uită spre ea cu o privire amiabilă, adresată doar ei (sau așa i se pare Mariammei, deși mai târziu va afla că toți ceilalți studenți avuseseră impresii similare). I se face dor de tatăl ei.

Tablele suprapuse, acționate de scripeți, din spatele profesorului lucesc ca abanosul. Îngrijitorul scund cu privire lasciv (sau „da Vinci“, cum îi spun studenții din ani mai mari) pregătește cretă colorată și cârpe de șters; lentoarea de mai înainte i-a dispărut, la fel ca *paan*-ul pe care-l mesteca. Studenții așteaptă cu pixurile și creioanele colorate în mâini, gata să reproducă orice desen făcut de acest profesor legendar de embriologie. Singurele sunete care ajung la urechile Mariammei sunt oftaturile și gemetele străvechiului fort.

– Doamnelor și domnilor, începe Cowper făcând câțiva pași în față și zâmbind, noi suntem doar *chiriași* în trupurile noastre. Venim pe lume cu o inspirație și o părăsim cu o expirație. De aceea spunem că omul și-a dat… suflarea!

Umerii i se cutremură în vreme ce face haz de propria-i glumă și ochii îi scânteiază în dosul ochelarilor cu ramă de sârmă.

– Știu ce se întâmplă cu *trupul* după moarte, dar nu și ce se întâmplă cu *noi*, cu esența noastră. Cu sufletul nostru. Aș fi vrut să știu, spune pe un ton melancolic.

Prin mărturisirea propriei neștiințe, acest profesor blând și zâmbitor și-a câștigat studenții de partea lui.

– Dar, continuă el, știu de unde venim. Din contopirea a două celule, câte una de la fiecare părinte – așa prindem viață. Ne vom petrece următoarele șase luni studiind acest proces ce durează nouă. Am putea zăbovi asupra lui o viață întreagă, și eleganța embriologiei tot n-ar înceta să ne uimească. „Pacea și fericirea aparțin celui ce alege acest studiu doar de dragul studiului, fără speranța vreunei răsplăți.“

În timp ce le vorbește, Cowper desenează pe tablă cu *ambele* mâini odată, cu aceeași naturalețe cu care merge pe două picioare. Schițează rapid fuziunea

complexă dintre ovul și spermatozoid, ducând la formarea unei celule unice care devine apoi un blastocist.

Când ora se apropie de final, profesorul întinde cârpa de șters dreptunghiulară peste desenul de pe tablă. Cu un gest delicat, prinde între degete un pliu din centrul ei, pe axa lungă, conturând cu meticulozitate o cută.

– Așa se formează tubul neural, precursorul coloanei vertebrale. Iar acest capăt bulbos, explică el umflând cu degetele una dintre extremitățile cutei, este creierul în stadiul său de dezvoltare incipient.

Vine apoi un moment pe care nimeni dintre cei prezenți nu-l va uita: se apleacă până ce ajunge cu ochii la nivelul tablei, iar degetele lui palide ridică delicat – de parcă ar lucra cu țesut viu – marginile lungi ale cârpei de praf de-o parte și de alta, astfel încât acestea să se arcuiască peste cuta centrală, unindu-se la mijloc deasupra ei.

– Iar acesta, spune arătând cu vârful nasului și privindu-i prin cilindrul gol format, este sistemul digestiv primitiv.

Mariamma a uitat unde se află, a uitat și cum o cheamă. Ea însăși este acel embrion. O celulă de la Philipose și una de la Elsie. Cele două au devenit una, care apoi s-a divizat.

Profesorul Jamsetji Rustomji Cowper lasă din mână cârpa care nu mai e un embrion tridimensional, ci o bucată plată de pânză. Își scutură palmele de cretă. Ocolește catedra lată, venind în fața ei. Ridică mâinile ca pentru a se preda și spune, cu glas încet:

– Știm atât de puțin! Dar acel puțin pe care îl știm mă uluiește. Haeckel spunea la un moment dat că ontogeneza repetă filogeneza. Ceea ce înseamnă că stadiile de dezvoltare a embrionului uman – vezicula ombilicală, branhiile, chiar și coada – oglindesc etapele evoluției omului, de la amiba unicelulară la pești, la reptile, la maimuțe, la *Homo erectus*, la neanderthalieni și… la noi.

Privirea plină de emoție a profesorului are o expresie visătoare. Se reculege însă rapid și revine în prezent, zâmbind:

– Bine! E suficient pentru prima zi. Se întoarce să plece, dar apoi se oprește și adaugă: Oh, bun-venit fiecăruia dintre voi!

CAPITOLUL 64. Articulația ginglimo-artroidală

1969, Madras

În fiecare zi, cei șase din grupul lor taie și disecă trupul „Henriettei“ – așa au botezat-o, în onoarea lui Henry Gray – începând de la membrele superioare. E șocant cât de repede li s-a atenuat reticența inițială; acum, *Manualul Cunningham de anatomie practică* stă proptit pe burta Henriettei în timp ce ei lucrează, câte trei de-o parte și de alta a mesei. Sunt posesivi, nici nu-și pot imagina că ar putea lucra pe alt cadavru; ea le este aliată în eforturile lor. Când umărul Henriettei este dezarticulat, Mariamma scrijelește numărul echipei lor pe un petic de piele intactă înainte ca brațele să fie aruncate în bazinul cu formol de pe coridor. A doua zi, da Vinci scotocește cu mâinile goale în bazin, scoate un braț și strigă numărul. Mariamma încearcă să-l ducă la masă ținându-l de încheietură cu arătătorul și degetul mare, dar constată că trebuie să-l susțină și cu mâna cealaltă; stropi groși de formol i se scurg între degetele de la picioare, în papuci. Îi e imposibil să mănânce prânzul după o disecție, căci mirosul de formalină îi persistă pe piele. O scrisoare scurtă din partea lui Lenin, sosită în prima săptămână, constituie un dar binevenit.

Dragă doctoriță: Pot să fiu eu primul care-ți spune așa? Dar tu să nu-mi spui Achen*, fiindcă nu știu dacă voi deveni vreodată unul. Apropo, BeeYay* Achen *a venit să ne vorbească la seminar. I-am spus că mă gândesc foarte serios să renunț. După toți anii ăștia, tot ce știu este că viața mi-a fost cruțată ca să-l slujesc pe Dumnezeu. Dar dacă Dumnezeu a vrut să-l slujesc într-un alt fel? BeeYay m-a încurajat să-mi termin stagiul la școala rurală. Nu i s-a părut imposibil ca Dumnezeu să aibă alte planuri pentru mine, dar a zis că uneori trebuie să „trăim întrebarea“, nu să insistăm pentru răspunsuri.*

Au început să corespondeze când Mariamma a intrat la Colegiul Alwaye, iar el era deja în toiul studiilor la seminar. În scrisori, Lenin trece în mod repetat de la engleză la malayalam și invers. Mariamma nu se așteptase ca el să fie un corespondent atât de fidel, dar ceea ce o surprinde și mai mult e disponibilitatea lui de a-și exprima emoțiile și a le explora în amănunt, de parcă n-ar mai avea pe nimeni căruia să i le împărtășească. Înainte să vină la Madras, a primit de la el o altă scrisoare:

Sunt aici ca un furuncul pe un obraz neted. Dacă vreunul dintre colegii mei are aceleași îndoieli ca mine, niciodată n-ar recunoaște asta. Ba chiar ar pretinde că Judecătorii sau Paralipomena – cele mai anoste cărți din Biblie – sunt însuflețitoare. Dar avem și unul sau două giuvaiere a căror credință e evidentă în fiece faptă a lor. Îi invidiez. Eu de ce nu pot să simt așa?

Au nevoie de șase săptămâni ca să finalizeze disecția membrului superior. După examen, îi scrie lui Lenin pentru a-și celebra reușita. „Mă deprim dacă zăbovesc prea mult pe ceea ce a rămas. Torace, abdomen și pelvis, cap și gât, membrele posterioare. Încă un an așa. Dacă aș asemăna Colegiul Alwaye cu încercarea de a bea dintr-un furtun, facultatea de medicină îmi pare că seamănă cu tentativa de a bea dintr-un râu învolburat. Și sunt atâtea lucruri de învățat pe de rost!“

*

La un an și două luni de când a făcut cunoștință cu ea, Henrietta arată ca rămășițele unei victime mâncate de un tigru. Serile, Mariamma și Anita fac cu rândul, asumându-şi rolurile de examinator și examinat, antrenându-se pentru examenul oral care urmează celui scris. Anita îndeasă un os într-o față de pernă goală și spune:

– Atingeți-l, doamnă!

Mariamma se așteaptă la un os carpian sau tarsian, pe care trebuie să-l identifice doar pe pipăite.

– Ușor: scapula din stânga.

– Mai încet, isteațo! Ți-a mai spus cineva că vorbești prea repede? Numește caracteristicile osoase.

– Proces coracoid, acromion, spină…

– Scoate-l și arată-mi punctul de inserție al mușchiului trapez și al mușchiului rotund mare…

Nu peste mult timp îi scrie tatălui ei pentru a-i aminti să trimită banii pentru taxa aferentă examenului de final; anul e pe sfârșite.

Mă bucur că Podi îmi transmite vești prin tine, dar întreab-o de ce nu îmi scrie ea. Spune-i că eu nu-i mai scriu nimic până ce nu primesc ceva de la ea. Te rog s-o asiguri pe Anna Chedethi *că beau lapte praf în fiecare seară. Nu mă miră ce ai auzit despre Lenin. Mi-a scris că mai degrabă începe să disece cadavre, decât să mai stea în clasă cu colegi care îi par niște cadavre.*

Appa, după mai bine de un an în care am studiat corpul omenesc, examenul pe care trebuie să-l trec va consta în șase întrebări de tip eseu. Dacă îl pic, ajung în grupa B și repet examenul peste șase luni. Închipuie-ți, sute de pagini memorate și atâtea diagrame învățate, pentru numai șase întrebări care vor suna cam așa: „Descrieți și ilustrați structura X". X va desemna o articulație, un nerv, o arteră, un organ, un os și un subiect din embriologie. E nedrept! Șase eseuri prin care vor evalua tot ce am învățat în peste 13 000 de ore de studiu. (Anita a făcut socoteala.)

Apropo, ți-am povestit despre Garguimurthy și Cowper. Amândoi au fost mulțumiți de disecțiile mele și m-au invitat să particip la examenul cu premii la anatomie. Doar câțiva studenți au curajul să participe. E susținut într-o altă zi decât celălalt, și comportă un eseu avansat și apoi o disecție de finalizat în răstimp de patru ore.

Într-o după-amiază de vacanță, se trezește din siestă și descoperă că pe biroul ei se află o creatură cu fața neagră și perciuni cenușii, care clipește rapid. Probabil că a întins mâna printre gratiile de la fereastră și a deschis ivărul. Când încearcă s-o alunge, creatura își dezgolește dinții și face un pas spre ea, amenințătoare. *Kurangu* scotocește prin birouri după mâncare și, dacă nu găsește nimic, smulge frânghia de rufe înainte să plece, din pură răutate. Problemele cauzate de maimuțe sunt imposibil de gestionat.

Se duce să i se plângă lui Chinnah, șeful de an. El oftează.

– I-am bătut la cap pe decan și pe superintendent ca să ne ajute. Degeaba! Voiam să aștept până după examene, dar maimuțele ne-au declarat război.

Chinnah a fost ales șef de an în unanimitate, poate datorită stăpânirii de sine pe care o dovedise în prima zi, în fața lui Garguimurthy. În vreme ce restul clasei învață

de zor, Chinnah își începe campania indo-simiană. Impune regula ca nimeni să nu mai păstreze mâncare în cameră; cei care n-o respectă vor fi făcuți de rușine prin menționarea lor pe tabla din sala de mese. Plătește câțiva copii ai străzii înarmați cu praștii să aștepte pe balcoanele de la etajele superioare, pregătiți pentru incursiunile de după-amiază ale maimuțelor. Apoi, prin cine știe ce mister, două animale rămân captive peste noapte în biroul decanului și alte două în cel al superintendentului, distrugând încăperile în disperarea lor de a evada. A doua zi, o echipă de muncitori tunde crengile copacilor din jurul căminelor și repară plasele de la ferestre; în plus, gunoiul începe să fie strâns de două ori pe zi. Pe tabla din sala de mese tronează mesajul „NU VĂ PUNEȚI CU CHINNAH“. Are deci șanse mari să fie reales.

Dar Chinnah îi mărturisește Mariammei că nu se simte pregătit pentru examen.

– O să-ți spun adevărul. Am venit la facultatea de medicină doar fiindcă unchiul meu era DEM. (Directorul pentru educația medicală controlează toate admiterile și numirile din facultatea respectivă.) Unchiul a pus o „vorbă bună“, deși eu voiam să urmez dreptul. Zevzecii ăia de la drept nu au atât de mult de învățat, îți spun eu.

În săptămânile agitate de dinaintea examenului, Mariamma primește un plic cu scrisul de mână al lui Lenin, dar cu ștampila poștei din Sultan Bathery. E în districtul Wayanad, îi explică el, desemnat să facă stagiul cu un *achen* bătrân – un om bun și credincios, văduv, foarte uituc. A scăpat în sfârșit de ora de culcare impusă la seminar, dar a ajuns într-un oraș care se vâră sub plapumă la patru și jumătate după-amiaza. Îngrijitorul bisericii, un tribal pe nume Kochu *paniyan*[79], e singurul cu care Lenin are de vorbit. Cei doi se împrietenesc. Lenin mai spune că el încă „trăiește întrebarea“, așa cum i-a sugerat BeeYay *Achen. Dar credința mi-a pierit. În timpul Euharistiei, când ridică darurile pentru a semnala prezența Sfântului Duh, lui* Achen *îi dau lacrimile! Bietul de el e copleșit. Eu însă nu simt nimic, Mariamma. Sunt pierdut. Nu știu ce se va alege de mine. Aștept un semn.*

*

În zilele premergătoare examenului, toți studenții din cămin sunt parcă în transă, în frenezia învățării. Lasă luminile aprinse când se culcă, deoarece umblă vorba că așa pot rezista mai bine cu mai puțin somn. Cu numai câteva zile înainte de examen, Mariamma visează că un bărbat arătos o conduce spre un pat cu baldachin și îi conturează profilul cu un deget. Apoi o sărută într-un loc din fața urechii. „Asta e articulația ginglimo-artroidală“, îi șoptește.

La trezire constată că a adormit pe un peroneu. Urma acestuia i-a rămas imprimată pe obraz. Nu-și amintește să mai fi auzit până atunci sintagma „ginglimo-artroidal“. O caută în manual și află că ginglim înseamnă articulație care permite rotația, ca acelea dintre oasele degetelor, iar artroidal desemnează o articulație care permite mișcarea de translație, cum sunt cele dintre oasele adiacente ale încheieturii mâinii. Dar există o *singură* articulație ginglimo-artroidală, care permite atât rotație, cât și translație: articulația temporo-mandibulară.

Îi povestește visul Anitei și adaugă:

– Asta s-a întâmplat fiindcă ai lăsat peroneul acela pe pat.

La micul-dejun, Mariamma e întâmpinată în sala de mese cu săruturi mimate; colegii ei de clasă își freacă urechile. Anita nu are remușcări, fiindcă a studiat întrebările puse la examenele anterioare și a constatat că articulația temporo-mandibulară a apărut în ele o singură dată, cu șaptesprezece ani înainte. Niciodată în istoria vreunei facultăți de medicină n-au existat mai mulți studenți care să memoreze aceleași două pagini din *Anatomia lui Gray*.

În sfârșit vine și ziua examenului și plicul cu subiectele este desigilat. Prima temă dintre cele șase le cere să descrie și să ilustreze articulația gleznei.

Privirea Mariammei parcurge și celelalte subiecte. Trebuie să descrie și să ilustreze artera axilară, nervul facial, glandele suprarenale, humerusul și dezvoltarea notocordului.

Dar… articulația *gleznei*? Dacă visul ei a fost premonitoriu, e limpede că toți au ratat indiciul evident: peroneul, care face parte din articulația gleznei. Faptul că îi lăsase un semn în pielea feței fusese o pistă falsă. Simte privirile furibunde ale colegilor îndreptate asupra ei.

În ziua următoare, Mariamma și alți șase susțin examenul-premiu. După eseu, în cadrul disecției, trebuie să expună nervul median al mâinii. Se descurcă bine, reușind să nu secționeze nici nervul, nici ramificațiile lui.

Chinnah e sigur că a greșit la examenul scris; dacă nu va obține ca printr-un miracol un rezultat excelent la oral, peste două săptămâni, va rămâne în urmă cu șase luni. Însă are un plan: în următoarele paisprezece zile va mânca zilnic câte un kilogram de creier de pește fript în masala, iar vărul lui, Gundu Mani, licențiat în științe (fără diplomă), îi va citi anumite fragmente din *Anatomia lui Gray* în timp ce el doarme. Chinnah speră că ideile citite de Gundu i se vor imprima în memorie într-o matrice din proteine de pește. Căminul fetelor e despărțit de cel al băieților („așa cum Insulele Virgine sunt separate de Isle of Man“, după cum spune Chinnah), dar de la balconul ei Mariamma îl aude pe Gundu cum perorează, ca un preot recitând din Vede.

Cu zece zile înainte de examenul oral, primește o scrisoare voluminoasă de la Lenin. Nu e hotărâtă dacă s-o deschidă sau nu. Dacă el a căzut iar victimă vreunei grave „neînțelegeri“, ar prefera să nu știe. Dar curiozitatea învinge. Lenin scrie că situația e mai bună acum, că a găsit „Moscova“, local numit de fapt Ceainăria Copilului, care rămâne deschis chiar și după miezul nopții și servește ceai, dar și băuturi mai tari. E un loc frecventat de intelectuali, mulți dintre ei admiratori ai partidului. Lenin îi povestește că a învățat multe de la ei, și mai cu seamă de la Raghu, un tânăr de vârsta lui, lucrător la bancă. *Raghu zice că sunt al treilea Lenin pe care l-a întâlnit în Wayanad. A cunoscut mai mulți tipi pe care-i cheamă Stalin decât Raghu. Și mai mulți cu numele Marx decât Lenin. Dar nu Gandhi și nici Nehru. Localul ăsta e leagănul comunismului în Kerala.*

Mariamma încearcă să învețe, dar gândul îi zboară la scrisoarea lui Lenin. Kerala de Nord – numită anterior Malabar – e altfel decât restul provinciei. N-a știut până acum că în Malabar, șaizeci și cinci de latifundiari brahmani nambudiri dețineau teritorii atât de vaste, încât nici nu apucaseră să le vadă cu ochii lor în întregime. Arendașii lor erau nairi și mappila, care obțineau profituri uriașe și le dădeau moșierilor partea cuvenită din ele. Când prețul piperului s-a prăbușit, proprietarii le-au impus taxe arendașilor și chiar tribalilor – oameni precum Kochu *paniyan*. De asta, susține Lenin, a prins comunismul rădăcini în Wayanad. *La seminar nu știam nimic despre adevăratele suferințe ale poporului nostru. Spune-i comunism sau altfel, dar ideea de a milita pentru drepturile celei mai de jos caste mă atrage.*

În ziua examenului oral, Druva, colegul ei, intră primul. E atât de emoționat, încât tremură. Brijmohan („Brijee“) Sarkar, examinatorul extern, arată spre un recipient cilindric cu formol în care plutește un nou-născut malformat și-i cere să identifice anormalitatea. Capul supradimensionat al copilului, mare cât o minge de baschet, e tipic pentru hidrocefalie, „apă la creier“, iar Druva știe bine acest lucru. După ce va

numi problema, ar trebui să înceapă o discuție despre ventricule și despre circulația fluidului cerebrospinal produs în ele. La copilul respectiv, eliminarea fluidului este blocată, ceea ce a făcut ca ventriculele – în mod normal cavități înguste în profunzimile celor două emisfere – să se umfle, presând masa înconjurătoare a creierului. Cum craniul nou-născutului e maleabil, încă nesudat, capul se dilată. La un adult, la care oasele craniului sunt sudate, creierul ar fi presat între acesta și ventriculul umflat, provocând pierderea cunoștinței. Copleșit de anxietate, Druva izbutește în cele din urmă să vorbească, însă cuvântul care îi iese de pe buze este „hidrocel“, nu „hidrocefalie“. Își dă seama imediat de gravitatea greșelii: există o deosebire ca de la cer la pământ între fluidul care scaldă testiculele și cel din jurul creierului.

O tăcere siderată se lasă în sală. Înainte ca Druva să se poată corecta, Brijee Sarkar izbucnește în râs. Hohotele sunt contagioase și în scurt timp i se alătură dr. Pius Mathew, examinatorul intern. (Chinnah și Mariamma, care așteaptă afară, nu pot decât să spere că râsul e un semn bun.) Pe obrajii examinatorilor se scurg lacrimi, iar expresia de pe chipul lui Druva stârnește și mai multe hohote. De fiecare dată când încearcă să reia examinarea, izbucnesc iar în râs. În cele din urmă, Brijee se șterge la ochi și-i face semn lui Druva să iasă din sală.

Tânărul întreabă cu bravură:

– Domnule, am luat examenul?

Zâmbetul continuă să plutească pe buzele lui Pius, dar al lui Brijee se șterge.

– Tinere, poate hidrocelul să cauzeze umflarea capului? întreabă acesta din urmă.

– Nu, domnule, dar eu…

– Iată, ți-ai răspuns singur!

– Ce-ai făcut? întreabă Chinnah când Druva iese.

– M-am terminat, aia am făcut!

Chinnah e chemat în sală. Foarte repede, iese și el, fiind urmat imediat de dr. Pius.

– Cinci minute, Mariamma, îi spune examinatorul cu un zâmbet trist, luând o pauză ca să meargă la baie.

Imediat ce Pius s-a îndepărtat suficient ca să nu-i mai poată auzi, Chinnah îi șoptește Mariammei:

– E distrugere totală pentru mine și Druva.

– Ce te-a întrebat Brijee?

– Nimic! A zis doar: „Unchiul tău afurisit, directorul pentru educația medicală, mi-a blocat promovarea. Iar tu poți să mănânci creier de pește cât trăiești, până când ți-or crește branhii și înotătoare, dar atât timp cât va fi examinator, dr. Brijmohan Sarkar n-o să-l ajute pe Chinnaswamy Arcot Gajapathy să-și ia examenul oral“. Blestematul de da Vinci trebuie să-i fi spus despre unchiul meu. Și despre creierul de pește.

Înainte de examen, Chinnah a refuzat să-i „șperțuiască“ pe îngrijitori ca să aibă noroc. Era un fel de extorcare, dar toți studenții, cu excepția lui, s-au conformat.

– Ia aminte, spune el mohorât, nu se întâmplă nimic bun când rudele trag sfori pentru tine. Ajutorul se transformă în obstacol.

Înainte ca dr. Pius să se întoarcă, dr. Brijee Sarkar scoate capul pe ușă și o invită pe Mariamma înăuntru. Ea îi face semn lui Chinnah să aștepte. E posibil să nu aibă mai mult noroc decât el.

– Doamnă, începe dr. Brijmohan Sarkar imediat ce ușa se închide în urma ei, disecția pe care ați făcut-o la examenul-premiu a fost foarte, foarte reușită. Sunteți

singura care a izbutit să nu secționeze o ramificație a nervului. În particular vă spun, șansele dumneavoastră sunt…

Nu-și termină fraza, dar zâmbește și ridică din sprâncene. Încântată, Mariamma roșește.

– Sunteți gata pentru oral?

– Cred că da, domnule.

– Foarte bine. Vă rog să vă puneți mâna în buzunarul meu.

Ea stă în fața lui, în sariul de culoarea untului și halatul alb scurt. Oare a auzit bine?

În ciuda căldurii înăbușitoare, pe fața pudrată a doctorului Sarkar nu e nici o picătură de transpirație. E poziționat între ea și ușă. Înalt, pe la cincizeci de ani, are obrajii scofâlciți din cauza molarilor lipsă. Membrele subțiri fac notă discordantă cu abdomenul voluminos. Se leagănă pe călcâie, cu nasul ridicat spre tavan și cu o expresie la fel de tăioasă ca o cută a pantalonilor săi din in. Stă ușor întors într-o parte pentru a-i permite Mariammei un acces mai ușor în buzunarul acestora.

A învățat sârguincios. E pregătită. Dar nu pentru asta.

Aude un țiuit în urechi. Ventilatorul din tavan alungă aerul cald care se ridică din podeaua de ciment. Pe masă, copilul hidrocefalic care a retezat șansele lui Druva privește cu interes. Pe o tavă se află partea laterală a unui craniu tăiat pe mijloc, cu mandibula îndepărtată. Prin pânza unui săculeț se disting contururile oaselor din interior.

„Ah, dacă profesorul s-ar așeza! Dacă dr. Pius s-ar întoarce! Dacă m-ar întreba despre hidrocefalie, sau mi-ar cere să duc mâna în săculețul din pânză…“ Dar Brijee nu e interesat de săculeț, ci numai de buzunarul său.

O venă pâlpâie la gâtul lui, un val sinuos, bifid, ca limba unui șarpe.

– Ori îmi bagi mâna în buzunar, ori te întorci în septembrie, spune el încet, privind drept în față.

Mariamma e încremenită. De ce nu refuză pur și simplu? Îi e rușine de faptul că stă pe gânduri. Îi e rușine văzându-și mâna stângă întinsă, parcă din proprie voință; așa cum stă Birjee, pare mai ușor să-și folosească mâna stângă.

Își strecoară mâna în buzunarul lui. Vrea să creadă că va putea identifica orice os scheletic pe care l-ar fi ascuns Brijee acolo – pisiform, talus sau ce-o fi. Vrea atât de mult să creadă asta! Nu vrea să piardă examenul.

Afundă mâna mai în adânc. Pentru o fracțiune de secundă, nu-și dă bine seama ce simte. Oare degetele ei s-au dus într-o direcție greșită? E vina ei că îl ține de penis? E vina ei că nu există nici o bucată de țesătură între el și mâna ei? Ceea ce ține între degete este un organ mai ferm, mai flexibil și mai osos decât și-ar fi imaginat că va fi. Oare trebuie să-i numească elementele componente? Ligamentul suspensor, corpii cavernoși, corpul spongios…

Creierul ei se străduiește să rămână în modul de examinare în fața unui organ cu care nu a avut până acum o experiență directă, în erecție sau nu; dar gândurile îi fug de pe tărâmul anatomiei, refugiindu-se în amintiri dureroase care-i aduc un gust amar în gură: un barcagiu pe canal expunându-se în fața ei și a lui Podi de pe șlep, în vreme ce ele înoată; necunoscutul care s-a lipit de ea în autobuz; un fachir cu turban care s-a postat vizavi de căminul fetelor și, văzând că ea îl privea, s-a prefăcut că ridică pânza de pe coș, dar și-a ridicat de fapt poalele și un alt fel de șarpe a țâșnit.

De ce le supun bărbații pe ea și pe toate femeile pe care le cunoaște acestui tip de hărțuire și umilire? Oare numai prin atingerile silite sau prin expunerea în fața unui

public pot conștientiza existența respectivului organ? Cu câteva luni înainte, când ea și colegele ei veneau cu autobuzul căminului de la o expoziție de sariuri, din cauza unei porțiuni de drum închise, șoferul fusese nevoit să ocolească pe o alee îngustă, prin spatele căminului de băieți. Un student citea ziarul pe balcon, complet dezbrăcat. Într-o fracțiune de secundă, băiatul și-a acoperit fața, nu zona inghinală. O alegere de înțeles – a vrut să evite umilința de a fi recunoscut. Dar ce n-a putut înțelege ea a fost decizia lui de a se ridica în picioare, cu fața acoperită, însă tot restul la vedere, în timp ce autobuzul cu pasagerele sale continua să ruleze încet.

Mariammei îi va fi greu să explice mai târziu, față de alții și față de ea însăși, ceea ce face în momentul următor. E disperatul instinct de supraviețuire al unui animal încolțit, dar și eliberarea unei furii primitive. Retrăiește un coșmar familiar, al unei vipere care își arată colții și scuipă venin în timp ce ea o ține de ceafă cu degetele încleștate, departe de fața ei, iar șarpele se zbate și se zvârcolește, încercând să lovească… așa că degetele i se strâng instinctiv, cu o forță asasină, pe penisul lui Sarkar. Mâna dreaptă intră și ea în luptă venind în ajutorul stângii, izbind în vintrele lui Brijee din exterior, înșfăcând tot ce apucă – scrot, epididim, testicule, rădăcina penisului și… la naiba cu anatomia –, strângând din toate puterile.

O clipă, vanitatea îl determină pe Brijee să creadă că de fapt e dezmierdat. Dă să vorbească, sprâncenele i se arcuiesc, dar se îneacă în propriile-i cuvinte și se îngălbenește la față. Se trage apoi un pas în spate, venele de la tâmple i se umflă, mâinile îi bâjbâie pe masă azvârlind de pe ea fragmente de oase, spărgând sticlă și expediind nou-născutul hidrocefalic de-a latul podelei mânjite cu formol. În retragerea sa, o trage pe Mariamma după el, pentru că, fie ce-o fi, ea nu poate și nu trebuie să dea drumul capului de șarpe. Brijee scapă un urlet, ea urlă la rândul ei – un sunet care-ți îngheață sângele în vene – și se prăbușesc amândoi peste masă. Fruntea ei izbește sticla spartă, dar nimic n-o poate distrage de la țelul ei, strivirea șarpelui, nici măcar dacă riscă să moară ea însăși în încercare.

Ușa sălii e dată de perete, dar Mariamma nu poate nici să se uite, nici să-și descleștеze mâinile. Fața lui Brijee Sarkar e la câțiva centimetri de a ei, izul de *paan* din răsuflarea lui ajungându-i în nări. Urletul lui devine mut, chipul îi capătă o nuanță cenușie. Prea târziu, o înșfacă de antebrațe, dar puterile i-au pierit și atingerea lui e moale, imploratoare. Apoi trupul i se prăvălește, mâinile îi cad în lături, ochii i se dau peste cap în orbite. Îl aude pe Chinnah rugând-o să dea drumul, în timp ce da Vinci și Pius încearcă să-l elibereze pe Sarkar, însă ea nu poate renunța, așa cum nu-și poate stăpâni strigătul de război. Cu bravură, Chinnah își vâră mâinile în pantalonii lui Brijee și începe să-i desprindă degetele unul câte unul.

Izbutește și o trage apoi într-o parte, cu sângele scurgându-i-se pe frunte. O așază pe scaun într-un laborator pustiu și îi apasă o batistă pe rană. Ea se repede la chiuvetă și începe să-și spele și să-și frece mâinile frenetic, susținută de Chinnah, care încă îi apasă batista pe frunte.

Hohotele de plâns și furia se amestecă la fel ca apa și sângele în vreme ce Mariamma se agață de Chinnah. Apoi își aduce aminte: și el e tot bărbat. Îl lovește cu pumnii în piept și peste urechi, iar el rabdă, oferindu-se înverșunării ei, dispus să se lase rănit, și în același timp apăsându-i curajos batista pe rană, chiar dacă se expune astfel loviturilor, până ce ea obosește.

– Îmi pare rău, îi șoptește.

– De ce-ți pare rău?

– Mi-e rușine pentru toți bărbații.

– Așa și trebuie. Sunteți toți niște ticăloși.
– Ai dreptate. Îmi pare foarte rău.
– Și mie îmi pare rău, Chinnah.

CAPITOLUL 65. Dacă Dumnezeu ar putea vorbi

1971, Madras

Căminul fetelor e pustiu. Majoritatea studenților au plecat acasă, în vacanță. Câțiva dintre cei de la medicină au rămas, și cum sala de mese e închisă, trebuie să mănânce la cantina spitalului.

Mariamma îi scrie tatălui ei că a luat examenul la anatomie… dar că-și amână întoarcerea la Parambil cu circa o lună, ca să termine un „proiect nefinalizat". Proiectul nefinalizat este ea însăși. Aparent, a lăsat în urmă episodul oribil cu Brijee, dar în sinea ei tulburarea persistă. Îi e rușine să dea ochii cu tatăl ei. Cicatricea de pe frunte și explicația pe care i-o va da îl vor mâhni; va vrea să se facă dreptate. Pentru ea, s-a făcut dreptate deoarece povestea i-a fost crezută – faptul că Brijee se deda la astfel de comportamente era știut. Dar infarctul pe care l-a suferit el, umilirea lui și suspendarea din serviciul guvernamental nu constituie o pedeapsă suficientă. Ar trebui trimis la închisoare. Mariamma însă nu are chef să atragă și mai mult atenția asupra ei. Deja un medic care se visa poet i-a imortalizat necazul în versuri:

Doctorul Brijee la examen odată
Și-a oferit mădularul către o fată
Dar cu șoc și groază a constatat
Că felul în care ea l-a tratat
L-a lăsat nu tocmai bărbat.

Diminețile, îl însoțește pe un student din ultimul an repartizat la salonul de medicină internă. E entuziasmată de primul ei contact cu boli și pacienți în viață – ei îi amintesc de motivul pentru care se află acolo. După-amiezile, rămâne în camera ei înăbușitoare, citind despre bolnavii pe care i-a văzut. Simte în mod paradoxal lipsa unui examen care să se apropie sau a unui manual gros pe care să-l memoreze, sau a oricărui lucru capabil să-i distragă mintea de la cele întâmplate. Parcă plutește în derivă.

Trei săptămâni mai târziu, când se întoarce de la spital, vede un bărbat care stă cu picioarele încrucișate pe bancă, sub un stejar din curtea căminului. Barba ca un covor îi acoperă gâtul și pometii, unindu-se cu cârlionții părului din creștet. O cicatrice pe obrazul stâng e doar parțial acoperită de barbă. Poartă o *kurta* portocalie care lasă impresia că omul e cuprins de flăcări. Dacă ar avea un papagal și niște cărți de joc, ar putea trece drept un ghicitor. Dacă n-ar fi ochii aceia blânzi, somnolenți, nici nu l-ar recunoaște pe Lenin. El ține în mână o cană cu ceai de la cămin; probabil că Thangaraj, administratoarea cu inimă mare, i-a permis să intre aici.

El o recunoaște fără nici un dubiu, cu toate că Mariamma pe care o știa el a dispărut în Fortul Roșu în urmă cu un an și jumătate. În interior, a devenit acum o altă persoană.

Lenin lasă cana din mână și se apropie.

– Mariamma?

Întinde mâinile spre ale ei, însă ea se trage înapoi.

– Ce cauți aici? Te-a trimis Appa?

– Și eu mă bucur să te văd, Mariamma…

– Accesul în cămin e interzis bărbaților.

Nu-și poate explica ostilitatea afișată, când în sinea ei se bucură să-l vadă.

– Și totuși, iată-mă aici! replică el sfidător.

– Mă mir că administratoarea te-a lăsat să treci de poartă.

– I-am spus că sunt fratele tău geamăn.

– Cu alte cuvinte, ai mințit?

– Vorbeam… metaforic. Iar ea a zis: „Ce drăguț! Probabil că ai simțit durerea Mariammei și ai hotărât să vii."

– Și? Mi-ai simțit durerea?

Lenin are o expresie ca aceea a băiatului care a „împrumutat" o bicicletă, a stricat-o și trebuie să spună adevărul, oricare ar fi consecințele.

– Nu, răspunde el. N-am simțit-o. Nu mi-ai răspuns la scrisori și am presupus că ești la Parambil. Am ajuns în Gara Centrală cu câteva ore în urmă. M-am uitat peste stradă și am văzut Colegiul Medical din Madras. Am zis să încerc. Am întrebat unde e căminul fetelor și iată-mă!

– Dar n-ar fi trebuit să fii la postul tău rural?

– *Aah.* Am avut o…

Lenin s-a schimbat; nu mai are obișnuita-i indignare autosuficientă. Nici nu mai poate rosti cuvântul pe care l-a folosit atât de des pentru a-și explica necazurile.

– Și eu, Lenin. Și eu am avut o mică „neînțelegere".

– Mi-a spus administratoarea, într-un mod indirect. A presupus că știu.

O privește nesigur.

– Da. Toată lumea știe. Dar nimeni nu știe ce să spună. „Îți urez o recuperare voioasă"?

Râsul care-i scapă de pe buze i se pare bizar până și ei. Mai ciudat însă e faptul că lăcrimează.

Lenin întinde iar mâna, apoi o trage blând spre el. Mariamma se agață de el ca o femeie în pragul înecului. *Kurta* pe care o poartă pare glaspapir sub obrazul ei, însă nici o altă haină nu i s-a părut vreodată mai îmbietoare. Dacă i-ar vedea administratoarea… Dar, la urma urmei, sunt gemeni!

– Mi-e rușine să mă întorc la Parambil.

– Rușine? De ce? Eu sunt mândru de tine! E păcat doar că nu l-ai ucis pe individ.

– Lenin, hai să mergem de aici! îi cere ea. Să plecăm din oraș. Te rog!

El ezită, dar numai pentru o clipă.

– Hai!

Oceanul pare acoperit cu diamante scânteietoare când autobuzul se apropie de țărm. Cu fiecare kilometru parcurs, Mariamma simte că leapădă veșminte mânjite și straturi de piele contaminată. Zgomotul motorului și vântul care șuieră prin geamurile deschise descurajează conversațiile. Lenin are degetele pătate de nicotină. E mai zvelt, iar ochii lui frumoși au căpătat o duritate pe care n-a mai văzut-o niciodată până acum. Cicatricea de pe față îi e mai mare decât crezuse ea, ajungându-i până la auricul – o rană care, evident, n-a fost suturată. Sunt însemnați amândoi.

La Mahabalipuram, un vânzător stradal retează partea de sus a unor nuci-de-cocos proaspete, iar ei beau sucul. Lenin cumpără țigări, fursecuri și un șirag de iasomie pentru părul Mariammei. În timp ce se apropie de templele din piatră, parfumul plutește ca o aură în jurul ei.

Dar nu la temple, ci la ocean jinduiește ea în primul rând: murmurul valurilor,

renașterea facilitată de apă. Se apropie, lăsând undele să-i scalde gleznele, iar Lenin rămâne mai în spate. Sunt aproape singuri pe plajă. Ploierii s-au aliniat ca hamalii pe un peron de tren, în așteptarea următorului val, și se retrag cu abilitate chiar înaintea crestei de apă, ciugulind creaturile invizibile din ea.

– Lenin, trebuie să înot. N-am înotat niciodată în mare. La Marina Beach sunt valuri prea mari.

El pare îngrijorat.

– Întoarce-te cu spatele, îi cere ea. Să nu te uiți.

Își scoate sariul, jupa și bluza, așezându-le lângă el. Rămasă doar în chiloți și sutien, se avântă în apă. Solul îi fuge de sub picioare. Curenții sunt imprevizibili, dar e încântată. Lenin încă stă cu spatele.

– Hei! strigă ea. Acum poți să te uiți.

El se întoarce și o privește îngrijorat, îndemnând-o să fie atentă. Mariamma încearcă să înoate, dar nu reușește să prindă ritmul oceanului. O ustură ochii, iar apa sărată îi intră în nas. Dar zâmbește larg. Scufundarea înseamnă iertare și îndurare.

Lenin răsuflă ușurat când ea iese la mal. Se întoarce cu spatele, dar îi întinde un *thorthu* din sacul lui. Ea se simte îndrăzneață, nesăbuită. După ce a pătimit, are dreptul să fie nesăbuită, să fie oricum își dorește. El îi ține paravan în timp ce-și scoate lenjeria de corp udă și îmbracă bluza, jupa și sariul. Apa a distrus o barieră dinăuntrul ei.

Se așază amândoi pe nisip. Mariamma îi povestește despre Brijee. Chiar dacă povestea e cunoscută de toată lumea, nimeni nu știe cum se simte *ea*. Și acum revarsă totul: furia, rușinea, vinovăția, care încă persistă. Dar pe măsură ce vorbește o cuprinde un sentiment de putere. Ea nu are nici o vină în povestea cu Brijee. Nici una, cu excepția faptului că e naivă și e femeie. În timpul anchetei a stăruit că reacția ei fusese îndreptățită, respingând cu fermitate orice sugestie că ar fi avut vreo parte de vină. Și a învățat o lecție: nu-i folosește la nimic să manifeste vreun semn de slăbiciune, să se arate înlăcrimată sau zdruncinată. Fiindcă nu trebuie doar să speri că vei fi tratat cum se cuvine, ci trebuie să insiști pentru asta.

Se simte deja mai bine când termină de povestit. Mănâncă un fursec. Lenin stă cu picioarele încrucișate, cu capul plecat, fumând și desenând cercuri în nisip. A fost vizibil afectat în timp ce a ascultat-o, chiar și când o ținea de mână. Oare Mariamma e egoistă fiindcă nu-l întreabă despre neînțelegerea lui, despre cicatricea căpătată și despre motivul pentru care a venit aici? Sau îi lasă lui posibilitatea de a decide? Poate să-i spună atunci când se va hotărî s-o facă. Sau nu.

Sunetul valurilor care se sparg la țărm devine mai puternic pe măsură ce lumina pălește. Contururile întunecate ale templelor îi dau Mariammei senzația că s-a întors în timp. Probabil că și mama ei a venit aici când învăța la Madras; probabil că s-a zbenguit în aceleași valuri. Apa e o punte de legătură între vii și morți. Poate că sculpturile de aici au fost inspirația pentru Femeia din Piatră. Briza oceanului o mângâie și o revigorează. Madrasul pare la ani-lumină distanță.

– Minutele pe care le petrecem privind valurile nu se adaugă la cursul vieții noastre, spune ea.

– Serios? Atunci, poate că ar trebui să rămân aici, dacă vreau să trăiesc până la treizeci de ani.

Zâmbește, însă ei nu-i place deloc ce-a auzit.

E beznă când pleacă ținându-se de mână, împleticindu-se amândoi prin nisip. Ultimul autobuz spre oraș a plecat deja. Vechea Mariamma s-ar fi panicat, dar celei de acum nici că-i pasă.

Pe firma clădirii înguste, înalte de trei etaje, scrie cu litere de mână HOTELMAJESTICBRAZERIEROYAL, cuvintele fiind înghesuite unul în altul. O siluetă așezată sare în picioare, fluturând un prosop ca pe un bici pentru a șterge praful de pe mese și scaune. Omul e încântat că are clienți. Îi conduce sus, pe niște scări șubrede, iar Mariamma se minunează de forma țuguiată a țestei lui.

Ea ridică salteaua subțire și se uită după ploșnițe. Nu are unde să se așeze, decât pe patul îngust. Becul fără abajur din tavan e singura sursă de lumină. O ușă cu un prag înălțat duce spre baia minusculă, cu closet turcesc, un robinet și o găleată în care plutește o cană. Gândacii fug în toate părțile când aprinde lumina. Umple găleata și se spală, descotorosindu-se de transpirație, nisip și sare. Lenin îi împrumută un *mundu* din sacul lui, iar ea și-l leagă la subsuori. Apoi vine rândul lui la baie.

Băiatul care le aduce mâncarea trebuie să fie fiul bucătarului, fiindcă și el are capul la fel de lunguieț.

– Se numește oxicefalie, îi spune ea lui Lenin.

El e impresionat de informație, dar nu și când află că nu există tratament.

– Tot e bine că are un nume, cel puțin, comentează.

Nu-și dă seama că vorbele lui o dezamăgesc. La fel ca în cazul „Tulburării“, numele nu vindecă nimic.

Pachețelele cu biryani de legume în frunze de bananier le depășesc așteptările; bucătarul gătește mai bine decât scrie. Lenin, care a rămas gol de la brâu în sus, abia dacă mănâncă. Ea l-a văzut de multe ori fără cămașă, dar acum pare altfel. O privește nedumerit în timp ce ea își înfulecă pachețelul ei și ce-a mai rămas din al lui. Când termină, o înghiontește în umăr.

– Deci, Mariamm*aye*, cu tine totul e la fel. Cum întorc capul, cum ai dat de necaz.

Își aprinde o țigară, însă tânăra femeie i-o ia din gură.

– Hei! Puteai să-mi ceri!

Mariamma trage un fum și îl suflă; spirala care urcă leneș spre tavan pare o ființă vie. Zâmbetul lui amintește de vechiul Lenin, dar trădează un efort.

– Deci, frate geamăn… Spune totul! Ce-i cu tine?

Gata deci cu posibilitatea lui de a decide!

El privește îndelung pe fereastră. Într-un târziu, spune:

– Am pornit pe un drum.

Ea așteaptă, dar continuarea nu mai vine.

– Pe un drum drept, așa-i? Și nu mai poți să te oprești decât forțat?

Lenin înclină din cap.

– Dar pe drumul ăsta, când voi ajunge la capăt, acolo va fi sfârșitul.

Altceva nu mai are de zis.

– Și ce mai face amicul tău tribal? Kochu *paniyan* parcă-l cheamă. Dar Raghu, bancherul? Vezi? Ți-am citit scrisorile.

El o privește cu o expresie și mai sumbră.

– Au murit amândoi.

Mariamma simte o mână înghețată strângându-i gâtlejul. Îi vine să-și astupe urechile. Ar trebui să-l împiedice să mai spună ceva. Se ridică în picioare, deși nu știe bine de ce. Becul gol îi lucește prea tare în ochi, așa că îl stinge. „Bun. Așa-i mai bine.“ Merge de colo-colo prin cameră cu pași măsurați, încercând să-și ascundă surescitarea. Ochii i se deprind cu întunericul. Pe fereastră pătrunde o lumină slabă. Un glas de femeie răsună la parter. Își amintește cum, în copilărie, îl detesta pe Lenin pentru poznele lui, și totuși nu se putea împiedica să nu se țină după el. De ce?

Fiindcă trebuia să vadă ce va mai face în continuare. Era ca o compulsiune. În strălucirea țigării, fața lui exprimă preocupare pentru ea. Și dincolo de acea expresie, Mariamma distinge disperare. Se așază din nou pe pat, cu picioarele încrucișate și cu fața spre el. Nu se poate stăpâni. Vechea compulsiune n-a dispărut. Trebuie să afle.

– Când am ajuns la Wayanad, am început să-mi amintesc lucruri foarte ciudate, începe el. Nu cred că am pomenit despre asta în scrisori. Locuiserăm acolo când eram eu mic, așa mi-au spus părinții, dar nu-mi aminteam nimic din perioada aceea. Pe urmă l-am cunoscut pe Kochu *paniyan*, când m-am dus în vizită acolo unde stătea el în pădure – un loc în care familia lui trăia de trei sau patru generații –, și atunci am început să-mi aduc aminte câte ceva. Despre mama mea frumoasă. Mi-am amintit cum o așteptam în fața unor colibe ca a lui Kochu *paniyan*, încercând să ignor țipetele unei femei care năștea. Mi-am amintit cum un om ca acest Kochu *paniyan* a venit la noi acasă aducând un crap uriaș pe care i l-a dat mamei. Poate în chip de plată. Și l-a curățat de solzi, iar pe urmă s-a întors aducând ulei de gătit și poate niște orez. Poate că ne-a găsit singuri, cu focul din bucătărie stins și tata plecat – așa bănuiesc. Doar nu mi-am imaginat toate astea! Oare ce alte amintiri mai sunt îngropate undeva în mintea mea?

Tribalii sunt oameni suspicioși, spune Lenin mai departe. Toți cei veniți pe pământurile astea au abuzat de ei. Britanicii au abolit sclavia, dar i-au obligat pe localnici să-și taie prețioșii copaci pentru a construi corăbii. Dacă n-ar fi descoperit ceaiul, munții ar fi rămas golași. Așa, i-au obligat pe tribali să teraseze pantele pe care ei trăiau de generații. Apoi, mai recent, malayalii din Cochin și Travancore au fost cei care i-au exploatat – o migrație dinspre nord. Funcționari, negustori, șoferi.

– Oameni ca tatăl meu.

Tribalii nu foloseau bani, ci făceau troc pentru tot ce le trebuia. Nou-veniții i-au încurajat să ridice case solide și să folosească târnăcoape, roabe, lopeți, scripeți, ciment, haine – pentru care nu era nevoie de bani, ci doar de amprenta degetului mare. Când n-au putut plăti, li s-a luat pământul. Tribalii au învățat astfel lecții dureroase.

– Când ești jefuit, capeți rapid conștiință politică. Nu ai nimic de pierdut în afară de lanțuri. Asta a spus-o Marx, apropo, nu eu.

– Ce bine că poți să citezi din Marx! spune Mariamma.

Lenin se întrerupe.

– Pot să mă opresc, dacă nu vrei să auzi mai mult.

Ea nu răspunde.

La Ceainăria Copilului – „Moscova“ –, lui Lenin îi plăcea să discute cu Raghu. Uneori îl vedea alături de un om mai vârstnic, trecut de patruzeci de ani, pe nume Arikkad, care niciodată nu zăbovea mult. Raghu i-a spus lui Lenin că, dacă voia cu adevărat să înțeleagă tensiunile de clasă din Wayanad, Arikkad era cel mai bun dascăl. Omul era dintr-o familie creștină din clasa de mijloc. Făcuse închisoare fiindcă participase la greva producătorilor de frânghie din fibră de cocos. Raghu zicea că nu există o educație mai bună decât întemnițarea. *Capitalul* lui Marx și *Istoria Partidului Comunist al Uniunii Sovietice*, scrisă de Stalin, circulau printre cei închiși din simplul motiv că erau singurele traduse în malayalam. Intrai la pușcărie pentru că te-ai îmbătat în public și ieșeai din ea comunist cu capul pe umeri. Arikkad devenise un membru de partid puternic implicat, locuind alături de tribali și susținându-le drepturile. Nimeni din Partidul Congresului nu mai făcuse vreodată așa ceva.

– Când l-am cunoscut, Arikkad mi s-a părut un om modest, spune Lenin.

Însuflețitor. Mai mult decât bătrânul meu *achen*. El chiar *făcea* ceva pentru a îmbunătăți viața tribalilor. Și era foarte interesat de *mine*, de vocația mea de a deveni preot.

– *Aah!* Și aveai o poveste numai bună pentru asta, așa-i? replică Mariamma sec, fără să-și cântărească vorbele. Îmi pare rău, adaugă imediat. Uită ce-am spus.

– Ba nu, ai dreptate. Am o poveste bună. Asta e problema. Înainte vreme, îmi credeam propria poveste. Acum n-o mai cred. N-am fost cruțat ca să-l slujesc pe Dumnezeu. Am fost cruțat ca să-i slujesc pe cei ca femeia *pulayi* care m-a salvat. Dar nu asta făceam ca elev la seminar. În orice caz, i-am mărturisit îndoielile mele lui Arikkad, care m-a întrebat: „Bun, deci te-ai săturat să împarți opiu în stânga și-n dreapta?“ N-am înțeles la ce se referă, dar mi-a explicat. Marx a spus, se pare, că religia este opiul popoarelor; ea îi împiedică pe cei exploatați să-și exprime nemulțumirile sau să încerce să schimbe situația. Și a mai zis că Biserica nu trebuie să fie așa cum e acum. Că există iezuiți în Columbia și Brazilia care trăiesc și muncesc alături de tribali, punând în practică învățăturile lui Isus. Când țăranii au declanșat o insurgență împotriva guvernului care îi oprima, acești preoți n-au putut face altceva decât să fie solidari cu ei. Li s-au alăturat rebelilor, refuzând să se supună Bisericii. Un iezuit a scris despre cauza lor, pe care a numit-o „teologia eliberării“. Pentru mine a fost o revelație. M-am întrebat dacă biblioteca de la seminar are textele acelea. Probabil că nu.

Totul s-a schimbat pentru Lenin când, într-o zi, Kochu *paniyan* nu a venit la muncă. A doua zi dimineață, devreme, omul a bătut la ușa lui. Părea disperat. I-a povestit că fratele lui mai mic împrumutase niște bani de la un om de afaceri pe nume C.T., apoi mai împrumutase și alții, punând gaj pământul familiei. Împrumuturile ajunseseră la scadență. În loc să le spună rudelor – și probabil că primise multe avertismente –, fratele lui dispăruse. Kochu *paniyan* aflase despre acest lucru când C.T. sosise cu o hotărâre a tribunalului conform căreia familia avea la dispoziție șaptezeci și două de ore ca să plece de pe pământul respectiv. Kochu *paniyan* voia ca Lenin să vină cu el să-l roage pe preot să discute cu C.T., dat fiind că acesta era enoriaș și membru în consiliul bisericii.

– Oamenii ca C.T. sunt la polul opus față de Arikkad. Ei urăsc comunismul fiindcă s-au îmbogățit și au ajuns la putere tocmai prin exploatarea tribalilor, îi explică Lenin Mariammei.

Fără prea mare tragere de inimă, *achen* se dusese să discute cu C.T. și se întorsese șocat: primise numai ocări pentru că se amesteca în situația respectivă. Le promisese că se va ruga.

– Te rog să mă crezi, Mariamma, niciodată rugăciunile nu mi s-au părut mai inutile.

Kochu *paniyan* deja vorbise cu Arikkad, care încerca să obțină de la tribunal un ordin de anulare a evacuării. „Asta-i bine!“, exclamase Lenin, însă Kochu *paniyan* îl privise compătimitor: „Bine? De când face tribunalul ceva bun pentru oamenii noștri? Tribunalul e format doar din oameni de-ai *lor*.“ În ziua evacuării, Lenin se dusese acasă la Kochu *paniyan*. Multe familii de tribali veniseră să-i susțină, împreună cu Arikkad, Raghu și alți activiști. Deși Arikkad depusese o cerere de anulare a evacuării, judecătorul era „unul de-al lor“. În scurt timp și-au făcut apariția trei jeepuri pline de bărbați cu figuri dure, înarmați cu lanțuri de bicicletă și bâte de bambus. În spatele lor, la distanță, a oprit o mașină a poliției. C.T. a anunțat că familia trebuie să plece în răstimp de cinci minute. La ordinul lui Arikkad, toți cei prezenți s-au așezat pe jos, pașnici.

– La sfârșitul celor cinci minute, bătăușii lui C.T. s-au repezit la noi. Poliția a stat și s-a uitat. Am văzut și am auzit cum o bâtă i-a rupt maxilarul lui Kochu *paniyan*. Arikkad a încasat a doua lovitură. O femeie a încercat să-și acopere capul și am auzit lanțul lovindu-i antebrațul. Eram ca hipnotizat. Nu-mi venea să-mi cred ochilor. Brusc, am simțit o durere teribilă în umăr. M-am răsucit, am prins lanțul și i-am tras un pumn atacatorului – gata cu nonviolența lui Gandhi! Dar s-au năpustit asupra mea cu lovituri. M-au bătut fără milă, Mariamma. Apoi, huliganii ăia au aruncat benzină pe acoperiș și au incendiat casa. A trebuit să mă târăsc afară, căldura era cumplită. Kochu *paniyan* a ajuns la spital cu maxilarul și un picior rupte. Arikkad și Raghu au fost și ei bătuți rău. Alți câțiva au fost tratați la Urgențe. Cineva cu o bicicletă m-a dus acasă, fiindcă genunchiul mi se umflase cât o minge de fotbal. *Achen* abia dacă m-a recunoscut: fața mi-era ca o mască grotescă. Bietul de el a plâns în timp ce mi-a îngrijit rănile. A plâns privind spre ceruri. A căzut în genunchi și i-a cerut lui Dumnezeu să îndrepte nedreptățile. Oh, Mariamma… dacă Dumnezeu i-ar fi răspuns lui *achen*, care L-a slujit mai credincios decât oricine altcineva… Dacă Dumnezeu ar fi răspuns… viața mea poate că ar fi urmat un alt drum. Dacă Dumnezeu ar fi răspuns…! Urinam cu sânge. Nu puteam să merg. N-am făcut decât să zac în pat, lingându-mi rănile.

Câteva cunoștințe de la „Moscova“ au venit la Lenin să vadă cum se simte. Kochu *paniyan* dispăruse din spital, i-au spus. „Externare la cerere, împotriva recomandărilor medicale“, au pretins cei de acolo. Dar cum să te „externezi la cerere“, cu un picior rupt și falca frântă?! În realitate, poliția sau trupele paramilitare îl luaseră pe Kochu *paniyan* și îl torturaseră ca să afle informații. Bietul de el nu știa însă nimic! Rudele lui nu-l mai văzuseră. Probabil că trupul îi fusese aruncat în pădure, unde animalele sălbatice aveau să se asigure că nu va mai rămâne nici urmă de el. Aflase că asta nu se întâmpla pentru prima dată. Între timp, nimeni nu știa unde erau Arikkad și Raghu. Poliția îi căuta. Se ascunseseră și umbla vorba că erau naxaliți.

Naxaliți!

Mariamma simte un fior pe șira spinării. În cameră aerul parcă a înghețat. Chiar și simpla rostire a numelui pare periculoasă și îi face inima să bată mai repede.

– Oprește-te, Lenin, îi cere ridicându-se de pe pat. Trebuie să fac pipi.

Încearcă să-și amintească ce știe despre mișcarea naxalită. Numele provine de la un sătuc, Naxalbari, din Bengalul de Vest. După ce munceau ca niște robi pentru moșieri, țăranii de acolo primeau atât de puțin din recoltele pentru care trudiseră, încât sufereau de înfometare. În disperare de cauză, la un moment dat și-au însușit întreaga recoltă. Poliția înarmată, aflată în serviciul moșierilor, a venit și a tras asupra țăranilor strânși pentru a dialoga; au fost uciși aceștia și încă peste o duzină, printre care femei și copii. Asta își amintește. Ziarele au vuit. Revolta față de masacrul din Naxalbari s-a răspândit aidoma holerei pe tot teritoriul Indiei, și astfel s-a născut mișcarea naxalită. S-a întâmplat cam pe când plecase ea la Alwaye. În multe alte locuri, țăranii atacaseră și chiar uciseseră moșieri și reprezentanți corupți ai guvernului. Poliția reacționase cu o violență similară. Dacă grupurile de țărani de pe cuprinsul Indiei se uneau, puteau să pună mâna pe putere. Guvernul răspunsese organizând o forță paramilitară secretă, cu puteri discreționare, ai cărei membri fuseseră trimiși să-i vâneze pe naxaliți. Aceștia luaseră doi băieți nevinovați de la colegiul ei, și nimeni nu-i mai văzuse vreodată. Mișcarea naxalită era foarte puternică în Kerala. Ea se temuse că tatăl ei ar fi putut deveni o țintă, însă el o liniștise spunându-i că proprietățile lor erau foarte mici în comparație cu cele ale

moșierilor din nord, care dețineau mii de acri de teren. În plus, ei nu avuseseră niciodată țărani arendași.

Mariamma se întoarce și se așază pe pat, trăgându-și așternutul în jurul umerilor, fiindcă tremură. Lenin o întreabă dacă vrea să se oprească din povestit.

– E prea târziu pentru asta. Spune mai departe.

– Aveam dureri. A durat mult până când m-am vindecat. Dar mă chinuia și un alt tip de durere. Fusesem martor la cruzimi și nedreptăți cumplite. Mă tot gândeam la Acca, femeia *pulayi* care mă salvase în timpul epidemiei de variolă. Și care era acum răsplata ei? Să fie alungată ca un câine. Băiețelul acela înfometat – adică eu – îi promisese că n-o s-o uite niciodată. Și n-am uitat, într-adevăr. Dar ce-am făcut oare pentru ea? Ce-aș putea să fac dacă devin preot? Mult timp „trăisem întrebarea“. Iar acolo, în pat, lingându-mi rănile, am primit și răspunsul. Nu aveam de ales. I-am spus unui client de la „Moscova“ că voiam să iau legătura cu Arikkad. Sau cu Raghu. El s-a speriat. A pretins că nu știe unde sunt și a plecat. Peste două zile mi-a fost strecurat pe sub ușă un bilet în care scria să fiu în stația de autobuz la miezul nopții. M-am dus și a venit o motocicletă. Am fost legat la ochi și am pornit la drum. Când mi-a fost îndepărtată legătura, eram într-un luminiș. Trei bărbați înarmați s-au apropiat de mine. Unul dintre ei era Raghu, care a încercat să mă determine să mă răzgândesc. Mi-a spus că pot să fac alte lucruri cu viața mea, dacă nu mă mai interesează seminarul. „Ce anume, Raghu?“, am întrebat. „Să fiu bancher?“ Drum de întoarcere nu mai exista.

Mariammei i se pare că glasul lui Lenin vine de undeva de departe. În cameră cu ea este un naxalit, nu băiatul alături de care a crescut. Simte o tristețe cumplită, o disperare. Mintea și trupul îi sunt amorțite, pradă șocului. Ascultă mai departe.

– M-am întâlnit cu Arikkad și cu ceilalți în cadrul celulei în care fusesem repartizat. Aveam o nevoie disperată de mai multe arme. Eram doisprezece oameni și aveam între noi numai cinci puști și câteva bombe artizanale. Nu poți să duci o luptă armată fără arme. Am plănuit două raiduri. Unul asupra unei subsecții de poliție, ca să ne putem înarma. Celălalt era un raid din pură răzbunare. Ținta noastră era C.T., cel care își însușise pământul lui Kochu *paniyan*. C.T. avea un birou în oraș și o casă pe moșia sa. Casa era izolată, cu vedere clară la orice posibilitate de acces din față. Noi însă am găsit un drum din lateral, prin jungla deasă. Probabil că C.T. era înarmat. Dar și noi aveam arme și, în plus, eram mai mulți. Arikkad urma să atace secția de poliție exact în timp ce noi ne năpusteam spre casa lui C.T. Când grupul nostru a tăiat sârma ghimpată și a pătruns pe proprietate, am auzit huruitul unui motor și am văzut mașina lui C.T. demarând în trombă și dispărând în jos pe coasta muntelui. Ușa din față a casei era întredeschisă. Pe masă era pregătită cina, pe jumătate mâncată. În mod evident, C.T. fusese avertizat. I-am găsit grămada de bani „negri“ în spatele lambriurilor, dar numai fiindcă nu închisese bine ușa ascunzătorii. Erau bani neimpozitați, pe care nu-i putea depune la bancă. Probabil că înșfăcase ce putuse înainte să fugă. Am luat două arme și pe urmă am dat foc casei. Ne-am dus apoi, așa cum stabiliserăm, acasă la un simpatizant, am ascuns acolo banii și armele și am așteptat. În scurt timp am primit vești despre celălalt raid. Poliția stătuse la pândă și atacase grupul lui Arikkad când acesta se apropia de secție. Bietul Raghu a murit pe loc. Oamenii noștri s-au retras, urmăriți de poliție. Arikkad a aruncat o bombă artizanală spre un jeep care venea după ei și l-a distrus, rănind un polițist. Apoi oamenii s-au despărțit și s-au făcut nevăzuți. Grupul nostru a procedat la fel. Am plecat fără arme, ca să putem străbate orașul fără să atragem atenția. A fost un eșec total. În prima noapte eu am dormit în aer liber. A doua zi la prânz am ajuns la

punctul de întâlnire, pe o potecă la înălțime în munți. Mi-era foame, eram speriat și furios. Știam că locul de întâlnire ar putea fi compromis. N-am găsit pe nimeni acolo. Tocmai când îmi spuneam că ar fi cazul să plec, a apărut Arikkad, părând epuizat. M-a întrebat dacă am ceva de mâncare, însă eu n-aveam decât apă. Pielea îi era plină de mușcături, mai rău ca a mea. A zis că, probabil, poliția nu e cu mult în spate, dar că nu s-ar abate noaptea de la drumul principal. Totuși, nu puteam să rămânem acolo. Trebuia să mâncăm ceva și să dormim. A spus că știe el o casă la câțiva kilometri mai sus, la marginea unei plantații, și că Sivaraman era un prieten din „vremurile de demult"; am bănuit că asta însemna perioada petrecută în închisoare. Era unu noaptea când am ajuns la marginea unui luminiș. Am văzut casa lui Sivaraman, și ceva mi s-a părut în neregulă. Mi-a revenit în minte „Conacul Managerului", cu cadavrele surorii și părinților mei înăuntru. Simțeam miros de moarte. Am încercat să-l opresc pe Arikkad, dar a zis că, dacă nu mănâncă și nu doarme, e ca și mort. Că se duce el înainte și-mi face semn dacă totul e în regulă. I-am spus să nu-mi facă semn. Aveam să mă urc într-un copac, iar el nu trebuia să pomenească de prezența mea. Sivaraman a deschis ușa când Arikkad a ajuns în față. Parcă fără voia lui, l-a lăsat să intre în casă. Eu am avut nevoie de fiecare fărâmă de energie ca să mă cațăr într-un copac de la marginea luminișului. Eram la trei metri înălțime, așezat pe o creangă bifurcată. Mi-am folosit *mundu* ca să mă leg de copac, să nu cad. Și cumva, în ciuda frigului și a țânțarilor care mă ciupeau de picioarele goale, am adormit. Peste o oră sau două m-am trezit brusc. Chiar sub mine, ghemuit, era un agent de poliție cu o pușcă. Nu mă văzuse. Plescăise din limbă, și ăsta fusese sunetul care mă trezise. Îndată au apărut alți doi polițiști. Apoi l-am văzut pe Sivaraman în fața casei, făcându-le semn să intre. L-au târât pe Arikkad afară și l-au doborât la pământ sub ochii lui Sivaraman; îi legaseră mâinile atât de strâns, încât urla de durere. Eu tremuram de furie și de frică. L-au împins în direcția mea. Eram sigur c-o să mă dau de gol prin clănțănitul dinților, dar au trecut chiar pe sub mine fără să mă bage în seamă. Arikkad mergea cu ochii în pământ. Ceva mi s-a rupt în suflet atunci. Îmi amorțiseră picioarele și mi-a luat o veșnicie să cobor din copacul acela. M-am apropiat de casă și mi-am lipit gura de ușă. „Sivaraman", am strigat, „ai trădat un om bun. N-o să trăiești cât să poți cheltui banii de recompensă. Când o să ieși din casă, o să te aștept." L-am auzit scâncind și am sperat că o să moară de frică. Apoi, cu picioarele tremurându-mi, m-am furișat în urma polițiștilor, rămânând suficient de departe încât să nu mă audă. O oră mai târziu, când au ajuns la drumul de munte, exact când se iveau zorii, s-au prăbușit pe pământ istoviți. I-au dat lui Arikkad o banană. M-am apropiat atât cât am îndrăznit, ascunzându-mă după un copac care crescuse peste un bolovan. Dacă aș fi strănutat, m-ar fi auzit. Am încropit un plan după altul pentru a-l salva pe Arikkad, însă toate erau fantezii sinucigașe, Mariamma. Nu aveam arme și eram teribil de slăbit. La puțin timp după ivirea zorilor au venit două jeepuri. Un inspector de poliție, un tip solid, cu un aer nervos, a coborât. I-a felicitat pe agenți, după care s-a dus la Arrikad și l-a pălmuit peste față. Arikkad a rânjit și a spus ceva. Inspectorul l-a înjurat și l-a lovit cu picioarele. Le-a ordonat apoi oamenilor lui să-i lege gleznele și să-i pună un sac pe cap. Pe urmă i-am auzit certându-se lângă jeep. Inspectorul l-a împins pe agentul care așteptase sub copac și și-a scos revolverul. Oare avea să-și împuște propriul subaltern? Nu înțelegeam. Arikkad însă a înțeles, chiar și cu sacul acela pe cap. „*Edo*, inspectore?", a strigat el. „Fii bărbat! Scoate-mi mai întâi sacul ăsta! Chiar atât de laș ești? Nu poți să mă privești în ochi înainte să tragi?" Inspectorul s-a apropiat de el cu pași hotărâți. Mariamma, parcă știa că nu se află într-un luminiș din pădure, ci pe o scenă

în văzul lumii. Arikkad s-a chinuit să se ridice în picioare, stând cu spatele drept, deși avea mâinile legate la spate. Inspectorul i-a smuls sacul de pe cap și i-a șoptit ceva la ureche. Arikkad a râs. Pe urmă s-a întors așa, cu gleznele legate, spre locul în care eram eu ascuns. Știa că eram acolo și voia să depun mărturie pentru el. „Spune-le tovarășilor mei, spune lumii întregi“, asta încerca să-mi transmită. Inspectorul a mai făcut trei pași până în dreptul lui, cu brațul drept pe lângă corp și revolverul ațintit spre sol. I-am văzut clar fața lui Arikkad când i-a zâmbit inspectorului – un zâmbet mult mai puternic decât orice armă. Inspectorul s-a proțăpit pe picioare. Arikkad a strigat: „ALȚII NE VOR CONTINUA LUPTA!“ Am văzut brațul inspectorului ridicându-se. „TRĂIASCĂ REVOLUȚIA…“

Mariamma abia dacă mai poate respira, privind chipul lui Lenin, scăldat în lumina fantomatică ce intră pe fereastră.

– Împușcătura a fost asurzitoare. A reverberat în stâncile din spatele meu. Am scos un strigăt, de disperare, de furie și de mânie. Eram sigur că m-au auzit. Urechile îmi vuiau. Probabil că și ale lor. I-am văzut târând trupul lui Arikkad la vale. Nici unul dintre polițiști nu era mulțumit. Fusese o crimă comisă cu sânge-rece. I-au pus trupul în remorca unui jeep. Nici chiar după ce au plecat, vuietul din urechi nu mi s-a potolit. Am găsit banana ascunsă sub piatra pe care stătuse Arikkad. Eram sigur că a lăsat-o acolo pentru mine. Plângeam incontrolabil, te rog să mă crezi. Am reușit să car doi bolovani de mărime egală în locul pătat de sângele lui Arikkad. Am găsit o piatră lungă și plată și am pus-o de-a latul peste celelalte două. Am rămas mult timp în fața acelui monument, a acelei pietre de povară pentru camaradul meu de arme. „Întotdeauna răspunsul e același“, mi-am spus când am plecat în sfârșit de acolo. „Mergi pe calea cea dreaptă până la capăt.“

CAPITOLUL 66. Linia de despărțire

1971, Mahabalipuram

În curând Lenin adoarme, ca și când împărtășirea acestor cumplite evenimente i-a oferit un scurt respiro. Pe Mariamma însă n-o ia somnul.

Privește stelele pe fereastră. Câți ani-lumină a călătorit strălucirea acelor punctulețe de pe firmament ca să ajungă până la ochii ei? Lenin știa astfel de lucruri. Oceanul nu se vede, însă ea îi aude valurile spărgându-se de Coasta Coromandel. Golful Bengal se întinde la est de aici, cale de sute de kilometri, până la insulele Andaman și apoi până pe țărmul Birmaniei. Ce bine ar fi dacă imensitatea acestor elemente – cer, stele și mare – ar putea șterge lucrurile teribile pe care i le-a povestit Lenin! E împovărată acum cu adevăruri care o apasă greu.

El pare liniștit. Ammachi Mare se mira că un băiat atât de zurbagiu când era treaz părea așa de nevinovat când dormea. Și acum pare la fel. Când i-a povestit cum polițiștii îl scoseseră pe Arikkad din casă și trecuseră pe sub copacul în care se ascunsese el, a început să tremure fără să se poată stăpâni. După moartea lui Raghu și eșecul celor două raiduri, Lenin se întrebase ce ar putea reuși lupta armată dacă nu s-ar răzvrăti toți țăranii oprimați din India. Abia li se alăturase naxaliților, și iată că avea îndoieli. Dar când asistase la execuția lui Arikkad înțelesese că trebuie să continue lupta, orice s-ar întâmpla. Ca să fie eficientă, o luptă armată are nevoie de arme și de o pregătire mai bună, a spus el. Mai devreme a pomenit că următoarea lui oprire va fi Vizag, iar ea bănuiește că rostul călătoriei este tocmai remedierea acelor probleme.

E extenuată. Se îndepărtează de fereastră și se întinde pe pat lângă el. Noaptea a devenit mai răcoroasă. Trage cearșaful subțire peste amândoi. Corpul lui e cald. Îi simte răsuflarea alături de ea, însă are impresia că îl jelește deja. Lenin nu va mai putea veni niciodată la Parambil, nu va mai participa niciodată la o nuntă și nu-i va mai trimite nici o scrisoare. Chiar și această vizită impulsivă îi pune în pericol pe amândoi. Dar se bucură de venirea lui. Dacă va fi să nu-l mai revadă niciodată, măcar are idee ce se întâmplă cu el. E mai bine decât să nu știe nimic. Poliția încă nu-l caută, sau așa crede el. Dar de acum înainte va fi mereu pe fugă. Foarte probabil, va fi prins sau va muri la o vârstă încă fragedă.

În somn, Lenin se întoarce și o cuprinde cu un braț. Asta e suficient ca să-i readucă lacrimi în ochi, și adoarme plângând.

Se trezește mult înainte de a se lumina de ziuă. Îi privește pieptul urcând și coborând și abdomenul care se umflă în timp ce al ei se retrage. Își simte gândurile limpezi, ca o adiere rece după o ploaie neașteptată. Știe că îl iubește. Poate că l-a iubit întotdeauna. În copilărie se certau și se tachinau… și aceea tot iubire era. În ultimul timp, în scrisorile lor politicoase și-au dezvăluit sufletul – tot iubire. Dar nu și-a permis până acum să se gândească la cuvântul „dragoste“ – și cu atât mai puțin să-l folosească, fiindcă sunt veri de gradul al patrulea sau al cincilea. Tulburarea nu are nevoie de consolidare. Dar acum genetica îi pare o religie în care nu mai crede.

Lenin deschide ochii. Pentru o clipă, lumea e undeva departe, iar termenul „naxalit“ își are locul în alte încăperi, alături de alți oameni. Aici sunt doar ei doi. Zâmbește. Apoi realitatea dă năvală.

Obișnuia s-o tachineze spunându-i că are ochi mincinoși, ca ai unei pisici. Și că șuvița albă din păr e un semn al originilor ei feline. Poate că în dimineața asta privirea ei dezvăluie toate emoțiile pe care e prea sfioasă ca să le exprime. Mâna care o acoperise pe a ei îi mângâie acum obrajii. Ea îi pipăie barba și cicatricea. El se trage mai aproape. De ce să se mai rețină acum, când nu-l va mai vedea niciodată? Îl sărută; primul ei sărut, dăruit bărbatului pe care-l iubește. Se retrag după șocul atingerii. Bucuria și surprinderea de pe fața lui oglindesc ceea ce simte ea. Dacă a avut dubii vreun moment, acum nu mai are. O iubește și el. Nu se mai reține.

Adorm unul în brațele celuilalt, cu picioarele împletite și trupurile acoperite de transpirație. Se trezesc abia când razele soarelui alungă penumbrele din cameră și se face foarte cald. Lumea de afară năvălește peste ei. Dar nu se clintesc.

– Nu vreau să pățești nimic, spune ea. De ce nu putem rămâne așa pentru totdeauna?

Sânii îi sunt lipiți de coastele lui. Îi strânge în pumn un smoc din părul de pe piept („Ce alt scop biologic îndeplinește, dacă nu să umple palma cuiva?“) și trage până ce el se crispează.

– Și eu ce-ar trebui să fac acum, Lenin? Cum să trăiesc într-o lume fără tine? Să nu te mai văd niciodată! Să mă întreb dacă voi mai ști ceva despre tine! Dacă mai trăiești! Nu pot nici măcar să-ți scriu!

Încearcă să-și stăpânească lacrimile.

– Oh, Mariamma!

Tonul lui compătimitor o scoate din sărite; nu cere milă. Îl jelește. Își mușcă buzele, dar el nu observă. Dimpotrivă, continuă:

– Mariamma, mărită-te cu mine! Vino cu mine! Cum altfel am putea să rămânem împreună? Dacă te alături și tu mișcării, vom putea avea o viață împreună. Ca soț și soție.

Mariamma se gândește. Apoi îl împinge de lângă ea și mâinile îi bâjbâie după cearșaf. Se simte prea dezbrăcată.

– Ascultă și tu ce spui! șuieră. Te auzi oare? Îți auzi aroganța? Vrei să renunț la viața *mea*? Să te urmez într-o peșteră? Știi de ce am tremurat auzindu-ți povestea? De ce am tremurat când polițiștii au trecut pe sub copacul tău? Eram îngrozită că îmi vei spune că l-ai ucis pe Sivamaran fiindcă ai considerat că ai dreptul. Și dacă ai fi avut o armă, l-ai fi ucis, nu-i așa?

– Mariamma…

– Oprește-te! Un cuvânt să nu mai spui! Mi-am dedicat totul – puterile, somnul, fiecare oră a zilei – pentru a studia corpul omenesc. Ca să-l vindec, Lenin, nu să-l rănesc, mă înțelegi? Poate că într-o zi voi putea chiar să vindec Tulburarea. Ammachi Mare s-a rugat zi de zi pentru asta. Ca să te repar pe *tine*, idiotule! Știi de ce m-am dăruit ție acum? Fiindcă știam că n-o să te mai văd niciodată. Dar, Dumnezeule mare, dacă ți-ai închipuit o clipă că voi merge pe drumul ăsta însângerat cu tine, pe… calea asta *stupidă* pe care ai pornit și care nu e deloc dreaptă… Dacă asta ai crezut, atunci nu mă cunoști câtuși de puțin.

El se întoarce cu fața în sus, siderat.

Ea însă n-a terminat. Îl scutură de umăr și continuă pe același ton:

– Cum de n-ai zis că renunți tu la luptă și vii să ducem împreună o viață normală, cum de nu-ți sacrifici tu visurile pentru mine? Pentru dragostea noastră…?

Fața lui este o mască a durerii.

– E prea târziu, răspunde după un timp. Dacă aș fi știut ce simți pentru mine,

poate că n-aș fi pornit niciodată pe calea asta.

– Ești un *macku* fiindcă n-ai știut. Și dă-mi voie să-ți spun că nu e nimic eroic în ceea ce faci. Vrei să-i ajuți pe cei oprimați? Fă-te asistent social! Sau intră în politică! Alătură-te afurisitului tău de partid și candidează pentru o funcție! Dar nu, tu încă stai cățărat pe acoperișuri și aștepți să vină fulgerele, încă te crezi Magicianul Mandrake! Maturizează-te și tu! Nu ești deloc mai bun decât taică-tău.

E rea și știe asta. A mers deja prea departe.

De afară se aud râsete, un glas ascuțit de femeie și un băiat care îi răspunde. Și zgomotul unui tractor sau al unui camion diesel. Cât ar da ea pentru ceva banal, *obișnuit*! Obișnuitul ar fi de mare preț. Obișnuitul ar fi extraordinar împreună cu Lenin. Și toți cei care n-ar fi de acord cu unirea lor ar putea să-și ia dezacordul și să umble cu el! Își șterge lacrimile și șoptește:

– Iartă-mă!

– Ai dreptate. A fost o prostie din partea mea să sugerez că ai putea să-ți riști viața pentru ceva ce nu te privește. Iar răsplata ar fi… Nu e nici o răsplată.

– Răsplata mea ai fi fost tu, Lenin. Dar nu un Lenin pe fugă. Sau în închisoare.

– Iartă-mă, o roagă el cu glas slab.

Ea încuviințează. Trebuie să-l ierte. L-a iertat. Oricât de găunoasă ar fi, iertarea e tot ce-i poate oferi celui pe care-l iubește.

CAPITOLUL 67. Mai bine afară decât înăuntru

1971, Madras

Nu poate spera să-l revadă pe Lenin decât într-o închisoare sau la morgă, și totuși sentimentele pentru el se adâncesc. Trebuie să și le ascundă, să le pună deoparte ca pe conservele din pivnița de sub *ara*. Dar fantomele sunt multe în locuri ca acela, și tot ce e îmbuteliat poate erupe.

În a doua ei săptămână de stagiu în secția T&N – Travaliu și Nașteri – se trezește într-o dimineață simțind că-i e greață. Senzația reapare în diminețile următoare. Se străduiește să se îmbăieze, să se îmbrace și să urce în ricșa lui Gopal, care o privește cu îngrijorare. E perspicace, dar discret, și nu are de gând să spună ceva decât dacă ea va deschide discuția. Mariamma l-a angajat ca timp de o lună s-o ducă la Spitalul Gosha și s-o aducă înapoi în fiecare seară.

Gosha se află la trei kilometri de cămin, chiar lângă Marina Beach. Singurele zgomote care se aud dimineața sunt scârțâitul pedalelor, țipetele pescărușilor și murmurul valurilor. Iar la ora aceea e răcoare. În scurt timp însă, soarele va deveni un disc alb incandescent reflectat pe oglinda apei, iar drumul de macadam va fi suficient de fierbinte ca să poți prăji un ou pe el. Gopal cotește în dreptul Gelateriei Madras. Cândva, blocuri de gheață uriașe de la Marile Lacuri erau ambalate în rumeguș, aduse cu vapoare americane și stocate acolo, pentru a le oferi britanicilor puțină alinare în fața arșiței. În aerul sărat plutește miros de pește uscat. Stomacul i se întoarce pe dos. În depărtare, pescarii care au ieșit pe mare devreme se întorc acum. Capetele lor ca niște măciulii de chibrit și mișcările sincrone ale vâslelor îi amintesc de o insectă care se zbate în apă, cu picioarele în sus.

Își imaginează valurile pe țărmul unei insule îndepărtate, păstrând exact același ritm și clipocind la fel când se retrag. Într-un loc care e imaginea în oglindă a celui de aici trăiește o altă Mariamma, una neîmpovărată de aceste temeri cumplite. Acea altă Mariamma e măritată cu un Lenin care nu e naxalit; acel Lenin grijuliu o așteaptă cu ceai fierbinte când ea se întoarce de la secția T&N. În camera ei de la cămin are încă *Ghidul cerului*, pe care Lenin l-a uitat la Parambil. Acum e așezat alături de prețioasa *Anatomie a lui Gray* din 1920 care i-a aparținut lui Elsie – o ediție nu pentru studiu, ci pentru păstrat. Cele două cărți sunt talismanele ei, purtătoarele ei de noroc. Dar dacă așa se simte norocul, tare n-ar vrea să știe ce înseamnă ghinionul.

Pulsul îi crește când vede tufele de bougainvillea revărsându-se peste zidurile din calcar ale Spitalului Gosha. Florile sunt de un roșu-placentă. Nimeni nu udă plantele acelea; Mariamma crede că rădăcinile lor se hrănesc cu un distilat din scurgerile de la T&N, o *aqua vitae*[80] mai nutritivă decât amestecul de apă și bălegar de vită. Soldatul gurkha[81] zâmbitor de la poartă o salută; niciodată nu l-a văzut încruntat. Pe plăcuța decolorată de pe zid scrie SPITALUL REGAL VICTORIA PENTRU FEMEILE DE CASTĂ ȘI GOSHA 1885. Dar toată lumea i-a spus mereu „Spitalul Gosha“, termenul fiind sinonim cu *burqa* sau *purdah*[82]. Britanicii îl construiseră pentru femeile hinduse din casta superioară (care n-ar fi pășit într-un spital în care erau tratați cei de neatins) și pentru cele musulmane din zona învecinată Triplicane, care sunt izolate în casă și, când ies pe stradă, sunt acoperite din cap până în picioare.

Mariamma a auzit povestindu-se despre femei musulmane cu probleme de travaliu care s-au baricadat în dormitor pentru ca soții să nu le poată duce la spital, unde ar fi putut fi atinse de un obstetrician bărbat, alb. Moartea era preferabilă pentru ele. Vremurile s-au schimbat însă. Obstetrica nu mai este o specializare exclusiv masculină în India. Colegii bărbați ai Mariammei care au făcut stagiul la T&N s-au plâns că s-au simțit ca niște paria, fiindcă femeile au cuvântul decisiv. Norocul a făcut ca ea să fie repartizată la Gosha, nu la Maternitatea din Egmore – un noroc deoarece la Gosha lucrează asistenta Akila.

În fața secției T&N, o femeie însărcinată, palidă, pășește susținută de mama și de soțul ei. Pântecul umflat îi accentuează curbura lombară. Contracțiile nu sunt suficient de dese, așa că i s-a spus să meargă. Mariamma vede aceeași scenă în fiecare dimineață și uneori își imaginează că e aceeași femeie, în același sari aspru de spital și bluza absurdă cu mâneci lungi. Această modificare britanică a jachetei și corsetului din perioada victoriană e nepotrivită pentru căldura teribilă din India. Dar acum, când britanicii s-au retras de atâția ani, de ce să mai porți o asemenea uniformă? Femeia privește prin Mariamma; unicul ei gând e să scoată odată copilul din pântec. „Mai bine afară decât înăuntru“ e regula predicată de sora Akila. A derivat-o probabil din regula celor cinci F: „Flatulență, fluide, fecale, fragment străin, făt: toate stau mai bine afară decât înăuntru“.

„Doamne, așa voi fi și eu peste opt luni? Simptomele sunt inconfundabile.“ Nu se poate destăinui nimănui, nici măcar colegei ei de cameră, Anita.

Trece de ușile batante ale secției T&N și intră într-un cuptor; mirosul greu, dulceag, o izbește în față ca o cârpă udă și fierbinte. În dimineața asta, țipetele și înjurăturile unei femei le acoperă pe toate celelalte; soțul ei nu-i aude ocările, fiindcă stă împreună cu ceilalți bărbați la umbra copacului din curte. Tărăboiul femeii e brusc întrerupt de o plesnitură ca un foc de armă, urmată de glasul ascuțit al unei asistente care strigă: „Termină, femeie! Trebuia să-l fi afurisit cu nouă luni în urmă. Acum, ce rost mai are? *Mukku, mukku!*“ Împinge, împinge! *Mukku* e cuvântul magic, un „Sesam, deschide-te!“ al secției T&N, refrenul scandat de personal zi și noapte. *Mukku!*

Fluxul zilnic de bebeluși le oferă studenților la medicină experiență din plin: Mariamma a atins „cota“ necesară de douăzeci de nașteri normale încă din primele patru zile. Travaliul „normal“ nu prezintă interes pentru stagiarele de la obstetrică, așa că ele lâncezesc în jurul biroului din lemn în sariurile lor colorate, depășindu-și inerția doar atunci când situația nu e *normală*.

La pupitrul alb, asistenta Akila, o femeie scundă, negricioasă și dichisită, cu trăsături colțuroase și fața acoperită cu pudră, rămâne imperturbabilă, completând formularul de medicație. Boneta evazată contrastează cu părul ei negru. Peste uniforma albă poartă un șorț albastru, bine călcat și atât de țeapăn de la apret, încât ar putea opri gloanțele. Îi ocărăște pe toți cei care-i lasă impresia că muncesc de mântuială, însă are o inimă iubitoare. Mariammei îi amintește într-un fel de Ammachi Mare, cu toate că cele două nu seamănă deloc. Rugăciunile către Parvati, Allah și Isus; țipetele reverberându-se în faianța de pe pereți și zgâlțâind ferestrele cu geamuri mate; duhoarea de sânge, urină și lichid amniotic ridicându-se de pe podeaua lipicioasă, pătrunzând în nări, în sariuri, piele, păr și minte; mesele de travaliu care mărginesc toți pereții; perdelele verde-gălbui mereu strânse, care transformă chiar și cele mai intime momente într-o experiență publică… oare ce ar crede bunica ei despre toate astea? Ammachi Mare a fost o femeie puternică, și ar fi

făcut față. Cât despre Mariamma, ea e încântată!

Tabla de scris a secției T&N seamănă cu panoul de informații din Gara Centrală, dar cu însemnări precum: G3P2 PROM (gravida trei, adică a treia naștere; para 2, adică al doilea copil născut viu; rupere prematură a membranelor). Mariamma se apropie prin spatele surorii Akila, însă aceasta are ochi la spate.

– Fiți atente, doamnelor! strigă ea. A venit *doctorița* Mariamma! Nu mai ezitați, bine? *MUKKU-MUKKU!*

Și Akila râde la propria-i glumă. Nimeni nu-i dă atenție, cu excepția Mariammei, care e entuziasmată auzind cuvântul „doctorița" înaintea numelui ei.

– Bună ziua, soră! o salută și așază pe pupitru un șirag de iasomie.

Mariamma cumpără des șiraguri de la o bătrână din apropierea căminului, care înșiră flori pe ață, legând noduri cu două degete și cu o viteză care ar face de rușine orice chirurg. Fața și corpul îi sunt acoperite cu umflături desfigurante, unele cât o biluță, altele cât prunele de mari. Afecțiunea e numită neurofibromatoză, sau boala lui Recklinghausen; pe nervii cutanați, chiar sub piele, cresc tumori fibroase benigne. Despre celebrul om-elefant, Joseph Merrick, se crede că ar fi avut o variantă de neurofibromatoză.

– *Ayo!* Cine are aici timp pentru iasomie? exclamă sora Akila, mirosind florile și zâmbind. Du-te și vezi ce face trei. Naștere cu forcepsul, pe care o păstrez doar pentru tine. Strigă apoi către sală: ASCULTAȚI AICI, CU TOATELE! O SĂ AVEM O ZI PLINĂ. SIMT ASTA ÎN OASE!

N-a existat nici măcar o zi în care să nu fie plină, iar sora Akila să n-o simtă în oasele ei.

Femeia malayali de pe masa de travaliu are sub fese o bucată de pânză cauciucată portocalie care atârnă peste margine. Pe pânză e o pată permanentă de culoarea gențianei, de la nenumăratele femei care au precedat-o. Când Mariamma își depărtează în V arătătorul și degetul mijlociu înmănușate în canalul de naștere, abia dacă poate să atingă marginile colului; femeia e complet dilatată. Pe tablă scrie că e în travaliu de șapte ore, și totuși copilul n-a trecut de planșeul pelvian. Mariamma lipește fetoscopul – un stetoscop ca o pâlnie – pe abdomenul femeii. Chiar și în tăcerea desăvârșită din jur, îi e greu să audă fătul. Akila spune că trebuie să-și „*imagineze* inima copilului", ca s-o audă distinct de cea a mamei. „Imaginează-ți!" Și deodată o aude – sună ca o ciocănitoare cu ciocul bont. Mai puțin de optzeci de bătăi pe minut e motiv de îngrijorare, iar în acest caz ritmul cardiac al copilului este de șaizeci. Acum inima Mariammei o ia la goană.

– Soră! strigă ea, dar Akila a trimis deja tava. Abia scos din sterilizator, forcepsul e aburind. Baierile șorțului din plastic pe care și-l pune Mariamma sunt încă umede de la utilizatorul precedent. Amorțește epiderma vulvară cu novocaină într-o margine și taie. Vălurele pulsânde de sânge se ivesc în urma foarfecii de episiotomie. O singură dată a mai folosit forcepsul până acum. Cele două părți ale instrumentului sunt ca niște linguri curbate, cu mânere lungi și subțiri; când lingurile (sau lamele) sunt poziționate corect, prinzând capul copilului, mânerele pot fi apropiate unul de altul și fixate așa. Dar de obicei, până când apare nevoia de a utiliza forcepsul, capul fătului devine o masă umedă și umflată, pe care e dificil să distingi trăsăturile. Folosindu-se de arătător și degetul mijlociu pentru a se ghida, introduce lama stângă și o poziționează pe capul copilului, apoi procedează la fel cu dreapta. Se roagă ca „lingurile" să fi prins capul, nu fața fătului. Dar oricât se străduiește, nu reușește să apropie mânerele. Dacă forțează, riscă să strivească craniul. Exact când ajunge în pragul disperării, mâna divinei Akila apare pe deasupra umărului ei și ajustează

puțin o lamă, astfel că mânerele se pot articula și bloca. Asistenta se retrage.

Dar bara de tracțiune pe care Mariamma încearcă s-o atașeze la mânere nu se potrivește! Ar fi trebuit să verifice înainte să înceapă. Încă o dată, mâna divinei Akila intervine peste umărul ei și completează ansamblul, în ciuda nepotrivirii. Mariamma își proptește tălpile pe podea, gata să se opintească. Akila postează o stagiară în spatele ei, pentru eventualitatea că va cădea pe spate când va ieși capul. Mariamma trage la următoarea contracție.

– *Ayo*, asta înseamnă la tine să tragi, domnișoară doctor? strigă Akila din celălalt capăt al încăperii, fără să se uite la ea. O să te tragă copilul pe tine înăuntru, cu tot cu papuci, dacă nu reușești mai bine.

Mariamma se lasă pe vine și dă tot ce poate. Capul copilului a eșuat pe promontoriul osului sacral.

– Soră! strigă ea printre dinții încleștați.

– O să fie bine, *ma*! îi răspunde Akila de la pupitru, după care țipă către altcineva: Doctore, până când o să termini dumneata de cusut epiziotomia, copilul o să-nceapă deja să meargă!

Și chiar e bine, fiindcă brusc iese capul. Dacă n-ar fi fost stagiara din spate, Mariamma și copilul s-ar fi rostogolit pe podeaua udă. Bebelușul moale și vinețiu are capul de forma unui ou, din cauza forcepsului. Cu gesturi grăbite, vâră în gura lui para de sucțiune, ca să extragă mucusul, dar degeaba. Îi suflă ușor pe față. Nimic. Mama o privește îngrozită. Una dintre cele zece mâini ale divinei Akila apare și plesnește fundul copilului, care tresare și scoate un țipăt ascuțit.

– Așa-i mai bine, *ma*? râde Akila strengărește, obișnuitul „mai bine afară decât înăuntru“ fiind doar sugerat, nu rostit.

Mariamma e atât de bucuroasă, încât îi vine să țipe. Pumnișorii copilului se agită în aer… Pe neașteptate, se gândește la Lenin și ochii amenință să i se umple de lacrimi.

– Hei, doamna Mariamma! strigă Akila, de această dată de lângă autoclavă. Dacă nu tai dumneata cordonul, dă-i, rogu-te, foarfeca bebelușului! Nu mai visa cu ochii deschiși!

Atoatevăzătoare, Akila poate citi și gândurile. Mariamma taie cordonul ombilical și începe să coasă epiziotomia. „Imediat ce termin treaba azi, îi voi mărturisi Akilei. Îi voi spune totul. Nu pot să duc povara asta singură.“

Peste câteva ore, la finalul turei, o roagă pe Akila să iasă puțin împreună. Cu ezitări, își destăinuie secretul. Asistenta izbucnește în râs.

– *Ma*, fiecare studentă la medicină care vine în secția T&N crede că e gravidă. Ba chiar și unii băieți zevzeci! Pseudocieză se cheamă. Dar, le zic eu, cum poți să fii virgină și totuși însărcinată?

Și Akila începe din nou să râdă.

– Soră… Eu nu sunt virgină.

Asistenta o privește cu interes. Îi prinde bărbia între degete și-i întoarce fața într-o parte și-n alta.

– *Ma*, eu lucrez la T&N încă de dinainte să te naști tu. Știu când o femeie e însărcinată. Știu înainte chiar să știe Dumnezeu, înainte să știe mama. Soții sunt niște idioți, habar n-au de nimic, așa că lasă-i încolo. Dar Akila nu greșește niciodată. Corpul îmi vorbește. Obrajii, culoarea, *ithu-athu*. Îți spun eu că nu ești gravidă. Mă crezi? Sigur că nu! Bine, vom face testul, dar numai ca să nu te mai îngrijorezi, ai înțeles?

La banca de sânge, Akila prelevează ea însăși proba.

– O s-o trimit la laborator cu un alt nume. Dar va fi normală, *ma*. Ai o sarcină în cap, nu în uter! De data *asta*, adaugă după o pauză de efect. Data viitoare ar putea fi în uter. Așa că data viitoare folosește-ți capul!

CAPITOLUL 68. Ogarul cerurilor

1973, Madras

Odată cu rezultatul negativ al testului, „grețurile matinale“ îi dispar. Se simte ca un prizonier condamnat care a primit o grațiere. Fusese îngrozită de posibilitatea de a deveni o mamă necăsătorită, cu un copil al cărui tată ar fi fost un naxalit pe care nu-l va mai vedea viu niciodată.

Îi e prea rușine ca să-i facă sorei Akila o a doua mărturisire: că e dezamăgită. *De ce* n-a rămas însărcinată? Are cumva o problemă? Noaptea petrecută cu Lenin n-a izbutit să impresioneze universul? Fără îndoială, o dragoste ca a lor, o primă intimitate, nu se poate să nu lase un semn în urmă. E irațional, știe asta, dar gândul nu-i dă pace nici când își face bagajul pentru vacanța de Crăciun. Se duce în sfârșit acasă – o vizită prea mult timp amânată.

Când îi zărește primele contururi, e frapată de seninătatea Parambilului, atât de rupt de haosul celor doi ani pe care i-a petrecut departe de casă. Fumul se ridică în spirale din horn, de la vatra în care focul nu se stinge niciodată. Și iată-l pe tatăl ei, încadrat de stâlpii verandei, cu Anna *Chedethi* alături, de parcă ar fi stat acolo de veghe din ziua plecării ei. O strânge atât de tare la pieptul lui, încât abia dacă mai poate respira.

– *Molay*, odată cu plecarea ta a dispărut o parte din mine, îi șoptește el.

E siguranță și protecție în îmbrățișarea lui, la fel ca atunci când era mică. Apoi vine rândul Annei *Chedethi* s-o strângă la piept. Remarcă amândoi cicatricea de pe obrazul ei, deși a început să se estompeze. Ea le spune că a căzut pe podeaua alunecoasă a unui laborator și s-a tăiat în niște sticlă spartă. E aproape de adevăr, deși a lăsat deoparte contextul.

Fantoma bunicii ei și cea a lui Bebe Mol plutesc parcă împrejur, amintindu-i încă o dată de motivul pentru care a plecat. Tot ce este și tot ce speră că va deveni a început aici, în casa aceasta și cu cei care locuiesc în ea. După ce s-a întors de la Colegiul Alwaye pentru înmormântări, a mai venit acasă o singură dată, cu puțin înainte de a începe cursurile facultății de medicină. Atunci i s-a părut că familia încă e zdruncinată de cele două decese. Acum are impresia că tatăl ei și Anna *Chedethi* au învățat să trăiască acceptând pierderea suferită și au adoptat o nouă rutină. Pentru Mariamma, acest lucru nu face decât ca absența celor doi stâlpi iubiți ai familiei să fie și mai vizibilă – ca o pânză cu o ruptură în ea pe care nimeni altcineva n-o vede.

Anna *Chedethi* a pregătit mâncarea ei preferată, *meen vevichathu*, sosul stacojiu fiind atât de gros, încât ai impresia că un creion ar sta drept în el.

– A venit ieri negustoreasa de pește. Bătrâna însăși, nu nora ei. În coș avea doar *avoli*. Și a zis: „Să-i spui Mariammei că l-am adus numai pentru ea. Spune-i că am o durere teribilă în ceafă și de-a lungul brațelor. Pastilele pe care mi le dă *vaidyan* sunt inutile. Dacă le-aș arunca în râu, mi-ar fi mie mai bine și mai rău peștilor.“

Mariamma și-o imaginează pe bătrână, cu antebrațele uscate și cutate ca și când ar fi încrustate cu solzii de pește care cad din coșul purtat pe cap. Acum, darul bătrânei se află în oala de lut a lui Ammachi Mare, transformat într-un file în crustă roșie. Carnea lui albă i se topește în gură, în vreme ce stacojiul de la curry pătează

orezul, degetele ei și farfuria din porțelan.

Tatăl ei e nerăbdător să-i împărtășească o noutate care pentru ea nu este totuși nouă. O simte planând deasupra mesei, exagerată de eforturile lui de a se preface că nu este acolo. Așteaptă până când termină ea de mâncat și începe:

– Molay, trebuie să-ți spun ceva ce te va mâhni. Dumnezeu știe că numai despre asta vorbim.

Anna *Chedethi*, care strânge farfuriile, se oprește și se așază pe scaun.

– Lenin a dispărut, continuă tatăl ei. Știai?

– Îmi făceam griji. Nu mi-a mai scris de o vreme.

Un alt adevăr spus pe jumătate.

– Ei bine, dacă vrei să mă crezi, află că s-a alăturat naxaliților.

Prețul minciunii e acela că se simte ca un gândac. Ascultă în timp ce el îi povestește ce au scris ziarele despre raiduri și despre moartea lui Arikkad pe când încerca să fugă.

– Problema asta cu naxaliții părea ceva foarte îndepărtat – până acum. În Malabar, sau în Bengal. Și, deodată, iată că a ajuns aici, peste noi.

Tatăl ei a fost întotdeauna un bărbat chipeș. Pentru prima dată observă Mariamma zona mai întunecată de sub ochii lui, cutele de îngrijorare de pe frunte, obrajii lăsați și pielea capului care a început să se zărească prin părul rărit. Are cincizeci de ani. O jumătate de secol de viață. Chiar și așa, oare timpul a trecut mai repede la Parambil de când a plecat ea?

Când o tânără se îndrăgostește, o distanțare între ei este probabil inevitabilă; primul bărbat pe care l-a iubit se vede nevoit să concureze cu altul. În cazul Mariammei însă, cele care impun distanța sunt secretele. Anna *Chedethi* o privește cu temere, îngrijorată că vestea aflată ar putea s-o șocheze.

– E groaznic, spune Mariamma, fiindcă trebuie să spună ceva. Dacă li s-a alăturat naxaliților, înseamnă că e mai prostănac decât crezusem. Dacă voia să-i ajute pe săraci, de ce n-a intrat în partid, de ce n-a candidat pentru o funcție? exclamă, repetând ceea ce-i spusese și lui Lenin. De ce să facă una ca asta? E un idiot. Și-a bătut joc de viața lui!

Vehemența cuvintelor ei îi surprinde. Oare a exagerat?

– Ei bine, spune tatăl ei după un timp, adevărul e că, încă din prima zi de când a venit aici, Lenin și-a declarat intențiile. Întotdeauna i-a avut la inimă pe pulayari. Jugul care-i apasă pe ei e o povară și pentru el. Noi stăm aici și ne credem deștepți și drepți. Dar adevărul e că putem rămâne orbi în fața nedreptăților. El n-a fost niciodată așa.

Ah, dacă Lenin l-ar putea auzi pe tatăl ei susținându-i cauza!

Când Anna *Chedethi* se duce să facă baie, Mariamma rămâne singură pe întuneric, în bucătăria doldora de amintiri și mirosuri. Își amintește cum, odată, Damodaran și-a lipit ochiul de fereastră, iar Ammachi Mare s-a prefăcut enervată și l-a certat. În săptămâna în care a murit bunica ei, Damo a dispărut în junglă, în apropiere de tabăra tăietorilor de lemne. Au aflat acest lucru abia mai târziu, de la Unni, care îl așteptase săptămâni de-a rândul în coliba lui din pădure, degeaba. Fără îndoială, Damo plecase să-i țină companie lui Ammachi Mare. Unni fusese distrus.

Mariamma găsește cutia cu chibrituri și aprinde una dintre lămpile cu ulei cât palma ale bunicii ei, cele care-i plăceau și pe care le lua seara cu ea când se ducea să se culce. Plânge fără rețineri, imaginându-și chipul drag scăldat în lumina diafană a lămpii. Însă bunica îi e mereu alături; lacrimile sunt pentru trecut, pentru vremurile

inocenței, când stătea aici, hrănită de mâna ei iubitoare, încântată cu povești, știind că este iubită și prețuită.

Își recapătă stăpânirea de sine înainte de a i se alătura tatălui ei în birou. Ce dor i-a fost de mirosul ziarelor și revistelor vechi și de cel al cernelii preparate în casă! Cât i-a lipsit izul familiar de săpun de santal și pastă de dinți cu neem, cât i-au lipsit momentele acelea dragi de la sfârșitul fiecărei zile, când el îi citea povești! De ce e oare nevoie să renunți la ceva sau să-ți fie luat, ca să înveți să-l apreciezi cu adevărat? În seara asta însă, ea este povestitorul, căci el așteaptă cu nesaț să afle fiece mic detaliu din lumea ei medicală, abătându-și curiozitatea ca pe o molie asupra oricărui amănunt ce radiază cunoaștere. Jinduiește să știe totul. Iar ea îi face pe plac, descriindu-i și povestindu-i totul… cu excepția lui Brijee.

Când vine și rândul lui, tatăl îi spune:

– Trebuie să fie dificil să vezi zi de zi atâta suferință. Eu n-aș putea suporta. Numai norocul și îndurarea Domnului ne-au cruțat de asemenea nenorociri. Suntem cu adevărat binecuvântați, nu-i așa?

Ea se miră că un om care a suferit atât de mult poate avea astfel de sentimente.

– Appa, mi-e rușine să-ți spun că de multe ori iau totul ca pe un dat. Înainte vreme mi-era frică de cei bolnavi. Acum, suntem cu toții atât de concentrați pe boală, încât uneori abia dacă dăm atenție persoanei care suferă. Când vin acasă de la secția T&N sau de la cea de chirurgie, nu mă gândesc decât la masa de seară sau mă întreb dacă am primit vreo scrisoare. Cred că toți medicii trăiesc cu iluzia că au încheiat un fel de târg cu Dumnezeu. Îi îngrijim pe cei bolnavi și, în schimb, suntem cruțați de boli.

– Asta îmi amintește de ceva, spune tatăl ei întinzându-i o hârtie. Citeam ceva, și am dat peste jurământul lui Paracelsus. Mi-am zis că trebuie să-l copiez pentru Mariamma.

Scrisul tatălui ei este de obicei aproape ilizibil, dar de această dată a caligrafiat textul migălos, cu litere de tipar.

– Genul ăsta de doctor aș vrea să fie și Mariamma mea, așa mi-am spus.

Ea citește: „Iubește-i pe cei bolnavi, pe fiecare dintre ei până la unul, ca și cum ar fi din familia ta“.

În noaptea aceea doarme în patul Annei *Chedethi*, în dormitorul vechi de lângă *ara*, găsind alinare lângă femeia la sânul căreia a supt și care i-a fost mamă ca și fiicei ei, Hannah. Anna *Chedethi* îi povestește că Joppan a trecut printr-o perioadă grea. Iqbal a vrut să se retragă din afacerea cu șlepul. Joppan a luat un împrumut ca să-i cumpere partea, dar ca să ramburseze creditul a trebuit să muncească de două ori mai mult, extinzându-și rutele și acceptând cât mai multe comenzi. Anna *Chedethi* spune că își plătea bine angajații; la urma urmei, și el era unul dintre ei. Dar le și cerea mult. Înainte de Onam, în cea mai aglomerată perioadă, barcagiii și hamalii lui au intrat în grevă, cerând să devină coproprietari ai companiei. Joppan a încercat să discute cu ei rațional. Voiau cumva să fie părtași și la datoriile lui? Oamenii însă au ținut-o pe-a lor, iar el s-a simțit trădat.

– Îți amintești de acel membru al partidului pentru care a făcut el campanie și pe care l-a ajutat să fie ales în district? spune Anna *Chedethi*. Ei bine, și el și partidul au luat partea muncitorilor. Mai bine să sacrifice un vot – pe cel al lui Joppan – decât să le piardă pe toate cele ale muncitorilor. Joppan i-a dat afară și a încercat să angajeze alții. Muncitorii lui au scufundat un șlep și au vrut să-i dea foc la hangar. În loc să cedeze în fața cerințelor lor, Joppan și-a închis afacerea și a lăsat banca să i-o ia. Nu știu câți bani a reușit să salveze, dar sunt îngrijorată.

Mariamma își spune că măcar nu vor suferi de foame; Ammini câștigă din vânzarea panourilor ei din stuf. Și apoi, mai au pământul. În plus, Podi ar putea ajuta și ea, dat fiind că i s-a alăturat soțului ei în Sharjah. Dar nu așa și-a închipuit Joppan că va fi viața lui. E surprinsă de faptul că tatăl ei nu i-a spus nimic despre asta. Poate simte că trebuie să-și protejeze prietenul.

Dimineață, ia un *thorthu* și iese din casă. Vrea să vadă cum merge construcția spitalului, dar mai întâi se oprește lângă cuib. Trage în piept aerul cu miros de lemn. Lujeri de zorele se cațără pe latura însorită. Așa a vrut mama ei? Ca natura să se reînnoiască și să transforme cuibul în fiecare an, anotimp cu anotimp? Cele două taburete sunt încă acolo, iar ea se așază pe unul, cu genunchii ajungându-i sub bărbie, și își amintește de Podi, care ședea în fața ei. Jucau dame împreună sau își împărtășeau secrete pe care voiau să le țină ascunse de adulții din jur. Uneori venea singură aici și se prefăcea că pe celălalt taburet stă mama ei. Luau ceaiul împreună și vorbeau despre viață.

Femeia din Piatră e pe drumul spre canal. Ea și Podi o descoperiseră întâmplător când erau mici, aproape complet ascunsă printre vițele de piper-amar și iarba-țapului. Mariamma fusese impresionată de forța sculpturii, de prezența ei lipsită de chip. Ele erau niște pitice în comparație cu ea. Și acum e la fel. Tatăl ei îi spusese că era o sculptură la care mama ei renunțase. Ea și Podi o eliberaseră, curățaseră terenul în jurul ei și plantaseră gălbenele. Înainte, obișnuia să privească statuia ca pe o altă încarnare a mamei, diferită de cea care îi zâmbea din fotografia aflată în camera ei. În copilărie, se întindea pe spatele Femeii din Piatră și își închipuia forța mamei sale pătrunzându-i în trup, aidoma sevei care urcă în trunchiul unui copac. Acum se mărginește să-și treacă palmele pe suprafața ei, ca un salut tăcut.

Pe celălalt mal al canalului a fost turnat betonul pentru fundația spitalului. Deja schelăria din bambus legată cu sfoară sugerează o structură mai mare decât tot ce și-a imaginat ea. Încearcă să vadă cu ochii minții cum va arăta clădirea finalizată. Îi place să-și închipuie că brățara din aur pe care și-a scos-o de pe mână la Convenția de la Maramon e încastrată și ea acolo, într-un fel sau altul, parte din osatura spitalului.

Canalul a fost recent lărgit și dragat până la confluența cu râul. Suprafața apei este un caleidoscop de nuanțe verzi și maro; frunzele plutesc pe unde cu o viteză mai mare decât își amintea. Găsește un loc retras și se dezbracă până la lenjeria de corp. Apoi coboară panta din piatră, cu tălpile alunecându-i pe mușchiul crescut, și se aruncă în apă cu capul înainte. Senzația trecerii bruște dintr-un mediu în altul e revigorantă, familiară, nostalgică… și tristă. Sperase să se întoarcă în timp cu acest plonjon. Dar nu există întoarcere: timpul și apa înaintează implacabil. Iese la suprafață mult mai departe în aval decât se așteptase. Confluența apelor se vestește cu zgomot în față, iar curentul e surprinzător de puternic. Virează spre mal, găsește ceva de care să se prindă și iese pe uscat. Nu, nu mai e același canal, iar ea nu mai e aceeași Mariamma.

La sfârșitul scurtei vacanțe, tatăl ei cheltuiește pe un taxi turistic, nu ca să ajungă la stația de autobuz, ci ca să meargă împreună până la gara din Punalur – un drum de două ore și jumătate. Stau amândoi pe bancheta din spate, ca două capete încoronate. Tatăl îi mărturisește că administrarea Parambilului l-a obosit.

– Niciodată n-am fost bun la asta. Dacă aș fi avut pasiunea lui Shamuel sau a tatălui meu, am fi cultivat mult mai mult teren și am fi câștigat mai mulți bani,

spune el privind-o spășit. Adevărul e că tatăl tău preferă stiloul în locul plugului.

Mariamma îl consideră modest. E bine cunoscut pentru Neficțiunile lui. O dată sau de două ori pe an scrie câte un lung articol de investigație care apare în ediția de weekend a ziarului *Manorama*.

– Așa că am discutat cu Joppan, să administreze el tot Parambilul în numele nostru. I-am făcut o ofertă. Și am speranțe. Tocmai ce iese din afacerea cu șlepurile. Sunt prea multe bătăi de cap. Cu ani în urmă, după moartea lui Shamuel, i-am făcut o ofertă bună. El însuși a recunoscut asta. Ar fi primit astfel teren, mai mult decât oricare dintre rudele noastre de pe aici, și o parte din recoltă, ca să fie administratorul nostru. Dar el visa să cucerească pământul. Sau cel puțin apele lui. Așa că m-a refuzat. În plus, nu voia să spună lumea că era „Joppan pulayarul“ care încerca să-i ia locul lui Shamuel.

– Și de data asta i-ai făcut o ofertă diferită?

– E bine că întrebi. După ce eu nu voi mai fi, totul îți va aparține ție, așa că trebuie să știi. I-am oferit zece acri care vor fi ai lui imediat. În schimb, ne gestionează pământurile timp de zece ani și primește zece la sută din întreaga recoltă. Apoi, pe măsură ce-și dezvoltă propriul teren și câștigă bani, dacă va vrea, va putea cumpăra de la mine mai mult pământ.

– E o ofertă generoasă.

Tatăl ei pare mulțumit.

– Sper că așa crede și el. Oferta pe care i-am făcut-o atunci era mult mai bună, dar între timp multe s-au schimbat. Îmi pare rău pentru el. O vreme, rămâne tăcut, privind pe geam. Apoi reia: *Molay*, când eram noi copii, Joppan era eroul nostru, un Sfânt Gheorghe al nostru, știai? Ciudat lucru, destinul. Uită-te la mine. Am terminat școala și am avut ambiția să merg la colegiu, să văd lumea. În loc de asta, iată-mă aici, în locul de unde am pornit, în vreme ce Joppan este cel care a călătorit mult. La Parambil mă simt eu întreg. Poate că Joppan își va da seama că însuși lucrul de care a fugit este cel care-l va salva și îi va aduce fericirea. Ne opunem sorții, dar ogarul ei ne găsește oricum. „Iată, toate lucrurile fug de tine, căci tu ai fugit de Mine![83]“

Despărțirea pe peronul gării e sfâșietoare. Simte un val de rușine pentru tot ce i-a ascuns tatălui ei. Pentru secrete. Secrete reprobabile. Nu-și poate imagina că tatăl ei ar avea secrete, dar poate că are.

Îmbrățișarea lor îndelungă e altfel decât cele de până atunci. Rolurile s-au inversat. Ea e părintele care își lasă copilul să se descurce singur, însă copilul se agață de ea. Când trenul se urnește, tatăl ei rămâne pe peron fluturând din mână și zâmbind cu bravură – o siluetă singură și oropsită.

CAPITOLUL 69. Să vezi ce-ți imaginezi

1974, Madras

Spre finalul stagiului de medicină internă al Mariammei, un îngrijitor în kaki o cheamă la biroul doctoriței Uma Ramasamy, de la Departamentul de Patologie. Prima ei reacție e să se teamă că a făcut ceva rău. A doua este să se entuziasmeze. Uma Ramasamy are puțin peste treizeci de ani, e divorțată și o profesoară extraordinară. Colegii băieți ai Mariammei sunt îndrăgostiți de ea. „Are *materie*“, spune Chinnah despre ea, o sintagmă care în jargonul medical desemnează stăpânirea la perfecție a unui domeniu.

– Chinnah, ești sigur că „materia“ te atrage la ea, nu altceva?

– Ce, *ma*? Te referi cumva la Fiatul ei Premier Padmini? replică el cu inocență. *Chaa!* Nicidecum!

Fiatul Premier Padmini i se potrivește doctoriței Ramasamy mult mai bine decât greoiul Ambassador sau Standard Heraldul care aduce a gândac. Aceste trei modele străine redenumite sunt singurele care au primit licență pentru a fi fabricate în India socialistă; pentru orice altă mașină trebuie să fii dispus să plătești o taxă de import de 150 la sută. Fiatul Umei are culoarea neagră tipică și acoperișul roșu, un rând suplimentar de faruri, geamuri reflectorizante și eșapament dublu. De obicei, doctorița însăși îl conduce.

La prima prelegere pe care le-a ținut-o dr. Ramasamy în vechea Aulă Donovan, chiar și murmurele din ultimele bănci au amuțit când în sală a intrat o femeie înaltă, cu aer încrezător și un halat de laborator cu mâneci scurte. A început direct cu inflamația, primul răspuns al organismului la orice amenințare și numitorul comun al tuturor bolilor. În răstimp de câteva minute, toți erau absorbiți în toiul unei bătălii: invadatorii (bacteriile tifoide) sunt observați de santinelele de pe coline (macrofagele), care trimit semnale către castel (măduva osoasă și nodulii limfatici). Cei câțiva veterani vârstnici ai luptelor anterioare cu tifoida (limfocitele T cu memorie) sunt treziți, ridicați din paturile lor și chemați să-i deprindă în grabă pe recruții începători cu modalitățile de înfruntare a bacteriilor tifoide și apoi să-i înarmeze cu sulițe concepute special pentru a se atașa de scutul tifoid și a-l străpunge; în esență, veteranii își clonează variantele lor mai tinere. Totodată, aceiași veterani din precedentele campanii anti-tifoidă alcătuiesc un pluton de luptă biologică (limfocitele B), care fabrică în viteză un soi aparte de smoală clocotindă (anticorpi), pe care o răstoarnă peste zidul castelului; smoala va topi scuturile invadatorilor, fără a vătăma alte celule. Între timp, auzind strigătul de luptă, mercenarii duri (neutrofilele) sunt înarmați până în dinți, pregătiți să intre în acțiune. La primul iz de sânge vărsat – *orice* sânge, de prieten ori de dușman –, acești mercenari se vor lansa într-o frenezie a uciderii… Dr. Ramasamy pășea în fața tablei, lovind cu piciorul tivul auriu cu fucsia al sariului. Mariammei îi veniseră în minte femeile conturate în schițele mamei ei; tușele sinuoase de cărbune izbuteau să redea nu doar cutele unui sari, ci și silueta femeii de sub ele.

Pe plăcuța din alamă de lângă ușa biroului ei scrie simplu: CENTRUL DE CERCETĂRI HANSEN. În mod neobișnuit, dr. Ramasamy n-a simțit nevoia să-și adauge și numele. Răcoarea aerului condiționat dinăuntru îi amintește Mariammei

de magazinele care vând sariuri în bogata suburbie T. Nagar, unde vânzătoarele așezate pe platforme înălțate scot cu nesăbuință sariuri după sariuri, desfășurându-le și întinzându-le în fața clientelor. Aici însă, frigiderele cromate, băile, incubatoarele, mesele de laborator și centrifugele înlocuiesc teancurile de bumbac și mătase. Privirea Mariammei se oprește asupra microscopului binocular. Îi lasă gura apă după el. Are chiar atașat un al doilea set de oculare – unul cu scop didactic, astfel încât profesorul și studentul să poată studia același eșantion, iluminat de dedesubt cu ajutorul unui bec electric. În comparație cu frumusețea asta, microscopul monocular al Mariammei, pe care nu-l poate folosi decât în apropierea unei ferestre bine luminate și a cărui oglindă se clatină, pare o căruță hodorogită.

– E o frumusețe, nu-i așa?

Dr. Ramasamy poartă un sari de culoarea oceanului și cercei mici din aur în urechi. Îi face semn către taburetele înalte de lângă microscop. După obișnuitele preliminarii, îi spune:

– Bun… Te-am chemat ca să văd dacă vrei să lucrezi cu mine la un proiect despre…

– Da, doamnă, aș vrea! exclamă ea, cuvintele rostogolindu-i-se unul peste altul.

Dr. Ramasamy râde.

– N-ar trebui să afli mai întâi despre ce este vorba?

– Nu, adică da, doamnă.

Mariamma nu-și poate controla mișcările capului. Probabil că arată ca o fată tare prostuță. Trebuie să vorbească mai rar, așa cum îi repetă Anita deseori.

– M-ai asista în cercetările mele privind nervii periferici. Și boala Hansen.

„Oare de ce nu-i spune clar lepră?“, se întreabă ea.

– Trebuie să disecăm cu atenție membrele superioare pe care le-am prelevat de la pacienții cu boala Hansen și să expunem complet nervii median și ulnar și ramificațiile lor. Apoi vom fotografia specimenele brute *in situ*, după care vom sacrifica nervii și vom face secțiuni multiple pe care să le examinăm microscopic. Vom trimite unele secțiuni la Oslo, pentru colorație imunohistochimică și studiu.

Mariamma și-i amintește pe leproșii de la Convenția de la Maramon și pe cei care veneau la Parambil arătând ca niște extratereștri dintr-o altă galaxie, oprindu-se la distanță de casă și zornăindu-și cănile. O străbate un fior la gândul de a diseca unul dintre membrele lor. Poate că totuși „boala Hansen“ e un nume mai bun.

– Solicitarea dumneavoastră mă onorează.

Dr. Ramasamy își lasă capul pe un umăr și zâmbetul i se lățește.

– Dar…?

– Nu, nu-i nimic. Doar că mă întrebam de ce m-ați ales tocmai pe mine.

– Bună întrebare. Te-a recomandat dr. Cowper. Am văzut disecția mâinii pe care ai făcut-o pentru examenul-premiu. Mi s-a părut extraordinar că ai reușit așa ceva în numai două ore. E exact ce am eu nevoie. Dar specimenele mele vor fi mai dificile.

– Vă mulțumesc, doamnă. Mă bucur că nu m-ați ales fiindcă…

– Fiindcă i-ai strivit boașele lui Brijee? replică dr. Ramasamy cu chipul lipsit de orice expresie.

Șocată, Mariamma izbucnește în râs.

– *Ayo*, doamnă!

– Sinceră să fiu, ăsta a fost un atu. Am fost și eu studentă aici nu cu mult timp în urmă. Am avut și noi Brijee-ii noștri, deși nici unul chiar atât de toxic. Din păcate, unii încă mai sunt în activitate.

Mariamma începe încă de-a doua zi, scoțând un specimen dintr-un vas cu formol

ce pare să conțină o sumedenie de antebrațe cu tot cu mâini. Face disecția lângă fereastră, unde lumina e mai bună. Are și o lupă pe un postament, în caz de nevoie. Trebuie să găsească trunchiul nervilor median și ulnar în antebraț și să le expună ramurile până la degete, sau, mai corect spus, până la cioturi, fiindcă specimenul în cauză nu mai are degete. Problema e că pielea este groasă ca a unui elefant, mai groasă decât a unui cadavru obișnuit păstrat în formol. Țesutul gras și cel subcutanat par tari ca piatra și lipite de piele; trebuie să fie atentă să nu secționeze nervul. Nu poate folosi nici un instrument ascuțit, ca scalpelul sau foarfeca, în apropierea nervului, așa că timp de ore întregi înțeapă, împinge și răzuiește cu degetul învelit în tifon sau cu mânerul scalpelului; „disecție boantă“, așa numesc ei procedeul. E ca un vânător căutând o urmă. Semnele sunt subtile, aidoma crestelor fine de pământ mai închis la culoare lăsate în urmă de râme. Stă aplecată asupra specimenului așa cum stătea brodând în copilărie, alături de Hannah. Oare călugărițelor din mănăstiri le sunt permise asemenea preocupări?

Abia după o săptămână cu dureri de încheieturi și gâtul țeapăn reușește să finalizeze prima disecție.

– Minunat! exclamă Uma când vine să vadă. Te-am angajat pe tine fiindcă eu nu am timp pentru asta. Dar mărturisesc că am încercat. Și am măcelărit nervul! Care e secretul tău?

Mariamma ezită.

– În parte, vederea bună. Am învățat să brodez când eram foarte mică. Am constatat că pot face cusături foarte, foarte mici, care lui Hannah – fata care m-a învățat – nu-i reușeau, deși vedea normal. De fapt, n-am folosit lupa oferită, fiindcă îmi dă amețeli. Și, doamnă…

Ezită iar. Când a încercat să-i explice asta Anitei, colega ei de cameră a crezut că a luat-o razna.

– N-aș vrea să pară că mă laud… sau că mi-am pierdut mințile. Dar mi s-a părut că în timpul disecțiilor anatomice văd *altfel*. Adică, toți putem privi un țesut aplatizat, strivit, în formol, numai că eu îl văd tridimensional, pot să-l rotesc în minte. Nu e doar faptul că știu ce-ar *trebui* să văd – pentru asta, avem manualul de disecție deschis în față. Dar pot vedea modul în care țesutul de sub ochii mei diferă de ilustrația din manual. Mi-l pot *imagina* pe de-a-ntregul, aproape că pot să văd prin el. Iar pe urmă ceea ce trebuie să fac este să-l evidențiez. Și pentru asta îmi folosesc toate simțurile. Sunt atentă la rezistența pe care o opune țesutul, la senzația tactilă și chiar la vibrații sau la fricțiune când instrumentul se mișcă pe suprafața lui.

Uma se gândește o clipă.

– Nu-ți face griji, nu cred că ți-ai pierdut mințile. Ai un dar, Mariamma. Altfel n-ai putea diseca așa. Creierul nostru are capacități extraordinare. În modul nostru simplist de gândire, încadrăm fiecare funcție în cutiuța ei – aria lui Broca pentru vorbire, aria lui Wernicke pentru a interpreta ceea ce auzim. Dar cutiuțele sunt artificiale. Simpliste. Simțurile se întrepătrund și trec de la o arie la alta. Gândește-te la sindromul membrului-fantomă. Piciorul e amputat, iar creierul simte durere în ceea ce nu mai există. Așa că înțeleg cum e posibil ca creierul tău să preia un semnal vizual și să procedeze altfel cu el.

Mariamma se gândește la Tulburare. Deja, cu cunoștințele de anatomie și fiziologie pe care le-a acumulat, își spune că Tulburarea ar putea implica zone ale creierului asociate cu auzul și cu echilibrul. Poate că pentru cei afectați de ea, imersia în apă face ca semnalul să treacă în părți ale creierului care altfel i-ar fi inaccesibile – ceea ce ar fi opusul unui dar. Trebuie s-o întrebe pe Uma, dar înainte s-

o poată face, profesoara continuă:

– Am văzut câteva dintre schițele tale. Desenezi bine.

– Nu chiar. Mi-aș fi dorit să am talentul artistic al mamei.

– Ce fel de artă face?

– Nu mai face. Dar a făcut cândva… N-am cunoscut-o niciodată. S-a înecat la scurt timp după ce m-am născut eu.

– Oh, Mariamma!

Tristețea din vocea Umei îi stârnește și ei o undă de mâhnire. Nu pentru mama ei. Cum ar putea suferi pentru o persoană pe care n-a cunoscut-o? Și nu i se va ostoi niciodată tristețea stârnită de moartea lui Ammachi Mare, care i-a fost mamă, bunică și tiză. Dar apropierea de Uma, date fiind vârsta și firea ei dinamică, energică, îi oferă Mariammei o idee despre cum ar fi fost să poată discuta așa cu mama ei. Dacă nu s-ar fi înecat.

Profesoara se ridică, îi strânge ușor umărul și se întoarce în biroul ei.

Cursurile, orele de practică, disecțiile și cărțile îi țin mintea ocupată. Din când în când are un impuls absurd de a-i scrie lui Lenin, care, desigur, e inabordabil. Singurele scrisori pe care le mai primește acum sunt de la tatăl ei și îi aduc vești de acasă. Joppan a acceptat să fie administratorul Parambilului, și încă din prima zi pare că face asta dintotdeauna. Tatăl ei spune că, în sfârșit, poate respira și el. Apoi e drama în care sunt implicați Maestrul Propășire și Fondul Spitalicesc. Podi lucrase pentru Maestrul Propășire, ajutându-l cu contabilitatea. După plecarea ei, el a angajat o fată nouă, care, după toate aparențele, a delapidat fonduri. Chestiunea este în curs de elucidare, dar până atunci bietul Maestru e suspendat din funcție, cu toate că e pe deplin nevinovat. Construcția spitalului nu a fost însă afectată:

Zidurile exterioare sunt aproape complet ridicate. Mă uit la ele și am impresia că visez văzând o clădire atât de modernă la noi, în Parambil. Mi-aș dori s-o vadă și Ammachi Mare. *A fost viziunea ei. Dar poate că o vede. Știa, fără îndoială, că porniserăm pe acel drum. Anna* Chedethi *îți trimite dragostea ei. Suntem foarte mândri de tine.*

Al tău iubitor Appa

Într-o sâmbătă, când Mariamma lucrează de zor la disecții, Uma vine într-o scurtă vizită. Examinează împreună, prin microscopul dublu, câteva dintre primele secțiuni de nervi.

– De multe ori mă gândesc la Armauer Hansen, spune Uma la un moment dat. Atâția alți cercetători au studiat înaintea lui țesutul lepros la microscop, și totuși n-au văzut bacilul leprei. Doar nu e chiar atât de greu de văzut! Numai că ei deciseseră deja că e imposibil să existe așa ceva. Uneori trebuie să ne *imaginăm* ceva pentru a-l găsi. Iar ăsta, apropo, e un lucru pe care l-am învățat de la tine.

Cuvintele ei o flatează și o inspiră să muncească mai îndârjit. Îi place de Uma. Când era mică, visa cu ochii deschiși că mama ei avea să vină acasă acoperită de giuvaiere, cu părul fluturând liber, într-un car, eliberată în sfârșit de vraja unui magician care o cufundase în somn vreme de ani. Aceste fantezii o cuprindeau de obicei când era lângă Femeia din Piatră sau în cuib, fiindcă mama ei trăia în acele creații, trăia în schițele și picturile ei neterminate – o artistă întreruptă din lucru, care avea să se întoarcă în scurt timp. Dar anii treceau și frumoasa adormită nu se întorcea și picturile rămâneau neterminate. Uma, mentorul ei viu, în carne și oase, femeia care, așa cum află Mariamma, concurează la raliuri și reconstruiește cu

mâinile ei un motor, este mai reală decât orice desen, mai reală decât o relicvă din piatră fără chip de la Parambil.

Își cumpără un bilet ca să meargă acasă timp de o săptămână în scurta perioadă de vacanță. Cu două zile înainte de data plecării, muncește în laborator, pregătind disecția pentru a fi fotografiată.

Simte o prezență în spatele ei. Se întoarce. Uma stă cu un picior înăuntru și cu celălalt în afara laboratorului, cu o expresie stranie pe față și ochii umezi. Primul gând al Mariammei este că profesoara a scos ceva din bazinul cu formol și vaporii i-au iritat ochii.

Uma se apropie de ea cu pași lenți, ca ai unui somnambul, și o prinde ușor de umeri.

– Mariamma, a fost un accident.

CAPITOLUL 70. Plonjonul

1974, Cochin

Philipose își petrece o noapte departe de Parambil, la celebrul Hotel Malabar din Cochin, pe cheltuiala ziarului. Înaintase un articol cu o abordare diferită despre Robert Bristow, un om care în acest oraș portuar era privit ca un sfânt. Editorului îi plăcuse ideea.

Inginer de marină, Bristow sosise în Cochin în 1920 și își dăduse seama că, în ciuda înfloritorului comerț cu mirodenii, orașul avea să rămână un port lipsit de importanță din cauza unui banc de nisip și pietre și a unei creste uriașe care nu permiteau decât accesul unor ambarcațiuni de mici dimensiuni. Navele mari erau nevoite să ancoreze în larg, mărfurile și pasagerii fiind aduși la țărm cu bărcile cu vâsle. Bristow a fost autorul unei reușite inginerești care rivaliza cu construirea Canalului Suez: a îndepărtat obstacolele și, în cursul acestui proces, a dislocat atâtea stânci și aluviuni cât să poată construi Insula Willingdon. Navele aveau acum un port de mare adâncime situat între continent și Insula Willingdon. Pe aceasta din urmă se află Aeroportul Cochin, birouri guvernamentale, sedii de firme, magazine și magnificul Hotel Malabar.

Philipose ia cina în aer liber, la Malabar, și privește spre canalul larg care trece printre Insula Vypin și Fortul Cochin, continuând apoi spre Marea Arabiei. Dată fiind dușmănia lui cu apa, îl amuză ideea că se află pe un pământ aflat odinioară în mare. Se află aici fiindcă un biolog agasant l-a tot cicălit pe Omul Obișnuit să cerceteze ce efect a avut realizarea inginerească a lui Bristow asupra ecologiei din lacul Vembanad, care se varsă în ocean exact acolo. Canalele și brațele de râu care susțin viața în Kerala și se varsă în lac sunt expuse acum la apa sărată. „Daune incomensurabile au fost produse comunităților bentonică, nectonică și planctonică“, insista omul în scrisoarea lui. „Și fiindcă dragarea se face pe toată durata anului, vătămările continuă și ele. Prețioasa stridie-de-stâncă, *Crassostrea*, este esențială pentru lanțul trofic alcătuit din puiet de pește, pește adult și copil cu creier în dezvoltare!“ Philipose îl înțelege: a văzut și el fenomene similare producându-se odată cu construirea barajelor, tăierea pădurilor de tec sau realizarea excavațiilor pentru minereuri; toate sunt consecințe neintenționate. Bieții săteni a căror viață ar putea fi afectată au rareori posibilitatea de a obiecta din timp la adresa unor astfel de proiecte. Iar odată ce răul s-a făcut, nu mai contează ce au ei de spus.

Zăbovește la cină cu un pahar de brandy din partea bucătarului, care, așa cum află el, este un admirator al Omului Obișnuit. Suflă o adiere delicată, ca degetele unei femei prefirându-i părul. Cât și-ar dori ca Mariamma să poată fi cu el, la acest hotel elegant!

„Sunt la marginea lumii mele“, își spune. „Mai departe de atât nu voi merge.“

Simte izul istoriei în adierea brizei. Olandezii, portughezii, englezii… toți și-au pus amprenta aici. Și toți au dispărut acum. Umbre. Cimitirele lor sunt năpădite de buruieni, numele devenind ilizibile, șterse de vânt. Ce amprentă va lăsa *el* oare? Care va fi capodopera lui? Știe răspunsul: Mariamma. Ea e capodopera lui.

*

După cină se retrage spre cameră, păşind cu grijă; nu e obişnuit să bea brandy. Turiştii care stătuseră mai înainte la o masă lungă au plecat şi au lăsat în urmă o carte pe un scaun. Nu, nu e o carte, ci un mic catalog tipărit pe un fel de hârtie grea, care te ispiteşte s-o atingi. Ia catalogul. Pe copertă e o fotografie în alb şi negru înfăţişând o sculptură în piatră de mari dimensiuni, undeva în aer liber.

Deodată, aburii alcoolului i se destramă. Oceanul a încremenit, adierea a pierit, stelele nu mai clipesc.

Umerii şi braţele îi sunt excesiv de dezvoltate – e o femeie, dar una supraomenească. Seamănă cu o siluetă primitivă din lut, cu sânii plini, atârnând. Omoplaţii îi sunt ca nişte aripi lipite de spate. Pielea i-a fost lăsată în mod voit necizelată. Stă în patru labe, dar cu un braţ întins. Chipul femeii nu e dezvăluit, închis fiind încă în piatră.

Stomacul i se strânge şi un fior îi ridică părul pe piele. Proporţiile exagerate, postura, atitudinea… toate amintesc de Elsie.

Se împleticeşte până în camera lui şi, în culmea surescitării, studiază catalogul la lumina lămpii. La index, sculptura apare ca „#26, Artist Necunoscut“. Catalogul listează vânzarea unei colecţii din casa Aydar, a unui englez aparent bogat, „orientalist“, care strânsese o serie de picturi, artă populară şi sculpturi indiene. Vânzarea se face prin intermediul casei de licitaţii Wintrobe & Sons. Philipose răsfoieşte meticulos catalogul, studiind celelalte articole din colecţie. Nu mai vede nimic de-al lui Elsie. E posibil ca statuia să fi fost lucrată de ea înainte de căsătoria lor. Sau când a plecat de la Parambil, după moartea lui Ninan. Dar instinctul îi spune că nu aşa stau lucrurile.

Revine la copertă. Piatra brută, necizelată, în locul în care ar fi trebuit să fie faţa, a fost lăsată aşa în mod voit. Îl năpădesc sudorile, îi vine să sfâşie hârtia, să spargă piatra ca să-i scoată faţa la iveală.

Păşeşte de colo-colo, incapabil să stea liniştit, încercând să înţeleagă ceea ce nu poate fi înţeles.

„N-am găsit niciodată cadavrul. În lipsa lui, am presupus.“

Abia dacă fusese prezent când se înecase Elsie, pierdut în fanteziile despre reîncarnare induse de opiu şi apoi în incriminări nesfârşite. Când se întorsese din pădure, după ce Shamuel, Joppan, Unni şi Damo îl duseseră acolo, mintea i se limpezise. Îşi îngropase faţa în hainele lui Elsie, cele pe care le lăsase pe mal. Îi inhalase mirosul, acel miros nou al ei când revenea după ce lipsise atât de mult. Parfumul suferinţei. Nu voise niciodată să accepte ideea că îşi luase singură viaţa, că se dăduse de bunăvoie pradă râului, fiindcă dacă aşa ar fi fost, ştia că el era cel care o împinsese la asta. Nu, fusese un accident. În coşmaruri, se împiedica de cadavrul ei descompus, sfâşiat de crocodili şi câini sălbatici undeva departe de Parambil.

Dar în toţi aceşti ani niciodată nu i-a trecut prin minte o *altă* posibilitate decât cea a înecului; niciodată nu şi-a închipuit un scenariu în care ea încă exista, vie, în acelaşi univers ca el, şi încă îşi practica meşteşugul. Avusese motive să fugă de el. Dar şi de propriul ei copil? Nu, sigur că nu!

„Oh, Elsie! Cu ce soi de fiară te-ai măritat, dacă singurul mod în care ai putut să faci ceea ce era important pentru tine a fost s-o sacrifici pe Mariamma?“

Licitaţia urmează să aibă loc peste două zile. În catalog scrie „Artist Necunoscut“, dar două decenii de jurnalism l-au învăţat că ceea ce e necunoscut este, de fapt, doar nedescoperit încă.

Trebuie să se ducă la Madras. În toţi aceşti ani, oraşul a fost sinonim cu eşecul lui.

Nici chiar faptul că fiica lui se află acolo nu l-a putut determina să urce într-un tren. Gândul la Madras i se pare și acum sufocant.

Dar se va duce. *Trebuie* să se ducă. Nu numai ca să primească răspunsuri, ci și pentru ispășire.

A doua zi dimineață, cei de la biroul din Cochin al ziarului *Manorama* izbutesc imposibilul. Peste câteva ore, în fața ghișeului de rezervări, Philipose își ia biletul. Tremură și palmele îi sunt umede. „Ne urcăm în tren și cu asta, basta“, își admonestează el corpul. Întors la Hotelul Malabar, îi scrie Mariammei.

Fiica mea dragă, voi lua în curând trenul spre Madras. Voi ajunge acolo dimineață – probabil înainte să primești tu această scrisoare. Dar ai spus la un moment dat că, după toți acești ani, dacă voi apărea pe nepregătite la tine în prag, șocul te va ucide. Prin urmare, îți scriu ca să te anunț că vin. Am multe să-ți povestesc. Voiajul marilor descoperiri nu înseamnă să găsești pământuri noi, ci să privești cu alți ochi.

Al tău iubitor Appa

După-amiază, când vine ora îmbarcării, își vede numele pe o listă dactilografiată, lipită pe peretele vagonului; își amintește de ziua în care a stat exact pe acel peron împreună cu Maestrul Propășire. E ca și cum viața lui întreagă încă nu a început; încă n-a întâlnit-o pe fata aceea aventuroasă cu ochelari cu lentile colorate care îi va deveni soție; Ammachi Mare, Bebe Mol și Shamuel trăiesc, iar Ninan și Mariamma nu s-au născut încă, așteptând momentul potrivit…

Urcă în vagon ca un călător hârșit, fără alt bagaj decât servieta ușoară în care se află carnetul lui, aparatul de ras și un schimb de haine. „Cu mare plăcere“, se aude rostind afabil, după ce ajută o femeie să-și pună cufărul sub banchetă. Trenul se urnește din loc. Râde împreună cu ceilalți când o *Kochamma* strigă de pe peron: „Și nu uita să-ți speli chiloții, *kehto*! Să nu-i dai la *dhobi*, m-ai înțeles?“ Studenții din compartimentul alăturat strigă la rândul lor: „Dar ce-ai cu el, *ammachi*? Lasă-l în pace! Dacă te mănâncă de la *dhobi*, te scarpini și gata!“

Călătoria a început amuzant. Vecinii de compartiment încearcă să hotărască dacă e mai bine să ia cina în Palakkad sau să aștepte până în Coimbatore, de parcă viața ar depinde de asemenea alegeri mărunte. E uluit când se aude expunându-și și el părerea, pretinzând că are experiență în domeniu. „Lașule!“, se mustră în sinea lui. „Câte nazuri ai făcut atâția ani când a fost vorba să mergi la Madras! Tot ce aveai nevoie era să se întoarcă Elsie din morți!“

La asfințit, coastele înverzite ale Gaților de Vest amuțesc conversațiile între pasageri. El se uită pe geam, pierdut. „Dacă tu te-ai schimbat, Elsie, să știi că și eu am făcut-o. Am învățat să fiu ferm. Mi-am dus fiica la școală în fiecare zi până când ea mi-a interzis s-o mai fac. I-am citit povești în fiece seară. Slavă Domnului că-i place să citească și că cel mai mult o încântă să se cufunde într-o carte. Eu am decis că miercurea e seara muzicii carnatice la postul de radio All India, însă ea prefera opera la BBC – ce sunete oribile! Oh, Elsie, ce mult ai ratat din viața fiicei noastre! Eu n-am realizat mare lucru în viață, și sunt primul care o recunoaște. Dar ce realizare ar putea fi mai mare decât fiica noastră? Nu trebuie să-mi spui nimic. Nu-mi datorezi nimic. Elsie, vin la tine ca să-ți spun că îmi pare rău. Că mi-aș dori să depăn din nou firul vieții noastre. Eram un alt om atunci. Sunt un alt om acum.“

Când trenul intră în primul tunel, luminile palide din compartiment împrăștie o lucire fantomatică, iar huruitul roților pe șine se aude ca un răget.

„Niciodată n-am încetat să mă gândesc la tine. La felul în care arătai când te-am întâlnit prima dată, și când te-am reîntâlnit, și primul nostru sărut… Vorbesc în fiecare seară cu fotografia ta.

Dar, Elsie, Elsie… ce înseamnă statuia asta? Poate fi cu adevărat din anul în care ai fost plecată? Și dacă nu, înseamnă că trăiești? Poate că am preferat să te cred moartă, ca să nu fiu nevoit să conștientizez cât de oribil m-am purtat. Dar, Elsiamma, dacă trăiești și te ascunzi, nu te mai ascunde. Lasă-mă să te văd, arată-ți chipul! Sunt atâtea de spus…“

*

În scurt timp, trenul va trece peste un lung pod cu piloni pe care și-l amintește de demult, cu un fior, fiindcă atunci îl șocase. Se uitase pe geam fiindcă clic-clacul ritmic al roților pe șine se schimbase într-un șuier ascuțit și în clipa aceea i se păruse că trenul zboară deasupra apei, fără nimic care să-l susțină. Aproape că leșinase. Mai bine să doarmă când vor trece iar peste podul cu pricina.

Urcă în patul său – cel mai de sus – și se întinde. În spațiul acela îngust, tavanul aflat la câteva palme de nasul lui îi dă senzația unui sicriu. Închide ochii și se gândește la chipul Mariammei. Ea e compensația pentru visurile lui spulberate, pentru singurătate și pentru imperfecțiunile sale din tinerețe. „Nu avem copii ca să ne împlinească visurile. Copiii ne permit să renunțăm la visuri pe care nu am fost meniți să le împlinim.“

A ațipit, când îl trezește un bufnet puternic care răsună de la un alt vagon, urmat de o zdruncinătură care scutură și vagonul lui. Se simte ridicându-se din pat. „Ce ciudat!“ Cușeta se rotește în jurul lui. Vede un copil plutind prin aer, iar un adult zboară pe lângă el. În jurul lui izbucnesc țipete și scrâșnete de metal. E proiectat în tavan, numai că tavanul este podeaua.

Luminile se sting. Se rostogolește în beznă, căzând mai mult, și mai mult, și stomacul îi urcă în gât, exact ca în acea nebunească lunecare pe ape de demult, cu barcagiul și copilul lui muribund.

Un trosnet bubuie, și compartimentul se crapă ca un ou lovit. Apa năvălește înăuntru. Din instinct, trage adânc aer în piept, umflându-și pieptul cu câteva fracțiuni de secundă înainte ca apa rece să-i înghită pe toți. Alunecă din vagonul frânt ca gălbenușul din coaja spartă. Totul îi e foarte cunoscut. „Ține ochii deschiși!“, aude glasul lui Shamuel strigându-i.

Zărește o formă vagă, întunecată, ca o balenă sub el – vagonul ducându-se la fund. Aerul din piept îl poartă în sus. Ajunge la suprafață și trage cu sete oxigen proaspăt, simțind cum lumea se învârte în jurul lui. Se prinde de un obiect dur de alături, ca să-și alunge amețeala, dar marginea ascuțită a acestuia îl taie la mână. Înșfacă disperat alt obiect, care continuă să plutească. Cu ochii deschiși, amețeala i se mai domolește.

E o tăcere mormântală în jur. Se uită la oglinda plată a apei scăldată într-o lumină spectrală și presărată cu bagaje, haine, pantofi și capete umane. Capătul unui vagon se ridică la suprafață, ca un deget acuzator înălțat spre cer, după care se scufundă iar.

În stânga și-n dreapta, pereții stâncoși ai unui defileu se strâng asupra lui, încadrând o panglică de stele. Vede resturile rupte ale podului pe piloni de pe care a căzut trenul. Apa e rece. Nu simte durere, dar piciorul drept nu răspunde la comenzi. O lumină în spatele lui! Se întoarce încet, dar e numai luna aproape plină,

indiferentă la ceea ce se petrece. Acum aude un cor care răsună, strigătele supraviețuitorilor. „Shiva! Shiva!“, urlă un glas de femeie, iar altul, din direcție opusă, țipă: „Dumnezeule! Dumnezeul meu!“ Însă dumnezeul dezastrelor e neclintit și ambele glasuri gâlgâie oribil până ce amuțesc.

O siluetă imobilă plutește lângă el cu fața în jos, o harababură de haine și păr lung, trupul fiind schimonosit într-o formă atât de hidoasă, încât nu-l mai poate privi.

A reușit să-și treacă brațul peste ceva ca o pernă moale, plutitoare, cu o creastă din ceva mai tare. Abia dacă stă la suprafață. Bate apa cu mâna liberă, surprins de faptul că înaintează. Nu există un curent căruia să i se opună, doar moarte și resturi plutind în liniște. Dă din picioare, și acum simte un zvâcnet de durere în cel drept.

– *Appa! Ap…!*

Strigătul copilului vine de undeva din spatele lui. O fetiță – sau să fie un băiețel? Ori are halucinații?

Bate apa cu brațul liber ca să se răsucească – pe el și pluta lui improvizată. Zărește pe suprafața apei o chică deasupra unor ochi panicați mari cât niște luni, care-și pierd focalizarea, un nas mititel și o gură bolborosind sub apă pentru a se ridica apoi scurt în încercarea de a țipa, în vreme ce mâini mici și disperate dau să se cațăre pe o scară inexistentă. Lupta copilului de a respira este cea care îi dă putere. Din nou, copilul barcagiului! Capul dispare sub apă. Aude un muget undeva în fundul gâtului și pornește în direcția lui, dar, oh, cât de încet se mișcă, și cât de rău îl doare piciorul! *Appa!* E strigătul copilului său, al tuturor copiilor. Și înțelege acum, în cel mai nepotrivit moment, că fața pe care cu atâta disperare își dorise s-o vadă, fața Femeii din Piatră, n-a fost niciodată menită să fie văzută. Dar ce conta? Murim în timp ce trăim, suntem bătrâni chiar și când suntem tineri, ne agățăm de viață până și în vreme ce ne resemnăm s-o părăsim.

Dar cu acest copil spre care se îndreaptă el, un om obișnuit, are șansa să facă ceva memorabil. *Iubește-i pe cei bolnavi, pe fiecare dintre ei până la unul, ca și cum ar fi din familia ta*. A scris aceste cuvinte ale lui Paracelsus pentru fiica lui. Și aici, aproape, dar imposibil de ajuns la el, este un copil – nu copilul lui, însă pe toți trebuie să-i iubească de parcă ar fi ai lui. Poate că pe copilul de aici nu-l poate salva, poate că nici pe el însuși nu se poate salva, dar nu contează și totuși contează enorm, și bate apa cu înverșunare, omul cu un braț și un picior care nu știe să înoate, îndreptându-se spre un copil la care nu poate ajunge. Mâna lui disperată atinge niște degete mici, care însă deja se scufundă.

Ia o gură mare de aer, trăgând în plămâni cerul, stelele și stelele de dincolo de ele. „Doamne, Dumnezeule, Dumnezeul meu, unde ești? Doamne, eu te respir, Doamne, respiră tu asupra mea, suflă asupra mea răsuflarea lui Dumnezeu…“ Căci pentru prima dată în viața lui, eliberat de indecizie, eliberat de îndoieli, e absolut sigur de ceea ce trebuie să facă.

CAPITOLUL 71. Și morții vor învia nestricăcioși

1974, Madras

Ține în mână o scrisoare nedeschisă din partea tatălui ei. Lacrimile îi cad pe adresa caligrafiată cu scrisul lui imposibil, pe care însă poștașul reușește întotdeauna să-l descifreze.

În această scrisoare, tatăl ei este în viață.

În acea dimineață la morgă, nu era.

În fața morgii, de dimineață, o mulțime de rude înfuriate cereau să afle vești. În chipurile lor contorsionate, nedumerite, ude de lacrimi, a văzut Mariamma cum arăta, probabil, și chipul ei. Aceeași gheară îi strânsese pe toți ca pe un smoc de iarbă și aceeași seceră îi retezase de la genunchi, văduvindu-i de cei dragi. Paznicii îi permiseseră Mariammei, în halatul ei alb, să se strecoare printre porțile metalice, în vreme ce-i țineau la distanță pe ceilalți îndoliați:

– Ea de ce are voie să vadă cadavrul, iar noi nu?

„Cadavrul.“ Simțise cuvântul ca pe o lovitură de baros.

Trebuia să se întâlnească cu Uma la morgă, dar cum n-o văzuse, rătăcise prin sala cavernoasă fără nimeni care s-o oprească, printre cadavrele întinse pe tărgi metalice și pe podeaua goală de ciment. Apoi văzuse o mână la fel de familiară ca a ei, ivindu-se de sub o prelată. S-a apropiat de el, i-a luat mâna rece și i-a descoperit fața. Tatăl ei părea că se odihnește în pace. În mod ilogic, s-a gândit că trebuia să aibă o pătură în locul prelatei din cauciuc și o pernă sub cap, ca să nu stea pe metalul rece și tare. Nu era mort. Trebuia să fie o greșeală. Nu, doar avea nevoie să doarmă, asta era tot, și după ce se odihnea puțin, avea să se ridice și să iasă cu ea din morga asta zgomotoasă… Picioarele i s-au înmuiat, în jur s-a făcut întuneric și sunetele s-au stins. Într-un reflex autoprotector, s-a lăsat pe vine lângă targa lui, cu capul între genunchi, încă ținându-l de mână, hohotind de plâns. Lumea se sfârșise.

Încet, sunetele au revenit în sală. Nimeni nu-i acorda atenție. Era prea mult haos, vaietele celorlalți, strigătele cuiva care încerca să restabilească ordinea. După mult timp, s-a ridicat în picioare. Printre lacrimi, și-a întrebat tatăl ce-l determinase să urce în tren. De ce în trenul *acela*? Doar știa că ea se pregătea să se întoarcă acasă, așa că de ce voise să vină?

Uma Ramasamy, cu un șorț la brâu, a găsit-o vorbind cu tatăl ei. Ea și toți ceilalți patologi îl ajutau pe procuror să se descurce cu mai multe cadavre decât ar putea încăpea într-o morgă. Uma a îmbrățișat-o și au plâns împreună. I-a explicat tinerei că prelata din cauciuc acoperea un genunchi rupt și o lacerație adâncă în dreptul coastelor de pe partea stângă. Mariamma n-a vrut să vadă cu ochii ei.

Știa că profesoara nu putea să stea cu ea toată ziua și că trebuia să plece.

– Uma, am tot vrut să-ți spun ceva. Nu așa și nu aici mi-am imaginat că-ți voi spune, dar trebuie s-o fac acum. E important. E despre tatăl meu, despre familia mea. Te rog! Ai câteva minute?

Femeia a ascultat-o atentă, liniștită, cu sprâncenele ridicate a uimire.

– O voi face, a asigurat-o. O voi face eu, personal. E nevoie doar să semnezi niște hârtii.

*

Acum, în camera de la cămin, cu mâinile tremurându-i lângă Anita, deschide scrisoarea tatălui ei.

Draga mea fiică,

Citește o dată, apoi încă o dată. Îi scrie că vine s-o vadă. Dar nu și de ce. *Voiajul marilor descoperiri nu înseamnă să găsești pământuri noi, ci să privești cu alți ochi.*

Cuvintele îi par lipsite de sens. Duce scrisoarea la buze, sperând că va înțelege. Simte mirosul cernelii preparate de el însuși: parfumul inconfundabil de acasă, al pământului roșu bogat în laterit pe care tatăl ei l-a iubit atât de mult.

Peste două zile, când se întoarce la Parambil cu sicriul tatălui ei, Mariamma și Anna *Chedethi* se aruncă una în brațele celeilalte ca două suflete în pragul înecului. Anna *Chedethi* îi e mai mult decât o rudă de sânge: acum a rămas unicul membru supraviețuitor al familiei sale.

În spatele ei se află Joppan, cu fața ca de piatră în timp ce strânge mâinile Mariammei, cu ochii ca doi cărbuni aprinși, de parcă ar pune la cale o răzbunare împotriva unui Dumnezeu care i-a răpit cel mai bun prieten. Nici el și nici Anna *Chedethi* nu au idee de ce plecase tatăl ei la drum.

Abia dacă recunoaște sacul de oase care se apropie ca s-o consoleze: e Maestrul Propășire. După scandalul stârnit de angajata hoață, tatăl ei a fost singurul care l-a susținut, deși până la urmă banca a avut cel mai mult de suferit, Fondul Spitalicesc rămânând aproape intact. Maestrul s-a criticat pe sine mai aspru decât îl criticaseră toți ceilalți. Dar este omul potrivit pentru asemenea momente: nevoile celorlalți, necesitatea de a organiza înmormântarea îi dau un scop.

– Mi-e inima frântă, *molay*, îi spune el, apoi se duce să discute cu șoferul furgonetei care a adus sicriul.

La biserică, a doua zi, sunt multe figuri pe care nu le recunoaște, admiratori ai Omului Obișnuit care au venit să-și prezinte condoleanțele. O femeie care, după înfățișare, ar putea fi soră cu Ammachi Mare, cocoșată și sprijinindu-se într-un baston, îi spune:

– *Molay*, am râs și am plâns împreună cu tatăl tău vreme de un sfert de secol. Ne doare inima pentru tine.

Mariamma poartă în suflet un secret pe care nimeni altcineva nu-l cunoaște: din trupul tatălui ei au fost îndepărtate viscerele, toracele și abdomenul fiind doar o carcasă goală. Uma i-a prelevat și întreaga coloană vertebrală, în bloc, introducând în locul ei o coadă de mătură. Cei care au privit în sicriul deschis n-au putut vedea incizia lungă de la ceafă, de la o ureche la alta, imediat sub linia părului. Scalpul i-a fost tras în față, iar calvaria i-a fost deschisă pentru a-i fi scos creierul. Apoi craniul și scalpul au fost refăcute. În mod normal, în cazul unui dezastru soldat cu atât de multe victime nu se examinează creierul decedatului, mai cu seamă dacă plămânii indică înecul drept cauză a morții. Dar Uma va efectua ea însăși o autopsie cerebrală asupra acestei victime. Din păcate, rezultatul nu va putea explica de ce a urcat tatăl ei în tren.

Urmează să fie înmormântat alături de tatăl lui, de Ammachi Mare, de Bebe Mol, de JoJo și de scumpul lui fiu, Ninan, fratele ei, în pământul roșu care i-a hrănit și pe care l-au iubit. Dacă rămășițele trupești ale mamei ei vor fi găsite vreodată, vor fi și ele îngropate acolo. La fel ca Mariamma însăși.

Se întreabă ce-ar spune Ammachi Mare dacă ar ști că trupul fiului ei nu este

întreg. „Căci trâmbița va suna și morții vor învia nestricăcioși.“[84] Oare bunica ei chiar credea asta ca atare? Poate că da. Dar dacă Dumnezeu îi poate învia pe cei descompuși, atunci sigur că-l va putea reconstrui pe tatăl ei, chiar dacă rămășițele lui pământești sunt împrăștiate pe cele două țărmuri.

Sicriul e coborât în groapă. Pământul răpăie pe capac cu o notă atât de categorică de finalitate, încât o face pe Mariamma să descopere că mai are încă lacrimi în ea. Mai târziu, familia extinsă de la Parambil se strânge acasă: toți adulții pe care îi știe din copilărie, mulți dintre ei vârstnici acum. Gemenii sunt bătrâni și seamănă între ei chiar mai mult decât în tinerețe, aduși de spate, cu părul rărit și cu bastoane identice în mâini. Cuviință *Kochamma* n-a venit; e imobilizată la pat la cei aproape nouăzeci de ani ai ei, cu pizma deja stinsă. Dolly *Kochamma* e de aceeași vârstă cu cumnata ei: are și ea câteva riduri, dar arată și se mișcă de parcă ar avea cincizeci de ani, alergând încoace și-ncolo ca s-o ajute pe Anna *Chedethi* să aducă mâncarea pe masă. Mariamma vede chipurile copiilor alături de care a crescut, unii abia recognoscibili ca adulți. Lipsesc însă doi care i-ar fi putut aduce o oarecare alinare: Lenin și Podi. În tradiția Creștinilor Sfântului Toma nu se rostește un elogiu funebru la mormânt, dar acum, că înmormântarea s-a sfârșit, cei strânși în casă aruncă priviri întrebătoare către Mariamma, înainte ca *achen* să spună o rugăciune. Ea se ridică și le întoarce privirea cu bravură, strângându-și mâinile la piept. Îi trece prin minte că omul încetează să mai fie copil atunci când și tatăl și mama i-au murit. Ea tocmai a devenit adult.

– Dacă Appa v-ar putea vedea acum, ar fi copleșit de recunoștință. Pentru dragostea pe care i-ați purtat-o și pentru felul în care mi-ați alinat durerea. Tata l-a iubit mult pe Ninan și a iubit-o la fel de mult pe mama. Dar n-a avut șansa de a-i iubi atât de îndelung pe cât ar fi vrut. Și și-a revărsat toată acea dragoste asupra mea, mai multă decât primesc majoritatea fiicelor în multe vieți de-a rândul. Am fost binecuvântată. Vă mulțumesc tuturor pentru că sunteți aici și îmi dați putere. Voi încerca să merg mai departe. Cu toții trebuie să mergem mai departe. Asta și-ar fi dorit el.

*

În dimineața înmormântării, în ziarul îndrăgit de tatăl ei apare pentru ultima dată rubrica semnată de el. Sub fotografia și numele lui scrie doar: *Omul obișnuit, 1923–1974*. Iar dedesubt, spațiul dedicat rubricii e gol, doar un chenar negru închizând în el pustiul.

CAPITOLUL 72. Boala lui von Recklinghausen

1974, Madras

Mariamma îi scrie Umei pentru a o anunța când se va întoarce și primește o telegramă drept răspuns: *Adu genealogia despre care mi-ai vorbit. Am ceva să-ți arăt.*

La două săptămâni după înmormântare, urcă în trenul de noapte de la Punalur – altă rută decât cea urmată de tatăl ei. E în cușetă, dar nu poate dormi. Suspansul i se pare insuportabil. De ce n-a spus Uma pur și simplu ce-a aflat?

Ajunge la Madras dimineață devreme și își face toaleta la cămin. La ora unsprezece este deja în întunecata sală a Specimenelor de Patologie, așteptând-o pe Uma. Sutele de mostre de pe rafturi folosite de profesori pentru a-i examina pe studenți la anatomie, patologie și la toate celelalte specializări clinice par să stea cu privirile asupra ei.

Uma intră, o îmbrățișează și apoi o ține la o lungime de braț ca s-o cerceteze, străduindu-se să găsească cele mai potrivite cuvinte. În cele din urmă renunță și o strânge încă o dată în brațe.

– Asta e? o întreabă apoi ștergându-și ochii și arătând spre hârtia rulată sul.

– E o copie. Originalul mai are puțin și se destramă. Și e în malayalam. Am tradus eu tot ce am reușit să descifrez.

Ca două păstrătoare ale credinței, studiază viețile celor de la Parambil. Mariamma îi explică în câteva cuvinte tot ce știe: crucea deasupra liniilor ondulate e pentru cei care s-au înecat; liniile ondulate fără cruce indică aversiunea față de apă. Însemnările de pe margine sugerează că în al cincilea sau în al șaselea deceniu de viață, unii dintre cei afectați de Tulburare au avut amețeli ori nesiguranță în mers. Sunt și câteva referiri la surzenie, plus trei menționări ale unei slăbiciuni pe o parte a feței, inclusiv la bunicul ei.

– Eu nu văd aici un tipar mendelian simplu al eredității, spune Uma. E interesant că au fost afectați mai mulți bărbați decât femei.

– Ei… poate că nu. Cum femeile se mărită și pleacă de acasă, există puține consemnări despre ele după căsătorie. Din acel moment, ele fac parte dintr-o altă familie. E ca și când mariajul le face să dispară.

„Ca pe mama“, își spune în sinea ei.

– Îți mulțumesc pentru că ai adus-o. E extrem de utilă. Deci… Mariamma, la autopsia generală nu am constatat vătămări suficient de grave ca să-i fi cauzat moartea… S-a înecat.

Așteaptă până ce Mariamma asimilează ideea. În lipsa Tulburării, poate că tatăl ei ar fi înotat și s-ar fi salvat.

După un timp, îi face semn să continue. Uma reia:

– Înainte să trec la autopsia creierului, am discutat cu dr. Das de la neurologie și i-am spus ce știam. Era împreună cu mine când am extras creierul. Și am văzut ceva. Adevărul e că a fost cât pe ce să ratez aspectul esențial. Era ceva subtil, noroc că-mi spuseseși tu povestea asta și că Das era cu mine. Hai să mergem în Sala Creierului ca să-ți arăt.

În vreme ce străbat coridorul, Uma spune:

– Creierul are nevoie de cel puțin două luni în formol pentru a se durifica, preferabil mai mult. Tocmai l-am scos înainte să vin aici, și îl putem manipula, dar

nu e gata încă pentru secționare.

Secționarea este ritualul specific patologiei, practicat cu un cuțit de pâine, pe un taler de pâine, în care creierul se feliază ca o azimă.

– Apropo, dr. Das ne așteaptă în Sala Creierului. Ești pregătită?

Sala Creierului seamănă cu o hală de depozitare dreptunghiulară, cu rafturi aliniate pe doi pereți și cu o fereastră din podea până în tavan în capătul îndepărtat. Rafturile sunt pline cu găleți ca acelea cu vopsea la un magazin de profil, doar că cele de aici conțin creiere așteptând să se durifice. Creierul proaspăt scos din craniu este moale și ia forma containerului în care e pus. Pentru a-și păstra forma în timp ce se întărește, prin vasele sanguine de pe fața inferioară e trecut un fir de ață, iar apoi, întors cu susul în jos, e suspendat în formol legând ața de o bară transversală așezată pe gura găleții.

Dr. Das e deja acolo, un bărbat modest, adus de spate, care așteaptă răbdător. Pe o tavă de pe masa de lângă fereastră, acoperit cu o pânză verde ca un aluat lăsat la dospit, este creierul tatălui ei.

După ce face prezentările, Uma îi aruncă Mariammei o privire și apoi ridică pânza verde. Creierul este puțin mai mare decât o nucă-de-cocos descojită. În partea inferioară, ca tulpina de sub inflorescențele unei conopide, se află trunchiul cerebral. Iar atârnând de el, ca șireturile nelegate, sunt nervii cranieni, retezați de Uma pentru a scoate creierul din cutia craniană. Acei nervi au transmis semnalele venite de la ochii, urechile, nasul și gâtul tatălui ei, permițându-i să vadă, să miroasă, să simtă gustul, să înghită și să audă. Deasupra trunchiului cerebral, considerabil mai mari decât el, sunt cele două emisfere cerebrale. Creierul tatălui ei arată ca orice alt creier. Dar nu e la fel. În el au fost conținute amintiri doar ale lui, articolele pe care le-a scris și cele pe care ar fi putut să le mai scrie; în el a fost conținută și dragostea lui pentru ea. Și el ascunde misterul venirii lui la Madras.

– Așa cum spuneam, la început n-am văzut nimic anormal, dar pe urmă… Uma îi întinde Mariammei o lupă, arătându-i un loc cu ajutorul unei sonde. Uită-te acolo, unde nervul facial și cel auditiv pătrund în trunchiul cerebral. Vezi gâlma aceea mică și galbenă de pe nervul auditiv? La orice alt creier, și dacă dr. Das nu ar fi fost lângă mine, aș fi zis că nu e nimic, mai cu seamă că am văzut aceeași formațiune și pe cealaltă parte. Dar dat fiind istoricul familiei tale, mi s-a părut semnificativ. Înainte să pun creierul în formol, am prelevat o mică mostră din gâlmă. Am făcut o criosecționare, iar ieri am făcut o colorație permanentă pe aceeași mostră. Am văzut celule fusiforme, rânduri-rânduri. E un neurinom acustic.

– Asta explică pierderea auzului, spune Mariamma.

Dr. Das își drege glasul și intervine:

– Da. Neurinoamele acustice nu sunt maligne în sensul obișnuit al termenului. Nu se răspândesc. Cresc doar foarte, foarte încet. Dar în spațiul acela îngust dintre interiorul craniului și exteriorul trunchiului cerebral, ceva cât o alună e mai degrabă ca un elefant înghesuit într-un dulap, nu-i așa? Tumora apare în acele fibre ale nervului auditiv care primesc semnale privind echilibrul de la urechea internă, din labirintul membranos. Dar pe măsură ce crește, presează asupra nervului facial aflat alături și provoacă slăbiciune pe o parte a feței…

Face o pauză, ca să se asigure că Mariamma înțelege tot, apoi reia.

– Majoritatea pacienților pe care îi diagnostichez cu neurinom acustic îl au doar pe o parte. Dar dat fiind că tatăl tău avea pe *ambele* părți, și ținând seama de istoricul familiei tale, probabil că el a avut o versiune de neurofibromatoză, sau

boala lui von Recklinghausen. Știi despre ea?

Știe. Bătrâna care vinde iasomie în fața căminului are boala lui von Recklinghausen. Numeroasele umflături de sub piele își au originea în nervii cutanați. Toate părțile vizibile ale trupului ei sunt complet acoperite de excrescențe ca niște ciuperci, care însă par să n-o deranjeze.

– Dar tata nu avea umflături pe piele.

– Da, știu, răspunde doctorul Das. Dar, vezi tu, există o versiune a neurofibromatozei care provoacă puține leziuni ale pielii sau chiar deloc, cauzând însă neurinoame acustice pe *ambele* părți. Uneori se soldează și cu tumori benigne caracteristice în alte zone ale corpului. De fapt, cred că ar putea fi o boală distinctă de cea a lui von Recklinghausen, însă deocamdată sunt considerate una și aceeași. Nu se cunosc multe cazuri în care se transmit în familie. Prin urmare, familia ta e unică.

Peste o jumătate de oră, doctorii Ramasamy și Das pleacă; Mariamma întreabă dacă poate rămâne singură încă puțin în Sala Creierului.

Gălețile de pe rafturi o privesc ca niște spectatori. Mariamma închide ochii. Cu picioarele bine înfipte în podea, nu se clatină. Tatăl ei n-ar fi putut face asta; probabil că ar fi căzut. Ea însă poate sta cu ochii închiși, grație labirinturilor, organe al echilibrului din interiorul craniului, unul pe dreapta și altul pe stânga. În fiecare labirint, trei canale circulare pline cu fluid, ca niște inele interconectate în unghi unele față de altele, sesizează mișcarea fluidului din interior și astfel identifică poziția corpului în spațiu; apoi transmit informația către creier prin intermediul nervului auditiv. În cazul tatălui ei, aceste semnale erau întrerupte din cauza tumorilor.

Das a numit labirinturile membranoase o „dovadă a existenței lui Dumnezeu“. În copilărie, când se învârtea în loc ca un derviș, Mariamma amețea atunci când se oprea. Motivul era acela că fluidul din labirint, din canalele lui circulare, continua să se rotească, spunându-i creierului că ea încă se învârtea, deși ochii îi arătau că stă pe loc. Din cauza acestor semnale contradictorii, se împleticea ca un om beat și îi venea să vomite. Lenin și tatăl ei n-ar fi putut fi convinși nici în ruptul capului să joace jocul învârtitului în loc. Ei trăiau deja cu semnale contradictorii.

Cum tatăl ei primea semnale greșite sau nu primea nici unul din partea labirinturilor, probabil că izbutea să compenseze problema în mod inconștient, bazându-se pe văz ca să repereze solul sau linia orizontului. Se baza de asemenea pe senzațiile transmise de picioare, care îi spuneau că stă pe sol. În întuneric, când nu putea vedea bine, nu putea identifica orizontul. De asemenea, atunci când stătea cu picioarele în apă și nu avea nimic sub tălpi, se simțea pierdut.

Doctorul Das i-a spus că un nou progres în domeniu, tomografia axială computerizată, deși încă nu se folosește în mod obișnuit, permite obținerea unor imagini extraordinare ale creierului în secțiune transversală. Neurinoame acustice mici cât ale tatălui ei ar putea fi diagnosticate devreme. Dar, a adăugat el, chiar dacă tumora tatălui ei ar fi fost depistată cu un an în urmă, nimeni n-ar fi luat în calcul opțiunea chirurgicală, dacă nu îi cauza simptome grave ca paralizia facială, migrenele sau vomismente ca urmare a presiunii crescute din creier. Motivul? Intervenția chirurgicală ar fi extrem de riscantă, fiind practicată doar pentru tumori mari. În aceste cazuri, neurochirurgii ar face o incizie de mărimea unui plic în partea din spate a craniului, chiar deasupra liniei părului, și ar muta puțin cerebelul pentru a ajunge la tumora aflată pe un „teren minat“ de structuri esențiale – sinusuri

venoase mari, artere craniene vitale – cu alți nervi cranieni trecând peste ea, în apropierea trunchiului cerebral.

O simte pe Ammachi Mare aproape, uitându-se în jos la masă, șocată să vadă creierul fiului ei. Ar putea oare bunica ei să treacă peste această cumplită agresiune și să se bucure de descoperirea doctorilor? Tulburarea nu are o denumire medicală și o localizare anatomică, ceea ce explică simptomele ei ciudate: surzenie, aversiune față de apă și înec. Au găsit inamicul, dar victoria pare găunoasă. Și dacă ar exista un nume pentru ea? La ce ar folosi, dacă știința și chirurgia nu progresează astfel încât un copil cu această afecțiune să poată duce o viață normală, fără riscul de a se îneca, de a-și pierde auzul sau de a dezvolta simptome mai grave odată cu înaintarea în vârstă?

„Suntem trei generați aici, în Sala Creierului“, își spune Mariamma. Când a aprins lampa cu șapte brațe în noaptea în care s-a născut tiza ei, Ammachi Mare s-a întors spre *kaniyan* și i-a spus: „Niciodată nu va mai exista alta ca Mariamma a mea, și nici nu-ți poți închipui ce lucruri va face ea!“ Când era mică și bunica îi spunea iarăși povestea, întotdeauna preciza că aprinseseră lampa ca să-i poată lumina Mariammei calea către orice și-ar dori să facă în viață.

– Ce să fac, Ammachi Mare? întreabă cu glas tare, la fel ca atunci, cu mult timp în urmă, iar vocea îi reverberează în Sala Creierului.

Aude răspunsul bunicii ei: „Orice îți imaginezi“.

„Ammachi, îmi imaginez că învinge acest inamic care mi-a înecat tatăl, l-a înecat atunci când un accident de tren n-a reușit s-o facă. Îmi imaginez cum cuceresc acest teritoriu înghesuit de la baza creierului, îl transform în câmpul meu de luptă și mă dedic unei mai bune înțelegeri a acestor tumori. Va fi nevoie de ani întregi de pregătire, dar asta îmi imaginez, Ammachi, și niciodată n-am fost mai sigură de un lucru: că voi fi cercetător și neurochirurg.

După absolvire, petrece încă doi ani la Madras, primul fiind stagiatura obligatorie, cu trecerea prin toate specializările. În al doilea an e „chirurg intern senior“ – o denumire mai sofisticată pentru stagiar –, însă numai la secția de chirurgie generală. Abia după finalizarea celor doi ani are dreptul să-și depună candidatura pentru un post de rezident în neurochirurgie.

Adoptarea deciziei de a deveni neurochirurg e mult mai ușoară decât prinderea unui loc într-unul dintre puținele programe de pregătire din țară. Are note excelente, un premiu la anatomie, scrisori de recomandare prestigioase și deja a publicat două lucrări împreună cu Uma (una despre lepră, iar cealaltă, un raport de caz pe tema neurinomului acustic al tatălui ei și a prezenței lui la mai multe generații din cadrul unei familii). Dar, cu toate că nimeni n-o spune de-a dreptul, multe centre consideră că femeile nu au ce căuta în neurochirurgie.

În al doisprezecelea ceas, e acceptată la cel mai vechi și mai cunoscut program neurochirurgical din țară: Colegiul Medical Creștin din Vellore, la numai două ore și jumătate cu trenul de Madras, spre vest. Fondat de Ida Scudder, o doctoriță misionară din America, a fost prima clinică pentru femei și apoi facultate de medicină destinată femeilor, înainte de a se transforma în instituție mixtă, devenind un centru de excelență, cu medici devotați. Misiuni religioase aparținând tuturor cultelor susțin facultatea, sponsorizând studenții.

Admiterea Mariammei este însoțită de o condiție. Întrucât a candidat pentru un loc „sponsorizat“ de dioceza ei din Kerala, este obligată să efectueze întâi doi ani de

serviciu la un spital misionar *înainte* de a-și începe stagiul de pregătire. Apoi, după ce va deveni neurochirurg specialist, va trebui să mai lucreze *alți* doi ani într-un spital misionar, pentru a se achita de toate obligațiile.

La șapte ani după ce a pășit pentru prima dată în Fortul Roșu, pleacă din Madras, luându-și un rămas-bun înlăcrimat de la Anita, Chinnah, Uma și atâția alții. Va începe primii doi ani obligatorii într-un spital misionar nou, cu patru etaje, dar încă nedotat, care urmează să aibă cele mai bune echipamente. Ea va fi primul medic de acolo și, deocamdată, singurul.

Spitalul e amplasat la o aruncătură de băț de locul în care bunica ei a aprins lampa cea mare atunci când a venit pe lume: satul Parambil.

Partea a noua

CAPITOLUL 73. Trei reguli pentru o viitoare mireasă

1976, Parambil

Sub administrarea lui Joppan, Parambilul a devenit o îmbelșugată Grădină a Raiului, o fermă model în care bananierii și manghierii sunt plini de fructe, iar palmierii tineri au coliere groase de nuci-de-cocos. Lăptăria prosperă vinde lapte către un depozit frigorific, constituind o sursă suplimentară de venit. Cei doi veri mai tineri ai lui Joppan îi sunt asistenți permanenți. În ultimii doi ani, Mariamma fiind la Madras, Joppan i-a trimis inițial scrisori în fiecare lună, precizând cheltuielile și încasările. Dar la sugestia lui, după numai șase luni au angajat un contabil cu jumătate de normă. Parambilul e într-o situație bună.

Casa, pe de altă parte, își arată vârsta prin fisurile ca niște pânze de păianjen în podelele din ciment roșu, iar lambriurile din tec mătuit de pe pereți ar avea nevoie de un strat de lac. Mariamma o ia pe Anna *Chedethi* la Kottayam ca să aleagă o nouă schemă coloristică pentru zugrăvirea întregii case, plus ventilatoare de tavan, chiuvete și robinete noi, un aragaz cu două arzătoare și un generator de rezervă. Zâmbetul larg de pe fața Annei *Chedethi* amenință să se stingă abia când le este livrat un frigider nou.

– *Ayo, molay!* Ce să fac eu cu ăsta? Cum o să mă asculte el? Oare știe malayalam?

E de ajuns ca Mariamma să-i aducă un pahar cu suc de lămâie verde, aburit pe dinafară și cu cuburi de gheață zornăind înăuntru, pentru ca Anna *Chedethi* să devină o adeptă convinsă. Acum, carnea, peștele, legumele și laptele vor rezista zile întregi.

Spitalul Misiunii Medicale Mar Thoma este cea mai înaltă clădire pe o suprafață de mulți kilometri. Terenul vast este înconjurat de un zid văruit în alb; avertismentul „NU LIPIȚI AFIȘE“ imprimat pe zid e acoperit cu postere ale celor două partide: Comunist și al Congresului. Vizavi de poarta principală se află o stație de autobuz și ceainăria lui Cherian. Mai departe pe drum, într-o clădire nouă, lungă și dreptunghiulară se află Depozitul Frigorific Kunjumon, magazinul de confecții London Tailors și institutul de învățământ la distanță Brilliant Tutorials. Mariamma nici nu-și mai amintește când toată zona aceea era doar pământ nedefrișat, cu copaci în care se cățăra împreună cu Podi.

Raghavan, sărmanul paznic, a răgușit explicându-le pacienților insistenți că, da, spitalul pare să fie gata, dar nu, încă nu a intrat în funcțiune. Dacă ei îi strigă că minte, le arată interiorul nemobilat și lăzile cu echipamente depozitate care încotro, multe donate de misiuni străine. Într-o noapte, Raghavan o trezește pe Mariamma la două noaptea din cauza unui copil cu astm sever care, crede el, e în pericol de moarte. Și are dreptate. Fără adrenalina din trusa ei, copilul nu ar fi supraviețuit.

Mariamma menționează acest lucru la întâlnirea săptămânală a consiliului de administrație; președintele acestuia, episcopul, a avut grijă ca sala de întruniri să fie bogat mobilată. Membrii consiliului o ascultă politicoși în timp ce încearcă să-i convingă de necesitatea deschiderii cât mai rapide a unei săli de urgențe cu dotări elementare, iar pe urmă, fără comentarii, trec la chestiunea mai arzătoare a dimensiunilor pe care ar trebui să le aibă placa inaugurală din holul principal și a numelor care ar trebui să figureze sau nu pe ea.

Pleacă de la ședință după căderea nopții, clocotind de mânie. E surprinsă să-l vadă pe Joppan afară, pufăind dintr-o *beedi*. În timp ce el o însoțește spre casă,

Mariamma își revarsă nervozitatea.

– E ridicol! În ritmul ăsta, e posibil ca spitalul să nu mai fie deschis niciodată!

Traversează împreună podul pietonal privat, protejat cu o poartă, care trece peste canal și duce la Parambil. Înainte să se despartă, el îi spune:

– *Molay*, nu se întâmplă nimic fiindcă Maestrul Propășire nu-i aici. El ar ști cum să trateze cu ei. O să-i trimit vorbă să vină.

Abia după plecarea lui, Anna *Chedethi* îi mărturisește că Joppan s-a dus la spital doar ca s-o conducă pe ea acasă fiindcă se lăsase întunericul. Exact așa ar fi făcut și tatăl ei.

Zvonul conform căruia Maestrul Propășire iese din casă doar pe înnoptat și că preferă compania fantomelor trebuie să fie adevărat, fiindcă Anna *Chedethi* doarme deja când sosește el. Mariamma îi împărtășește frustrările ei legate de spital. Deși are impresia că-l încântă să audă despre disfuncțiile administrative ale așezământului, îl imploră să discute cu membrii consiliului.

– Niciodată! Ei sunt cei care trebuie să mă roage. Încă dau vina pe mine pentru femeia care a încercat să delapideze fondurile! Când Mariamma îl asigură că nimeni nu-l învinovățește, Maestrul Propășire nu se dă bătut: *Aah*, așa *zice* lumea. Dar dacă mă duc la cineva la ceai, se apucă să numere grăunțele de orez din *ara* după ce plec. Așa sunt oamenii noștri!

Ea insistă, invocând numele bunicii și tatălui ei, însă el rămâne ferm pe poziție.

– Îți voi fi consilier din umbră, dar nu mai mult. Uite ce trebuie să faci, Mariamma. În primul rând, nu-ți mai pierde timpul cerând ceva consiliului. *Aadariyumo angaadi vaanibham?* Înțelege oare capra meșteșugul măcelarului? Tu alcătuiește o listă cu medicamentele și proviziile de care ai nevoie. Voi trimite eu comanda către Depozitul Medical T.N.T. din Kottayam în numele tău, cu instrucțiuni ca factura să fie emisă pe numele episcopului. În al doilea rând, paznicul, Raghavan, e un om de treabă. Eu i-am obținut postul ăsta. Dă-i un teanc de coli de hârtie și spune-i să ceară fiecărei persoane care vine la poarta spitalului să scrie ceva pe o foaie, fie și numai un rând sau două, să se semneze și să-și treacă adresa. Dacă nu știu să scrie, doar să iscălească. Vom trimite apoi toate aceste scrisori la Metropolitan. Vor fi suficiente zece sau douăzeci de astfel de scrisori pentru ca pe episcop să înceapă să-l doară capul. Și în ultimul rând, mă bucur că mi-ai spus despre placă. Știu unde o vor comanda și o să aflu cât costă. Îi voi telefona secretarului episcopului, dându-mă drept jurnalist, și voi întreba: „Este adevărat că un copil a fost cât pe ce să moară din cauza astmului fiindcă n-ați putut achiziționa medicamente în valoare de zece rupii, dar cheltuiți douăzeci de mii de rupii pentru o placă?“

– Maestre, într-un minut ați reușit mai multe decât puteam eu să fac într-o lună! exclamă Mariamma. Avem nevoie de dumneavoastră.

– N-am făcut mai nimic, spune el, dar e încântat. Știi că eu am inventat numele „Spitalul Misiunii Medicale Mar Thoma“? Se simte pe limbă ca mierea, nu-i așa? Dar înainte de turnarea fundației, oamenii l-au prescurtat și i-au zis „Spitalul Yem-Yem-Yem“.

Mariammei nu i se pare greu de înțeles acest lucru: în vorbirea malayali, litera M se aude uneori ca un „Yem“. Iar malayalilor le plac acronimele.

– Iar pe urmă, continuă Maestrul Propășire, au început să-i zică „Spitalul Triplu Yem“! Îți imaginezi? Cât e de vulgar, *Triplu Yem*! Parcă ar fi numele unui unguent pentru hemoroizi!

Mariamma nu-i mai spune că numele Triplu Yem a prins și că ea e la fel de vinovată ca toți ceilalți.

Înainte să plece, Maestrul îi mai dă un sfat:

– Și, apropo, când o să te întrebe episcopul despre factura de la T.N.T., să-i spui că, odată ce el a comandat ulei de păr, pudră Cuticura și vitamine pentru sine însuși, numindu-le „articole esențiale“, te-ai gândit că nu-l va deranja faptul că ai adăugat alte câteva „esențiale“ ca să salvezi niște vieți.

Cu Maestrul Propășire acționând din culise, acea parte a spitalului de care ea are nevoie începe să prindă contur. Electricienii asamblează echipamentele, parterul e mobilat, iar o încăpere din față devine Sala de Urgențe. Una mai mare din spate, cu o zonă de așteptare afară, e transformată în clinică ambulatorie. Patru paturi de spital alcătuiesc un „salon“ pentru urgențe. Sala de operații e complet dotată și are o lampă chirurgicală de ultimă generație cu atâtea becuri, încât seamănă cu un ochi de insectă. Dar gama de instrumente – toate donate – e bizară: tot ce este necesar pentru chirurgia cataractei și pentru stomatologie, dar numai minimul elementar pentru chirurgia abdominală. Mariamma are o asistentă de zi, una de noapte și un preparator care se ocupă de un mic dispensar.

Nu are din abundență decât pacienți, și asta chiar din prima zi.

Când se deschide ambulatoriul, familii întregi, îmbrăcate în cele mai bune veșminte, vin în vizită la Triplu Yem, așa cum s-ar duce la Convenția de la Maramon. Într-o dimineață, o *Kochamma* se așază zâmbitoare și tăcută pe un taburet în fața Mariammei, după ce a așteptat o oră la coadă. Întrebată de ce a venit, femeia flutură din mână:

– *Oh, chuma!* Așa, și eu! Fiul meu și soția lui veneau aici, și mi-am zis: „Da’ ce-o fi acolo? De ce să nu mă duc și eu? *Aah*“. Și dacă tot sunt aici, nu vreți să-mi faceți și mie injecția aia portocalie?

Mariamma e nevoită să inaugureze sala de operații înainte să fie gata, făcând o cezariană de urgență în miez de noapte, pentru un făt cu probleme. Asistentei de noapte i se înmoaie genunchii când intră amândouă în sală, așa că trebuie să se așeze într-un colț. Mariamma apelează la Joppan (care e prezent fiindcă i-a cerut lui Raghavan să-l cheme de fiecare dată când doctorița e solicitată după lăsarea întunericului, că altfel va face cunoștință cu mânia lui). După ce primește câteva instrucțiuni minimale, Joppan picură eter pe o mască de tifon, calm, cu gesturi competente. Operând singură, Mariamma scoate copilul. Tensiunea i se disipează abia când îi aude plânsul ascuțit. Asistenta de noapte e în stare măcar să țină bebelușul în poală. Mariamma închide uterul, apoi mușchii și pielea. Odată cu ultima copcă, expresia stupefiată a lui Joppan lasă loc unui zâmbet aiurit.

– Mai inspiră tu mult eter, îl admonestează Mariamma în glumă, și Ammini o să creadă că ai fost la cârciumă.

Când o însoțește afară, e încă euforic.

– *Molay*, ce-ai făcut tu acum… Nici n-am cuvinte pentru asta. Închipuie-ți ce-ar fi fost dacă Podi ar fi rămas la școală. Sau dacă eu aș fi rămas. Eram isteți, dar nu destul ca să înțelegem cât de importantă e învățătura, nu-i așa?

– Nu vorbi așa! Datorită ție prosperă acum Parambilul. Ne-ai făcut rudele de rușine. Iar Podi și soțul ei câștigă bani mulți…

El clatină din cap.

– Nu-i același lucru. Oricum, sunt foarte mândru de tine, *molay*!

Când pune capul pe pernă, încă e îmbătată de cuvintele lui.

Dar de fiecare dată când intră în sala de operații are motiv de enervare; nu există

un chirurg experimentat cu care să se sfătuiască și nimeni competent care s-o asiste. Într-o noapte, în fața unui pacient înjunghiat în abdomen, îl promovează pe Raghavan ca responsabil pentru masca de eter, iar Joppan îi devine asistent și infirmier. Tot urmărind-o, a prins și el bazele asepsiei. Acum Mariamma îi arată cum să se spele, cum să-și pună mănușile și halatul și cum să stea pregătit de cealaltă parte a mesei de operații. Vederea unui abdomen deschis nu-i zdruncină calmul imperturbabil. Îi întinde hemostatul, forcepsul, foarfeca și ligaturile atunci când i le cere și apasă pe retractor la nevoie. În scurt timp, ajunge să-i anticipeze nevoile. Când operația e gata, clocotește de entuziasm.

– *Molay*, te rog să mă chemi oricând ai nevoie de ajutor. Și pe timp de zi. Adjuncții mei, Yakov și Ousep, se pot lipsi de mine câteva ore.

Preferă ajutorul lui în loc de al oricui altcuiva. Îi înțelege rapid explicațiile privind fiziologia și modul în care a alterat-o boala. L-a găsit la un moment dat studiind manualul ei de chirurgie în timp ce o aștepta, buzele mișcându-i-se în încercarea de a descifra cuvintele în engleză.

Șase luni mai târziu, rutina ambulatoriului o istovește cu monotonia ei. Majoritatea problemelor sunt banale – diverse dureri în corp, tuse, răceli – ori cronice, ca astmul sau ulcerațiile tropicale ale picioarelor, care trebuie pansate zilnic. Plictisul e întrerupt când și când de câte o urgență medicală sau chirurgicală. Refuză să facă operații elective înainte de a avea un anestezist și mai multe asistente. Visul unui spital cu medici specializați e încă foarte departe, dar cu Maestrul Propășire care acționează din culise prin intermediul ei, lucrurile se pun în mișcare. Când episcopul (presat de cei de la Metropolitan) cedează și-l imploră să intervină pentru eliberarea unor echipamente blocate la vamă, Maestrul Propășire revine în acțiune în mod oficial.

După anii petrecuți la Madras, cu numeroasele lui atracții, serile și weekendurile la Parambil ar fi putut să i se pară Mariammei anoste, dacă n-ar avea proiectul care o ține mereu ocupată: culege mai multe informații despre fiecare nod și ramură din Copacul Apei. Vrea mai cu seamă să afle ce s-a întâmplat cu femeile care s-au căsătorit și s-au mutat și a căror soartă nu a fost consemnată. Rudele ei – chiar și drăguța Dolly *Kochamma* – ezită să vorbească despre Tulburare și chiar să-i recunoască existența. O rază de lumină apare dintr-o sursă neașteptată.

În fiecare după-amiază, Cherian trimite la ambulatoriu un ceai „special“ și biscuiți cu unt pentru „doamna doctor“, dar mereu refuză să fie plătit. Într-o dimineață, devreme, Mariamma îl vede ridicând tenda din stuf, descuind portița din lemn și pregătind prăvălia pentru clienți. Se apropie ca să-i mulțumească, iar Cherian insistă să-i ofere o cafea. Lichidul aburind curge înainte și înapoi între cele două recipiente de amestecare, pentru a umple apoi cu o înfloritură paharul pe care el i-l înmânează. Mulțumirile ei îi sporesc incredibil timiditatea. Mariamma soarbe și apoi stau amândoi stingheri, uitându-se la Triplu Yem de parcă tocmai ar fi picat din cer și niște marțieni ar putea ieși din el. Ammachi Mare i-a spus cândva: „Poți să ai încredere în oamenii tăcuți. Îți lasă loc pentru gânduri“. „Dar, Ammachi, atunci când nu rostesc o vorbă, de unde poți să începi?“

Se pregătește să plece, când Cherian spune:

– Sora mea s-a înecat.

Se oprește și se uită fix la el. Chiar a vorbit, sau are ea halucinații?

– La fel și fratele bunicului meu. S-a înecat. Ambele fiice ale fratelui meu detestă apa.

Ce anume l-a determinat să-i dezvăluie toate astea? Oare știe toată lumea că familia de la Parambil suferă de Tulburare?

– Biata mea soră a fost nevoită să muncească pe câmpurile cu orez inundate. N-a avut de ales. Când un dig s-a spart, a fost doborâtă din picioare și s-a înecat în apa mică.

– Cherian, știi, fără îndoială, că familia noastră are aceeași… afecțiune. Crezi cumva că suntem înrudiți?

– Nu. Familia mea nu e de prin părțile astea. Am fost șofer de camion până când am avut un accident. Am străbătut toată Kerala. În acel răstimp am auzit despre alte familii ca a noastră. Toate, de creștini. Sigur mai sunt și altele.

Ziua întreagă se gândește la extraordinara dezvăluire a lui Cherian. Dar el se înșală: chiar sunt înrudiți. Comunitatea Creștinilor Sfântului Toma e destul de mare acum, însă membrii ei au strămoși comuni în familiile inițiale pe care Toma Necredinciosul le-a convertit la creștinism. Îi vine în minte imaginea unei roți de bicicletă. Dacă ar fi să așeze fiecare familie afectată de Tulburare pe câte o spiță a roții, ar însemna că familia lui Cherian e pe o spiță, iar cea de la Parambil pe o alta. Celelalte familii menționate de Cherian au și ele, fiecare, spița lor. Centrul care le unește este strămoșul comun cu gena alterată de la care a pornit totul. E surescitată. Trebuie să găsească mult mai multe spițe, mult mai multe familii care au Tulburarea. Și știe pe cineva care o poate ajuta.

Părul cărunt al mijlocitorului *Aniyan* e pieptănat cu cărare pe mijloc și tras pe spate la tâmple; privirii lui inteligente nu-i scapă nimic în vreme ce pedalează spre casă. Coboară din șa cu eleganță, rotindu-și un picior în față și peste cadrul bicicletei – singura opțiune când porți *mundu*. Într-o regiune în care mustața e regula, fața lui complet rasă îi dă înfățișarea unui om mai tânăr decât cei șaptezeci de ani pe care îi are.

– *Molay*, îmi amintesc de parcă a fost ieri, când am propus unirea lui Philipose de la Parambil cu Elsie de la Thetanatt.

– Credeam că s-au întâlnit într-un tren!

El zâmbește cu indulgență.

– Aah, întâlnirile și salutările sunt bune, dragostea și dorul sunt și ele bune, dar în lipsa unui mijlocitor, cum s-ar putea cunoaște familiile, cum s-ar putea discuta dotele și potrivi horoscoapele?

Anna *Chedethi* a pregătit ceai și halva de jaquier – specialitatea lui Ammachi Mare.

– Și dacă horoscoapele nu se potrivesc, dar cei doi sunt hotărâți să fie împreună? întreabă Mariamma.

Aniyan strânge pleoapele și apoi deschide ochii, gest pe care cine nu știe l-ar putea lua drept crispare din cauza durerii, dar în Kerala are un sens anume.

– Asta nu-i o problemă. Le *ajustăm*! Asta-i tot. Majoritatea impedimentelor sunt impedimente minore, iar impedimentele minore nu pot fi considerate impedimente. Vezi tu, părinții își amintesc deseori greșit momentul exact al nașterii, explică el cu răbdarea unui preot care trebuie să repete crezurile cu regularitate.

Gustă din halva, care se dovedește întocmai pe gustul lui.

– Doamnelor, înainte de a începe, pot să vă împărtășesc trei lucruri pe care le-am învățat făcând de zeci de ani această meserie?

Înainte ca Mariamma să poată deschide gura, Anna *Chedethi* răspunde:

– Da! Te rugăm, spune-ne!

– Primul lucru – și să nu mă înțelegi greșit, *molay* – e acela că generația voastră încearcă deseori să pună căruța înaintea calului. De fapt, cu cât omul e mai educat, cu atât mai mult va face această greșeală, spune *Aniyan* privind-o cu subînțeles. Cel mai important e să găsești persoana potrivită, nu-i așa? Trebuie să vezi o propunere, apoi o alta, și pe urmă să faci o listă cu plusuri și minusuri, corect?

Încuviințează amândouă. El bea din ceai și surâde.

– Greșit! Nu ăsta cel mai important lucru, declară și după aceea se lasă pe spate în scaun, așteptând.

Ca să nu riște să stea acolo așa toată ziua, Mariamma întreabă care e.

– Cel mai important lucru este: *stabiliți data*! Simplu. Știți de ce?

Ele nu știu.

– Fiindcă dacă ați stabilit data, înseamnă că sunteți hotărâți! Spune-mi, *molay*, dacă decizi să-ți deschizi un cabinet, aștepți întâi să vină un pacient și abia *apoi* închiriezi clădirea și-i pui firmă? Sigur că nu! Ești hotărâtă! Închiriezi un cabinet și semnezi contractul începând cu o anumită dată. Cumperi mobilier, nu-i așa? *Aah, aah*. Dumnezeule mare, dacă ați ști cât timp am pierdut cu un doctorand în medicină de la Berkeley, din Statele Unite ale Californiei! Vine omul într-un concediu de două săptămâni. Le prezint lui și maică-sii opt fete de primă clasă, potrivite, mâna-ntâi… iar el se întoarce acasă nehotărât! De ce? N-a stabilit o dată! Așadar, primul lucru e să te hotărăști pentru o dată.

– Și care e al doilea?

– *Aah, aah*, pe al doilea l-am menționat deja, replică el cu un zâmbet ghiduș. Poate că n-ați fost atente. Am spus că majoritatea impedimentelor sunt…?

– Impedimente *minore*, răspund ele într-un glas.

– *Aah*. Și impedimentele minore sunt…?

– *Nu* sunt impedimente!

Mariamma se simte de parcă ar fi iarăși la școala primară.

– Exact. Și așa am ajustat.

Aniyan pare mulțumit. Anna *Chedethi* nu se poate stăpâni:

– Mai e și un al treilea lucru?

– Desigur! Sunt zece. Dar pe cele trei vi le spun fiindcă îmi fac munca mai ușoară. Celelalte vor fi îngropate odată cu mine. Fiul meu nu crede că are un viitor în această meserie din cauza anunțurilor matrimoniale din ziare. Dumnezeu să-i ajute pe cei care încearcă așa ceva.

Anna *Chedethi* își drege glasul.

– *Aah*, da. Iată și a treia regulă: *înfățișarea se schimbă, dar caracterul, nu*. De aceea, concentrează-te pe caracter, *nu* pe înfățișare. Iar ca să știi ce caracter are o fată, te uiți la…?

– Mama fetei? răspund amândouă.

– *Aah*, corect, aprobă el, mulțumit de elevele lui. Iar ca să știi ce caracter are un băiat, te uiți la…?

– Tatăl lui, rostesc ele încrezătoare.

– Greșit! exclamă *Aniyan*, mulțumit că le-a atras în capcană.

Își aprinde o țigară și pune apoi chibritul ars înapoi în cutie. Mariamma se întreabă de ce procedează fumătorii așa. E cumva o dependență paralelă cu cea de nicotină? Sau această pedanterie este menită să compenseze faptul că folosesc lumea întreagă drept scrumiera lor? Simte deodată gustul țigării pe care i-a luat-o din mână lui Lenin la motel.

– Greșit, dragile mele doamne! Ca să știi ce caracter are băiatul, te uiți tot la

mama lui! La urma urmei, singurul lucru de care putem fi siguri e identitatea propriei mame. Nu-i așa?

Anna *Chedethi* stă pe gânduri o clipă, după care izbucnește în râs. Mariamma își dă seama că femeia a devenit prea agitată. Încă nu i-a spus de ce l-a chemat pe mijlocitorul *Aniyan*.

– *Achayan*, dumneata ești înrudit cu familia noastră? îl întreabă ea.

– Sigur. Din partea Parambilului, sunt fratele soțului nepoatei vărului de-al doilea al străbunicului tău, explică el, ridicând privirea în tavan. Din partea celor de la Thetanatt…

– Stai puțin, îl întrerupe Mariamma. Nepoata vărului de-al doilea al străbunicului… E ceva foarte îndepărtat… Dacă vorbim așa, ai putea pretinde că ești înrudit cu fiecare familie pe care o vizitezi.

– Nu! Dacă nu poți urmări relația de rudenie, nu poți pretinde nimic! replică el cu o anume indignare. Eu pot. Prin urmare, sunt înrudit.

– *Achine*, spune ea folosind formula respectuoasă de adresare față de cineva mai vârstnic, îți promit că, atunci când voi fi gata să mă mărit, la dumneata voi veni. Fără anunțuri matrimoniale în ziar. Sper că mă vei ierta, dar nu te-am chemat aici ca să mă ajuți să mă căsătoresc. Am nevoie de ajutorul tău pentru o afecțiune medicală gravă, una care l-a ucis pe tata și a luat viețile altora din familia noastră… dar știi asta mai bine decât oricine. Nu știu cum o numești dumneata, dar Ammachi Mare îi spunea Tulburarea.

Se așază lângă el și întinde pe masă o copie extinsă și actualizată a genealogiei, de această dată în limba malayalam.

– Am copiat-o după originalul păstrat de generații în familia noastră.

Ochii ageri ai lui *Aniyan* parcurg coala de hârtie, în timp ce degetul lui pătat de nicotină urmărește generațiile.

– Asta de aici e o minciună sfruntată, el nu s-a căsătorit niciodată, murmură el. Hmm, aici n-au fost trei, ci *patru* surori – cvadrupleți –, dar una a murit în pruncie, cealaltă a fost Ponnamma…

În câteva minute a schițat cu pixul trei generații anterioare, înaintea bunicului ei. E mai mult decât ce a reușit ea vreme de săptămâni. *Aniyan* ocolește în mod evident generația aflată încă în viață.

– *Achayan*, vreau să completez această genealogie.

Îi povestește ce i-a spus Cherian, iar el înțelege imediat analogia ei cu spițele roții de bicicletă.

– Dacă pot să completez toate spițele, vom putea înțelege cum se moștenește boala.

El reflectează o clipă.

– *Molay*, vei putea să *faci* ceva când îi vei găsi pe ceilalți care au Tulburarea?

A pus degetul pe veriga slabă a argumentației ei.

– Nu… încă nu. Deocamdată putem justifica o operație doar pentru cei cu simptome severe, fiindcă intervenția e riscantă. Dar nu peste mult timp vom putea practica una mai simplă, printr-un mic orificiu deasupra urechii. Extirpând tumora mai devreme, îi vom feri pe copiii afectați de surzenie și chiar de înec. De asemenea, dacă înțelegem cum trece de la o generație la alta, îi vom putea împiedica să se căsătorească, de exemplu, pe doi tineri care au această boală fără să știe. Prea mulți au suferit și au murit din cauza Tulburării. Acesta e motivul pentru care vreau să mă specializez în neurochirurgie. Ca s-o previn, sau cel puțin s-o tratez din vreme. Asta e misiunea mea în viață.

El o studiază reticent și apoi o surprinde cu răspunsul:

– De ce nu? Am de gând să mă pensionez la sfârșitul anului, așa că de ce nu? E o cauză justă. Dar până atunci nu am timp. Două lucruri vreau să-ți mai spun înainte de a pleca, adaugă el strângându-și țigările și cutia de chibrituri. În primul rând, meseria mea e să unesc oameni, să reduc impedimentele. Și *întotdeauna* știu mai multe decât las să se vadă despre cele două părți implicate. Să nu mă înțelegi greșit! *Niciodată* n-aș propune o alianță nefastă. N-aș ascunde un caz de nebunie, de înapoiere mintală sau de epilepsie. Dar, *molay*, să ții minte… E o altă regulă, dacă vrei s-o iei așa, însă eu doar atât îți spun: *Fiecare familie are secretele ei, dar nu toate secretele sunt menite să înșele*. Ceea ce definește o familie nu e sângele, *molay*, ci secretele împărtășite între membrii ei. Așa că misiunea ta nu va fi una ușoară.

E deja în șaua bicicletei când Mariamma îl strigă.

– Stai, ai zis că vrei să-mi spui *două* lucruri. Care e al doilea?

– Stabilește o dată, Mariamma, răspunde el zâmbind. Chiar dacă e să fie peste cinci ani de azi înainte. Stabilește o dată.

În seara următoare, Mariamma se întoarce de la Triplu Yem după o zi de lucru foarte lungă. Apa curge leneș pe sub podul pietonal. Leandrii și hibiscușii sunt în floare. Doi bivoli de apă dejugați de la plug se profilează pe fundalul cerului, stând față în față. Greierii cântă mai tare, parcă în delir, în scurt timp stârnind corul brotacilor. Aceste sunete banale, de fiecare zi, ale tinereții ei sunt acum, odată cu dispariția celor dragi, o odă închinată amintirilor, aducând trecutul în prezent. Este ora fantomelor binevoitoare.

Drumul o duce pe lângă Femeia din Piatră, și ca de fiecare dată, Mariamma se gândește la sculptoriță. Elsie a intrat prin căsătorie într-o familie afectată de Tulburare, fără ca ea s-o aibă. Ironia crudă face ca ea să se fi înecat. Trece acum pe lângă magazia de pe al cărei acoperiș încercase Lenin să atragă fulgerul. Să stabilească o dată… *Dacă aș putea!*

După ce face baie, mănâncă la bucătărie împreună cu Anna *Chedethi*, ignorând sufrageria cu scaunele și masa cea nouă ca să privească pereții înnegriți, cu miros de scorțișoară, care poartă în ei amintirea vie a lui Ammachi Mare. Joppan trece pe la ea ca să se uite pe schițele și costurile unei clădiri noi cu un șopron de afumat pentru arborii lor de cauciuc. Latexul va fi turnat acolo în tăvi și amestecat cu un acid până când se va întări. Apoi, o nouă presă manuală va transforma latexul întărit în foi subțiri de cauciuc, iar acestea vor fi atârnate în șopronul de afumat ca să se matureze înainte de a fi stivuite și vândute. Anna *Chedethi* ignoră protestele lui Joppan, care spune că a mâncat, și îi pune o porție în față. Și așa, la fel ca în multe alte seri, stau toți trei pe taburete înalte de zece centimetri, aplecați deasupra farfuriilor așezate pe podea. Shamuel ar fi fost scandalizat să-și vadă fiul *în* casă, mâncând dintr-un vas care n-a fost însemnat astfel încât să-l folosească doar el. Parambilul s-a schimbat. Toți trei formează acum o familie și sunt din aceeași castă.

CAPITOLUL 74. O minte sub observație

1976, Parambil

Fostul redactor responsabil cu rubrica Omul Obișnuit este unul dintre numeroșii demnitari prezenți la ceremonia de tăiere a panglicii inaugurale a spitalului. Spre surprinderea Mariammei, după ceremonie, omul vine la ei acasă. Lăsând la o parte saluturile de la înmormântarea tatălui ei, acum e prima dată când discută cu el. E un bărbat elegant, arătos, mai vârstnic decât Philipose, și vorbește cu vădită afecțiune despre regretatul lui colaborator. Dar nu are idee de ce plecase în mod atât de neașteptat spre Madras.

– Era la Cochin și scria un articol despre contaminarea cu apă sărată a râurilor și pâraielor. Dar îndată ce-a ajuns acolo a cerut biroului nostru local să-i cumpere un bilet de tren către Madras. Eu am aflat că plecase abia după accident. Multă, foarte multă vreme m-am rugat de tatăl tău să scrie ceva din Dubai sau din Qatar, despre oamenii noștri de acolo. Știi, când s-a descoperit petrol în Golf, în anii ’50, mulți tineri cutezători au plecat cu *kalla kappal* – ambarcațiuni ilegale, încropite pe malul râului – sau cu felucile care încă mai circulă. Nu aveau acte, nu aveau nimic. Dar știi ce? Oamenii încă se mai duc într-acolo la fel, fiindcă nu-și permit să cumpere bilet de avion și nici să obțină Certificatul de Non-Obiecție. Bărcile îi lasă în larg și de acolo trebuie să înoate sau să meargă prin apă până pe plajă. Dacă sunt prinși, ajung la închisoare. Voiam ca tatăl tău să călătorească pe o felucă – legal, desigur – și să scrie despre călătorie. Apoi, i-am spus, l-aș fi cazat la un hotel elegant, unde putea scrie despre oamenii noștri care muncesc în soare și dorm înghesuiți ca sardelele, ca să economisească fiece bănuț și să-l trimită acasă. I-am promis chiar că la întoarcere va zbura la clasa întâi. Era un subiect perfect pentru Omul Obișnuit. Întotdeauna a refuzat și niciodată n-am înțeles de ce.

– Vreți să spuneți că n-ați știut despre problemele tatălui meu cu apa?

Nu știuse. E uluit când Mariamma îi descrie Tulburarea și îi arată genealogia. Pare să i se facă rău când află detaliile autopsiei cerebrale.

– Murind, tata a dezlegat misterul.

Bărbatul a rămas fără cuvinte.

– Dumnezeule! exclamă el. Habar n-am avut! Știi, cititorilor noștri – admiratorii lui – le-ar fi făcut plăcere să afle povestea. Dar, sigur, buzele îmi sunt pecetluite. Fii sigură că nu voi spune și nu voi scrie nimic despre acest subiect.

– De fapt, m-aș bucura mult să scrieți. Secretul Tulburării, păstrat vreme de generații, n-a ajutat pe nimeni. Secretele ucid. Cum să abordăm boala, dacă nu știm câți sunt afectați de ea sau cum e moștenită? Poate că rudelor mele nu le va plăcea, însă eu voi spune cu bucurie povestea tatălui meu și tot ce știu despre ea. Tulburarea e misiunea mea în viață. De aceea mă duc la Vellore, să mă pregătesc în neurochirurgie.

Dragă Uma,

De când redactorul-șef al tatălui meu a scris articolul despre Tulburare și despre faptul că ea i-a provocat moartea, rudele mele sunt dintr-odată dornice să-mi vorbească. Includ aici și articolul decupat din ziar. Știu că nu știi să citești în malayalam, dar poți să vezi

imaginile. Articolul e scris ca o poveste polițistă, tata fiind una dintre victime. Iar detectivul care îl vânează pe vinovat e propria lui fiică! Titlul articolului e „Omul Obișnuit soluționează misterul propriei sale morți din cauza Tulburării". Mă bucur că i-a spus „Tulburarea". Cred că „o variantă a bolii lui von Recklinghausen" ar fi nu doar greoaie, ci și, așa cum a spus dr. Das, incorectă, dat fiind că e posibil ca Tulburarea să nu aibă legătură cu boala lui von Recklinghausen. Sunt citată în articol îndemnându-i pe cititori să-mi scrie dacă știu despre rude cu aversiune față de apă. Apropo, cred că asta e cea mai bună întrebare de triaj. Crede-mă, în Kerala oamenii observă dacă nu-ți place apa. Am primit deja semnale de la trei familii. În plus, datorită rudelor mele, știu acum și poveștile numeroaselor femei care s-au mutat după căsătorie – elementul lipsă din „Copacul Apei".

*Mi se pare fascinant că femeile care au avut Tulburarea sunt considerate, toate, „excentrice". Această excentricitate le-a marcat la fel de mult ca aversiunea față de apă. La noi, fetele sunt învățate încă de la o vârstă mică să fie „*adakkavum*" și „*othukkavum*", adică modeste și invizibile. Dar aceste fete nu au fost nicidecum așa. Una dintre ele era atât de nereținută și directă, încât toți potențialii pretendenți s-au ferit de ea. (La un bărbat, aceste calități ar fi numite încredere în forțele proprii.) Când s-a căsătorit în fine, și-a construit o căsuță în copac pe proprietatea soțului ei. Era îngrozită de inundații, dar de înălțime nu-i era frică. Atunci când râul s-a revărsat, femeia și-a găsit refugiu în casa din copac. O altă fată era fascinată în copilărie de șerpi, fiind neînfricată. În satul soțului ei, pe ea o chemai dacă găseai vreun șarpe printre vasele din bucătărie. Îl prindea de coadă și-l ținea atârnat cu brațul întins. Se pare că un șarpe nu se poate răsuci să muște – pentru asta are nevoie de o suprafață pe care să se sprijine. Dar cine vrea să verifice acest lucru? Am aflat că ambele femei despre care ți-am povestit au murit având simptome ca ale bunicului meu: amețeli, dureri de cap, slăbiciune facială. O a treia fată era hotărâtă să devină preot – o erezie! S-a îmbrăcat în veșminte preoțești și a încercat să predice în biserică. A fost biciuită pentru asta. Apoi a început să se oprească în fața bisericilor și să predice până când era alungată. Familia a închis-o într-o mănăstire, dar ea a fugit și a intrat într-un seminar de băieți, cu părul tuns scurt, pretinzând că ar fi băiat. După aceea au închis-o într-un azil, unde a și murit.*

Dar trebuie să-ți spun că bunicul, tata, Ninan, JoJo și vărul meu, Lenin, ar putea fi considerați toți excentrici, în felul lor. Aveau câte o marotă diferită de a celorlalți – ori cățăratul în copaci, ori compulsiunea de a merge în linie dreaptă, ori de a străbate distanțe pe care alții nu și le-ar putea imagina. Ești de acord cu mine, cred, că aceste „excentricități" nu pot fi explicate prin existența unei tumori pe nervul auditiv. Și atunci, iată care este ipoteza mea: dacă aceste neurinoame acustice au un echivalent în minte, o aberație care face parte din Tulburare și se exprimă ca „excentricitate"? Dacă cei afectați au o „tumoră a gândirii" (cum am numit-o eu), ceva ce nu putem vedea cu ochiul fizic sau cu instrumentele obișnuite?

Și totuși, poate că am un instrument cu care să studiez gândurile tatălui meu. El avea o obsesie, a scrierii în jurnal (o altă excentricitate; nota de mai multe ori pe zi în el, în fiecare zi). Toate acele gânduri ale lui sunt păstrate în aproape două sute de carnete. Și iată următorul meu proiect: să caut sistematic „tumora gândirii" în aceste jurnale.

Se confruntă însă cu o mare problemă: scrisul indescifrabil al tatălui ei. În copilărie trăsese cu ochiul curioasă în jurnalele lui, în căutarea unor secrete suculente, dar se lovise de scrisul lui mărunt, care umplea paginile până la refuz, fără margini sau spații libere. Scria de parcă hârtia era mai prețioasă decât aurul, chiar dacă pentru cerneală nu plătea nimic. Scrisul în engleză îi dădea sentimentul unei anume intimități, dar literele lui colțuroase seamănă cu antica scriere sumeriană.

Descifrarea ei va fi ca învățarea unei limbi străine. În plus, cele mai prețioase gânduri ale tatălui ei ar putea fi îngropate într-o mare de observații banale privind mucegaiul, șopârlele care cădeau de pe grinzile tavanului și altele asemenea. Când trece în revistă, pe scurt, titlurile din carnete, găsește: „MIROSURI, ZVONURI, PĂR (FACIAL ȘI CORPORAL), PICIOARE și POLTERGEIST. În ciuda acestora, după câteva pagini, însemnările lui trec la alte subiecte, fără să mai revină la primele. Nu are un index sau referințe încrucișate pentru ele. Deci nu se pune problema să citească paginile în diagonală. Misiunea care o așteaptă e descurajantă. Poate chiar imposibilă.

În fiecare seară, înainte să adoarmă, se gândește la Lenin. Dacă ar putea vorbi cu el, dacă i-ar putea povesti ce face! I-ar împărtăși plăcerea de a fi acasă; singurul neajuns este acela că nu are nici o altă identitate în afara celei de medic. Își dorește să termine cu asta și să înceapă pregătirea în neurochirurgie. „Dar ziua ta cum a fost, Lenin?“ Nici nu vrea să-și imagineze. Oare mai e măcar în viață? Iar dacă ar muri, ea ar afla?

Uma e încântată de ideea unei „tumori a gândirii“ și o îndeamnă să continue, așa că Mariamma lucrează seară de seară, indexând însemnările pe parcurs. E o muncă istovitoare, iar cerneala îi pătează degetele în nuanțe de cupru. Treptat, viteza ei de lectură crește. Indexul se lungește. Până acum, singurul lucru pe care l-a dedus despre mintea tatălui ei este abilitatea lui de a trece rapid de la un subiect la altul, ca o molie într-o cameră plină de lumânări. Oare ăsta să fie efectul tumorii gândirii? Din când în când, câte un pasaj îi taie respirația:

Seara trecută, în vreme ce Elsie desena în pat, am privit profilul miresei mele, mai atrăgător decât oricare altul pe care l-aș putea vedea. Și am avut deodată o viziune, de parcă un portal s-ar fi deschis în timp. Am văzut traiectoria vieții de artist a lui Elsie la fel de clar ca o săgeată zburând prin aer. Am înțeles mai bine decât oricând că va influența generații de-a rândul. În comparație cu ea, eu nu sunt nimic, binecuvântat fiind să mă aflu în prezența unei asemenea măreții. M-am simțit năpădit de emoții, în pragul lacrimilor. Ea mi-a văzut expresia bizară. Nu mi-a pus însă nici o întrebare. Poate că mi-a citit gândurile și a înțeles, sau poate a crezut că înțelege. Și-a lăsat schița deoparte și m-a împins pe spate, în pat. M-a luat ca o regină care-și afirmă dreptul asupra unuia dintre nobilii ei; din fericire, eu sunt singurul nobil pe care-l iubește. Singura mea șansă de a rămâne cunoscut este faptul că Elsie m-a ales. M-a ales pe mine și, prin urmare, sunt merituos. Asta e singura ambiție de care am nevoie: s-o merit în continuare pe această femeie remarcabilă.

În altă seară, Mariamma dă peste un moment cu totul diferit din căsnicia părinților ei, unul pe care-l resimte ca pe o lovitură de baros: după moartea cumplită a lui Ninan, mama și tatăl ei s-au întors unul împotriva celuilalt. Se înfioară citind cuvintele lui, atât de aspre: durerea teribilă cauzată de gleznele frânte; ura față de sine însuși fiindcă n-a tăiat copacul; furia irațională la adresa lui Elsie pentru că fugise de la Parambil – plecase deja de șase luni când a scris el fragmentul respectiv în jurnal. Mariamma nici n-a știut că se despărțiseră la un moment dat. Cuvintele tatălui ei sunt dezlânate, fără șir – o odă închinată opiului. În locul unei „tumori a gândirii“, are în față hăul întunecat al minții confuze a unui dependent. Da, demersul ei este unul științific, însă subiectul analizat e tatăl ei. Iar gândurile lui o pot strivi.

Închide jurnalul și iese din cameră, tentată să renunțe la întregul proiect. „Te rog,

Doamne, nu mă lăsa să sfârșesc, citindu-i rândurile, prin a-l disprețui pe omul pe care îl iubesc și-l idolatrizez. Nu-mi lua asta!“

Picioarele o poartă spre Femeia din Piatră, încă luminoasă în poiană, chiar și în amurg. Întrupată în rocă, această manifestare a mamei ei are o permanență pe care n-o găsește la nimic altceva în viață; prin postura ei neclintită, exprimă tenacitatea naturii, a timpului măsurat nu în minute și ore, ci în secole. Rămâne acolo, lângă sculptură, mult timp.

– Tulburarea… nu e altceva decât viața, așa e, Amma? rostește adresându-i-se Femeii din Piatră. Poate că nu caut de fapt să dezleg misterul Tulburării, ori al motivului pentru care am venit pe lumea asta. Misterul este însăși viața. *Eu* sunt Tulburarea. Poate că ceea ce vreau să deslușesc nu e felul în care gândea Appa, semnele unei boli moștenite. Amma, cred că, în fapt, pe tine te caut.

CAPITOLUL 75. Stări de conștiință

1977, Parambil

În dimineața aceea, banca goală din fața clinicii îi pare Mariammei ceva prea frumos pentru a fi adevărat. Doctorul T.T. Kesavan, medic cu diplomă, este noul ei coleg. „T.T.“ triază pacienții din ambulatoriu și îi trimite către ea doar pe cei cu probleme grave. În scurt timp, banca goală se va umple, dar cel puțin n-a mai rămas în urmă înainte de a începe.

E surprinsă să găsească în cabinetul ei un bărbat desculț, cu pielea foarte închisă la culoare, în cămașă și pantaloni scurți kaki. Omul e așezat pe taburetul de lângă birou și-i zâmbește larg. Trăsăturile lui au un vag aer nepalez, în ciuda tenului întunecat, și par oarecum atemporale; doar sprâncenele și părul cărunte sugerează că a trecut deja de șaizeci de ani.

– Bună dimineața, doamnă doctor, rostește el în engleză, sărind în picioare. Doctor cerut lui Cromwell să dea asta dumitale!

Mariamma despăturește hârtia, încercând să deslușească sensul cuvintelor lui.

– Eu sunt Cromwell, adaugă necunoscutul.

– Care doctor?

Omul face semn spre un vehicul care așteaptă dincolo de poartă și care e un fel de încrucișare între un jeep și un camion. Pe portieră, cu litere decolorate, scrie LEPROZERIA SFÂNTA BRIDGET. Un bărbat alb așteaptă în interior.

Ea citește biletul pe care îl ține în mână:

Dragă Mariamma, sunt un medic care l-a cunoscut pe bunicul tău, Chandy. Îți solicit ajutorul profesional pentru cineva într-o stare foarte gravă. O persoană pe care o cunoști. Pentru siguranța ta și a mea, permite-mi să-ți ofer alte explicații în mașină. Până atunci, te rog să nu vorbești cu nimeni. Pot să te rog, de asemenea, să iei cu tine, în mod discret, un trepan și alte instrumente care ți-ar putea fi necesare pentru deschiderea craniului și a membranei dura mater?

Înainte ca ea să apară în raza lui vizuală, Digby simte o schimbare în atmosferă. Pășește cu ținuta unei dansatoare, în ciuda *sanji*-ului greu pe care îl duce. E înaltă și frumoasă, iar sariul albastru-coral îi evidențiază tenul. Șuvița de un alb incandescent din păr îi conferă un aer de maturitate mult peste anii pe care îi are. Digby se îmbujorează de sfială la apropierea ei.

Mariamma se așază pe banchetă alături de el, aranjându-și cutele sariului astfel încât poalele acestuia șterg podeaua. El întinde mâna; palma ei e moale și caldă, în vreme ce a lui sigur se simte aspră și țeapănă, incapabilă să formeze concavitatea necesară pentru a o strânge pe a ei.

– Digby Kilgour, se bâlbâie el și cu greu îi dă drumul mânii. L-am cunoscut bine pe bunicul tău, Chandy. Și pe mama ta, când era copilă…

Mariamma îl privește cu luare-aminte pe acest bărbat cu ochi albaștri ca safirele, care strălucesc pe chipul ridat și obosit. Dosul mâinii lui e un mozaic de piele ruginie și alb-albinoasă. *Kurta* largă din bumbac îi exagerează subțirimea gâtului. Are în jur de șaptezeci de ani, poate mai mult, poate mai puțin, e subțire și bine clădit, dar nu

la fel de masiv ca șoferul lui negricios.

– Șefu', plecăm. Prea multă lume, spune Cromwell pornind motorul.

– Da, replică Digby și Mariamma la unison.

Imediat ce s-au îndepărtat de Triplu Yem, ea se răsucește spre tovarășul ei de călătorie.

– El ce face?

Digby, remarcând că n-a rostit nici un nume, îi răspunde:

– Deloc bine. Abia conștient, dar starea i se înrăutățește cu fiecare oră.

Mariamma cugetă la cele auzite. Își scoate picioarele din sandale și își ridică genunchii pe banchetă în lateral, ca o sirenă, ascunzându-și tălpile sub șezut.

– A venit la Grădinile Gwendolyn – fosta mea proprietate, departe în nord, în apropiere de Trichur…, spune Digby străduindu-se să-și păstreze șirul gândurilor sub privirea ochilor ei translucizi. Cu ani în urmă, când era însărcinată, mama lui Lenin a venit la mine; avea o rană produsă prin înjunghiere și…

Mariamma încuviințează cu o mișcare nerăbdătoare a capului. Cunoaște povestea.

– Ei bine, probabil că de la ea auzise despre Grădinile Gwendolyn. Și despre mine. Ca parte din trecutul lui. A venit seara trecută, dar, vezi tu, eu nu mai locuiesc acolo de douăzeci și cinci de ani. Conduc o leprozerie aici, în Travancore. Proprietatea îi aparține lui Cromwell. Există o recompensă pentru prinderea lui Lenin, să știi. Ar fi fost periculos să rămână la proprietate, prea tentant pentru muncitori. De aceea Cromwell a condus toată noaptea ca să-l aducă la mine.

În aceste momente, Mariamma nu mai seamănă deloc cu un medic; e doar o tânără confruntată cu o fantomă din trecut.

– Și noi ce putem face, domnule doctor?

– Spune-mi Digby, te rog. Da, asta e întrebarea! Ce să facem? Prezența lui este un risc pentru noi. Nu știam cum l-am putea ajuta. Eu sunt medic de leprozerie, specializat în chirurgia mâinii. Era letargic deja când a ajuns la mine. Nu te-aș fi implicat, Mariamma, dar am venit fiindcă el a întrebat de tine.

Mariamma rămâne complet nemișcată. Câteva momente mai târziu, întreabă cu voce moale:

– Se predă?

Digby clatină din cap.

– Nu. Ascultă, eu nu simpatizez deloc cu naxaliții, dar nici polițiștii nu-s mai buni. Știi că nu l-ar ajuta cu nimic din punct de vedere medical. Probabil că l-ar ucide pe loc. Vomită și s-a plâns de o durere de cap cumplită. Tot spunea că tu ai știi ce are. Cred că și eu știu. Am citit despre familia ta și despre boala ereditară.

Ea încuviințează.

– Aproape sigur are neurinoame acustice, la fel ca tatăl meu. Bilaterale. Dar asta nu înseamnă că pot să-l vindec.

Își ține mâinile încleștate în poală și privește drept înainte, pierdută în gânduri. Din profil, își spune el, trăsăturile ei – ochii, fruntea, nasul lung și ascuțit – seamănă bine cu cele ale fiicei lui Chandy, Elsie.

– Ascultă, Mariamma, nu e nevoie să te implici. E foarte posibil să fie deja prea târziu…

Expresia care se așterne pe fața ei îi demonstrează că greșește. Cromwell aruncă o privire în oglinda retrovizoare ca pentru a-i spune: „Ai stricat totul".

– Îmi pare rău! reia el. Nu știu cum am putut spune așa ceva!

Când vorbește, glasul ei are un ton fragil și pare că se adresează mai mult sieși decât lor:

– Deci vine așa, deodată, și întreabă de mine? După atâția ani! Și eu ce-ar trebui să…?

Dar lasă fraza neterminată. Ochii i se umplu de lacrimi. Digby își scoate batista din buzunar – bine că e curată! Ea își tamponează ochii și apoi, spre surprinderea lui, se apleacă spre el și își sprijină capul pe umărul lui. El o cuprinde cu brațul și își pune mâna, ușor, pe omoplatul ei, cu grijă mare să nu-i sporească povara.

CAPITOLUL 76. Treziri

1977, Sfânta Bridget

Digby o vede pe Mariamma privind în jur când trec de porți și intră la Sfânta Bridget. Oare ce părere are despre căminul lui din ultimul sfert de secol, această oază liniștită, ale cărei ziduri înalte nu lasă să pătrundă până la ei nici măcar sunetele lumii de afară? Suja, una dintre „infirmierele“ lui, își lipește palma stângă de ciotul mâinii drepte. Mariamma îi răspunde în mod automat, abia remarcând că salutul „namaste“ al Sujei are nevoie de un plus de imaginație pentru a fi desăvârșit.

Încăperea în care e găzduit Lenin este izolată de restul leprozeriei. Mariamma ezită o clipă în prag și apoi îl urmează pe Digby înăuntru, pășind ca o somnambulă. „Slavă cerului, încă respiră!“, își spune el. Îi vede degetele tremurând când se apropie să atingă obrazul lui Lenin. Silueta inconștientă de pe pat are peri scurți, întunecați pe obraji și pe scalp, ca un credincios abia revenit dintr-un pelerinaj la Tirupati sau Rameswaram. Venele sinuoase de pe brațele subțiri sunt reliefate de lipsa completă a oricărui strat de grăsime subcutanată. Abdomenul concav și coastele proeminente îi dau aerul unui om în pragul inaniției, nicidecum al unui luptător de gherilă.

Digby fixează rapid manșeta tensiometrului pe brațul flasc al bolnavului, iar gestul lui o trezește pe Mariamma din transa în care căzuse. Degetele ei încearcă să simtă pulsul lui Lenin.

– O sută șaptezeci cu șaptezeci, anunță Digby îndepărtând manșeta. Cam așa era și înainte.

– Pulsul e patruzeci și șase, spune ea. Reacția Cushing.

Oare când a auzit Digby ultima oară această sintagmă? Cu o jumătate de secol în urmă, într-o sală de operații din Glasgow? A avut prea puține ocazii de a-și aminti triada chirurgului începător. Cushing a observat că, dacă o hemoragie ori o tumoră provoacă o creștere a presiunii în interiorul craniului, tensiunea sanguină sistolică crește la rândul ei, pulsul scade, iar respirația devine neregulată.

– Ar trebui să-l ridicăm în capul oaselor, spune Mariamma, ca să-i mai scadă presiunea intracraniană.

Nu e o mustrare, însă Digby știe că ar fi trebuit să se gândească și el la asta. Cu ajutorul lui Cromwell și folosind o saltea îndoită, luată din celălalt pat din cameră, reușesc să-l pună pe Lenin în poziție șezând, cu capul atârnându-i înainte ca al unei păpuși din cârpe.

– Pot să-l examinez? întreabă Mariamma.

– Al tău e cu totul!

Se uită la Digby cu o expresie ciudată și apoi scutură umărul bolnavului.

– LENIN!

Mai devreme, când Digby îl strigase, izbutise să deschidă ochii. Și chiar vorbise. Acum are o privire sticloasă. Un pacient care nu tresare când sub patul lui pocnesc artificii e mai îngrijorător decât unul care o face. Mariamma îi fricționează sternul cu încheieturile degetelor – un stimul dureros în cazul unui pacient conștient. Lenin se mișcă puțin și trăsăturile feței i se încrețesc ușor.

– Ai văzut? Numai partea dreaptă a feței i s-a mișcat.

Digby n-a remarcat, așa că ea repetă gestul, iar acum vede și el.

– Paralizia nervului facial stâng, diagnostichează Mariamma. Tumora de pe nervul auditiv stâng e problema. Probabil că e suficient de mare ca să afecteze și nervul facial.

Ridică pleoapele bolnavului și apoi îi clatină capul dintr-o parte în alta, în încercarea de a vedea dacă ochii i se mișcă în direcție opusă și, respectiv, dacă i se declanșează reflexul faringian. Cu un ciocănel pentru tendoane, îi compară reflexele pe stânga și pe dreapta. Scoate apoi un oftalmoscop din trusă și îi examinează pupilele.

– Edem papilar bilateral, constată cu glas tare.

Un alt semn de presiune craniană crescută.

Digby o privește și vede lucrurile pe care ar fi trebuit să le facă el. Trupul din fața ei este textul de studiat. În scurt timp, ca un exeget biblic, Mariamma își va începe expozeul. Devine acut conștient de propria-i vârstă; la urma urmei, ea mai tânără cu două generații. Dar el s-a specializat în nervi care nu se mai pot reface niciodată. Toate cunoștințele teoretice pe care nu le-a mai folosit i s-au disipat. A devenit expert în domeniul transplantului de tendoane, publicând câteva lucrări pe tema inovațiilor sale și continuând moștenirea lăsată de Rune. Dar pacientul de aici l-a adus pe un teren care nu-i mai este familiar.

Mariamma își pune instrumentele deoparte, cu fruntea încruntată.

– M-am gândit că poate ar fi nevoie să-i facem o perforație în craniu. De asta te-am rugat să aduci un trepan. Așa am mai putea reduce presiunea…

Ea clatină din cap.

– Nu va ajuta la nimic. Tumora e situată lângă trunchiul cerebral și blochează fluxul lichidului cerebrospinal. Are hidrocefalie. De asta e inconștient. Trepanația e utilă în cazul acumulării de sânge în interiorul cutiei craniene, dar la Lenin nu va face decât să producă o hernie cerebrală.

Digby se gândește la spusele ei. Își imaginează adânciturile înguste ca niște fante – ventriculele – aflate în profunzimea emisferelor stângă și dreaptă ale creierului. În mod normal, fluidul cerebrospinal e sintetizat în cele două ventricule, de unde coboară pe canalul central, care străbate trunchiul cerebral ca o țeavă, și se varsă la baza creierului, unde scaldă și protejează partea exterioară a encefalului și măduva spinării. Dar când acest flux este blocat de o tumoră, fluidul rămâne în ventricule, pe care le umflă ca pe niște baloane. La copiii mici, oasele craniene nefuzionate încă permit extinderea craniului odată cu mărirea ventriculelor. La Lenin însă, ventriculele mărite presează treptat țesutul cerebral din jur de oasele rigide ale craniului, ceea ce i-a dat mai întâi o stare de letargie și apoi una comatoasă.

– Dar ceea ce *putem* face, explică Mariamma, este să accesăm un ventricul. Vom insera un ac în creier până ce vom ajunge la ventriculul mărit și vom drena fluidul cerebrospinal. Va trebui să facem o mică deschidere în craniu, aici, spune arătând spre creștetul lui Lenin, puțin în lateral față de linia mediană. Nu o trepanație în sine, ci un orificiu doar atât de mare cât să permită inserarea acului.

– Și vrei s-o faci orbește?

– Există repere anatomice după care să ne orientăm. Dar orbește, da. Ventriculele trebuie să fie atât de dilatate, încât sunt șanse mari să nimerim unul.

Se întrerupe și așteaptă, de parcă ar spera ca el s-o convingă să renunțe.

– Am văzut asemenea intervenții, adaugă apoi. Timpul înseamnă creier, așa cum se zice în neurochirurgie. Dacă starea lui se va îmbunătăți, și dacă îl vom putea duce la Vellore, la Colegiul Medical Creștin, dacă va fi de acord cu operația…

Se oprește iar, copleșită de atâția de „dacă“.

– E cel mai bun plan, replică Digby pe un ton hotărât.

În mica sală de operații de la Sfânta Bridget, îl poziționează pe Lenin în șezut, sprijinindu-l, și îi fixează capul de cadrul ortopedic vătuit care se ridică din masa de operație. Cu un creion medical, Mariamma trasează o linie verticală de la rădăcina nasului până în mijlocul craniului. Cu ajutorul unei benzi de măsurare, marchează un punct la unsprezece centimetri de-a lungul liniei. De la el trasează o a doua linie, perpendiculară pe prima, până la urechea dreaptă a lui Lenin. Marchează un X la trei centimetri pe această linie.

– Eliminarea fluidului dintr-un ventricul le va drena pe amândouă, dat fiind că sunt conectate. Îl aleg pe cel din dreapta ca să evit să afectez centrul vorbirii, situat în emisfera stângă. Dacă te întrebai cumva de ce.

– Ar fi trebuit să mă întreb, răspunde Digby.

Trepanul pe care l-a adus cu ea ar face o perforație prea mare. După ce se sfătuiesc, Digby aduce burghiul pe care îl folosește la oasele lungi. Ea injectează un anestezic local în piele și în partea de jos a craniului, în punctul marcat cu X. Ia apoi un scalpel și face o incizie mică, dar adâncă, până la os. Dat fiind că e familiarizat cu instrumentul, Digby e cel care manevrează burghiul. Când îl simte perforând stratul exterior al craniului, Mariamma trece la treabă cu un clește Kerrison cu care taie fragmente mărunte de os până când dedesubt se vede membrana lucioasă care învelește creierul. Până și prin acea perforație mică, membrana iese în afară în încercarea creierului de a mai elibera din presiune. Mariamma se crispează, iar Digby înțelege: creierul acesta este al unei persoane la care ea ține.

Acum ia din tavă acul spinal, lung și subțire, cu o sondă interioară detașabilă. Marcase mai devreme rahisul, la șapte centimetri mai jos de vârful acului. Fixează un hemostat pe baza acului și i-l dă lui Digby.

– Stai în fața lui și ține hemostatul, îl îndrumă ea. Eu voi sta în lateral. Trebuie să mă direcționezi spre interiorul ochiului, așa cum îl vezi de unde te uiți tu. Voi încerca să mă îndrept spre tragusul urechii dinspre mine. Chiar dacă înclin acul în plan anterior-posterior, tu nu trebuie să mă lași să deviez în plan lateral, ci să mă ajuți să țin acul îndreptat spre cantusul interior al ochiului.

„Dumnezeu să ne ajute, toată chestia asta e teribil de primitivă!“, își spune Digby. Ea introduce acul mai mult în creier. La cinci centimetri, se oprește și trage afară sonda interioară. Nimic nu iese pe la baza acului. O reintroduce și mai împinge acul încă un centimetru, după care trage iarăși sonda.

Un fluid limpede, ca apa de izvor, țâșnește acum din ac.

– Oh, Doamne! exclamă Digby.

Teoria e frumoasă, dar dovada concretă e lichidul care picură în ritm constant pe prosoapele sterile.

– Văd suprafața creierului retrăgându-se! anunță Mariamma entuziasmată.

Când picurarea încetează, introduce sonda la loc în spațiul ei, scoate acul și astupă perforația din os cu ceară de oase sterilă. Exact când leagă nodul unicei copci pe care a folosit-o ca să închidă incizia în scalp, simt amândoi că masa începe să tremure. Peste o clipă, o mână iese la iveală.

– Stai așa! strigă Digby și trage cearșaful chirurgical.

De dedesubtul lui îi privește buimac Lenin, ca o cârtiță ițită din pământ, mijind ochii în lumină.

– Scoate-ți masca, îi șoptește Digby Mariammei, făcând și el același gest.

Lenin nu poate să-și miște capul, dar ochii îi aleargă de la un medic la celălalt și

se opresc în cele din urmă asupra ei. Digby nu-și dă seama cine e mai uluit – Mariamma sau Lenin. Cei doi se uită unul la altul în tăcerea totală care s-a lăsat. Orice zgomot de afară dispare.

– Mariamma, îngaimă pacientul până atunci comatos, cu glas slab și răgușit. Mă bucur mult să te văd!

CAPITOLUL 77. Drumuri revoluționare

1977, Sfânta Bridget

Cu privirea lui Lenin pironită asupra ei, nici nu se poate mișca. Îl vede pe Digby tăind legăturile care imobilizează capul pacientului, în timp ce-i vorbește calm, de parcă abia s-au întâlnit la club.

– Eu sunt Digby Kilgour. Ne-am văzut dimineață, dar mă îndoiesc că îți amintești.

Pentru o clipă, Mariamma își imaginează că-și vor strânge mâinile, ca Stanley și Livingstone[85]. Ar fi cum nu se poate mai potrivit! Ultima lor întâlnire a fost de domeniul legendei, Lenin întinzând pumnul spre dr. Kilgour, iar acesta obligându-l să și-l retragă cu ajutorul capătului aprins al unui trabuc.

– Nu te afli la moșie, ci la leprozeria Sfânta Bridget. Ești în siguranță aici, adaugă Digby când vede privirea îngrijorată a bolnavului. A trebuit să te aducem pe furiș de la Grădinile Gwendolyn. Era prea periculos să rămâi acolo.

Lenin încearcă să-și ducă mâna dreaptă la cap.

– Stai așa! îl oprește Digby. Ai o copcă acolo.

Apoi se uită către Mariamma ca pentru a o îndemna: „Hai, e rândul tău!“

– Cum îți simți capul? întreabă ea.

„Oh, Doamne! Astea sunt primele cuvinte pe care i le spun singurului meu iubit, după cinci ani în care nu ne-am văzut? Cum îți simți capul… după ce ți-am găurit craniul și ți-am înfipt un ac în creier?“ Sângele îi năvălește în obraji. În copilărie, nimeni nu putea s-o facă să roșească așa cum izbutea Lenin.

– Capul e bine, răspunde el. Îmi amintesc…

Îl așteaptă să continue. Afară, o pasăre-țesător ciripește, *hai-haide-hai-haide-hai*. Mariamma își ține răsuflarea.

– Îmi amintesc… că mult timp m-a durut capul, spune el în engleză, dar se vede că n-a mai exersat limba. Dacă strănut sau tușesc, simt că îmi… explodează țeasta. Parcă mi-era stoarsă viața din corp. Aveam convulsii, adaugă, vorbind deja mai fluent. Multe. Zi de zi. Aveam la dispoziție capsule cu cianură. Eram gata s-o iau pe a mea, dar pe urmă m-am gândit…

Din nou se întrerupe, ca un aparat de radio care pierde semnalul.

– Unde e? îl întreabă Digby.

Lenin se scotocește prin *mundu*, iar doctorul îl ajută, scoțând din interior un sul de bancnote legate cu o bandă din cauciuc și un ghemotoc murdar de folie din plastic.

– Doctore, știu de la mama că ai ajutat-o atunci când a avut cea mai mare nevoie. Mi-ai împiedicat venirea pe această lume. Acum, împiedică-mi plecarea din ea!

Digby râde.

– Premature, ambele. Dar, crede-mă, dacă n-aș fi dat de urma Mariammei, n-ai mai fi avut nevoie de cianură.

La auzul acestor cuvinte, ceva explodează în ea. Câteva ore de întârziere, și ar fi ajuns să vadă un cadavru, nu această ființă conștientă, locvace, acest om pe care, în ciuda tuturor celor întâmplate, îl iubește. Simțind că i se înmoaie picioarele, se sprijină de masă. Speriat, Digby îi trage aproape un taburet.

Lenin întinde mâna spre a ei.

Zâmbetul îi e pieziș, din cauza paraliziei faciale. Dar afecțiunea, grija și căldura din ochii lui când o privește… ei bine, acestea sunt reale, sunt însuși Lenin. Nu mai vrea să-i fie doctor acum. Dar nu sunt singuri, așa că își regăsește stăpânirea de sine. Se miră de ce nu-i întreabă ce au făcut ca să-i alunge durerea de cap.

– Lenin, rostește, gândindu-se că pare atât de vulnerabil, cu linia trasată de ea pe frunte și cu incizia suturată de la cap. Lenin, ai o tumoră, un neurinom acustic. Din cauza ei a crescut presiunea…

– Îmi pare rău pentru tatăl tău, Mariamma, o întrerupe el. Am citit în ziar. Tulburarea. Sunt foarte mândru de tine. Mi-ai scos tumora?

O doare văzând cum se stinge speranța în privirea lui când clatină din cap în semn că nu. Începe să-i explice despre ce e vorba, desenând cu creionul chirurgical pe o bucată de hârtie:

– … și când am introdus acul, fluidul a ieșit în forță. Și te-ai trezit. Dar asta n-a făcut decât să-ți mai câștige puțin timp.

O lumină jucăușă apare în ochii lui. Apoi începe să râdă, ceea ce accentuează imobilitatea jumătății stângi a feței, astfel încât râsul pare mai degrabă un rânjet. Mariamma trebuie să se uite numai la jumătatea dreaptă.

– Mariamm*aye*, spune el cu tandrețe în glas. Doctorița mea! Ții minte când eram copii și ai spus că în capul meu e ceva nelalocul lui? Și că într-o zi o să-l repari tu?

Erau în biserică în ziua aceea. Ea stătea în partea rezervată femeilor, iar Lenin îi prinsese privirea; fără să-și schimbe expresia de pe față, lăsase să i se scurgă un fir de salivă pe bărbie. Ea nu-și putuse stăpâni un mic chicotit, iar Ammachi Mare o trăsese de ureche.

– Am zis că într-o zi o să-ți crăp țeasta ca să scot diavolul din ea.

– Și ai făcut-o!

Digby îi readuce la realitate.

– Lenin, înțelegi că tumora este încă acolo? Tot ce am făcut a fost să diminuăm temporar presiunea asupra ei. Dar – se uită la Mariamma, pentru încurajare – presiunea va crește din nou.

– Mi-ați înfipt un ac în creier? Dar n-am simțit nimic!

– E un paradox, nu-i așa? replică Digby. Dacă înțepi creierul în mod direct, nu simți nimic. Dar calcă pe un cui, și imediat creierul îți arată locul exact. Dacă nu cumva ești unul dintre pacienții de aici care nu simt nimic și riscă să se rănească.

– Lenin, e nevoie de îndepărtarea de urgență a tumorii. Dar n-o putem face aici, îi explică Mariamma punându-i o mână pe piept. Trebuie să te ducem la Vellore. Ei au experiență cu astfel de operații.

Îl vede crispându-se – fugarul care își caută rute de scăpare.

– De ce să n-o faceți aici? În tine am încredere…

– Aș vrea să pot. Dar nu am abilitățile necesare. Nu încă.

– La Vellore? Nu le va lua mult să-și dea seama cine sunt.

– Dar cu tumora extirpată, vei trăi. *Vei avea o viață plină!*

Își ține răsuflarea, așteptându-i răspunsul.

Care însă nu vine. Lenin se retrage în sine însuși. Ea crede că se îmbărbătează pentru momentul morții.

– Lenin? intervine Digby cu glas blând. Ce părere ai?

El îi ocolește privirea. Deodată, pare foarte obosit.

– Cred că… Mi-e atât de foame, încât mi-e greu să gândesc.

– Oh, cerule! exclamă Digby. Ce doctori mai suntem și noi! Probabil că ești lihnit. Iar tinerei doamne i-ar prinde bine o ceașcă de ceai.

Mariamma se simte brusc copleșită, de parcă tavanul ar fi coborât și i s-ar sprijini pe umeri. Are nevoie de aer curat.

Afară, lângă ușa sălii de operații, Cromwell stă pe vine. Zâmbește când o vede… dar pe urmă zâmbetul i se șterge. Sare în picioare și se repede la ea. „Acum ce-o mai vrea?“, se întreabă în sinea ei. „Și de ce se înclină podeaua atât de ciudat?“

E întinsă pe un fotoliu, cu picioarele sprijinite pe un taburet. E învelită cu un șal de mătase. Alături vede ceai, biscuiți și apă. Își amintește vag că a fost adusă în brațe de Cromwell. Și-a revenit când au așezat-o în poziție orizontală, Digby aplecându-se îngrijorat asupra ei și insistând să se odihnească. Ea le-a spus că o să închidă ochii câteva minute. Probabil că a luat-o somnul. N-are idee cât a dormit.

Mănâncă și bea cu nesaț. Se află într-o încăpere răcoroasă, cu tavanul scund și podeaua acoperită cu covoare, cu rafturi de cărți încastrate în perete, mai înalte decât ușa și decât cadrul ferestrelor. Are un aer intim și primitor. Draperii grele încadrează ușile de sticlă care dau spre un mic petic de iarbă mărginit de tufe de trandafiri; grădina e înconjurată de un gărduleț din lemn, cu o poartă în capătul îndepărtat. Își închipuie că peluza aceea e refugiul lui Digby, un loc în care poate sta la soare, citind o carte. Privește afară, fascinată de marginile ca trasate cu rigla ale peluzei și de tufele de trandafiri meticulos tunse. E ca o carte poștală cu grădinițele din fața caselor englezești – petice de teren mult prea mici pentru ambițiile de horticultori ale proprietarilor, și totuși plăcute și tihnite.

Printre rafturi sunt firide în care sunt așezate fotografii. Privirea îi e atrasă de o ramă elegantă, argintie, ce încadrează poza unui băiețel alb, cu ciorapi trei sferturi, pantaloni scurți, un pulover cu decolteu în V și cravată. În fruntea și în ochii lui recunoaște trăsăturile de acum ale lui Digby. Copilul privește în obiectivul camerei și zâmbetul sfios nu-i poate ascunde o urmă de anxietate. O fi prima lui zi de școală? O femeie frumoasă e ghemuită lângă el, cu genunchii apropiați sub fustă, râzând, cu o mână pe umărul lui. Fără îndoială, mama lui Digby. Chipul îi e tânăr, dar obosit, iar în părul negru se zăresc deja fire albe. Însă în momentul fotografiei a reușit să-și arate cea mai bună formă, ca un actor experimentat când se ridică cortina, iar rezultatul e spectaculos. E frumoasă ca o stea de cinema, și dăruită cu o prestanță pe măsură.

Într-o altă nișă, o fotografie neînrămată înfățișează un bărbat masiv, și el alb, cu barbă, flancat de leproși, cu brațele pe după umerii lor, ca un antrenor pozând cu echipa lui. E același chip pe care l-a văzut în portretul în ulei de pe verandă. Probabil că e Rune Orqvist; a văzut de multe ori numele pe pagina de titlu a vechiului exemplar din *Anatomia lui Gray* al mamei ei. Cartea îi aparținuse lui, cu toate că notița din interior era a lui Digby. Fusese, fără îndoială, un cadou perfect pentru o tânără artistă în devenire. Fusese atât de preocupată de soarta lui Lenin, încât n-a discutat cu Digby despre această legătură. Lenin! Bea în grabă restul de ceai, fiindcă nu mai e timp de zăbovit.

Se spală, mirându-se încă de conexiunile existente în lumea ei, nevăzute sau uitate, dar concrete, ca un râu care stabilește o legătură între cei din amonte și cei din aval, fie că ei o știu sau nu. Casa Thetanatt era pe undeva prin apropiere; acum nu mai e, fiindcă unchiul ei a vândut-o cu mult timp în urmă. Rune a fost nașul lui Elsie. Iar pe când era elev, Philipose a trecut și el pe acolo.

Când iese din cameră îl vede pe Digby apropiindu-se pe hol: da, nuanța de anxietate a băiețelului, seriozitatea și chiar surâsul acestuia persistă încă pe figura lui. Iar grija pe care o arată față de ea este înduioșătoare.

– Ceaiul și biscuiții au fost de poveste. Mă simt bine acum, îl asigură Mariamma,

iar el răsuflă ușurat. Digby, în fotografia aceea din biroul tău… e Rune, nu-i așa? La fel ca pe verandă? Numele lui e scris pe exemplarul mamei mele din *Anatomia lui Gray*. Iar notița îți aparține ție. Toți anii ăștia am avut cartea cu mine. E talismanul meu!

El pare impresionat, aproape copleșit. Pare să încerce să spună ceva, dar renunță și întinde brațul spre ea, cu cotul îndoit – un gest care ei îi este atât de străin, încât îi vine să râdă. Dar își împletește brațul cu al lui, și i se pare cel mai firesc lucru din lume.

Se întorc tăcuți la Lenin, trecând printr-o logie umbrită, răcoroasă, ale cărei arcade din cărămidă îi dau aerul unei mănăstiri medievale. Dalele de pavaj sunt împestrițate de mușchiul care crește în crăpături. În penumbra logiei, o leproasă în alb stă rezemată de o coloană. E atât de nemișcată, încât pentru o clipă Mariamma o confundă cu o statuie… până când marginea trasă peste cap a sariului flutură într-o adiere de vânt. Femeia înclină urechea în direcția din care se aud pașii lor, așa cum ar face-o un orb. Mariamma își scutură un fior involuntar, nu din cauza trăsăturilor grotești ale leproasei, ci fiindcă ceea ce i se păruse a fi neînsuflețit tocmai a prins viață.

Când se va sfârși coșmarul acesta cu Lenin, îi va scrie Umei Ramasamy despre leprozerie și despre pacienții de aici – atât de diferiți de rămășițele umane păstrate în formol pe care a lucrat ea. E tentată să-i povestească lui Digby despre Uma și despre interesul lor comun pentru boala de care se ocupă el și care i-a devenit sentință pe viață. Șansa de a colabora cu Uma i-a permis să identifice cauza Tulburării și a condus-o către Lenin. dar asemenea gânduri nu-și au locul acum, când sunt chestiuni mai presante de discutat.

– Digby, cred că Tulburarea nu provoacă doar neurinoame acustice. Teoria mea este că afectează totodată personalitatea individului, îi conferă o anume excentricitate. Ea e de vină pentru… nesăbuința lui Lenin, pentru calea absurdă pe care a apucat. Și pentru obstinația lui de acum.

– Ei bine, ăsta ar fi un argument bun în fața unui judecător, dacă s-ar preda. Poate că i-ar scurta timpul petrecut în închisoare.

– Am auzit despre o naxalită care a fost condamnată pe viață, dar a fost eliberată după șapte ani, spune Mariamma, mirându-se de direcția în care încearcă mintea ei să se îndrepte.

De la gândul că nu-l va mai vedea niciodată pe Lenin, a ajuns să plănuiască viitorul. „Te grăbești cam prea mult!“

– Digby, dar dacă Lenin va refuza să se predea sau să meargă la Vellore…

– Convinge-l! Trebuie să-l convingi. Vă las să vorbiți, îi spune el și îi dă drumul la braț.

Lenin s-a întors în încăperea în care l-a văzut ea prima oară. Stă în capul oaselor, părând că doarme. Deschide ochii când tânăra femeie se așază pe scaunul de alături.

– Mariamma? Zâmbește la vederea ei, ia un biscuit din pachetul aflat lângă el și îl rupe pe mijloc. Dacă mușcăm în același timp, vom avea puteri supranaturale. Ca Mandrake Magicianul. Îți amintești? O mușcătură, și undeva în galaxie, dacă ajungem amândoi la timp…

Schițează asupra ei semnul crucii cu jumătatea lui de biscuit, aidoma unui preot, însă ea îl prinde de mână și râde, cu toate că nu-i arde de râs.

– Erau benzile desenate cu Phantom, *macku*! Nu Mandrake.

L-a readus din morți ca să-i spună că e idiot!

– Lenin, nu avem prea mult timp. Îți vei pierde cunoștința din nou, înțelegi? Te rog, dă-ne voie să te ducem la Vellore!

Zâmbetul lui cu jumătate de față se stinge. Își întoarce privirea.

– Câtă irosire, *ma*! Ultimii cinci ani. Par să fi fost patruzeci. Nimic nu s-a schimbat în timpul ăsta pentru *adivasis*, pentru pulayari. Iar noi doi…? Am fost un idiot, un orb!

E copleșită de tristețe pentru el… pentru ei amândoi. O rază subțire de soare se prefiră printre frunze, căzând pe pat. Dumnezeului care nu intervine niciodată la înecuri sau accidente de tren îi place să tragă cu ochiul la experimentul uman în momente fatidice ca acesta, învăluind scena într-o lumină celestă. Ea așteaptă cu nerăbdare să audă răspunsul lui Lenin.

– Mariamma, când va veni sfârșitul, când viața îți va fi aproape de final, ce anume ai vrea să-ți amintești?

Se gândește la singura lor noapte împreună, în Mahabalipuram. L-a găsit când îl pierduse deja în favoarea unei cauze sortite eșecului. Iar acum se întâmplă din nou. L-a regăsit doar ca să-l piardă iar. Nu răspunde la întrebare. Îi ține doar mâna într-a ei.

– Dar *tu* ce vrei să-ți amintești, Lenin?

El nu stă pe gânduri.

– Asta. Clipa de acum. De aici. Lumina soarelui căzându-ți pe față. Ochii tăi, mai mult albaștri decât cenușii azi. Vreau să-mi amintesc camera asta, gustul de biscuit din gură. De ce să aștept ca lumea să-mi ofere ceva mai bun?

Vorbește de parcă și-ar lua adio. Un nor întunecat îi acoperă trăsăturile – un nepoftit. Respirația i se accelerează și o peliculă de sudoare îi lucește pe frunte.

– Lenin, te implor! Lasă-ne să te ducem la Vellore! După ce tumora va fi extirpată, vom vedea ce se va mai întâmpla. Predă-te și ia lucrurile așa cum vin. Dar *trăiește*! Trăiește, de dragul meu! Nu-mi cere să te privesc murind.

– Mariamma, n-are nici un rost. O să mor oricum. Poliția mă va ucide, cu sau fără tumoră.

Vorbele i se învălmășesc una peste alta. Privirea îi aleargă de colo-colo, trebuie să facă un efort s-o fixeze asupra ei. Vălul acela coboară din nou asupra lui, și se vede. Glasul îi e slab acum.

– Mă bucur că ai folosit acul ăla. Așa, am putut să te mai văd încă o dată, să te aud, să te ating. Mariamma, tu știi, nu-i așa? Știi ce simt pentru tine…?

Corpul îi devine brusc rigid; ochii i se întorc într-o parte.

Ea îl strigă pe Digby, iar el vine la timp pentru a-l vedea pe Lenin pradă unei crize, zgâlțâind patul cu tremurul său violent. Treptat, se liniștește.

– Ți-a spus ce-și dorește? o întreabă Digby.

Ea evită să-i răspundă, fiindcă nu vrea să mintă.

– Îl ducem la Vellore.

Într-o epocă a minciunilor, afirmarea adevărului este un act revoluționar. Dar ăsta este adevărul ei, actul ei revoluționar pentru Lenin și pentru sine însăși. Trăiască revoluția!

Mașina veche își croiește drum hurducăind de-a latul mijlocului tot mai îngust al Indiei, de la un țărm la celălalt, gonind spre Vellore cu Cromwell la volan. Digby, cu părere de rău, a trebuit să rămână la Sfânta Bridget. Mariamma l-ar fi vrut aproape, dar sigur a avut el motivele lui. Stă oblic pe banchetă, verificând des starea lui Lenin, dar el e în letargia de după criză; sau poate că fluidul s-a acumulat din nou. Se

îndreaptă spre nord, spre Trichur, iar de acolo cotesc către est și urcă în Pasul Palghat din Gații de Vest, pentru a coborî apoi la câmpie, până la Coimbatore. După trei ore de drum, i-a înțepenit gâtul de la cât s-a tot întors să se uite la el. O ia somnul, și când se trezește descoperă cu uimire că Lenin o veghează, de parcă *el* ar fi însoțitorul, iar ea, pacienta dusă în grabă la o operație pe creier.

Nu s-a gândit prea mult la cum îi va explica faptul că-l duce la Vellore împotriva dorințelor lui. A fost sigură că momentul respectiv e încă foarte departe – poate mult timp după operație… Asta dacă va supraviețui călătoriei și mai apoi intervenției chirurgicale. Acum, ce să-i spună? „Am vrut să trăiești, indiferent de ce simți tu“? Lenin o privește frământându-se; e amuzat.

– Ei, hai, dă-i drumul, spune-o! exclamă ea. Spune că te duc la Vellore împotriva voinței tale!

– E-n regulă, Mariamma. Nu-i nevoie. Mi-a explicat Cromwell.

– Pentru puțin, intervine acesta, privindu-i în oglinda retrovizoare. Mai avem încă două ore. Poate nici atât.

Ea se uită pe geam, Luna strălucește printre nori, aura ei palidă iluminând un peisaj arid, accidentat; după toate aparențele, au ajuns într-un crater selenar. La fel ca lumea întreagă, cei doi bărbați din mașină sunt liniștiți. Ea este cea agitată. Îi vine să-i strângă de gât pe amândoi.

Lenin îi ia mâna într-a lui.

– Cromwell zice că am vorbit în dimineața asta, dar mie mi se pare că au trecut luni multe de atunci. Și în tot timpul ăsta m-am gândit la conversația noastră. La ultimele tale cuvinte. Am impresia că am reflectat la ele vreme de săptămâni. Cu un gest involuntar, își duce mâna la frunte și atinge bandajul înainte de a continua: Luasem deja o hotărâre înainte să mă trezesc aici, în mașină. Dacă eram gata să mor pentru un lucru în care nu cred, atunci sigur sunt dispus că trăiesc pentru singurul în care cred.

Ea nici nu îndrăznește să respire.

– Și care e acela?

Lenin zâmbește.

– Sunt sigur că știi deja.

Câțiva câini fără stăpân aleargă pe străzile micului oraș de provincie Vellore. Zorii sunt încă departe când mașina intră pe poarta Spitalului Colegiului Medical Creștin. Erau așteptați, și, în vreme ce asistentele și internii se foiesc în jurul lui Lenin, un stagiar de la neurochirurgie vine să discute cu Mariamma în detaliu. Prescrie o doză mare de anticonvulsive și-i interzice lui Lenin să înghită ceva. Când se luminează de zi, îl duc la analize.

Mariamma revine la Cromwell, care a dormit în mașină, și-l încurajează să se întoarcă; n-ar avea nici un rost să rămână. El pleacă fără prea mare tragere de inimă. Când îi telefonează lui Digby, acesta se arată ușurat că au ajuns în siguranță.

– Ascultă, îi spune el, cred că ar fi bine să-l suni pe redactorul-șef de la *Manorama* și să-i povestești ce se întâmplă. Dacă ei ar stabili o legătură între Lenin și familia ta, tatăl tău și Tulburare, poate că ar fi un semn adresat poliției să nu-i facă rău. Apropo, cei de la Vellore știu cine e Lenin. Le-am spus eu. Vor trebui să anunțe poliția din Madras, care în cele din urmă își va informa colegii din Kerala.

După ce termină de vorbit cu Digby, telefonează la *Manorama*.

*

Când se întoarce de la analize, Lenin are capul complet ras. Adoarme. Ațipește și ea, în scaunul de lângă patul lui. La amiază se întoarce întreaga echipă de la neurochirurgie, care de această dată este însoțită de chirurgul-șef, un om solid, tăcut, cu ochi blânzi și inteligenți în dosul ochelarilor fără ramă; e încă în uniforma de spital. Înclină politicos din cap spre Mariamma, în timp ce stagiarul îi prezintă cazul lui Lenin cu un glas scăzut, arătându-i apoi și rezultatele analizelor. Mariammei îi e greu să vorbească în fața viitorului ei șef. Acesta examinează pacientul rapid, dar în amănunțime.

– Ați venit la timp, spune în cele din urmă. Am discutat cazul și cu neurologii noștri și am fost nevoiți să amânăm un caz chirurgical sever. Prin urmare, vom opera imediat, nu are rost să mai așteptăm. Să ne rugăm pentru un rezultat bun!

Brancardierii vin să-l ia pe Lenin. Totul se petrece mult mai repede decât ar fi îndrăznit ea să creadă că ar fi posibil. Nu mai are timp decât să-l sărute pe obraz.

– O să fie bine, Mariamma, nu-ți face griji!

Nimic nu pare mai pustiu decât un pat de spital în care cineva drag s-ar putea să nu se mai întoarcă. Copleșită, se prăbușește pe scaun și își îngroapă fața în palme. Femeia care-și îngrijește fiul aflat în celălalt pat se apropie ca s-o consoleze. Spre surprinderea Mariammei, vine și o asistentă care se așază lângă ea și începe să se roage cu glas tare. În acest spital, credința e ceva concret, nu o abstracțiune. După moartea tatălui ei, și-a pierdut evlavia și a întors spatele religiei. Dar închide ochii în timp ce asistenta se roagă… Lenin are nevoie de tot ajutorul posibil.

Acum trebuie să aștepte. Trei ore, apoi patru… Iar așteptarea e chinuitoare. Nu poate face altceva decât să se uite la ceas neajutorată și să ridice privirea ori de câte ori intră cineva în salon. În cele din urmă apare un brancardier: șeful vrea să-i vorbească, iar mai mult de atât, el nu știe nimic.

*

Străbat coridoare, urcă scări… gândurile ei sunt tulburi. E condusă într-o încăpere de mari dimensiuni, lângă zona sălilor de operație, unde chirurgul-șef o așteaptă calm, șezând pe o bancă. Masca îi atârnă agățată de o ureche. Îi face semn să se așeze lângă el.

– Pacientul e bine. Am reușit să îndepărtăm cea mai mare parte a tumorii. A trebuit să las un fragment din capsulă, fiindcă avea aderențe periculoase. E posibil ca nervul facial să-și revină sau nu, dar eu sunt optimist.

Zâmbetul lui o liniștește mai mult decât cuvintele. Simte cum ușurarea o cuprinde și îi dau lacrimile. El așteaptă răbdător.

– Vă mulțumesc! Îmi pare rău, îngaimă ea într-un târziu, ștergându-și ochii. Sunt copleșită. Nu pot să nu mă gândesc la tatăl meu. Și la tatăl lui. Și la atâtea alte rude care n-au înțeles niciodată ce boală au. Acum e prima dată când cineva din familie este tratat.

El ascultă, înclină din cap și așteaptă. Când e sigur că ea a terminat ce avea de spus, rostește încet:

– Am citit documentele pe care ni le-ai trimis împreună cu cererea. N-am putut să nu mă întreb dacă nu cumva unii dintre pacienții cu neurinom acustic pe care i-am primit în decursul anilor erau din familii ca a ta. De acum vom acorda o atenție sporită istoricului familial. Bravo!

– Vă mulțumesc. Sunt onorată să mă aflu aici. Ce-ați făcut… extirparea unei asemenea tumori într-un spațiu atât de mic pare… ceva imposibil. Un miracol.

El surâde.

– Ei, credința noastră este că nu facem totul singuri.

Și arată spre o frescă de mari dimensiuni de pe peretele opus, care înfățișează chirurgi în halate, cu măști pe față, aplecați deasupra unui pacient, sub haloul unei lămpi chirurgicale. În penumbră, câteva personaje privesc scena. Unul dintre ele este Isus, care ține o mână pe umărul chirurgului. Mariamma se uită lung la pictură. E invidioasă pe credința medicului.

– Ne mândrim cu faptul că putem realiza aici aproape tot ce reușesc cei de la marile centre chirurgicale din lume, dar la o fracțiune din costurile lor. Însă intervenția pe care am făcut-o acum, scoțând un dreptunghi de os cranian de deasupra liniei părului, împingând cerebelul într-o parte… ei bine, sincer să fiu, e primitivă în comparație cu o altă operație de neurinom acustic pe care o realizează în prezent doar două sau trei centre chirurgicale din lume. A fost inventată de un chirurg orelist, William House, care înainte de chirurgie a lucrat ca stomatolog. El a început să folosească o freză dentară ca să ajungă la urechea internă, în labirintul osos, și și-a dat seama că, adâncind tunelul astfel realizat, poate aborda neurinoamele acustice. Este o inovație strălucită, însă extrem de dificilă dacă nu știi ce faci.

Mariamma a citit și ea despre această operație, dar păstrează tăcerea, ca să nu pară că-și dă aere de superioritate.

– *Asta* trebuie să oferim și noi aici. Intervenția necesită un microscop operator, o freză dentară, un irigator și alte instrumente pe care le-a adaptat el. Dar mai mult decât orice altceva, necesită o pregătire specială, ore multe de disecție a osului temporal pe cadavre până să înveți cum se face. În momentul de față, numai House și alți câțiva chirurgi pe care i-a pregătit el o fac. Cu timpul, aș vrea să trimit pe cineva să se pregătească cu el, adaugă chirurgul-șef zâmbind, apoi se ridică. Cine știe, poate că ăsta este planul lui Dumnezeu pentru tine, Mariamma. Să vedem! Și să ne rugăm.

Ammachi Mare l-ar fi îndrăgit pe acest doctor, i-ar fi sorbit cuvintele. Dumnezeu tocmai i-a răspuns la rugăciune: vindecă Tulburarea sau trimite-ne pe cineva care poate s-o facă.

– Apropo, continuă chirurgul-șef, inspectorul Rajan de la poliția locală a discutat cu mine. L-am asigurat că Lenin nu pleacă nicăieri. Știu că mă vei ajuta să-mi țin cuvântul dat.

CAPITOLUL 78. Privește aici

1977, Vellore

Lenin e la reanimare. Fața îi e umflată, tumefiată, pleoapele i se zbat și are reflex de vomă din cauza anesteziculuі. E agitat. Ea îi unge buzele crăpate cu vaselină și se întreabă: Oare timpul s-a dilatat din nou pentru el, așa cum s-a întâmplat după criza epileptică? Oare cele patru ore cât a durat operația îi par să fi fost patru ani? Fără tumora care i-a definit viața întreagă, va mai fi el același Lenin dintotdeauna, sau cineva cu totul nou? Îi strecoară printre buze fulgi de gheață și-i murmură cuvinte de alinare. El se trezește, dar la început nu-și poate focaliza privirea.

– Mariamma!

Glasul abia dacă i s-a auzit. Simte cum un pumn s-a descleștat în pieptul ei, unul care a apăsat-o încă de când a apărut Digby la Triplu Yem, cu o viață în urmă parcă.

A doua zi, Lenin e dus în salon. E slăbit, dar toate membrele îi sunt funcționale, vorbirea și memoria sunt intacte; din câte își pot da seama acum, nimic n-a suferit vătămări, cu excepția tumorii. Mariamma îi dă să mănânce, îi ține plosca, îl spală, face tot ce poate ca să le ușureze sarcina infirmierelor oricum foarte ocupate. I-a urmărit pe stagiari și a învățat cum să schimbe așternutul murdar de sub pacientul imobilizat la pat, cum să-l întoarcă și cum să-l spele cu buretele. Asta o aduce cu picioarele pe pământ. N-ar trebui oare ca toți medicii să învețe aceste lucruri? Oare nu aceasta este în realitate esența medicinei?

A doua zi după operația lui Lenin, în *Manorama* apare un articol intitulat „Preotul naxalit“. Un angelic băiat de altar a fost înrăit de o tumoră care i-a crescut încet pe creier și l-a împins să devină naxalit; acum, după o eroică intervenție chirurgicală pe creier, băiatul e din nou sănătos și plin de căință – asta e povestea pe care a însăilat-o reporterul. Cine știe, ar putea fi chiar adevărată. Digby sperase că acest gen de publicitate va împiedica orice agresiune a poliției asupra lui Lenin, odată ce va fi arestat. Și poate că va funcționa.

La zece zile după operație, invitată fiind de chirurgul-șef, Mariamma își petrece o zi întreagă asistând la intervenții chirurgicale. Când se întoarce în salon la ora cinci a după-amiezii, e uimită să vadă un tânăr proaspăt bărbierit, cu pantaloni și cămașă lejere, așezat pe scaunul *ei*, lângă patul gol al lui Lenin. Toți ochii sunt îndreptați spre ea. Asistentele zâmbesc poznaș.

Necunoscutul se ridică singur, se întoarce încet și pășește spre ea. De când a dat cu ochii prima dată de Lenin la Sfânta Bridget și până acum, nu l-a văzut niciodată stând în picioare. E mai înalt decât și-l amintește. Vine împleticit spre ea și se strâng în brațe. Trupul îi e tot numai oase, numai unghiuri ascuțite. Toți pacienții conștienți și rudele lor îi privesc; sora-șefă și asistentele sunt emoționate… Mariama simte cum sângele îi năvălește în obraji. „Doamne, te rog, să nu înceapă să aplaude!“

La insistențele lui Lenin și cu aprobarea sorei-șefe, ies în curtea umbrită și se așază pe o bancă. Frunzele stejarului impunător din fața lor foșnesc ca orezul cernut în coș. Privirea lui Lenin urmărește crengile până la vârfuri. Apoi cercetează cerul.

– Dacă aș putea, aici aș dormi, îi spune.

Nu e nici o încetineală în gândurile lui. Sar ca o căpriță de colo-colo, de parcă vorbele și cuvintele s-au tot acumulat. Îi povestește că în ultimii doi ani, el și cei

câțiva tovarăși care i-au mai rămas nu au mai putut avea încredere în țărani, care nu-i mai doreau în preajma lor – oamenii pentru a căror cauză s-au luptat.

– Tentația banilor de recompensă era prea mare. Un țăran pentru care eram dispus să mor putea să mă trimită în mormânt.

De aceea au început să petreacă tot mai mult timp în junglă, din ce în ce mai deziluzionați.

– Știai că o ciupercă numită mana ceaiului a făcut mai multe pentru lupta de clasă decât toți naxaliții la un loc? A distrus plantațiile de ceai. Proprietarii au abandonat terenurile, care le-au revenit tribalilor. De fapt, ale lor fuseseră de la bun început.

Imensitatea junglei, i-a spus Lenin mai departe, i-a lăsat pe el și pe camarazii lui fără cuvinte; abia dacă-și vorbeau unii altora.

– Un tribal bătrân m-a învățat să arunc o piatră cu un fir subțire peste cea mai joasă creangă a unui copac înalt. Pe urmă, să leg o frânghie de fir și s-o trec peste creangă, formând astfel un fel de bandulieră pentru corp. Mi-a arătat un tip special de nod, unul secret, cu ajutorul căruia puteam să mă ridic puțin câte puțin; frânghia se bloca, așa încât să nu aluneci și să cazi. Nodul de fricțiune, dificil de învățat, e transmis în rândul tribalilor de la o generație la alta. Când spui „moștenire“, oamenii se gândesc la pământ sau la bani. Bătrânul ăsta mi-a lăsat mie moștenirea lui.

Astfel, Lenin fugarul s-a înălțat singur către stele și a trăit zile de-a rândul în coronamentul copacilor, laolaltă cu ciupercile, cu insectele, șobolanii, păsările cântătoare, papagalii și, uneori, cu câte o civetă.

– Fiecare copac are personalitatea lui. Ei percep altfel timpul. Noi îi credem muți, doar că de fapt au nevoie de zile întregi pentru a termina de „rostit“ un cuvânt. Știi, Mariamma, în junglă mi-am înțeles mărginirea, limita mea umană: e faptul că ne lăsăm consumați de o idee fixă. Apoi de alta. Și de alta. Ca mersul în linie dreaptă. Ca dorința de a deveni preot. Și pe urmă, naxalit. În mod normal, o singură idee fixă e ceva nenatural. Sau mai degrabă acea singură idee, unica idee, este viața în sine. Să *fii* pur și simplu. Să trăiești.

Mariamma îl ascultă, amuzată și puțin alarmată de gândurile lui.

Sora-șefă le trimite cina, cu o delicatesă specială doar pentru ei: înghețată.

– Mariamma, știi care a fost cea mai bună masă pe care am mâncat-o vreodată? M-am gândit deseori la asta. Cea de la Braseria Royal. Din Mahabalipuram. Într-o zi, o să te duc din nou acolo. În aceeași sală.

– Promiți?

El încuviințează. Apoi îi ia mâna și i-o sărută, uitându-se la ea de parcă ar încerca să-i memoreze trăsăturile. Și oftează.

– N-am vrut să stric seara asta, dar mai devreme, când ai plecat din salon să asiști la operații, am aflat că voi fi predat mâine poliției din Kerala și voi fi transportat apoi la închisoarea din Trivandrum.

Nu tristețea, ci o frică primitivă o prinde în ghearele ei. Frică pentru viața lui – la fel ca atunci când era pe masa de operație. Lenin o privește îngrijorat.

– Mariamma? Cum te simți?

– Sunt tristă, speriată… La ce te așteptai? Și sunt furioasă pe tine. Da, știu că e prea târziu pentru asta. Dar dacă n-ai fi insistat să fii… să fii Lenin, poate că am fi avut o viață împreună.

Vechiul Lenin ar fi protestat, ar fi dat vina pe o neînțelegere. Cel de acum pare penitent, iar ei îi pare rău. Îi mângâie obrazul.

– Dar pe de altă parte, dacă ai fi fost băiat cuminte și te-ai fi făcut preot, probabil că mi-ai fi părut plictisitor.

– Iar acum, că sunt un proscris, am devenit irezistibil?

Îi place acest Lenin nou. Ba nu: îl iubește. S-au schimbat amândoi, da, însă esența unei persoane se formează până la vârsta de zece ani – asta e părerea ei. Iar partea „excentrică“ nu poate fi extirpată. Tot ce se poate face e să înveți s-o gestionezi.

– Mariamma, știu că ne-am luat adio la Madras. Totuși, am avut conversații imaginare cu tine. Am păstrat într-un cufăr din minte lucruri pe care să ți le destăinui cândva… Ceea ce vreau să spun e că n-am renunțat niciodată la tine. N-aș fi putut. Și iată-mă aici – în viață. Și voi putea să te văd, fiindcă vei ști unde să mă găsești…

– Dar vei fi în închisoare! exclamă ea fără să-și poată stăpâni lacrimile.

– Mariamma, știi că nu *trebuie* să mă aștepți? întreabă Lenin fără să-și poată ascunde o notă de anxietate din glas.

– Oh, termină cu asta! Plâng fiindcă va fi greu. Însă nu la fel de greu pe cât îți va fi ție. Mi-aș dori să nu fim nevoiți să așteptăm. Dar acum, că te-am regăsit, doar nu crezi că te mai las să pleci?!

Își petrece o ultimă noapte pe scaun lângă el, cu capul sprijinit de patul lui, ținându-l de mână. La răsăritul soarelui, e la capătul nervilor. Lenin, pe de altă parte, e nefiresc de calm. Toți cei din salon știu ce urmează.

La ora zece a dimineții, inspectorul Mathew de la Forțele Speciale ale poliției din Kerala sosește împreună cu doi agenți; bocancii lor răsună ca niște lovituri de ciocan pe dalele din pardoseală. Inspectorul e un bărbat masiv, serios, cu o mustață aprigă. Întreaga lui ființă, de la șapcă la pantofii maro lustruiți și până la smocurile de păr care-i cresc din urechi și pe încheieturile degetelor, are un aer amenințător. Mariamma sare de pe scaun, tremurând.

Lenin se ridică încet în picioare și trece printre paturi, oprindu-se în fața inspectorului, cu umerii trași înapoi, dar arătând ca și cum o vagă adiere l-ar putea doborî la pământ. Privirea pe care o schimbă cei doi bărbați îi îngheață Mariammei sângele în vene: doi inamici de demult înfruntându-se, bărbați care n-au altă dorință decât de a-i smulge celuilalt inima din piept, de a se răzbuna pentru fapte din trecut. Dar Lenin este cel care alege să cedeze, și sfidarea din ochii lui piere, ca și când nici n-ar fi existat. Ceea ce nu face decât să alimenteze ura din privirea inspectorului, care-și strânge mâinile pumn. Dacă n-ar fi existat martori, Mariamma e sigură că inspectorul l-ar fi bătut măr înainte de a-l lua cu el.

Lenin nu protestează când unul dintre agenți îi pune cătușele. Dar când inspectorul cere să-i fie puse lanțuri la picioare, Mariamma deschide gura să protesteze. Sora-șefă i-o ia însă înainte.

– Inspectore! exclamă ea pe un ton la auzul căruia internii simt că li se taie picioarele, iar stagiarii riscă să-și ude pantalonii. Îmi deranjezi pacienții! Deținutul dumitale tocmai a suferit o operație pe creier, înțelegi asta? Dacă va vrea să fugă, nu crezi că-l vei putea prinde ușor?

Sub privirea ei nimicitoare, inspectorul ezită. Lanțurile pier din vedere.

– Vi-l predau în bună stare, continuă sora-șefă. Aveți grijă, vă rog, să rămână la fel.

O furgonetă așteaptă afară. Mariammei i se permite să meargă alături de Lenin. Ușile din spate ale vehiculului se deschid, și înăuntru, pe laterale, se văd două banchete așezate față în față. Fără să ceară permisiunea cuiva, sora-șefă azvârle înăuntru o pernă și câteva pături, plus o sticlă mare cu apă. Apoi rostește asupra lui Lenin o rugăciune și îl binecuvântează. Înainte ca agenții să-l urce în furgonetă,

Mariamma îl îmbrățișează și simte apăsarea cătușelor reci, din metal. Lenin o sărută pe frunte și murmură:

– Braseria Royal, Hotel Majestic, *ma*! Să nu uiți! Adu-ți și costumul de baie. Voi veni și eu. Să fii pregătită.

CAPITOLUL 79. Planul lui Dumnezeu

1977, Parambil

Timp de o lună, deținuții nu au voie să primească vizitatori. Pentru Mariamma, o așteptare atât de lungă e sinonimă cu tortura. Iar ca pentru a înrăutăți situația, se pare că toți pacienții de la Triplu Yem sunt la curent cu situația ei. Nu trece o zi fără să audă din partea cuiva: „În închisoare, cel puțin primește câte o masă bună zilnic. Cât de rău poate să fie?“ Un culegător de sevă cu o tăietură adâncă pe frunte cugetă cu glas tare, de sub câmpul steril:

– Dacă aș fi și eu la închisoare, nu m-aș mai cățăra în copaci. Acolo te învață lucruri utile, cum ar fi croitoria.

Mariamma își pierde răbdarea și lasă acul din mână.

– Ai dreptate. Dacă ai fi la închisoare, eu n-ar mai trebui să cos acum un ins care a pupat o capră crezând că e nevastă-sa.

Și iese ca o vijelie din cabinet, în timp ce Joppan continuă suturarea plăgii în locul ei – o activitate la care excelează.

În fiecare dimineață, Anna *Chedethi* robotește pe lângă ea, verificându-i toate cutele sariului înainte de a o lăsa să plece spre Triplu Yem.

– Ai mai slăbit, o ceartă. Și nu mănânci prânzul pe care ți-l trimit la spital.

Mariamma pleacă împreună cu Maestrul Propășire la Trivandrum, ca să angajeze un avocat. Acesta le spune că nu prea e nimic de făcut până ce Lenin nu va fi acuzat în mod oficial. Îi trece în revistă pe naxaliții care au fost condamnați la șapte până la zece ani de închisoare și chiar pe viață, dar celor mai mulți le-a fost comutată pedeapsa la trei sau patru ani. Cu istoricul medical al lui Lenin, și dat fiind că nu a avut legătură directă cu nici un deces, are șanse să primească doar o sentință de „câțiva ani“.

E o veste bună. Sau așa ar trebui să fie. Totuși, până când ajunge acasă începe să înțeleagă mai bine ce vor însemna pentru viețile lor acei „câțiva ani“, și e demoralizată. În curând va pleca la Vellore, pentru pregătirea în neurochirurgie. În loc de un drum de trei ore cu autobuzul, va trebui să ia trenul și să călătorească o noapte ca să-l vadă pe Lenin. Și în fiecare zi își va face griji pentru soarta lui în închisoare. Toate aceste gânduri o secătuiesc emoțional.

O singură privire îi aruncă Anna *Chedethi* când intră în casă și, fără un cuvânt, o așază pe un scaun. Apoi bate iaurt rece cu puțină apă într-un bol mic, adaugă o feliuță de ardei iute verde, puțin ghimbir tocat, frunze de curry și sare, apoi toarnă totul într-un pahar înalt și i-l pune în față. Îi dă părul pe după urechi, așa cum făcea când era mică și se întorcea de la școală. Mariamma bea totul din pahar. Amestecul ăsta e o invenție mai bună chiar decât penicilina. Face o baie, mănâncă puțin *kanji* cu murături și pe urmă se duce la culcare devreme.

Abia a trecut de miezul nopții, iar ea e complet trează. N-are rost să mai încerce să adoarmă. Se duce în biroul tatălui ei, sperând să-i audă vocea în timp ce-i citește jurnalele. A marcat însemnările prețioase în care el își exprima dragostea pentru ea. Fragmentele acelea îi aduc de fiecare dată lacrimi în ochi. E uimită de numărul mare al acestor ode închinate ei într-o perioadă în care trăiau încă sub același acoperiș; după ce a plecat la colegiu, intensitatea sentimentelor lui a devenit și mai mare. Ce

bine ar fi fost dacă ar fi revenit acasă mai des!

Mângâie coperta jurnalului. Asta e tot ce i-a mai rămas de la el – gândurile lui. Singurul jurnal care lipsește e cel aflat acum pe fundul unui lac – un artefact printre multe altele într-o cumplită tragedie. E posibil să nu afle niciodată *de ce* a luat el trenul spre Madras. Până acum, „tumora gândirii“ nu i s-a revelat – dacă nu cumva însăși existența acestor însemnări dezlânate, volumul uriaș al acestor comentarii nesfârșite, compulsive despre viață este de fapt „tumora“. Însă ceilalți afectați de Tulburare nu prezintă această caracteristică; doar el a avut-o.

Chiar dacă ar ști însă fără urmă de îndoială că ipoteza ei e greșită, că nu există o „tumoră a gândirii“, tot ar continua să parcurgă jurnalele, până la ultimul. În paginile lor, tatăl ei – Omul Obișnuit – este cât se poate de viu. Îi e groază de ziua în care va ajunge la ultima însemnare.

Potrivește lampa, își ia pixul și reîncepe operațiunile de descifrare și indexare din locul în care rămăsese, la partea de jos a unei pagini. Întoarce fila…

… și ceva pare altfel. Privirea îi e frapată de o serie de spații albe, locuri goale între paragrafe și un șir de majuscule – lucruri pe care tatăl ei le evita de parcă ar fi fost păcate capitale. Pagina pe care o are în față pare o încălcare flagrantă a regulilor lui de căpătâi.

Mariamma mea a împlinit astăzi șapte ani și a vrut tort. Nimeni n-a mai pregătit vreodată tort la Parambil. Ideea i-a venit citind Alice în Țara Minunilor. *Ea și Ammachi au preparat aluatul într-un vas cu capac și l-a pus între două straturi de cărbuni aprinși. Am asigurat-o că eu luasem poțiunea BEA-MĂ, la fel ca în* Alice*, pentru orice eventualitate, și că tortul era unul de felul MĂNÂNCĂ-MĂ, care avea s-o facă să devină dintr-odată înaltă. Delicios! Vanilie și scorțișoară. Pe urmă i-am dat cadoul de aniversare: primul ei stilou, un Parker 51, cu capac auriu și corp albastru. Un instrument superb. Asta îi promisesem mereu că va primi când se va face mare. A fost foarte încântată. „Asta înseamnă că m-am făcut în sfârșit fetiță mare?“ I-am spus că da. Și chiar s-a făcut fetiță mare!*

Mariamma își vede propriul scris copilăresc pe pagină, în engleză, cu stiloul cel nou:

PE MINE MĂ CHEAMĂ MARIAMMA. AM ȘAPTE ANI.

După un alt spațiu lăsat liber, tatăl ei continuă:

Doar meditând asupra morții lui Ninan, retrăind-o și suferind din nou în fiece noapte timp de doisprezece ani, doar așa am ajuns să înțeleg pe deplin darul și miracolul care este prețioasa mea Mariamma. Nu mi-am dat seama de la început. Am avut nevoie de timp. A trebuit să urc în cel mai înalt palmier, la fel ca tatăl meu, ca să pot vedea ceea ce n-am zărit de pe pământ, să pot vedea ce nu voiam să văd, ceea ce n-am scris niciodată în aceste însemnări, fiindcă dacă aș fi făcut-o, ar fi însemnat că recunosc ceea ce știam în adâncul ființei mele, dar n-am vrut niciodată să recunosc. Gândurile pot fi alungate. Cuvintele scrise pe hârtie au permanența imaginilor săpate în piatră.

În seara asta, impulsionat de fiica mea, care a devenit fetiță mare așa cum și-a dorit să fie, trebuie să mă arăt demn de ea fiind sincer cu mine însumi și cu aceste jurnale. Nu am

putut aşterne aceste cuvinte pe hârtie
PÂNĂ ÎN ACEST MOMENT.

Literele de dimensiuni mari o dezorientează. În mod evident, tatăl ei zăbovise asupra fiecăreia, trudind pentru a înălța un monument din cuvinte menit să marcheze momentul. Sau poate că ezita, nesigur în privința ideii pe care șovăia s-o exprime în scris? Cele trei cuvinte scrise cu majuscule ocupă tot restul paginii.

Întoarce fila.

După moartea lui Ninan, Elsie a mea a plecat. A lipsit de acasă mai mult de un an. Când s-a întors, era deja însărcinată.

Faptul că scriu „deja însărcinată" dovedește că ochii îmi sunt deschiși. Poate că Ammachi Mare *și-a dat seama de la început. Poate că la asta s-a referit când mi-a spus, la naștere Mariammei, „Dumnezeu ne-a trimis un miracol sub chipul acestui copil care a venit pe deplin format, întreg în sine". Copilul nu era Ninan renăscut, ci ceva infinit mai prețios: Mariamma mea! Dar eu eram atunci un nătâng prins în mrejele opiului, incapabil să primesc sau să recunosc darul neprețuit al copilei mele, care astăzi este „fetiță mare".*

Liber de opiu, vindecarea mea a început cu adevărat abia atunci când am început să-mi iubesc fetița din toată inima. Eu sunt tatăl ei – da, sunt – fiindcă așa am ales să fiu. Dacă ar fi fost sânge din sângele meu, ar fi un alt copil, nu Mariamma mea, și nici nu vreau să-mi închipui asta. Refuz s-o fac. Nu vreau s-o pierd vreodată pe Mariamma mea. Dumnezeul meu iubitor nu mi-a înapoiat fiul. Nu; mi-a dat ceva mult mai bun. Mi-a dat-o pe Mariamma mea. Iar ea mi-a dăruit viață.

Recitește iar și iar cuvintele tatălui ei, mai întâi neputând să înțeleagă, apoi refuzând să înțeleagă, deși cuvintele se prăvălesc asupra ei ca un acoperiș care se prăbușește.

deja însărcinată

Iar când înțelege, adevărul cumplit o sufocă. Se ridică de la birou și se îndepărtează împleticit, cu gândurile roindu-i, stomacul ei riscând să dea afară cina frugală.

Camera asta, camera tatălui ei, i se pare deodată străină. Sau poate că pe ea însăși – observatorul scenei – nu se mai recunoaște. Își amintește când a venit aici împreună cu el, după ce au mâncat tortul aniversar. S-a așezat pe genunchii lui, și-a luat noul stilou Parker 51 și l-a umplut cu cerneala mov preparată la Parambil. Apoi a scris cuvintele pe care abia ce le-a citit în jurnal. Rândurile de mai jos, ale tatălui ei, sunt cele care îi întorc lumea pe dos.

– Appa, ce vrei să spui? Tatăl meu drag, care scrii că nu ești tatăl meu, ce vrei să spui?

Simte că își pierde mințile. Pe cine ar putea să întrebe? Ammachi Mare știa, sau cel puțin așa credea tatăl ei, însă ea nu mai e în viață, ca s-o întrebe. Se plimbă de colo-colo prin cameră, amorțită, nevenindu-i să creadă. Unde s-o fi dus mama ei în anul acela în care lipsise de acasă? Cine îi alinase durerea din suflet? Începuse oare o viață nouă? Și dacă da, de ce se mai întorsese? Ca să nască?

A citit cam jumătate din jurnalele tatălui ei, însemnările fiind răzlețite în timp. Însă nu mai există nici o altă menționare a acestei chestiuni. El știuse tot timpul, dar cuvintele fuseseră prea dureroase ca să le consemneze în scris. Și-a pus pe hârtie toate gândurile nespuse, cu excepția acestuia. N-a putut s-o facă… până când a reușit. Poate că n-a mai revenit niciodată la el în scris, odată ce s-a eliberat de ceea

ce mocnise în sufletul său și și-a găsit liniștea.

– Oh, Appa, tu ți-ai găsit liniștea, dar mi-ai zdruncinat mie lumea. Ai retezat rădăcinile care mă legau de casa asta, de bunica, de tine…

Ar vrea să se ducă la Anna *Chedethi*, să se ghemuiască în brațele ei. Oare ea o fi știut? Dar nu, ea a venit la Parambil chiar înainte să nască Elsie. Se pare că tatăl ei n-a discutat cu Ammachi Mare despre suspiciunile lui… despre ceea ce știa de fapt cu certitudine. Și nici Ammachi Mare n-a discutat cu fiul ei. A dus cu ea în mormânt lucrurile pe care le-a știut. La fel ca fiul ei – cu excepția acelei însemnări.

Își zărește imaginea în oglinda pe care o folosea tatăl ei ca să se bărbierească, aflată încă în nișa ei, ca și când l-ar aștepta să vină și s-o ia cu el, pe verandă. Se crispează când își vede reflexia: o nebună, chinuită, cu priviri smintite.

– Cine sunt eu? o întreabă pe femeia din oglindă.

Întotdeauna i s-a părut că are sprâncenele tatălui ei și același mod de a-și înclina capul pe un umăr când ascultă ceva; în mod cert, nasul și buza lui de sus… Cum e posibil să *nu* fie adevărat? Chiar și părul lor e la fel, des, puțin retras la tâmple, deși el nu avea șuvița ei albă.

Șuvița ei albă… Ăsta trebuie să fie indiciul! El este cel care o poartă până pe ramurile de sus ale palmierului, ca pe tatăl ei, astfel că vederea îi este acum neobstrucționată.

Văd.

Îmi amintesc. Înțeleg.

Acum este a mea, această cunoaștere teribilă pe care nu mi-am dorit-o niciodată.

Partea a zecea

CAPITOLUL 80. Neputința de a clipi

1977, Sfânta Bridget

Șoferul bătrân și pipernicit al taxiului pare mai mic chiar decât volanul automobilului Ambassador cu care călătorește Mariamma, și totuși manevrează cu dexteritate schimbătorul de viteze de pe o poziție pe alta cu atingeri abile ale palmei. La fel ca mulți alții din tagma lui, stă pieziș pe scaun, lipit de portieră, obișnuit fiind să aibă cel puțin trei persoane înghesuite pe scaunul de alături, plus femei și copii mai mari și mai mici pe bancheta din spate, în drumul lor spre nunți sau înmormântări.

Așezată în spatele șoferului, Mariamma privește lumea cu alți ochi. Parambilul e casa pe care a știut-o dintotdeauna, dar, la fel ca multe alte lucruri pe care le-a crezut până acum despre sine însăși, și aceasta s-a dovedit a fi o minciună. „Singurul lucru de care poți fi sigur pe lumea asta este femeia care te-a adus pe lume“, spusese mijlocitorul *Aniyan*. Mama nu și-a cunoscut-o niciodată, dar acum a constatat că nici tatăl nu și l-a cunoscut.

Ultima dată când a străbătut acest drum în mașina lui Digby, gonind să-l vadă pe Lenin, nu s-a gândit deloc la casa Thetanatt. Șoferul ei e un om umblat și, la fel ca un mijlocitor de căsătorii, știe unde a fost casa Thetanatt înainte ca fratele lui Elsie, între timp decedat, s-o fi vândut. Pe terenul respectiv se află acum „Conacele Golfului“, construite de malayalii care s-au întors din Dubai, Oman și alte meleaguri similare. Tot ce mai poate vedea Mariamma din trecutul mamei ei este râul care curge maiestuos pe la marginea fostei proprietăți a familiei.

– Aici, doamna? întreabă ezitant șoferul, cu mult înainte să ajungă la poarta deschisă a leprozeriei Sfânta Bridget.

Mariamma se îndoiește că a mai adus pe cineva aici, în întreaga lui carieră de taximetrist; poate speră că ea va coborî și va străbate pe jos restul drumului.

– Mergi până la clădirea aceea de după lacul cu lotuși. Îi rog să-ți aducă un ceai.

– *Ayo*, mulțumesc, doamna, nu e necesar! replică el, panicat.

Îi întinde zece rupii și-l roagă să revină după prânz. Poate că e doar închipuirea ei, dar i se pare că omul ia bancnota cu vârfurile degetelor.

Întreabă de Digby, iar Suja, femeia în uniformă de infirmieră pe care a văzut-o data trecută, o conduce la el. Piciorul drept bandajat și sandalele încropite din anvelope vechi îi dau femeii un mers țeapăn și înclinat. Trec prin logia umbrită și apoi străbat coridorul care duce la sala de operații, unde mirosurile de dezinfectant lasă loc izului de seră înăbușitoare al autoclavei.

Digby Kilgour e în operație, dar Suja o îndeamnă să intre. Mariamma își ia o mască și o bonetă, își pune botoșei peste pantofi și deschide ușa. Asistentei lui Digby îi lipsesc câteva degete, cele goale ale mănușii fiind prinse astfel încât să nu atârne. El ridică privirea și zâmbește pe deasupra măștii.

– Mariamma! exclamă bucuros, dar văzându-i expresia se oprește. Lenin…?

– E bine.

Ochii lui o scrutează încercând să citească ceva într-ai ei.

– Tocmai mă pregăteam să încep. Dacă vrei să mi te alături…, îi propune, dar când ea clatină din cap adaugă: N-ar trebui să dureze mult.

Actul chirurgical este pe primul plan. Ea își amintește de profesorul ei de

chirurgie din Madras, un bărbat cu două divorțuri la activ care spunea că, în sala de operații, toate aspectele neplăcute ale vieții – îndoieli, dezamăgiri – dispar. Pentru un timp.

Mariamma are senzația că gândurile nu-i mai aparțin. Se străduiește să-și păstreze concentrarea. Digby practică trei incizii distincte pe mâna încadrată de câmpuri sterile a pacientului. E tentată să-l lovească peste degete. „Ce, ești un tâmplar care mânuiește ciocanul? Ține scalpelul ca pe un arcuș de vioară, între degetul mare și cel mijlociu. Cu arătătorul deasupra!“

Liniile palide care prind contur în urma bisturiului, urmate de apariția întârziată a sângelui, sunt exact așa cum le știe. Mișcările lui Digby sunt lente și deliberate.

– Nu sunt un chirurg plăcut de privit, spune el, zăbovind asupra unei sângerări pe care ea ar ignora-o. După ce a expus tendoanele, secționează unul de lângă punctul de inserție și îl orientează spre un nou amplasament. Am învățat pe propria-mi piele că grefele nonconective ale unui segment de tendon excizat… nu dau rezultate bune.

Ea își mușcă buzele. Chirurgilor le place să gândească cu glas tare. Asistenții au nevoie de mâini calme și de glasuri tăcute. La fel și observatorii.

– Rune a fost un pionier al grefelor de tendon nonconective, dar am ajuns să cred că tendonul trebuie să rămână atașat de mușchiul său, pentru păstrarea irigării sangvine și a funcției. Adevăratul inamic e țesutul cicatricial. Eu folosesc incizii foarte mici și evit hemoragiile.

E impresionată fără voie de ceea ce reușește el să realizeze cu degetele acelea țepene; face aproape totul cu mâna stângă. Dacă ea ar lucra într-un asemenea ritm, sora Akila i-ar striga: „Doamnă doctor, incizia dumitale începe deja să se vindece pe margini!“

– E nevoie de răbdarea unei râme care-și croiește drum printre pietre… ocolind rădăcinile ca să ajungă unde vrea. Chiar și cele mai rigide structuri ale încheieturii mâinii au un strat aproape invizibil de țesut alunecos, așa mi se pare mie. Nu scrie asta în nici un manual. Ai nevoie de credință. Trebuie să crezi fără să ai dovezi. Eu încerc să nu afectez stratul acela. Probabil că pare o vrăjitorie.

Ea n-are încredere în propriul glas, așa că tace. Fiecare chirurg are credințele lui, dar și puțin din Toma Necredinciosul pe lângă ele. Și simte nevoia dovezilor. Iar pentru dovezi a venit ea aici, acum. *Adu degetul tău încoace şi vezi mâinile Mele, şi adu mâna ta şi o pune în coasta Mea, şi nu fi necredincios, ci credincios.*[86]

Digby suturează tendonul în noul lui punct de inserție de la baza unuia dintre degete. Zăbovește mult asupra lui.

– Fibrele astea mărunțele, răsfirate de la capătul tăiat al tendonului sunt ca niște vițe, însă dure ca un cablu de oțel. Una neprinsă se poate agăța de ce nu trebuie, riscând să strice totul.

A terminat. Din obișnuință, ea se uită la ceasul de pe perete. N-a trecut atât de mult timp pe cât i s-a părut.

– Fără garou? întreabă Mariamma, tot din obișnuință.

– Nu cred în ele.

Pansează plaga și imobilizează mâna în ghips, apoi își scoate mănușile și halatul și-i cere asistentei să-i trimită niște ceai în birou.

– Te superi dacă în drum trecem să vedem o pacientă? E ziua cea mare pentru ea și a așteptat întreaga dimineață.

„Mă supăr tare de tot. Eu n-am așteptat decât întreaga viață.“

Îl urmează.

Într-un salon mic, o tânără stă în șezut pe pat. O tavă de pansare e deja pregătită. Digby pune o mână pe umărul femeii.

– Ea este Karuppamma. Are aproape șaizeci de ani, dar pare de numai douăzeci, nu-i așa? Ăsta-i efectul leprei lepromatoase. Întinde ridurile. Nu ca forma tuberculoidă.

Karuppamma e timidă. Își acoperă gura cu mâna liberă, chircită ca o gheară.

– În urmă cu o săptămână am folosit la mâna ei aceeași procedură pe care ai văzut-o adineauri. Am secționat tendonul flexor superficial al degetului inelar. Am putut face asta fiindcă are profundusul ca rezervă. Am prins apoi tendonul aici, explică Digby arătând la baza degetului mare pe mâna sa. Acum ar trebui ca policarul să-i fie opozabil. Să-și recupereze funcția de apucare pe care o pierduse. Dar e o problemă: ca să miște degetul mare, ea trebuie să-și *imagineze* că-și mișcă inelarul. Creierul consideră că așa ceva e imposibil, și trebuie convins că lucrurile nu sunt chiar așa cum par.

„Vorbești cumva despre mine?“ Mariamma e aparent mai calmă decât era când a venit, domolită de așteptare și de faptul că l-a privit lucrând. Dar în sinea ei clocotește de mânie, resentimente și nedumerire. Are nevoie să știe adevărul. „N-am venit aici pentru lecții de chirurgie.“ Totuși, nu poate fi nepoliticoasă în fața unui pacient.

Digby i se adresează femeii în malayalam:

– Atinge-ți degetul mare de cel mic.

A măcelărit cuvintele, omițând *err*-ul gutural de la final, dar Karuppamma înțelege. Fața i se schimonosește în urma efortului. Degeaba însă.

– Oprește-te. Acum… mișcă inelarul!

Cel care se mișcă e degetul mare. După o pauză, femeia izbucnește în râs. Digby îi împărtășește bucuria, zâmbind la rândul lui. O mică ceată s-a strâns în jurul lor, savurând triumful Karuppammei. Mariamma e impresionată. Dar când se întoarce spre ea, expresia de pe fața lui Digby e una de tristețe profundă.

– Boala asta nu face decât să ia. În fiecare an mai pierzi câte ceva. Nu din cauza leprei active, ci ca urmare a leziunilor nervoase pe care le provoacă. Acesta e unul dintre rarele momente în care ne dă și ea ceva înapoi.

Îi spune apoi Karuppammei că în fiecare zi va trebui să-și miște degetul tot mai mult, până ce își va regăsi forța deplină, dar că astăzi nu trebuie să exagereze. Îi cere Sujei să-i imobilizeze mâna și încheietura cu o atelă ghipsată posterioară.

– În curând își va mișca degetul mare fără să se mai gândească înainte. E ceva uluitor. Așa cum spunea Paul Valéry, „Acolo unde se sfârșește mintea e trupul. Dar acolo unde se termină trupul e mintea“.

Mariamma îl urmează afară.

– Paul Brand în Vellore și Rune aici au fost primii care au înțeles cu adevărat că aceste degete sunt afectate de traume repetate, spune Digby. *Nu* din cauză că lepra le distruge, ci fiindcă pacientul nu mai simte durerea…

Deja nu mai e atentă la el. Se gândește la Philipose, care, pe când era elev, a urcat cu nesăbuință în barca aceea, ajungând să țină locul mâinilor lui Digby, care încă se recupera după operație.

– … Paul Brand a văzut o bolnavă care gătea la un foc deschis și se chinuia să întoarcă o *chapati* cu un clește. Femeia s-a enervat, a luat turta cu mâna goală și a întors-o. Și eu și tu am fi urlat de durere dacă am fi făcut așa ceva, însă ea n-a simțit nimic. Atunci a înțeles Brand. Fără „darul durerii“, cum spune el, nu avem nici o

protecție. Mi se pare uimitor că atât de puțini înțeleg acest lucru. Așa e lepra clinică. Nu mulți sunt dornici s-o studieze și chiar mai puțini chirurgi sunt dispuși s-o trateze, spune Digby privind-o.

Pe ea o enervează să-i vadă chipul marcat de vârstă, brăzdat de cicatrici lăsate de arsură, fiindcă îi amintește de cel pe care îl vede în fiecare dimineață când se uită în oglindă. Oare el nu-și dă seama de asemănare?

Intră amândoi în biroul lui, unde, parcă într-o altă viață, a tras un pui de somn. E o dimineață superbă. Se apropie de ferestrele până în podea ca să admire încă o dată pitoreasca grădină de afară. Trandafiri galbeni, violeți și roșii mărginesc peluza; culorile sunt altele decât cele pe care și le amintea ea de data trecută. Poarta din capătul opus al gardului din lemn alb e întredeschisă. Pe iarbă, o pacientă într-un sari alb stă la soare și alege mei prăjit în palme, după care duce bobițele la gură cu un gest stângaci. Mâinile îi sunt ca niște copaci cu crengile retezate, doar cu câteva cioturi rămase. De restul unui policar se folosește pentru a alege meiul. Capul îi e acoperit cu marginea sariului. Mariamma îi vede profilul aplatizat, cu nasul turtit de parcă cineva stă în spatele ei și o trage de urechi. E nevoie de un tip aparte de curaj pentru a te dedica leprei – trebuie să recunoască acest lucru în privința lui Digby.

– Când le sunt afectați nervii faciali, își pierd expresiile firești ale feței, îi explică el oprindu-se în spatele ei, lângă fereastră. Când zâmbesc, îți vine să crezi că mârâie la tine. Asta le sporește izolarea impusă de lepră. Digby o dăscălește în continuare, spre enervarea ei. Am învățat să ascult, mai degrabă decât să mă uit, spune el.

Îi sesizează tristețea din glas. I-ar fi mult mai ușor să fie furioasă pe el dacă ar fi un plantator bețivan, și nu acest om care și-a dedicat viața celor a căror boală i-a transformat în niște paria.

Chiar nu înțelege de ce a venit ea aici? Ar trebui să bănuiască măcar că i-ar *putea* fi tată, chiar dacă n-a mai revăzut-o pe Elsie și n-a știut că are un copil. Iar dacă știe, atunci e și el parte din complotul menit să-i ascundă ei adevărul.

Tocmai se pregătește să se întoarcă spre el și să vorbească, dar Digby murmură:

– Uită-te de câte ori clipește. Numără de câte ori clipești tu între două clipiri ale ei.

Femeia nu-și dă seama că e privită. Mariamma se străduiește să nu clipească. Simte mâncărimi în ochi, apoi o senzație de arsură. Și nu se mai poate stăpâni. Dar pacienta încă n-a clipit. Își înclină capul pe un umăr când aude un câine lătrând, așa cum fac orbii în încercarea de a localiza sursa sunetului. Un ochi îi e adâncit în orbită, alb-lăptos, nevăzător. Corneea celuilalt e tulbure.

– Nu clipesc, corneea se deshidratează și survine orbirea. Majoritatea pacienților de aici nu erau orbi când au venit. Întotdeauna e un moment trist atunci când se întâmplă.

Este adus ceaiul. Mariamma se așază în scaunul în care a dormit data trecută. Fără să se gândească la ce face, ridică șalul așezat pe spătar și și-l pune pe genunchi. Digby toarnă în cești.

Pe raftul cu cărți vede fotografia cu ramă argintie în care e el, mic, împreună cu mama lui. „Mama ta splendidă, Digby. Cu aerul ei de vedetă de film. Și șuvița albă din păr. Bunica mea.“ Când a zărit prima dată fotografia alb-negru, data trecută când a fost aici, și-a spus că mama lui Digby începuse să încărunțească. Dar femeia era tânără. Indiciul fusese acolo, în fața ochilor ei… însă atunci nu i-a dat atenție. Și nu i-ar fi dat niciodată, dacă n-ar fi citit jurnalele tatălui ei.

Așezat în fața ei, Digby ridică ceașca la gură ca să bea. În mod evident, e prea fierbinte, fiindcă o pune la loc, iar farfurioara lovește suportul de pipe și scoate un sunet ca de gong.

Ea își ia inima în dinți.

– Domnule doctor…

– Digby, te rog!

„Bine, Digby. «Tată» însă n-o să-ți spun. Fiindcă am avut un tată care m-a iubit ca pe lumina ochilor săi."

– Digby…, reia, dar numele nu i se mai potrivește pe buze; parcă ar fi un dinte rupt care îi zgârie limba. Nu vrei să știi de ce am venit azi?

El se reazemă de spătarul scaunului și rămâne mult timp tăcut.

– Ani de-a rândul m-am întrebat dacă vei veni, Mariamma. Și dacă mă vei întreba ce intenționezi să mă întrebi, spune privind-o în ochi. Ești leită mama ta.

Ea trage adânc aer în piept. De unde să înceapă?

– D… Nu-i poate rosti numele. Cum ai cunoscut-o pe mama?

Digby Kilgour oftează și se ridică de pe scaun. Preț de o clipă, îi trece prin minte ideea absurdă că se va duce la ușă și va pleca din cauză că i-a pus întrebarea la care se aștepta deja. Dar nu, Digby rămâne în cameră. Privirea lui e solemnă, plină de remușcări și de compasiune.

– Am știut că într-o zi vei veni s-o cauți.

Mariamma nu-i înțelege spusele. El se duce la fereastră și rămâne acolo ca un om în fața plutonului de execuție, cu nasul aproape lipit de sticlă. Se ridică și ea, cu ceașca încă în mână, și i se alătură.

Priveliștea nu s-a schimbat. Peluza de afară e imaculată, ca o peliculă de vopsea verde. În mijlocul ei, învești mântată în alb complet, femeia care nu clipește alege în continuare meiul.

– Mariamma, femeia de acolo, din curte… e probabil cea mai mare artistă în viață a Indiei. E totodată iubirea vieții mele, motivul pentru care mi-am petrecut ultimii douăzeci și cinci de ani la Sfânta Bridget. Mariamma, ea este Elsie. Mama ta.

CAPITOLUL 81. Trecutul se întâlnește cu viitorul

1950, Grădinile Gwendolyn

Când Digby a ajuns la clubul său în după-amiaza aceea de septembrie, locul semăna cu gara Victoria Terminus. Mașini se înșirau pe marginea aleii de intrare, iar sub arcadă erau stivuite valize. Era începutul Săptămânii Plantatorilor ’50, și în acel an clubul lui Digby – Tradewinds – avea pentru prima dată onoarea de a fi gazda evenimentului.

În 1937, când el și Cromwell preluaseră Müller’s Madness, construirea unui drum de acces fusese o ambiție suficientă. Drumul fusese finalizat exact atunci când prețurile ceaiului și cauciucului crescuseră substanțial, și astfel consorțiul format cu Franz și ceilalți parteneri își recuperase rapid investiția vânzând parcele din cei nouăsprezece mii de acri de teren pe care îi deținea. În scurt timp, noi reședințe au început să apară în jurul Grădinilor Gwendolyn. Până în 1941, Digby construise împreună cu ceilalți proprietari clubul Tradewinds și angajase un secretar experimentat care, încă din prima zi, începuse să facă presiuni la AUPIS – Asociația Unită a Plantatorilor din Asia de Sud – pentru privilegiul de a găzdui reuniunea anuală. Onoarea le revenise în mod repetat cluburilor mai vechi din Yercaud, Ooty, Munnar, Peerumedu… până în acel an.

*

Ca membru fondator, Digby se simțea obligat să fie cât mai vizibil. Se așeza pe canapeaua din salonul vast și privea pe ferestrele largi, care dădeau spre dealuri. Într-o zi obișnuită, un valet se înființa imediat în fața lui. Acum, bieții de ei alergau în toate părțile ca niște găini speriate, în uniformele splendide, cu turbane, cu care nu erau obișnuiți.

De la cucerirea independenței în 1947 și plecarea din țară a multor plantatori albi, indienii constituiau majoritatea participanților la eveniment. Și totuși, spre uimirea lui Digby, atmosfera la Săptămâna Plantatorilor rămăsese neschimbată. Partidele de crichet, tenis, snooker, polo și rugby erau și mai intense, iar concursul de frumusețe și dansurile aveau o amploare mai mare decât oricând înainte. Mândria națională hindusă era la cote maxime, însă pentru clasele avute și educate, ca și pentru foștii militari de carieră, limba și cultura engleză se împleteau strâns cu cele indiene.

O pală de vânt rostogolea o pălărie de paie cu boruri largi și o panglică albastră pe iarba atent tunsă a peluzei. Digby a privit-o înaintând. O siluetă s-a grăbit s-o recupereze. Se așteptase să vadă o soție de plantator cu tenul ferit de soare, nicidecum o indiancă înaltă, într-un sari alb. Părul des strâns în coada care îi atârna pe umărul drept lucea pe fondul pielii ei oacheșe. Avea o figură izbitoare, fără urmă de pudră de față sau de ruj, fără obișnuitul *pottu*, cu brațele suple și goale. Și-a recuperat pălăria și a ridicat privirea drept spre Digby. El a tresărit, de parcă femeia tocmai ar fi spart un geam cu mâna goală. Ochii ei fascinanți, ca aceia ai unui clarvăzător, erau ușor înclinați spre nasul acvilin; el a simțit că se afundă în neantul lor. Apoi necunoscuta a dispărut.

Când a reușit să respire iar normal, a simțit apropiindu-se de el fum de țigară, un

iz de parfum și o cacofonie de glasuri.

– Cei de la High Range s-au îmbulzit toată ziua pe terenul de joc. Șmecherii ăia vor trofeul. Și…

– Mi-am uitat fracul acasă. Ce prostie din partea mea! Cred că Ritherden are unul în plus…

Digby s-a împleticit spre ieșire, cu senzația că tocmai văzuse o stafie. Oare și-o imaginase doar? A auzit pe cineva strigându-i numele. Și asta să fie tot imaginația jucându-i feste?

S-a întors și l-a văzut pe Franz Mylin venind dinspre bar cu câte un pahar în mâinile-i mari, însoțit de două fete, una albă și cealaltă smeadă.

– Te-am speriat, Digby? Ne-am lăsat lucrurile la tine acasă și am venit direct aici, după tine.

– Franz! Nu vă așteptam decât mult mai târziu.

– Lena e pe la terenurile de sport. Auzi, Digby, sper să nu te superi, dar am adus pe cineva cu noi. Ce bei acolo? Poftim, ține astea, îi spusese întinzându-i paharele, fără să mai aștepte un răspuns.

– E clubul meu, știi asta, nu? E normal să fiu…

Dar Franz se amestecase deja printre cei strânși în jurul barului. Digby a rămas nemișcat, cu câte un pahar în fiecare mână. În mod surprinzător, Franz s-a întors aproape imediat cu alte două băuturi, zâmbind strengărește.

– Astea ar fi trebuit să fie pentru cele două fătuci, dar se pare că au fost deturnate.

Când au ieșit din sală, Franz l-a întrebat cu glas scăzut:

– Digby, ai întâlnit-o vreodată pe fiica lui Chandy? Elsie?

Prin urmare, nu fusese o halucinație.

– Da!

– Lena încearcă să-i alunge bietei fete gândul de la tragedia prin care a trecut – știi cum e Lena! Sunt sigur că ai auzit, a adăugat Franz văzând expresia nedumerită a prietenului său.

– Despre moartea lui Chandy?

– Nu, nu… Ia o duș mai întâi, o să ai nevoie.

Cu paharele în mâini, Digby a simțit că i se taie răsuflarea în vreme ce-l asculta pe Franz povestind despre moartea cumplită a copilului lui Elsie, cu un an în urmă. Expresia ei impenetrabilă când o zărise pe peluză îi rămăsese întipărită în minte.

– … așa că a fugit de acasă și și-a părăsit soțul.

– Biata fată! a exclamat Digby. Și oamenii încă mai cred în Dumnezeu!?

– Cumplită situație. Chandy e cel care l-a adus pe Rune aici, îți amintești. Noi o știm pe Elsie de când era mică. Am fost la nunta ei. E într-o stare jalnică, Digs. Nu va vrea să participe la toată nebunia din Săptămâna Plantatorilor, dar Lena și-a zis că ar fi bine s-o scoată din casă.

Digby și-a însoțit prietenul înăuntru. N-o uitase niciodată pe fiica lui Chandy, o artistă serioasă încă de pe atunci. Nu uitase niciodată solemnitatea cu care se dedicase „terapiei“ lui prin desen, așa cum o numise Rune. Ea izbutise să dea frâu liber mâinii și minții lui, ea îl readusese în lumea celor vii.

Se gândise deseori la ea. Era sigur că își folosise din plin exemplarul din *Anatomia lui Gray*, darul pe care el i-l făcuse în urmă cu paisprezece ani, când plecase de la Sfânta Bridget. Se așteptase la lucruri mari din partea ei, dar tot îl surprinsese știrea că fusese medaliată la expoziția de artă din Madras. Iar acum, *ea* era cea rănită. Ce poți spune cuiva în fața unei asemenea pierderi?

Când l-a zărit pe Digby, Lena și-a deschis larg brațele. El a îmbrățișat-o, ținând-o îndelung lângă el. Două femei îl văzuseră în cea mai cumplită perioadă a vieții lui: Lena și Honorine. Și fiecare din ele îl salvase în felul ei.

Elsie s-a ridicat în picioare politicoasă. Albul nu mai e doar culoarea verii, și-a spus el; e și culoarea doliului.

– Digs, ți-o amintești pe Elsie?

Ochii ei l-au hipnotizat din nou. Când i-a luat mâna subțire și lungă în palmele lui, gândul i-a zburat la fetița care îi pusese între degete un baton de cărbune și își legase mâna de a lui cu o panglică pe care și-o desprinsese din păr. Cât de lin lunecaseră împreună pe hârtie, frângând lanțurile care îl ținuseră captiv! Acum, simțea că timpul se evaporă și toți anii de atunci și până în acel moment dispar. Elsie îl ajunsese din urmă – era femeie în toată firea. Știa că ar trebui să spună ceva, ar trebui să-i dea drumul mâinii dintre palmele lui, dar nu putea să facă nici una, nici alta. Gestul acela mut exprima cât îi era el de îndatorat și, totodată, durerea pe care o simțea pentru ea.

Ochii ei pustii, insondabili își găsiseră un punct de focalizare, readucând-o în prezent, și colțurile gurii i se arcuiseră într-un zâmbet. Dintr-odată, pe Digby l-a copleșit premoniția unui pericol care o pândea, de parcă ar fi riscat să se prăbușească dincolo de marginile lumii.

S-au așezat pe scaune. După o lungă tăcere stingheră, Franz a spus:

– Păi, noroc, Digby! Să bem în cinstea vechilor prietenii și a altora noi…

– Reînnoite, a intervenit Lena.

Un cuplu s-a apropiat pentru a-i saluta pe soții Mylin, iar aceștia s-au ridicat în picioare. Privirea lui Elsie s-a oprit asupra mâinilor lui. Digby a întins-o pe cea dreaptă și a îndoit degetele, iar ea, prinsă în fapt, a zâmbit spășită. A studiat-o apoi cu atenție, coroborând imaginea cu ceea ce își amintea din copilărie. A încuviințat cu o mișcare a capului și apoi a ridicat ochii spre el, ațintindu-i spre ai lui. El nu și-a putut întoarce privirea; nici n-ar fi fost nevoie. Deși cu șaptesprezece ani mai vârstnic decât ea, în clipa aceea a simțit că erau egali. El era un expert în pierderile tragice, violente; acum, i se alăturase și Elsie. Digby știa un lucru simplu: nu există cuvinte mângâietoare pe care să le poată rosti cineva. Nu poți decât să fii alături de celălalt. În astfel de momente, cei mai buni prieteni sunt cei care nu au alte intenții decât să-ți stea alături, să-și ofere prezența, așa cum făcuseră Franz și Lena pentru el. Iar Digby s-a oferit pe sine însuși în tăcere.

După o vreme i-a spus:

– În urmă cu câțiva ani ți-am văzut picturile la expoziția de artă din Madras. Ar fi trebuit să-ți scriu și să-ți spun cât de mult mi-au plăcut.

Se aflase întâmplător la Madras în perioada în care exponatele încă mai erau în sală. Toate tablourile lui Elsie fuseseră vândute, dar a prins de veste că unul dintre cumpărători renunțase, așa că a achiziționat el lucrarea respectivă. Era portretul unei femei obeze de cincizeci sau șaizeci de ani, așezată ca o împărăteasă pe un tron, în veșmintele tradiționale ale malayalilor creștini, cu *chatta* și *mundu* și cu un lănțișor cu un crucifix mare din aur pe delicatul *kavani* de pe piept. Părul îi era pieptănat pe spate, prins într-un coc atât de strâns, încât părea să-i tragă vârful nasului în sus. Privitorul observa ceva discordant și afectat în postura ei, o anume duplicitate în zâmbet și în privire. Forța tabloului deriva din faptul că modelul nu știa că pictura îl dă de gol.

– Mi-am regăsit lucrarea mai devreme, în camera ta de zi, i-a spus Elsie zâmbind.

El a așteptat, dar ea n-a mai adăugat nimic altceva.

– Cum e să-ți revezi o lucrare la atât de mult timp după ce ai renunțat la ea?

O vagă undă de plăcere a apărut fugar pe fața ei, o emoție care de ceva timp nu-și mai găsise un teren solid. Și-a cântărit cuvintele.

– A fost ca și când… m-aș fi întâlnit cu mine însămi în pustietate, a răspuns în cele din urmă și a râs – un hohot găunos. Are sens ce spun? El a încuviințat; vorbeau amândoi cu glas scăzut. După ce am trecut peste surpriza inițială, m-am bucurat. De obicei vreau să repar lucrurile, să le corectez. Dar acum am fost mulțumită… În plus, știam că artista nu mai e persoana care a fost. Dacă aș face din nou lucrarea aceea, probabil că ar ieși cu totul altfel.

Și-a privit mâinile, pe care le ținea nemișcate în poală.

– O operă de artă nu e niciodată terminată. E doar abandonată, a spus Digby, iar ea a ridicat privirea, surprinsă. Așa zicea Leonardo da Vinci. Sau poate Michelangelo. Ori poate că am inventat-o eu acum.

Râsul ei era o încântare pentru urechi, ca un copil solemn care a fost ademenit să-și dezvăluie latura jucăușă. A râs și Digby. Când cineva trăiește în singurătate, chiar și cel mai sonor hohot de râs rămâne fără martori și prin urmare nu e cu nimic mai bun decât tăcerea.

Elsie, i s-a părut lui, era intactă și imaculată pe exterior. Perfectă. Cicatricile ei, arsurile și rigiditățile erau toate pe dinăuntru, invizibile – dacă nu te uitai în ochii ei; dacă o făceai, era ca și când ai privi în oglinda liniștită a unui lac și, treptat, ai distinge mașina scufundată, cu toți ocupanții ei captivi în interior. „Nu ești singură“, și-a dorit să-i poată spune. Elsie i-a întâlnit privirea și n-a întors capul.

CAPITOLUL 82. Opera de artă

1950, Grădinile Gwendolyn

În seara aceea, bungalow-ul lui a prins viață, cu toți patru în interior, cu luminile aprinse în toate camerele și cu fața de masă roșie de Jaipur ca un foc de tabără în jurul căruia se strânseseră. Au rămas așezați la masă după ce-au fost adunate farfuriile, iar conversația, râsetele și băuturile au continuat să curgă. Elsie era tăcută, însă glasurile lor păreau să-i aducă alinare.

A doua zi dimineață, ea n-a coborât la micul-dejun. Lena și Franz plecaseră la primul eveniment al săptămânii. Digby rămăsese acasă. Când s-a ivit și ea, la unsprezece, a băut un ceai, refuzând ouăle și cârnații.

– Ți-ai dat multă osteneală, i-a spus în chip de scuze.

Își spălase și își împletise lejer părul și alesese un sari verde-deschis. Umbrele de sub ochi sugerau că avusese o noapte grea. Poate că toate nopțile erau grele pentru ea.

– Nici o osteneală, a zis el. Văzând că studia turtele informe din tigaie, a lămurit-o: Se numesc *bannock*. Franz a mâncat de ziceai că vine sfârșitul lumii, dar ți-a mai lăsat și ție câteva. Sunt făcute după o veche rețetă scoțiană, doar cu făină, unt și apă. Eu și Cromwell aproape că n-am mâncat altceva în mica tabără pe care ne-am improvizat-o în apropiere, cât timp am demolat casa bătrânească a lui Müller. Erau prea multe fantome în ea. Preparam turtele într-o tigaie la un foc de tabără. Hai, gustă o bucățică, a îndemnat-o, ungând una cu unt și marmeladă.

Ea a dus-o la gură și a înclinat din cap mulțumită.

– Îmi plac ferestrele mari de jur împrejur, a spus apoi. Lumina e excelentă.

Comentariul ei l-a încântat peste poate. Elsie a luat o altă turtă și a uns-o cu miere. Digby și-ar fi dorit să-i spună că mierea era de pe moșia lui, dar s-a temut ca nu cumva să rupă vraja.

– Tu n-ar trebui să te duci la reuniune? l-a întrebat cu glasul acela gutural, inconfundabil.

– Nu-mi va duce nimeni lipsa. Eu nu fac parte din comitete, ca Franz și Lena.

– Grădinile Gwendolyn? a zis ea cu gura plină. Numele proprietății tale…

– Mama, a răspuns el simplu.

Și pentru o clipă, mama lui a fost în cameră alături de ei, privindu-i aprobator. Elsie a încuviințat din cap. Mintea lui a zburat la portretul pe care îl desenaseră împreună. Mama lui. Poate cu altă ocazie îi va vorbi despre ea.

– Elsie, m-am gândit…

Dar nu se gândise deloc; improviza – un chirurg cu degetul înfășurat în tifon, pipăind după țesutul conectiv.

– Ai vrea să faci o plimbare cu mine, te rog?

A condus-o spre partea de vest a proprietății, pe o potecă printre ierburi înalte, unde după ploaie veneau două specii de fluture, corbul de Malabar și rozul de Malabar, dar niciodată ambele în același timp. Îi plăcea să-și închipuie că amândouă îi aparțineau, că erau creațiile lui. Ca răspuns la implorarea lui nerostită, un roz de Malabar a trecut în zbor prin fața lor, roșul aprins al corpului său fusiform

contrastând cu aripile de un negru ca de cărbune. Digby s-a oprit brusc și Elsie s-a ciocnit de el, rotunjimile ei catifelate lovindu-se de spatele lui osos. Fluturele era fin, aerodinamic, cu pete întunecate pe aripi care lui îi aminteau de apărătoarele motoarelor de avion. Ea s-a apropiat ca să-l vadă mai bine.

Dintr-odată, s-au ivit niște culegătoare de ceai, vorbind între ele, și fluturele și-a luat zborul. Femeile au tăcut, sfioase. Digby avea impresia că din ele emană, ca un abur, o forță vitală telurică. Elsie părea s-o absoarbă. Culegătoarele și-au ascuns fețele cu basmalele largi și au trecut mai departe cu ochii plecați. Împreunându-și palmele, Digby a murmurat: „*Vanakkam*“, dat fiind că muncitoarele erau tamile, de dincolo de granița statală. Elsie i-a imitat gestul. Femeile au răspuns cu entuziasm, cu glasuri animate, aruncând priviri fugare spre frumoasa lui însoțitoare, iar basmalele le-au căzut, dând la iveală zâmbete timide. Elsie le-a privit până când au dispărut învăluite în razele soarelui.

– Lumina aici, sus… e atât de deosebită! a exclamat ea. În copilărie credeam că e așa fiindcă eram mai aproape de paradis; o numeam lumină de îngeri.

Au pornit în sus, pe coasta dealului, urmând o veche potecă de elefanți. Bungalow-ul lui era situat la o mie cinci sute de metri înălțime, iar ei au urcat încă aproape două sute. Lui Digby i se tăiase deja răsuflarea. Oare ar fi trebuit s-o avertizeze? N-a întors capul spre ea. Mai bine s-o lase în pace. Așa procedase Cromwell când venise el cu mâinile arse la casa de oaspeți a soților Mylin. Acela fusese remediul lui: să-i deschidă drumul în tăcere. Să lase natura să vorbească.

Gâfâiau când au ajuns în sfârșit pe aflorimentul de rocă albă care ieșea în afară ca o mână ce binecuvânta valea de dedesubt, contrastând cu stâncile maronii din jur. Tribalii o numeau Jilțul Zeiței. Pe lespedea din piatră, pelerinii spărseseră nuci-de-cocos, lăsaseră flori și întinseseră pastă de santal. Digby i-a întins plosca, iar Elsie a băut nesățioasă, cu pielea lucindu-i din cauza efortului, fără a-și lua privirea de la priveliștea superbă.

Ori de câte ori se oprea acolo, Digby își imagina că stă pe abdomenul zeiței și că privește în jos, pe lângă coapsele ei, spre valea largă și înverzită dintre genunchi, care, în dreptul gleznelor, lăsa loc câmpiei prăfoase. Spera că Elsie va fi de părere că urcușul meritase.

Înainte s-o poată atenționa (și cine, altcineva decât un copil, ar fi avut nevoie de atenționare?), ea s-a apropiat de buza lespezii, stând pe margine ca un înotător pe trambulină. „Vino înapoi!“ Și-a înghițit cuvintele, temându-se să n-o sperie. Nici-odată, de când venea aici, nu îndrăznise să se apropie atât de mult de margine.

A făcut câțiva pași mici, precauți, spre stânga ei, astfel încât Elsie să-l observe. Se forța să păstreze un calm aparent, în ciuda adrenalinei și a spaimei care-i strângea inima. Era sigur că ea îi aude răsuflarea, fiindcă el i-o auzea pe a ei, îi vedea umerii ridicându-se și coborând, claviculele mișcându-i-se cu fiecare inspirație și expirație. Cu mișcări foarte încete, Elsie s-a aplecat și a privit dincolo de vârfurile picioarelor, ispitită de priveliștea de dedesubt. El nici nu mai respira. O adiere de vânt îi ridicase marginea sariului, fluturându-i-o peste umăr ca pe un drapel verde.

Și-a înălțat apoi fața spre cer, scăldată în lumina îngerilor, cu o expresie radioasă și ochii strălucindu-i argintați. S-a uitat și el în sus și a văzut un șoim planând pe curenții de aer cald.

Elsie a ridicat mâinile în lateral, cu palmele în sus ca pentru a primi o binecuvântare, sau ca o imitație a șoimului. Digby încă nu-și recăpătase suflul. Avea impresia că i se va opri inima în piept. Era la doar un pas în spatele ei. Dacă avea să încerce s-o prindă și nu reușea, risca s-o împingă peste margine. Iar dacă ea ar fi

ripostat, ar fi căzut amândoi în gol. A invocat Zeița Jilțului și orice altă divinitate care îl putea auzi, le-a implorat să-i ignore lipsa de credință și disprețul față de toți zeii și să ocrotească viața acelei mame îndurerate. În tăcere, a implorat-o și pe ea. „Te rog, Elsie! Abia te-am găsit. Nu vreau să te pierd!“

După ceea ce i s-a părut a fi o eternitate, mâna ei stângă s-a întins spre el, bâjbâind, iar brațul lui stâng a țâșnit spre ea, ca și când membrele lor ar fi știut ceea ce mințile nu știau. Degetele li s-au împletit. El a tras-o ușor departe de marginea periculoasă. Un pas, și încă unul. A întors-o cu fața spre el, răsuflările lor ușurate contopindu-se cu cea a văii de dedesubt. Picioarele ei le-au imitat pe ale lui într-un tango pe muchia dintre viață și moarte. Trupul îi tremura.

Era convins că lui Elsie îi trecuse prin minte să sară, că intenționase să-i bată obrazul lui Dumnezeu, să-l facă de rușine pe șarlatanul nerușinat care stătea cu mâinile în poală când copiii cădeau din copaci, când sariurile de mătase luau foc; era sigur că îi trecuse prin minte să se lanseze cu aripile întinse aidoma șoimului, să cadă din ce în ce mai repede, până ce avea să atingă locul în care durerea înceta. Deodată, a simțit că mânia îi dă în clocot. „De unde știi că o să ajungi într-un loc mai bun?“, a certat-o în gând. „Dacă e un loc în care oroarea care te bântuie se repetă iar și iar, clipă de clipă?“

Elsie s-a uitat țintă la el, citindu-i gândurile, în vreme ce lacrimile i se scurgeau pe obraji în tăcere. El i le-a șters cu degetul mare, întinzându-i-le pe pomeți.

Digby a fost cel care a coborât primul de pe lespede. Apoi, când ea s-a înclinat spre el cu mâinile în șolduri, a prins-o de mijloc, a ridicat-o ca și când ar fi fost un fulg… și a ținut-o aproape, strângând-o mânat de furie, de ușurare, de dragoste. „N-o să te las niciodată să cazi, n-o să te las niciodată să pleci, atât cât voi trăi!“ Elsie și-a îngropat fața la pieptul lui, cu umerii tremurându-i în vreme ce el o strângea fierbinte, înăbușindu-i hohotele cumplite, sfâșietoare.

Au străbătut neîmpovărați drumul spre casă. „Elsie, dacă ai dat înapoi în fața morții, înseamnă că ai ales viața.“ Poate că pe cer zbura vreun corb de Malabar, însă el nu s-a uitat. Natura vorbise destul în ziua aceea. Venise rândul lui Digby Kilgour, și nu se mai putea opri.

I-a povestit despre cravata lui de elev care mușcase din gâtul mamei sale. Când i-a vorbit despre dragostea lui pentru chirurgie, a făcut-o cu vocabularul cuiva care jelește moartea celei mai dragi ființe. Apoi i-a descris o altă moarte, cea a iubitei lui, Celeste – o moarte cumplită, în foc. În copilărie i se păruse derutant faptul că termenul „mărturisitor“ îi desemna deopotrivă pe cel care își mărturisea păcatele și pe cel care îi asculta mărturisirea. Acum i se părea logic, fiindcă cei doi erau unul și același, ținându-se strâns de mâini, legați unul de altul fără batoane de cărbune sau panglici de păr. Nici măcar atunci când poteca se îngusta și îi silea să meargă unul în spatele celuilalt nu se îndurau să-și dea drumul la mâini, iar el nu-și putea întrerupe confesiunea. I-a povestit despre lunile întregi de disperare, despre numeroasele ei reveniri și despre dorința lui de a-i pune capăt, așa cum voise și ea.

– Și ce te-a oprit? l-a întrebat Elsie, rostind primele cuvinte de la coborârea de pe lespede.

– Nu mă oprește nimic. Trec de un colț, și apare iarăși – alegerea de a merge mai departe sau nu. Dar nu am convingerea că, punându-mi capăt vieții, voi pune capăt și suferinței. Iar mândria mă împiedică să renunț așa cum a renunțat mama. Ea avea oameni care o iubeau, care aveau nevoie de ea. Mă avea pe mine. *Eu* aveam nevoie de ea!

Ultimele cuvinte au izbucnit ca o explozie.

Au făcut câțiva pași în tăcere. Apoi el s-a oprit locului. S-a întors spre ea. De multe ori se gândise la Elsie în decursul timpului; știa că se maturizase, că se căsătorise, și totuși imaginea care i se întipărise în minte era aceea a școlăriței de zece ani care îi deblocase mâna, o școlăriță al cărei talent artistic genial era mai mult decât evident. Femeia adultă aflată în fața lui, trecută de douăzeci de ani, o orfană căreia cu atâta cruzime îi fusese răpit copilul, i se părea a fi o persoană cu totul diferită. Dacă ea era Elsie, atunci reușise să șteargă cei șaptesprezece ani care îi separau. Poate că suferința împărtășită fusese cea care izbutise acest lucru.

– Elsie, știi portretul pe care l-am desenat împreună acasă la Rune, când ne-am legat mâinile? Femeia aceea frumoasă era ea. Aceea era fața mamei mele așa cum aveam nevoie să mi-o amintesc. Vederea chipului pe care l-am desenat amândoi m-a eliberat de masca grotescă pe care am purtat-o atât de mult timp în minte, ultima ei imagine. Ceea ce vreau să spun, Elsie, e că tu m-ai ajutat să-mi revin. Și îți voi fi veșnic îndatorat.

I-a luat ambele mâini într-ale ei, mâinile lui schilodite și diforme, dar funcționale, care încă făceau tot ce le stătea în puteri. A pipăit creasta cicatricii din palma lui stângă, semnul lui Zorro, și a apăsat-o. I-a manevrat fiecare deget ca un clinician, pentru a determina limitele extensibilității – o examinare clinică, făcută însă de un artist. Apoi i-a ridicat mâinile, întâi pe una, apoi pe cealaltă, și le-a apăsat pe buzele ei.

În ziua următoare, Elsie a dormit până târziu, dar când a coborât părea odihnită. I-a arătat că îi apăruse o bășică la călcâi.

– Ce-o fi fost în mintea mea? Nu trebuia să te las să mergi atât de mult în sandale.

I-a spart-o cu forfecuța oftalmică și apoi a presărat deasupra sulfamidă. Ea a privit tot timpul, cu un aer interesat.

– Te doare? a întrebat-o și, când ea a clătinat din cap, a aplicat un pansament strâns peste plaga roșie.

– Digby, nu trebuie să te duci la întrunire?

El s-a gândit câteva clipe.

– Prefer să stau cu tine, a răspuns în cele din urmă, fără să ridice privirea.

Acesta era adevărul, iar ea nu l-a mai întrebat nimic. Găsiseră o modalitate nouă de a fi împreună.

În loc s-o ia într-o altă drumeție, a condus-o spre locul lui de răsfăț: trei terase arcuite săpate în coasta abruptă, ca un amfiteatru în aer liber, chiar în fața bungalow-ului său. Un parfum dulce plutea în aer. Tufe de trandafiri erau plantate de-a lungul fiecărei terase, aidoma unor spectatori care, înveșmântați în cele mai fine și mai colorate haine, admirau valea de jos. A însoțit-o pe lângă ele ca prin fața unei gărzi de onoare și i-a prezentat paleta de parfumuri delicate, începând cu irisul, preferatul lui, care mirosea ca violetele, continuând cu un trandafir cu iz de cuișoare și sfârșind cu condurul-doamnei.

– Eu le cultiv mai degrabă pentru parfumuri decât pentru culoare.

S-au așezat. Elsie s-a întors și a arătat spre un obelisc din piatră de la capătul uneia dintre terase.

– Ce-i acolo?

– Ah, e Aprodul. Trebuia să fie un dansator, dar piatra a crăpat.

Prezența ei îl revigora, conferea semnificație tuturor acelor artefacte nesemnificative din viața lui.

– Michelangelo zicea că fiecare bloc de piatră închide în el o statuie. Piatra asta, a spus el bătând cu palma banca pe care se așezaseră pentru a privi trandafirii, mi s-a părut că e un elefant. Dar m-am înșelat. Destinul ei era să devină bancă.

Ea a râs și s-a ridicat ca s-o examineze.

– Digby, unde le-ai făcut?

Cândva un șopron de afumat, atelierul lui găzduia teancuri de pânze, vechi aparate de sudură și o perdea ignifugă, dar nu și acetilenă; sub îngrămădeala dintr-un colț, podeaua era pătată și presărată cu picături de ciment uscat.

În cel de-al treilea lui an la Grădinile Gwendolyn, după ce drumul de acces fusese finalizat, începuse să aibă profunde accese de melancolie în anotimpul ploios, și abia dacă mai avea energie să se ridice din pat. Cromwell nu voia să audă însă de așa ceva. Îl obliga să se scoale, să-și pună pelerina și să străbată câmpurile sub ploaia continuă, până în celălalt capăt al proprietății, unde căderile de pietre de pe coastă amenințau să blocheze canalul de irigații.

– Mă punea să sparg lemne. „Fă-te util!“, îmi spunea. Am tăiat atâtea lemne cât să ajungă pentru trei musoni. Atunci am remarcat că un lemn avea forma unui soldățel de jucărie și am încercat să-l cizelez. Până la urmă am obținut doar niște scobitori, dar n-a contat. Important era faptul că-mi foloseam mâinile. Rune obișnuia să citeze din Biblie: „Tot ceea ce mâna ta prinde să săvârşească, fă cu hotărâre, căci în locuința morților în care te vei duce nu se află nici faptă, nici punere la cale, nici ştiință, nici înțelepciune“. Cromwell nu știe textul Bibliei, dar a descoperit singur același principiu. De la lemn, am trecut apoi la calcar. Dar n-am avut suficientă răbdare și am revenit la acuarele.

– Digby, după moartea lui Ninan am simțit nevoia să folosesc unelte de mari dimensiuni. Un baros, un buldozer… sau dinamită.

– Vorbim tot despre artă?

– Vreau ca mâinile mele să facă lucruri mari. Mari ca priveliștea de aici. Și mai mari.

A lăsat-o în atelierul lui. Privind-o din pragul ușii, a decis că era mulțumit de transformarea ei. Își pusese un șorț din pânză, un batic și ochelari de protecție și, stând în fața unui bloc din calcar, izbea cu ciocanul în timp ce cu mâna stângă manevra dalta. Loviturile ei deveniseră în scurt timp hotărâtoare, creând o adâncitură și desprinzând o bucată substanțială de piatră. Deja partea de sus a blocului căpătase forma grosieră a unui cilindru. Elsie lucra cu o vioiciune, cu o furie controlată la care el nu se așteptase.

Când s-a întors de la AUPIS după-amiază târziu, loviturile de ciocan încă se auzeau. La început ea nu l-a observat. Un praf fin îi acoperea părul și fiecare palmă de piele expusă. Când își scosese șorțul, ochelarii și baticul, el a văzut că fața ei suferise o transformare: expresia de teribilă sfârșeală îi dispăruse. Au plecat împreună spre casă.

Ea și-a privit mâinile.

– Digby, să știi că ți-ai plătit deja datoria față de mine.

În zilele următoare, el a participat la restul evenimentelor din Săptămâna Plantatorilor, dar a lipsit de la reuniunile sociale de seară.

Cu o zi înainte de plecarea oaspeților săi, Digby a ciocănit la ușa soților Mylin. Lena i-a strigat să intre. Cei doi se îmbrăcaseră de seară și erau gata să se întoarcă la

club. Franz stătea în picioare, iar Lena, așezată pe marginea patului, transfera diverse obiecte într-o poșetă. L-au privit amândoi întrebător, dar văzându-i expresia, au încremenit.

Digby își simțea sângele năvălindu-i în obraji.

– Lena… Franz… Dacă… dacă Elsie vrea să rămână aici… voi fi fericit s-o aduc eu înapoi atunci când va fi gata. La voi. Sau unde va vrea ea, s-a bâlbâit el, convins că era roșu ca un rac. Adică… Vedeți și voi cum a influențat-o. La sculptură mă refer.

– Se poate să nu fie doar sculptura, a spus Lena.

Un semnal tăcut a circulat între soț și soție. Franz a ieșit din cameră, nu înainte de a-l bate pe Digby pe umăr.

– Digby, pe Elsie ai întrebat-o ce-și dorește? a zis Lena. Când el a clătinat din cap, și-a ales cuvintele cu grijă: Digs, nu pot ști eu ce este mai bine pentru ea. Dar, da, am *văzut*. E un miracol. A găsit un motiv pentru a merge mai departe.

– Da, Lena! Chestia e că…

– Motivul acela ai putea fi tu, Digs.

El s-a așezat greoi pe pat, alături de ea, cu coatele pe genunchi și capul sprijinit în palme. Lena i-a cuprins umerii cu brațul.

– Digby, ești îndrăgostit de ea?

Întrebarea a venit ca un șoc. Buzele lui s-au pus în mișcare, dând să respingă ideea. Dar cea care îi vorbise era Lena, „sora lui de sânge“, așa cum repeta ea deseori. Și-a privit mâinile îndelung, ca și cum în ele s-ar fi aflat răspunsul. Încet, încet, și-a îndreptat spatele și a ridicat ochii spre ea.

– Oh, Doamne, Digs! Ei bine, poate că și ea e îndrăgostită de tine. Dar e atât de fragilă! Și nu uita că este deja…

– Lena, a întrerupt-o el, ca să nu audă cuvântul pe care urma să-l rostească. Chiar dacă aș fi, chiar dacă sunt… Chiar dacă o iubesc, ce contează? Nu vreau… Nu mă aștept să ducă la nimic. Am patruzeci și doi de ani, Lena, sunt un burlac înrăit. Mai bătrân decât ea cu șaptesprezece ani. Dar dacă șederea la Grădinile Gwendolyn i-ar vindeca mai ușor rănile, pot să-i ofer asta, cel puțin asta. Se redescoperă pe sine însăși muncind. Poate că asta va fi salvarea ei. Lena, a insistat văzând că ea refuza să-l privească, părând că nici nu ascultă, dacă te îngrijorează faptul că nu voi fi un gentleman, îți promit…

– Oh, Digby, termină! Ochii ei erau umezi. L-a mângâiat ușor pe obraz și i-a dat un sărut. Nu promite nimic, i-a spus apoi cu glas blând. Fii doar tu însuți. Fii bun. Fii sincer. Și nu fi un gentleman.

În ziua următoare, Elsie a lucrat de dimineață până seara în atelierul lui. Digby s-a ferit să-i stea în cale. Nimic nu se schimbase. Și se schimbase totul. Erau singuri.

A așteptat până în ultimul moment ca s-o cheme la cină. Apropiindu-se de șopron, n-a auzit izbiturile ciocanului și, cuprins de panică, a luat-o la fugă. A găsit-o șezând afară, pe bancă, privind cerul cum se înroșea la apus.

S-a așezat lângă ea, cu răsuflarea tăiată, dar încercând să ascundă acest lucru. Ea i-a zâmbit, și totuși părea incredibil de tristă. „Ce prostie din partea mea! Mă așteptam ca o sculptură să-i șteargă amintirile?“ Elsie și-a rezemat capul de umărul lui.

După o cină luată în liniște, împingând amândoi mâncarea de colo-colo în farfurie, el i-a spus:

– Înainte să te culci, aș vrea să-ți arăt una dintre picturile mele preferate.

A condus-o în mansarda de deasupra etajului doi și de acolo pe o scară până pe

acoperiș, unde așezase două șezlonguri din ratan. Bucătăreasa le lăsase o sticlă cu ceai fierbinte, aromatizat cu whisky și cardamom. Treptat, pe măsură ce ochii li s-au adaptat la întuneric, bolta ca de cerneală a nopții și-a dezvăluit giuvaierele brodate în țesătură. Apoi, după o vreme, stele mai mici au început să apară, ca niște copii timizi privind de după hainele părinților. Deasupra lor, Orion își întindea arcul. Au stat așa, tăcuți, un timp îndelungat. A văzut-o ridicând un deget și plimbându-l de-a latul cerului, de parcă fuiorul Căii Lactee ar fi emanat din arătătorul ei. Părea fermecată, privind în sus, fără o vorbă.

El i-a dat o ceașcă și a umplut-o.

– Când eram copil, în Glasgow, urcam pe acoperiș dacă cerul era senin – ceea ce totuși nu se întâmpla prea des. Știam unde e Steaua Polară. Mă îmbărbătă; era punctul meu fix. După ce a murit mama, n-am mai putut să cred în Dumnezeu. Dar stelele? Ele sunt mereu acolo. În același loc. În comparație cu ele, ideea de Dumnezeu este lipsită de conținut. Vin aici vara, când noaptea e senină, și mă uit ore întregi. Uneori mă întreb dacă nu cumva viața asta a noastră e un vis. Poate că în realitate nici măcar nu sunt aici.

– Dacă tu nu ești aici, atunci eu sunt în visul tău, a spus Elsie și a adăugat cu glas scăzut: Îți mulțumesc, Digby. Pentru tot.

A doua zi dimineață a găsit-o șezând cu picioarele încrucișate pe covorul din bibliotecă; razele soarelui pătrundeau prin ferestrele înalte și i se prefirau în păr. Una dintre cărțile lui de artă era proptită deschisă în fața ei.

– Digby! l-a întâmpinat ridicând privirea.

Nota de plăcere din glasul ei i-a pus un nod în gât. S-a așezat lângă ea și s-au uitat amândoi la fotografia sculpturii lui Bernini, *Extazul Sfintei Tereza*.

– Uită-te la înger și la sfântă. Unul lângă altul, dar separați. Și totuși, întregul e sculptat dintr-o *singură* bucată de piatră. Vezi drapajele țesăturii, mișcarea? Cum a fost posibil? Cum a privit el piatra când a început… și și-a imaginat asta? A lucrat-o pentru un spațiu anume în biserică, unde lumina soarelui pătrundea printr-o lucarnă din cupolă. E magie pură. Oh, Digby, dacă aș putea să mă duc mâine la Roma, aș face-o.

– Poți, Elsie.

„Hai să mergem!“ Ea l-a privit fix și apoi a râs. Dar a văzut că el nu zâmbea. Încet, lacrimile i-au umplut ochii.

El s-a ridicat și s-a întors apoi cu două cești de cafea.

– Ieri, i-a spus ea, am încercat să corectez ceea ce ar fi trebuit lăsat așa cum era. O bucată de piatră s-a desprins și a căzut.

– Oh! Îmi pare rău.

Elsie a zâmbit, amuzată de expresia de pe chipul lui.

– Nu-i nimic. Sfânta închisă în piatra aceea nu era, oricum, cea pe care o avusesem eu în minte. Trebuie să renunț la ea. Îmi pare rău că am irosit o piatră bună.

– N-are a face. Eu o păstrez. Când vei deveni și mai cunoscută, toată lumea va vrea să aibă prima ta sculptură. Dar n-o s-o vând. Și, apropo, Grădinile Gwendolin sunt construite pe un munte de calcar. O să te duc la carieră. Poți alege orice bucată vrei.

Elsie și-a reluat munca, de data aceasta cu o bucată de piatră mai mare, dreptunghiulară. Digby n-o vedea decât la micul-dejun și la cină. Bucătăreasa îi

ducea prânzul la atelier, însă ea abia dacă gusta.

Se obișnuiseră ca după masa de seară să urce pe acoperiș și să rămână acolo până când răcoarea nopții îi alunga în casă. Cât timp avea să mai rămână cerul atât de senin? Digby insista întotdeauna ca el să coboare scara primul, ajutând-o la ultima treaptă și ținând-o de mână până când ajungeau în dreptul ușii de la dormitorul ei, unde îi ura noapte bună. Și în fiecare seară, când se îndrepta spre dormitorul lui, își spunea: „Fii pregătit, Digby! E posibil să-și ia zborul la fel de brusc cum a venit. Fii pregătit!“

Într-o seară, nori firavi au început să brăzdeze cerul, urmați la scurt timp de unii mai groși, acoperind stelele. Totuși, au rămas pe acoperiș, până la primii stropi de ploaie. Scara era alunecoasă. În fața camerei ei, i-a urat noapte bună, dar ea nu i-a dat drumul mâinii. A făcut câțiva pași cu spatele, peste prag, trăgându-l în dormitorul ei, și apoi a închis ușa în urma lor. „Fii pregătit, Digby!“

CAPITOLUL 83. Din dragoste pentru cei bolnavi

1950, Grădinile Gwendolyn

Nu era pregătit s-o piardă. Nu după noaptea aceea. Nu când a venit scrisoarea retrimisă de la casa Thetanatt către proprietatea familiei Mylin și apoi către a lui. Digby a simțit un fior înghețat când a văzut plicul. Îi fusese permis să trăiască cea mai fericită perioadă din viața lui. „Să nu spui despre un om că e fericit atât timp cât încă mai trăiește.“

Când Elsie a lăsat scrisoarea din mână, fața ei era palidă ca varul.

– Bebe Mol e bolnavă. Poate chiar pe moarte.

– Din ce cauză?

– De inimă frântă, după cum se pare. Asta, pe lângă problemele ei cu plămânii. Mi-a văzut copilul murind, apoi am plecat… Scrisoarea mi-a fost trimisă de mama-soacră. Ammachi spune că Bebe Mol refuză să mănânce și nu face decât să întrebe de mine.

Altceva Elsie n-a mai zis despre scrisoare, iar el n-a mai întrebat-o. Dar era ca și cum niște tuș se scursese în bazinul cu apă limpede în care înotau ei; îi colorase starea de spirit. În fiecare seară se lăsa ceață, vremea devenise rece, cu pale de vânt amenințătoare care scuturau ferestrele pe timp de noapte. Nu se mai punea problema să urce pe acoperiș.

De când începuseră să împartă patul, de multe ori îi simțea trupul tremurând alături de al lui, și atunci o strângea lângă el și o ținea aproape. O dată, după ce plânsul i se potolise, ea îi spusese:

– Digby, abia după ce am venit aici am simțit că furia îmi pălește puțin. Ura, chiar. Dar nu a dispărut. Durerea din suflet nu va dispărea niciodată. Știu că și el l-a iubit pe copilul nostru. Și că suferă la fel de mult ca mine. Se simte mai vinovat decât mă simt eu, dacă e posibil așa ceva. Știu că n-are sens să-l învinovățesc, și nici ca el să dea vina pe mine. Dar faptul că știu nu ajută.

Mai târziu, când s-a gândit la această conversație, Digby s-a întrebat dacă nu cumva Elsie îl pregătea astfel pentru plecarea ei. Oricum, el nu putea să facă nimic.

În seara când a primit scrisoarea, pe când stăteau amândoi în fața focului aprins, și-a dat seama că ea a luat o decizie.

– Nu pot s-o las pe Bebe Mol să moară din cauza mea. Altfel, nu văd cum aș mai trăi, i-a zis Elsie, iar când el a rămas tăcut, a adăugat: Digs, noi doi n-am vorbit despre viitor. Am trăit doar fiecare zi așa cum a venit. Am putut să respir, să trăiesc și să vreau să trăiesc, să simt dragostea atunci când credeam că n-o voi mai simți vreodată. Știu că nu pot rămâne la Parambil. Sunt prea multe amintiri acolo, prea multă furie și prea multe recriminări. Mi-e groază să mă întorc. Chiar și înainte de moartea lui Ninan, chiar și atunci când intențiile lui Philipose erau bune, dintr-un motiv sau altul încercările lui de a face ceva benefic pentru mine se dovedeau a fi exact invers. Ceea ce încerc să spun, Digby, e că mă duc doar într-o vizită. Dacă mă vrei, mă voi întoarce. Nu există un alt loc, nu există altcineva alături de care să-mi doresc mai mult să fiu.

Sperase să audă asemenea cuvinte. Și a făcut eforturi să le creadă, fiindcă era un expert în domeniul dezamăgirilor. Singura lui protecție era anticiparea. Tentativa de a te agăța de cei pe care-i iubești e o rețetă pentru dezamăgire. Iar să te mânii pe ei e

la fel de lipsit de rost.

Nu a încercat să-și înfrumusețeze gândurile și i-a vorbit la fel de sincer ca întotdeauna.

– Eu nu pot să-ți spun ce să faci, Elsie. Dacă o să te simți altfel acolo, dacă vei rămâne, voi accepta. Trebuie să accept. De aceea, sentimentele despre care o să-ți vorbesc acum nu au rolul de a te îngrădi. Eu… ei bine, te iubesc. Gata, am spus-o! Și o spun nu ca să te împovărez, ci doar ca să știi. Da, vreau să te întorci la Grădinile Gwendolyn. Vreau să văd Roma și Florența împreună cu tine. Vreau să-mi petrec tot restul vieții împreună cu tine.

Elsie și-a acoperit fața cu palmele. Strălucirea focului aprins juca pe dosul degetelor ei și i se reflecta în păr. Oare spusese ce n-ar fi trebuit? Dar când ea a lăsat mâinile în jos, temerile i-au fost alungate.

– Digs, trebuie să plec mâine, înainte să mă răzgândesc. Și imediat ce Bebe Mol se va simți mai bine, mă voi întoarce… dacă tu ești sigur.

– Dacă te vei întoarce, poate chiar voi crede că există un Dumnezeu.

– Nu există, Digs. Există stele. Și Calea Lactee. Nu și Dumnezeu. Dar o să mă întorc. În asta poți să crezi.

Cu Digby la volan, au străbătut drumul de acces; urechile li se înfundau și le pocneau din cauza coborâșului. Apoi au cotit spre sud, prin vale, au trecut prin Trichur, prin Cochin, printr-un sat după altul, oprindu-se de mai multe ori ca să mănânce și să-și întindă picioarele, până când, șapte ore mai târziu, au lăsat în urmă Sfânta Bridget. Dacă altul ar fi fost prilejul, poate chiar ar fi intrat să viziteze leprozeria, după ce ar fi dus-o pe Elsie acasă. Dar trecuseră prea mulți ani. Rezidenții probabil că erau alții… iar el își simțea inima prea grea.

– Lasă-mă chiar în fața porții, i-a spus ea când au ajuns aproape de casa Thetanatt.

De acolo, șoferul ei avea s-o ducă până la Parambil.

Și-a întins degetele pe banchetă, spre ale lui, și i le-a strâns discret, conștientă că poate erau priviți. El a simțit că se prăbușește în întuneric, neputând să-și alunge premoniția că, în ciuda intențiilor ei de a se întoarce, nu avea s-o mai facă.

Și-a păstrat speranța în prima săptămână, în a doua și apoi în cea mai mare parte a nesfârșitului anotimp al musonului. Liniile de telegraf se întrerupseseră, iar părți din drumul de acces fuseseră distruse de alunecările de teren. Chiar dacă Elsie l-ar fi chemat, nu ar fi avut cum să ajungă la ea. Dar simțea că încearcă să ia legătura cu el. Distrugerile din Travancore, Cochin și Malabar aveau proporții biblice. Însă problemele nu puteau dura la nesfârșit. Și n-au durat. Într-o zi, a ieșit soarele, iar liniile de telegraf au fost refăcute. S-au construit drumuri care să ocolească zonele cu alunecări de teren. Într-un târziu, a început să vină și poșta. Musonul se sfârșise. Au trecut astfel săptămâni și apoi luni. „Nu se mai întoarce. Nu i-am spus eu oare că poate să facă exact asta?“ Digby s-a cufundat într-un abis întunecat, cuprins de o tristețe profundă. Era încă viu, dar i se părea că viața i s-a sfârșit. Pe de altă parte, munții aceia îl mai salvaseră o dată. Pentru cei care-l priveau, era tot el însuși – ba chiar se ducea la club din când în când. Dar cicatrici noi îi strângeau inima. Așa e fericirea care vine din iubire: e trecătoare, evanescentă. Nimic nu durează, doar pământul, solul, iar el avea să le supraviețuiască tuturor.

La opt luni și trei zile după plecarea lui Elsie, Cromwell a venit călare să-l caute

pe Digby printre arborii-de-cafea; în mână ținea o scrisoare. Deși nu știa engleză, își dăduse seama că, spre deosebire de celelalte, aceasta era misiva îndelung așteptată, chiar dacă Digby însuși n-o mai aștepta, fiind sigur că nu va mai primi nici o veste de la Elsie. Îi era chiar recunoscător pentru amputarea chirurgicală a relației, pentru finalul pus în practică fără explicații, rugăminți sau corespondență tensionată care n-ar fi făcut altceva decât să prelungească tortura. S-a înfuriat văzându-i scrisul. De ce distrugea acum echilibrul pe care cu greu și-l găsise? Cineva mai deștept decât el ar fi aruncat imediat scrisoarea, dat fiind că trenul cu pricina plecase de mult din gară. El însă n-a putut.

Dragă Digs,

Îmi pare rău că nu ți-am scris până acum. Vei afla de ce când ne vom revedea. Dacă ne vom mai revedea. Îți scriu acum pe grabă. N-am putut să-ți trimit o scrisoare mai devreme, fiindcă am fost izolați din cauza inundațiilor. Digby, motivul pentru care am rămas după sfârșitul musonului e totodată cel pentru care trebuie acum să plec. Tocmai am născut, Digby. Vreau, mai mult decât orice pe lume, să-mi hrănesc, să-mi cresc și să-mi iubesc fiica. De dragul ei trebuie să plec acum. Îți voi spune totul personal. Fetița va fi în pericol dacă mai rămân. Îi va fi mai bine cu bunica ei și cu cei de aici care o vor iubi, cu toate că eu o iubesc mai mult decât toți ceilalți la un loc. Dar aș pune-o în primejdie dacă aș rămâne.

Digby s-a văzut nevoit să întindă o mână și să se sprijine de Cromwell, care aștepta alături. „E vorba despre copilul meu, fiica mea! Sunt sigur!“ Dar de ce era copilul în pericol dacă Elsie rămânea acolo? Nu putea însemna decât că și ea era în pericol. Ar fi vrut să sară în mașină și să gonească spre ea, dar în loc de asta, a citit mai departe, sprijinindu-se de brațul lui Cromwell care stătea răbdător, ca un pilon de susținere.

Să nu încerci să vii aici sau să-mi scrii. Te rog, te implor să ai încredere în mine! Îți voi explica atunci când ne vom vedea. Intenționez să plec de acasă pe 8 martie la ora șapte seara, pe la asfințit. Voi intra în apa râului și voi pluti la vale până la confluența de la Chalakura, la intrarea în oraș. Poți să găsești locul pe hartă. E la aproape cinci kilometri de casă. La confluența aceea este un pod. Să mă aștepți în partea de nord a podului. Cum nu sunt nici case, nici magazine acolo, noaptea locul ar trebui să fie pustiu. Voi traversa podul pe jos cel mai târziu la ora opt seara. Sper doar să-ți văd mașina. Te rog să-mi aduci haine uscate. Dacă vei veni, îți voi explica totul. Dacă nu vei fi acolo, voi înțelege. Nu-mi datorezi nimic.

Cu dragoste,

Elsie

A doua zi era 8 martie. Plecase cu o oră înainte, singur în mașină, în ciuda obiecțiilor înverșunate ale lui Cromwell, căruia îi povestise totul.

Un copil. Copilul lui. Prima dată când făcuseră dragoste, fusese prea absorbit pentru a se gândi la o sarcină. După aceea se străduiseră să fie precauți, deși se și lăsaseră duși de val, ca și când în lumea aceea magică în care erau împreună la Grădinile Gwendolyn nu li s-ar fi putut întâmpla nimic din ceea ce nu doreau să li se întâmple.

Dar de ce nu se întorsese Elsie imediat ce drumurile redeveniseră practicabile? O amânare de două, chiar trei luni era de înțeles, dar de ce opt? O țineau prizonieră?

De ce nu aducea și copilul cu ea? Și de ce o evadare atât de riscantă? Toate acele întrebări îi roiau continuu în minte. Fără îndoială, la un moment dat va trebui să se întoarcă după copil. „Te rog să ai încredere în mine!“ Trebuia să aibă.

A ajuns târziu la pod în seara aceea. S-a oprit să cerceteze împrejurimile, apoi și-a luat o cameră la un cămin guvernamental, la opt kilometri distanță, și a încercat să doarmă. S-a întors la pod a doua zi, pe înserat. La un capăt al podului, orașul Chalakuran dormea, cu luminile stinse, la fel ca în noaptea precedentă. În celălalt capăt domneau întunericul și pustietatea. Râul umflat curgea alene, maiestuos, ca o zeiță cu forme pline. A oprit mașina cât mai aproape posibil de tufărișuri și de păpuriș. Pe drum venea un muncitor chinuindu-se să tragă după el un car supraîncărcat. Mergea cu capul între umeri, atât de concentrat pe eforturile sale, încât n-a zărit nici mașina neagră, nici pe Digby în umbra podului.

Nu avea habar unde anume plănuise Elsie să intre în apa râului la plecarea din Parambil. Nici nu-și putea imagina cum era să înoate pe întuneric. Aștepta deja de un sfert de oră, cu privirea țintă la oglinda apei, când a zărit ceva ce plutea, o Ofelie revenită la viață în mijlocul râului, și strălucirea unui braț virând spre mal. Pe urmă, nimic. Au trecut câteva minute. Într-un târziu, în celălalt capăt, o siluetă s-a desprins de conturul mătăhălos al podului. De la distanță, părea să fie o femeie îmbrăcată cu o fustă și o bluză. Când s-a mai apropiat, a văzut că femeia era udă leoarcă, cu hainele lipite de corp. S-a repezit spre ea, a înfășurat-o într-un prosop mare și a condus-o la mașină. Era albă de frig, dinții îi clănțăneau, tremura toată, părul îi era ciufulit și mirosea a apă de râu. Sprijinindu-se de portieră, și-a scos bluza și fusta ude, s-a șters în grabă și apoi a îmbrăcat cămașa și *mundu* pe care i le adusese el. A așezat-o pe scaunul pasagerului și a învelit-o cu o pătură, șocat de înfățișarea ei în lumina din habitaclu: o stafie palidă încadrată de fundalul negru al banchetei. Fața îi părea incredibil de istovită, de parcă trecuseră opt ani, nu opt luni.

– Îți mulțumesc pentru că ai venit, Digs. Hai să mergem, te rog! Repede!

N-a văzut pe nimeni în oglinda retrovizoare când a demarat. Elsie a băut cu nesaț din sticla lui cu apă. I-a dat apoi termosul cu ceai fierbinte îndoit cu whisky, așa cum obișnuiau să bea seara, pe acoperiș. Picioarele ei sângerau de când se chinuise să iasă din albia râului.

– Crezi că te caută? a întrebat-o.

Elsie a clătinat din cap și și-a mușcat buzele.

– Încă nu. Mi-am lăsat papucii și prosopul pe malul râului. Le vor găsi până la urmă. Și atunci mă vor căuta. Dar un cadavru poate fi purtat de ape kilometri întregi.

Cuvintele ei i-au înghețat sângele în vene; își imagina cealaltă realitate, în care ea chiar se înecase, astfel că nu ședea lângă el, iar corpul ei era dus de apă spre mare.

– Și copilul?

Ea a închis ochii și s-a ghemuit în scaun ca un pui de pisică în pleduri – o imagine a suferinței, pierderii și istovelii.

– Te rog, Digby! Te implor, lasă-mă să-ți povestesc totul când vom ajunge acasă.

El a întins mâna pe sub pătură, după mâna ei; degetele ei erau țepene și aspre din cauza frigului, cu pielea încrețită din cauza șederii îndelungi în apă. I le-a strâns, dar ea nu i-a răspuns. A auzit-o rostind un „Digby“ înăbușit, de parcă o rănise și îl apostrofa. Și în foarte scurt timp a cuprins-o somnul adânc al cuiva care n-a dormit de zile întregi.

La ora trei a dimineții a parcurs ultima bucată din traseu, încheind dificila misiune a condusului prin beznă pe drumul de acces – un lucru pe care nu-l mai făcuse niciodată din pricina pericolului reprezentat de elefanții sălbatici. Abia când a oprit în fața bungalow-ului său, la Grădinile Gwendolyn, a început să simtă junghiul din umeri și crampele din ceafă, constatând că strângea volanul din toate puterile. A stins motorul, dar nici liniștea adâncă n-a reușit s-o trezească.

O siluetă s-a desprins din penumbrele casei. Cromwell. Așteptase afară, înfășurat într-o pătură. L-a ajutat să coboare din mașină, susținându-l până când i s-au dezmorțit membrele, după care l-a scuturat de umeri, izbindu-l de caroseria mașinii de parcă ar fi vrut să-l ia la bătaie.

– Multă îngrijorare, șefule. Prea multă.

Avea ochii roșii și mijiți de nesomn.

Digby l-a prins de antebrațe.

– Știu. Îmi pare rău.

Cromwell a văzut-o apoi pe Elsie dormind și și-a ascuns șocul stârnit de înfățișarea ei.

– Domnița e bine.

Fusese deopotrivă o întrebare și o afirmație plină de speranță.

– Nu știu. A trecut printr-un adevărat iad.

Un iad pe care el nu-l înțelesese încă.

A deschis portiera, iar Elsie s-a trezit. Când a văzut unde erau, s-a întors spre Digby cu o expresie de ușurare atât de intensă, încât pentru prima dată el a crezut că înțelege grozăvia situației prin care trecuse.

– Oh, Digby, aerul pare atât de rarefiat aici! i-a spus inspirând adânc și scuturându-și apoi un fior.

Către Cromwell n-a putut decât să zâmbească slab; s-a împiedicat când a încercat să meargă, așa că Digby a luat-o în brațe ca s-o ducă în casă, iar ea s-a agățat de gâtul lui.

– Îți mulțumesc, prietene, pentru că m-ai așteptat, i-a spus el lui Cromwell. Acum du-te acasă, te rog! Familia ta nu mă va ierta pentru că te-am reținut atât.

I-a adus termosul cu ceai cald și sendvișurile cu carne de pui pe care le pregătise bucătăreasa. În timp ce ea mânca, i-a umplut cada cu apă fierbinte. A ajutat-o apoi să se dezbrace și să intre în baie. Pielea îi era pătată, cu zone decolorate, ca o hartă veche. I-a observat abdomenul supt și zbârcit, contrastând cu sânii umflați, cu areolele mari cât niște farfurioare. S-a așezat alături, pe un taburet. Elsie s-a cufundat complet în apă, lăsându-și afară doar labele picioarelor, sprijinite de marginea căzii. Digby a văzut un fir de sânge curgându-i de la baza degetului mare și s-a apropiat să se uite mai bine. Tălpile îi erau pline de vezicule.

Elsie a ieșit la suprafață. Când a mângâiat-o pe mână, i-a simțit-o noduroasă și îngroșată, ca tovalul. I-a studiat degetele: aveau crăpături, de parcă lucrase cu sârmă ghimpată. Ea și-a tras mâna dintr-a lui.

A simțit că se prăbușește cerul peste el.

Mâinile, picioarele cu vezicule, petele deschise la culoare de pe brațe… În clipa aceea a știut. Ar fi vrut să urle, să spargă ceva, să se revolte împotriva nedreptății unei vieți care dădea cu o mână doar ca să ia și mai mult cu cealaltă.

Ea îl privea cu ochii măriți, văzând cum înțelegerea se așterne pe chipul lui, cum strânge în mâini marginea căzii și se clatină. N-a îndrăznit să rostească nici un cuvânt. Treptat, Digby și-a regăsit stăpânirea de sine. Și-a cufundat brațul în apă încă

o dată, căutându-i mâna, și a dus-o la buze.

– Nu! a strigat ea trăgându-și-o, însă el nu i-a dat drumul.

– E prea târziu pentru asta, a zis cu glasul sugrumat, apăsându-i palma pe obrazul lui, fiindcă dragostea pe care o simțea era complet detașată de lucrul cumplit pe care îl înțelesese între timp.

– Îți interzic! a exclamat ea retrăgându-și picioarele în cadă și aruncând stropi de apă peste margine.

– Iar eu îți interzic să-mi interzici, a ripostat Digby lăsându-se în genunchi și întinzând brațele în apă ca să-i cuprindă trupul, s-o strângă lângă el pe femeia aceea fără care nu mai avea motive să trăiască. Nimic din ceea ce faci nu mă va îndepărta, a adăugat printre hohote de plâns, ținându-i trupul ud lipit de al lui.

I-a căutat gura, deși ea încerca să și-o ferească, și a găsit-o până la urmă, simțindu-i gustul buzelor și al lacrimilor lor amestecate când ea a cedat plângând și l-a lăsat s-o sărute, sărutându-l la rândul ei. Agățată de trupul lui îmbrăcat, dar ud, a plâns eliberându-se de ceea ce înăbușise atât de mult timp, împărțind în sfârșit cu el imensa povară pe care o purtase de una singură.

A ținut-o strâns la pieptul lui. Ce arme au oamenii în arsenalul lor pentru asemenea momente? Doar gemete, lacrimi și hohote care nu pot schimba nimic. Apa din cadă se revărsa pe pardoseala băii: apă prețioasă, apă din abundență, apă care putea spăla sângele și fluidul din vezicule, putea spăla lacrimile, chiar și păcatele, dacă credeai în așa ceva, dar care n-avea să spele niciodată stigmatul leprei, nu în timpul vieții lor, fiindcă nu-l aveau pe Elisei care să le spună: „Du-te și te scaldă de șapte ori în Iordan, că ți se va înnoi trupul tău și vei fi curat“[87], nu-l aveau pe Fiul Domnului care să atingă plăgile de lepră și să le vindece.

Scrisoarea lui Elsie avea sens acum. Era de înțeles de ce își părăsise fiica. Motivul era în fața lui, în degetele ei coroiate, în începutul deformării mâinii. Știa foarte bine că sarcina îi slăbise apărarea imunitară, permițând ca unele boli aflate deja în organism, ca lepra sau tuberculoza, să explodeze. O știa și Elsie, care crescuse avându-l pe Rune vecin și prieten; știa ceea ce profanii nu știau: cât de mare era riscul ca un nou-născut să contracteze lepra de la mama lui.

– Înțelegi? l-a întrebat, iar el a încuviințat pe tăcute. Eu nu trebuia să am niciodată copii, Digby!

– Nu vorbi așa!

– Am *vrut* să avem un copil împreună, Digs! Mi-am dorit să vin la tine imediat ce am aflat că sunt însărcinată, dar am rămas blocată acolo. Nu ți-am putut trimite nici măcar o scrisoare. Iar în timpul acelor ploi oribile, interminabile, mâinile și picioarele… S-a petrecut totul foarte repede. La început n-am știut ce e. Dar pe urmă am văzut că nu mai pot să țin pixul în mână. Și mi-am dat seama. Și-a privit îndelung degetele cu pielea crăpată înainte de a relua: Aproape că am murit aducând-o pe lume, Digby. Poate că ar fi fost mai bine așa. Am avut o criză de convulsii, după care, din fericire, nu-mi mai amintesc nimic. Copilul era întors invers. Am avut o hemoragie gravă, dar cumva am supraviețuit amândouă. Mariamma. Așa o cheamă, după numele soacrei mele. E un copil frumos. Abia după câteva zile am putut să ridic capul de pe pernă și să mă uit la fiica noastră. Voiam s-o țin în brațe, dar nu puteam. Rune îmi spusese de ce nu permiteau niciodată accesul copiilor la Sfânta Bridget. Știam.

Digby a încercat să-și imagineze fetița, copilul lor, fiica lor. Mariamma. Jinduia s-o vadă.

– Pot s-o cresc eu aici, Elsie. Voi avea grijă de tine separat. Și…

– Nu, Digby, nu se poate. Nu poți. E mai bine să crească fără mamă decât ca fiică a unei leproase.

Era pentru prima dată când cuvântul a fost rostit, după ce o luase el de la pod. Sonoritatea lui persista în aer cu obstinație. Ea l-a privit în față.

– Da, Digby, o *leproasă*. Asta sunt. Nimeni nu ține în casă un lepros. Și nimeni nu poate păstra un asemenea secret. Crede-mă, a insistat ea aplecându-se în față, nici n-ar putea crește într-o casă mai bună decât cea a soacrei mele. Ammachi Mare e iubirea întruchipată. Și le va avea alături pe Bebe Mol și pe Anna *Chedethi*.

– Și pe soțul tău?

Elsie a clătinat din cap.

– El nu e într-o stare bună. A luat opiu pentru gleznele fracturate și nu s-a mai putut opri. Acum nici nu mai știe altceva. A tras adânc aer în piept și, privindu-l țintă, a continuat: El crede că fetița e a lui, Digby. Are motive să creadă asta. Doar un motiv, o singură dată. Era îmbuibat cu opiu, iar eu nu m-am opus. Puteam, însă n-am făcut-o. Și când a aflat că sunt însărcinată, s-a convins singur că bebelușul e Ninan reîncarnat. Că așa își cerea Dumnezeu iertare. Iar când s-a dovedit că e fată, s-a dedat și mai tare la opiu.

Singurul sunet care se auzea era apa picurând din robinet.

– Nu puteam să scap altfel decât lăsându-i să creadă că am murit. De ce să-i împovărez cu vestea bolii? Dacă i-aș fi spus ei, Ammachi Mare ar fi insistat să rămân. M-ar fi primit cu brațele deschise orice ar fi fost. La fel ca tine. Dar n-aș fi făcut decât să trag toată familia în prăpastie. Să le distrug bunul nume. Să-i distrug viața fiicei noastre. M-a durut inima fiindcă nu i-am putut mărturisi adevărul lui Ammachi Mare, dar e mai bine să creadă că m-am înecat.

– Dar dacă Mariamma mea ar crește aici, cu noi, dar separat…

– Nu, Digby! a exclamat ea ridicându-se în șezut. Ascultă-mă! Știi câte nopți n-am dormit tot gândindu-mă la asta? Am *murit* noaptea trecută pentru ca fiica mea să poată duce o viață normală. Înțelegi? Asta înseamnă că trebuie să mă duc undeva unde nu voi putea fi găsită. Niciodată! Trebuie să mă ascund acolo unde nimănui nu i-ar trece prin minte să mă caute, unde nimeni n-ar da peste mine întâmplător, unde să nu se audă vreun zvon despre mine. Fiica mea nu trebuie să afle *niciodată* că exist. Elsie s-a înecat. Înțelegi? Iar Grădinile Gwendolyn nu pot fi locul acela. Singura alegere pe care o am, alta decât asta, e să mă arunc peste marginea Jilțului Zeiței. Dar nu sunt gata s-o fac încă. Nu atât timp cât încă mai pot lucra. Vreau să continui să creez până când nu voi mai fi în stare. Și pot să fac asta la Sfânta Bridget.

A ajutat-o să iasă din cadă și să se șteargă. Ea a îndoit un prosop pe lungime, și l-a trecut printre coapse și a legat un *mundu* ca să-l țină în loc. Când s-a retras în pat, el și-a adus trusa ca să-i curețe și să-i panseze bășicile, dar ea a încercat să-l împiedice.

Și-a amintit de vezicula care îi apăruse după prima lor drumeție. Nu simțise atunci nici o durere. Fusese oare un indiciu timpuriu, pe care el îl ratase? Îi mai apăruseră bășici pe mâini când sculpta, dar asta era ceva normal – cu excepția faptului că ea abia le dădea atenție. Acum putea călca pe un covor sau pe un cui și ambele i se păreau la fel la atingere.

– Aș vrea să nu pui mâna pe ele, i-a spus Elsie privindu-l cum îi pansa picioarele.

– Boala nu se ia așa.

– Așa spunea și Rune, a râs ea cu amărăciune. Dar, Digs, *eu* am luat-o. Cum? Fiindcă am crescut lângă o leprozerie? Din vizitele la Rune? Cum?

– Toți suntem expuși la un moment dat. Unii dintre noi sunt susceptibili să ia

boala.

– Dacă și tu ești susceptibil?

A continuat s-o panseze în tăcere.

– Elsie, ce-ai fi făcut dacă n-aș fi primit scrisoarea? Dacă n-aș fi venit?

– M-aș fi dus la Sfânta Bridget, a răspuns ea fără ezitare. Plănuisem ca, dacă ai fi venit, să-ți cer să mă duci direct la Sfânta Bridget. Dar eram foarte, foarte obosită. Și știam că avem nevoie de timp să vorbim. Trebuia să-ți explic. Îți datoram asta.

El s-a dezbrăcat, s-a spălat și a venit lângă ea, doborât la rândul lui de oboseală. Când s-a întins în pat, Elsie a încercat să-l respingă.

– Nu poți să te culci cu mine! De ce faci asta, Digby?

Fără să-i răspundă, el a ridicat cearșaful, acoperindu-și trupul gol și pe al ei, și s-a ghemuit lângă ea. Pleoapele ei erau grele de lacrimi, de suferința prin care trecuse și de ușurarea resimțită, fie ea și temporară. A auzit-o murmurând: „Îți interzic“, după care a cuprins-o somnul. A privit-o în timp ce dormea, cu fața albă ca perna. Lui, în ciuda oboselii, gândurile nu-i dădeau pace, așa că somnul l-a ocolit.

Peste o oră era treaz încă; brațul îi amorțise sub capul ei, dar nu i-ar fi păsat nici dacă s-ar fi desprins și i-ar fi căzut. Nu se mai putea distanța de suferințele ei. Boala care o afecta devenise și a lui. Nu mai avea de ce să rămână pe o moșie care nu-i mai necesita prezența, știind că iubirea vieții lui trăia în altă parte. Elsie murise pentru restul lumii de dragul copilului *lor*. Și nu putea face acest sacrificiu de una singură. Știa acum foarte bine ce avea de făcut. „Este sfârșitul unei vieți. Și începutul alteia pe care nu mi-aș fi putut-o închipui vreodată. Nu am de ales, iar acesta e cel mai bun tip de alegere.“

Când s-a luminat afară, Elsie s-a trezit dezorientată, neștiind bine unde se află. Apoi și-a dat seama că e în brațele lui. Digby se uita la ea, cu dragoste în priviri. Dincolo de ferestre se auzeau muncitorii trecând și sporovăind, iar un șef de echipă dădea ordine. Sunetele de la Grădinile Gwendolyn. O nouă zi. A ridicat puțin capul, privind în jur. Digby și-a retras brațul de sub umerii ei, iar ea i-a studiat chipul. Părea liniștit. În clipa următoare au năpădit-o lacrimile, începețoșându-i iarăși ochii.

– Digby, nu pot să rămân. Nici măcar pentru o noapte.

– Știu.

– Și de ce zâmbești?

– Dacă Sfânta Bridget e locul în care nimeni nu te va putea găsi, înseamnă că soarta mea a fost deja decisă. *Oriunde ai merge, orice ți s-ar întâmpla, mi se va întâmpla și mie.* Nu, Elsie, nu mă contrazice! Mie îmi este foarte clar. Mai simplu de atât nu se poate. Voi fi întotdeauna alături de tine, întotdeauna. Până la sfârșit.

CAPITOLUL 84. Lumea cunoscută

1977, Sfânta Bridget

Mariamma simte ceva arzându-i degetele. Ceaiul. Dă drumul din mână ceștii, care îi cade pe genunchi și de acolo pe covor, unde aterizează fără să se spargă. Ceaiul fierbinte i se îmbibă în haine și îi opărește coapsele.

Durerea nu știe de trecut sau viitor; cunoaște doar prezentul. Face o săritură înapoi de la fereastră și își trage sariul și fusta, dezlipindu-le de piele.

– Doamne! exclamă Digby. Ești bine?

Nu e nicidecum bine. De cealaltă parte a ferestrelor până în podea, femeia – mama pe care n-a cunoscut-o până acum, în cei douăzeci și șase de ani de viață – continuă să stea liniștită pe peluză, alegând semințe în palmă. Ceva îi spune Mariammei că încă n-a clipit. Trece parcă o viață întreagă până când reușește să-și recapete glasul.

– De cât timp a…?

– Este aici aproape de când te-ai născut tu, răspunde Digby.

Semnalele contradictorii din mintea ei se lovesc unele de altele. E la Parambil o fotografie a mamei ei care i-a rămas în memorie: ochii aceia cenușii au urmărit-o în fiecare zi – au privit-o chiar și astăzi dimineață, în timp ce s-a îmbrăcat și s-a pregătit pentru întâlnirea cu cel care i-a dat viață. Mama aceea a rămas mereu tânără, stăpână pe sine, frumoasă și elegantă, cu buzele închise înăbușind un zâmbet – stârnit poate de vreo vorbă a fotografului. Aceea e fața unei mame în care o fată poate avea încredere. Cum ar putea acum să reconcilieze acea mamă de mult pierită cu femeia în viață de pe peluză?

– Am nevoie de aer, spune ea întorcându-se cu spatele spre fereastră și ieșind în fugă din cameră.

Aleargă pe o alee pietruită, îndepărtându-se de grupul principal de clădiri, pe lângă o livadă, dincolo de o creșă, și ajunge la zidul din spate al proprietății, de unde nu mai are încotro să se ducă, până când zărește o portiță pe care o deschide și gonește în jos, pe o serie de trepte acoperite cu mușchi… oprindu-se în cele din urmă. În fața ei curge încet, molcom, apa unui canal care cotește spre albia unui râu pe care nu-l poate vedea, însă îl aude. Stă pe ultima treaptă, cu picioarele în apă. Fiecare părticică din ea, fiecare celulă jinduiește să se arunce, să se lase purtată cât mai departe posibil de aici.

Stă la această confluență a uscatului cu apa, cu inima bubuindu-i, cu răsuflarea tăiată, și totuși abia acum izbutind să respire. Pe oglinda verde și tremurată a apei își vede reflexia vălurită. A venit aici frântă, a venit să-l ia la întrebări pe cel care i-a dat viață, dar nu i-a fost tată, și a găsit-o în schimb pe mama ei moartă, care de fapt trăiește. Și care a trăit mereu. Care a fost în viață în toți anii în care Mariamma i-a dus dorul și s-a rugat să se întoarcă din morți.

Apa canalului curge mai departe udându-i poalele sariului, neafectată de mâhnirea ei și de vestea abia aflată. Este indiferentă, această apă care leagă între ele toate canalele, apa din râul aflat ceva mai departe, și cea din lacuri, din mări și din oceane – toată, o singură apă. Aceeași apă care curge prin fața casei Thetanatt și în

care mama ei a învățat să înoate; cea care l-a adus pe Rune aici, ca să repună pe picioare un lazaret abandonat; cea care l-a purtat pe Philipose pentru a salva un copil aflat pe moarte, cu mâinile sale unite cu cele ale lui Digby; aceeași apă care a luat-o cu ea pe Elsie pentru a muri și apoi a salvat-o, i-a dat o nouă viață în brațele celui care a iubit-o mai mult decât orice pe lume – și care e părintele unicei fiice a lui Elsie, Mariamma.

Iar acum fiica aceea este aici, stând cu picioarele în apa care îi unește pe toți în timp și spațiu, așa cum i-a unit întotdeauna. Apa în care a pășit ea în urmă cu câteva minute e dusă de mult și totuși e aici, trecutul, prezentul și viitorul fiind inexorabil interconectate, ca însuși timpul care s-a întrupat. Acesta este legământul apei: toți sunt ineluctabil legați între ei prin faptele lor bune și mai puțin bune, și nimeni nu e separat de ceilalți.

Rămâne o vreme acolo, ascultând refrenul clipocit, incantația care nu încetează niciodată, repetându-și mesajul că *toți una suntem*. Ceea ce a crezut că este viața ei s-a dovedit a fi doar *maya*, doar iluzie, însă o iluzie împărtășită cu ceilalți. Și ce poate face altceva decât să meargă mai departe?

Când își recapătă în sfârșit stăpânirea de sine, pornește înapoi cu pași lenți. Și-o închipuie pe Elsie crescând nu departe de aici, fără mamă – măcar asta au în comun. Orice și-ar fi imaginat Elsie când era mică, în mod cert nu s-a gândit vreodată că va ajunge *aici*. Mama ei n-a *ales* ea însăși să fie leproasă. Cât de crud e faptul că, ținând seama de tot ce avea de oferit lumii, *asta* i-a fost soarta: să fie închisă într-o leprozerie, un loc atât de izolat de lume, încât la fel de bine s-ar putea afla pe o altă planetă. Și în tot acest timp, o bacterie ce se înmulțea fără grabă i-a răpit simțirea, a lipsit-o de vedere și i-a distrus, puțin câte puțin, orice posibilitate de a face singurul lucru pe care s-a născut să-l facă. Mariamma se înfioară când își dă seama de altceva, la fel de crunt: în tot acest timp, mintea mamei ei trebuie să fi rămas întreagă: o artistă silită să asiste la schilodirea încetul cu încetul a propriului ei corp, odinioară superb, și la distrugerea treptată a capacității ei de a face artă. Mariamma nu poate cuprinde cu mintea atâta suferință.

Digby nu s-a mișcat de lângă fereastră; privește încă silueta de pe peluză, pe fața lui citindu-se durere și iubire, două sentimente contopite într-unul singur, care i-a devenit o a doua natură. Acest om rănit el însuși a rămas în toți acești ani alături de mama ei, martor la suferințele prin care a trecut ea și suferind la rândul său la vederea lentei sale deteriorări.

Expresia i se schimbă când o vede pe Mariamma, și această revenire a lui în prezent îi amintește Mariammei de tatăl ei; deseori când se apropia de el i se părea că Philipose se întoarce dintr-un loc neștiut, insondabil. Există un lucru care i-a unit pe cei doi bărbați: au iubit-o pe mama ei.

Se apropie de Digby și privesc amândoi afară, pe fereastră.

El îi spune de parcă n-ar fi lipsit nici o clipă din încăpere:

– Mama ta obișnuiește să stea așa la soare în fiecare dimineață. Glasul lui are un ton meditativ, nostalgic. Iese pe poarta din gard și numără cinci pași până în mijlocul peluzei. Pentru ea cultiv toți trandafirii ăștia. Mirosul i-a rămas intact, din fericire. Știe să recunoască treizeci de soiuri numai după parfumul lor, îi povestește el aidoma unui părinte mândru de noile realizări ale copilului său. Când se satură de stat la soare, face șapte pași până la fereastra asta, își pune ambele mâini pe geam și rămâne așa timp de aproape un minut, indiferent dacă eu sunt aici sau nu. E un mic

ritual al ei. Al nostru. Nu mi l-a explicat niciodată. Cred că e un fel de binecuvântare, o rugăciune pe care mi-o trimite în miezul zilei, ca să-mi spună că mă iubește și că e recunoscătoare pentru existența mea. Zâmbește cu un aer visător și, o clipă mai târziu, continuă: Dacă sunt aici, pun și eu mâinile pe geam, peste ale ei. Cred că știe când fac asta. Și apoi, fie că sunt aici, fie că nu, pleacă.

– Știe că eu sunt aici?

– Nu! spune el precipitat. Nu. Nu i-am spus când ai venit să-l vezi pe Lenin. E singura dată, în douăzeci și cinci de ani, când i-am ascuns ceva.

– De ce?

Digby oftează și închide ochii. Rămâne mult timp tăcut înainte de a răspunde.

– Fiindcă toată viața s-a străduit să păstreze acest secret. Încearcă să te pui în locul ei, Mariamma. Imaginează-ți cum a fost imediat după oribila moarte a lui Ninan. Philipose… tatăl tău… a învinovățit-o pe ea, iar ea l-a învinovățit pe el. După înmormântare, ea fuge de la Parambil. La scurt timp după aceea, moare Chandy. Îngrijorați pentru sănătatea ei mintală, prietenii o duc sus, la munte, ca să-i distragă atenția. E măcinată de durere și de furie, tentată chiar să-și pună capăt vieții. Dintr-o întâmplare, descoperă încercările mele artistice și uneltele de sculptură. Își exprimă toată acea furie cu ajutorul dălții și al ciocanului, și cred că asta o salvează. Rămâne aici, cu mine, după ce prietenii ei pleacă. Devenim apropiați… ne îndrăgostim unul de celălalt. Ea primește veste că Bebe Mol e foarte bolnavă și numai din acest motiv pleacă la Parambil, unde intenționează să stea timp de câteva zile. Dar rămâne blocată din cauza unui muson atipic. În acel răstimp, își dă seama de două lucruri: că e însărcinată și că are lepră, care evoluează fulminant – știi că așa se poate întâmpla în lunile de sarcină. În momentul respectiv, tatăl tău… nu era în cea mai bună formă. Din cauza opiului. Nu mai vede cale de ieșire, nimic bun în viitor. Indiferent dacă vine la mine sau rămâne acolo, în preajma ta nu poate sta – știe bine asta fiindcă a crescut în apropiere de Sfânta Bridget și de Rune. Ar însemna să te pună în pericol. Ea și tatăl tău se distanțează unul de altul. Dar într-o noapte el vede cât e de nefericită, încearcă s-o consoleze, iar asta îi stârnește dorința de intimitate. Ea nu-l oprește. Când sarcina devine vizibilă, el, în starea aceea indusă de opiu, crede că e copilul lui. Așa se face că ea ajunge să ia o decizie: va trebui să dispară îndată ce te aduce pe lume. Va trebui să moară. Toți cei de la Parambil trebuie s-o creadă moartă, ca să nu le păteze numele pentru totdeauna. Are o singură consolare: știe că cel mai bun lucru pe care poate să-l facă este să te lase în grija lui Ammachi Mare, la Parambil.

– Dar dacă tata sau Ammachi Mare ar fi știut, ar fi avut grijă de ea, ar fi…

El clatină din cap.

– Cât timp ar fi trecut înainte ca negustoreasa de pește să nu mai treacă pe la voi, iar rudele să înceapă să vă ocolească? Ceea ce face boala asta corpului și cărnii e oricum destul de rău, dar teama de contagiune destramă familii. În fiecare săptămână vin la noi femei alungate de acasă de soții lor. Sau tați goniți cu pietre de copiii lor. Doar aici își găsesc cu toții un nou cămin.

Mariamma ar vrea să protesteze, să îl contrazică. Dar adevărul e că, dacă n-ar fi fost medic, ar fi avut curajul să păsească aici? Ea *este* doctor, un discipol al lui Hansen; o persoană care a disecat țesuturi leproase. Ea cunoaște dușmanul… și *totuși* prima ei reacție când și-a văzut mama a fost una de oroare și repulsie. „Pune-te în locul ei“, i-a spus Digby, însă îi e imposibil să se închipuie încălțată cu sandalele acelea cu talpă groasă, croite din cauciuc de anvelopă; îi e imposibil să se imagineze trecând prin coșmarul pe care l-a trăit mama ei și pe care încă îl trăiește. Când Elsie

își ridică spre soare chipul cu ochi care nu mai văd, Mariamma e scuturată de un fior.

– Boala asta ostracizează copii nevinovați, iar Elsie n-a vrut să crești marcată de eticheta pe care o poartă ea. Mai bine s-o crezi moartă decât s-o vezi în felul ăsta. Iar pentru cei de la Sfânta Bridget, faptul că sunt aici e aproape totuna cu a fi morți, spune Digby cu amărăciune. Cei dragi nu-i vor mai vedea niciodată. Nici nu vor să-i mai vadă. N-am primit niciodată vizita vreunei rude. Nici măcar o dată. Cred că tu ești prima. Elsie și-a înscenat înecul și m-a chemat s-o iau de la râu. Eu am vrut să rămână pe proprietatea mea, însă a refuzat. Exista un singur loc în care putea trăi păstrându-și teribilul secret. Aici. Cât despre mine, n-am avut de ales. Nu puteam accepta s-o pierd din nou.

– Cine altcineva mai știe?

– Doar Cromwell. Și acum, tu. Cromwell mi-e ca un frate. El ne-a făcut posibilă viața aici. Deja îmi administra moșia, iar acum îi aparține lui în întregime. Prietenii mei cred că l-am găsit pe Isus și de aceea m-am retras aici. Și s-a dovedit că era nevoie de mine la Sfânta Bridget. Misiunea suedeză nu reușea să găsească asistente și medici dispuși să vină să lucreze aici pe termen lung. Prejudecățile sunt prea mari. Eu eram deja familiarizat cu Sfânta Bridget. Lucrurile se deterioraseră după moartea lui Rune și erau multe de făcut. Cea mai grea lovitură a survenit atunci când mama ta și-a pierdut vederea. Acum îi citesc în fiecare seară. Când a aflat despre moartea tatălui tău, i s-a frânt inima. A renunțat să mai lucreze. L-a jelit zile întregi, a plâns pentru el. Și pentru tine. Trăia oricum cu vina în suflet în fiecare zi, însă când ai rămas orfană, suferința i s-a înzecit. Acum asta e singura durere pe care o mai poate simți: durerea sufletească. Chinul de a fi nevoită să dispară de pe fața pământului pentru a-i proteja pe cei pe care îi iubea. Întreaga ei artă te are pe tine în centru, Mariamma, pe tine și durerea de a fi silită să renunțe la tine. Biata ta mamă nu-și putea manifesta iubirea decât aneantizându-se, decât devenind un nimeni, o anonimă neștiută de copilul ei. Se vede asta în sculpturile ei, în felul în care își exprimă durerea de a fi nevoită să-și ascundă fața, de a ști că nu și-o poate arăta niciodată, de a fi moartă pentru tine, doar pentru ca tu să trăiești.

Mariamma plânge auzindu-i cuvintele. A avut parte de toate sărutările și de toată dragostea maternă posibilă din partea lui Ammachi Mare, a tatălui ei, a Annei *Chedethi* și a lui Bebe Mol. Toți au iubit-o. Dar plânge fiindcă i-a lipsit mama *adevărată*, care până la urmă a fost aici tot timpul. Da, i-a lipsit femeia de pe peluză, i-a lipsit mama care ar fi putut fi Elsie, dacă nu s-ar fi îmbolnăvit de lepră. „Există în viața mea un abis, un vid al tuturor acestor ani în care viețile noastre au fost separate.“

Digby îi întinde o batistă imaculată. Mariamma o ia, recunoscătoare. Se adună pe cât posibil și îl privește pe cel care i-a dat viață și care s-a retras aici pentru a fi alături de femeia pe care o iubea.

– Și tu ai fost nevoit să renunți la lume, Digby!

– La lume? Ha! exclamă el cu un râs amar care nu-i stă în fire. Nu, nu! Am renunțat la ceva mult mai important, Mariamma. Am renunțat la *tine*. Am renunțat la șansa de a-mi cunoaște unicul copil. Cât am jinduit să te cunosc! Asta n-a fost doar durerea ei, ci și a mea, să știi.

Mariamma e șocată de intensitatea emoției lui, de chinul și frustrarea care-i răzbat din glas. Nu-i poate susține privirea.

– Singurul lucru care a mai atenuat durerea de a nu te avea aici, cu noi, a fost acela că ne aveam unul pe celălalt. Eu am redevenit, într-un fel, chirurg – l-am

răsplătit pe Rune pentru tot ce a făcut pentru mine –, iar Elsie n-a încetat nici o clipă să fie artistă. Eu și mama ta am trăit un sfert de secol împreună! A fost greu. Când am venit aici, era încă o femeie frumoasă. Și atât de puternică! Forța minții ei, calitatea lucrărilor artistice… Aș fi vrut s-o vezi și tu în zilele ei de glorie! Inima mi s-a mai frânt câte puțin cu fiecare piedică sau dificultate. Uită-te ce i-au făcut trecerea timpului și nenorocita asta de boală Hansen! Dar noaptea, unul în brațele celuilalt, încercăm să uităm. Eu mă mulțumesc cu atât, Mariamma.

Nu știe ce să spună despre o asemenea dragoste; e puțin invidioasă.

– Când rubrica tatălui tău a reînceput să apară în ziar, plină de umor și spirit – dar și de durere –, Elsie și-a dat seama că a reușit să-și depășească dependența. Îndrăznesc să spun că ea a fost cea mai înfocată cititoare a Omului Obișnuit. Îmi traducea și mie articolele. Înainte de a orbi, firește. După aceea a trebuit ca alții să i le citească.

– Despre viața mea știe ceva?

– Oh, Doamne, da! spune el zâmbind. Atât cât am putut afla. Când redactorul care coordona rubrica tatălui tău a scris articolul acela în care explica misterul Tulburării și autopsia… ea nici nu s-a mai putut gândi la altceva. A întristat-o faptul că descifrarea misterului a venit prea târziu pentru el, prea târziu pentru Ninan. Știa că l-a învinovățit pe nedrept pentru moartea băiatului; în durerea lor, fiecare s-a întors împotriva celuilalt. Iar când el a reușit să scape de dependența de opiu, Elsie de la Parambil murise de multă vreme. Și n-a mai apucat să-i spună cât de rău i-a părut.

Trăsăturile lui Digby sunt reliefate de lumina care pătrunde prin fereastră; Mariamma deslușește în ele o tristețe profundă, exagerată de cicatricea de pe obraz. Chiar vede ceva din sine însăși în omul acesta care are aproape șaptezeci de ani. Se sprijină ușor de umărul lui. Ezitând, el îi cuprinde umerii cu brațul – acest alt tată al ei îmbrățișându-și fiica în vreme ce privesc amândoi spre mama ei.

Iubește-i pe cei bolnavi, pe fiecare dintre ei până la unul, ca și cum ar fi din familia ta. Tatăl ei copiase acest citat pentru ea; încă îl are, între pagina de titlu și următoarea, în exemplarul mamei sale din *Anatomia lui Gray*.

„Appa, ar trebui s-o iubesc pe femeia asta care a refuzat să facă parte din viața mea? O femeie care și-a înscenat moartea pentru ca niciodată să nu-mi treacă prin minte s-o caut? Aș putea să-i înțeleg alegerea, dar pot oare și s-o iert? Există oare vreodată motive pentru a-ți părăsi propriul copil?“

Brusc, își îndreaptă spatele și se depărtează de Digby.

– Digby, o cunosc! Da, toți leproșii arată la fel. Dar pe ea o cunosc! E cerșetoarea care venea la Parambil. Întotdeauna, înainte de Convenția de la Maramon. Se apropia și se oprea, stând nemișcată. Digby, i-am pus și eu bani în cănuță!

Expresia lui vinovată îi arată că nu se înșală.

– Jinduia să te vadă, Mariamma. Amândoi jinduiam. Eu nu puteam să vin fiindcă, alb fiind, aș fi atras atenția. Dar în fiecare an o duceam cu mașina cât mai aproape posibil. Îmbrăca haine de cerșetoare și aștepta cu orele până când te zărea și apoi venea pe jos spre casă. Eram invidios pe ea ori de câte ori reușea să te vadă. Dacă nu putea însă, suferea enorm. Cu trecerea anilor a devenit tot mai dificil, iar când a orbit, totul s-a terminat. Într-un an, Anna a fost cea care i-a pus monede în cană. Când s-a întors la mașină, Elsie avea inima frântă și, dintr-un impuls, am trecut amândoi pe lângă casă. Atunci te-am văzut eu pentru prima dată… te-am văzut mergând pe drum, limpede ca lumina zilei. Încă port în minte imaginea aceea. Atât de mult mi-aș fi dorit să te cunosc… dar aveai deja un tată. Și era un om bun, un tată mult mai bun decât aș fi putut eu vreodată…

– Da, așa a fost, îl întrerupe ea tăios.

Îi stă pe limbă să adauge: „Și să nu cumva să uiți asta“, dar n-o lasă inima. Au suferit destul, cu toții.

– Digby, cu câte știi tu despre lepră, n-ai putut să faci ceva pentru a-i păstra vederea? Sau mâinile?

El o privește nevenindu-i să creadă.

– Da' oare crezi că n-am încercat? se bâlbâie. Elsie e cel mai grav pacient al meu! Lepra nu-i mai e activă datorită tratamentului cu dapsonă și alte medicamente, dar nervii… odată ce sunt morți, păi, morți sunt! I-a fost luat darul durerii fizice. Dacă aș fi putut s-o protejez de traumele repetate, n-ar fi ajuns să arate așa ca acum!

E șocată de indignarea lui, de mânia care-i răsună în glas și de roșeața care i-a cuprins obrajii. E prima dată când îl aude vorbind cu accent.

– Numai că pentru ea, tot ce conta era arta ei afurisită. Îi bandajam mâinile în fiecare dimineață, dar dacă bandajul o încurca, și-l scotea imediat. Poate că vederea nu i s-ar fi deteriorat complet, dar când i-a fost afectat nervul facial și corneea i s-a uscat, îi pansam ochiul închis, ca să dau posibilitatea corneei să se vindece, iar ea își scotea pansamentul! Ne-am certat în privința asta. *Încă* ne certăm. Zice că la fel de bine aș putea să-i cer să nu mai respire! Că dacă încetează să mai lucreze, viața ei s-a terminat… Iar asta mă doare rău. Cred că mi-ar plăcea să aud că *eu* sunt viața ei. Fiindcă pentru ea trăiesc.

Își privește mâinile, de parcă și-ar vedea în ele propriul eșec, iar ea se întreabă dacă nu cumva dorința de a deveni medic, de a fi chirurg și de a repara lumea nu-i vine de la acest om, din genele lui.

– Ei bine, continuă el pe un ton mai blând, am știut întotdeauna că mă aflu în prezența unui geniu. Un talent ca al mamei tale apare foarte rar în lume. Arta ei e mai importantă decât mine și decât boala asta nenorocită! Nouă ne e greu să-i înțelegem această compulsiune. Și, mă crezi sau nu, ea încă face artă. Când vederea i s-a deteriorat, a intrat într-o frenezie a lucrului ca să-și termine proiectele începute, iar asta i-a afectat mâinile și mai rău. Uneori îmi cere să-i leg o bucată de cărbune de pumn, iar pe urmă îmi pun mâna peste a ei și desenăm împreună. Cercul s-a închis, adaugă el cu un râs lamentabil pe care Mariamma nu știe cum să-l interpreteze. În bungalow-ul nostru, în întuneric, lucrează cu lut moale. Tot ce mai are sunt palmele. Își lipește lutul de obraji, poate chiar de buze, ca să-i simtă forma. Așa nevăzătoare cum e, a creat sute de creaturi din lut, suficiente pentru a popula o lume în miniatură. Are o încredere în sine uluitoare. Știe ce valoare au piesele ei. A știut întotdeauna.

– Și cine le vede?

– Doar eu. Nimeni altcineva. Ar fi vrut ca operele ei să fie văzute, dar *nu* și dacă ar fi dat de înțeles cine e artista. *Eu* voiam ca ele să fie văzute. Cu ani în urmă am făcut o încercare precaută. I-am trimis câteva piese unui comerciant din Madras pe care îl cunoșteam, un fost pacient, și i-am spus că sunt realizate de un artist care vrea ca numele să-i rămână secret. S-au vândut imediat în cadrul unei expoziții, patru dintre cele șapte piese ajungând în afara țării. Apoi, într-o revistă din Germania a apărut un articol despre acest artist anonim. Oamenii erau foarte curioși, iar posibilitatea de a fi descoperită a îngrozit-o. N-am mai încercat niciodată așa ceva. Avem aici două magazii pline cu operele ei. Cine știe dacă lumea va ajunge să le vadă *vreodată*? Singurul lucru mai important pentru ea decât arta e ca toți s-o creadă înecată și nimeni să nu afle cumva că de fapt are lepră și trăiește aici. Își dorește ca secretul să moară odată cu ea, chiar dacă asta înseamnă că și arta ei va muri.

Mariamma se gândește la bietul ei tată, care a luat în mormânt propriul său secret, neștiind că soția lui e în viață. Sau poate că a știut? De aceea să fi plecat atât de brusc spre Madras? Să fi aflat întâmplător ceva?

– Digby… Acum, când știu că secretul ei a fost dezvăluit, crezi că va vrea să vorbească cu mine?

El oftează.

– Nu știu. A ales să dispară tocmai ca tu să crezi că a murit. Elsie… de fapt amândoi ne-am dedicat viața acestui secret. Iar acum crede că a reușit. Și *eu* am crezut asta… până când ai intrat azi în sala de operații. Așa că… va vrea oare să vorbească cu tine? Să-i spulberăm iluzia pe care s-a străduit atât de mult s-o creeze? Nu știu.

Mariamma se gândește la propriile ei iluzii spulberate. Ce-ar trebui – să le fie recunoscătoare Tulburării și lui Lenin fiindcă au adus-o aici, sau să-i urască pentru asta? Tulburarea te privează de multe, dar totodată îți dă și lucruri pe care poate nu le-ai fi dorit. Deodată, i se face dor de Lenin.

O studiază din priviri pe femeia așezată pe peluză – Elsie. Mama ei. Pare straniu de împăcată și liniștită cu trupul acela desfigurat… Sau poate că la mijloc e doar dorința unei fiice de a o percepe așa? Tot ce i-a mai rămas mamei sale din ceea ce a definit-o cândva este gândirea… Asta, plus rămășițele unui trup care abia dacă mai funcționează, și totuși încă încearcă să facă artă. Și îl mai are pe omul de aici care o iubește, cu toate că rămâne tot mai puțin din ea pe zi ce trece.

– Mariamma, spune Digby cu blândețe, *tu* vrei să vorbești cu ea?

Întrebarea îi face inima să bată mai repede și gura să se usuce. „Nu!“, răspunde fără ezitare o voce în interiorul ei. „Nu sunt pregătită.“ Dar o alta, vocea unei copile, a unei fiice, o contrazice, adresându-i-se mamei: „Da, fiindcă sunt atât de multe lucrurile pe care ar trebui să le știi despre mine. Și despre tata. Nu l-ai cunoscut niciodată pe omul care a devenit, n-ai știut cât de mult te-a iubit până la final. A fost cel mai bun tată pe care și l-ar putea dori o fiică“.

În cele din urmă, rostește cu glas tare:

– Digby… încă nu-ți pot spune.

Își amintește de cuvintele mijlocitorului *Aniyan*: „Fiecare familie are secretele ei, dar nu toate secretele sunt menite să înșele“. Secretul familiei de la Parambil, care totuși nu mai era chiar necunoscut, fusese Tulburarea. Tatăl ei avusese totuși încă unul: că fiica lui iubită nu era de fapt a lui. Dacă Ammachi Mare știuse, păstrase și ea tăcerea. Digby și Elsie avuseseră și ei un secret: anume că ea era în viață, că nu se înecase, că era bolnavă de lepră. Toate aceste secrete păstrate de adulții din viața Mariammei avuseseră menirea de a o proteja pe ea. Mijlocitorul *Aniyan* mai spusese ceva: „Ceea ce definește o familie nu e sângele, ci secretele împărtășite între membrii ei“. Secrete care îi pot uni sau care riscă să-i îngenuncheze atunci când sunt dezvăluite. Iar acum ea, căreia nu i-a fost împărtășit nici unul dintre aceste secrete, a aflat totul. Prin urmare, sunt cu toții o mare, fericită și afurisită familie.

Elsie, mama Mariammei, se ridică încet. Stă cu picioarele depărtate, cu capul aplecat pe un umăr aidoma unui vizionar, răsucindu-l abia sesizabil într-o parte și-n alta, așa cum fac nevăzătorii. Se întoarce cu pași mici, rigizi, ca ai unui copil care abia învață să meargă, până ce stă cu fața spre ferestrele înalte. Cu palmele și cu cioturile degetelor își aranjează meticulos marginea sariului alb peste umărul stâng și face primul pas, numărând.

Mariamma își simte scurta viață comprimată în acest moment, acest *unic* moment

care cântărește mai greu decât suma tuturor celor dinaintea lui. Inima îi bubuie în piept.

Mama ei ridică mâinile la nivelul umerilor, acele bizare și împuținate extremități pe care le întinde ca pe o ofrandă. Se apropie cu încheieturile întoarse în unghi drept, cu palmele orientate spre înainte, și e ceva copilăresc și sfâșietor în imaginea brațelor ei întinse pentru întâlnirea cu fereastra. Înaintarea ei bravă și totuși tragică aduce o transformare în trăsăturile lui Digby: un zâmbet plin de iubire îi apare pe buze în timp ce o privește. Mama ei se mai apropie puțin, și încă puțin, până când palmele ei ating geamul, oprindu-i înaintarea. Și rămân lipite acolo. Digby vrea să-și pună și el palmele pe cealaltă parte a geamului, peste ale ei… dar n-o face și se uită la fiica lui, cu sprâncenele ridicate întrebător.

Fără să se gândească, fără să simtă nevoia de a se gândi, Mariamma simte imboldul de a se apropia. Își lipește ambele palme pe geam, în dreptul mâinilor mamei sale, astfel că în clipa aceea, amândouă sunt una și nimic nu le mai separă lumile.

Mulțumiri

În 1998, nepoata mea de frate, Deia Mariam Verghese, și-a întrebat bunica: „Ammachi, cum era când erai mică?“ Orice răspuns verbal ar fi fost insuficient, astfel că mama, Mariam Verghese, a luat un caiet cu spirală și a umplut 157 de pagini din el cu amintiri de pe vremea când era copilă, cu scrisul ei ferm și elegant. Mama a fost o artistă talentată, și și-a presărat însemnările cu schițe sumare. Întâmplările pe care le-a consemnat le erau bine cunoscute celor trei fii ai ei, cu toate că detaliile se mai schimbau de fiecare dată când le povestea.

Mama a murit în 2016, la vârsta de nouăzeci și trei de ani, însă chiar și în ultimele luni de viață, în timp ce eu scriam această carte, mă mai suna să-mi povestească o amintire care abia ce-i revenise în minte – de pildă, cea despre vărul ei care tot repetase iar și iar aceeași clasă din cursul primar și fusese promovat într-un târziu doar fiindcă, din cauza greutății lui, banca în care ședea se rupsese, proiectându-l direct în clasa următoare din școala cu o singură sală. Am folosit o parte din însemnările mamei când am scris *Legământul apei*, dar mai de preț pentru mine au fost glasul și atitudinea care răzbăteau din cuvintele ei, pe care le-am agrementat cu propriile mele amintiri din vacanțele de vară petrecute la bunici, în Kerala, și din vizitele ulterioare pe când urmam facultatea de medicină. Vărul meu, Thomas Verghese, este un artist talentat (și inginer totodată), preferatul mamei. Sunt recunoscător și mândru totodată că desenele sale sugestive din carte i-au surprins atât de fidel atmosfera; mama ar fi încântată de ele.

Pentru această poveste care se întinde pe trei generații, două continente și mai multe regiuni geografice, am apelat la ajutorul multor rude, prieteni, experți și la alte resurse. Pe toți cei pe care am omis să-i menționez îi rog să înțeleagă că omisiunea nu a fost voită.

Kerala. Le sunt profund îndatorat următorilor: scriitoarei Lathika George (autoarea cărții *The Kerala Kitchen*, Hippocrene Books, 2023), care m-a ajutat să mă orientez în Cochin, mi-a împărtășit neprețuite amintiri din copilărie și a constituit o resursă de bază cu privire la tot ceea ce ține de mâncare; e-mailurile lungi și dense pe care mi le-a trimis Mary Ganguli îi reflectă talentul scriitoricesc (pe lângă profesia de psihiatru) și s-au dovedit a fi o veritabilă comoară de informații despre Kerala, din domeniul medical și din psihologie; verișoara mea Susan Duraisamy mi-a împărtășit detalii extraordinare despre casa bunicii mele paterne și despre locuitorii ei; Eliamma Rao, sufletul meu pereche, m-a ajutat să-i întâlnesc pe extraordinarii fondatori ai centrului de tratament *Soukya*, Isaac și Suja Mathai, care mi-au conturat idei noi cu privire la procesul de vindecare; Eliam m-a dus în casa soților Sanjay și Anjali Cherian din Calicut și pe proprietatea lor din Wayanad, unde Sanjay mi-a explicat cu generozitate dedesubturile funcționării unui domeniu agricol. Jacob Mathew, coleg cu mine la Colegiul Creștin din Madras, este redactor-șef al publicației *Malayala Manorama*; el și Ammu m-au primit cu generozitate în casa lor și mi-au pus la dispoziție toate resursele necesare. Sper că mă va ierta fiindcă mi-am luat libertatea de a-l prezenta pe „Omul Obișnuit“ drept colaborator al revistei *Manorama*; sper că în aceste pagini îmi va recunoaște admirația pentru publicația pe care o conduce. Lucrările și cărțile lui Susan Visvanathan (mai cu seamă *The Christians of Kerala: History, Belief and Ritual among the Yakoba*, Oxford University Press, 1993) au fost neprețuite. Mulțumirile mele se îndreaptă către Taj Malabar Resort & Spa, grație căruia șederea mea în Cochin a fost memorabilă. Le sunt

recunoscător: lui Premi și Roy John; prietenului meu din colegiu, Cherian K. George; lui Arun și Poornima Kumar; lui C. Balagopal și Vinita; și talentatului arhitect Tony Joseph. Catherine Thankamma, apreciată traducătoare din malayalam în engleză, mi-a citit manuscrisul cu minuțiozitate și mi-a oferit numeroase sugestii. Dintre numeroasele mele rude care mi-au împărtășit din amintirile și experiența lor, le mulțumesc următorilor: Jacob (Rajan) și Laila Mathew; Meenu Jacob și George (Figie) Jacob; Thomas Kailath și Anuradha Maitra; și mai cu seamă nașilor mei, Pan și Anna Varghese. Tatăl meu, George Varghese, care la momentul scrierii acestui roman are nouăzeci și cinci de ani și merge pe bandă de două ori pe zi, mi-a răspuns la numeroase întrebări și mi-a relatat propriile-i amintiri atunci când l-am rugat. Pentru toate greșelile în ceea ce privește Kerala, eu sunt singurul răspunzător.

Facultatea de medicină. Printre colegii mei de la Colegiul Medical din Madras care mi-au fost de un uriaș ajutor se numără: C.V. Kannaki Utharaj, un priceput ginecolog ale cărui e-mailuri lungi, amuzante și informative despre travaliu și naștere s-au dovedit a fi adevărate giuvaiere neprețuite – îți datorez foarte mult, CVK; Anand și Madhu Karnad mi-au împărtășit amintiri despre căminul, sala de clasă, clinica și viața urbană din Madras și mi-au răspuns la nenumărate mesaje; m-au găzduit, m-au hrănit și m-au îngrijit de multe ori și îmi sunt cei mai vechi și mai dragi prieteni; le mulțumesc de asemenea lui Nicci și Ajit Varki, Samson și Anita Jesudass, Arjun și Renu Mohandas și Bobby Cherayil, absolvenți ai Colegiului Medical Creștin din Vellore, dar și colegului meu de la Stanford Rishi Raj. David Yohann (Johny) și soția lui, Betsy, m-au găzduit, iar Johny mi-a împărtășit amintirile sale detaliate din Calicut și din experiența sa medicală în Kerala, răspunzând cu promptitudine la numeroasele mele întrebări ulterioare.

Chestiuni chirurgicale. Bunii mei prieteni Andrew și Ann Elder au făcut tot posibilul pentru a mă ajuta să înțeleg istoria și dialectul scoțiene, m-au dus din nou la Glasgow și mi-au citit manuscrisul de multe ori. Îi mulțumesc totodată lui Stephen McEwen. Și în acest caz, orice erori îmi aparțin.

Manuscrisul. Printre colegii care m-au ajutat cu documentarea și detaliile manuscrisului sau care mi-au facilitat activitatea scriitoricească se numără Sheila Lehajani, Mia Bruch, Olivia Santiago, Shubha Raghvendra, Katie Allan, Kelly Anderson, Pornprang Plangsrisakul, Jody Jospeh, Talia Ochoa, Erika Brady, Donna Obeid și Nancy D'Amico. Stuart Levitz, Eric Steel și John Burnham Schwartz au citit textul finalizat și mi-au oferit comentarii valoroase; John este director literar al Conferinței Scriitorilor din Sun Valley, eveniment anual care mie îmi revigorează credința în bucuria și forța cuvântului scris. Peggy Goldwyn a citit versiunile timpurii ale manuscrisului și mi-a oferit recomandări înțelepte; autoarea și editoarea Kate Jerome a citit nenumărate ciorne și ne-a oferit, mie și fiilor mei, o dragoste neștirbită și susținere în cele mai grele momente. Kate, ai recunoștința și dragostea mea eternă. Doi colegi de la Iowa Writers' Workshop mi-au rămas prieteni apropiați și confidenți: Irene Connelly a citit, a lucrat și mi-a corectat toate cărțile, iar pe aceasta mai mult decât pe oricare alta, și mi-a fost mereu alături; Tom Grimes a consacrat ore îndelungi *Legământului* spre final – amândoi aveți dragostea mea.

Scriitorii nu sunt nimic în lipsa redactorilor, iar un redactor bun este important. Am fost extrem de norocos să-l am ca redactor pe Peter Blackstock. El mi-a modelat esențial cartea, și a făcut-o cu încredere, acuitate, modestie și bună dispoziție. Agenta mea, Mary Evand, m-a găsit în Iowa în 1990 și de atunci mă reprezintă. Îi datorez foarte mult pentru cariera mea literară, dar mai cu seamă pentru că, în vederea publicării acestei cărți, m-a pus în legătură cu Peter și cu incredibila echipă

de la Grove Atlantic. Pentru versiunile anterioare am avut parte de o valoroasă asistență editorială din partea lui Courtney Hodell, și mi-a oferit-o cu o răbdare neobișnuită, cu înțelepciune și abilitate; ei și lui Nathan Rostron, care a citit manuscrisul și mi-a oferit sfaturi utile, le mulțumesc din inimă.

Scrisul este o îndeletnicire solitară, dar cel puțin în cazul subsemnatului nu poate avea loc fără dragoste, acceptare, susținere și iertare din partea prietenilor și a familiei. Dintre cei trei fii iubiți ai mei – Steven, Jacob și Tristan –, numai mezinul, Tristan, a fost lângă mine în anii în care am scris această carte, noi fiind singurii ocupanți ai casei; calmul, răbdarea, sprijinul și dragostea lui profundă m-au susținut la bine și la greu. Fratele meu mai mic, Philip, a transcris paginile scrise de mână ale mamei și a făcut copii pentru membrii familiei. Fratele mai mare, George, este stânca pe care mă bazez în viață, punctul meu cardinal; nu e doar un iubit profesor la MIT, ci și un strălucit corector și un lector inspirat. În fiecare dimineață de miercuri, vreme de două decenii, m-am întâlnit personal sau virtual cu „frații“ mei din San Antonio: Jack Willome, Drew Cauthorn, Randy Townsend, Guy Bodine, Olivier Nadal și regretatul Baker Duncan. Am format grupul respectiv pentru a ne susține și a ne responsabiliza reciproc; dragostea necondiționată a acestor frați este un dar neprețuit. Randy și Janice mi-au pus la dispoziție proprietatea lor Big Island într-un moment crucial al scrierii acestei cărți.

Universitatea Stanford îmi este un cămin minunat încă din 2007. Îi sunt profund îndatorat lui Bob Harrington, prietenul meu și director al Departamentului de Medicină de la Stanford, pentru devotamentul necondiționat arătat adjunctului său nonconformist. Îi mulțumesc lui Ralph Horwitz pentru că m-a adus la Stanford. Lloyd Minor, decan al Facultății de Medicină de la Stanford, mi-a susținut activitatea; el și Priya Singh au fost catalizatorii centrului pe care îl conduc, *PRESENCE: The Art and Science of Human Connection*. Sonoo Thadaney este magicianul și coordonatorul *PRESENCE*, al BedMed și al tuturor celorlalte activități ale mele de la Stanford. Ea, împreună cu Errol Ozdalga, John Kugler, Jeff Chi, Donna Zulman și toți ceilalți membri ai BedMed și *PRESENCE*, formează familia mea extinsă. Mulți alți colegi de la Stanford, prea numeroși pentru a-i menționa aici, mi-au permis să continui să învăț și să progresez; le mulțumesc tuturor. Catedra Linda R. Meier and John F. Lane Provostial, pe care o ocup, îmi oferă libertatea de a activa în toate facultățile campusului. Îngrijirea celor bolnavi și predarea științei medicale rămân cele mai dragi pasiuni ale mele, și le sunt recunoscător pacienților, studenților, personalului și rezidenților de la Stanford, dar și de la toate celelalte instituții la care am lucrat, pentru că m-au ajutat să-mi păstrez modestia și să-mi simt chemarea la fel de intens ca la început.

În cele din urmă, nu-mi pot imagina viața și nici această carte fără Cari Costanzo. Niciodată nu și-a pierdut credința pe parcursul urcușurilor și coborâșurilor mele; mi-a recitit fiecare rând din această carte și a făcut-o de foarte multe ori; în plus, mi-a hrănit trupul și sufletul, fiind în același timp un profesionist apreciat la Stanford și o mamă desăvârșită pentru Kai și Alekos. Faptul că l-am cunoscut pe Alekos, fiul ei cel mare, a fost un dar special pentru mine în ultimii ani. Deși am dedicat această carte mamei mele, existența ei ție ți se datorează, Cari. *Omnia vincit amor: et nos cedamus amori.*

Note

Povestea din aceste pagini este în întregime fictivă, la fel ca toate personajele principale și secundare, însă am încercat să rămân fidel evenimentelor survenite în vremea respectivă în lumea reală. Bombardamentul japonez asupra Madrasului chiar s-a petrecut; viceregele, prim-secretarul și guvernatorul din Bombay sunt personaje imaginare și nu au nici o asemănare cu persoanele care au deținut funcțiile respective în realitate. Spitalul Longmere este fictiv; sunt mândru că am urmat cursurile Colegiului Medical din Madras și că am vizitat Colegiul Medical Creștin de mai multe ori; totuși, evenimentele și personajele din jurul acestor două instituții sunt imaginare. Convenția de la Maramon este legendară și sper să particip la ea la în moment dat; scena de la Convenție cu Maestrul Propășire este fictivă; Triplu Yem nu există și nu se aseamănă cu nici un spital dintre cele pe care le cunosc eu. Preoții pe care îi știu din copilărie și un episcop – Mar Paulos Gregorios (născut Paul Varghese), prieten de familie – sunt oameni minunați și mi-au fost sursă de inspirație. Descrierile bisericii și ale celor care o slujesc sunt fictive în întregime.

Fraza „Răsuflarea tatălui ei devenise acum aer gol“ este preluată din „Caelica 83“ de baronul Brooke Fulke Greville. Materialul despre mirodenii și Vasco da Gama are la bază excelentele cărți *Holy War (*Harper, 2011) a lui Nigel Cliff și *Spice*, de Jack Turner (Vintage, 2005). Ideile lui Ammachi Mare și Koshy *Saar* în această privință sunt inspirate din remarcile lui Dorothy Allison și din maximele extrase din excelenta carte a lui Robert McKee *Story* (ReganBooks, 1997). Majoritatea versetelor biblice au fost preluate din versiunea King James a Bibliei; rugăciunile sunt preluate din Cartea Rugăciunilor de Seară a Creștinilor Sfântului Toma sau din versiunile online ale liturghiilor Creștinilor Sfântului Toma. Gândurile sorei-șefe despre școlile publice sunt inspirate din documentarul BBC *Empire*. Sintagma „Renunț la multe dintre cele ce-mi sunt necesare, dar nu și la lux“ parafrazează un citat similar atribuit lui Frank Lloyd Wright sau lui Oscar Wilde. Modul în care descrie Celeste Londra parafrazează relatarea lui M.M. Kaye din *The Sun in the Morning* (Viking, 1990), dar și pe cea a lui Elizabeth Buettner din *Empire Families* (Oxford University Press, 2004). Ideea lui Honorine, că trandafirii ar fi doar niște buruieni dacă nu s-ar ofili și n-ar muri, este extrasă din gândirea lui Wallace Stevens: „Moartea este mama frumuseții. Doar ce e perisabil poate fi frumos.“ Rândurile scrise de Veritas către *The Mail* despre băieții de la colegiul La Martinière sunt parafrazate după *Paper Boats in the Monsoon* (Trafford, 2007), de Owen Thorpe. Comentariul autorului scrisorii despre eșecul brahmanilor când ajung pe cele mai înalte poziții este preluat din lucrarea lui Brian Stoddart *A People's Collector in the British Raj: Arthur Galletti* (Readworthy Pubklications, 2011). „Secretul îngrijirii pacienților este să-ți pese de ei“ este un citat din Francis Peabody cunoscut tuturor medicilor (JAMA, 1927; 88:877). Remarca lui Celeste despre fațada politicoasă oferită de soțul ei în ciuda adevăratelor lui sentimente este inspirată de personajul George Smiley al lui John le Carré, care spune la un moment dat: „Englezul educat la școli private este cel mai mare fățarnic din lume“, în *The Secret Pilgrim* (Knopf, 1990). Când Rune îi aduce lui Ammachi Mare vești neplăcute, ea îi mulțumește, „obișnuința fiind prea puternică“; sintagma este preluată din poezia „What the Doctor Said“ a lui Raymond Carver din *New Path to the Waterfall* (Atlantic Monthly Press, 1990). Observațiile lui Rune despre degetul mare îi sunt atribuite lui Isaac Newton în *All the Year Round* (1864, vol. 10, p. 346) de Charles Dickens și redate ulterior în cartea lui A.R. Craig *The Book of Hand* (Sampson Low, Son &

Marston, 1867): „În lipsa altor dovezi, policarul m-ar convinge de existența unui Dumnezeu“. Versurile recitate de Koshy *Saar* sunt preluate din poezia lui Tennyson din 1854 „The Charge of the Light Brigade“. Cuvintele scrise de Digby pe exemplarul lui Elsie din *Anatomia lui Gray* sunt extrase din poemul lui Robert Burns „Death and Doctor Hornbook“ (1785). Familia cu albul ochilor albăstrui și oase fragile suferă de osteogenie imperfectă. Femeia de la clinica ORL cu o excrescență în nară are rinosporidioză. Înainte de 1985 existau multe neclarități în privința celor două forme de neurofibromatoză; mulți dintre pacienții cu ceea ce este considerată acum neurofibromatoză de tip 2, sau NF2 – „Tulburarea“ din acest roman –, erau abordați laolaltă cu cei cu neurofibromatoză de tip 1, sau NF1 – „clasica“ boală a lui von Recklinghausen, caracterizată de noduli cutanați și subcutanați. Astăzi este limpede că acestea sunt două maladii genetice distincte, cu manifestări clinice diferite, care implică cromozomi diferiți (cromozomul 17 pentru NF1 și cromozomul 22 la NF2). „Tulburarea“ are la bază descrierea unei familii extinse din Pennsylvania (JAMA, 1970, 214(2): 347-353). Materialul despre foamete este desprins din surse publice. Fragmentele din piesa radiofonică pe care o ascultă Philipose sunt preluate din *Hamlet*, actul 5. Cuvintele lui Philipose „*Norocos te poți considera tu în această apă“* și, mai apoi, *„Norocos ești tu fiindcă poți fi purificat iar și iar…“* sunt versuri din poezia „Lucky Life“ scrisă în 1977 de regretatul poet Gerald Stern (profesorul meu din Iowa și, totodată, prieten). Acronimul MRVR de după numele doctorului de negi are la bază o relatare din lucrarea *Evolution of Modern Medicine în Kerala*, de K. Rajasekharan (TBS Publishers' Distributors, 2001). Expresia „lumea sferică și colțurile ei imaginare“ e adaptată după „Holy Sonnet 7“ de John Dunne. Păcatul translatorului dezastruos care l-a precedat pe Maestrul Propășire este inspirat de cuvintele lui Jorge Luis Borges „originalul este neloial traducerii“, din eseul său *On William Beckford's „Vathek“* din *Selected Non-Fictions* (Viking, 1999). Cuvintele lui Cowper „Pacea și fericirea aparțin celui ce alege acest studiu doar de dragul studiului, fără speranța vreunei răsplăți“ este un precept al zoroastrismului. Îndemnul să „trăim întrebarea“ este inspirat din volumul lui Rilke *Scrisori către un tânăr poet* (*Letters to a Young Poet*, Norton, 1993) și este un sfat pe care îl ofer și eu deseori. Fraza „Într-o epocă a minciunilor, afirmarea adevărului este un act revoluționar“ i-a fost deseori atribuită lui George Orwell. Fuga lui Lenin și Arikkad după raidurile lor eșuate în Wayanad este imaginară, dar naxaliții au fost (și încă sunt) reali, la fel ca executarea lui Arikkad „Naxal“ Varghese (1938–1970), care a muncit pentru Adivasis în Wayanad. În 1998, agentul de poliție P. Ramachandran Nair a recunoscut că l-a împușcat pe Varghese la ordinele lui K. Lakshmana, inspector de poliție. În 2010, un tribunal l-a declarat pe Lakshmana vinovat de a-l fi determinat pe Nair să tragă; a fost condamnat la închisoare pe viață și o amendă de zece mii de rupii. Criticile pe care le aduce negustoreasa de pește pilulelor vândute de *vaidyan* sunt inspirate de alocuțiunea lui Oliver Wendell Holmes în fața Societății Medicale din Massachusetts pe 30 mai 1860: „… dacă întreaga *materia medica*, așa cum este ea aplicată acum, ar putea fi aruncată pe fundul mării, ar fi mai bine pentru întreaga omenire – și cu atât mai rău pentru pești“. Ceea ce trăiește Philipose în capitolul „Ogarul cerurilor“ are la bază poezia cu același titlu scrisă în 1890 de Francis Thompson. Scrisoarea lui Philipose în care menționează că adevărata călătorie de descoperire presupune nu să cauți peisaje noi, ci să privești totul cu ochi noi este o parafrazare a unei idei similare din romanul lui Marcel Proust *À la recherche du temps perdu* (Gallimard, 1919–1927), în volumul 5. Pentru îndemnul mijlocitorului *Aniyan* „Stabilește o dată“ îi sunt îndatorat colegului meu de la

Graduate School of Business de la Stanford, Baba Shiv, care a împărtășit această amintire în cadrul strălucitelor sale conferințe despre procesul decizional. Îți mulțumesc, Baba! Fraza mijlocitorului *Aniyan* referitoare la secrete este un citat din cartea *Secrets: On the Ethics of Concealement and Revelation* (Vintage Reissue, 1989) de Sissela Bok. Observațiile făcute de Digby în timpul unui transfer de tendon au la bază cuvintele lui Paul Brand, pionier în domeniul chirurgiei: „Chirurgul trebuie să dovedească o răbdare ca de râmă care își simte calea printre rădăcini și pietre, și nu trebuie să-și croiască drum cu forța prin structurile rigide, căci altfel tunelul creat nu va fi căptușit cu material flexibil“, din *The Journal of Bone and Joint Surgery, British Volume*, 43-B, No. 3, 1961. „*Să nu spui despre un om că e fericit atât cât încă mai trăiește*“ sunt cuvinte rostite de Solon către Cresus, în *Istoriile* (*The Histories*, Penguin Classics, 2003) lui Herodot. „*Oriunde ai merge, orice ți s-ar întâmpla, mi se va întâmpla și mie*“ este un vers din poezia lui e.e. cummings „i carry your heart with me“ (*Complete Poems*, Liveright, 1991).

Grup etnolingvistic din actualul stat indian Kerala, vorbitor al limbii malayalam

Veșmânt asemănător unei fuste, purtat în statele din sudul Indiei deopotrivă de bărbați și de femei

Creștinii Sfântului Toma, sau creștinii sirieni din India, formează o comunitate etno-religioasă din statul indian Kerala. Conform tradiției lor, Sfântul Apostol Toma ar fi călătorit și ar fi propovăduit evanghelia creștină până în regiunile de sud ale subcontinentului indian.

Vechiul Testament, Psalmul 17:1. Toate citatele biblice din acest roman sunt preluate din Biblia sau Sfânta Scriptură tipărită sub îndrumarea și cu purtarea de grijă a PF Teoctist, cu aprobarea Sfântului Sinod.

Biblia, Noul Testament, Epistola către Romani 10:15

Titlul oficial pe care îl deținea monarhul ereditar al regatului Calicut din regiunea Malabarul de Sud a Indiei

Un acru, unitate de măsură a suprafeței în sistemul britanic, este egal cu 0,4 hectare.

Ușă formată din două tăblii dispuse pe verticală, cea de sus putând fi deschisă independent de cea de jos

Îndulcitor obținut din suc concentrat de trestie-de-zahăr, uneori cu adaos de sevă de curmal, consumat pe scară largă în India, Asia de Sud-Est și Africa

Termenul, în traducere aproximativă „oamenii pământului“, desemnează unul dintre principalele grupuri populaționale din regiunea de sud a Indiei.

Un fel de prosop subțire, de obicei alb, nelipsit din casele și din vestimentația populației malayali

În Asia de Sud și de Sud-Est, termenul desemnează o persoană care se ocupă de dresarea, conducerea și îngrijirea elefanților.

La elefanții masculi, o perioadă caracterizată de creșterea considerabilă a nivelurilor de hormoni

sexuali, însoțită de un comportament agresiv

Jaquierul, sau *jackfruit* în engleză, este o specie de copac înrudit cu smochinul și cu arborele-de-pâine, cultivat în regiunile tropicale pentru fructele sale comestibile, supranumite „fructele săracului“.

Unt clarifiat, obținut prin îndepărtarea apei și a componentelor solide din lapte; untul astfel obținut are punctul de ardere mult mai ridicat și este considerat mult mai sănătos.

Un fel de cuțit cu lama lungă și lată, asemănător cu o macetă, folosit ca armă sau la tăierea vegetației

Secretariatul Guvernatorului General în perioada colonială a Indiei Britanice, cu sediul în Calcutta

Un fel de ceainic din metal cu ciocul foarte lung și îngust, folosit în mod tradițional în gospodăriile indiene pentru păstrarea apei

Soi de banane cu un conținut de amidon prea ridicat pentru a putea fi consumate în stare crudă, astfel că trebuie preparate termic

Numit și smochin sfânt (*Ficus religiosa*), pipalul este un arbore specific subcontinentului indian, considerat sacru de cele trei religii importante ale regiunii, hinduismul, budismul și jainismul; se spune că sub un exemplar din această specie ar fi stat Siddharta Gautama – Buddha – când a atins iluminarea.

Nume dat câinilor fără stăpân, semisălbatici, întâlniți în satele indiene

Un colier ornamental, de obicei din aur sau argint, purtat în jurul taliei de copii, dar și de unii adulți, în regiunile de sud ale Indiei

Numele manioculuiîn limba malayalam, plantă din ai cărei tuberculi se extrage tapioca

„Există câte o fată pentru fiece soldat“, cântec popular în Marea Britanie în perioada Primului Război Mondial și după încheierea acestuia, scris și compus de J.P. Long și Maurice Scott

Aluzie la numele corporației americane Singer, producătoarea mașinilor de cusut omonime, care a deschis în 1873 o fabrică în Glasgow

Irlanda a fost afectată în perioada 1845–1852 de o gravă criză socială și alimentară provocată, în principal, de o boală care a distrus culturile de cartofi, acesta fiind alimentul de bază pentru mai mult de o treime din populație.

Charles A. Lindbergh, aviator american care, pe 20–21 august 1927, a realizat primul zbor solitar, fără escală, peste Atlantic, de la New York la Paris

Rău de debarcare (în limba franceză în original)

În Asia de Sud, o persoană, bărbat sau femeie, care spală rufe contra cost

Rugby School, una dintre cele mai vechi și mai prestigioase instituții de învățământ independente din Anglia

În India Britanică, termenul desemna atât curtea unui maharajah, cât și o reuniune publică organizată de acesta ori de guvernatorul britanic pentru a celebra anumite evenimente sau ocazii oficiale.

Stil de muzică tradițională caracteristic regiunii de sud a Indiei

Pâine din aluat nedospit populară în India

Membru al Colegiului Regal de Chirurgie – titulatură profesională obținută în urma unor examene orale, scrise și clinice care permite practicarea chirurgiei în Regatul Unit și în Irlanda

Stradă și zonă din Londra în care se află numeroase ministere și departamente oficiale, fiind astfel sinonime cu guvernul Regatului Unit

Unul dintre cele mai elegante cartiere rezidențiale din Londra

Aluzie la versurile unui colind popular în țările anglofone, *The Twelve Days of Christmas* – Cele douăsprezece zile de Crăciun

Soția sau văduva unui maharajah

Divinitate din panteonul hindus, reprezentată cu cap de elefant; zeu al începuturilor, se crede că aduce noroc, fiind ocrotitorul artelor, științei și educației.

Specialitate culinară din sudul Asiei, un fel de pateuri triunghiulare din aluat umplut cu carne și legume condimentate și prăjit în ulei sau unt clarifiat

Sintagmă peiorativă, derivată de la *anna*, numele unei monede, subdiviziune a rupiei, care a circulat în India Britanică, dar și după obținerea independenței, până în anul 1957. Numele monedei era folosit de englezi pentru a cuantifica procentajul de sânge non-alb al unei persoane.

Actor de origine italiană care a jucat în filme ale studiourilor americane în anii ’20 ai secolului trecut, fiind unul dintre primele sex-simboluri hollywoodiene

Sintagmă latină care se poate traduce prin „avertizat înseamnă pregătit“ sau „paza bună trece primejdia rea“

Pigment de culoare roz, foarte scump, extras din rădăcinile unor plante din genul *Rubia* care cresc în Asia, Africa și unele regiuni din Europa

Soi de banane de mici dimensiuni, de culoare galbenă, cu pulpa foarte aromată

Băutură alcoolică tare, produsă în mod tradițional în țările scandinave din cartofi sau cereale și aromatizată cu diverse plante

Termen care, în hinduism, budism și jainism, desemnează un sfânt sau un ascet care s-a retras din lume, dedicându-se contemplației religioase

BeeYay redă pronunția în limba engleză a abrevierii BA, Bachelor of Arts, echivalent cu licența în arte liberale sau umaniste.

Facerea 2:1

Pildele lui Solomon 3:5

Prima zi din postul Paștelui la catolici, luterani, anglicani și la alte confesiuni creștine occidentale

Un tip clătită din făină de orez și nucă-de-cocos rasă, preparată în mod tradițional în regiunile de sud ale Indiei

Tip de țigări indiene ieftine, din tutun neprocesat înfășurat în frunze de abanos asiatic

Vas plat, ca o farfurie, în care se servesc diverse feluri de mâncare în regiunile din sudul și sud-estul Asiei

Galateni 3, 28

Pește din genul ciclidelor care trăiește în apele dulci și salmastre din sud-estul Asiei

Omul propune, dar Dumnezeu dispune (în limba latină în original)

Epistola a doua către Corinteni 12:9

Ecleziastul 9:10

Apreciat poet scoțian din secolul al XVIII-lea, pionier al mișcării romantice, devenit după moarte o sursă de inspirație pentru adepții liberalismului și socialismului; este considerat poetul național al Scoției.

Numele proprietății, Müller's Madness, se traduce prin „Nebunia lui Müller".

Unul dintre actele de nesupunere civică din cadrul campaniei de proteste nonviolente inițiate de Mahatma Gandhi față de monopolul britanic pe sare și, prin extensie, împotriva ocupației britanice în India, marșul s-a desfășurat între 12 martie și 5 aprilie 1930, cale de 387 de kilometri.

Adepți ai sikhismului, o religie monoteistă apărută în secolul al XV-lea în Punjab

La hinduși, o încăpere sau o parte dintr-o încăpere care este rezervată rugăciunilor și altor activități cu caracter religios

Numele fructului de jaquier în limba malayalam

William Shakespeare, *Hamlet*, actul al V-lea, scena a II-a, traducere de Ion Vinea, Editura Litera, 2018, p. 210

Construcție temporară sau permanentă, ca un pavilion, destinată unor reuniuni largi în India

Referire la numele pianistului și compozitorului Edward Kennedy Ellington, cunoscut ca Duke, termen care în engleză înseamnă „duce“

Muhammad Ali Jinnah (1876–1948), politician indian, președintele partidului politic Liga Musulmană pentru Întreaga Indie și, ulterior, fondatorul statului Pakistan

Pe 15 august 1947, India Britanică a fost împărțită în două dominioane care aveau să devină ulterior două state independente, India și Pakistanul. Împărțirea a fost urmată de migrația în masă a populațiilor musulmană și hindusă, însoțită de grave pierderi de vieți omenești.

Dans indian clasic al cărui nume derivă de la *mohini*, „cea care vrăjește“ – un avatar al zeului hindus Vishnu, care, prin puterile sale feminine, face ca binele să triumfe asupra răului

Aluzie la un verset din Cartea lui Ieremia, Vechiul Testament: Ieremia 46:11

Evanghelia după Matei 11:28

Mare adunare creștină organizată anual în satul Maramon din Kerala de Asociația Evanghelică Mar Thoma a Creștinilor Sfântului Toma

Cunoscut evanghelizator american, pastor baptist și militant pentru drepturile civile, celebru în a doua jumătate a secolului XX pentru predicile care atrăgeau numeroși participanți, fiind totodată transmise la radio și la televiziune

Termen reverențios cu care localnicii li se adresau europenilor albi în India colonială

Referire la îndemnurile adresate de Isus credincioșilor în Predica de pe Munte

Corpus Christi, în latină, se traduce prin „Trupul lui Cristos“.

Termenul *paniyan* desemnează un grup etnic din India alcătuit din muncitori agricoli în mod tradițional legați de pământ și de cei pentru care munceau printr-o formă de iobăgie

Denumire veche a soluțiilor concentrate de alcool etilic, care a ajuns să se refere la băuturile alcoolice în general

Soldați originari de pe subcontinentul indian, îndeosebi din Nepal și din nordul Indiei, aflați în serviciul armatei britanice și apoi, după cucerirea independenței, în serviciul celei indiene

Cei trei termeni fac referire la practica femeilor de credință islamică de acoperire completă a corpului când sunt prezenți alți bărbați decât cei din familia apropiată.

Vers din poemul *Ogarul Cerurilor*, de poetul englez din secolul al XIX-lea Francis Thompson

Corinteni 15:52

În 1871, jurnalistul Henry Morton Stanley este trimis de ziarul *New York Herald* în căutarea exploratorului și misionarului David Livingstone, dispărut de șase ani în interiorul Africii, după ce plecase să caute izvoarele Nilului. Cei doi s-au întâlnit câteva luni mai târziu pe actualul teritoriu al Tanzaniei.

Evanghelia după Ioan 20:27

Vechiul Testament, cartea a patra a Regilor 5:10